ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1
MERCREDI
1er NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·026 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.026

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԵԾԱԾԱՒԱԼ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 30–ին, «21–րդ Դար» միջազգային անկախ միութեան նախագահ Արտաշէս Վարդանեանի հրաւիրած հանրահաւաքը Երեւանի մէջ համախմբած է աւելի քան տասը հազար հոգի ըստ տեղւոյն վրայ գտնուող լրագրողներու, յիսուն հազար՝ ըստ Հայաստանի Ազգ. Հեռատեսիլին: Ցուցարարները որոնք ուղղուած էին դէպի նախագահական պալատը, Ռ. Քոչարեանի հրաժարականը պահանջող լոզունգներ արձակած են: Անոնց կարգախօսներէն էին «Նա՝ որ Քոչարեանի հետ է, Հայաստանի դէմ է», «Պահանջում ենք Քոչարեանի հրաժարականը», «Քոչարեան նշանակում է Հայաստանի քանդում» եւլն.:

Այս հանրահաւաքը տեղի ունեցած է հակառակ իշխանութիւններու բոլոր ճիգերուն, հակառակ նաեւ Երեւան տանող գլխաւոր ճամբաներու փակումին ու ժողովուրդը տպաւորելու ոստիկանութեան ջանքերուն: Այս ամբողջը արգելք չեն եղած, սակայն որ Հայաստանի բոլոր կողմերէն ցուցարարներ փութան Երեւան, Ռ. Քոչարեանի եւ իր վարչակարգին դէմ մեծագոյն բողոքի շարժումը իրագործելու համար, Նոյեան Տապան գործակցութեան գնահատումով:

Ազատութեան հրապարակը սկսած հաւաքին ելոյթ ունեցողները խօսած են Հանրապետութեան ընկերա–տնտեսական ծանր վիճակին մասին, գլխաւորաբար մեղադրելով նախագահը, գործող կուսակցութիւններն ալ իրենց լռութեամբ անոր որպէս մեղսակից մատնանշելով: Ա. Վարդանեան իր կարճ ելոյթին մէջ անդրադարձած է արտագաղթին, զուգահեռ մը գծելով Հայաստանի ներկայ իշխանութիւններու եւ Երիտթուրքերու վարած քաղաքականութեան միջեւ: Ան ըսած է թէ երկրին մէջ նախկին 3·5 միլիոնէն փոխարէն այսօր 1·5 միլիոն մարդ մնացած է: Հանրահաւաքը շարունակուած է նախագահին նստավայրին մօտ: Դերասան Կ. Ջանիբէկեան եւ Պահեստի սպաներու միութեան նախագահ Դ. Խաչատրեան ընդունուած են նախագահական նստավայր, ուր անոնք Ռ. Քոչարեանի ներկայացուցչին յանձնած են անոր հրաժարականին մասին հանրահաւաքի պահանջը: Ապա կազմակերպիչները ժողովուրդին յանձնարարած են ցրուիլ, խոստանալով զիրենք տեղեակ պահել զարգացումներէն:

Ասոշիէյթըտ Փրէս մամուլի գործակալութեան համաձայն, այս հաւաքէն ետք ցոյցին կազմակերպիչը՝ Ա. Վարդանեան ձերբակալուած է ոստիկանութեան կողմէ, ըստ որու ցոյցը արգիլուած էր: Ոստիկանութեան բանբերը ըսած կ՚ըլլայ նաեւ որ Վարդանեանի փաստաբան ու A1TV հեռատեսիլի կայանի թղթակիցներէն մէկն ալ ձերբակալուած են: Պատճառները դեռ յստակ չեն: Նախքան հաւաքը, Ա. Վարդանեան դիմած էր ռուս դիւպատոսին պաշտպանութեան, տրուած ըլլալով որ ինք ռուսական հպատակութիւն ունի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 30 / 31)

ԼՂՀ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձի գործին դատավարութիւնը, որ պէտք է շարունակուէր Հոկտ. 30–ին, յետաձգուած է մինչեւ Նոյեմբեր 2: ԼՂՀ ներկայացուցչութիւնը «Արմէնփրէս»ին հաղորդած է թէ այս հետեւանք է գործին գլխաւոր մեղադրեալներէն Սասուն Աղաջանեանի եւ Լեւոն Միրզոյեանի փաստաբաններուն դիմումին, որոնք յաւելեալ քանի մը օր խնդրած էին բոլոր նիւթերուն ծանօթանալու համար: Մեղադրեալներէն Ս. Աղաջանեան, որ հոգեբուժական քննութեան ենթարկուած էր, հոգեպէս առողջ գտնուած է եւ ի վիճակի է վկայութիւններ ընելու:

ՍԵՒԱՆԻ ՏԵՂԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ըստ Հայաստանի Ջուրեւօդերեւութաբանութեան վարչութեան տուեալներուն, Սեւանայ լիճին մակարդակը չէ բարձրացած եւ կը մնայ 1896:54 մմ, ինչ որ անցեալ տարուան նոյն շրջանին համեմատութեամբ 7 սմ. ցած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ՄԱՐԶԻԿԸ 10–ՐԴ ԴԻՐՔԻ ՎՐԱՅ

Սիտնէյի հաշմանդամներու ողիմպիականին մասնակից ծանրաբարձ Վ. Օհանեան (82·5 քկ.) այդ ճիւղին 17 մարզիկներուն մէջ տասներորդ դասուած է: Նոյն դիրքին վրայ են երեք առագաստանաւորդներն ալ. Գարուշ Դանիէլեան, Ստաս Նազարեան, Մհեր Աւանէսեան:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ 125–ԱՄԵԱԿԸ

Հոկտեմբեր 29–ին Օփերայի դահլիճին մէջ նշուած է Աւետիք Իսահակեանի ծննդեան 125–ամեակը: Ելոյթ ունեցած են Մշակոյթի նախարար Ռոլան Շառոյեան, բանաստեղծին թոռը Աւիկ Իսահակեան, Ս. Կապուտիկեան: Աւետիք Իսահակեանի խօսքերուն վրայ յօրինուած երաժշտութենէն նուագած են Երեւանի, Գիւմրիի նուագախումբեր:

1700–ԱՄԵԱԿԻ ԾԱՌԱՍՏՈՒՆՔ

Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը Հոկտեմբեր 28–ին Խոր Վիրապի մէջ մասնակցած է պատմական վանքին տարածքին մէջ 1700–ամեակի ծառատունկին: Նախ Կաթողիկոսին հանդիսապետութեամբ Անդաստանի արարողութիւն կատարուած է, ապա ներկայ կրօնաւորները, բարձրաստիճան պաշտօնական դէմքերը, օտար դիւանագէտները ծառեր տնկած են: Այդ ծառերը կանանչ օղակով մը պիտի շրջափակեն պատմական վանքին տարածքը: 1700–ամեակին առթիւ եկեղեցիներու եւ վանքերու կանաչապատումը յանձն առած է ԱՄՆ Հայկական համագումարին ենթակայ Հայ-ամերիկեան կազմակերպութիւնը որ ծրագրած է 17 հազար ծառ տնկելով զարդարել շուրջ 45 վանք ու եկեղեցի:

Հ. ՍԱՍՈՒՆԵԱՆԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Լոս – Անճըլըսի շրջանի Բարձրագոյն Ատեանը հերթական վերաքննութեան ենթարկած է Համբիկ Սասունեանի ցկեանս բանտարկութեան վճիռը, ընդառաջելով անոր փաստաբան Զարըգ Սեւլըլայի դիմումին: Ծանօթ է որ 1982–ին Սասունեան (19 տարեկան տարիքին) մեղադրուած էր՝ երբ Թուրք հիւպատոս Ք. Արըքանի մահափորձին 2 հեղինակներէն մէկը (միւսը մնացած է անանուն եւ ազատ): Դատապարտուած էր ցկեանս բանտարկութեան, առանց պատիժի մեղմացումի կարելիութեան: Այս անգամ, Ատեանը 2 – 1 քուէով գտած է թէ 1995–ի վճռի վերաքննութիւնը եղած էր թերի, եւ ուրեմն մօտ ապագային կարելի է զայն վերաքննել, մեղմացումի յոյսով:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՄԸ «ԹՐՔԱԿԱՆ ՕՐ» ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԱՄՆ–ու մէջ մինչ կը տեւէ հայկական բանաձեւին պատճառած լարումը, Նիւ – Եորքի «Ռոթարի» ակումբին մէջ «Թրքական օր» մը կազմակերպելու նախաձեռնութեամբ յայտնուած է Սերժ Հոճալեան անուն ամերիկահայ մը. զինքը «Սփիւռքի ղեկավարներէն» կ՚որակէ Թուրք մամուլը, նախաձեռնութիւնն ալ «միջավայրը մեղմելու» փորձ նկատելով: Այդ օրուան համար որոշուած է Նոյեմբեր 14–ի թուականը. հաւաքոյթը տեղի կ՚ունենայ Մանհաթընի «Փրինսթըն» ակումբին մէջ ուր Թուրքիոյ մշակոյթի հարստութիւններն ու զբօսաշրջիկային կարելիութիւնները ցոյց տուող տեսերիզ մը պիտի ցուցադրուի: Թրքական ուտելիքներ պիտի հրամցուին ու Ս. Հոճալեանի հրաւէրով Թուրքիոյ Նիւ – Եորքի հիւպատոսը ուղերձ մը պիտի արտասանէ:

Շատ հաւանօրէն Ս. Հոճալեանի նման տիպարներու համար ըսուած է թէ այդ կարգի «բարեկամ»ներով մարդ թշնամիի պէտք չունենար...:

Ս. Հոճալեան Նոյեմբեր 14–ի «Թրքական օր»ը փակելէ ետք կրնայ ձեռնարկել թարգմանութեան գործին, դիմելով Թուրքիոյ Ազգային Ժողովի նախագահութեան: Հայերու ցեղասպանութեան մասին հետազօտութեան խումբ կազմելու որոշումէն ետք, թարգման գտնելու հարց մը ներկայացած է հոն. Ժողովին նախագահ Եօ. Իզկի ըսած է թէ հայերէն գիտցողները իրենց պատմութեան վերաբերող փաստաթուղթերու թարգմանութեան ընթացքին իրենց աննպաստ մասերը կը գրաքննեն: Այդ պատճառով, վստահելի հայ թարգման մը գտնելու անհրաժեշտութիւն կայ: Վստահաբար, անկարելի է Ս. Հոճալեանէն աւելի «վստահելի»ն ճարել:

— ՃԱՏՐԱԿ —

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԱՄՆԻԿ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՅ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆԻ ՏԻՏՂՈՍԻՆ

Ճատրակի համաշխարհային ախոյենութեան 13–րդ հանդիպումին ալ Գասպարով չէ յաջողած իրմէ ակնկալուած ոստումը կատարել ու յաջողութեան ճամբան փակել իր երիտասարդ մրցակիցին առջեւ: Հակառակ սխալներով խաղալուն, 14–րդ հրուածին ան հաւասարութիւն առաջարկած է Կրամնիկի որ ներկայիս 7,5 կէտի տէր է, մինչ Գասպարով՝ 5,5: Երեք խաղ մնացած է ախոյենութեան աւարտին:

ՊՈԼԻՍ

ՃԱՏՐԱԿԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ ՍԿՍԱԾ

Միւս կողմէ, Հոկտ. 28–ին Պոլսոյ մէջ սկսած են ճատրակի ողիմպիականները, որուն Հայաստան եւս կը բերէ իր մասնակցութիւնը: Շաբաթ եւ Կիրակի օրուան առաջին մրցումներուն Հայաստանի թէ՛ այրերու եւ թէ աղջիկներու խումբերը յաջող ելոյթներ ունեցած են: Տղաքը յաջորդաբար Իրանի եւ Սկովտիոյ խումբերուն յաղթած են, իսկ աղջիկները պարտութեան մատնելէ ետք իրաքցի իրենց հակառակորդները, Աւստրիոյ հետ հաւասար արդիւնք մը արձանագրած են: Տղոց խումբը կը բաղկանայ Ռաֆայէլ Վահանեանէ, Արտաշէս Մինասեանէ, Աշոտ Անաստասեանէ, Կարէն Ասրեանէ եւ Գաբրիէլ Սարգսեանէ: Իսկ աղջիկներու խումբին մաս կը կազմեն Գոհար Խլղաթեան, Լիլիթ Մկրտչեան, Նելլի Աղինեան եւ Էլինա Դանիէլեան:

Կան նաեւ հայանուն այլ մասնակիցներ, որոնք կը մրցին այլ երկիրներու դրօշին ներքեւ: Այսպէս, Իրանի խումբէն կը ներկայանայ ճատրակի վարպետուհի մը՝ Խաչատրեան, որ խաղերուն կը մասնակցի սեւ չղարշով ծածկուած: Ջեխիոյ կազմին աստղերէն է Սերգէյ Մովսիսեան: Հայ մըն ալ կայ Թիւրքմէնիստանի խումբին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՏԻՆ ՎԵՐՋԱՑՈՒՑ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Պուտին որ պաշտօնական առաջին այցով Փարիզ կը գտնուի, Հոկտեմբեր 30–ին ներկայ գտնուած է Եւրոպական Միութեան վեհաժողովին. ապա հանդիպում ունեցած է նախագահ Շիրաքի, Եւրոպական յանձնախումբի նախագահ Ռ. Փրոտիի հետ: Հրապարակուած յայտարարութիւնը կ՚ըսէ թէ Եւրոպացիներն ու Ռուսերը կը բաժնեն համոզումը թէ անհրաժեշտ է անյապաղ քաղաքական լուծում մը գտնել Չէչէնիոյ համար: Յայտարարութեամբ կը դատապարտուին ահաբեկչութեան բոլոր ձեւերը եւ կը շեշտուի որ քաղաքական լուծումը պէտք է յարգէ Ռուսաստանի դաշնակցութեան գերիշխանութիւնը եւ հողային ամբողջականութիւնը: Ռուսաստանի նախագահը գոհունակութիւն յայտնելով գոյացած համաձայնութեան, աւելցուցած է թէ արդէն իրենց համար խնդրոյ առարկայ չէր կրնար ըլլալ երկխօսութիւն հաստատել մարդոց հետ որոնք ձեռքերը արիւնոտ են: «Եւրոպային շահը կը պահանջէ որ միանգամայն վերջ մը դնենք (իսլամականներուն) արարքներուն, որպէսզի կրօնական մոլեռանդութեան վերջ տալու ճամբայ մը գտնուի» ըսած է ան:

Ինչ կը վերաբերի տնտեսական մարզին, Միութիւնը որոշած է 15 օրէն Մոսկուայի մէջ աշխատանքի խումբ մը գործի մղել, պատրաստելու համար ուժանիւթի վերաբերեալ գործակցութեան մը գետինը:

Նոյն օրը Փարիզի Փոմփիտու կեդրոնին առջեւ 500 անձնաւորութիւններու կոչով ցոյց մը տեղի ունեցաւ Չէչէնիոյ պատերազմին եւ կոտորածներուն դէմ բողոքելու համար: Ելոյթ ունեցողները դատապարտած են նաեւ Ռուսաստանի մէջ ծաւալած կաշառակերութիւնը, մաֆիան, Չէչէնիոյ մասին տարածուած սուտ լուրերը, եւ այլն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, Հոկտեմբեր 30–ին, նոր ռմբափորձ մը գործուած է երեք զոհեր պատճառելով: Զինուորական դատաւորը եւ ուրիշ երկու անձեր կառքի մը մէջ կը գտնուէին որ ամբողջովին այրած է: Բազմաթիւ անցորդներ ալ վիրաւորուած են եւ 30 ուրիշ կառքեր ալ վնասուած: Պայթումը պատահած է ժամը 9·10 անցած, մայրաքաղաքին հիւսիս – արեւելքը Արթուրօ Սորիա թաղամասը: Վնաս-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՄԷԿ–ի Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Չորեքշաբթի օր (Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 2–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը Ուրբաթ, Նոյեմբեր 3:

ՈՐՊԷՍԶԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ ՔԱՒՈՒԹԵԱՆ ՆՈԽԱԶ ՉԸԼԼԱՅ

Ինչպէս գրած էինք (Հոկտեմբեր 25), «Հայաստան» հիմնադրամի պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ՝ գործադիր վարչութեան տնօրէն Վահան Տէր-Ղեւոնդեանի, փարիզեան կայք մը ունեցաւ Հոկտեմբեր 23-ին, ԱՄՆ մեկնումի ճամբուն վրայ: Պատուիրակութիւնը Նիւ-Եորքի ճամբով Գալիֆորնիա կը մեկնէր ներկայ գտնուելու այս տարուան Թելէթոնին (Նոյեմբեր 10 – 12): Անոր հասոյթը որոշուած է յատկացնել Հայութեան կարեւորագոյն երկու մարզերուն. առաջինը Ղարաբաղի հիւսիս – հարաւ մայրուղին է, երկրորդը՝ Գիւմրիի դպրոցները առժամեայ կացարաններէն ամբողջովին փրկելու համար շէնքերու կառուցումը: Երկու վայրերուն մէջ ալ գտնըւած անձ մը ոչինչով կրնայ քննադատել զոյգ նպատակներուն ընտրութիւնը: Մանաւանդ մէկը որ նոյնպէս հիմնադրամին միջոցներով կառուցուած Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբէն անցնելով գացած է Ղարաբաղ, փաստն ալ ունեցած է կատարուած գործին որակին: Անցեալ տարուան Նոյեմբերին բացուած այդ ճամբան կենսական կապը կ'ապահովէ Հայաստան – Լաչին – Ղարաբաղ միաւորներուն որոնք այնքա՛ն տառապեցան այդ կապին բացակայութենէն, աւելի քան տասնամեակ մը:

Նոր մայրուղին անոր քանի մը պատիկ երկարութիւնը պիտի ունենայ. պիտի միացնէ Ղարաբաղի ամէնէն հիւսիսային կէտը ամէնէն հարաւայինին: Անով հիմնաւոր կերպով պիտի լուծուի հաղորդակցութեան եւ փոխադրութիւններու խնդիրը որ Ղարաբաղցիին մօրմէն ծծած կաթը քիթէն հանող ազդակ մը եղած է ամբողջ տասնամեակներ: Ադրբեջանական ղեկավարութիւնը յատուկ ուշադրութեամբ ծրագրած է ամէն բան, որպէսզի այդպէս ըլլայ ու շուրջ հինգ հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածքով հողամասը միշտ զրկուած է երկու կէտի միջեւ ամէնէն կարճ ճամբան ուղիղ գիծը հռչակող տիեզերական ճշմարտութեան իր բաժինէն. Մարտակերտէն որ ԼՂՀ-ի ամէնէն հիւսիսային մարզն է, Հադրութ երթալու համար մարդիկ պարտաւոր մնացած են ադրբեջանական տարածք մտնելու, շրջանցելու Ղարաբաղը, եւ հոն վերադառնալու համար Հադրութի արեւելքէն: Մինչդեռ, նոր ծրագրուած ճամբան գրեթէ ուղիղ գիծի մը պէս, հիւսիսէն հարաւ պիտի անցնի բոլոր մարզերէն, աւարտելու համար Հադրութ: Այդ ճամբուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ արտերու բերքը, արտադրուած ապրանքը դիւրութեամբ Մարտակերտէն, կամ Հադրութէն հասցնել Ստեփանակերտի շուկան, ուր այսօր գլխաւոր տեղը կը գրաւէ հայաստանեան մթերքը:

Եթէ ոչ աւելի, առնուազն տնտեսական ազդակին չափ կարեւոր է այդ ճամբուն շինութեան մէջ նկատի ունենալ նաեւ ռազմավարական նշանակութիւնը: Պատերազմի տարիներուն երբ անկարելի դարձած է ադրբեջանական տարածքէն անցնող ճամբան գործածել, ամէնէն նախնական վիճակին մէջ հիւսիս – հարաւ «ճամբան» գործածել ստիպողական բան եղած է. այդ ձեւով ներկայիս ալ կը գործածեն զայն տեղացիները երբ հարկադրուած ըլլան: Սակայն, այդ մասին տասը յօդուած կարդալէ, քան դասախօսութիւն մտիկ ընելէ աւելի օգտակար կ'ըլլայ երթալ, տեղւոյն վրայ տեսնել թէ քարքարոտ, անձրեւին ու ձիւնին ճախճախուտի վերածուող, անդունդներ եզերող, կամ բարձունքներէ մագլցող այդ անդքը, զոր ճամբայ կոչել նոյնիսկ չափազանցութիւն է, որքա՛ն անպատեհութիւններ կը ներկայացնէ Ղարաբաղի բնակիչին:

Այդ մայրուղիին ու Ղարաբաղի առնչուած ամէն հետաքրքրութեան պատասխանելու համար վստահաբար լաւագոյն ընտրութիւնը կատարուած ու պատուիրակութեան մէջ առնուած էր ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի Նախագահը Օլեգ Եսայեան: Անոր կատարած տեղեկատուութիւնը որ յաճախ կը հիմնուէր խորհրդային, հետեւաբար ադրբեջանական իշխանութեան օրուան տուեալներու հետ համեմատութեան վրայ, ճամբուն անհրաժեշտութիւնը շեշտելու զուգահեռ, կարեւոր այլ մատնանշումներ կ'ընէր: Փոխադրութեան դիւրութեան հետ եթէ հիմնական կառոյցներու անհրաժեշտ քանի մը կարեւոր ներդրում ըլլար, Ղարաբաղ կրնար տնտեսական կարեւոր գործօններու վերատիրանալ: Հոն անցեալին արտադրուած մետաքսը, գինին տնտեսական մեծ շահու աղբիւր էին Ադրբեջանի համար որ երկու գրուշով առած այդ ապրանքը մեծամեծ շահերով կը հասցնէր արտաքին շուկային: Ի՞նչ պատճառ կրնար ըլլալ որ այդ գործունէութիւնը վերստին չկազմակերպուէր: Մանաւանդ որ ինչպէս ըսաւ Օ. Եսայեան, Ղարաբաղի բնակչութեան թիւը այսօր 154 հազար էր եւ վերջին մէկ տարուան ընթացքին վերադարձողներու թիւը մեկնողներէն աւելի եղած էր:

Նման զրոյցի մը շրջանակին մէջ անկեղծութիւնը կը պահանջէր նիւթ ընել նաեւ վստահութեան խնդիրը որ թէ՛ ընդհանուր մտահոգութիւններու, թէ՛ անհատական փորձառութիւններու հետեւանք Սփիւռքի մէջ օրէ օր ծաւալուն բնոյթ կ'առնէ: Հայաստանէն, նաեւ Ղարաբաղէն հասնող ջլատող լուրեր, վկայութիւններ –քաղաքական, տնտեսական, բարոյական բնոյթի– կը շեշտեն վարանումները, անվստահութիւնը, երբեմն դառնութեան, ընդվզումի պատճառ ըլլալով: Այս առումով, Ղարաբաղի պարագային, գլխաւոր տեղը կը գրաւէին Մարտ 22-ի մահափորձը, անոր առնչութեամբ նիւթ եղած ներքին մրցակցութիւնները, անհամոզիչ զարգացումները, արտագաղթը, ապա, բնականաբար, հողային փոխանակումի լուրերը: Այս ազդակներուն պատճառած վերապահութեան մտահոգութիւնը կ'ունենայ՞ն այն շրջանակները որոնք ըՍփիւռքի Հայուն օժանդակութեան կը դիմէին սա կամ նա ճամբով կացութիւններ բարելաւելու համար:

Օ. Եսայեան ըսաւ թէ շատ լաւ տեղեակ են ստեղծուած վարանումներուն, վերապահութիւններուն. սակայն, նման տատանումներ որքան ալ ցաւալի ըլլան, անբնական չեն այնքան ճնշումներու, կաշկանդումներու տակ ապրած, պատերազմ մըն ալ տարած ժողովուրդին համար: Ան կ'ապահովցնէր թէ իշխանութեան նոր կազմ ձեւաւորուած է, պէտք է սպասել դատին արդիւնքին: Աւելի համոզիչ էր շեշտը երբ կը խօսէր հողային զիջումի տարաձայնութիւններուն մասին. որպէս ԼՂՀ իշխանութեան ամէնէն հանգամանաւոր մէկ դէմքը, Օ. Եսայեան կը վստահեցնէր թէ ո՛չ Ղարաբաղի, ո՛չ Հայաստանի ղեկավարութեան համար նոյնիսկ քննարկելի նիւթ կրնար ըլլալ նման բան: Որպէս յաւելեալ երաշխիք, թէ՛ Վ. Տէր-Ղեւոնդեան, թէ՛ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամին նախագահը Պ. Թերզեան մանրամասն տեղեկութիւն տուին Հիմնադրամին աշխատանքի բծախնդրութեան, հսկողութեան բազմակի կերպերուն մասին: Սխալ չէ, շատ հաւանօրէն, ըսել թէ վստահութեան չահագործումի ներկայի շրջանին ամէնէն անիրաւօրէն տուժած կառոյցներէն է Հիմնադրամը, հակառակ գործի գլուխ գտնուողներու մեծ մասին նուիրումին ու մանաւանդ տքնաջան աշխատանքին: Անպայման օգտակար պիտի ըլլայ այս պարագան դնել այդ կառոյցին հայաստանեան ժողովներու օրակարգին վրայ, հասկցնելու համար թէ նեղ շահերու անսանձ հետապնդումը որքա՛ն կը վնասէ ընդհանուր գործին որուն առիւծի բաժինը կատարողներն ալ կամաւոր աշխատողներ են: Օ. Եսայեան այն տպաւորութիւնը թողուց որ գոնէ այս իրականութիւնը ըմբռնած եւ զայն խոստովանելու անկեղծութիւնը ունեցող մէկն է. մինչդեռ նման հանդիպումներու ընդհանրապէս կը տեսնէինք դէմքեր որոնք անկեղծ զրոյցի փոխարէն կ'ապաստանէին քարոզչական–լեզունգային պատին ետին: Այս տարբերութիւնը յոյսը կը ներշնչէ որ անկարելի չէ ի վերջոյ վերապահութիւնները դարմանելու քայլեր ակնկալել:

Մեծ են տակաւին Ղարաբաղի պահանջները. կայ վերաբնակեցման գործը, պատերազմի զոհերուն որբերը արժանավայել կեանքով մը չափահաս տարիքի հասցնելու պարտքը, հաշմանդամ երիտասարդներու առողջական ու տնտեսական խնդիրը ու հազարումէկ բան: Սփիւռքը կրնայ ոչ արհամարհելի մասնակից ըլլալ այդ բոլորին, եթէ լրջօրէն նկատի առնուին անվստահութեան ազդակ մը պատրաստող զարգացումները եւ անկեղծօրէն ջանք տրուի անոնց վերջակէտ մը դնելու: Բոլոր կողմերն ալ պէտք ունին տասը – տասներկու տարի առաջուան յոյսերն ու խանդավառութիւնը վերագտնելու:

ԱՐՓԻ ԹՕԹՕՅԵԱՆ

«ԳՐՊԱՆԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻՄ»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

•

Անժխտելի պարագայ մըն է այսօր այն իրողութիւնը, թէ մեր լեզուին մէջ տուն – տեղ ըրած է «հեռատեսիլի» կամ «ձայնասփիւռի» ընթացիկ խօսելակերպը, որ նաեւ տակնուվրայ ըրած է բոլոր լեզուական կանոնները, ամէն ինչ պատշաճեցնելով մեծ մասամբ նաեւ շարժանկարային խօսելաձեւին, հարազատը օտարացնելով հայրենակիցներուն, ինչպէս ամէն օր քիչ մը աւելի կ'օտարացնէ ո՛չ միայն փողոցի մարդը եւ ընտանիքին անդամները, այլ նաեւ մշակոյթի մարդը եւ գրագէտն ու հրապարակագիրը:

Այսօր գրեթէ ամէն հայրենակիցի մօտ անպայման կը գտնուի գրպանի հեռաձայն մը, զոր կը գործածէ ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ, կարծէք այնքան բծախնդիր եղած ըլլար ժամանակի արժեւորման ու կեանքի պահերուն սղութեան: Տունին հետ, ընկերներուն եւ ընկերուհիներուն հետ, դրացիներու եւ ծանօթներու հետ, մարդիկ անպայման կը նախընտրեն «գրպանէն խօսիլ», գուցէ նոյնիսկ տան մէջ իրարու հետ, մէկ սենեակէն միւսը...:

Հիմա «գրպանը» եկած է փոխարինել ամէն ինչ, որ գրեթէ միշտ կը խօսուի «գրպան»էն, այնքան որ, երբ «որովայնախօս» բացատրութիւնը իր տեղը գտած է բառարաններու մէջ, մարդիկ կարիքը չեն զգացած այս նոր բառին ալ տեղ մը ճարելու մասին, որովհետեւ այսօր գրեթէ մեր մօտ ամէն մարդ դարձած է «գրպանախօս»:

Անատոլուի ռամիկ ժողովուրդին մօտ մարդկային մարմնի կարգ մը օրկանները զիրար կը փոխարինեն՝ իրենց կարեւորութեան համաձայն, ինչպէս՝ սիրոյ եւ զգացումներու իբրեւ արտայայտութիւն՝ սիրտը, թոքը եւ ստամոքսը կը գործածուին իրարու տեղ ու մարդիկ կը հասկնան դիմացինին բառերը իրենց իսկական կամ փոխաբերական իմաստով եւ այնքան ընդհանրացած ձեւով, որ այսօր այլեւայլն տեղ գրաւած է նաեւ բանահիւսութեան մէջ: Մինչդեռ պարագան նոյնը չէ «գրպանի» գործածութեան համար, որովհետեւ ձեւական բան մըն է, «բազմազբաղութեան» պատրուակին տակ օգտագործումը այդ գործիքին, երբ իրականութեան մէջ ստուգուած է որ այս երկիրը աշխարհի բազմաթիւ երկիրներէն աւելի «ջարդարար» մըն է մարդկային կեանքի պահերուն ու ժամանակներուն, ինչպէս ամէն օր առիթը կ'ունենանք տեսնելու եւ հաստատելու, շաբաթներ տեւող արձակուրդներու՝ գործատեղիներու եւ պաշտօնական գործողութիւններու ընթացքին: Մինչդեռ, համաշխարհային վիճակագրութիւններու արդիւնքները ցոյց կու տան, որ Իսթանպուլ այսօր մաս կը կազմէ աշխարհի այն հազուագիւտ քաղաքներուն, ուր միջին հաշուով հարիւր քաղաքացիի սրճարան մը կը վիճակի, իսկ գաւառներու մէջ ալ երբ գիւղացին իր կինը արտ կը ղրկէ աշխատելու համար, ինք՝ առհասարակ ժամանակ կ'անցընէ կամ գիւղական սենեակը եւ կամ ալ սրճարանը, բայց մեծ հաւանականութեամբ անոր ալ «ժամանակը սուղ է» եւ իր գործերը կը տեսնէ «գրպանէն»: Միւս կողմէ, արդէն բոլորին ծանօթ է նաեւ այն իրողութիւնը, թէ Անատոլուի գիւղացին տարին հազիւ քանի մը ամիս կ'աշխատի եւ ժամանակին մնացեալ մասը կ'անցընէ արտադրածը սպառելով:

Բայց անոնք ալ կը նախընտրեն «գրպանէն խօսիլ», փոխանակ աշխատելու, որովհետեւ անոնց այդ կենցաղը եւ ապրելակերպը ընդհանրապէս կը ծառայեն երկիրը կառավարողներէն շատերու... սեփական գրպանին:

Անգամ մը, Յուլիս 14-ին՝ ճամբան հանդիպեցայ Ֆրանսական Հիւպատոսարանի պաշտօնեաներէն մէկուն, երբ ես ալ կ'երթայի վիզա առնելու համար: Մտահոգութեամբ հարց տուի, թէ Ազգային Տօնի առիթով արձակուրդի մէ՞ջ էին արդեօք: Ան, իմաստալից ժպտելով պատասխանեց. «Մենք ձեր ժողովուրդին չափ հարուստ չենք»:

«Ակօս»

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒ (Պոլիս) Պէզճեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 8-ին, սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է ի նպաստ երկրաշարժէ աւերէն նորոգուած Մայր Վարժարանին: Առաւօտեան կրօնական արարողութեան նախագահած է Պատրիարքը ու քարոզած: Սիրոյ սեղանին բացումը կատարած է ատենապետ՝ Էֆրիմ Պաղ, որ բարի գալուստի խօսքէն ետք հրաւիրած է Թաղային Խորհուրդէն՝ Նազարէթ Դաւիթեանը, որպէսզի տարեկան տեղեկատուութիւնը կատարէ: Բացի լապորաթուարէն ու բնական կազի սարքաւորումէն, նորոգուեցաւ տանիքը: Ճաշարանը ու սենեակները նորոգուեցան: Ներկայիս 181 աշակերտներ կան եւ 127 միլիառ թրքական ոսկիի ահաւոր բաց մը ունի: Բեմը յանձնուեցաւ Պր. Նալպանտի որ բացաւ հանգանակութիւնը: Հիմը դրըւած է Պատրիարքարանի մօտ պահ դրըւած կրթական հիմնադրամներէն եկածով, որոնց ընդհանուր գումարը կը յանգէր աւելի քան 7 միլիառի: Այնուհետեւ, նուիրատուութիւնները տեղացած են: Հուսկ Բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարքը:

ԳՈՒՐՈՒՉԷՇՄԷԻ (Պոլիս) Երեւման Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը Հոկտեմբեր 15-ին, եկեղեցական արարողութեամբ եւ սիրոյ սեղանով, տօնած է իր 90-ամեակը: Օրուան պատարագը մատուցանած է Արամ Եպիսկոպոս Աթէշեան, որու ձեռամբ դպրութեան չորս աստիճաններ շնորհուած են Գուրուչէշմէի գործիչներէն՝ Գէորգ Թիւլիւզեանի: Յետ պատարագի տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը, որու նախագահած է Արամ Եպիսկոպոս: Օրուան հանդիսավարը եղած է Գէորգ Թիւլիւզեան: Թաղային Խորհուրդի անունով ելոյթ ունեցած է Հայկ Ծիհանկիւլեան, իրեն յաջորդած է «Մարմարա»յի խմբագրապետը՝ Ռ. Հատտէճեան: Ելոյթ ունեցած է նաեւ հիւրաբար Պոլիս գտնուող սուրիահայ մտաւորական՝ Լեւոն Շառոյեան: Հուսկ Բանքը արտասանած է Արամ Եպիսկոպոս: Գործադրըւած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԳՆԱԼԸԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին մէջ – եկեղեցական հետաքրքրական արարողութեան մը հանդիսավայր եղած է Հոկտեմբեր 15-ին: Աւելի քան 70 գերմանախօս քրիստոնեաներ, գերման կաթողիկէ եւ աւստրիական համայնքներէն հաւատացեալներ առաջնորդութեամբ Այնալըչէշմէի հոգեւոր հովիւին մասնակցած են հայածէս պատարագին: Տեղի ունեցած են ելոյթներ, վերջին արտայայտուողը եղած է Մեսրոպ Պատրիարք: Աւարտին սարքուած է սիրոյ սեղան մը:

ՀԱՅ ՎԱԶԻՐՆԵՐ՝ ՖԱԹԻՄԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԻՐՈՂԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ

Եգիպտոսի եւ յարակից երկիրներու մէջ Ֆաթիմական Հարստութեան իշխանութեան ժամանակաշրջանին շատ մը Հայեր պետական, զինուորական եւ քաղաքական փայլուն դիրքերու տիրացան, իսկ անոնցմէ վէզիրներ մեծ դեր ունեցան Եգիպտոսի պատմութեան մէջ եւ յատկապէս Ֆաթիմականներու տիրապետութեան վերջին ժամանակաշրջանին մեծ մասամբ իրենց ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցին իշխանութիւնը. անոնցմէ յիշենք Պատր Ճամալի, զաւակը՝ Աֆտալ, անոր զաւակը՝ Ահմատ, Եանիս Արմանի եւ ուրիշներ:

ՖԱԹԻՄԱԿԱՆՆԵՐ՝ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐ

Ֆաթիմականները արաբական ազնուական տոհմ մըն էին, որոնք կը հաւատային, որ իրենց Մոհամէտ մարգարէի սերունդ են եւ անոր Ֆաթիմա դուստրէն սերած էին: Անոնք Աբասեաններու ժամանակներէն քաղաքական եւ կրօնական հեղինակաւոր ուժ էին խալիֆայութեան կազմին մէջ եւ 909-ին ալ առանձին հարստութիւն հիմնեցին, որ գոյատեւեց մինչեւ 1171:

Ֆաթիմական Հարստութեան հաստատումէն առաջ բազմաթիւ մեծ ու փոքր իշխանութիւններ կային Հիւսիսային–Ափրիկէի եւ Եգիպտոսի մէջ, որոնք ինքնիշխան գոյավիճակ ունէին եւ անկախ էին Աբասեաններու արքունիքէն: Անոնք իսլամ սիւննի այլազան խմբաւորումներ ու ցեղախումբեր էին, որոնք կ'աշխատէին ձեռք ձգել խալիֆայութիւնը՝ իբրեւ իսլամական համայնքի ղեկավարներ:

Ֆաթիմականները, որոնք շիի իմամայիլական աղանդի հետեւորդներ էին, այս բոլորին մրցակից ուժ էին եւ իրենց կարգին կ'աշխատէին ամբողջ իսլամները իրենց ենթարկել:

Յիշենք, որ շիիականութիւնը իր կարգին այլազան ուղղութիւններու բաժնուած է, որոնցմէ ամէնէն աւելի տարածուած է տասներկուքեան կամ Ճաաֆարի ուղղութիւնը (Իրան, Իրաք, Լիբանան, Ատրբէջան, կեդրոնական Աֆղանիստան եւ այլն), որոնք կը հաւատան Ալիէն ընկրսեալ տասներկու իմամներու յաջորդականութեան: Կան զէյտիականներ, որոնք հինգ իմամներու յաջորդութեան կը հաւատան եւ մեծ մասամբ Եմէնի բարձրաւանդակներուն վրայ կեդրոնացած են: Իսկ իսմայիլականները եօթը իմամներու յաջորդութեան կը հաւատան եւ իրենց կարգին այլազան ճիւղաւորումներու բաժնուած են:

Իսմայիլական շարժումը սկսաւ շիիներու վեցերորդ Ճաաֆար իպն Մուհամատի մահէն ետք (765): Ճաաֆարի անդրանիկ զաւակը՝ Իսմայիլ, տակաւին մանուկ, յաջորդեց անոր. անոր հետեւորդները կոչուեցան իսմայիլական. իսկ անոնք, որոնք Ճաաֆարի կրտսեր զաւակը՝ Մուսա Քազիմը ճանչցան իբրեւ եօթներորդ իմամ եւ այնուհետեւ անոր սերունդներէն մինչեւ տասներորդ իմամ, կոչուեցան տասներկուքեան կամ Ճաաֆարի: Տասներկուքեանները ամէնուրեք մեծամասնութիւն կազմեցին, իսմայիլականները՝ փոքրամասնութիւն: Իսմայիլականներ կը հաւատան նաեւ, որ Իսմայիլի զաւակը՝ Մոհամէտ Թամ պիտի վերադառնայ իբրեւ փրկիչ:

Իսմայիլական զաւանանքը Թ. դարուն բաւական զօրացաւ Հարաւային–Իրաքի մէջ՝ Համտան Գարմաթի ղեկավարութեան տակ, որ անոր անունով կոչուեցաւ գարմաթական: Այնուհետեւ Ֆաթիմականները իսմայիլական շարժման ղեկավարները դարձան:

Այս ժամանակ, յատկապէ՛ս Ժ. դարուն իսմայիլական քարոզիչներ լայն աշխատանք կը տանէին խալիֆայութեան սահմաններէն ներս, սիւննի Աբասեաններուն դէմ յեղաշրջում մը յաջողցնելու համար: Երկարատեւ աշխատանքներէ ետք անոնք Եմէնի մէջ յաջողեցան խարիսխ մը հաստատել, ուրկէ քարոզիչներ ղրկեցին դէպի Հիւսիսային–Ափրիկէ, ուր անոնք մեծ յաջողութիւններ արձանագրեցին եւ իսմայիլականներու համայնքներ կազմեցին:

ՖԱԹԻՄԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

Իսմայիլականներ, Ֆաթիմականներու ղեկավար Ուպէյտուլլայի գլխաւորութեամբ յաջողեցան իրենց հեղինակութիւնը պարտադրել Թունուզի մէջ, ուր նաեւ քաղաքական ու զինուորական ուժ դարձան. Ուպէյտուլլա 909-ին ինքզինք խալիֆա հռչակեց Թունուզի մէջ եւ Մահտի անունը ստացաւ: Մահտի Թունուզի արեւելեան ափին Մահտիա քաղաքը կառուցեց եւ 920-ին իր մայրաքաղաքը հոն հաստատեց:

Սկզբնական շրջանին Ֆաթիմականներու խալիֆայութիւնը միայն Հիւսիսային – Ափրիկէի եւ Սիկիլիոյ վրայ տարածուած էր, ուր անոնք բազմաթիւ հարցեր կը դիմագրաւէին: Անոնց հպատակներուն մեծամասնութիւնը սիւննիներ էին՝ մալիքի ուղղութեան հետեւորդներ. կային նաեւ խառուարիժներ, խարիճիթներ եւ այլ համայնքներ. անոնք բոլորն ալ դաւանականօրէն թշնամի էին իսմայիլականներուն: Կային նաեւ պերպէր ցեղախումբերը, որոնք անհակակշռելի ուժ էին, նաեւ՝ դրացի իսլամ իշխանութիւնները եւ Բիւզանդացիները Սիկիլիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, որոնք բոլորն ալ թշնամի էին իրենց:

Մահտի խալիֆան 913 _ 915 տարիներուն, ապա՝ 919 – 921 տարիներուն եւ երրորդ անգամ ալ 925-ին մեծ արշաւանքներ կազմակերպեց դէպի Եգիպտոս՝ զայն գրաւելու համար, բայց չյաջողեցաւ:

Մահտիի յաջորդեց Գաիմ (934 _ 946), իսկ Գաիմի՝ Մանսուր (946 – 953), որոնք Թունուզի մէջ կեդրոնացած իշխեցին:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ՖԱԹԻՄԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Մանսուր խալիֆային յաջորդեց զաւակը՝ Մուիզ. ծնած՝ մօտաւորապէս 930-ին. բուն անունով՝ Ապու Թամիմ Մաատ: Ան 966-էն սկսեալ յարատեւ արշաւանքներ կազմակերպեց դէպի Եգիպտոս, մինչեւ որ 969-ին յաջողեցաւ գրաւել Նեղոսի հովիտը. ան այնուհետեւ իր արշաւանքները շարունակեց դէպի Սինա, հոնկէ մտաւ Պաղեստին եւ Հարաւային – Սուրիա: Մուիզ Եգիպտոսի վարչական հին կեդրոն Ֆուսթաթի մօտ 972 – 973-ին կառուցեց Գահիրէ քաղաքը եւ զայն իր մայրաքաղաքը դարձուց. հոն նոր եւ մեծ մզկիթ մը կառուցուեցաւ, որ Ազհար կոչուեցաւ տոհմին նախահայր Ֆաթիմա Զահրայի անունով, որ կրօնական ուսման մեծ կեդրոն դարձաւ:

Մուիզի զաւկին՝ Ազիզի խալիֆայութեան ժամանակաշրջանին (976 _ 996) Ֆաթիմական բանակները նուաճեցին Սուրիան:

Գահիրէի մէջ կեդրոնացած՝ աւելի քան մէկ դար Ֆաթիմականները աշխատեցան իսմայիլական տիեզերական իմամութիւն հաստատել: Անոնք սակայն միշտ ալ մեծ հարցեր կը դիմագրաւէին՝ պատերազմ սահմաններուն վրայ, խռովութիւններ Միջերկրականի ափերուն եւ նահանգներուն մէջ, եւ սիւննիներու մրցակցութիւնը: Յիշենք, որ Ֆաթիմականներու խալիֆայութիւնը կ'ընդգրկէր Եգիպտոսը, Սուրիան, Պաղեստինը, Հիւսիսային - Ափրիկէն, Սիկիլիան, Սարտինիան, Կարմիր ծովու ափերը՝ Եմէնը եւ Հիճազը՝ Մեքքէ եւ Մետինէ սուրբ քաղաքներով:

Խալիֆան միաժամանակ քաղաքական եւ կրօնական ղեկավար՝ իմամ էր, հոգեւոր առաջնորդը իսմայիլականներուն եւ Աստուծոյ ներկայացուցիչը աշխարհի վրայ:

Ֆաթիմականները հետեւողականօրէն քարոզիչներ ղրկեցին եւ առաքելութիւններ կազմակերպեցին իսլամական աշխարհի չորս ծագերուն եւ յատկապէս բոլորն այն երկրամասերուն վրայ, ուր Աբասեաններու խալիֆայութիւնը կը գոյատեւէր, որպէսզի բոլոր իսլամները իսմայիլական դառնան եւ Ֆաթիմականներուն կապուին: Միխինարութիւնը պետական ղեկավարութեան երրորդ կարգը կը նկատուէր կառավարութեան եւ բանակի կողքին: Ֆաթիմականներ նաեւ մեծ գրադարաններ եւ դպրոցներ հիմնեցին, որոնց հիմնական նպատակը իսմայիլական քարոզիչներ պատրաստել էր:

Ֆաթիմականներուն օրով մեծապէս ծաղկեցաւ առեւտուրը եւ Կարմիր ծովէն դէպի Մերձաւոր Արեւելք եւ Կեդրոնական ու Հարաւ-արեւելեան Ասիա առեւտրական գիծեր բացուեցան՝ փոխարինելով Պարսից ծոցի ուղիները: Իրենց այս քաղաքականութեամբ Ֆաթիմականներ յաջողեցան գերակայութիւն հաստատել սիւննի իշխանութիւններուն վրայ եւ իրենց իշխանութիւնը ամրապնդեցին Կարմիր ծովու երկու ափերուն:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԳԻՐՔԵՐԸ ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ

Ազգային գրադարանի գիրքերուն մեծ մասը վարակուած է սնկային հիւանդութեամբ ու տնօրէնին հրաւէրով Գերմանիայէն մասնագէտ մը գացած է օգնելու: Այդ մասնագէտը նաեւ գիրքերը նորոգելու յատուկ դասընթացք պիտի տայ գրադարանի աշխատողներուն:

ԿԵՂԾ ԴԵՂԵՐ

Վերջին շաբթուան ընթացքին դեղի շուկային վրայ երկու կեղծուած դեղ յայտնուած է. մէկը ռուսական է, միւսը սպանական: Ստուգուած է որ այդ դեղերը ապօրինի ճամբով մտած են Հայաստան: Անոնց վաճառքը արգիլուած է եւ հրահանգուած է որ ժողովուրդը ապօրինի դեղ վաճառողներէ առեւտուր չընէ:

ԽՕՍՔ, ԴԷՄԴ ՓՈ՞Ս Ա

Վերջին հանդիպման ժամանակ Պուտինը Քոչարեանին հարցրել է. «Հայաստանի քանի՞ քաղաքացի կայ ձեր երկրում»: «Երկու միլիոն», – ասել է Քոչարեանը: «Իսկ մեր երկրում ՀՀ երկուուկէս միլիոն քաղաքացի կայ. հիմա դո՞ւ ես Հայաստանի նախագահը, թէ ես», – ծոր է տուել Պուտինը: Ի դէպ, ոմանք աղբիւրներ պնդում են, որ այս երկխօսութիւնը անեկդոտ չէ եւ տեղի է ունեցել իրականում:

«Հայկական ժամանակ», Հոկտեմբեր 17

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԿՆԻԿԸ ԵՒ ԱՍՏՂԻԿԸ

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

«Բարեւ Արեւ» հրատարակչութիւն Փարիզ 2000

A. Sarkissian,
52, allée de l'Ermitage,
93340 LE RAINCY z

(60 Ֆր., մեծաքանակի գին 50 Ֆր.)

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Հաւատալս չեկաւ. ուզեցի աչքովս տեսնալ, ականջովս լսել. ճի՛շդ: Փրփրացայտ, հերարձակ փիլիպեան մը կը պոռչտար յեղափոխութեան դէմ, հնչակեան թէ դըրօշակեան, ամէնքն ալ մէկ ցեխի մէջ կը քաշքշէր, մէկ ջուրով կը լուար, Պոլսոյ կամրջին գլուխը կախելու մարդեր կը հոչակէր... խաբեբայ, ստախօս, ոճրագո՛րծ, «բան մըն ալ չպիտի ըլլայ, բան մըն ալ չեն կրնար ընել, – կ'ըսէր, – կը խաբեն կոր, կը խաբե՛ն, ձեզ ալ, մեզ ալ, ինքզինքն ա՛լ»:

- «Ես խելք չունէի՞ Պոլիս, որ այս խայտառակներուն դէմ էի, հոգւով, մարմնով կը կռուէի անդադար...» ու կը սկսէր իր Պոլսոյ խելքը փառաբանել, իր Պոլսոյ կարծիքները, Պոլսոյ հակայեղափոխական պայքարը:

«Եթէ պատճառը հարցուէր իրեն՝ այս յեղակարծ հաւատափոխութեան, փոխանակ պատասխանելու աւելի կը գրգռուէր, կը կատղէր, իսկ Սուրէանին խօսքը եղած ատեն՝ դէմքը զզուանքի, ատելութեան անասելի արտայայտութիւն մը կը հագնէր, ու չըթունքը թքնելու ձեւ մը կ'ուրուագծէին կարծես:

«Տարաթ մը Փարիզի հայ ականջներուն այս եղանակը զարնելէն ետքը օր մըն ալ յանկարծ մեկնեցաւ դէպի Իտալիա, անլուծելի գաղտնիքի մը պաշութեանը մէջ թողլով մեզ, ի՞նչ պատահեր էր, ի՞նչ անակնկալ դէպք, ի՞նչ յայտնութիւն, որ մեր մարդը կը դառնար, կ'ըլլար նորէն

Պոլսոյ Մարտիկ աղան: Ես ալ այս մասին ասկից աւելի բան պիտի չկրնայի գըրել քեզի, եթէ անցածներս դիպուածաւ չհանդիպէի այն սպասաւորին, որուն վըրայ խօսեցայ արդէն եւ զոր մեկնած կը կարծէի Մարտիկ աղային հետ: Սրճարան մը տարի գինքը եւ բերանը բանալու համար գաւաթ մը ապսէնթ ապսպրեցի. գինքը յաւ տրամադրութիւններուն մէջ դատելուս պէս մէկէն խնդիրը բացի. մէկ – երկու՛ք չըսած՝ մեր մարդը սկսաւ պատմել. օրին մէկը նամակ մը եկեր է Իտալիայէն, զոր ինքն իսկ, սպասաւորը յանձներ է Մարտիկ աղային: Այդ նամակը իբր թէ մօդական զաւազան մը ըլլար, հրաշափոխեր է Մարտիկ աղան. դըրեր ես նէ՝ գտիր աղջի Մարտիկը: Տարաթ մը ամբողջ, առանց տունէն դուրս ելլելու, տան սենեակները, սպասաւորին ու մօրը ականջները լեցուցեր, խլցուցեր է գերագրգռուած դայրոյթի մըպոռչտուքներովը, վիրաւորեալ վայրի գազան մը դարձած, որ վանդակի մէջ մռնչելով՝ դառնար ու դառնար: Ամբողջ շաբաթ մը, անսպառ, անխոնջ, սպառնալիքներու, լուտանքի, նախատինքներու կատաղի քարկոծում մը, Թուքի ու մուրի փրփրոտ ու վատաշոտ ժայթքում մը ուղղեր է յեղափոխականներուն երեսին բոլորին ալ, հնչակեաններուն, դրօշակեաններուն, եղածին ալ, չեղածին ալ, անցածին ալ, գալիքին ալ: Սուրէանին դէմ մանաւանդ կրակ ու բոց է եղեր, ձեռքը տան նէ՝ կոկորդէն բռնել խեղդելու կազմ ու պատրաստ:

– «Ինծի խաբեն հէ՛, ինծի պէս մարդը, ան Սուրէանը, ան շունշանորդին, ինծի այնչափ ատեն խաբեր, խաբխբեր է, այնչափ խոստումներ տայ, ազատութիւն տրուի նէ՝ քեզի սանկ պիտի ընեն, նանկ պիտի ընեն, ձեռքի վրայ պիտի պտըտցընեն, ազգային բարերար պիտի կոչուիս, պատիւներ, աստիճաններ պիտի տրուին քեզի, սանկ բաներ ըսելով դրամս առնէ, ետքէն ալ աղջիկս... ոճրագո՛րծ քեզի, քու խերդ պիտի անիծեմ ես, խե՛րդ... աղջիկս պիտի առնեմ, տուած դրամներս պիտի պահանջեմ, քեզի ալ տէօրի մատնել պիտի տամ, շունշանորդի՛, ինչպէս որ դուն ինծի ըրեր ես աչքս վախցընելու եւ գլխս ուզածիդ պէս խաղցնելու համար... ես պիտի քեզի հասկցնեմ իմ ո՛վ ըլլալս... կեցի՛ր դուն...

«Յաճախ մայրը նամակին պարունակութիւնը կը հարցնէ եղեր. Մարտիկ աղա առանց պատասխանելու, անանկ դէմք մը կ'ընէ եղեր մօրը երեսն ի վեր, որ խեղճ կինը ահաբեկ՝ սենեակ կը քաշուի աղօթելով: Իսկ սպասաւորին՝ ամէն օր չախ, վռնտելու սպառնալիք:

– Օրը տասը անգամ չնչին պատճառի համար գլխս վռնտելու կ'ելլէր, – ըսաւ սպասաւորը:

(Շար. 103)

(Շար. Ա. էջէն)

APPEL AU RASSEMBLEMENT

Ce prochain Mardi 7 Novembre, à l'initiative de Monsieur Jean-Claude GAUDIN, Vice-Président du Sénat, Sénateur-Maire de Marseille, une **procédure de discussion immédiate** sera lancée concernant la proposition de loi **«La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915».**

Malgré les pressions diplomatiques de la Turquie appuyée par quelques sympathisants des lobbies militaro-industriels, de plus en plus de sénateurs privilégient la tradition française de **respect des droits de l'Homme.** Ils sont soutenus en cela par l'ensemble des démocrates avec les citoyens français d'origine arménienne.

Nous les invitons tous à participer,

LE MARDI 7 NOVEMBRE A PARTIR DE 18 HEURES

AU

RASSEMBLEMENT

DEVANT LE SENAT, ANGLE RUE DE TOURNON ET RUE DE VAUGIRARD

Notre présence en grand nombre sera la preuve de notre détermination et incitera les quelques sénateurs encore hésitants à nous aider pour le triomphe de notre juste cause !

COMITE DU 24 AVRIL

COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

Paris, le 26 Octobre

LE COMITE DE PARIS — ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB

vous convie

le vendredi 10 novembre à 20 heures 30

à une conférence donnée par

ANNA LEYLOYAN

(doctorante en histoire de l'art et chargée de cours sur l'art arménien à l'INALCO)

consacrée aux

Khatchkars arméniens

(MONUMENTS COMMEMORATIFS ET AUHENTIQUES PIERRES TOMBALES)

Centre Culturel «Alex Manoogian»

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS (métro Courcelles)

Renseignement: **01 42 27 12 26** / **01 45 20 03 18**

Participation aux frais : 30 F

ներ կրած են նաեւ երեք չէնքեր: Արարքը կը վերագրուի Պասք անջատողական ԷԹԱ կազմակերպութեան: Ոճրափորձէն վիրաւորուած են նաեւ 60 հոգիէ, 6-ը՝ ծանրօրէն: Արարքը խստօրէն դատապարտեց Խուան Գարլոս Թագաւորը՝ կոյր եւ ոճրային որակելով աչարեկչութիւնը, մինչ վարչապետ Ազնար մեծ ցոյցի մը հրաւիրեց Մատրիտի ժողովուրդը Հոկտ. 31-ին:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին գործերու նախարարը Շ. Պէն Ամի Հոկտեմբեր 30-ին Փարիզի մէջ հանդիպում մը ունեցած է Հ. Վէտրինի հետ: «Լիպերասիոն»ի տուած հարցազրոյցով մը ան կրկնած է ազգային միասնութեան կառավարութիւն մը կազմելու անհրաժեշտութիւնը եւ դատապարտած Արաֆաթի անհաշտ ընթացքը: Ըսած է թէ օգուտ չունի բանակցութեան նորոգել, եթէ պիտի չյարգուին որոշումները: Ինչ կը վերաբերի պաղեստինեան պետութեան մը հռչակումին, Պէն Ամի ըսած է թէ տիկա անպայման պէտք է Իսրայէլի համաձայնութեամբ ըլլայ որպէսզի շրջանին մէջ կայունութիւնը պահպանուի: Իսկ միակողմանի հռչակում մը պիտի նշանակէ խաղաղութեան ընթացքին վախճանը, աչարեկչութեան վերայայտնութիւնը: Նման բան Իսրայէլը պիտի ստիպէ ինքնապաշտպանութեան նպատակով հրաժարելու գոյացած համաձայնութիւններէն: Պատասխանելով «կը հաւատա՞ք նման հռչակումի մը հաւանականութեան» հարցումին, Պէն Ամի ըսած է. «Ես քաղաքական վերլուծող չեմ: Արաֆաթ կ'ընէ ինչ որ կ'ուզէ եւ կը ստանձնէ հետեւանքը»: Տեղւոյն վրայ, ապահովութեան իսրայէլացի պահակ մը սպաննուած է, երկրորդ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած արեւելեան – Երուսաղէմ: Աւելի անդին ալ, հրէական Թաղամասին մէջ, Իսրայէլացիի մը դիակը գտնուած է, մինչ իսրայէլեան օդուժը չարունակած է ռմբակոծել Գազա եւ Այսրյորդանան: Միւս կողմէ Քնէսէթը իր առաջին նիստը գումարած է: Աջի խմբակցութիւնները, ներառեալ ծայրայեղ Շասը որոշած էին չտապալել կառավարութիւնը: Ծանօթ է որ Պարաք մեծամասնութիւն չունի:

ՄՈՆԱՔՕ կ'ուզէ խզել իր կապերը Ֆրանսայի հետ: «Ֆիկառօ»ի տուած հարցազրոյցով մը (Հոկտեմբեր 31) իշխան Ռէնիէ կը պահանջէ որ իշխանապետութիւնը իր ինքնիշխանութիւնը վերագտնէ: Չի կրնար հանդուրժել Ֆրանսայի վերջին ամբաստանութիւնները Մոնաքոյի դէմ ինչ կը վերաբերի դրամի օրինականացման: Բոլոր մեղադրանքները անարդար եւ վիրաւորական կը գտնէ: Կ'ուզէ որ վերատեսուին 1918-ի բարեկամական դաշինքը եւ 1930-ի պայմանագրութիւնը, որոնք ժամանակավրէպ են, կ'ըսէ: Ռէնիէ Գ. կ'աւելցնէ որ չուզեր պատերազմ յայտարարել Ֆրանսայի, բայց Ֆրանսա պէտք է մեզ յարգէ, ալ ձանձրացանք որ մեզ չահատակող նկատեն:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ Թաղապետական ընտրութեան վերջնական արդիւնքները հաստատեցին Իպրահիմ Ռուկովայի յաղթանակը ձայներու 58,13%-ով: Թաչի կը գոհանայ 26,95%-ով, ինչ որ լաւ ապտակ մըն է Տիկին Օլպրայթի համար որ Թաչին կը նկատէր լիազօր խօսակից մը արեւմուտեաններուն համար, 1999-ի ամառը, ՈՒՉԷՔԱյի (ազատագրութեան իր բանակը) սկզբունքի ապազինումէն ետք, ինչ որ երբեք չկատարուեցաւ: Քոսովոյի 100-հազար Սերպերը չմասնակցեցան քուէարկութեան:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԿ սուզանաւի զոհերէն 12 դիակներ եւս յայտնաբերուած են նորվեկիացի փրկարարներուն կողմէ:

ՊՐԸԹԱՆԵԸԻ ափերուն բացը Պաց կըղզիին 40 մղոն հիւսիսակողմը իտալական նաւ մը ընկղմած է, չկարենալով դիմադրել ամեհի ալիքներուն: Նաւը բեռցած էր ծայր աստիճան թունաւոր 6000 թոն քիմիական արտադրութիւն, ինչ որ մեծ մտահոգութեան նոր աղբիւր է: Նաւուն 14 հոգինոց անձնակազմը կարելի եղած է փրկել ուղղաթիռներով: Էրիքա-յէն ծորած քարիւղին աղականութենէն ետք այս նոր պատահարը, ըստ մասնագէտներուն, անմիջական վտանգ չի ներկայացներ:

ԿԻՐԳԻԶՍՏԱՆԻ նախագահ երրորդ անգամ վերընտրուած է Ասքար Ակայեւ, քուէներու 74,3%-ով: Այդ ընտրութեան համար նախապայման դրուած էր Կիրգիզերէնի քննութիւն մը որ պատճառ եղած է 19 թեկնածուներէն ընտրապայքարի մէջ միայն 5-ին մնալուն: Ընդդիմութիւնը բողոքած է թէ ընտրարշաւի իր հաւաքոյթները խանգարուած են եւ թէ երկրին լրատուները Ակայեւի մենաշնորհին վերածուած են որպէս քարոզչութեան միջոց: Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի դէտերը եւս ըսած են թէ ապօրինութիւններ կատարուած են:

ԳՐԱԿԱՆ ԶՈՅԳ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ՝ Կոնքուռ եւ Ռընոտօ գտան 2000-ի իրենց տէրերը: Առաջինը ստացաւ Ժան – Ժագ Շուհլ իր «Ինկրիտ Գաւէն» հատորով որ կեանքի պատմութիւնն է նոյնանուն երգչուհիին: Երկրորդին արժանի նկատուեցաւ Իվուարցի 73 տարեկան գրագէտ Ահմատու Քուրումա, «Ստիպուած պարտաւոր չէ» գործով որ կը պատմէ Լիպերիոյ եւ Սիեռա Լէոնէի վերջին պատերազմին արհաւիրքը:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ սեմինէր մը կազմակերպած են Եւրոպական Միութեան կերպասեղէնի սենտիքաները եւ գործատիրութիւնը: Շուրջ 100 Թուրք գործատէրերու եւ սենտիքաներու անդամներու առջեւ բացատրած են եւրոպական կառուցման ընկերային գրաւորները: Թուրքիոյ մէջ, այդ ճիւղը 2 միլիոն աշխատաւոր ունի: «Մոնտ»ի (Հոկտեմբեր 31) թղթակիցը կ'ըսէ թէ Թուրքիա հեռու է պատրաստ ըլլալէ անդամակցելու համար Եւրոպական Միութեան: Մարդկային իրաւունքները կանոնաւոր կերպով արհամարհուած են, տնտեսական կառոյցները պէտք է յարմարին, գաղտնի աշխատանքը շատ տարածուած է եւ ընկերային յարաբերութիւններն ալ պէտք է արդիականացուին: Բայց, գործընթացը սկսած է եւ այդ է սեմինարին նպատակը: Կերպասեղէնի ճիւղը Թրքական ճարտարարուեստին արտադրութեան 26%-ը կը ներկայացնէ եւ արտածումին՝ 28%-ը: Եւրոպական Միութեան դիմաց այս ճիւղին առեւտրական յաւելուածը 7 միլիառ Եւրոյի կը հասնի: Ցած աշխատավարձքը պատճառներէն մէկն է Թրքական մրցակցութեան: Երկու միլիոն աշխատաւորներէն, միայն 500 հազարը յատարարուած է եւ արձանագրուած ընկերային ապահովագրութեան: Ամսական աշխատավարձքը 250-էն 500 տոլար է, միւսները 150 տոլար կը ստանան, կայ նոյնիսկ որ 50 տոլարով կը գոհանան: Կայ նաեւ Պէնէթոնի հարցը, որ դատարան պիտի քաշուի Նոյեմբերին (Միլանօ): Իտալական ընկերութիւնը կ'ամբաստանուի որ երախաներ աշխատցնել տուած է Թուրքիա, 13-էն 18 տարեկան: Պէնէթոն բացարձակապէս հերքած է, բայց, Թուրք սենտիքաները կը պնդեն:

ՎԱՍԵԼՈՆԻ մէջ (Պա – Ռէնի նահանգ) մեծ բանալէճ մը ծագած է, որովհետեւ տեղւոյն քաղաքապետը (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ) ծերակուտական՝ Ժոզէֆ Օսթերման արգելք եղած կ'ըլլայ որ Թրքուհի մը յարկարաժին գնէ քաղաքին կեդրոնը: Ան կը ճշդէ որ Թաղապետութիւնը նախապատուութեան իր իրաւունքը միայն ինը անգամ գործածած է եւ օտարականի երկու թեկնածութիւններ մերժուած են: Բոլոր պարագաներուն ալ, այդ որոշումները տրուած են յանուն քաղաքաշինութեան քաղաքականութեան: Երիտասարդ Թրքուհի մը՝ Պիրսէն Կիւլ հակառակը կը պնդէ եւ Ք.ի դէմ բողոք ներկայացուցած է: Կ'առարկեն որ իրենց յարկաբաժին մը մերժուած է, վաճառորդը յայտնած ըլլալով որ քաղաքապետարանը այլեւս օտարական չուզեր: Օսթերման հակայարձակման կ'անցնի, անուանարկութեան ամբաստանութեամբ «Ֆրանս 2»ի դէմ, որ արտայայտուած էր այդ մասին: Ասպա, դատի կը դիմէ ԼԻՔՐԱ-ն (հակացեղապաշտ լիկա): Այս ամբողջը այնպիսի մեծ համեմատութիւններ առած են, որ չորս սիւնակնոց յօդուածի մը տեղ տուած են «Մոնտ»ի (Հոկտեմբեր 31) մէջ:

ԼՈՆՏՈՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՎԱՐԻՉ-ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՄԸ

Լոնտոնի Հայ Տունը կը փնտռէ Հայ եւ անգլիախօս վարիչ քարտուղար մը որ պատասխանատու ըլլայ Տանը ընդհանուր կարգուսարքին:

Զրի յարկարաժին երրորդ յարկի վրայ:

Ստանձնուած պարտականութիւններու փոխարէն մասնակի թոշակ:

Ցարմար է միջին տարիքով անձի / զոյգի եւ կամ չափահաս ուսանողի մը:

Հայ Տունը կը գտնուի Լոնտոնի Քէնզինկթըն կեդրոնական թաղամասին մէջ:

Մանրամասնութեան համար դիմել Տան խնամակալ մարմնին հետեւեալ հասցէով. –

The Managing Trustees
House Committee
Armenian House Limited
25 Cheniston Gardens
London W8 6TG
UNITED KINGDOM

եւ կամ e-mail-ի միջոցաւ. –
hratch@tokatlian.freeserve.co.uk

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4

Տօն է Ամենայն Սրբոց՝ Հնոց եւ Նորոց, Յայտնից եւ Անյայտից:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ՝ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ս. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ՕԾՄԱՆ ԵՒ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Ծայրագոյն Պատրիարք

Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

– Ընտրեալ՝ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 27-ին և Օծեալ՝ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 4 1999-ին –

Երջանիկ այս առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 5-ին, ի ժամու պատարագին, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ Հայրապետական յատուկ մաղթանք պիտի կատարուի:

Բոլորը կը հրաւիրուին այդ օր փութալ ներկայ ըլլալ Եկեղեցին՝ եւ աղօթել՝ վասն արեւշատութեան Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ ի փառս Հայաստանեայց մեր Սուրբ Եկեղեցւոյն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Ս. Թադէոս Եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ «Վասն համօրէն ննջեցելոց» Կիրակի, Նոյեմբեր 5-ին հանգուցեալ բոլոր հիմնադիր բարերարներու ու սատարողներու յիշատակին

Երգեցողութիւնները կը կատարուին յատկապէս հրաւիրուած երգչուհիի կողմէ:

Ի գիտութիւն բարերարներու գերդաստանի անդամներուն եւ շրջանի հայութեան:

Հոգեճաշ կը տրուի արարողութեան աւարտին, Տիկնանց Միութեան կողմէ:

27, Traverse de l'Eglise
Campagne Perrier — 13015 Marseille

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան օրը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEMINAIRE DE FORMATION DES ENSEIGNANTS DE SES ECOLES

Maison de la Culture Arménienne

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Les 4 et 5 novembre

— SAMEDI 4

11h - 13h : Lecture expliquée
Mélanie KELEDJIAN

14h30 - 16h30 : Grammaire—Syntaxe
Mesrop ATAMIAN

16h45 - 18h : Ortographe
Hélène MERDJANIAN

— DIMANCHE 5

10h - 12h : Littérature
Krikor BELEDIAN

13h30 - 15h30 : Histoire—Géographie
Anahit TER-MINASSIAN

15h45 - 16h45 : Synthèse—Débat.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 15-ին

17, rue Bleue, 75009 PARIS

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 6, ժամը 20.45-ին՝

Centre Administratif d'Asnières

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3
VENDREDI
3 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.027

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

76e ANNEE — N° 20.027

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՓՈՔՐ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ԿՐԷ

ԻՆՉՈ՞Ւ

Ծանօթ է որ Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 7-ին, Ծերակոյտը, սկզբունքով, անմիջական քննարկումի պիտի դնէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկը: Առջի օր գրած էինք («Յառաջ», Հոկտեմբեր 31, Ա. էջ, մանր լուրերու կարգին) որ Հօթ-Լուառի ծերակուտական եւ ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի Ընդհանուր քարտուղար Ատրիէն Կութէյրոն օրէնքի առաջարկ մը ներկայացուցած է, այլ խօսքով Ազգային Ժողովի բանաձեւը չէ որ քննարկումի պիտի դրուի Նոյեմբեր 7-ին: Այս մասին, բաւական երկարօրէն կ'արտայայտուէր Ժան – Միշէլ Պրզա («Լը Մոնտ», Հոկտեմբեր 31):

Յիշենք որ Ազգային Ժողովի քուէարկած օրէնքի առաջարկն էր. – «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութիւնը»: Ինչպէս քանիցս կրկնեցինք, այս բանաձեւն իսկ ոչ մէկ ձեւով կրնար գոհացում տալ դարուս առաջին ցեղասպանութեան մէկուկէս միլիոն զոհերու յիշողութեան արդար դատը տանող արմատախիլ ժողովուրդի մը, քանի ոչ վայրը, ոչ ալ դահիճին անունը կը յիշատակուէին, բայց, մենք քիչով գոհացող ենք, դիւրին կը մխիթարուինք եւ ոմանք չվարանեցան իսկ «պատմական յաղթանակ» որակել կէս ճամբան միայն կտրած այդ տժգոյն բանաձեւը: Ո՞ւր է Ատրիէն Կութէյրոնի ներկայացուցած օրէնքի առաջարկին տարբերութիւնը: Ան կ'ըսէ. – «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ ցեղասպանութիւնը որու զոհ գացած է հայ ժողովուրդը 1915-ին»:

Որքին մէջ, նոյն բանը կ'ըսուի, ուրեմն ինչո՞ւ այս չնչին տարբերութիւնը: Մենք ուզեր յետին մաքեր տեսնել եւ որոշել թէ կը ձգտի ժամանակ շահել տալու, քանի այս նոր տարբերակը, եթէ քուէարկուի, հարցը չի փակուիր, ան պէտք է վերադառնայ Ազգային Ժողով, երկրին քննարկումի դրուելու համար երեսփոխաններու կողմէ: Ալ խօսքով, կըրկին կը ձգձգուի...:

«Մոնտ»ի գրութեան սկիզբը կայ Թաղապետական ընտրութիւններու հարցը եւ հայկական ընտրական խաւը սիրաշահելու մտահոգութիւնը: Կը յիշուի, ապա, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին հակիրճ պատմականը Ազգային Ժողովէն Ծերակոյտ եւ կառավարութեան արգելքը հարցը Ծերակոյտի օրակարգին դնելու, չվտանգելու համար գինամթերքի վաճառքը Անգարայի: Համաձայն գտնուած են սակայն, աջի թէ ձախի ծերակուտական, որոնց կարգին վերջինը չէ եղած Ժան – Գլօտ Կոտէն (Իւ – Տէ – էֆ) քաղաքապետ Մարսէյլի, ուր հայ մեծ գաղութ մը կայ եւ ինք ալ աջին թեկնածուն է Թաղապետական ընտրութեան: Անմիջական քննարկումի դիմումը ստորագրած են նաեւ Ժաք Փելըթիէ (Դեմոկրատ Համախմբում), Ռոպէր Պրէթ (Համայնավար կուսակցութիւն), Գլեռ Փիրաս (Ընկերվարական) եւ Ժաք Լարշէ (ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ): Կը յիշուի նաեւ թէ Ընկերվարական եւ Համայնավար ծերակուտականները արդէն նման փորձ մը ըրած էին Մարտին, զօրակցութիւնը վայելելով Ժան – Գլօտ Կոտէնի, բայց, անյաջողեցան հրաժարիլ, հարկաւոր 30 տարագրութիւնները ձեռք ձգած չըլլալով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՏԱՍՆՕՐԵԱՅ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻՆ

Առանց արտօնութեան Հոկտ. 30-ին բողոքի երթ կազմակերպելու յանցանքով Հոկտ. 31-ին 10-օրեայ բանտարկութեան դատապարտուած է «21րդ Դար» միութեան նախագահ Արկադի Վարդանեան. իսկ փաստաբանը՝ Կարօ Կարապետեան 7 օրուան: Ազատութեան հրապարակին ցոյցէն ետք մասնակիցները երթով դիմած էին դէպի նախագահական աշխատավայրը, պահանջելու համար անոր հրաժարականը:

Ցոյցին օրը ձերբակալուած էին նաեւ A1+TV հեռատեսիլի կայանի թղթակից Մհեր Արշակեան եւ ծանօթ դերասան Կարէն Ջանիբէկեան, որ իբրեւ ցուցարարներու երկու ներկայացուցիչներէն մէկը, նախագահական պալատ մտնելով պատասխանատուներուն յանձնած էր Ռ. Քոչարեանի հրաժարականը պահանջող բողոքագիրը: Անոնք երկուքն ալ ազատ արձակուած են:

Միւս կողմէ, չշուկներ կային թէ տասնեակներով ուրիշներ ալ ձերբակալուած են նոյն դրդապատճառներով: Այս մասին որպէս լուսաբանութիւն Հայաստանի Ներքին գործերու նախարարութիւնը հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է. –

«Վերջին օրերին Զանգուածային Լրատու Մարմինները պարբերաբար անդրադառնում են "21-րդ Դար" միջազգային կազմակերպութեան ղեկավար Արկադի Վարդանեանի եւ նրա աջակիցների կազմակերպած հանրահաւաքներին ու երթերին, մասնաւորապէս՝ չարտօնուած երթին ի պատասխան իրաւապահների ձեռնարկած գործողութիւններին:

Շրջանառւում են տարբեր թուեր, թէ յատկապէս քանի՞ հոգու նկատմամբ են կիրառուել վարչական ներգործութեան միջոցներ:

Թիւրիմացութիւններից խուսափելու համար լիազօրուած ենք յայտնել, որ այս գործով վարչական պատասխանատուութեան է ենթարկուել ընդհանուր առմամբ 21 հոգի, որոնց վերաբերեալ դատարանները, ըստ վարչական օրէնսգրքի, կայացրել են որոշումներ: Նրանցից 4-ը տուգանուել է, իսկ 17-ը՝ վերցուել վարչական կալանքի»:

Մինչ նոյն հարցին շրջանակին մէջ, Նոյեան Տապան գործակալութիւնը հաղորդած է թէ Հոկտ. 30-ի գիշերը, լուրերու հաղորդումի ժամէն քանի մը վայրկեան առաջ անջատուած է գործակալութեան հեռատեսիլի հաղորդիչը: Որպէս պաշտօնական բացատրութիւն իրենց ըսուած է թէ պատահածը թեքնիք պատճառներ ունի եւ սակայն երբ գործակալութեան աշխատակիցները փորձած են մտնել հեռատեսիլի աշտարակը՝ ստուգելու համար խանգարումը, իրենց չէ արտօնուած մուտք գործել, ինչ որ պարագան չէր նախորդ անգամներուն: Նոյեան Տապան կ'ըսէ թէ անջատման բուն պատճառը այն է, որ իրենց կայանը լայնօրէն արձագանգ հանդիսացած էր հաւաքին նաեւ յաջողած էր նկարահանել Արկադի Վարդանեանի, Կարօ Կարապետեանի, Սամուէլ Ճակինեանի եւ Մհեր Արշակեանի ձերբակալման տեսարանները եւ կը պատրաստուէր հեռասփռել: Կայանը 46 ժամուան ընդմիջումէ մը ետք վերջապէս վերսկսած է իր հաղորդումները: Հայաստանի մամուլի ընկերակցութիւնը բողոքած է մամուլի ազատութեան ոտնահարումին դէմ:

Հաղորդակցութեան («Կապի») նախարարութիւնն ալ իր կողմէ բացարձակապէս ժխտած է այն պնդումները թէ խանգարումը արտաքին միջամտութեան հետեւանք է:

Ինչ կը վերաբերի այս զարգացումներուն գնահատումին, Երեւանի «Առաւօտ» օրաթերթը դայն ըրած է հետեւեալ սա նկատողութեամբ Հոկտեմբեր 31-ի իր թիւին մէջ. «Հայաստանում մնացած բնակչութեանը այնքա՞ն է յոգնեցրել միայն սեփական բարեկեցութեամբ մտահոգուած իշխանութիւնը, որ անյայտ նպատակներ հետապնդող եւ ոչ իրճնատիպ գաղափարներ արտաբերող Արկադի Վարդանեանն ընկալւում է որպէս առաքեալ»: Ազգ. Ժողովի Հ.Յ.Դ. խմբակցութեան քարտուղար Գ. Բալայեան ալ ըսած է թէ Ա. Վարդանեան մէկու մը հրահանգը կը գործադրէ ու այդ մէկը Հայաստանի բարեկամը չէ:

Մոնտ (Նոյ. 2) կ'արձագանգէր Արկադի Վարդանեանի դատապարտումին: Ա.Էֆ.Փէ.-ի հեռագիրը կը հաղորդէր որ Ռ. Քոչարեանի դէմ կազմակերպուած ցոյցը Հոկտ. 30-ին 12 հազար հոգի համախմբած էր, բայց, Ներքին նախարարութիւնը կը ճշդէր որ «21-րդ Դար» ընկերակցութեան ցոյցը արտօնուած չէր: Հեռագիրը, ապա կը յիշէ որ ռուսահպատակ Ա. Վարդանեան 10 օրուան եւ իր փաստաբանը՝ Կարօ Կարապետեան 7 օրուան բանտարկութեան դատապարտուած են:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ

Այս հարցին կապակցութեամբ Թուրքիոյ նախագահը՝ Ահմետ Նեճտէթ Սեզեր նամակ մը գրած է, Նոյեմբեր 1-ին, Ժագ Շիրաքի, ուր կը շեշտէ թէ երկկողմանի յարաբերութիւնները կրնան լրջօրէն վընասուիլ, եթէ Ծերակոյտը քուէարկէ Հայոց ցեղասպանութեան բանաձեւը: Նամակը ազդարարութեան բնոյթ ունի: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնն ալ հաղորդած է որ Ազգային Ժողովի նախագահը՝ Էօմէր Իզկի նամակներ դրկած է Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ (քանի հոն ալ նոյն օրը, երեսփոխանական ժողովը պիտի քննէ նոյնանման բանաձեւ մը) իր պաշտօնակիցներուն նոյն ազդարարութիւնը ընելով:

Սէզէր նաեւ կ'ըսէ թէ նման վաւերացում մը ոչ միայն լուրջ հարուած մը կ'ըլլայ Ֆրանքօ-թրքական յարաբերութիւններուն այլեւ մեծ վնաս մը կը կրեն Թուրքիոյ եւ Հայաստանի կապերը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 30 / Նոյեմբեր 2)

ԱՄՆ-ՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյ. 1-ին Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան եւ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան առանձին ընդունած են ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարի ՀԱՊ-ի հարցերով յատուկ խորհրդական Սթիվըն Սեստանովիչը, ինչպէս նաեւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմէր Մինսկի խումբի ամերիկացի համանախագահ Քերի Քեւինօ: Սեստանովիչ նախարարներուն համառօտ կերպով ներկայացուցած է նախորդ օրը Բաքու ունեցած հանդիպումները, ադրբեջանական ընտրութիւններու նախօրէի որոշ դիտարկումներ: Սեստանովիչ եւ Քեւինօ անդրադառնալով ԼՂՀ հարցին, ընդգծած են Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներուն հանդիպումներուն կարեւորութիւնը եւ այդ գործընթացը խթանելու անհրաժեշտութիւնը: Զոյգ հանդիպումներուն քննարկուած են նաեւ հայ – թրքական յարաբերութիւնները, Գոնկրէսին կողմէ հայկ. բանաձեւին գործած ազդեցութիւնը այդ յարաբերութիւններուն վրայ եւլն.: Պատուիրակութիւնը Հայաստանէն մեկնած է Նոյ. 2-ին:

ԱՇՆԱՆ ԶՕՐԱԿՈՉԸ ՍԿՍԱԾ

Նոյեմբեր 1-ին սկսած է աշնան զօրակոչը. այդ առթիւ Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեան բացատրութիւններ տուած է բանակի կեանքին մասին. ըսած է թէ նախարարութիւնը քայլեր մշակած է բժշկական յանձնաժողովներու աշխատանքին կարելի սխալները կանխելու համար: Սակայն նախարարը յայտարարած է. «Որոշակի ուժերի կողմից լուրեր են տարածւում, թէ իբր բանակում ծառայութիւնը պէտք է դառնայ 3 տարի: Պաշտօնապէս յայտարարում եմ. դա յերիւրանք է»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ ԵՒ ՇԻՄՈՆ ՓԵՐԷՍ (նախկին վարչապետ) հանդիպում մը ունեցան Նոյեմբեր 1-ի գիշերը եւ համաձայնեցան որ Շարմ էլ Շէյխի մէջ որոշուած հրադադարը ամէն գնով յարգուի: Փէրէս ըսպառնական հրահանգ մը փոխանցեց Արաֆաթի՝ պէտք է վերջ տալ բռնութեան եւ անմիջապէս, այլապէս...: Բայց, եւ այնպէս նախորդ երկու օրերուն եւ նոյն օրն իսկ բախումները շատ ծանր հետեւանքներ ունեցած են: Վեց Պաղեստինցիներ սպաննուած են, որոնց մէջ 15 եւ 17 տարեկան երկու տղեկ: Նախորդ գոհերուն յուղարկաւորութիւնն ալ բուռն ցոյցերու տեղի տուած է: Ֆաթահի երիտասարդները կատաղութեամբ կը բացագանչեն՝ Իսրայէլցիները թող դողացողներ պատրաստեն: Գալով Շարոնի, ոչ միայն չուզեր մասնակցիլ Պարաքի ստիպողական միասնական կառավարութեան, այլ ընդհակառակն կ'ուզէ տապալել անոր կառավարութիւնը եւ ինք ձեռնարկել նորի մը կազմութեան որ վերջ տայ խաղաղութեան գործընթացին:

ՊՐԸԹԱՆԸԼԻ բացը ընկեղմած Իեվոլի-Սըն նաւէն սկսաւ հոսիլ քիմիական թունաւոր ապրանքը զոր կը կրէր եւ Նոյեմբեր 2-ին, մասնագէտները պիտի քննէին անոր բաղադրութիւնը: Ջանք կը թափուի համոզելու համար շրջապատի ժողովուրդը որ վտանգաւոր կազեր չեն, բայց, առնուազն ստոյգ կը թուի որ սթիրէն է եւ կրնայ օդին մէջ շոգիանալ: Բայց եւ այնպէս, կացութիւնը մտահոգիչ կը մընայ, հակառակ Շիրաքի տուած ապահովութեան, երբ առջի օր, այս առընչութեամբ Շերպուր գնաց: Վրդովումը մեծ է ամէն կողմ, բողոքներ կը բարձրանան ամէն կողմէ, պարզ է որ Էրիքային ետք, այս նոր աղէտը ծանր կը կշռէ: Նոր բանավէճ ծագած է ծովային ապահովութեան եւ այդ ճիւղին մէջ, Եւրոպայի յապաղումին շուրջ:

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐ ԷՐԼԱՅՆԶԻ 747 մէկ Պօյինկը ջախջախուեցաւ Հոկտեմբեր 31-ին

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՔՈՒԷՍ ՊԻՏԻ ՄԵՐԺԵՄ ՊՈՒՇԻՆ ԵՒ ՆԱԵՒ ԿՈՐԻՆ

Նոյեմբեր 7-ին Միացեալ – Նահանգներու ժողովուրդը պիտի ընտրէ իր նախագահը: Երկու գլխաւոր թեկնածուներուն միջեւ ընտրապայքարը աւելի եւս պիտի չիկանայ մինչեւ այդ ճակատագրական թուականը, իւրաքանչիւրը շարունակելով հաստատակութեան խոստանալ իր կարողութեան եւ երկրի պանծալի կարեւորութեան բազմապատիկը, միաժամանակ նոյն համեմատութեան բազմապատկելով – երբեմն նաեւ պարզապէս հնարելով – իր անցեալ տարիներու գործունէութեան թէական բարիքները: Պարզ խօսքով՝ երկու թեկնածուներն ալ պիտի շարունակեն երեւալ չպարուած տիկնիկներու նման:

Հանրապետականները, որոնք այժմ մեծամասնութիւն են Գոնկրէսի երկու սահմանադիր մարմիններուն մէջ – Ներկայացուցիչներու Տուն եւ Ծերակոյտ – կը փորձեն գրաւել նաեւ Սպիտակ Տունը, որուն վերջին ութ տարուան բնակիչն էր իրենց ատելին՝ դեմոկրատ Պիլ Գլինթըն: Իսկ դեմոկրատները իրենց կարգին կը ձգնին պահել Նախագահութիւնը, վերագրաւելով նաեւ Գոնկրէսը:

Այս ընդհանուր կազմակերպուած խառնաշփոթութեան մէջ եւս առաջին անգամ ըլլալով պիտի մերժեմ քուէս տալ դեմոկրատ թեկնածուի մը, այս պարագային՝ փոխ - նախագահ Ալ Կորին, իսկ պիտի չքուէարկեմ նաեւ ի նպաստ Հանրապետական թեկնածու Ճորճ Ու. Պուշին, նախկին Նախագահ նոյնանուն հօրը այս ձագուկին:

Պատճառը էական է որքան՝ անգուշակելի: Ամէն պարագայի մէջ բոլոր ենթադրութիւններն ալ սխալ դուրս պիտի գան: Ո՛չ, պատճառը այն չէ թէ երկուքն ալ զօրավիգ չեն կանգնած եւ ոչ ալ պիտի կանգնին Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումին: Անցեալ քուէարկութիւններս չէին հիմնուած այդ հայկական մեծղի ինքնախաբէութեան վրայ: Քուէարկութեանս համար ցեղասպանութեան հարցը պարզապէս հարց չէ, եւ չի կրնար ըլլալ, քանի ան ամերիկեան քաղաքականութեան հիմնապէս հակառակ է: Այդ հարցին մասին կը հաւատամ թէ երբ ժամը հնչէ, Ուաշինկթըն նոյնիսկ առանց մեր կարծիքը առնելու նախաձեռնարկ պիտի ըլլայ ճանչնալու Մեծ Եղեռնը, եթէ նըպատակ ունենայ պատժելու Թուրքիան: Մինչ այդ՝ ամերիկեան Սահմանադիր Իշխանութիւնները մերթ ընդ մերթ մեր պատմութեան դժբախտութիւնը պիտի օգտագործեն Անգարայի երկդիմի պատգամներ ղրկելու համար: Ձեւով մը՝ մեր վէրքին վրայ աղ պիտի ցանեն մեր իսկ օգնութեամբ: Ասոր պերճախօս օրինակն է Ներկայացուցիչներու Տան վերջին կատակերգութիւնը:

Շատ մը պատճառներ ունիմ վերոյիշեալ թեկնածուներէն մէկն ու մէկին քուէարկելու, նոյնքան մըն ալ՝ չքուէարկելու: Պուշին չքուէարկելս կապ չունի իր անփորձութեան, հարցերու անգիտակցութեան, տեսիլքի պակասին, մասնաւոր շահերու սպասարկելու իր անձնական եւ կուսակցական տրամադրութեան, իսկ Կորի պարագային՝ իր հանդէպ անվստահութիւնս առաւելաբար ծագեցաւ վերջին ամիսներու իր բախտախնդիր քաղաքականութենէն, որ հետեւանքն է նախագահական աթոռին տիրանալու իր անսահման տենչին: Իր կնոջ հետ ընտրական հոլիվուտեան համբոյրը միայն ծիծաղաշարժ կողմն է իր մարտավարութեան:

Անկարելի է որ մարդկայնօրէն մէկը կարենայ իր քուէն տալ, առանց քունը փախցնելու, Թեքսաս նահանգի կառավարիչ Ճորճ Պուշին, որ իր նահանգապետութեան հինգ տարուան ընթացքին ազգային մրցանիշ կարեց ստորագրելով 136 դատապարտեալներու մահավճիռը: Այլ խօսքով՝ սպանութիւնը վաւերացուց նոյնքան թիւով անձերու, որոնք դատապարտուած էին որպէս ոճրագործ: Իր հաւատամքը թէ ինք միայն օրէնքն է որ կը գործադրէ, չի ծառայեր իր ծանր յանցանքը թեթեւցնելու, մանաւանդ երբ ինքնավստահօրէն կը յայտարարէ թէ մահապատիժները կը նուազեցնեն ոճիրները:

Ան որ մօտէն հետաքրքրուած է մահապատիժով, ան գիտէ թէ որո՛նք աւելի կարելի – եւ երբեմն ալ փնտռուած – թեկնածուներն են անոր գործադրութեան, իսկ որո՛նք՝ բախտը ունին անկէ ազատելու: Վերջին մէկ օրինակ է Կէրի Կրահամ անունով մահապարտի պարագան, որուն ներարկուեցաւ մահացու չիճուկը անցեալ Յունիսին Թեքսասի մէկ բանտին մէջ: Այդ սեւամորթը, որ ամբաստանուած էր սպիտակամորթի մը սպանութեան յանցանքով միայն ականատեսի մը վկայութեամբ, մահուան դատապարտուած էր հակառակ այն իրողութեան որ ո՛չ մէկ շօշափելի եւ ոչ ալ գիտական փաստ ներկայացուած էր իր դէմ որպէս ոճրին հեղինակը: Թեքսաս նահանգ մըն է, ուր նաեւ գործադրուած է Ամերիկայի առաջին – եւ միակ – դատապարտեալի մը մահավճիռը:

Նոյնպէս կարելի չէ խղճի հանգստութեամբ քուէ տալ Ալ Կորին, որ քուէ մը աւելի ապահովելու համար յայտարարեց թէ ինք համաձայն է մահապատիժի գործադրութեան: Ահաւասիկ Նախագահական թեկնածու մը, որ առնուազն պիտի յարգէ իր բազում խոստումներէն այս մէկը:

Միացեալ – Նահանգներու մէջ մահապատիժը օրինաւոր դարձաւ 1976-ին Գերագոյն Ատեանին որոշումով, իսկ անկէ ետք զանազան նահանգներ սկսան տասնըեակներով ելեկտրական աթոռին վրայ նստեցնել կամ մահացու չիճուկ ներարկել մահապարտներու. – Վիրճինիա՝ 76, Միզուրի՝ 42, Ֆլորիտա՝ 48, Օքլահոմա՝ 28:

Այս տարի Գոլոմպիա Համալսարանի Իրաւագիտական դպրոցի եւ ուրիշ մէկ համամերիկեան մարդասիրական կազմակերպութեան պատրաստած տեղեկագիրները կը ծառայեն միայն աւելի մտահոգել խռովեալ հոգիները: Հոն ուսումնասիրուած են 1973 – 1975 թուականներու 5.500 մահապարտներու պարագան, որոնց դատին վերատեսութեամբ կամ մետասաներորդ ժամու նոր իրականութեան մը բացայայտումով, անոնց 82 տոկոսը կրած են նուազ ծանր պատիժ եթէ անպարտ արձակուած չեն: Իսկ անոր որուն անմեղութիւնը փաստուած է – ու դեռեւս կրնայ փաստուիլ – յետ մահու, անոր պարագային քիչ մը դժուար պիտի ըլլայ արդարութեան վերահաստատումը: Մահավճիռի կարելի թեկնածուներու կարգին պէտք է դասել բոլոր անոնք, որոնք չեն վայելեր զօրաւոր եւ շահագրգիռ պաշտպան փաստաբաններու օժանդակութիւնը, բոլոր անտէրները եւ չունեւորները որոնց պաշտպանութիւնը կը վստահուի իշխանութիւններուն կողմէ նշանակուած փաստաբաններու, որոնք ո՛չ անհրաժեշտ ժամանակը եւ ոչ ալ հարկաւոր փնտռտուքը կը կատարեն խղճմտօրէն պաշտպանելու իրենց յաճախորդը: Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել սուտ վկայութիւններով կամ ոստիկանական մեղսակցութեամբ ամբաստանուած մեղադրեալները: Այս վերջինները բռնադատեալ սուտ «ինքնախոստովանութեամբ» կը ծառայեն ոստիկանութեան խամրած վարկը փայլեցնելու, այն պարագային երբ ան չէ յաջողած երեւան հանել ճշմարիտ ոճրագործները:

Նախագահական երկու թեկնածուները իրենց երրորդ եւ վերջին հեռատեսիլային հանրային վիճաբանութիւնը ունեցան Հոկտեմբեր 17-ին, եւ այդ առթիւ երկուքն ալ կրկնեցին իրենց կողմնակցութիւնը մահապատիժի գործադրութեան, թութակաբար կրկնելով թէ «ան կը ծառայէ ոճիրներու նուազումին»: Երկուքէն ո՛չ մէկը հարցին մօտեցաւ մարդկային դիտանկիւնէն, ո՛չ ալ յայտնեց թէ այդ հարցով ո՛ւր կրնայ գտնուիլ քաղաքակիրթ ընկերութեան մը դիրքը եւ առաքելութիւնը:

Անոնք մոռացութեան տուին նաեւ այն աննախանձելի կացութիւնը, ուր կը գտնուի Միացեալ – Նահանգներ արեւմտեան ժողովրդավար պետութիւններու ընտանիքին մէջ, - թէ Ամերիկա միակ երկիրն է որ իր մահապատիժի օրէնքով, արժանի պիտի չնկատուէր մաս կազմելու Եւրոպական Միութեան, եթէ աշխարհագրականօրէն մաս կազմէր Եւրոպայի:

Նոյեմբեր 7-ին պիտի ներկայանամ քուէարկութեան կեդրոն, կատարելու քաղաքացիի պարտականութիւնս եւ իրաւունքս: Պիտի տամ քուէս:

Սպիտա՛կ:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ՀԱՅ ՎԵԶԻՐՆԵՐ՝ ՖԱԹԻՄԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԻՐՈՂԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՅ ՎԵԶԻՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

Ֆաթիմականներուն ուժը սկսաւ տկարանալ 1057 – 1059 տարիներէն սկսեալ, երբ յաջորդաբար Մուսուլի եւ Պաղտատի մէջ անոնց հակադիր իշխանութիւններ երեւան ելան: Ֆաթիմականներ այնքան ուժ չունէին զանոնք Պաղտատէն քշելու համար, բայց յետոյ սելճուք – թուրք ցեղախումբերը զանոնք դուրս քշեցին: Այս իրադարձութիւններէն ետք Ֆաթիմականներուն եւ իսմայիլականներուն ուժը սկսաւ տկարանալ:

Ֆաթիմականներուն տկարացման գլխաւոր պատճառը ամէնէն առաջ կրօնական էր. սիւննի մեծամասնութեամբ պետութեան մը մէջ Ֆաթիմական իսմայիլականութիւնը, իբրեւ աստուածաբանութիւն, հեռու էր սիւննի սկզբունքներէն: Խաչակրական արշաւանքները, իրենց կարգին, աւելի եւս հեղինակազրկեցին Ֆաթիմականները:

Այս ժամանակ, երբ պետութիւնը արդէն բռնած էր անկումի ճամբան, հայ քաղաքական եւ զինուորական գործիչներ երեւան ելան եւ երկրին ճակատագիրը իրենց ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցին:

Արդարեւ, Մուսթանսիր խալիֆային օրով (1036 – 1094) հարաւի կողմէն Սուտանցիներ եւ Միջագետքէն թուրք ցեղախումբեր մեծ հեղինակութիւն ձեռք ձգեցին: Մունթասիր զինուորական արշաւանքներ կազմակերպեց անոնց դէմ, բայց չյաջողեցաւ նուաճել զանոնք: Այս պայմաններուն տակ հայ մը՝ Պատր ալ Ճամալի, սկիզբը Դամասկոսի կառավարիչ դարձաւ, բայց այնուհետեւ, երբ Եգիպտոսի մէջ կացութիւնը խանգարուեցաւ եւ երկիրը քաոսի ու անիշխանութեան մատնուեցաւ, 1073-ին իր զօրքով (ան հայերէ բաղկացած առանձին զօրագունդ ունէր) Եգիպտոս մտաւ, արշաւանքներ կազմակերպեց ըմբոստ շրջաններուն վրայ, ձերբակալեց անհնազանդ էմիրները, անխընայ հալածեց եւ սպաննեց չարագործները: Այնուհետեւ ան հարաւային Եգիպտոս մեկնեցաւ եւ անխնայ ճնշեց Լուաթի սեւամորթներու ցեղախումբը, որ շրջանին բարեբեր հողերը եւ անոնց բընակիչները նուաճած էր: Այնուհետեւ Պատր 1084-ին Աղեքսանդրիա մեկնեցաւ եւ գրաւեց քաղաքը եւ կարգ ու կանոն հաստատեց:

Այս ժամանակ խալիֆան իշխանութիւն չունէր եւ Պատր ալ Ճամալին, իբրեւ վեզիր, դարձած էր պետութեան իրողական ղեկավարը:

Պատր ալ Ճամալիի զաւակը՝ Աֆտալ ժառանգեց իր հօր իշխանութիւնն ու վեզիրութիւնը եւ տակաւին Մուսթանսիր խալիֆային կենդանութեան ժամանակ բացարձակ տէրը դարձաւ Եգիպտոսի: Իսկ Մուսթանսիր խալիֆայի մահէն ետք, 1094-ին, ան փոխանակ յաջորդութեան օրինական կարգը պահելու, խալիֆային կրտսեր զաւակը՝ Ահմատը գահ բարձրացուց, անդրանիկ զաւկին՝ Նիզարի պահելով զուտ հոգեւոր հեղինակութիւն: Այս պատճառով արիւնահեղ կռիւներ ծայր առին Աֆտալի եւ Նիզարի միջեւ, մինչեւ որ Նիզար Աղեքսանդրիոյ մէջ գերի ինկաւ եւ Գահիրէ տարուելով սպաննուեցաւ քաղաքի զնդանին մէջ:

Ահմատ գահ բարձրանալէն ետք Մուսթալի անունը առաւ. ան իր եօթը տարուան գահակալութեան շրջանին ոչ մէկ իշխանութիւն ունէր եւ Աֆտալ երկրին տէրն ու տիրականն էր:

Այս ժամանակ, Եգիպտոսէն դուրս, Իրանի, Իրաքի եւ Կեդրոնական Ասիոյ մէջ եւս մեծ ընդդիմութիւն կար Ֆաթիմական վարչակարգին եւ կրօնական քաղաքականութեան դէմ: Այս պայմաններուն տակ իսմայիլական առաքելութեան մը ղեկավարը՝ Հասան Սապպահ մերժեց ճանչնալ Գահիրէի խալիֆային հեղինակութիւնը եւ նոր խալիֆա հռչակեց: Այս նոր շարժումը Սուրիոյ մէջ Ասսասին կամ Հաշշաշին անունով ճանչցուեցաւ եւ Նիզարն ու անոր սերունդները ճանչցաւ իբրեւ իսկական խալիֆա: Այսպէսով կազմուեցաւ Իսմայիլի – Նիզարի աղանդը, որ ներկայիս մօտաւորապէս տասնըհինգ միլիոն հետեւորդ ունի Փաքիստանի, Հնդկաստանի, Սուրիոյ եւ Սուտանի մէջ. անոնց ժառանգական կրօնապետը Աղա Խան տիտղոսը կը կրէ եւ Հնդկաստանի մէջ կը բնակի:

Մուսթալի խալիֆայի մահէն ետք, 1101-ին, անոր անչափահաս զաւակը՝ Ամիր, Աֆտալի թոյլտուութեամբ եւ կարգադրութեամբ գահ բարձրացաւ, բայց առանց իշխանութիւն ունենալու. Աֆտալ շարունակեց ինքնիշխան կերպով կառավարել երկիրը, մինչեւ որ սպաննուեցաւ 1121-ին, Ռամատանի տօնին գիշերը: Ամիր խալիֆա այնուհետեւ գրաւեց Աֆտալի բոլոր հարստութիւնը եւ բանտարկեց անոր ընտանիքին անդամները: Ամիր խալիֆա սպաննուեցաւ 1130-ին, Ասսասիններուն կողմէ:

Ամիր խալիֆային սպանութենէն ետք Աֆտալի զաւակը՝ Ահմատ պըն Աֆտալ բանտէն ազատեցաւ, գրաւեց վեզիրութեան պաշտօնը, շղթայակապ բանտարկեց Ամիրի յաջորդը՝ Հաֆէզ խալիֆան եւ մտածեց սպաննել զայն եւ ինքզինք խալիֆա հռչակել, բայց յետոյ հրաժարեցաւ այդ յանդուգն քայլէն, Հաֆէզը պահեց իբրեւ անուանական խալիֆա եւ ինք ինքնիշխան կերպով ղեկավարեց երկիրը, իր անունով դրամ կտրել տուաւ եւ մզկիթներու մէջ իր անունը կարդացնել տուաւ:

Հաֆէզ խալիֆայի մահէն ետք, 1149-ին, չորս խալիֆաներ յաջորդեցին անոր, որոնք միայն անուանական հեղինակութիւն ունէին. այս ժամանակ եւս իսլամացած հայեր կարեւոր դեր ունէին պետութեան կառոյցներուն մէջ: Այս ժամանակ ալ իրերայաջորդ արշաւանքներ ծայր առին Ֆաթիմականներու տիրոյթներուն դէմ, եւ 1169-ին Եգիպտոս գրաւուեցաւ Սուրիայէն արշաւող բանակներուն կողմէ, որոնց ղեկավարներէն Սալահէտտին Այուպի երկու տարի ետք 1171-ին ջնջեց Ֆաթիմականներու հարստութիւնը եւ Այուպեաններու հարստութիւնը հաստատեց:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԵԱՆՔ...

ՍԷՐ...

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

ՍԵԴԱ Ծ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Միչիկըն, ԱՄՆ, 2000

Օրուան հարցեր

ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԵՆ

Միջին Ասիոյ երկիրները յայտնի մտահոգութեամբ կը հետեւին Թալիպաններու յառաջխաղացքին. Սեպտեմբերի սկիզբը անոնք պարտութեան մատնելով Հիւսիսային դաշինքի իրենց ընդդիմացող ուժերը, գրաւեցին Թալուքան քաղաքը. այդ գրաւումով Աֆղանիստանի 95%–ը ենթարկուած կ՚ըլլայ կրօնամոլ այդ խմբերուն հակակշռին։

Եթէ Հիւսիսային դաշինքի հրամանատարը՝ Մասուտ վերջնապէս պարտուի, Կեդրոնական Ասիոյ երկիրները, Չինաստանն ու Ռուսաստանը կորսնցուցած պիտի ըլլան արմատական խմբակներուն դէմ իրենց վերջին պատնէշը։ Մեծ է թիւը անոնց որոնք այդ կացութեան հետեւանքով դոհերը պիտի ըլլան։ Արդէն կ՚ըսուի թէ 90 հազար Աֆղաններ Թալիպաններէն խոյս տալով ապաստանած են լեռները եւ կը ջանան Տաճիկստան անցնիլ։ Եթէ Թալիպանները վերջնական յաղթանակ տանին, կը սպասուի որ ապաստանեալներու թիւը կէս միլիոնի հասնի։ Արդէն հակամարտութեան ծաւալումին աճապանդը հնչեցուցած է ՄԱԿ–ի ընդհանուր քարտուղարը, իսկ մեծ տէրութիւնները Կեդրոնական Ասիոյ երկիրներուն, յատկապէս Ուզբեկստանի հետ զինուորական գործակցութեան զարկ տուած են որպէսզի պատերազմը չտարածուի շրջանին մէջ։ Սակայն, Կեդրոնական Ասիոյ երկիրներուն հետ ապահովութեան յարաբերութիւններ մշակելու Մոսկուայի, Ուաշինկթընի եւ Փեքինի մրցակցութիւնը աւելի պառակտում կը ստեղծէ, քան՝ կայունութեան ազդակներ։

Մինչդեռ, աֆղանական դիմադրական շարժումը միջազգային հանրութեան նեցուկին պէտք ունի, ինչպէս ըսած է զօրավար Մասուտ։ Ան Ռուսաստանի, Իրանի, Հնդկաստանի ու Կեդրոնական Ասիոյ քանի մը երկիրներուն զօրակցութիւնը կը վայելէ։ Իրան խոստացած է իր տարածքին վրայ գտնուող աֆղան զինուորներէն 7 _ 8000–ի չափ ղրկել իրեն որպէս օգնական ուժ։

Թալիպաններն ալ, իրենց կարգին, կը ջանան միջազգային նեցուկ ապահովել։ Պատուիրակութիւններ ղրկած են Նիւ – Եորք, Փարիզ։ Անոնք կը փորձեն վըստահեցնել որ Աֆղանիստանէն դուրս իրենց վարչակարգը տարածելու հետամուտ չեն։ ԱՄՆ բազմաթիւ անդամներ ընդդիմացած են որ ՄԱԿ–ի մէջ Աֆղանիստանի աթոռը Թալիպաններուն յանձնուի, այն գլխաւոր պատճառով որ անոնք կը յամառին հովանաւորել Ուսամա Պէն Լատէնը որ հեղինակ կ՚ընդունուի հակամերիկեան բազմաթիւ ահաբեկչութիւններու։ Ուաշինկթըն Թալիպաններուն հաւատալու համար պայման կը դնէ որ անոնք իրենց յանձնեն Պէն Լատէնը, վերջ տան աֆիոնի արտադրութեան ու մարդկային իրաւունքներու բռնաբարումներուն։

Պէտք չէ անտեսել այն իրականութիւնը որ Իրան, Ռուսաստան եւ Կեդրոնական Ասիական երկիրներ երկակի քաղաքականութիւն կը վարեն, մէկ կողմէն զօրակցելով զօրավար Մասուտի, միւս կողմէն՝ Թալիպաններուն հետ երկխօսութիւն հաստատելով։ Իսկ ԱՄՆ երկու կողմին հետ ալ կապ կը պահեն, առանց մէկուն նեցուկ տալու։ Ռուսաստան կը փորձէ Հնդկաստանի հետ գործակցիլ, Թալիպանական սպառնալիքին դէմ դնելու համար։ Գործակցութեան նոյնիմաստ հեռանկարներ կան Ռուսաստանի ու ԱՄՆ–ու միջեւ ալ։

Մինչ այդ, ընդհարումները կը շարունակուին, Թալիպանները կը ջանան ճըմբռան ցուրտերէն առաջ տիրել Աֆղանիստանի Պատախշան շրջանին ալ որ ներկայիս կը գտնուի զօրավար Մասուտի հակակշռին տակ. իսկ այս վերջինը որ 25 տարիէ ի վեր կը պայքարի Աֆղանիստանի հակակշռին վերստին տիրանալու նպատակով, բնաւ մտադիր չէ անձնատուր ըլլալու։

ՔԱՂՀԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԳԱՅԵԱՆԷԻՆ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

Ինչպէս քանիցս գրեցինք, Թրքական մամուլը լեցուն է ցեղասպանութեան պնդումներուն հակազդելու համար որոշուած քայլերու լուրերով։ Այդ քայլերուն գլխաւորը եղաւ Հայաստանի քաղաքացիներուն սահմանին վրայ երկիր մուտքի արտօնութիւն տալու կիրարկութեան ջնջումը։ Այն Հայաստանցին որ պիտի ուզէ Թուրքիա երթալ, պարտի Թրքական հիւպատոսարանէ մը վիզա ստանալ, ինչ որ հասկնալի լուրջ տաղտուկ է բնականաբար, քանի որ Երեւան Անգարայի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն չունի ու Թրքական ամէնէն մօտիկ հիւպատոսարանը Թիֆլիսինն է։

Այս կացութիւնը անմիջական ազդեցութիւն ունեցած է Երեւան - Պոլիս օդային թռիչքներուն վրայ որոնք ընդհատուած են։ Ազդած է նաեւ աւելի նեղ, անհատական մակարդակի վրայ, անսպասելի խոչընդոտ մը ըլլալով Գայեանէին ու Եըլմազին երջանկութեան...։

Գայեանէ Թարօյեան, ինչպէս կը գրէ Թրքական մամուլը (Հոկտեմբեր 29), քաղաքապետարանը աշխատող Հայաստանցի երիտասարդուհի մըն է որ ամրան արձակուրդի գացած է Թուրքիա. հոն ծանօթացած է կրպակավար Եըլմազին։ Վաճառորդ _ գնորդ յարաբերութիւնները օրէ օր ջերմացած են ու երկու երիտասարդները որոշած են ամուսնանալ։ Գայեանէ Երեւան վերադարձէն միջոց մը ետք մօրաքրոջը հետ կրկին գացած է Թուրքիա ուր սկսած են հարսնիքի պատրաստութիւն տեսնել։ Այդ ընթացքին լրացած է երիտասարդուհիին Թուրքիա մնալու արտօնութիւնը, սակայն, չատ կարեւորութիւն չեն տուած ատոր։

Հարսնիքին օրը մինչ «հայ եւ թուրք բնտանիքները մեծ ցնծութեան մէջ թեւ-թեւի կը պարէին ու կ՚երգէին», ինչպէս կը գրեն Թրքական թերթերը, տեղ տըւած հարս _ փեսին ու հարսնեւորներուն լուսանկարներուն ալ, Օտարականներու բաժնին ապահովութեան պաշտօնեաները մտած են սրահ. հարսնետէր կողմին ըսած են թէ Գայեանէի Թրքական վիզան չորս ամիսէ ի վեր չէ նորոգուած, հետեւաբար իրենք պաշտօն ունին զինքը արտաքսելու։ Այսուհանդերձ, ազնուութիւնը ունեցած են մինչեւ հարսնիքին աւարտը սպասելու։ Նորապսակ զոյգը գիշերը անցուցած է Ուրֆայի Ապահովութեան տնօրէնութեան շէնքը ուրկէ առաւօտուն Հայաստանցի հարսը Պոլիսի ճամբով Երեւան ճամբուած է։ Իսկ դժբախտ փեսան կը կասկածի մատնութենէ մը. ան կը սպասէ որ Գայեանէ յառաջիկայ ամիս նոր վիզայով կրկին Թուրքիա երթայ, որպէսզի պաշտօնապէս կարենան ամուսնանալ...։

ՖԻԿԱՌՕ – ՄԱՏԱՄԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ Շ. ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՀԵՏ

Ինչպէս գրած էինք, «Ֆիկառօ _ Մատամ» Հոկտեմբեր 28–ի իր թիւին մէջ, չորս էջերու վրայ հրատարակած էր հարցազրոյց մը Շ. Ազնաւուրի հետ։ Վերջերս լոյս տեսած բազմաթիւ հարցազրոյցներու ամէնէն ամբողջականը ըլլալ կը թուի այս մէկը, քանի հոն կան կենսագրական եւ ընտանեկան լայն մանրամասնութիւններ։

Ազնաւուր նախ կը խօսի հրապարակ ելած իր վերջին ալպոմին մասին, զոր բոււական «ժագի» կը գտնէ։ Համերգին մասին արտայայտուելով, կ՚ըսէ թէ 32 երգեր կ՚երգէ, չուզեր պէսթ օֆ մը ընել, այլ կ՚ուզէ իր պէսթ օֆը ընել։ Երգացանկին մէջ ունի երգեր, զորս երկար ատենէ չէ երգած։ Ինչ կը վերաբերի իր «հրաժեշտին», կը ճշդէ. - «Յստակ ըլլանք, դալս չեմ յայտարարած, մեկնումս պիտի չյայտարարեմ։ Եթէ հրաժեշտ առնէք, յետոյ վերադառնաք ապուշի տեղ կ՚անցնինք։ Ինչ որ ապահով է այն է որ այլեւս ութ շաբաթ չեմ երգեր Փալէ տէ Գոնկրէ։ Դանդաղօրէն պիտի երթամ, առանց հրաժարելու կարճ համերգներէ, երկու օր հոս, երեք օր հոն։ Երգերս գրուած են հասուն մարդու մը համար։

Լրագրողին հարցումին ընթացք տալով, կուտայ իր կենսագրական գիծերը. — «Լատինական թաղէն եմ։ Մթնոլորտ մըն էր։ Մեծ - հօրս ճաշարանին քով, կաղմարարի մը խանութը կար, կաշիի եւ խեժի հոտեր։ Մայրս դերասանուհի էր, հայրս երգիչ, պարիթոնի պզուր ձայն մը։ Հայերէն, ռուսերէն, յունարէն, եբրայերէն եւ Թուրքերէն կը խօսէր, Թիֆլիսի թաղային լեզուները, հոն ծնած էր։ Ես, աւելի քան 50 տարի դրի որպէսզի ուղղագրական սխալ չընեմ ֆրանսերէնի մէջ, այդ պատճառով է որ կը բարկանամ երբ մեր լեզուին վրայ յարձակին։ Հայրս կ՚ոգեւորուէր գինիով»։

Մարք Լամպրոն կ՚անդրադառնայ նաեւ հօրը համայնավարամէտ նկարագրին ու Ազնաւուր կը բացատրէ. _ «Շատ մօտ էինք կուսակցութեան երկու պատճառներով. _ Նախ, որովհետեւ համայնավարութիւնը երջանկութիւն կը խոստանար բոլորին եւ դէմ չէինք, ապա, որովհետեւ Հայաստանը, այն ատեն, Խորհրդային Միութեան մէջ էր։ Եթէ Չինաստան եղած ըլլար, չինամէտ կ՚ըլլայինք»։

Կը պատմէ իր մանկութիւնը, երբ ինը տարեկանին առաջին անգամ բեմ կ՚ելլէր, որպէս պարող, ապա կը խաղայ ֆիլմերու կամ թատերգութիւններու մէջ։ Պատերազմի շրջանին, ընտանիքը շատ մօտ եղած է Մանուշեան խումբին ու Ազնաւուր կը պատմէ. _ «Մանուշեան եւ կինը՝ Մելինէն, երկար ատեն պահուըտած մնացած են մեր տունը։ Ինծի ճատրակ խաղալ կը սորվեցնէր։ Երբ ձերբակալուեցաւ, Մելինէ ծնողքիս տունը մնաց, յետոյ Ազատագրութեան Հայաստան գնաց։ Մեզի լուր ղրկեց, որ աւելի լաւ է իրեն չմիանայինք։ Հայերը դէշ ընդունուեցան Խորհրդային Միութեան, կողոպտուեցան»։

Ազնաւուր կը խօսի նաեւ Փիաֆի հետ իր գործակցութեան, անոր նախանձոտ նկարագրին, իր սկզբնական տարիներու դժուարութիւններուն մասին։ Լրագրողը կը յիշէ որ Գոգթօ ըսած էր. — «Շ. Ազնաւուրէն առաջ, յուսահատութիւնը ոչ ժողովրդական էր»։ Նկատի կը տրուի իրեն որ ֆրանսացի միակ երգիչն է որ միջազգային ասպարէզ մը ունի, ի՞նչպէս կը բացատրէ։ «Երբեք չեմ ուզած խօսիլ այդ մասին։ Այդպէս է, աւելի լաւ։ Ասպարէզս կերտուեցաւ երկրէ երկիր։ Երգերս երգեցի սպաներէն, իտալերէն նոյնքան որքան անգլերէն»։

Անդրադառնալէ ետք չարժանկարի իր ասպարէզին (Լը փասաժ տիւ Ռէն, Լօն Թաֆսի փուր Թոպրուք եւլն.), ընդառաջ երթալով լրագրողին փափաքին, կը խօսի նաեւ կիներու մասին. _ «Դըժբախտ չեմ եղած կիներու հետ։ Իրականին մէջ, ամուսնանալու համար եղած եմ։ Առաջին անգամ շատ երիտասարդ էի, երկրորդ անգամ սխալած էի, երրորդ անգամ աւելի հասուն էի։ Երբ, 30 տարուան ամուսնութենէ ետք, աւելի լաւ կը հասկցուիս կնոջդ հետ, յաջողութիւն է»։

Զաւակները իրեն կը նմանի՞ն։ Շ. Ազնաւուր կը պատասխանէ. – «Ամէն կողմէ կայ։ Ուլային հետ, մանչ մը ունիմ որ շուէտացի իր մօրեղբօր կը նմանի, աղջիկ մը՝ որ քրոջս կը նմանի։ Տղաս՝ Միշա հօրս կը նմանի։ Մեծ աղջիկս՝ Սեդա, որ կէս պէրիշոն է, աւելի լաւ հայերէն կ՚երգէ քան հայաստանցի երգչուհիները»։

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

«Այս վերջինը հետաքրքրուած, անպէտ բաներու կողովին մէջէն հաւաքեր է կըտորները նամակին, զոր Մարտիկ աղա, ընթերցումին յաջորդող բարկութեան լուսնոտ տաղնապին մէջ, պատռեր է կատաղաբար։ Այդ կտորները քովքովելով՝ կրցեր է մասամբ վերակազմել նամակը, թէեւ խոշոր պակասներ, լռութեան կէտեր կ՚ակօսեն զայն, փոսեր, որոնց վրայէն դիւրին է մաքին տախտակ մը ձգել եւ անցնիլ։ Ահաւասիկ այդ նամակը զոր ընդօրինակեցի քեզի համար սպասաւորին ձեռքով փակցուած կտորներուն վրայէն, իր ճերմակ լռութիւններով.

Սէր...

Ալ ատեն է... մարտութիւնը յայտն... հաւատացէք, որ գիտա...ններս բարի էի... չահուն նպաստ... Եթէ խարե...կու մը ձեռք...յիք, աւելի... գէշ... փորձանքնե... հանդիպիլ։ Բարերախ... եւ դուք չնորհա... ազգին, որին ինծի պէս ...էմը հանեց։ Ահա ճշմ...ութիւնը, սիրէ... դիրք... բախտ... երիտասարդ առանց հարստութ... եւ արհեստ... աշխարհի մէջ... ի՞նչ ընել... յուսահատութիւ... անձնասպանութեան գաղափարներ... ազգին ճակատա... բախտախնդիրնե... ձեռք... ես պատահմամբ... թէեւ հակառակ... բայց... միջոց կը փնտռէի ... դուրս ել...ս լէ (Հոս կ՚երեւայ թէ, որովհետեւ նամակին այս մասին եւ հետեւողին մէջ կատարեալ անկապակցութիւն կայ, Սուրեան երկար բարակ ինքզինքը կ՚արդարացնէ, թէ՛ յեղափոխութեան մէջ մտած եւ թէ անոր չնորհիւ Մարտիկ աղան խաբած ըլլալուն համար...) ...Ձեր աղջիկը կը սիրէի... միջոցին դիմե... իմ փափաք... առնելու համար... թէ՛ ձեզ ալ ազատ... յն փորձանքնե... յց դիւրաւ կը ...ււտաք ուրիշին խօսքերուն։ Երբ առջի անգամ... ռորի ...ենտ ... զարմա ... ինչ դիւրութեամբ... ցաք եւ միտքս դրի... ազատել ... նոյնօրինակ փորձանք կարգներէ։ Որովհետեւ... Հոգ մի ընէք ... աղջկան երջանկութ ... բաւէ ձեզի։ Կը յուսամ սակ... ազատութիւն տրուի, ոչ այնքան չուտ ...պէս, որ հաւատացուցի ձեզի ... մօտաւոր ապագային մէջ ... ծառայութիւնն ... կատի կ՚առնուի եւ ...արժանաւոր վարձատրութ... կը ստանան ... Ազգային բարերար ...տիւ եւ աստիճան ... բայց բոլորովին հեռու ... ալու է յեղափոխ ... դրամը խնայել որովհետեւ ... բայ եւ բախտախնդիր ... արհեստ ըրած...

Ձեր աղջիկն ալ կը միանայ ինծի ... ներում խնդրել ... ծի համար եւ կ՚աղաչէ, որ ... իր երջանկութեա ... մոռնաք եղածը... սէր, ... գիղջ... բայց ներեցէք ... կը սպասենք, որ գաք... խսին երջանիկ ըլլանք ... մոռնանք ամէն բան հաւատացէք...

Մնամ

Լ. ՍՈՒՐ...

– Է, ճանըմ, ի՞նչ է աս, – ընդմիջեց չուկացին ձանձրացած, անհամբերած այդ հատկլտեալ ընթերցումէն. – ձգէ տէ, չէնք չնորհք պատմէ։

– Չհասկցա՞ր։ Սուրեանը Մարտիկ աղային նամակ մըն է գրեր, ըսելով, որ ալ վաղ անցիր այդ քու երազներէդ, յեղափոխութեան պոչը ձգէ, նորէն քու առջի կարծիքներուդ դարձիր, բոլոր ըսածներս սուտ էին, դիրք մը ստեղծելու, իմ բախտս չինելու համար ստիպուեցայ քեզի խաբել ու չահագործել, հիմա կու գամ քենէ ներում խնդրել, մոռցիր այդ բաները եւ եկուր միասին ապրինք երջանիկ...

– Կեցցէ պէ՛ Սուրեան, – ըրաւ մարդը, – առանկ մարդուն ասանկ մարդ կը վայելէ։

– Ծիշդ իմ ընկերս ալ միեւնոյն բանը կ՚ըսէ կոր, մտիկ ըրէ.

«Ահա, բարեկամ, գիտցածնե՛րս. ալ տեղեկութիւն չունիմ մարդուդ վրայ. չիտակը կը հիանամ կոր ես Սուրեանին վըրայ։ Ի՜նչ վարպետ տղայ։ Ի՜նչ ճարտարութեամբ բախտին ըմբոստ նաւը կառավարել ու յաջողութեան եզերքը մօտեցնել գիտցաւ։ Ես դատապարտելի չեմ գտներ զինքը։ Մարտիկ աղաներուն Սուրեաններ հարկաւոր են, կը վայելեն։ Ամէն տեղ, ինչպէս դէպի ամէն նպատակ, ուղիղ գծով, շիտակ ճամբով չերթուիր. ըստ երեւակայէ, եթէ Սուրեան շիփ–շիտակ Մարտիկ աղային երթար ու անկեղծօրէն, բրտօրէն ըսէր իրեն. "Ես աղքատ եմ, բայց կարող, խելացի, ու լաւագոյն բախտի մը արժանի... դուն հարուստ ես, դրամ տո՛ւր ինծի, աղջիկ ունիս, կնութեան տո՛ւր զայն, ու բարեկամ ըլլանք...":

Խնդալս չեմ կրնար բռնել Մարտիկ աղան միտքս բերելով։ Խե՜ղճ Մարտիկ աղա, հակայեղափոխական Մարտիկէ յեղափոխութեան մարտիրո՛ս ըլլալ»։

(Շար. 104 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

Թայվանի օդակայանը: 179 հոգիէն, որոնք կը գտնուէին օդանաւին մէջ (գլխաւորաբար Ամերիկացի եւ Թայվանցի) 77-ը մեռած են, մնացեալները հրաշքով փըրկուած, թէեւ վիրաւորներ կան:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ռուսամէտ վարչական մարմնին պետը՝ Ախմատ Կադիրով մահափորձէ մը ազատած է Հոկտեմբեր 31-ի գիշերը, երբ ռուս զինուորականները կրակ բացած են իր կառքին վրայ, անորոշ պատճառներով: Կադիրով այլ ոճրափորձերէ ալ ազատած է, ինք դաւաճան մը կը նկատուի չէչէն անկախապաշտներուն կողմէ իր նշանակումէն ի վեր, Կրեմլինի կողմէ:

ՊՈՒՏԻՆ, Ֆրանսայէն մեկնելէ առաջ, այցելեց Սէնթ - Ժընըվիեվ տէ Պուայի ռուսական գերեզմանատունը ուր կը հանգչին 15 հազար Ռուսեր: Ֆրանսայի եւ Ռուսաստանի միջեւ ամիսներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող թիւրիմացութիւնները վերջ գտան Պուտինի եռօրեայ այցով:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահական ընտրութիւնները կը մօտենան եւ այդ առընչութեամբ, մեկնիները չեն խնայեր մանրամասնութիւններ տալ թեկնածուներու թաքուն ջանքերուն մասին: Ծանօթ է որ հաւատքը՝ (գոնէ երեւութապէս...) մեծ դեր կը խաղայ երկրի մը մէջ որու դրամին վրայ իսկ նշուած է՝ «In God we trust» (Աստուծոյ կը վստահինք), ու Կոր եւ Պուշ իրար անցած են հաստատելու համար թէ ջերմ հաւատացեալներ են: Կոր յայտարարած է որ ամէն անգամ, երբ որոշում մը պիտի տայ, ինքն իրեն հարց կուտայ՝ «Ի՞նչ պիտի ընէր Յիսուս իմ տեղս», մինչ Պուշ կը վստահեցնէ որ իրեն համար մեծագոյն փիլիսոփան է՝ Յիսուս: Պայքարը սուր է եւ ըստ հարցախոյզերու երկուքին տարբերութիւնը շատ քիչ է, ուրեմն, վերջին օրերը չեն գիտեր ի՛նչ ընել: Պուշ, Հալօուինի առթիւ Կորի դիմանկարը դըրած է, ներկայանալով հեռատեսիլի երգիծական յայտագրէ մը:

Ժ. ՇԻՐԱՔ անձնապէս միջամտած է, 1993-ին երբ Փարիզի քաղաքապետ էր, որպէսզի Կզաւիէր Թիպէրի «չինծու» աշխատանք մը ունենայ, այսինքն գործ մը տրուի իրեն խմբի ընդհանուր խորհուրդին կողմէ, որու կը նախագահէր Կզաւիէ Տիպէրին: Այս յայտնութիւնը կ'ընէ «Գանար Անշէնէ», (Նոյեմբեր 1) հիմնուած Շիրաքի շրջանակէն առած տեղեկութեան վրայ, մինչ, Նոյեմբեր 6-ին, Երկուշաբթի օր կը բացուի Կզաւիէր Թիպէրիի վերաքննութեան դատը, այս հարցին կապակցութեամբ: Ժան Թիպէրիի ճնշումին տակ, այն ատեն քաղաքապետին կցորդ, Շիրաք հրահանգած կ'ըլլայ՝ «լուծում մը գտէք, ձանձրանայ այս պատմութենէն, արդէն շատեր կան որոնք իրենց կիները տեղաւորած են, ի վերջոյ խառնակութիւն մը մէջտեղ պիտի ելլայ, բայց եւ այնպէս, բան մը պէտք է ընել»: Թիպէրիները այս մանրամասնութիւնները չեն մոռցած, անշուշտ, եւ Թիպէրի, կինոջը դատին օրը, ըսած է. - «Շիրաք պէտք է յիշէ որ ինք էր մեզ խառն դրկողը»: Թիպէրիները չանթաժի ծանր թղթածրար մը ունին այս առընչութեամբ: Եւ «Գանար Անշէնէ» կ'ըսէ նաեւ թէ Շիրաք արդէն շատ ջղայնացած է Մէրիի տեսերիզէն, մանրիմ մը խոստովանած է որ այդ հարցերը թունաւորած են իր արիւնը եւ կըրնայ նոյնիսկ չդիմանալ մինչեւ 2002:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ, որ յայտարարած էր. «Ոչ մէկ վարչակարգի կը ծառայեմ: Զիս Գորկի մը չեն կրնար ընել», կրնայ փոխուիլ եւ դառնալ Պուտինի Գորկին, օրհնակելով Լենինը: Պուտինը եւ կինը ճաշի հիւրը եղած են գրագէտին, որ շատ խոր տպաւորութիւն կրած է եւ գնահատած քաղաքական դէմքը: Վ. Ծիադկօ, որ անցեալին մասնակցած էր Սոլժենիցինի ստեղծած ֆոնտին ի նպաստ քաղաքական բանտարկեալներու եւ որու դրամը ապահոված էր «Արշիփէլ տիւ Գուլագ»ի հեղինակի իրաւունքներով, չուզեր հաւատալ եւ վրդոված կ'ըսէ. - «Ամօթ է տեսնել նման մարդ մը որ նման ձախող քայլ մը առնէ իր կեանքին վերջաւորութեան»:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՕԾՄԱՆ ԵՒ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Ծայրագոյն Պատրիարք
Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

- Ընտրեալ՝ Ջորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 27-ին և Օծեալ՝ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 4 1999-ին -

Երջանիկ այս առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 5-ին, ի ժամու պատարագին, Արեւմըտեան Եւրոպայի Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ Հայրապետական յատուկ մաղթանք պիտի կատարուի:

Բոլորը կը հրաւիրուին այդ օր փութալ ներկայ ըլլալ Եկեղեցին՝ եւ աղօթել՝ վասն արեւշատութեան Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ ի փառս Հայաստանեայց մեր Սուրբ Եկեղեցւոյն:

INVITATION

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption, par l'Arménie, du christianisme comme religion d'état

Monologue d'Arménie sur Fond Musical

Interprété par
ROUZAN HAGOPIAN, d'Erevan

Vendredi 17 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Issy-les-Moulineaux

Samedi 18 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
Alfortville

— Libre participation aux frais —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **"Issahakian"**
de Bagneux-Cachan

Les bénéfices d'une éducation bilingue

TABLE RONDE
avec
GILBERT DALGALIAN
Docteur en Linguistique
Présentation de son œuvre
le **Mercredi 15 Novembre à 20h30**
Signatures et dédicaces
à partir de 19h30
A la salle des Réunions de Cachan
Hôtel de Ville
Square de la Libération
94230 Cachan

Gilbert Dalgalian nous montre que tout enfant devenu bilingue dans un bon environnement acquiert par là même la capacité d'apprendre d'autres langues avec aisance et rapidité. Le plurilingue vit et s'enrichit dans la diversité des cultures.

— Entrée libre —

- ՃԱՏՐԱԿ -
ՊՈԼԻՍ

ՃԱՏՐԱԿԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐ

Պոլսոյ մէջ կը շարունակուին ճատրակի ողիմպիականները: Հայաստանի տղոց խումբը Հոկտ. 30-ին պարտուելէ ետք Սլովակիոյ, Նոյ. 1-ին յաղթած է Խատոնիոյ: Հայաստանի այրերու հաւաքականը ներկայիս 11 միաւոր ունի, չորս մրցումներէ ետք: Իսկ աղջիկները ուգրէկ մրցակիցներուն հետ հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգելէ ետք չորրորդ հանդըրուանին պարտուած են Ուկրանիոյ հաւաքականէն. ունին 6 միաւոր, ինչ որ խոստմնալից չի նկատուիր:

APPEL AU RASSEMBLEMENT

Ce prochain Mardi 7 Novembre, à l'initiative de Monsieur Jean-Claude GAUDIN, Vice-Président du Sénat, Sénateur-Maire de Marseille, une **procédure de discussion immédiate** sera lancée concernant la proposition de loi **«La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915»**.

Malgré les pressions diplomatiques de la Turquie appuyée par quelques sympathisants des lobbies militaro-industriels, de plus en plus de sénateurs privilégient la tradition française de **respect des droits de l'Homme**. Ils sont soutenus en cela par l'ensemble des démocrates avec les citoyens français d'origine arménienne.

Nous les invitons tous à participer,

LE MARDI 7 NOVEMBRE A PARTIR DE 18 HEURES
AU

RASSEMBLEMENT

DEVANT LE SENAT, ANGLE RUE DE TOURNON ET RUE DE VAUGIRARD

Notre présence en grand nombre sera la preuve de notre détermination et incitera les quelques sénateurs encore hésitants à nous aider pour le triomphe de notre juste cause !

COMITE DU 24 AVRIL
COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

Paris, le 26 Octobre

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir).

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՎԱՐԺԸՆԹԱՑ

Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4 ԵՒ 5

ՇԱԲԱԹ

ժամը 11 - 13
Ընթերցում վերլուծում
ՄԷԼԱՆԻ ՔԸԼԸՃԵԱՆ

ժամը 14.30 - 16.30
Բերականութիւն շարահիւսութիւն
ՄԵՍՐՈՊ ԱԴԱՄԵԱՆ

ժամը 16.45 - 18
Ուղղագրութիւն
ԻԼԷՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ

ժամը 10 - 12
Գրականութիւն
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

ժամը 13.30 - 15.30
Պատմութիւն - Աշխարհագրութիւն
ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ժամը 15.45 - 16.45
Համադրութիւն - Վիճաբանութիւն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շընորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ֆրանսայի Շրջանային Յանձնաժողովը իր հիմնադրին՝ Նուպար Փաշայի յիշատակին 5.000 Ֆր., Բժ. Արա Տանտիկեան իր մօր՝ Ֆլորա Շիրեանի մահուան առթիւ 5.000 Ֆր., Մայր Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան տարեդարձին առթիւ՝ Տիկին Ալիս Իսրայէլեան 1.500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խտոն Ղազէրեան 500 Ֆր., Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 1.000 Ֆր., Պ. Վարդգէս Տակառեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զրբաշեան 1.500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 500 Ֆր., Օր. Լիւսէթ Ալթունեան 150 Ֆր., Տիկին Անահիտ Փափազեան 1.000 Ֆր., Տիկին Հանրիէթ Ժընըվէ 300 Ֆր., Պ. Կի Ֆրէնկեան 500 Ֆր.: Իբրեւ խղճագին՝ Տիկին Սիլվա Քարաքաշ 500 Ֆր., Տիկին Ս. Քիւչճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեանց 1.500 Ֆր., Պ. Էրիք վան Լով 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Հաշմանեան 500 Ֆր., Տիկին Աստրիտ Տէր-Պարսամեան 400 Ֆր., Տիկին Ալիս Գոլար 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Առաքելեան 150 Ֆր., Տիկին Ալիս Գալէնտէրեան 100 Ֆր., Օր. Նատին Լէյլոզեան 3.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան-Գլօտ Գնոպլոք 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գարլ Գլոզէն 200 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Բէպապաճեան Անժէլ եւ Խաչիկ Բէպապաճեանի յիշատակին 1000 Ֆր.,

Տիկին Ալիս Մումճեան՝ Ֆլորա Շիրեանի մահուան առթիւ 3000 Ֆր.:

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պալ իրենց զաւկին՝ Ալեքսանտրի մկրտութեան առթիւ 3000 Ֆր.:

Բժիշկ եւ Տիկին Եդուարդ եւ Սոնա Ադամեան իրենց թոռնիկին՝ Ռոմէն - Կարոյի ծննդեան առթիւ 1000 Ֆր.:

Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.՝ Խաչիկ Պետրոսեան Հաստատութիւն 5000 Ֆր., Պր. Գաբրիէլ Մակոէն՝ 2000 ֆրանք, Օր. Վերոնիկ Օհանեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Օհանեան 800 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շնորհօքեան 1000 Ֆր., Տիկին Շաքէ Եավրուեան 350 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Տէր եւ Տիկին Թիթոյ 500 Ֆր. Նոյեմի Էֆխանեանի յիշատակին, Տիկին Տըրնիզ Քոծագիկեան 1000 Ֆր. իր հօր՝ Կարապետ Սահակեանի յիշատակին:

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Տրնիզ Քոծագիկեանէ 1000 Ֆր. իր հօր յիշատակին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 15-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 6, ժամը 20.45-ին՝
Centre Administratif d'Asnières

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4
SAMEDI
4 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.028
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20.028

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

«ՄԻ ՔԻՉ ԷԼ ՀԱՄԲԵՐԷՔ ԵՒ ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԼԱՒ ԿԸ ԼԻՆԻ»

Նախագահ Ռ. Քոչարեան հարցազրոյց մը տուած է Նոյեմբեր 2-ին, Հայաստանի ազգային հեռատեսիլին։

Հոն շօշափուած են զանազան հարցեր եւ հարցումներ ընող լրագրողը չէ խուսափած ո՛չ միայն զիպուկ այլեւ երբեմն նեղացուցիչ հարցումներէ եւ այդ առընչութեամբ, հարցումները աւելի չահեկան կը թուին քան նախագահին պատասխանները, որոնք առաւելաբար ապագայի բարելաւումներու կը վերաբերին։ Իր հիմնական գաղափարն է. – «Համբերել է մեր ժողովուրդը շատ երկար, եւս մի քիչ համբերութիւն, եւ դրական տեղաշարժն ժողովուրդն, անկասկած զգալու է»։ Ի՜նչ թէ ճիշդ ըլլայ...։

Հարցազրոյցը, որ բաւական երկար է, կը շօշափէ տնտեսական հարցեր եւ նախագահը կ՚ընդունի որ պետական վիճակը բաւական ծանր է եւ թէ. – «Կարող եմ ասել, որ այս տարին եւս յայտարարել էի այդ մասին, որ տնտեսութեան համար կարելի է կորած տարի համարել, բայց, մենք տարին փակում ենք տնտեսական աճով, թէկուզ փոքր»։ Մեծ յոյսեր կան «Լինսի» հիմնադրամի ծրագրերուն մասին։ Այս առթիւ, լրագրողը կ՚անդրադառնայ նաեւ «խոշոր գումարների որոնք գալիս են, մի քանի մարդիկ տիրանում են այդ գումարների առիւծի բաժնին, իսկ ժողովուրդը ոչինչ չի ստանում»...։ Ապա կը ծեծուին այլ հարցեր՝ ներքին թէ արտաքին քաղաքականութիւն, ցոյց, ձերբակալութիւն, բանտարկութիւն, մամուլի ազատութիւն, Ազգային Ժողով, հուսկ՝ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը, անոր օգուտ կամ վնասը Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու կապակցութեամբ։

Ինչպէս բնինք, նախագահը իր լաւատեսութիւնը կը վերապահէ ապագային նկատմամբ, 2001-ին (100 հազար զբօսաշրջիկի յոյս կայ, որ 100 միլիոն տոլարի ներմուծում է, կ՚ըսէ նախագահը) եւ ընդհանուր եզրակացութիւնն այն է որ, ինչպէս լրագրողն իսկ կը կրկնէ. – «Դուք մնեցիք կարգախօսը, որ ձեր թոյլտուութեամբ կրկնեմ մի քիչ համբերութիւն, հաւատ եւ ամէն ինչ լաւ է լինելու»։

Աւելի մանրամասն կ՚անդրադառնանք առանձին։

ԱՐԿԱԴԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԿՐՆԱՅ ԱՅԼ ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐՈՎ ԱԼ ՄԵՂԱԴՐՈՒԻԼ

Ներքին գործերու նախարար Հայկ Յարութիւնեան Նոյ. 2-ին յայտարարած է թէ «21-րդ Դար» միջազգային ընկերակցութեան նախագահ Արկադի Վարդանեան որ իբրեւ Հոկտ. 30-ի արգիլուած ցոյցին հեղինակը տասը օրուան բանտարկութեան դատապարտուած էր, կրնայ նոր ամբաստանութիւններու տակ առնուիլ։ Եթէ կատարուած հետաքննութենէն պարզուի որ իր միամսեայ քարոզչութեամբ եւ ցոյցերու ընթացքին ժողովուրդը պետական յեղաշրջումի դրդած է, այդ պարագային ան կրնայ մինչեւ տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ։ Ա. Վարդանեանի փաստաբանին եւ նոյն պատճառով միւս ձերբակալուածներու կիները ուղերձ-նամակ մը պատրաստած են ղրկելու համար աշխարհի իրաւապաշտպան եւ հանրային միջազգային կազմակերպութիւններուն, անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար «Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող անօրինականութիւններուն եւ կամայականութիւններուն» վրայ։

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ՝ ԲԱՆԱԿԻՆ ԶԻՆԱՄԹԵՐՔԷՆ

Հայկական բանակի չորս զօրամասերէն հակօդային հրթիռներու եւ անոնց արձակման սարքերու գողութեան եւ զանոնք երկրէն դուրս հանելով ծախելու փորձի մեղադրանքի տակ են 17 հոգի որոնց մէջ սպայ մը, ենթասպայ մը, հրամանատարի տեղակալ մը, շտապի պետ մը եւլն.։ Բացի երկու փախստականներէ, մնացեալ բոլորն ալ խոստովանած են իրենց յանցանքը եւ զղջում յայտնած։ Փախստական միւս երկուքը առանձին պիտի դատուին։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 2/3)

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ

ԼՂՀ Գերագոյն դատարանին մէջ Նոյեմբեր 2-ին վերսկսած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ մահափորձի գործին դատավարութիւնը։ Առաջին անգամ ներկայ եղած է նաեւ ահաբեկչութեան անմիջական մասնակից նկատուող Սասուն Աղաջանեան, որ բժշկական քննութեան ենթարկուած էր հոգեկան վիճակի ստուգման համար եւ վիճակը դրական գնահատուած։ Հակառակ ատոր, ամբաստանեալը դատարանի դահլիճին մէջ ոչ խօսած է ոչ ալ որեւէ ձեւով հակազդած կատարուող իրադարձութիւններուն։ Ապա անոր փաստաբանը՝ Եդ. Աղաջանեան պահանջած է ծանօթանալ պաշտպանեալին առողջական վիճակին մասին տեղեկութիւններու, ինչ որ կարելի չէ եղած քանի որ դատաւոր Ս. Ալեքսանեան յայտնած է թէ ԼՂՀ Առողջապահութեան նախարարը գործի բերմամբ բացակայ է ու կարելի չէ գոհացում տալ այդ պահանջին։ Դատավարութիւնը յետաձգուած էր Նոյ. 3-ին։

ԹԻՖԼԻՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ

Թիֆլիսի ելեկտրականութեան պակասը լրացնելու համար Նոյեմբեր 1-ին սկսած է Հայաստանէն 100 մեկավաթ հոսանք փոխանցուիլ հոն։ Վրաստանի մայրաքաղաքը օրական 500 – 520 մեկավաթ ելեկտրականութեան պէտք ունի։

ԴԵՍՊԱՆԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նոյեմբեր 1 թուակիր նախագահական հրամանագրով Աշոտ Մելիք-Շահնազարեան Մեքսիքայի եւ Գուպայի արտակարգ դեսպան նշանակուած է, որպէս նստավայր ունենալով Երեւանը։

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՑՍՔԱ՞Ն ԽԱՆԳԱՐՈՂ

Պերլինի բողոքական Ս. Խաչ Եկեղեցիին մէջ ցեղասպանութիւնը ոգեկոչող նկարչական ցուցահանդէս մըն ալ Թրքական հակազդեցութիւններու թիրախ եղած է։ Պերլինի Թրքաշատ մէկ թաղին մէջ բացուած ցուցահանդէսը կը խմբէ զանազան երկիրներէ հայ նկարիչներու գործեր։ Այդ առիթով եկեղեցիին պատասխանատու կրօնաւորը ըսած է թէ Թրքական միութիւններէ բողոքի բազմաթիւ նամակներ ստացած ըլլալով հանդերձ, ընթացք տուած են ցուցահանդէսին. ան աւելցուցած է թէ 1915-ին ապրուածները պատմական իրականութիւն են եւ թէ մարդիկ պէտք է դաս առնեն անցեալէն։ Ցուցահանդէսը կը շարունակուի մինչեւ Նոյեմբեր 22։

Միւս կողմէ, ինչպէս «Մարմարա» (Նոյեմբեր 2) կը տեղեկացնէ.

«Թուրքիոյ իշխանութիւնները հայկական ցեղասպանութեան պնդումները ջրելու նպատակով պատրաստած են գործողութեան ծրագիր մը, որ կը բաղկանայ տասը յօդուածներէ։ Այս ծրագրի համաձայն, պիտի պատրաստուին Հայոց պնդումները ջրող տեղեկութիւններ եւ հաստաթուղթեր, որոնք պիտի ղրկուին Եւրոպայի եւ ԱՄՆ-ու գրադարաններուն։ Ցնցիչ ժապաւէն մը պիտի պատրաստուի հայկական զուլումները ցուցադրելու նպատակով։ Վերոյիշեալ ծրագիրը պատրաստուած է շահագրգիռ նախարարութիւններու հսկողութեան ներքեւ Պետական Արխիւներու Ընդհանուր Տնօրէնութեան համալսարաններու եւ հետազօտիչ զանազան կազմակերպութիւններու կողմէ։ Առաջին կարգին, պիտի կազմակերպուի Թուրքիոյ մէջ գործող բոլոր օտար դեսպաններու մասնակցութեամբ հաւաքոյթ մը, որու ընթացքին պիտի բացատրուի թէ անհիմն են ցեղասպանութեան մասին Հայոց պնդումները։ Շահագրգիռ երկիրներու, համալսարաններու, խորհրդարաններու եւ թերթերու պիտի ուղարկուին օտար պատմաբաններու այն տեսակէտները, որոնք կը ջրեն Հայոց պնդումները։ Ծրագիրը, որ գործադրութեան պիտի դրուի յառաջիկայ օրերուն, կը նախատեսէ նաեւ պատրաստութիւնը գիրքի մը, որ պիտի ցոլացնէ Թուրքիոյ հայ համայնքին ապրումները։

Այս մասին կը տրուին նաեւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները։

● ԱՄՆ-ու եւ Եւրոպայի մէջ զանազան հասցէներու պիտի ղրկուի փրոֆ. Սէլահի Սոնէլլի կողմէ պատրաստուած գիրք մը, որուն մէջ կը պատմուի Արեւելեան Անատոլուի մէջ Հայերու կողմէ գործադրուած զուլումը։

● Արեւմտեան աշխարհի ուշադրութեան պիտի հրամցուի Պիլալ Շիմշիրի կողմէ պատրաստուած գիրք մը, որուն մէջ կը պատմուի ահաբեկչութեան զոհ գացած նահատակներու մասին։

● Թուրքիոյ համալսարաններէն ներս պիտի հիմնուին նոր կառոյցներ, որոնք պիտի զբաղին հայկական ցեղասպանութեան պնդումներով։

● Պիտի քննուին Օսմանեան պատերազմական ատեանի ատենագրութիւնները, յատուկ աշխատանք պիտի տարուի որպէսզի պարզուի թէ ի՞նչ եղած է ճակատագիրը Հայերու կողմէ տեղահանութեան ընթացքին լքուած կալուածներուն եւ դրամներուն»։

ՄԱՄՈՒԼ

«IHT»

Նոյեմբեր 1

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ճ. Գլարք բրիտանական դիւանագիտական սպասարկութեան նախկին անդամ մըն է. իր գրութիւնը որ նիւթ կ՚ընէ ցեղասպանութեան բանաձեւին ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական տան մէջ արձանագրած ծանօթ զարգացումները, տուած է «ԻՆ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ատրպէյճանի նախագահական ընտրութիւնը (Նոյեմբեր 5) որոշակի հետաքրքրութեան նիւթ է Մոսկուայի մէջ։ «Մոսկովսկիէ նովոստի» թերթը այդ ընտրութիւնը կը նկատէ իշխանութիւնը առանց ցնցումի դէպի գահաժառանգ Իլհամի (Հ. Ալիեւի զաւակը) փոխանցելու ճամբուն վերջին հանգրուանը։

Ընտրութեան նախորդած ամիսներուն քաղաքական լուրջ զարգացումներ արձանագրուած են։ Ընդդիմութիւնը ընտրութենէն դուրս ձգելու Հ. Ալիեւի ճարպկումները միջազգային հակազդեցութիւն արթնցուցած են։ ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարար Մ. Օլպրայթ նամակով մը դիմած է նախագահին որ սրբագրէ իր կեցուածքը եւ ապահովէ ազատ ընտրութեան պայմանները։ Հոկտեմբեր 5-ին ալ նոյն նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը պահանջած է որ ատրպէյճանական իշխանութիւնը վերջ դնէ ընդդիմադիր կուսակցութիւններու մասնակցութեան արգելքին, ինչ որ ըրած է Ալիեւ, ընտրական յանձնախումբէն պահանջելով վերցնել արգելքը։ Այսուհանդերձ, նախագահին մօտիկ «Նոր Ատրպէյճան» կուսակցութեան ցանկին առաջին անունը՝ Իլհամ Ալիեւ պնդած է թէ իրենք Խորհրդարանին մէջ բացարձակ մեծամասնութիւն կ՚ունենան անպայման։ Եւ քանի որ երկրին սահմանադրութիւնը պետութեան Բ. դէմքը կը նկատէ Ազգային Ժողովի նախագահը որ վստահաբար Իլհամ Ալիեւը պիտի ըլլայ, առանց ցնցումի փոխանցումը իրականութիւն կը դառնայ։

Կը մնայ մաքրել քաղաքական դաշտը բոլոր անոնցմէ որոնք ակնդէտ կը սպասեն Հ. Ալիեւի անհետացումին։ Իր դարմանումի օրերուն մահացած ըլլալուն տարաձայնութիւններուն մասին խօսելով ան յատուկ ակնարկութիւն ըրած է Խորհրդարանի ու Հանրապետութեան նախկին նախագահներ Կուլիեւի եւ Մութալիպովի որոնք երկուքն ալ ներկայիս երկրէն դուրս կ՚ապրին, բայց վերջին ամիսներու աշխոյժ գործունէութեամբ ցոյց տուած են որ պատրաստ են վերադառնալու եւ քաղաքական ասպարէզին մէջ կրկին դեր կատարելու։ Մինչդեռ, Ալիեւ շատ պիտի ուզէր մէկդի ձգել այդ հին մրցակիցները որոնք կրնան վտանգ ներկայացնել իր գահաժառանգին։ Բարդ այս կացութեան մէջ կարեւոր կը նկատուի ռուս ղեկավարներու նեցուկը. այդ իմաստով մեծ իմաստ կը ներկայացնէ նախագահ Պուտինի Բաքու այցը որ նախատեսուած է Նոյեմբերի ընթացքին։

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (264) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Քարտիսագրութիւն
Գրիգորի ճերթողութեան
ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

Բազմալեզու մանկութիւն
ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆ

Le Pèlerinage de St. Thadée
KEGHAM KEVONIAN

Ploutos en personne
ou les apories de l'éducation
CHAKE MATOSSIAN

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

ՍԱՂՄՈՍԱՎԱՆՔ

Հայաստանի տարածքին զարգացած միջնադարը (ԺԲ. – ԺԳ. դարեր) յատկանշուած է տնտեսական – քաղաքական կեանքի բուռն վերելքով, որ իր վառ եւ բազմակողմանի արտայայտութիւնը գտած է մեր ազգային մշակոյթի հոգեւոր ու նիւթական բոլոր բնագաւառներուն մէջ։ Եւ ուրեմն, հայկական ճարտարապետութիւնը եւս իր կարգին բոլորած է ծաղկուն շրջան մը՝ երբ ստեղծուած են ճարտարապետական յօրինուածքային նոր ու յանդուգն լուծումներ գեղազարդման նոր կերպեր ու միջոցներ, որոնք իրենց մարմնաւորումը գտած են չքեղակերտ ստեղծագործութիւններու մէջ, եւ դիմադրելով բոլոր ժամանակներու արհաւիրքներուն հասած են մեզի՝ իրենց ուրոյն տեղը պահպանելով հայ ժողովուրդի կեանքին ներս։

Ահաւասիկ այս դարաւո՛ր կոթողներէն եղած է համեմատաբար փոքր, բայց ճարտարապետական առումով իւրայատուկ համալիրը՝ Սաղմոսավանքը, որ մինչեւ օրս կը պարտադրէ իր չե՛չտ ներկայութիւնը իբրեւ Հայաստանի գեղատեսիլ ուխտավայրերէն մէկը։

Սաղմոսավանքը կը գտնուի Արագածոտն հինաւուրց գաւառին մէջ, Աշտարակէն 11 քիլոմեթր դէպի հիւսիս Քասախ գետի ափին։

ԺԲ. – ԺԳ. դարերուն, Արագածոտն գաւառը եղած է այդ դարաշրջանի հայկական հզօր տոհմի Զաքարեաններու ժառանգական կալուածը, որոնք ԺԳ. դարու սկիզբը գաւառին մէկ մասը շնորհած են իրենց վասալ Վաչուտեան տոհմին։ Վերջինոյն ներկայացուցիչները ճանչցուած էին որպէս Յովհաննավանքի եւ Սաղմոսավանքի պատուիրատուները, որոնք եղած են իրենց մշակութային կեդրոնները եւ հետամուտ եղած են սոյն վանքային համալիրներու բարգաւաճման, այդտեղ ծաւալած են շինարարական մեծածաւալ աշխատանքներ եւ մանաւանդ ԺԳ. դարու երկրորդ կիսուն զոյգ վանքերը դարձած են մեծ կալուածատէրեր։ Օրինակ ըստ Սաղմոսավանքի վիմական արձանագրութիւններէն մէկուն, Վաչուտեանները փոխան մեծ գումարներու Զաքարեաններէն գնած են Աղկունց գիւղը եւ զայն նուիրած Սաղմոսավանքին. – «Շնորհիւ բարերարին Աստուծոյ ես Վաչէ որդի Քրդին որդու Վաչէի եւ Տաւրխուշահի դստեր Մարզպանա Մամիկոնէից գնեցի գերբունս ի մեծ պարոնէն Շահնշահէ եւ ետու ի վանս Սաղմոսի, եւ գկէսն իմ եղաւրն Հասանա որ չէն պահէ վանիցս համար, եւ յորժամ եհաս ինձ փոխիլ ի կենցաղս տարաժամ եւ կէս աւուրց յանձնեցի զհոգիս իմ եւ զգոյս հաւր եւ մաւր իմո եւ գնեցին յրնչից իմոց ԺՌ սպիտակի զաղկունց յիւանէ յորդո Շահնշահի...» (Յովհ. Շահխաթունեանց, «Ստորագրութիւն Կաթողիկէ Էջմիածնի Հինգ Գաւառացն Արարատայ», Էջմիածին, 1842, Բ. հատոր, էջ 370)։

Սաղմոսավանքի պահպանուած համալիրը կը բաղկանայ երեք գլխաւոր կառոյցներէ. – Ս. Սիոն Մայր Եկեղեցին, Գաւիթը եւ Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, որոնք հիանալի անմիջականութեամբ մը կապուած են իրարու հետ։

– Ս. Սիոն Մայր Եկեղեցին կառուցուած է 1215–ին՝ Իշխանաց Իշխան Վաչէի կողմէ։

Տաճարին ճարտարապետութիւնը վերարտադրութիւնն է Խաչգմբէթ տաճարի յօրինուածքային ձեւին՝ գմբէթատակ լայն ծաւալով, որուն հետ միաձուլուած են խաչին հիւսիսային ու հարաւային թեւերը, միւս կողմերէն ալ խաչին արեւմտեան թեւն ու բեմին ծաւալուն կիսաշրջանը։

Նշելի է թէ՝ միասնական ներքին տարածութեամբ այդ տիպի խաչգմբէթ յօրինուածքը կազմաւորուած է դեռեւս Ժ. դարուն եւ յետոյ արմատաւորուած է հայ պաշտամունքային ճարտարապետութեան մէջ, իսկ ԺԲ. – ԺԳ. դարերու համար ոչ միայն բնորոշ եղած է Սաղմոսավանքի տաճարին ներքին յօրինուածքը՝ այլ արտաքին պատկերը եւս, ուր մըշակուած ճակատները ջլատուած են խաչթեւերը ընդգծող եւ գրեթէ յարդարանքէ զուրկ խորունկ եւ եռանկիւն խորշերով։

Խիստ յատկանշական եղած է տաճարին արտաքին գանգուածներու յարաբերակցութիւնը՝ դէպի վեր ձգուած համաչափութիւններով. շէնքին հիմնական խաչին ճիւղերը կ՚աւարտին սուր ճակտոնակալներով, որոնք կարծէք սանդղաւիւլերու միջոցաւ կը շարունակուին տաճարին ցած մասերուն մէջ ալ։ Այդ ուղղահայեացը այնուհետեւ կ՚անցնի կոնաձեւ սուր վեղարով պսակուած գմբէթի բարձր ու կլոր թմբուկին, եւ այսպէս, բարձրացուած համաչափութիւնները կը յառաջացնեն յօրինուածքային կոթողայնութիւն մը եւ անշուշտ՝ սլացիկութեան խոր զգացողութիւն։ Արդարեւ, կառոյցը կ՚ընկալուի վսեմութիւն դրսեւորող իբրեւ տաճար - յուշարձան մը, ինչ որ ԺԲ. – ԺԳ. դարերու հայ ազգային ճարտարապետութեան ամէնէն ցայտուն յատկանիշներէն կը հանդիսանայ։

- Սաղմոսավանքի նշանաւոր գաւիթը կառուցուած է 1213 – 1235 թուականներուն եւ համաչափօրէն կցուած է մայր եկեղեցւոյ՝ արեւմտեան կողմէ։ Գաւիթին համար Յ. Օրբելի ըսած է թէ՝ Հայաստանի մէջ նոր, աննախադէպ տիպի կառոյցներէն է, որոնք արտաքնապէս զուտ աշխարհիկ եղած են, նշանակութեամբ՝ կիսաեկեղեցական – կիսաքաղաքացիական, «Քանի որ կը ծառայէին ժողովներու եւ խորհրդակցութիւններու համար...», այստեղ յիշարժան է թէ՝ զարգացած միջնադարու ճարտարապետական մշակոյթի առաջատար մարզերէն եղած է աշխարհիկ ճարտարապետութիւնը։ Այդ օրերուն արտակարգօրէն յառաջդիմած է աշխարհիկ կեանքը եւ ուրեմն աշխարհիկ մտածողութիւնը թափանցելով մշակոյթի տարբեր բաժինները որոշակիօրէն իր դրոշմը ձգած է նոյնիսկ պաշտամունքային կառոյցներու շարք մը ձեւերու վրայ։ Նիկողայոս Մառը՝ առանձնակի տեղ տուած է աշխարհիկ ճարտարապետութեան, նշելով անոր նշանակալից տեղը՝ իբրեւ տեղական կառուցողական աւանդներուն անսպառ շտեմարան։

Գաւիթը, որ կազմած է եկեղեցւոյ նախամուտքը, ունեցած է այդ շրջանին Հայաստանի մէջ տարածուած քառակուսի ընդարձակ դահլիճի յօրինուածքը՝ իրարմէ հեռու տեղադրուած կլոր սիւներով որոնք տարածութիւնը բաժնած են ինը մասերու։

Հետաքրքրական է որ չնայած զանգուածեղ սիւներուն՝ գաւիթին ներքնամասը ընդարձակութեան շնորհիւ մասնատուած չի թուիր եւ կ՚ընկալուի որպէս պալատական բնոյթի շքեղ դահլիճ՝ որուն անտակոյս նպաստած է նաեւ բաւական հարուստ յարդարանքը։ Հայկական գաւիթներու այդ պալատական տեսքը ինքնին արդէն խօսուն ապացոյց է թէ՝ անոնց յօրինուածքը ծնունդ առած է աշխարհիկ ճարտարապետութենէն, ուր հանճարեղ ճարտարապետը յաջողած է ցուցադրել գեղազարդման հնարքներու իր ամբողջ տաղանդը։ Այս զարդարանքներուն կարեւոր իւրայատկութիւններէն եղած է ճարտարապետական միանման տարրերու մըշակման կերպերու բազմազանութիւնը։ Սաղմոսավանքի գաւիթին կեդրոնական մասը աւարտած է հատած կոնով, մինչ միւս ութ մասերը ծածկուած են տարբեր ձեւերով։ Զանազան միջոցներով զարդարուած են նոյնիսկ միանման ձեւ ունեցող ծածկերը՝ որոնք իրագործուած են բազմերանգ քարերէ եւ կամ գունազեղօրէն ներկուած են...։

Ուշագրաւ է նաեւ որ ճարտարապետը խուսափած է սիւներուն եւ անոնց համապատասխանող որմնամոյթերուն միանըման մշակումէն, այսուհանդերձ գաւիթին ամբողջ ձեւաւորումին գլխաւոր օղակը կազմած է կեդրոնական քառակուսիին տասներկու նիստանի վեղարը՝ որուն նիստերէն իւրաքանչիւրի եռաթեւ հիմքին կ՚երեւայ քառաթեւ պատկեր մը։

– Սաղմոսավանքի համալիրին եզակի կառոյցներէն եղած է Ս. Աստուածածին Եկեղեցին՝ որ պատով մը կցուած է մայր եկեղեցւոյ հարաւային պատին, իսկ ուրիշ պատով մը գաւիթին հարաւային պատին։ Կառուցուած է իշխանաց իշխան Վաչէի որդի՝ Քուրդին եւ կնոջը Խորիշահի կողմէ 1235–ին։

Շէնքը կը ներկայացնէ արեւմուտքէն դէպի արեւելք ձգուած վեց ցցուն կիսասիւներով ուղղանկիւն մը։ Կիսասիւները ամրացուած են որմնամոյթներով՝ որոնց վրայ խարսխուած են երեք բարձրադիր սլաքաձեւ կամարներ։ Վերջինները արեւելեան եւ արեւմտեան ծայրերէն իրարու միացած են աւելի լայն կամարներով՝ ուր հանգչած է ութանիստ բուրգը՝ գնդաձեւ թաղով պսակուած իր գմբէթով։ Հետեւաբար գմբէթը տեղադրուած չէ կառոյցին կեդրոնը, այլ մեծապէս տեղաշարժած է դէպի արեւմուտք։ Միւս կողմէ, եկեղեցւոյ ներքին բոլոր ծաւալները դասաւորուած են գմբէթին հետ յարաբերաբար՝ բրգաձեւ յստակ կազմաւորումով, որ աւելի կ՚ընդգծուի բեմին կիսաշրջանի ցածութեամբ։

Եկեղեցւոյ հարաւ – արեւելեան անկիւնը բարձրացած է երկյարկանի փոքր զետեղարան մը՝ որուն երկրորդ յարկը կը կարծուի թէ ծառայած է իբրեւ գրապահոց կամ գրատուն։ Կառուցուած է իշխան Քուրդ Վաչուտեանի կողմէ 1255–ին։

Ակնառու են կառոյցին բազմատեսակ ճոխ յարդարանքն ու ներքնամասի գեղակերտ պատկերաքանդակները։ Կարելի է աւելցնել թէ նըրբագեղ պատկերաքանդակներով հարուստ եղած են նաեւ մանաւորապէս եկեղեցւոյ արտաքին արեւմտեան եւ հարաւային ճակատները։

Իրաւամբ, Ս. Աստուածածին Եկեղեցին՝ գմբէթը կրող երկու զոյգ խաչաձեւող կամարներով անսիւն յօրինուածքի բացառիկ տարբերակ մը եղած է, որ ոչ միայն թոյլատրած է ծածկել մեծ տարածութիւնը՝ առանց միջանկեալ յենարաններու, այլեւ դրսեւորած է գեղարուեստական սքանչելի խորք ու տարողութիւն։

Եկեղեցւոյ երկրորդ կարեւոր առանձնայատկութիւններէն եղած է գեղեցիկ անհամաչափութիւնը՝ որ արտայայտութիւնը գտած է անոր յօրինուածքին, ճակատներու պատուհաններու բացուածքներուն դասաւորման եւ ներքնամասի գեղազարդման տարրերու տեղաբաշխման պարագային։

Այո՛, պատահականութեան արդիւնք չէ եղած Սաղմոսավանքի շինութիւններուն զուգորդութիւնը եւս, որոնք սակայն ենթարկուած են թաքուն կեդրոնի մը, համալիրը դարձնելով խիստ հաւասարակշռուած։ Այս անհամաչափութեան մէջ շեշտակի կ՚երեւայ զարգացած միջնադարուն կազմաւորուած նոր ճարտարապետական ոճի արտայայտութիւններէն մէկը որ պայմանականօրէն կրնանք անուանել «գեղապատկեր», ուր հայ շինարարին կեդրոնը դարձած է ճակատներու զարդարանքը, մինչ շէնքին արտաքին ձեւաւորումը կարեւորագոյնը։

Սաղմոսավանքի համալիրին յատուկ առաւելութիւններէն եղած են եկեղեցիներու պատուհաններուն փոքր բացուածքները՝ որոնք դիտողին մօտ կը յառաջացնեն ապակողմնորոշման հաճելի զգացում մը ընկալելու համար ճակատներուն իսկական տարածութիւնները...։

Եւ այսօր, Սաղմոսավանքը կը պատկանի Արագածոտնի Թեմին ու ընդգըրկուած է 1700-ամեակի առիթով սկսած վերանորոգման շինարարական աշխատանքներու շրջագիծէն ներս՝ հսկողութեամբ Ս. Էջմիածնի մէջ հաստատուած վերաշինութեանց կեդրոնական գրասենեակին։

Վերջերս, մեր քաղած հաւաստի տեղեկութեանց համաձայն՝ 1998–ի ընթացքին նորոգուած է համալիրին գաւիթը, ուր ուրախալի պարագայ է թէ՝ աշխատանքներուն իրենց նպաստը բերած են «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան կամաւորները Ամերիկայէն, Ֆրանսայէն, Պելժիքայէն եւ Եգիպտոսէն, իսկ ծախսերը հոգացած է նոյն կազմակերպութիւնը։

Ի վերջոյ, Սաղմոսավանքի փոքր՝ բայց իր պատմութեամբ ու ճարտարապետութեամբ մեծապէս բովանդակալից համալիրը, ուր արձագանգ գտած են զարգացած միջնադարու գեղարուեստական կեանքի կարկառուն երեւոյթները՝ զայն հռչակաւոր դարձնելով դարաշրջանի պատմամշակութային աշխարհէն ներս, պիտի շարունակէ սպասել հայրենաբաղձ հայ ուխտաւորին, միասին ապրելու համար Սրուանձտեանց Եպիսկոպոսի սա հոգեչէն խօսքերը. –

«Ուխտաւորութի՛ւն... ինչ հզօր և սրբազան կերպով
Կը կապես մեր կեանքը մեր արմատներուն...»։

ՀՈՒՐԻ ԱՋԷՋԵԱՆ

«Հասկ»

ՊՏՈՅՏ ՄԸ
ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԳՆԱԼԸ ԿՂԶԻ

Նախ եւ առաջ խօսինք այս կղզիոյն մէկ հրաշագործութեանը վրայ, որուն ականատես եղած են շատերը։ Այս հրաշագործութեան վրայ խօսելով՝ մեր նպատակն է ծառայութիւն մը մատուցանել ամէն անոնց, որք կը փափաքին կղզիոյս մէջ գետին ծախու առնել։

Գիտնալու էք, որ կղզիոյս մէջ գետինները շարժուն են եւ կը քալեն։

– Մենք այդ հրաշքին չենք հաւատար։

– Թերահաւատ էք ուրեմն։

– Թերահաւատութիւնն չենք ընդունիր։

Շատախօսութիւն ընելու ժամանակ չունիմ. ըսածս ապացոյցներով եւ կենդանի վկաներով կարող եմ հաստատելու։ Այո, գետինները կը քալեն. ուստի անոնք որ կղզիոյն հարաւային կողմը գետին ունենալ կ՚ուզեն՝ պարտաւոր են հիւսիսային կողմէն գետին ծախու առնել. քանի մը օրուան մէջ այդ գետինը դէպի հարաւ ճամբայ կ՚ելլէ։ Անոնք որ ծովեզերքին վրայ գետնի տէր ըլլալ կ՚ուզեն՝ ծովու մէջ քանի մը հազար կանգուն գետին առնելու են. շաբթուան մը մէջ այդ գետինը ծովեզերքին վրայ կուգայ կը հաստատուի։ Սա ալ մտքէ հանելու չէ, որ եթէ գետին մը ծախու առնելու ըլլաս՝ չորս կողմը պատ քաշելու ես, վասնզի եթէ պատով չշրջափակես զայն՝ այնչափ կը քալէ որ ծովն անցնելով Քարթալ կ՚երթայ եւ երբեմն ալ այնչափ կ՚երթայ, որ բոլորովին անտեսանելի կ՚ըլլայ։

– Բայց ի՞նչպէս կը քալեն այս գետինները. բնաւ հաւատալիքս չգար։

– Եթէ չես հաւատար՝ փորձի համար քանի մը հարիւր կանգուն տեղ առ եւ կը հաւատաս։

– Ուրեմն այդ գետինները քալեցնո՞ղ մը կայ։

– Զգիտեմ, բայց բարեկամներէս մին կ՚ըսէր, թէ կղզիոյն գետինները անիւի դրուած են. կրնաս զանոնք տանիլ՝ ուր որ ուզես։

– Այդ անիւի դարձնո՞ղ մը կայ արդեօք։

– Հարկաւ։

– Այդ դարձնողը կրնա՞ս ինծի ներկայացնել։

– Ի՞նչ պիտի ընես։

– Պէօյիւքտէրէ տուն մը ունիմ այնպիսի թաղի մը մէջ, որ բնաւ յարգ չունի. եթէ այդ մարդն իմ տունս Պէօյիւքտէրէի ծովեզերքէն քալեցունէ՝ հազար ոսկի կու տամ իրեն։ Կը քալէ՞ արդեօք։

– Կղզիոյն մէջ ոչ միայն կը քալէ, այլ կը վազէ. բայց չգիտեմ թէ Պէօյիւքտէրէյի մէջ ալ կը քալէ։

– Շատ բան, շատ բան, գետինին ալ քալելը լսած չունէի. ըսել է թէ այդ կղզիոյն բնակիչներն չեն շարժիր, կը պառկին եւ կը քնանան։

– Ինչո՞ւ։

– Վասնզի այդ երկրին մէջ, ուր գետինը կը շարժուի՝ մարդերը պարտաւոր են չշարժուիլ։

Թողունք այս շարժման խնդիրն եւ դառնանք կղզիոյն։ Այս կղզիոյն վրայ կատարեալ ծանօթութիւն մը տալու համար կը յիշեմ բժիշկի մը պատասխանը, զոր տուած է շոգենաւի մէջ իւր մէկ բարեկամին, որ Գնալը կ՚երթար։ «Կը զարմանամ թէ Գնալըին ինչու այսչափ կարեւորութիւն կը տրուի, ըսաւ բժիշկը. հոն ուրիշ բան չկայ՝ եթէ ոչ չըճար մը եւ Ասապա էֆէնտի մը»։ Ասապա էֆէնտին, որ ազգային երեսփոխան է՝ կղզիոյն պետն է։ Ով որ ցաւ կամ դատ ունի՝ անոր կը դիմէ, որ խրատելով եւ հաշտեցնելով յետ կը դարձունէ զանոնք։ Կղզիոյն մէջ ամէնէն կը յարգուի իբրեւ երիցագոյն բնակիչ եւ հիւրասէր մարդ մը, որ Թաղական Խորհրդոյ ալ անդամ է։

– Ասապա էֆէնտիին ալ գետինները կը քալե՞ն։

– Ոչ, անոր գետինները ծոյլ են, բնաւ չեն շարժիր եւ կը մնան ուր որ են։

– Կիրակի առաւօտները չըճարին տակը կ՚երթան կղզիոյն բնակիչները, որք ձմեռը քառասուն տունէ եւ ամառը վաթսուն – եօթնասուն տունէ կը բաղկա-

նա: Հոս ձմեռը երեսունի չափ տուն կայ հայու: Անցեալները կղզեցւոյն եւ թաղականին մէջ վէճ մը ծագեցաւ, որ հաշտութեամբ վերջացաւ: Երեսուն աշակերտի համար երկու վարժարան կայ, մին թաղային եւ միւսը մասնաւոր: Թաղային վարժարանը կը կառավարուի բարի քահանայէ մը, որ եկեղեցւոյն ալ քահանան է, եւ աշխատող դասատուէ մը, որ եկեղեցւոյն ձայնաւորն է: Այս վարժարանին մէջ Եղիշէն թարգմանող աշակերտներ կան, ինչպէս նաեւ աւետարանը հասկցող աշակերտուհիներ: Մասնաւոր վարժարանին ալ դասատու տնօրէններն են երկու պարկեշտ եղբայրներ, որք կը մրցին Թաղային վարժարանին հետ: Երեսուն աշակերտի համար երկու վարժարան ... յառաջդիմութեան նշան չէ՞ այս...

Կղզւոյն բնակիչներն եկեղեցի չեն երթար. անոնց միայն մոմացուն է, թէ ինչպէս կարելի է տասը բարա արժէք ունեցող մէկ բանը քառասուն բարայի ծախել: Ամառուան եղանակն անցունելու համար կղզի գնացողներուն ալ միայն մտածումն է, թէ ինչպէս ընեն, որ կղզւոյն բնակիչներուն հետ առեւտուր չընեն: Ասոր համար է որ անոնք իրենց միսը, հացը, պանիրը, հացն եւ ջուրը Պոլիսէն կը տանին իրենց հետը:

Հոս բնաւ շուն չկայ. փողոցներու մէջ կատուները կը պտըտին եւ տուներու մէջ ալ մուկերը: Կղզւոյն մէջ առատ կով կայ. բաւական էշ ալ կը գտնուի, ինչպէս նաեւ այծեր: Այս կովերն, էշերն եւ այծերն կանաչ խոտ եւ ծառ չեն թողուր կղզւոյն մէջ: Եթէ լուսին չեղած գիշեր մը կղզւոյն մէջ պտըտելու ելլես՝ կովերը մազերը կը փրցունեն, մարգագետին կարծելով գլուխդ. մէկ կողմէ դուն կը քալես միւս կողմէն ալ կովը մազերդ կը կրծէ:

Կովը չհասկնար, թէ մարդ ես:

– Գիշերը ի՞նչպէս պիտի հասկնայ:

– Քալելէդ չհասկնա՞ր:

– Կարծեմ յիշողութիւնդ շատ տկար է. քիչ մը առաջ չըսի՞նք որ գետիններն ալ կը քալեն հոս:

Բնիկ կիները գեղջկական կեանք կը վարեն. ոչ պճնասիրութիւն գիտեն, ոչ բամբասանք եւ ոչ արտասահման պտոյտ:

Օդափոխութեան համար ուրիշ թաղերէն եկողներն ալ ծովեզերքին վրայ պըտըտելէն եւ կօշիկ հինցունելէ զատ՝ գործ չունին: Ծովեզերքի վրայ Շաբաթ եւ Կիրակի իրիկունները շատ բազմութիւն կ'ըլլայ: Այս հրապարակն բոլոր միւս դեղերու հրապարակներէն ամէնէն պարկեշտն է:

Կղզւոյն օդն այնչափ մաքուր եւ առողջարար է, որ եթէ բժիշկ մը գայ հոն՝ երկու օրուան մէջ կը մեռնի... անօթութենէն:

Յ. ՓԱՐՈՆԵԱՆ

Ընթերցողի նամականի

Խորամանկութիւնը եւ դաւաճանութիւնը գալիս են լրացնելու ճարպկութեան պակասը

Լա Ռոշֆուքօ

Հոկտ. 27-ի ազգադաւ ոճրագործութեան տարելիցն է: Այսօր էլ, ինչպէս մէկ տարի առաջ, Հայաստանի ազգային հեռուստատեսութեանը հաղորդումները նուիրուած են նահատակուած պետական այրերի կեանքին եւ անցած ուղուն: Կրկին սրտայոյզ խօսքեր, երաժշտութիւն, աշխարհը ցնցող պատկերներ: Եւ կրկին յաջորդ օրերին կը դիտենք Հայաստանի Ազգ. Հեռուստատեսութեան լրագրողների, յանձինս Տիգրան Նաղդալեանի եւ նրա՝ «լրագրողի պատիւը բարձր պահող» գործընկերների ցինիզմով յագեցուած քաղաքական մեկնաբանութիւնները՝ ուղղուած ոճրագործութեան վարկածները իրենց տեսանկիւնից պարզաբանող ընդդիմադիր քաղաքական գործիչներին եւ նախկին «յանցաւոր ռեժիմ»ին:

Կրկին կը շարունակուին զոհուածների հարազատների պարգեւների եւ շքանշանների յանձնման պաշտօնական արարողութիւնները, դպրոցների, փողոցների, հրապարակների նոր անուանակոչումները, Հայաստանի եւ Արցախի տարբեր վայրերում զոհուած նահատակների քարէ արձանների եւ յուշատախտակների բացման արարողութիւնները եւ այլն եւ այլն:

Բայց կարո՞ղ է արդեօք այս բոլորը մխիթարել եւ սփոփել Վազգէն Սպարապետի որդեկորոյս մօր սիրտը, ժողովրդի կողմից սիրուած Կարէն Դեմիրճեան քաղաքական գործչի այրուն, որդուն, թոռներին եւ միւս զոհուածների հարազատներին ու ընկերներին:

Ազգային Ժողովի նահատակուած փոխխօսնակ Ռուբէն Միրոյեանի աղջիկը արցունքակալուած աչքերով լրագրողին պատմում էր՝ «Ես ապրում եմ միայն այն յոյսով, որ ոճրագործութիւնը պիտի լինի բացայայտուի եւ մեղաւորները ստանան իրենց արժանի պատիժը. հակառակ դէպքում իմ ապրելը եւս համարում եմ անիմաստ»:

Ցաւօք, այս մէկ տարուան ընթացքում «նախաքննութեան» ընթացքը, ահաբեկիչների ցուցմունքներն ու դրա հետ կապուած արդիւնքները ցոյց տուեցին, որ ամենեւին էլ պէտք չէ յոյս ունենալ 27-ի ոճրագործութեան բացայայտման, նրա ուղղակի եւ ոչ ուղղակի մասնակիցների հետ դատաստան տեսնելու խրողութիւնը: Ընդհակառակը, որոշ ժամանակ անց, տարբեր պատրուակներով, վանդակների ետեւում Բլէեանի կողքին կը յայտնուեն այն քաղաքական գործիչներն ու լրագրողները որոնք համարձակւում են բարձրաձայն խօսել կամ գրել այդ մասին:

Սովորական մարդկային բանականութիւնը թոյլ է տալիս կարծել, որ ոճրի բացայայտման հիմնական երաշխիք՝ Նայիրի Յունանեանի եւ նրա յանցագործ խմբի ձերբակալումը հիմնական հարցերի պատասխանը վաղուց պէտք է որ տար, բայց...:

Ոճրագործութիւնը կազմակերպող ճիւաղները երեւի վստահ են եղել, որ Հայաստանում չկայ այն տղամարդը, որի համար եղերագործութեան զոհ դարձած եղբօր, հօր, ընկերոջ յիշատակը եւ գործը աւելի սուրբ, վեհ եւ կարեւոր պէտք է լինէր քան իրեն շնորհուած պաշտօնը կամ պարգեւը: Գուցէ մի օր խորը թմբրից արթնանայ ժողովուրդը եւ հասկանայ, որ այս ողբերգութեան կատարողները իրենց տէրերի հրամանը ստանալուն պէս հանդիսատ խղճով մէկ ուրիշ նման ահաբեկչութիւն են կազմակերպելու եւ այն նորից աւարտելու մեծահոգարար բաշխուող պաշտօններով եւ պարգեւներով:

Ինձ ամէնից շատ վշտացնում, նաեւ զարմացնում է Վ. Սարգսեանի այն բոլոր ընկերների ու համախոհների կեցուածքը, որոնք այսօր Ազգային Ժողովի, քաղաքապետարանի, դատախազութեան, Պաշտպանութեան նախարարութեան իրենց աթոռներին կառչած հանգիստ խղճով շարունակում են վայելել այդ անիծուած պաշտօնի բարիքները:

Ռ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

27 Հոկտ. 2000 թ.
Գերմանիա

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՖՐԱՄՈՆ ՑՈՒՑԱՍՐԱՀԻՆ* ՀԻՒՐԵՐԸ

Փարիզի «Ֆրամոն» ցուցասրահը որուն ղեկավարն է Գրիգոր Համբարձումեան, ներկայիս կը հիւրընկալէ «մտերիմ» արուեստագէտներէ շարք մը գործեր ինչպէս կը գրէ Լիտիա Հարամպուր, Տրուոյի թերթին (թիւ 38) մէջ. այդ գործերը արդիւնք են հետաքրքրական ընտրութեան մը: «Մտերիմ»ներու առաջինն է Ժ. Ռոնէր որուն գծանկարային արտայայտութիւնը հոն մերկերու շարքով մը ներկայ է: Երկրորդը կը կոչուի Ռ. տը Գոնէնք, որմէ առնուած են կուաշներ եւ չինական մելանով աշխատութիւններ: Անոնց քով կան Պօտէնի, Կարպէլի, Փ. Լ'ըգլիէօի, Խաթէվի, Ֆասնախթի եւ Աստուրի պաստառներ. այս վերջինին յատկացուած է ամբողջ սրահ մը, ընդհանուրին մէջ անձնական ցուցահանդէսի մը տեղ տալու նման: Լիբանանէն 1964-ին Փարիզ հաստատուած արուեստագէտին երեւակայութիւնը զարգացուցած է դեբիրապաշտական աշխարհ մը որ արտայայտութիւն կը գտնէ երկրաչափական ձեւերու լեզուով: Անոր գործը կը մատնէ փորագրիչի մը տաղանդը: Վերջին շրջանին անոր գոյները ուշագրաւ կենդանութիւն մը ստացած են, շարունակելով օգտագործել թափանցկութիւններն ու անփայլ մակերեսները: Նկարուած քանի մը տարրերը միջոցը կը պեղեն, կամ կը ծառայեն որոշ մանրամասնութիւններ առաջին մակարդակի բերելու. թիւեր, անձնաւորութիւններ, բարդ կամ փանթէզի տառականներ: Այս շատ խորայատուկ ամբողջութիւնը կը յատկանշուի խոր բիւրեղացումով մը:

* Galerie Framond,
3, rue des Saints-Pères,
75006 PARIS
Ցուցահանդէսը կը շարունակուի մինչեւ Նոյեմբեր 15:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 20-ին համերգ մը տուած են թէնոր Արի Խտիրնէլեան եւ դաշնակահար Մելինէ Սէչիքեան: Երեկոյթին բացումը կատարած է Միութեան ատենապետ՝ Արման Գամառ, որ յայտնած է թէ Միութեան 55-րդ այս տարեշրջանին կը զուգադիպէին Մխիթարեան վարժարանի հիմնարկութեան 175-րդ տարեդարձը եւ Մխիթարեան Միաբանութեան 300-ամեակը: Բացատրութիւններ տուած է կատարուած նորոգութիւններու մասին, ապա տեղի ունեցած է համերգը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԽՄԲ. – Մեր ողբացեալ աշխատակիցը Վաղինակ Միսքճեան շարք մը անտիպ ձեռագրեր ձգած է իր զաւկին մօտ: Ստորեւ անոնցմէ մէկը, պատմուածք մը, որու խորագիրը՝ մերն է:

Բեռնատար հին կառք մը՝ միջակ տաքողութեամբ: Բեռ չկար մէջը: Զորս մանկամարդ աղջիկներ եւ երիտասարդ տղայ մը նստած էին տախտակէ յատակին վրայ:

Քանի մը ծաղկեփունջեր իրենց մօտ. ակներեւ էր որ կը վերադառնային դաշտային պտոյտէ մը: Յունիսի սկիզբն էր: Ֆրանսայի այդ շրջանին մէջ Յունիսը ճոխ է վայրի ծաղիկներով. աղջիկները օգտըւած կ'երեւէին բնութեան լիառատ յորդումէն: Գոյնզգոյն փունջեր:

Կառքը հասած էր քաղաքին բանուկ փողոցներէն մէկուն մէջ: Արագ չէր երթար: Կը յառաջանար՝ ինչպէս կը յառաջանայ ծանր բեռնատար ինքնաշարժ մը: Անցորդներ, ոմանք զոհունակ ժպիտով մը, ոմանք ալ ցանկութեամբ լի աչքերով կը դիտէին ծաղիկներով շրջապատուած մանկամարդուհիները, որոնց հօլանի թեւերէն ու թաքուն՝ բայց ցցուող կուրծքերէն երիտասարդութիւն կը ցայտէր:

Արկածը պատահեցաւ անակնկալօրէն, ինչպէս պիտի ըսէր Պր. տը Լա Փալիս: Գիրուկ կին մը, 50 – 60 տարեկան, լքեց մայթը, իջաւ յանկարծ պողոտային վըրայ՝ դիմացը անցնելու մտադրութեամբ: Բեռնատար կառքը տասնըհինգ, քսան քայլ միայն հեռու էր իրմէ: Կինը երբ նկատեց որ վտանգի տակ է, ետ շտապեց: Մինչ այդ կառավարը կոխած էր արգելակին վրայ: Ճիշդ այն պահուն երբ ետ կ'առնէր իր ոտքը եւ կառքը կը վերադառնէր իր խաղաղ ընթացքը, արագավազ մարդատար ինքնաշարժ մը եկաւ ետեւէն եւ զարնուեցաւ բեռնատարին:

Ցնցումը, անկասկած, զօրաւոր էր եղած: Աղջիկները եւ տղան օդը բարձրացան անհասկնալի, աղաղակ մը արձակելով: Երկուքը ինկան վերստին կառքին մէջ: Երեքը փռուեցան գետինը, պողոտային վրայ: Վարորդը մնացած էր իր խցիկին մէջ:

Անցորդներ վազեցին օգնութեան: Երկու վարորդներն ալ դուրս ելած էին արկածէն, գրեթէ անվնաս: Ամէնէն աւելի վնասուածը աղջիկ մըն էր, Անը, գետինը ինկողներէն մէկը: Վարորդները, ոստիկաններու միջամտութեամբ անհրաժեշտ թուղթերը ստորագրելէ վերջ, կրցան ճամբայ հանել իրենց մեքենաները: Միայն Անն էր որ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց:

Ան այն ժամանակ տասնեւութ տարեկան մանկամարդուհի մըն էր, սեւաչեայ, սեւ մազերով, քիչ մը հաստ յօնքերով, զայլելիօրէն կլորիկ մոտ թեւերով, մըսոտ՝ առանց չափազանցութեան: Այդ էր որ նկատեց ամէնէն առաջ բժիշկ Փիէր Անտրէ: Երբ պատգարակը բերին շտապ խնամքներու սրահը: Ան պառկած էր կռնակին վրայ, աչքերը գրեթէ գոց. ճերմակ դէմքին վրայ երբեմն կ'երեւային ծամռուկումներ՝ ինչպէս խաղաղ ջուրի մը վրայ փոքր ալիքներ: Անկասկած աղջիկը կը տանջուէր:

Փիէր Անտրէ այդ Կիրակին պահակ էր վիրաբուժական բաժնին մէջ: Երիտասարդ բժիշկ մըն էր, չունէր իր անձնական դարմանատունը ու կ'աշխատէր միայն հիւանդանոցներու մէջ:

Լուրջ քննութիւն մը ցոյց տուաւ որ արկածեալ օրիորդը վտանգաւոր վնասուածք մը չունէր: Գանկի մէջ անշարժացուցին աջ ոտքը, որուն կոճը կոտրած կամ խախտած էր գէշ կերպով:

Ան վախցած էր, շատ էր վախցած արկածի պահուն եւ ամբողջ էութեամբ ցընցուած էր: Շաբաթ մը դարմանում՝ հիւանդանոցին մէջ, եւ երկու շաբաթ ալ տունը՝ հանգիստ, բաւեցին որ երիտասարդուհին կարենայ ինքզինք գտնել եւ վերադառնալ իր աշխատանքին: Վեց ամիսներէ ի վեր դեղերու տուփեր կը տեղաւորէր սնտուկներու մէջ, ղրկուելու համար մանաւանդ արտասահման: Օտար երկիրներէ ստացուած բոլոր ապսպրանքները իր ձեռքէն կ'անցնէին:

Եկաւ ամառը, յետոյ աշունը: Կեանքը միօրինակ էր Անի համար: Հազիւ թէ երբեմն երբեմն պտոյտներ Կիրակի օրերը դէպի մօտակայ լեռներու ստորոտը, դաշտերու մէջ, կ'ընդհատէին իրարու յաջորդող օրերու տափակութիւնը: Միշտ միեւնոյն խումբն էր, անփոփոխ շրջանակ մը՝ որուն մէջ խուրաքանչիւրը եղած էր անբաժան մասը շուրջիններուն սրտակցելով միշտ, պատմելով իրարու բաներ՝ որոնք կրնային գաղտնիք նկատուիլ: Եւ յաճախ ալ մեղադրելով իրենք զիրենք՝ որ չէին յաջողեր գաղտնապահ մնալ:

Ան, տունը, ինքզինքը մինակ կը զգար: Ունէր եղբայր մը որ վեց տարեկան էր միայն: Բնութիւնը խաղ էր խաղցած իր ծնողքին ու իրեն ալ, այնքան երկար ժամանակամիջոց մը ձգելով քոյր եւ եղբօր միջեւ:

Հայրը կը զբաղէր երբեմն իր աղջիկով. բայց, աւելի յաճախ, իր պարապ ժամերուն սրճարանն էր, կամ ժողովներու՝ քան թէ իր ընտանիքին հետ: Մայրը, շուրջ քառասուն եւ հինգ տարեկան, ունէր գլխաւոր մտահոգութիւն մը, այն՝ որ ան չուշանար իրիկունները, գործէն ելնելէ վերջ, տուն վերադառնալու:

Երեքշաբթի օր մըն էր: Ինչպէս աշխատանքի ամէն օրուան ընթացքին, Ան զբաղած էր դեղօրայքի տուփեր տեղաւորելով սնտուկի մը մէջ: Ապսպրանք մըն էր՝ զոր պէտք էր աւելի խնամքով պատրաստել, լաւ պաշտպանուած սնտուկի մը մէջ դնել. պիտի ղրկուէր ափրիկեան երկիր մը:

Ան ծռած էր սնտուկին վրայ. մազերուն մէկ մասը, քովընտի, կ'իջնէր ճակտէն վար եւ կը փակէր մասամբ իր տեսողութիւնը: Զգաց թէ իր մօտէն մէկը կ'անցնի: Վեր առաւ գլուխը: Անցորդը երիտասարդ մըն էր: Յաճախորդ մը անկասկած որ դուրս կուգար վաճառատան դիւանէն: Երիտասարդը անցած էր արդէն իր առջեւէն: Յանկարծ ետ դարձաւ ան: Անի եւ երիտասարդին աչքերը հանդիպեցան իրարու:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

թերթէշրնըը Հերըլտ Թրիպիւն»ին եւ «Լոս – Անճըլըս Թայմզ»ին։

Այդ գարգացումին մէջ ան կը քննադատէ բանաձեւին քուէարկութեան դէմ Թուրքիոյ ջանքերուն տրուած տեղը. կը գրէ. «փոխանակ կտրուկ կերպով Թուրքիոյ ըսելու թէ Միացեալ – Նահանգները ճնշումի տակ չեն բանակցիր, իշխանութիւնը նախկին զօրավարներու եւ դեսպաններու շքերթ մը դրկեց Գափիթոլ Հիլ, որպէսզի թիկունք կանգնին թրքական դատին. այնպէս մը որ կարծէք անոնք ամերիկացի պաշտօնատարներէ աւելի թուրք պաշտօնատարներ ըլլային»։

Յօդուածը կ'աւարտի հետեւեալ նշումով. «Իշխանութիւնը սպառած է Հայերու ցեղասպանութեան նիւթով վախ պատճառող նախընթացներու շարքը եւ ատիկա՝ ամէնէն սխալ պահուն»։

«BUSINESS WEEK»

Հոկտեմբեր 30

ԸՆԿԼՈՒԶՈՂ ԵՐԿՐԻՆ ԼՔՈՒՄԸ

Գործի աշխարհին շաբաթաթերթը այս խորագիրով պատկերազարդ երկու էջ ունի ուր նիւթ կ'ընէ արտագաղթի երեւոյթը. յօդուածը ստորագրած է Ժանին Ֆրէնտ որ տալասցի լրագրող մըն է։ Ան կը գրէ. «Հայաստան կը գտնուի իր իսկ ժողովուրդին կողմէ լքուած առաջին ժամանակակից երկիրը ըլլալու վտանգին առջեւ»։ *Կը խօսի լքուած գործատուներու, արտագաղթի գլխաւոր հասցէներու (որոնց առաջին տեղը կը գրաւէ Ռուսաստանը), անտէր մնացած գիւղերու, նաեւ լքուած ծերուկներու մասին։*

«LE PARISIEN»
Supplément Hauts-de-Seine

(2 Novembre)

ԳԼԱՄԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՈԳԵԿՈՉՈՒԱԾ

Թերթը արձագանգ կը հանդիսանայ արարողութեան մը, որ տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 1-ին Գլամարի Յիշատակի խաչքարին առջեւ, հարիւրէ աւելի հոգիներու ներկայութեամբ։ Հոգեւոր հովիւը քանի մը խօսք կ'արտասանէ, «Ես մեծ – հայրս եւ երկու հօրեղբայրներս կորսնցուցի 1915-ի ցեղասպանութեան» կ'ըսէ Թ. Գարակէօզեան։

Ապա, կը խօսուի նահանգին (Օ տը Սէն) Հայերու մասին, շուրջ 23 հազար ու ցեղասպանութեան ճանաչման որ կը յապաղի իրականութիւն դառնալ, յիշելով Ազգային Ժողովի քուէարկութիւնը եւ Նոյեմբեր 7-ի Ծերակոյտի քննարկումը։

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԻՍՐԱՅԷԼ, Նոյեմբեր 2-ին, 24 ժամուան վերջին պայմանաժամ մը տուաւ պաղեստինեան իշխանութեան, որպէսզի յարգէ հրադադարի որոշումը եւ այս՝ հակառակ այն ծանր ոճրափորձին, որ գործուած էր նոյն օրը, արեւմտեան Երուսաղէմ։ Արդարեւ, Հինգշաբթի ցերեկին է, որ թակարդ կառք մը կը պայթէր, Մահանէ Եհուտա գոց շուկային մօտ, սպաննելով երկու անցորդ եւ վիրաւորելով 10 հոգի։ Մեռեալներէն մէկն է կրօնական Ազգային կուսակցութեան պետ՝ Եացաք Լեւիի աղջիկը։ Արաֆաթ դատապարտեց արարքը, մինչ Իսլամական Ճիհատը եւ այլ կազմակերպութիւն մը տէր եղած են այս ոճրափորձին, զոր «հերոսական գործողութիւն» մկրտած են։ Իսրայէլ պատասխանատու կը նկատէ Արաֆաթը, որ ազատ արձակեց Համասի ծայրայեղ տարրեր եւ միայն մէկ մասը կրկին բանտարկեց։ Այս կազմակերպութեան ղեկավարն ալ՝ Շէյխ Եասին յայտարարած է. – «Ինթիֆատան պիտի շարունակուի»։ Հինգ շաբաթներէ ի վեր, մեռեալներու թիւը 172-ի հասած է (գրեթէ բոլորն ալ Պաղեստինցի) եւ 4000 ալ վիրաւոր կայ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, եղան կովիկը (գոթ տը պէօֆ) *կրնայ արգիլուիլ գալ շաբթու, «խենթ կովի» հիւանդութեան մտավախութեամբ, այդ մասը ամէնէն վտանգաւորը կը նկատուի, հակառակ անոր որ ամէնէն աւելի համբաւ կրողն է։ Բազմաթիւ ճաշարաններու ալ անունն իսկ է՝* «A la côte de bœuf»*։ Արդէն, եղան միսը արգիլուեցաւ Փարիզի 6 թաղամասերու (5, 7, 11, 12, 13, եւ 14) դպրոցական ճաշարաններուն մէջ։ Հաւանական կը նկատուի որ Գերմանիա արգիլէ եղան միսի ներածումը Ֆրանսայէն։*

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՅԻ մէջ, է այս անգամ, որ թակարդ կառք մը պայթեցաւ, Նոյեմբեր 1-էն 2-ի լուսնալիք գիշերը, երկու վիրաւորներ պատճառելով։ Ըստ ոստիկանութեան, կառքը 20 քիլօ պայթուցիկ կը կրէր եւ կը գտնուէր քաղաքին կեդրոնը, Հիլթըն պանդոկի մօտ։ «Աւուի» թերթին եղած հեռաձայնային հաղորդումով մը, յանուն ԷԹԱ-ի լուր տրուած է թէ անմիջական պայթում մը տեղի պիտի ունենայ։ Վիրաւորները, ոստիկան մը եւ առեւտրական կեդրոնի մը պահակն են, որոնք փութացած էին տեղւոյն վրայ։

«ԻԵՎՈԼԻ ՍԸՆ» իտալական նաւէն թափած քիմիական նիւթերու քննութիւնը հաստատած կ'ըլլայ, որ ոչ մէկ վտանգ կը ներկայացնեն առողջապահական գետնի վրայ, թէեւ ամէն մարդ համոզուած չէ։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱՆ, ութ տարուան պատիժէ ետք, կրցաւ վերագտնել իր աթոռը Միացեալ – Նահանգներու Կազմակերպութեան ծոցը։ ՄԱԿ-ի լիակատար նիստը ծափողջոյններով ընդունեցաւ Եւրոպական Միութեան ներկայացուցած բանաձեւը այդ ուղղութեամբ։ Աթոռը պարապ մնացած էր 1992-էն ի վեր, երբ Պելկրատ կը ջանար ուժի գործածութեամբ արգելք հանդիսանալ նախկին Եուկոսլաւիոյ անդամ երկիրներու անջատումին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ներքին նոր նախարարը՝ Տանիէլ Վայան երկօրեայ այցելութիւն մը կատարեց Գորսիքա, զարկ տալու համար կառավարութեան ծրագրած գործընթացին, որ պատճառ եղաւ իր նախորդին՝ Ժ. Փ. Շըվէնըմանի հրաժարման երկու ամիս առաջ։

ՍԹՐՕՍ – ՔԱՀՆ հետեւած կ'ըլլայ Ելմտական նախարարութեան սպասարկութեանց ցուցմունքներուն, ինչ կը վերաբերի Քարլ Լակըրֆելտի տուրքերու դեղչին (90-էն 40 միլիոն ֆրանքի)։ Այս հաստատումը կ'ընէ նախկին նախարարը («Նուվէլ – Օպսէրվաթէօր», *Նոյեմբեր* 2) *հերքելով* «Գանար Անշէնէ»*ի տեղեկութիւնը, ըստ որուն ինք էր որ նման որոշում մը տուած էր, երբ Ելմտական նախարար էր։ Երգիծաթերթը ձեռագիր նամակի մը պատճէնը հրատարակած էր։*

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Ֆրանսական դեսպանատան զինուորական կցորդը՝ Մարք Վուտ, անրաղձալի նկատուեցաւ եւ Ֆրանսա վերադարձաւ, շրջան մը դեսպանատունը մնալէ ետք, ամերիկեան իշխանութիւններու արգելքին պատճառաւ։ Ամբաստանուած է որ գաղտնի փաստաթուղթեր փոխանցած է Հնդկաստանի, ընտանեկան դրդապատճառներով։ Պաշտպանութեան նախարարութեան բանբերը յայտարարեց թէ ենթական «ձախող գործ մը» տեսած է։ Ներկայիս պատուիրակ նշանակուած է Կար նահանգին մէկ անկիւնը։

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱՅԻ դատարանները որոշած են յաւելեալ հինգ լեզուներու եւս երդուեալ թարգմաններ գործի առնել, այդ թիւը 13-ի բարձրացնելով։ Նոր լեզուներն են հայերէնը, գամբոճերէնը, չինարէնի բարբառ մը, ռուսերէնը եւ փենճապերէնը։ Նահանգին մէջ 224 լեզու կը խօսուի եւ բնակչութեան աւելի քան 4%-ը անգլերէն չի գիտեր։

– ՃԱՏՐԱԿ –

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ԱՑԼԵՒՍ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑԵԱՆ ՉԷ

Աշխարհի լաւագոյն խաղացողներէն մէկը՝ Կարի Գասպարով, 37 տարեկան (հայ՝ մօրը կողմէ եւ հրեայ՝ հօրը), Նոյ. 2-ին կորսնցուց աշխարհի ախոյեանի իր տիտղոսը ի նպաստ իր մէկ նախկին աշակերտին՝ Վլատիմիր Կրամնիկի, 25 տարեկան, 15 խաղէ ետք։ Ֆիկառօ կը գրէ թէ կեանքին մեծագոյն նուաստացումը կրեց, երկու պարտութիւններով եւ 13 հաւասար խաղերով։ Ոչ մէկ խաղի կրցաւ յաղթել։ Ծանր հարուած մը «Բաքուի գազան»ին համար, ինչպէս անուանուած է։ Վերջին խաղը տեղի ունեցած է Լոնտոնի Ռիվըրսայտի հեռատեսիլի շէնքին մէջ եւ տեւած է ժամը 16-էն 19.44։ Քննադատութիւնները շատ են Գասպարովի հասցէին, որ ոչ մէկ հնարամտութիւն ունեցած է։ Ցարդ, նման տկար խաղարկութիւն մը ցոյց տուած էր, երեք տարի առաջ, ընդդէմ Տիփըր Պլու համակարգիչին, որմէ պարտուեցաւ։

ՊՈԼԻՍ

ՃԱՏՐԱԿԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐ

Հայաստանի տղոց եւ աղջիկներու համաքականները Նոյ. 1-ի իրենց մրցումներուն յաղթանակներ ապահոված են։ Մինչ տղաքը 3 – 1 պարտութեան մատնած են Թիւրքմէնիստանի խումբը, աղջիկները իրենց մրցումը 3 – 0 արդիւնքով շահած են ընդդէմ Ալպանիոյ։

APPEL AU RASSEMBLEMENT

Ce prochain Mardi 7 Novembre, à l'initiative de Monsieur Jean-Claude GAUDIN. Vice-Président du Sénat, Sénateur-Maire de Marseille, une **procédure de discussion immédiate** sera lancée concernant la proposition de loi **«La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915»**.

Malgré les pressions diplomatiques de la Turquie appuyée par quelques sympathisants des lobbies militaro-industriels, de plus en plus de sénateurs privilégient la tradition française de **respect des droits de l'Homme**. Ils sont soutenus en cela par l'ensemble des démocrates avec les citoyens français d'origine arménienne.

Nous les invitons tous à participer,

LE MARDI 7 NOVEMBRE A PARTIR DE 18 HEURES AU

RASSEMBLEMENT

DEVANT LE SENAT, ANGLE RUE DE TOURNON ET RUE DE VAUGIRARD

Notre présence en grand nombre sera la preuve de notre détermination et incitera les quelques sénateurs encore hésitants à nous aider pour le triomphe de notre juste cause !

COMITE DU 24 AVRIL
COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

Paris, le 26 Octobre

LE COMITE DE PARIS — ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB

vous convie

le vendredi 10 novembre à 20 heures 30

à une conférence donnée par

ANNA LEYLOYAN

(doctorante en histoire de l'art et chargée de cours sur l'art arménien à l'INALCO)

consacrée aux

Khatchkars arméniens

(MONUMENTS COMMEMORATIFS ET AUHENTIQUES PIERRES TOMBALES)

Centre Culturel «Alex Manoogian»

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS (métro Courcelles)

Renseignement : 01 42 27 12 26 / 01 45 20 03 18

Participation aux frais : 30 F

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5
DIMANCHE
5 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 264

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամերիկայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.029 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.029

ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՔԵՐԹՈՂՈՒԹԵԱՆ

Գիրքը որուն մասին կը մտածեմ/կը գրեմ(1), չեմ գիտեր թէ քանի՞ ընթերցող պիտի ունենայ: Հաւանաբար աւելի, քան «Մարտ»ի(2) ընթերցողներուն թիւը, եւ շատ աւելի քան «Տրամ»ի(3) ընթերցողներունը:

Կը յիշեմ, «Մարտ»ի առընչութեամբ յարգելի մտաւորական մը կ'ըսէր.

«Կ'ուզեմ գրել այդ գիրքին մասին. բայց գրելը աւելին աշխատանք կ'ենթադրէ թէ՛ ընթերցումի եւ թէ գրելու առումով. իսկ ես տրամադիր չեմ այդքան ծանր աշխատանք տանելու»:

Միւս կողմէ հեղինակը ինք եւս, որոշ չափով եւ մինչեւ որոշ տեղ մը համոզուած է՝

«Յոռետեսութիւն ըրած չեմ ըլլար, երբ ըսեմ, որ մօտիկ, շատ մօտիկ բարեկամներ չեն կարդար, չեն կրնար կարդալ ինչ որ կը գրես, որով կը գրես միշտ քիչ մը յետմահու»(4):

Հակառակ հեղինակին այս համոզու-

Գրեց՝
ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

մին, մենք կը կարծենք, որ պիտի ըլլան ընթերցողներ այս գիրքին, որովհետեւ գիրքը իրապէ՛ս կարեւոր է, – կը հաստատենք գիրքը ամբողջութեամբ կարդալէ ետք միայն, – երկու առումներով.

ա – որպէս քարտիսագրութիւնը Գր. Պըլտեանի քերթողութեան. ու եթէ նկատի առնենք, որ այդ քերթողութիւնը նոր տարածքի մը մէջ է որ կայ, կրնանք հաւկընալ քարտէսի մը անհրաժեշտութիւնը:

բ – այս զրոյցներով Պըլտեան կը խօսի ո՛չ միայն իր քերթողութեան մասին, այլ այդ քերթողութեան ընդմէջէն, գրական – քերթողական արդիականութեան մասին, նոր մօտեցումներու կարելիութիւններ բացայայտելով: Այդ մօտեցումներուն գլխաւոր յատկութիւնը այն է, որ հակառակ արեւմտեան սկզբնաղբիւրներուն, կը մնան մե՛ր աւանդութիւններէն ծնած, այդ աւանդութիւններուն քաջատեղեակ, բայց զանոնք զանցող:

Զրոյցները կը վերբերեն գիրին, ու մանաւանդ քերթուածին առընչուող, զայն շրջապատող եւ ներսէն «բանող» ամէնէն հիմնական հարցերը. «Անշրջանցելի հարցումներ կան, որոնք միշտ մեզ կը դնեն նոյնին առջեւ»(5):

Հին էին մեր ընթերցումի կերպերը եւ պէտք էր մէկը գար ու նոր կերպեր բանաձեւէր մեզի համար:

Վաղուց, շա՛տ վաղուց չէր խօսուած, թէ ի՞նչ էր բանաստեղծութիւնը, եւ ի՞նչ է ան այսօր, այս ժամանակներուն մէջ, որոնք յաճախ հապճեպ կերպով «անբանաստեղծական» կ'որակուին:

Ուրեմն գիրքը, որուն մասին կ'ուզեմ գրել, նախապէս, տարբեր առիթներով, տարբեր ժամանակներու եւ տարբեր թերթերու մէջ լոյս տեսած զրոյցներու եւ նամակներու հաւաքածոյ մըն է, «Զրոյցներ Բանաստեղծութեան Մասին» խորագրուած: Իւրաքանչիւր զրոյց սեւեռումի կը բերէ Պըլտեանի քերթողութիւնը, կա՛մ հատորներու ընդմէջէն, ինչպէս է պարագան «Տեղագրութիւն Քանդուող Քաղաքի մը Համար»ին (զրոյց՝ Վ. Թեքեանին հետ), եւ «Հակաքերթուած»ին (Նամակ Մարկ. Նշանեանին), կամ յուշերով, կապուած Ն. Սարաֆեանին, եւ կամ բանաստեղծութեան կապուած հարցերու արծարծումով, ինչպէս բանաստեղծութեան եզր – պատմութիւն – քերթուածին շուրջ բեւեռումը: Անշուշտ կան «Տրամն ու «Մարտ»ը. բայց անոնք մեր գրականութեան մէջ եղած «ընթերցումներ» են, մինչ ասոնք կը մընան ի՛ր, Պըլտեանին քերթողութեան ընթերցումները (բառը իմէ փոխ առնելով):

Զրոյցները թէեւ գրուած ու հրատարակուած նախապէս, ճիշդ առնենին կը հասնին այսպէս գիրքի մը մէջ սեղմուած, ստիպելով, որ ընթերցողը (մէկ ծայրէն միւսը գացող թէ ետ ու առաջ ընող), կեդրոնացած մնայ բանաստեղծութեան մէջ/շուրջ:

Ճիշդ առնենին կ'ըսեմ, որովհետեւ գիրքը նժարային հաւասարումի կը բերէ Պըլտեանի քերթողութիւնը (որ նկատառելի քանակ մը կը կազմէ, որակի անսովոր արժանիքներու կողքին), եւ անոր տեսաբանութիւնը: Այսինքն Պըլտեան դուրս կու գայ նորարարութեան թակարդէն՝ տեսաբանական տրամաբանութեան քովն ի վեր փռել անհամոզիչ եւ անարդարանալի ստեղծագործութիւն: Պըլտեան նոյն վոլթին վրայ լարուած կը պահէ այս գիրքով, իր քերթողութիւնն ու այդ քերթողութեան տեսաբանութիւնը:

Գիրքին ամբողջութիւնը կը խօսի քերթողութեան մէջ շատ հիմնական, ի սկըզբանէ գոյութիւն ունեցող հարցերու մասին. այսպէս.

Ա – Ինչո՞ւ գրել

Այս հարցումը, բացայայտ թէ թաքուն, միշտ եղած է Պըլտեանի մօտ, թէ արձակ եւ չափածոյ գործերուն մէջ, եւ թէ անոնց ետին հաւասարապէս: Ճակատում կեանքի խնչուներուն դէմ, որոնց դիմաց լաւագոյն ձեւը գրելն է:

Նախ՝ գրել կարենալ խօսելու համար: Դէպք մը տարբերակներով գրելը, կրնայ զայն բացայայտել, անոր մութ մասերը լոյսին հանել, եւ, որպէս հետեւանք, խօսքի վերածել բան մը, որ կը մերժէր խօսուիլ: Կարելիութիւններու բազմազանութիւն մըն է, որուն կը դիմէ հեղինակը «խօսելով», իսկ տարբերակները միշտ ալ նոր եզրայանգումներու կարելիութիւն կը պահեն իրենց մէջ: Այս տարբերակները դէպքի մը մակարդակէն անդին կ'անցնին, հասնելու նաեւ մինչեւ լեզուական մակարդակը, որ, խորքին մէջ, հեղինակին գլխաւոր մտահոգութիւնը կը մնայ, ծածկուած անոր՝ դէպքին չքմեղանքին տակ:

«... դէպքը, որ հայրիկը լռեց եւ որ ճեզի կը մնայ ճկելով, խորտակելով, պայթեցնելով փականքը վերջապէս, խօսիլ»(6):

Ապա գրել, զանցելու համար գրելու անկարողութիւն մը, սկիզբէն իսկ ապրուած/զգացուած: Ասիկա անշուշտ բառացի անկարողութիւնը չէ գրելուն, ուղղակիօրէն Պըլտեանին առընչուած, այլ՝ գիրին անկարողութիւնը, բացայայտելու

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ [1]

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ Ի ՆՊԱՍՏ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ԿԱՄ ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

Ժիլպէր Տալկալեան [2]

Նախաբան՝ Հարալտ Ուայնրիչ, Գոլէժ տը Ֆրանս-ի դասախօս

Արդեօք կարելի՞ է մանուկ հասակէն երկլեզու ըլլալ

Հեղինակը, Ժիլպէր Տալկալեան այս հարցումը կ'ուղղէ, ինքզինքին, մեզի: Նման հարցում, առաջին հերթին, կըրնայ նոյնիսկ տարօրինակ թուիլ, բնակչութիւններու զանգուածային տեղաշարժերու, օդանաւային անթիւ թռիչքներու, գրօսաշրջութեան տարածումի, հեռահաղորդակցութեան գիւտի, խառն ամուսնութիւններու սա դարուն: Եւ բնականաբար բոլոր անոնց համար, որոնք Սփիւռքի մէջ երկլեզուութեան եւ բազմալեզուութեան բնական միջավայրի մէջ ապրած են ու կ'ապրին: Նաեւ, անոնց համար, ինչպէս հեղինակը կը յիշեցնէ, Սթոքհոլմի, Պէյրութի, Երուսաղէմի կամ Պոմպէյի բնակիչներուն, որոնց համար երկլեզուութիւնը ամէնօրեայ իրականութիւն մըն է:

Սակայն, «Արդեօք կարելի՞ է մանուկ հասակէն երկլեզու ըլլալ» հարցումը կրկնակի իմաստ ունի մասնաւորապէս վերոյիշեալ պայմաններու շրջարկին մէջ, երբ տակաւին դաւանողներ կան, որ երկրորդ լեզու մը սորվիլը կը վնասէ առաջին լեզուին ամբողջական իւրացման: Երբ անգիտակ մարդոց կողմէ կ'ըսուի թէ ինչ հարկ կայ երախային ուղեղը բեռնաւորելու երկրորդ լեզուով մը: Երբ դարերով, տիրակալած միալեզուապետական գաղափարախօսութիւն մը դեռ այսօր իսկ, մեր աչքերուն առջեւ, դպրոցին մուտքին, մանկապարտիզպանուհիի մը բերնով կը յանդգնի յանդիմանել ծնողք մը, ըլլայ՝ արաբ, հայ կամ այլ ազգի, թէ երախային ֆրանսերէնի իւրացման կը խանգարէ տունէն ներս ընտանեկան տոհմիկ լեզուին գործածութիւնը: Եւ դեռ նոյնիսկ ըողներ կան, որ տոհմիկ լեզուին ուսուցումը կը խանգարէ երախային ֆրանսական շրջապատին համարկումը, այսինքն՝ կը հակառակի պետութեան քաղաքացիական կրթութեան:

Ասոնց կողքին կան նաեւ «մեծարուած» երկլեզուութեան կողմնակիցներ, անոնք որոնք պիտի ուզէին հայերէնի կամ այլ արժեզրկուած լեզուի, ինչպէս՝ արաբերէնի, փոխարէն վաստակ ունեցող, «յարգարժան» լեզու մը սորվեցնել իրենց զաւկին, ինչպէս՝ անգլերէն: Այս դասուն համար ալ «Արդեօք, կարելի՞ է...» հարցումը կարեւորութիւն ունի:

Պետութեան կրթական վարչամեքենային պատասխանատուներուն համար ալ վերոնշեալ հարցումը ուժի մէջ է: Տարիներով, ֆրանսական դպրոցներուն մէջ երկրորդ լեզուն կը դասաւանդուէր միայն միջնակարգի առաջին տարին: Ֆըրանսան, միջազգային քաղաքական ու տնտեսական դետնին վրայ հզօր երկիր, լեզուագիտութեան մէջ ետ մնացած է իր դրացի ու մրցակից երկիրներէն: Հզօր տէրութեան վարկը չի հանդուրժեր նման թերացում: Նոր երեւոյթ է նախակրթարանին մէջ երկրորդ լեզուի դասաւանդութիւնը եւ բնականաբար հարց կը տրուի թէ «արդեօք կարելի՞ է...» եւ եթէ այո, ապա ինչպէ՞ս:

Հեղինակը այս բոլոր հարցերը, վերոյիշեալ կեցուածքները հանդամանօրէն կը քննարկէ եւ գիտական փաստարկումով, մարդկային ու ընկերաբանական տեսանկիւնէ դիտուած, անձնական փորձառութենէ մեկնած, կը պարզաբանէ հարցերը եւ համոզիչ եզրայանգումներու կը հասնի, դժուարութիւնները հարթելու ուղիներ կ'առաջարկէ:

Բուն խնդիրը

Ի՞նչ է բուն խնդիրը. «Կարելի՞ է միայն դպրոցի մէջ լեզուի ուսուցումէն օգտուող երախան հասցնել ընտանեկան ու ընկերային պայմաններու մէջ "բնականօրէն" երկլեզու դարձած երախային լեզուական գիտութեան մակարդակին: Ընտանեկան օճախէն դուրս երկլեզու կըրթութեան հնարաւորութիւններ գոյութիւն ունի՞ն: Դպրոցը կարո՞ղ է "լեզուական միջավայրի" (environnement linguistique) դեր ստանձնել, դասանիւթերու դասաւանդումին կողքին»(3): «Լեզուական միջավայր» հասկացողութիւնը, կը թելադրէ լեզուին անուղղակի իւրացումը, առանց սորվելու ջանք գործածուած ըլլալու իւրացնողին կողմէ:

Նախ եւ առաջ, լեզուի իւրացո՞ւմ թէ սորվում: Հոս է լեզուական միջավայրի կանխորոշիչ դերը երկլեզուութեան կազմաւորման մէջ. «Երախայ մը երկլեզու կամ միալեզու դարձնող միակ կողմնորոշող ազդակը, մանուկին լեզու ելլելու

Գրեց՝
ԺԻՐԱՅՐ ՋՈԼԱՔԵԱՆ

տարիքին, զինք շրջապատող լեզուական նպաստաւոր միջավայրի մը գոյութիւնն է: Բանալին, երախան դեռ իւրը տարեկան չեղած, մէկ կամ մի քանի լեզու իւրացնելուն մէջ է, լեզուական միջավայրի մէջ թրծուելով (հեղինակը կ'օգտագործէ bain linguistique եզրը)»(4):

Այլ խօսքով, մանուկին կանուխէն լեզու իւրացնելը ունի իր բնական օրինաչափութիւնը, ան ինքնաբերաբար կ'իւրացնէ իր շրջապատէն տեսածն ու լսածը: Հակառակ պարագային, երախան ստիպուած է կամաւոր կերպով սորվելու լեզուն, ինչ որ բնաւ նոյն արդիւնքը եւ նոյն հետեւանքները չունենար:

Սակայն, ան իր ընտանեկան տոհմիկ լեզուն իւրացնելու բերումով, երկլեզուութեան շնորհիւ կարող է որեւէ երրորդ լեզու աւելի դիւրութեամբ սորվիլ, քան այն մանուկը որ միալեզուութենէն պիտի անցնէր երկլեզուութեան. որովհետեւ՝ «կանխահաս երկլեզու երախային լեզուական կարողութիւնները փոխադրելի են որեւէ նոր լեզուի իւրացումին»(5):

Եթէ երկլեզուութիւնը ցանկալի է ու քաջալերելի, անոր տարածումն ու ընդհանրացումը յաջողութեամբ ձեռքբերելու համար, հարկ է քննարկել լեզուի ուսուցման ձախողութեան պատճառները. անյաջող շաղկապումները երբեակ հիմնական կարողութիւններու՝ հաղորդակցական, գրութենական եւ իմացական, ասոնց ձեռքբերման պայմաններուն անտեսումը, բանաւոր լեզուին առկայութիւնը, նախագրային ունակութեան զարգացումը, բովանդակալից լեզուի ուսուցումը, լեզուով ստեղծագործական արտադրութիւններ կատարելու անհրաժեշտութիւնը, կիսալեզուութեան պարագաները...

Ո՞վ է Ժիլպէր Տալկալեան

Ֆրանսական կրթական համակարգին մէջ բեղուն գործունէութիւն ունեցող

պատասխանատու է, որ եղած է ֆրանսերէնի դասատու Փարիզ, Կալկաթա եւ Պէրլին․ Ցիւրիխի մէջ, գերմաներէնի դասախօս եւ լեզուներու ուսուցման գիտահետազօտող․ Ուսուցչանոցի դասախօս Գոթ տ'Իվուարի, Սենեկալի եւ Մալիի մէջ․ անձ մը, որ երթալով իր մտասեւեռման առարկան դարձուցած է լեզուներու կանխահաս ուսուցման երեւոյթը, ինչպէս նաեւ կրթական ճարտարագիտութիւնը, որմէ մեկնած կը խրախուսէ ներկայիս լեզուներու ուսուցման պարագաները Եւրոպայի միալեզուութեան աւանդութիւն ունեցող երկիրներու դպրոցներուն մէջ, յատկապէս Ֆրանսա, որ միալեզուութեան պետական կրթական քաղաքականութիւն վարած է դարերով․ միալեզուութիւնը զանազան փոքրամասնութիւններ ու օտարներ ֆրանսացի քաղաքացի դարձնելու իբր միջոց, զէնք, գործիք գործածուած է։

Ան կը վարէ Երկլեզու եւ Բազմալեզու Կրթութեան Համաշխարհային Կեդրոնի փոխ–նախագահի պաշտօնը, «Կրթութիւն եւ Բազմալեզու Հասարակութիւն» հանդէսի խմբագրական կազմի անդամ, բազմաթիւ յօդուածներու հեղինակ է ուր հետեւողականօրէն ու հանգամանօրէն կը ներկայացնէ, կ'ուսումնասիրէ ու կը քաջալերէ երկլեզուութեան տարածումը։ 1981–ին, իբր համահեղինակ, հրատարակած է «Ի Նպաստ Լեզուներու Ուսուցման եւ Ուսուցիչներու Պատրաստութեան Նոր Եղանակի» հատորը։ Իր յօդուածներէն կարելի է յիշել «Երկլեզու Կրթութեան Խնդրականութիւնը» (1981), «Զարգացում Դպրոցական Զարգացում․ Երկլեզու Կրթութեան Կարեւորութիւնը Օտարազգի եւ Փոքրամասն Համայնքներու Մանուկներուն Մօտ» (1986), «Եւրոպայի մէջ Լեզուներու Կանխահաս Ուսուցումը 2000 Թուականի Հորիզոնին․ Հաշուեկշիռ եւ Հեռանկարներ» (1992), ինչպէս նաեւ «Կանխահաս Սովորումը եւ Շրջապատը» (1997)։

Բազմալեզու Մանկութիւն գիրքին ընթերցումը մասնաւորապէս պիտի շահագրգռէ հայ հասարակութիւնը, ծնողներ եւ կրթական գործիչներ, ոչ անոր համար որ հեղինակը ծագումով հայ է, ոչ ալ այն պատճառով որ հայերէնը դիտուած ըլլայ իբր հայրենասիրութեան կամ ազգային պատկանելիութեան խորհրդանիշ, ոչ ալ իբր հայապահպանման միջոց․ այլ հայերէնը, երկլեզուութեան շրջարկին մէջ դիտուած, իբր մանուկին մտային կարողութիւններն ու աշխարհըմբռնման հորիզոնները զարգացնելու ազդակ, իբր ընական մշակութային հարստութեան մը արդիւնաւոր օգտագործման միջոց, որ յետագային մանուկին անձնաւորութեան կազմաւորման ու անոր հոգեկան հաւասարակշռութեան մէջ մեծ դեր պիտի խաղայ։

Հատորը համեմուած է նաեւ հեղինակին անձնական կեանքին մէջ երկլեզուադիտական անդրադարձներ ունեցող դրուագներու մէջբերումով։ Գիրքին ընթերցումը լեզուին իւրացման կամ սովորումի մտային ու հոգեկան գործողութիւններուն գաղտնիքները կը բանայ ընթերցողին առջեւ։ Գրութեան գիտական ու լեզուագիտական թէքնիք առընչութիւնները, ամենայն պարզութեամբ ներկայացուած, աւելի համոզիչ կը դարձնեն հեղինակին երկլեզուութեան ի նպաստ դիրքորոշումները։

Կայ նաեւ երկրորդ հիմնական պատճառ մը այս գիրքը հայ հասարակութեան ուշադրութեան յանձնելու․ Ժիլպէր Տալգալեանի, մանուկ հասակէն իբր երկլեզու անձ (ֆրանսերէն–թրքերէն), հայերէն չգիտնալու պարագան է, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, անոր հայերէն սորվելու ձախողութեան պարագան, երկու ծնողներուն հայախօս ըլլալովը հանդերձ, հայերէն սորվելու ցանկութիւնը ունենալով հանդերձ, երեք–չորս այլ լեզուներ սորված ըլլալով հանդերձ, հայերէնի դասընթացքներու հետեւած ըլլալով հանդերձ, որուն նկատմամբ որքան դիպուկ նկատողութիւններ ու վերլուծում ունի հեղինակը։

ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆ

(1) *Enfances plurilingues* — Gilbert Dalgalian, chez l'Harmattan, Avril 2000.

(2) Տե՛ս․ նաև՝ Երկլեզուութի՞ւն, ո՞ւմ համար, ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս – Ժիլպէր Տալկալեանի դասախօսութեան ամփոփումը խմբագրուած Մանիկ Թերզեանի կողմէ – «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ», փետր․ 7, 1999։

(3) *Enfances plurilingues*, p. 19.

(4) Նոյն, էջ 20–21։

(5) Նոյն, էջ 23։

Du 27 au 30 juillet 2000:

LE PÈLERINAGE ARMÉNIEN DE SAINT-THADÉE

Il y a plusieurs Arménies. Celle du Jardin d'Eden et de l'Arche, où, par deux fois la Bible place l'humanité naissante. Celle de l'histoire : royaumes de Grande et Petite Arménies de l'Antiquité, aux sources de l'Araxe, du Tigre et de l'Euphrate, sur le carrefour montagneux qui abrite les trois lacs de Van, de Sévan et d'Ourmia ;royaumes et principautés du moyen-âge, échelonnés des confins transcaucasiens à la Cilicie méditerranéenne: Arménie du XXe siècle. vaste théâtre du génocide organisé par la Turquie pendant la première guerre mondiale, mais aussi, plus à l'Est, réduit territorial dans lequel se sont ancrées les Républiques d'Arménie et d'Artsakh (Haut-Karabagh).Enfin, il y a l'Arménie des Arméniens. Elle est faite des précédentes bien sûr; elle est cependant indestructible, inaliénable; elle s'épanouit dans leur imagination, conservée et transmise comme une richesse, un lieu de liberté et de communion avec la Création, le champ d'application de ces multiples justices qui n'ont pas encore été rendues; elle est une sorte de terre sacrée portant les marques de cette vieille chrétienté, dont les fondateurs sont deux apôtres, deux parmi les douze et les septante, saint Thadée et saint Barthélémy.

L'Eglise d'Arménie a eu son refondateur, saint Grégoire, dit l'Illuminateur, auteur de la conversion officielle du royaume, survenue selon toute vraisemblance en 301. C'est le 1700ème anniversaire de cette conversion qui sera célébré en 2001 à Etchmiadzine, siège du catholicossat suprême, près d'Eréan. C'est qu'il existe un autre catholicossat, celui de la Grande Maison de Cilicie, aujourd'hui en exil à Antélias, au Liban. Leur séparation date de 1441. Les diocèses qui subsistent, comme ceux de la grande diaspora qui s'est constituée dans l'entre-deux-guerres, sont en fait répartis entre l'un et l'autre siège, sauf en Amérique du Nord, où il y a superposition. Cette célébration les réunit cependant, ainsi que l'Etat: en effet, église et nation sont restées confondues tout au long de l'histoire, de sorte que c'est l'identité même du peuple arménien qui se trouve réaffirmée en cette circonstance, autant que sa foi. Une consultation organisée à Paris en juin 1996 a fixé le programme quinquennal de cette célébration, programme étendu à de nombreux domaines: colloques scientifiques, publications, expositions, restaurations de monuments, pèlerinages, cérémonies. La grande exposition Rome - Arménie tenue au Vatican en 1999 dans un cadre œcuménique, était précisément l'une de ces manifestations.

L'aspect le plus singulier de ce programme est cependant la succession de pèlerinages, au nombre d'une vingtaine, qu'il a été projeté d'accomplir entre 1997 et 2001. Etchmiadzine s'imposait naturellement comme le point final, et le monastère du Puits Profond, lieu d'enfermement de saint Grégoire aux temps de la persécution, comme l'avant-dernière station. Le pèlerinage aux Lieux-Saints, que les Arméniens partagent avec les Catholiques et les Orthodoxes, s'est déroulé en 1999; et le 24 avril 2000 celui de Deir-ez-Zor, dans le désert de Syrie, à 300 km. d'Alep, jusqu'au monument dressé à l'emplacement d'un des camps de la mort les plus reculés et les plus terribles où ont péri les déportés arméniens en 1915 et 1916 : il est dans la mission de l'Eglise de toujours faire une place aux innocents. Mais cette année 2000 a été marquée par un autre pèlerinage, celui du monastère de Saint-Thadée, situé, lui, à l'extrême Nord de l'Iran. Ce détour par Saint-Thadée était d'évidence obligatoire, non seulement parce que la plupart des sanctuaires restés en Arménie turque sont aujourd'hui inaccessibles et achèvent de tomber en ruines, comme c'est le cas du monastère de Saint-Barthélémy, mais aussi parce qu'en même temps que sa légitimité grégorienne, l'Eglise arménienne se devait de rappeler et raffermir sa légitimité apostolique.

Le sanctuaire de Saint-Thadée, signalé déjà par Moïse de Khorène, dont l'Histoire d'Arménie a été rédigée entre le Vème et le VIIIème siècle, est —on le comprend— un haut lieu du christianisme arménien. Il a toujours joué un

par

Kégham KEVONIAN

rôle important dans l'histoire de l'Eglise et de la nation arméniennes. Il se dresse dans les montagnes d'Artaz, au Sud du mont Ararat qui, dans l'esprit des Arméniens, de la hauteur gigantesque de ses 5100 et quelques mètres, continue dans l'immobilité de veiller sur toutes les Arménies. Saint-Thadée est installé, lui, à plus de 1800 mètres d'altitude, dans un paysage minéral, affrontant les grands froids en hiver, et la chaleur l'été. En le découvrant dans ses murs fortifiés, le visiteur saisit aussitôt que tout l'art est mis en œuvre pour le bâtir y est resté soumis à l'expression d'une ferveur dépouillée. Autour de Saint-Thadée s'est étendue jusqu'au XVème siècle la principauté arménienne de Makou, dont les seigneurs, passés à l'obédience romaine, se sont ensuite retirés près du couvent voisin de Dzordzor: c'est l'église restaurée de ce couvent, datée du XIVème siècle, qui a été inaugurée cet été, après qu'on l'ait démontée en 1987 pour la sauver d'un lac de barrage, et reconstruite plus haut. Cette opération spectaculaire résulte d'une collaboration exemplaire entre les Arméniens et les Monuments historiques d'Iran, dont profite l'ensemble du patrimoine arménien du pays. A Saint-Thadée même les travaux de restauration durent déjà depuis vingt-cinq ans : le chantier a été ouvert par un compagnon du devoir, Jean Martin; une association établie en France, l'Organisation Terre et Culture, y a longtemps contribué et compte renouveler sa participation. Les pèlerins y viennent prier dans une forêt d'échafaudages, sachant bien que, pareillement à leur ferveur, ceux-là soutiennent la maison de Dieu.

Le traité deTurkmentchaï, en 1828, a entraîné l'exode d'une grande partie de la population arménienne de cette région vers les territoires situés au-delà de la nouvelle frontière russo-persane, désormais fixée sur l'Araxe. Bien qu'il demeure jusqu'au milieu du XIXème siècle le siège du diocèse d'Atrpatakan ou d'Azerbaïdjan —c'est le nom de la province qui constitue le Nord de l'Iran et englobe l'Arménie Perse— le monastère de Saint-Thadée se voit privé de l'essentiel de ses ressources. La grande église de pierre blanche dont la construction était alors en cours reste inachevée : elle l'est toujours. La prélature est établie depuis à Tabriz, où vivent aujourd'hui mille à deux mille Arméniens, tandis que d'autres, tout juste plus nombreux, sont concentrés à Ourmia, à l'Ouest du lac du même nom. Mais partout dans la région, monuments et cimetières signaleront au visiteur un héritage aussi ancien que réconfortant à découvrir. Investi par l'armée turque pendant la Première guerre, sans véritable communauté de moines depuis, Saint-Thadée s'est enfoncé dans son éloignement. Les derniers paysans arméniens l'ont quitté en 1947 pour l'Union soviétique. Dans ces conditions la reprise, dans les années cinquante, de son pèlerinage traditionnel revêtait la double signification d'une dévotion renouvelée et d'un retour. Le grand pèlerinage qui vient d'avoir lieu cette année lui restitue pleinement les dimensions religieuses et culturelles qui sont intrinsèquement les siennes, en tant que sépulture de l'apôtre et lieu de formation d'une appartenance.

Ce pèlerinage s'est déroulé du 27 au 30 juillet : un rassemblement peu commun de plus de dix mille personnes installées dans la montagne, autour des murailles ou, pour un petit nombre, dans la deuxième cour. On est venu avec ses propres tentes, ou bien on en a louées à la prélature. Les autorités ont mis à disposition celles du Croissant Rouge. Ce campement a quelque chose d'étonnant; c'est un mélange de précarité, d'improvisation et d'ordre. La préfecture de Tchaldiran a pris les mesures qu'il fallait pour une telle occasion : électricité, antenne téléphonique, gravier pour combattre la poussière, hangars de toile destinés aux marchands, contrôle au débouché de la route, protection des alentours. Toutefois l'eau est rare et chacun le sait. Il faut venir avec son matériels et certaines provisions, quoique le ravitallement soit convenablement assuré sur place. Sur le terre-plein sud, préalablement arrosé, a été installée une grande tribune. En effet, le catholicos de la Grande Maison de Cilicie, Aram Ier, dont dépendent les diocèces arméniens d'Iran, est attendu, et avec lui des officiels. Arrivé dès le premier soir, il assurera personnellement le lendemain l'inauguration de l'église de Dzordzor, où l'on se rend désormais par une piste contournant le lac constitué en contrebas de son promontoire. A Saint-Thadée, la grande cérémonie religieuse a lieu le samedi 28 et la célébration prévue pour le 1700ème anniversaire le soir. Entre temps les baptêmes se succèdent. On attendra volontiers que l'année s'écoule pour baptiser son enfant là-bas. Le dimanche 30, le cortège se rend au monastère de Saint-Etienne, sur l'Araxe, suivi d'une foule de pèlerins. Celui-ci est serti au creux d'un vallon que l'on peine à remonter. Autrefois prospérait dans ses parages d'Ancienne Djoulfa, dont il ne reste sur l'autre rive, en République autonome de Nakhitchévan, qu'un immense cimetière qu'on a dernièrement tenté de détruire. Déportés au début du XVIIème siècle à Isfahan, ses habitants y ont fondé le faubourg arménien de la Nouvelle Djoulfa, dont les marchands, chargés de soie, de métaux précieux et d'épices, parcouraient le monde, de Londres et d'Amsterdam à Manille.

La plupart des pèlerins de Saint-Thadée sont naturellement venus d'Iran. Mais d'autres ont accompli un plus long voyage. Nous sommes 45 à nous être regroupés au départ de Paris, originaires surtout de France. Il y a aussi ceux qui sont arrivés des Etats-Unis. Le sentiment prévaut partout que c'est une année particulière, qui laissera son empreinte sur celles qui vont suivre. Il n'empêche que le spirituel et le sacré se teintent de profane, qu'on se rassemble ici pour échapper au monde ordinaire, pour festoyer, sacrifier une bête à rôtir, danser autour de feux comme on le faisait en grandes rondes quand n'étaient pas prohibés les joueurs de flûte et de tambour, pour se vêtir et communiquer plus librement, sans pour autant manquer au respect et à la décence que commandent les lieux, pour se retrouver. L'enfilade des deux églises ne peut contenir tant le monde, ni leurs niches tous les cierges qu'on doit allumer. Le service d'ordre de la prélature s'emploie surtout à canaliser les mou-

vements, à frayer un passage au pontife et aux prélats dont quelques fidèles parviennent à toucher la chasuble ou la main. Une confusion acceptée permet à mille et une choses de se faire à la fois: ici, prier ou chanter; là se recueillir; ailleurs, converser, s'affairer devant sa tente; plus loin, se rendre à la chapelle adossée au rocher où l'on tua l'apôtre, ou gravir la montagne pour regarder le camp, et voir l'Ararat, l'œil familier de Noë et du Dieu qui l'a mis là. Il faut prendre son tour; et chacun est parfaitement conscient que le salut, cette idée si humaine, devient ici claire et compréhensible, comme d'une manière sauvage, et à vrai dire naturelle. Comment tout ceci n'aurait-il pas aussi le sens d'une preuve de survie ? Les Arméniens rappellent qu'ils existent en dépit de leur fin promise, et qu'ils ne renieront pas les fondements et leur identité. Renier est bien l'acte banni. En l'an 451, alors qu'à Chalcédoine les Eglises se réunissaient sans eux, dans la plaine d'Avarayr qui s'ouvre plus au Sud, ils s'étaient dressés contre l'ordre du roi des rois d'abandonner leur foi. L'Eglise a rangé parmi les saints les morts de cette bataille, et la conscience générale en a fait les modèles toujours revisités et les recours des temps difficiles. On ne parcourt pas cette étendue-là du regard, sur la route qui monte à Saint-Thadée, sans un sentiment d'adhésion aux obstinations et aux sursauts libérateurs.

Dans l'Iran islamique d'aujourd'hui, ce pèlerinage chrétien peut paraître singulier. Il l'est davantage, en réalité, comparé à ceux que nous connaissons, ayant conservé quelque chose d'antique, de rustique, d'étranger aux modernismes, au luxe et aux artifices; mais il ne l'est pas dans un territoire où Arménie et Iran se sont toujours interpénétrés, et dont le christianisme qu'il perpétue est lui-même natif. Il montre qu'il y a des sociétés tenaces, accoutumées au risque d'être elles-mêmes, et surtout, que dans un Orient plus subtil qu'on n'imagine, il est admis que les identités, non seulement coexistent, mais qu'elles se maintiennent selon leurs propres critères. Dans l'ordre étatique et social, elles constituent des données, qu'il serait aussi absurde de vouloir confiner dans la sphère personnelle et privée, que de repenser sur tel modèle exclusif ou réducteur. Ici les catégories sont autres et il est impératif de s'en apercevoir. C'est que, contrairement à l'Occident moderne, l'Orient traditionnel ne tient pas à faire de la citoyenneté une identité totale. De l'individu à l'Etat, il y a la place pour d'autres identités —nations, religions, langues— ce qui n'interdit pas les rapports universels de force. Originairement nombreux dans le Nord, les Arméniens d'Iran, qui forment une communauté d'environ 150.000 personnes, sont à présent concentrés principalement à Téhéran; mais la Nouvelle Djoulfa, forte de ses 10.000 habitants arméniens, avec son monastère-musée, ses églises à fresques et à faïences, continue à sa façon de briller des fastes d'autrefois. Tout le monde n'a pas cédé aux sirènes de la Californie. La communauté jouit d'une liberté religieuse et linguistique entière, assure l'administration de ses affaires: elle possède ses écoles, subventionnées par l'Etat, ses institutions, sa presse; deux députés la représentent au Parlement. Ses difficultés sont avant tout celles de tous les Iraniens, qui, après l'effacement des séquelles de la guerre, attendent de la lente amélioration de la situation économique des effets plus visibles, et bien sûr un assouplissement durable, quoiqu'il soit déjà sensible dans de nombreux domaines. On saisit mieux le message du catholicos Aram Ier: les Arméniens ne sont pas en Iran une minorité, au sens habituel de ce mot, mais un élément constitutif du pays. Que l'Etat soit islamique n'a pas été la cause de changements profonds dans les rapports entre musulmans et chrétiens. Aux portes de l'ancienne chrétienté, à la frontière entre les islams chiite et sunnite, tout près, aussi, d'un monde communiste qui n'a pas disparu sans traces dans la culture des sociétés qu'il a concernées, c'est une tolérance courante qu'en équilibre, les identités s'aiguisent, s'observent et se respectent.

Les pèlerins partis de France sont les seuls à être restés sur place après la fin du rassemblement, au complet, puis à une douzaine. Avec eux se trouve le prélat arménien de Lyon, qui habite à lui seul tout cet espace. Après son départ, on improvise encore quelques offices pour être à la hauteur des lieux. A l'intérieur, des colombes volent sous les dômes. On s'en laisse imposer. On peut goûter le silence, s'imprégner plus fortement de la signification toujours présente de l'événement, et de celle du monument, constamment intelligible. On peut aller chaque jour écouter ce que dit la grande inscription de l'église ancienne, gravée pour sa réédification après un tremblement de terre, en 1329 (c'était hier!);on peut vérifier la collection des objets archéologiques, faire des plans pour l'eau, le reboisement, l'accélération des restaurations, pour la parole et pour l'écrit: comme avant! On peut écouter les gens vous dire que les Arméniens ne viennent pas assez souvent ici. C'est bien vrai. Car pour eux, il n'y a pas de doute : **voir Saint-Thadée, et revivre.**

KEGHAM KEVONIAN

La bourse ou la vie :

Ploutos en personne ou les apories de l'éducation

Les Grecs avaient choisi de personnifier la richesse, de l'incarner en Ploutos, fils de Déméter et de l'agreste Iasion (ou Jasion) qui l'avait ensemencée. La représentation de la naissance de Ploutos nous montre un nouveau-né juché sur la corne d'abondance comme sur un socle, objet qui, plus tard, dans l'enfance et l'adolescence, devient l'attribut qu'il tient en main et par lequel il est possible de le reconnaître, dans les figurations. Le lieu de sa naissance constitue déjà en soi une richesse, puisqu'il s'agit de la terre fertile, base de la propriété et des revenus. Dans sa **Théogonie**, Hésiode relate la naissance de Ploutos en ces termes : «Déméter mit au monde Ploutos **des Richesses** : divine entre les déesses, / elle s'était unie, de bonne entente amoureuse, au héros Jasion, / dans la jachère trois fois retournée, au gras pays de Crète. / Il fait prouesse, en parcourant la terre et le vaste dos de la mer, / la terre entière: au premier qu'il rencontre (et tout homme aux mains de qui il arrive, / il le rend opulent), il octroie dès lors bonheur à foison». Les vers d'Hésiode si courts soient-ils, mettent en évidence plusieurs aspects de la naissance et de la possession de la richesse. Ils signalent que la richesse naît dans un contexte riche et favorisé des dieux : la fertilité du terrain maternel et l'héroïcité du père. Nul n'est héros sans l'aide des dieux et la gloire du héros n'est que le résultat d'une manifestation divine, il dépend de l'humeur d'un dieu qui accorde le «kudos», ce talisman qui agit à la manière d'un sortilège et entraîne la déroute de l'ennemi. Nulle richesse donc, nul Ploutos, hors d'un contexte divin ou favorisé des dieux, fertile et héroïque. C'est pourquoi, Xénophon, alors même qu'il s'attache à définir très rationnellement l'**Economique** comme science, ne manque pas de rappeler à l'auditeur-lecteur la nécessité de se concilier les dieux.

En outre, comme le montre encore Hésiode, pour qu'il y ait richesse, il faut un moment heureux et privilégié, tel celui de l'union amoureuse dans la bonne entente. Ce qui revient à dire que la chance intervient dans l'engendremnt de Ploutos, qu'elle joue un rôle essentiel dans l'heureux instant de la bonne rencontre, que les Grecs appelaient «tuchê» et les Latins «Fortuna». La dimension aléatoire de la richesse se trouve renforcée par la description du mode d'approche de Ploutos: il «rencontre» les hommes, par hasard, par «tuchê», lorsqu'il sillonne la terre et les mers. La richesse se définit sur un plan magique et réel. D'une part, Ploutos détient une efficacité magique qui se révèle dans la simultanéité

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

entre le contact et l'afflux de richesse: rencontrer Ploutos produit immédiatement l'apparition de richesses. D'autre part, Ploutos reste indissociable de la cruauté du réel, de la réalité crue que le poète dévoile en osant poser l'équivalence terrible de la richesse et du bonheur. Oui, Hésiode la pose, comme une conséquence fatale : «il octroie **dès lors** bonheur à foison» (je souligne). Ainsi appartient-il à Hésiode d'avoir réussi à exprimer poétiquement la violence de cette évidence sous la forme d'une conséquence inquestionnable.

Comment rencontrer Ploutos ?

Ce n'est du reste pas le lien nécessaire qui unit richesse et bonheur, mais bien plutôt le côté aléatoire de la rencontre, que remet en cause Aristophane dans sa comédie d'une extrême modernité, «Ploutos». Comment faire pour que Ploutos aille chex les gens de bien, chez les justes et les vertueux au lieu d'aider les filous, les perfides, les délateurs et les escrocs ? C'est la question que se pose un homme vertueux, Chrémyle, non pour lui même, mais par souci pédagogique. Doit-il enseigner à son fils unique d'être sans scrupules (et donc riche et heureux) ou vertueux et voué à la privation ? La difficulté et la délicatesse de la question l'entraînent à Delphes où il consulte l'oracle d'Apollon qui lui commande de suivre le premier homme qu'il rencontre. Cet homme est aveugle et c'est Ploutos, que Zeus a puni dans sa colère «tant il est jaloux des gens vertueux». Ne voyant plus, Ploutos aide donc, sans s'en rendre compte, les hommes paresseux et sans scrupules, menant la cité à la décadence. Aristophane met en scène le thème de la possibilité du rétablissement de la Cité en la faisant dépendre de la redistribution de la richesse qu'il figure par la guérison de Ploutos. Le rétablissement de la Cité est à prendre au sens médical et en ce sens, le rétablissement de Ploutos exprime donc bien, en figure, la guérison du corps social. La visite à Delphes esquisse ce contexte médical puisqu'Apollon, dieu solaire de l'harmonie, règne aussi sur la médecine. La question que tout homme ne cesse de se poser demeure, comment rencontrer Ploutos ? Que faut-il faire pour tomber sur lui ? Certes, Aristophane n'a pas éliminé le rôle du hasard dans la rencontre entre Chrémyle et Ploutos, mais il a tenté d'en réduire l'importance, de transformer la chance en une sorte de probabilité. La question de la rencontre s'exprimerait alors en des termes différents: comment faire pour mettre le maximum de chance de son côté pour rencontrer Ploutos ?

Aveuglement et prévoyance :

la vision des richesses

Aristophane nous confronte à une mise en scène du regard rattaché à la puissance et aux richesses. Au regard absolu de Zeus tout puissant dont la puissance s'affirme par le mépris du juste et de la vertu, s'oppose la cécité de Ploutos devenu impuissant. Il ne voit plus les justes et d'ailleurs, Chrémyle qui voit, lui, confirme que les justes sont devenus invisibles, on n'en voit plus. Zeus se moque éperdument de la justice car il s'intéresse surtout aux richesses et aux sacrifices que seuls les injustes lui offrent. Zeus est pingre, Aristophane, par la bouche de Chrémyle, le dit sans détour. La preuve ? Toutes les «babioles» avec lesquelles il récompense le vainqueur des jeux olympiques, telle cette couronne de lauriers sauvages qui lui permet de garder tout son or pour lui. L'observation d'Aristophane s'avère intéressante quant au processus de valorisation d'une chose sans valeur et dont l'absence de valeur se trouve ici soulignée par la précision «sauvage», impliquant que personne n'a travaillé pour faire pousser la plante. Le laurier sauvage est l'exemple même de la chose qu'n'importe qui peut ramasser n'importe où sans même se baisser. Sa valeur n'est donc que symbolique. Ainsi, le processus de valorisation d'un objet sans valeur se fonde-t-il sur l'autorité du donateur, laquelle suffit à conférer une valeur à l'objet sans valeur. C'est le don de l'illusion. En ce sens, Chrémyle voit clair.

Il est aussi prévoyant puisqu'il consulte l'oracle non pour lui mais pour l'avenir de son fils. Cette vision de l'avenir du fils, la pré-voyance, inclut la vision de la richesse qui constitue l'arrière-plan fondamental de toute vision. Dans l'argumentation visant à faire entrer Ploutos dans sa maison, Chrémyle déclare que son fils unique est ce qu'il aime le plus **après** Ploutos. Ploutos apparaît ainsi comme condition de visibilité de la vie humaine et doit. par conséquent, être rendu au visible et au voyant pour que les visions se concrétisent. Il est donc urgent, pour Chrémyle, que Ploutos recouvre la vue.

La magie de l'argent :

bonheur et pouvoir

Ploutos est un capital dormant, il ne rapporte rien à Chrémyle et aux justes tant qu'il n'est pas guéri de la cécité infligée par Zeus. Lui rendre la vue revient à lui rendre son pouvoir, sa performativité. Ploutos relève de la temporalité performative, c'est-à-dire celle de la simultanéité, propre au monde magique, entre l'énonciation et l'action, la possession et la réalisation. Posséder Ploutos, le faire entre chez soi, revient à aussitôt posséder la richesse, c'est pourquoi Chrémyle décide de se cramponner à Ploutos quoi qu'il arrive. Posséder Ploutos équivaut à l'exercice immédiat du pouvoir et à la jouissance du bonheur. Avoir Ploutos, le personnage, c'est être Ploutos, riche. Il faut dès lors que Ploutos soit là, en personne car «tout en effet est sous la dépendance de la richesse» argumente Chrémyle, révélant à Ploutos un pouvoir, son pouvoir, sa super-puissance qu'il semble étrangement ignorer. Tout dépend de lui : les dieux et les offrandes sans lesquelles ils ne sont rien, le pouvoir politique et les alliances internationales, bref, toutes les actions des hommes se ramènent toujours et nécessairement à la réalité des pouvoirs de Ploutos, y compris et surtout la sexualité, comme le montrent les prostituées de Corinthe qui ne vont qu'avec les riches (d'où le proverbe suivant lequel «il n'est pas donné à tout le monde d'aller à Corinthe»). Aristophane insiste sur la ●►

ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՔԵՐԹՈՂՈՒԹԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

ներքին, ճչուած բան մը։ Այսինքն անկարողութեան զանցումը կը դառնայ գիրը իր սահմաններէն հանելու, անոր սահմանները կարելի թէ անկարելի չափերով ընդլայնելու ձգտում մը, փորձ մը։

«Գրութիւնը լեզուին անհաղորդման ստանձնումն է»(7)։

Գրել ոչ որպէս ինքնարտայայտումի միջոց, «չեմ գրեր արտայայտուելու համար»(8), այլ որպէս մտածումի միջոց·

«Գրելը ինծի համար չէ դադրած ըլլալէ մտաւորական գործողութիւն մը, անդադար ինքզինք քննարկող, փորող, ընդարձակող, հարցաքննող աշխատանք մը, որ կը կանգնի շատ անդին գեղեցիկի մը կամ ճշմարտութեան մը այնքան յարգելի, բայց, կրկին ինծի համար՝ հեռաւոր ու անմատչելի որոնումներէն»(9)։

Թէեւ Պըլտեան յաճախ կ'ըսէ թէ իրեն համար լեզուն միջոց չէ բան մը պատմելու, բայց այստեղ կ'ընդունի նաեւ, որ լեզուն միջոց է բան մը մտածելու, թերեւս աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել՝ լեզուն միջոց մըն է լեզուն մտածելու։ Այսպէսով է, որ լեզուն կը դառնայ վայրը, ոչ միայն բնակելու, – ինչպէս Սփիւռք, – այլ նաեւ վայրը ըլլալու, կացութիւն մը եւ կեցութիւն մը փոխադրելու լեզուին մէջ, եւ ատով իսկ արտայայտելու համար ժամանակը, որ կարծես անընդհատ խոյս կու տայ իրմէ։ Վայրի եւ ժամանակի բարդ յարաբերութիւն մը, որուն վայրը լեզուին մէջ է։

Բ – Ինչո՞ւ այսպէ՛ս գրել

Յաճախ հարց տրուած է Պըլտեանին, թէ ինչո՞ւ այսպէս կը գրէ, – ինչպէս որ կը գրէ։ «Այսպէս»ին մէջ կ'իյնան խրթութիւնը, աւելորդաբանութիւններու զեղչումը, գրաբարեան արտայայտութիւնները եւայլն։

Անշուշտ ամէնէն առաջ կայ ոճի հարցը, որուն մէջ բացարձակօրէն ազատ է հեղինակը, – թերեւս ասիկա հեղինակին միակ ամբողջական ազատութիւնն է, – իսկ վերը յիշուածները կը նշեն ոճը։

«որովհետեւ կը սիրեմ լաւ բանուածքը, փորուածքը»։

«Գրածներս թափանցիկ չեն, որովհետեւ ոչինչ կ'արտայայտեն· հարցեր կը կոչեն, կը կանչեն, որոնք միայն իմս չեն, մեր կացութեան են» (10)։

Այստեղ կայ անշուշտ փորձը լեզուն ձերբազատելու իր կարգ մը քերականական կամ շարահիւսական պարտադրանքներէն· պէտք չէ մոռնալ, որ Պըլտեանի քերթողութիւնը սկիզբէն իսկ փորձառական հակումներ կը ցուցաբերէ։ Արդիւնքը կրնայ շատերու համար համոզիչ չըլլալ, սակայն, ինչպէս ըսինք այս գրութեան սկիզբը, իր գրոյցները կը բացայայտեն (չեն միտիր համոզել) իր սկզբունքները։

Իսկ գրաբարով մէջբերումները, «կա՛մ կու գան իբրեւ ծէսի լեզու, կամ իրաղութիւն մը կը մեկնաբանեն ազգագրական աչքով»(11)։

Գ – Ինչո՞ւ Բանաստեղծութիւն

«Բայց ինչո՞ւ ոտանաւոր գրել»(12)։

Զգալի հիմուր մը կայ այստեղ, ոտանաւոր բառին տակ, ըսուած գրողի մը կողմէ, որ պարզապէս կը յայտարարէ·

«Չեմ կարծեր, որ ինչ որ կը գրեմ բանաստեղծութիւն է»(13)։

Եւ անմիջապէս, անհրաւէր, կու գայ հարցը՝ եթէ բանաստեղծութիւն չէ գրուածն ու հրամցուածը, ի՞նչ է ուրեմն։

Կարդալէ ետք ամբողջութիւնը Պըլտեանի քերթողութեան, կամ ինչ որ լոյս տեսած է անկէ մինչեւ այսօր, կը մղուինք մտածելու, որ հաւանաբար բանաստեղծութիւնը բանաստեղծութեամբ մտածելու, բանալու, փորելու արարք մըն է այս քերթողութիւնը, որ իր սկզբնաւորումին մէջ իսկ կը տարբերի ընթացիկ քերթողութենէն, թերեւս անոր համար միայն, որ կը մերժէ ներշնչումը եւ ճամբայ կ'իյնայ մտածումին ուղիներով։

Ինչի՞ կը ծառայէ նման քերթողութիւն, ուր վերջին նպատակը «վեհացումը» չէ բնաւ· բայց, արդեօ՞ք որեւէ բանի կը ծառայէ քերթողութիւնը, ինքզինք ըլլալէ զատ։ Պըլտեանի համար, «քերթուածը հարկին տակն էր աշխարհը բանալու եւ ինքզինք պատմելու նոյն ատեն»։ Եթէ նկատի առնենք սակայն, որ Սփիւռքը ամբողջութեամբ լեզուին մէջ է, կրնանք հասկնալ, որ քերթողութիւնը այս պարագային, կը դառնայ միջոց, լեզուին մէջ բացակայ լեզուն փնտռելու, պեղելու։

«Սփիւռք եւ բանաստեղծութիւն, ըՍփիւռք եւ գրութիւն, տեղ մը կը հանդիպին իրարու»(14)· որովհետեւ «քերթուածը յայտնաբերելու էր աշխարհը, որ կը յայտնաբերէր քերթուածը իր կարգին»(15)։

Իր մեկնակէտին իսկ, Պըլտեան որպէս բանաստեղծ, ընտրած է շատ անսովոր ուղի մը, կարելի է ըսել նոյնիսկ՝ բացած է ամբողջովին նոր ուղի մը, մօտեցումի կերպ մը թէ՛ գրելու, թէ այդ արարքը մտածելու· բանաստեղծութիւն գրելը կը վերածուի մտաւոր աշխատանքի, որ կը ձգտի ճչել անոր խօսելու մեկնակէտը որպէս բանաստեղծութեան պատմութիւնը, որուն «վայրերը», «բանատեղերը, ուր եւ որով բանաստեղծութիւնը կ'ըլլայ, առասպել, աղօթք եւ քնարերգութիւն են, որովհետեւ այսօր... բանաստեղծութեան գիտակցութիւնը... բանաստեղծութեան պատմութեան յիշողութիւնն է»(16)։ Իսկ այդ պատմութիւնը սահմանելը կը դառնայ «վարանում-ձգում մը ընդմէջ բանաստեղծութիւն ուզել ըլլալու մը եւ բան մը ըսել ուզելուն»։ Տարբեր բաներ են ասոնք եւ «որքան բանաստեղծութիւն մը ուզէ բանաստեղծութիւն ըլլալ, այնքան նշանակութեան հնարաւորութեան կը փակէ ինքզինք»(17)։ Ասո՞ր համար է, որ Պըլտեան միշտ բաց կը ձգէ տեղը մակնիշին իր գրածներուն եւ կ'ըսէ՝ «չեմ կարծեր, որ ինչ որ կը գրեմ բանաստեղծութիւն է»։

Բառ–ա–խաղ

Պըլտեանի երկին ամբողջութիւնը լրջօրէն կարդացող ընթերցողը պիտի նկատէ, որ իր քով, բառերը զարմանալի, միաժամանակ շատ հրապուրիչ եւ լուրջ խաղի մը մէջ են։ Անշուշտ ասիկա բնազդական խաղը չէ մանուկ հոգիներու, այլ խիստ գիտակցուած արարքը, որ կը մտնէ ամբողջութեանը մէջ միւս մեծ խաղին՝ գրելուն·

«Նորէն անկարելի բառախաղ մը։ Ստիպուած եմ հետեւիլ բառերուն եւ որսալ անոնց մէջ պահուած իմ կարելիութիւնս։ Բառախաղը մտածման եղանակ մըն է, քերականութենէն ու բառակազմական օրէնքներէն անդին։ Չեմ ըսեր, որ լուրջ բան է, հակադրելով անլուրջին։ Նման արժեչափերէ ալ անդին է»(18)։

Այս խաղին մէջ կը մտնեն

– նմանաձայն բառերը՝ «աւետումը կ'ըլլայ աւերում»(19)

– բառերը կիսելու ձեւը՝ «ոչ մէկ պատգամ անցեալէն կամ ներկայէն, կարծէք պատ–գամուած ըլլայինք ոչ մէկ պատի»(20) կամ՝ «ստեղծել – ինքզինք եղծել, ըստ–եղծել»(21), կամ՝ «կը համբերէ, այսինքն համ կը բերէ բերնին»(22)։

– Բառին մէջ ուրիշ բառեր փնտռելու հակումը՝ «գիրերու աշխարհ կ'առնէ իր մէջ իրերու աշխարհը, ինչպէս գիր բառին մէջ կայ իրը»(23)։

Եւ անշուշտ այս ամբողջը հիմնող–արդարացնող մտածումը՝ «բառը բոլորիս մտքին մէջ իմաստի ամբողջութիւն կը թելադրէ, մինչ մտահոգ եմ իմաստին ապիմաստով», որովհետեւ «չեմ ուզեր բառը վերածուի ֆեթիշի»(24)։

Սփիւռքը եւ Գրողները

Զրոյցները լեզուականէն, ստեղծագործականէն եւ բանաստեղծականէն անդին եւ անոնց զուգահեռ, անպայմանօրէն կը խօսին Սփիւռքը նաեւ, որ սկիզբն է այս կեցութեան եւ կացութեան, ըլլալով նաեւ էութենական, բայց միշտ զանցուած, մնացած միշտ փակ։ Այս չստանձնումին բնական արդիւնքն է անշուշտ «ընդհանրացեալ» ամլութիւնը, որուն առջեւ կը շարունակենք յամառօրէն անակնկալի գալ, չհասկնալ իբրեւ թէ։

Ամլութիւնը, որուն մասին տասնամեակներէ ի վեր կը խօսուի (ի վերջոյ այս նամակը, Զ. Որբունիին ուղղուած, գրուած է 1977–ին), տարբեր մակարդակներու վրայ կը բանի, անհատականէն մինչեւ հաւաքական։ Մշակոյթին մէջ է սակայն, արուեստներուն եւ մանաւանդ գրականութեան մէջ, որ կը դառնայ ճչացող իրականութիւն եւ կը խոցէ։

Իրականութիւն, այո՛, բայց զո՞վ կը խոցէ գրական ամլութիւնը Սփիւռքի մէջ։

Արդէն այս ամլութիւն բառը կրնայ, ջախջախիչ մեծամասնութեան մը համար, խիստ վիճելի ըլլալ· ի՞նչ ամլութիւն, երբ թերթերն ու հանդէսները կը շարունակեն լոյս տեսնել, տարբեր գաղութներու մէջ հրատարակուող տասնեակներով գիրքերու կողքին։

Պարզ է սակայն, որ նման «առատութիւն» նոյնքան կը հաստատէ ամլութիւնը, որքան լոյս տեսնող գիրքերը, երբ ոչ մէկ ճիգ կայ ժամանակը «հնչեցնելու»։

Անշուշտ հեշտ բան չէ Սփիւռքի մէջ գրող ըլլալ, հայերէնով գրել·

«Հայերէնով գրել, Սփիւռքի մէջ, բախիլ է բոլոր միւս, յարակից, մեզ շրջապատող, մեր բերնին մէջ իրար հրմշտկող լեզուներուն»(25)։

Սակայն երբ չկայ ստանձնումը, ամլութիւնը կը շարունակուի այսպէս·

«Սփիւռքի ոտանաւորը յոգնեցուց մեր լեզուն, մաշեցուց տաղաչափութիւնը իր քառասմբակ հնչեակներով։ Լեզուի պահպանումը չի ստեղծեր լեզուն, զայն կը պարպէ։ Եւ դեռ կայ աւելին· Սփիւռքի ոտանաւորը անկարող է անգամ հարցադրութիւն ստեղծելու, մտածելու իր պայմաններուն մասին իբրեւ գրողական աբարք»։

«պէտք է պատուաստումի եղանակներ փնտռել–փորձել»(26)։

Կրնա՞նք համաձայն չըլլալ Սփիւռքի գրողներուն մասին եղած այս հաստատումին·

«Մեր բանաստեղծներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը աղուոր ու գեղեցիկ արտայայտութիւններու մէջ արդէն ծանօթ տուեալներ կը կրկնէ։ ...Կան որ բառի, ձայնի, պատկերի սանկ ու նանկ խախտումներու կը վերագրեն բանաստեղծութեան մը յայտնութիւնը, որ երբ միանայ տողի ու էջի ընձեռած հնարքներուն կը ստեղծէ պատրանքը նորին...։ բանաստեղծութիւնը չի մտածուիր մեր մէջ ընդհանրապէս, ինչպէս անշուշտ շատ ուրիշ բաներ չեն մտածուիր, քանի որ բանաստեղծութիւնը... կը զգանք»(27)։

Կրնա՛նք համաձայն չըլլալ· բայց երեւոյթը իրողութիւն ըլլալէ չի դադրիր։

Շատերու կրնայ թուիլ, թէ այս գիրքը նպատակադրուած է սպառումի, կամ բացայայտելու քերթողութեան էութիւնը։ Միամտութիւն պիտի ըլլար ասիկա։ Այստեղ, վերջնական ձեւակերպումներէ աւելի, հին հարցադրումներու բացայայտումով, նոր հարցադրումներ կը դրուին պարզապէս։

Անշուշտ այս բոլորը, զոր ներկայացուցինք հոս, չեն կրնար գրադէտի մը ամբողջութիւնը՝ աշխարհահայեացք, թէքնիք, ոճ եւայլն բացայայտել· կրնան միայն կէտեր նշել, ընդհանուր եզրեր ներկայացնել, ճիշդ քարտէսի մը պէս, որուն ուսումնասիրութիւնը չի փոխարիներ տուեալ տարածքին իրողական բացայայտումը· միայն հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէ, տարածք կը նշէ։

Հոս գրուածները կրնան վիճայարոյց ըլլալ, ինչ որ երաշխիք մըն է գիրքին եւ գրադէտին յաջողութեան։ Ապրող երեւոյթներն են միայն, որ գրգռելու յատկութիւն ունին։

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

Հալէպ

(1) «Զրոյցներ Բանաստեղծութեան մասին», Գր. Պըլտեան, Երեւան 1999, «Երկ» Մատենաշար թիւ 2, էջ 87։ Ասկէ ետք սոյն գիրքը պիտի նշենք Զ. Բ. Մ. կրճատումներով։

(2) «Մարտ», Գր. Պըլտեան, 1997 Տպ. Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Անթիլիաս, Լիբանան։

(3) «Տրամ», Գր. Պըլտեան, 1980 Պէյրութ, Տպ. Աթլաս։

(4) Զ.Բ.Մ. էջ 87։

(5) Նոյն, էջ 113։

(6) «Հարուածը», Գր. Պըլտեան, 1998 Հալէպ, «Մաշթոց» մատենաշար, թիւ Գ., էջ 276։

(7) Նոյն, էջ 41։

(8) Նոյն, էջ 99։

(9) Նոյն, էջ 64։

(10) Նոյն, էջ 94։

(11) Նոյն, էջ 24։

(12) Նոյն, էջ 36։

(13) Նոյն, էջ 85։

(14) Նոյն, էջ 39։

(15) Նոյն, էջ 57։

(16) Նոյն, էջ 138։

(17) Նոյն, էջ 140։

(18) Նոյն, էջ 38–ի նօթը։

(19) Նոյն, էջ 21։

(20) Նոյն, էջ 38։

(21) Նոյն, էջ 41։

(22) Նոյն, էջ 53։

(23) Նոյն, էջ 81։

(24) Նոյն, էջ 23։

(25) Նոյն, էջ 41։

(26) Նոյն, էջ 41։

(27) Նոյն, էջ 154։

ressemblance entre le désir de richesse et l'exitation sexuelle en établissant une analogie : l'homme est attiré par l'argent comme le bouc par la chèvre. Davantage encore qu'une analogie, c'est bien un lien intime qui s'établit entre sexualité et argent dès lors que tout est corruptible par l'argent, c'est-à-dire prostituable, non seulement le sexe mais aussi les actions et les discours, soit encore le rapport à la vérité. L'argent intervient dans la persuasion, il parvient à donner au faux ou au dubitable la valeur du vrai, et même, comme le montrera ironiquement Socrate, à faire croire à l'orateur que son discours, puisqu'il est bien payé par les auditeurs, ne saurait être autre chose que la vérité et la science. Tel était l'argument très sincèrement exprimé par Hippias, illusionné par ses profits qu'aucun Sophiste n'aura su égaler, et auquel Socrate répondra : «Que c'est beau, Hippias, ce que tu dis ! et quelle imposante preuve pour ton propre savoir comme pour celui des gens de notre temps, de toute sa supériorité sur celui des Anciens !».

Non seulement Ploutos permet absolument tout mais il est le seul, la seule chose qui échappe à l'ennui et à la lassitude. Chrémyle et Carion se lassent des choses qu'ils préfèrent et qu'ils énumèrent, le premier se référant au domaine spirituel (musique, honneur, bravoure...) le second exprimant ses goûts terre à terre (friandises, gâteaux, lentilles...). On se lasse de tout sauf de Ploutos. Aristophane a une trouvaille merveilleuse pour exposer la force de Ploutos, il le met dans une situation d'auto-désir. Face à ce protrait de lui-même que lui dressent Chrémyle et Carion, face à cette puissance absolue qu'il ne soupçonnait pas, Ploutos en arrive à se désirer lui-même : «je me demande comment je pourrait devenir le maître de cette puissance que vous m'attribuez». Comment faire pour se posséder, pour incarner effectivement et efficacement son nom propre ? Comment devenir le propriétaire de ce nom propre et de tout ce qu'il contient? Aristophane n'aurait-il pas trouvé là une manière de nous signifier que, par essence, Ploutos échappe à la maîtrise ?

CH. MATOSSIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
MARDI
7 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.030 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.030

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՆՈՐ ՑՈՅՑ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ա. ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Նոյեմբեր 4, Շաբաթ օր, Ազատութեան հրապարակին վրայ Ընկերվարական ուժերու միութեան հրաւէրով բողոքի նոր ցոյց մը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ շուրջ 4 հազար հոգիի: Խօսք առնելով կազմակերպիչ միութեան քաղաքական քարտուղար Աշոտ Մանուչարեան կրկնած է Մեղրիի փոխանակման տարբերակին ու Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան մասին իր տեսակէտը, աւելցնելով որ Արեւմուտքը կը փորձէ Հայաստանէն անջատել Մեղրին, իսկ Ջաւախքը մեսխեթցի Թուրքերով բնակեցնել, ինչ որ կը նշանակէ երկիրը ամբողջական ձեւով դնել Թրքական շրջափակման մէջ:

Այս նոր ցոյցը կը նկատուի Նախագահ Ռ. Քոչարեանի 40 հազար նոր աշխատատեղի ստեղծելու խոստումներուն հանդէպ բազմութեան անհաւատութեան արտայայտութիւնը: Արդէն Ա. Մանուչարեանի ելոյթին կորիզն ալ կազմած է նախագահին քննադատութիւնը. ան ըսած է թէ Ռ. Քոչարեան պէտք է հրաժարի, աւելցնելով թէեւ թէ միամտութիւն է կարծել թէ կեանքը կը բարելաւուի անոր մեկնումէն ետք: Ա. Մանուչարեան ծանուցած է թէ յառաջիկայ շաբաթ «Հայաստանի դիմադրութեան կոմիտէ» մը պիտի կազմուի, որպէս հայրենիքի փրկութեան մարմին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 3 / 6)

ԼՂՀ

ՄԱՐՏ 22-Ի ԴԱՏԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԱԾ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ գործուած ոճրափորձին դատը շարունակուած է Նոյեմբեր 3-ին. նախ հրապարակուած է գլխաւոր մեղադրեալ Սամուէլ Աղաջանեանի բժշկական տեղեկագիրը: Ան հոգեկան, ջղային, կամ այլ տեսակի խանգարումներ չէ ունեցած, թէեւ ներկայիս չի խօսիր, չի շարժիր եւ արտաքին ազդակներու չի հակազդեր: Դատախազ Մաւր Ղուկասեան կարծիք յայտնած է թէ մեղադրեալը լսելու, ընկալելու հարց չունի, բայց կատարուածին համար ամօթի զգացումէն չի խօսիր: Հոգեբոյժը չէ բացառած նման հաւանականութիւն:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 3-ին մօտ 200 հոգինոց ռուսական պատուիրակութիւն մը հասած է Երեւան: Անոր մաս կը կազմեն Դումայի փոխ-նախագահ Արթիւր Չիլինգարով, քաղաքագէտ Անդրանիկ Միհրանեան Ռուսաստան - Բելառուս Միութեան քարտուղար Պ. Բորոտին, եւ այլն: Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է Հայաստանի ղեկավար դէմքերու եւ Գարեգին Բ.ի հետ:

ԴԺԲԱԽՏ ՊԱՏԱՀԱՐ ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

Գործածուելիք ջուրի տարողութիւնը փորձելու արարքը դժբախտ վախճան ունեցած է շինարարական կազմակերպութեան մը երեք աշխատողներուն համար: Ջուրի կափարիչը չէ տոկացած օդամուղին ճնշումին եւ տեղէն պոկուելով զարնուած է փորձարկողներուն: Անոնցմէ մէկը մահացած է, երկրորդը ծանրօրէն վիրաւորուած: Երրորդը նախնական բուժումէ մը ետք հիւանդանոցէն ելած է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբեր 3-ին Ազգային ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովը հիւրընկալած է Ռուսաստանի Երեւանի դեսպան Ա. Դրիւկովը եւ հանդիպումին նիւթ եղած է գլխաւորաբար Հոկտեմբեր 30-ի հանրահաւաքին կազմակերպիչ, Ռուսաստանի քաղաքացի Ա. Վարդանեանի ձերբակալութիւնը: Դեսպանը ըսած է թէ անոր գործողութիւններուն ետին ռուսաստանեան որեւէ ուժ կանգնած չէ, ոչ ալ պետական որեւէ կառոյց: «Ան իրաւունք ունի որպէս Ռուսաստանի քաղաքացի իր տեսակէտը յայտնելու, սակայն միայն Հայաստանի օրէնքներու սահմաններուն մէջ: Մենք այս մասին զինքը զգուշացուցած էինք հանրահաւաքէն առաջ: Իրեն իրական օգնութիւն միայն կրնանք ցոյց տալ եւ հետեւիլ որ իրաւունքները չոտնահարուին: Մենք կը նկատենք որ անոր Հայաստանի գործողութիւնները յարիր չեն Հայաստանի օրէնքներուն, որովհետեւ կոչերը ուղղուած են իշխանութիւնը տապալելու» ըսած է ռուս դեսպանը:

ԱԼԻԵՒ ԲԱՆԱԿ ՈՒՆԻ ԲԱՅՑ ՉԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՐ

Ատրպէյճանի նախագահը Հ. Ալիեւ ընտրարշաւի ելոյթի մը ընթացքին կրկնելով Հայաստանի ուղղուած իր մեղադրանքները, ըսած է թէ այսուհանդերձ իրենք կ'ուզեն խաղաղ լուծումի մը յանգիլ: Ատոր համար անհրաժեշտ նկատած է երկկողմանի զիջումները: Ապա շեշտած է. «Ներկայիս Ադրբեջան ուժեղ բանակ ունի, սակայն չենք ուզեր ռազմական ճանապարհով ընթանալ»:

ՕԾՈՒՄ Ս. ՍԱՐԳԻՍԻ ԶԱՆԳԱԿԱՏԱՆ

Նոյեմբեր 2-ին Գարեգին Բ.ի հանդիսապետութեամբ օծուած է Արարատեան թեմի առաջնորդանիստ եկեղեցիին կից նոր կառուցուած զանգակատունը: Արարողութեան ներկայ գտնուած են եկեղեցիին ողբացեալ բարերարներուն՝ Սարգիս եւ Աստղիկ Քիւրքճեանի զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Ճորճ Քիւրքճեան:

Նոյն օրը Կաթողիկոսը ներկայ եղած է Էջմիածնի հին ճեմարանի շէնքին մէջ հեռատեսիլի «Շողակաթ» նոր տաղաւարին բացումին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ընտրութիւններու արդիւնքը, մինչեւ վերջին վայրկեանը կարելի չէր նախատեսել, այնքան սեղմ է Ալ Կորի եւ Պուշի միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւնը եւ որոշ դեր ալ կրնայ խաղալ Գ. Թեկնածուն՝ Ռալֆ Նատէր (կանաչ) ստանալիք իր 4 կամ 5%-ով: Արդարեւ, այդ ձայները կրնան վնասել Ալ Կորի: Ֆր. Լոնքը, Ազգային ժողովի Արտաքին յանձնախումբի նախագահը յօդուածով մը («Ժուռնալ տիւ Տիմանշ») կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ Ալ Կորի ի նպաստ կը քուէարկէր, եթէ Ամերիկացի ըլլար: Կը մերժէ այն տարազները որոնք կը տրուին թեկնածուներուն, այսինքն՝ ընտրել անկարողի մը եւ խեղճուկրակի մը միջեւ (Վուտի Ալըն) կամ՝ մութին մէջ, կարելի չէ զանազանել (Նորման Մէյլըր): Ան կ'ըսէ թէ Ճորճ Պուշ շահեր կը ներկայացնէ, մինչ Ալ Կոր արժէքներ կը մարմնաւորէ, եթէ նոյնիսկ մռայլ, ձանձրացուցիչ անձ մըն է: Ամէն պարագայի մէջ, արտաքին քաղաքականութեան գետնի վրայ տարբերութիւն չի կրնար ըլլալ, երկուքն ալ Իսրայէլի բարեկամ կը մնան: Լոնքըը դեռ կ'ըսէ, պէտք է արդէն ըլլալ որ Պուշ, այդ միջակ ամբոխավարը Սպիտակ Տուն հասնի եւ վարէ աշխարհի առաջին զօրաւոր պետութիւնը:

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութեան պաշտօնական արդիւնքներուն հրապարակումէն առաջ իսկ կը յայտնուի թէ Նախագահ Հ. Ալիեւի զաւկին գլխաւորած «Նոր Ատրպէյճան» կուսակցութիւնը յաղթանակած է: Կը խօսուի լայն խարդախութիւններու մասին: Կը կարծուի թէ ընդդիմութիւնը հազիւ քանի մը աթոռ կ'ունենայ Խորհրդարանին մէջ:

ԱՐԱՖԱԹ, ԱՊԱ ՊԱՐԱՔ, շաբթուան ընթացքին Ուաշինկթըն պիտի երթան ընթառաջելով Քլինթընի հրաւէրին: Ան Հինգշաբթի, Նոյ. 9-ին, Արաֆաթի հետ կը տեսակցի, ապա, Կիրակի Պարաքի հետ: Սպատակ Տան բանբերը կ'ըսէ թէ պէտք է քննել կացութիւնը եւ միջոց մը գտնել վերադառնալու համար բանակցութիւններու սեղանը: Կիրակի օր, Նոյեմբեր 5-ին, երկու Պաղեստինցի եւս սպաննուած էին Գազայի եւ Իսրայէլի գօտիին վրայ:

ԳՐԻՖԻ (Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկներու Ներկայացուցչական Կոմիտէ) տարեկան ճաշին ներկայ եղան Ժոսփէն եւ կառավարութեան բազմաթիւ անդամներ, երեսփոխաններ, քաղաքական դէմքեր: Առաջին անգամ ըլլալով 1995-էն ի վեր, պաղեստինեան իշխանութեան ներկայացուցիչը՝ Լէյլա Շահիտ բացակայ եղաւ: Նոյն օրը (Նոյեմբեր 4) Ռապինի սպանութեան 5-րդ տարելիցն էր: Խօսք առնելով, Կոմիտէի նախագահը՝ Հանրի Հաճընպերկ խիստ կերպով քննադատեց Ֆրանսայի Մերձ - արեւելեան քաղաքականութիւնը, անկողմնակալութեան բացակայութիւնը, դատապարտեց մեթոտները որոնք պատկերի միջոցաւ (պաղեստինցի մանչուկին մահը) կը պատուռեն եւ Պաղեստինցիք կը շահին «պատկերներու պատերազմը»: Ժոսփէն խոստովանեցաւ բանավէճի մէջ մտնելէ, շեշտեց թէ Ֆրանսա Իսրայէլի բարեկամն է, բայց կը շարունակէ խաղաղութեան գործընթացին զօրավիգ ըլլալ: Այս առթիւ յայտարարեց որ Շոահի յիշողութեան Հիմնարկը պիտի հաստատուի 2001-ի ըսկիզբը եւ առաջարկեց որ Սիմոն Վէյլի նախագահութիւնը ունենայ: Նոյն օրը Փարիզի մէջ բացուեցաւ Ռապինի անունը կրող պարտէզ մը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.-Ի ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՅՑԸ ՉԸՆՁՈՒԱԾ (*)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11 _ 12-Ի ՓԱՐԻԶ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄՔԷ ԱՆԿԱԽ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՎ ՉՆՁՈՒԱԾ Է:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՑ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

(*) «Յառաջ». Այս մասին հաղորդագրութիւն մը հրատարակած էինք Հոկտ. 31-ի մեր թիւով (Ա. էջ):

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ դատապարտեց մահապատիժը: Հռոմի մէջ, քուէարկուած բանաձեւով մը, Խորհուրդի նախարարները պահանջեցին որ մահապատիժը ջնջուի «պատերազմի թէ խաղաղութեան ատեն»: Այս պայմանագրութիւնը չեն ստորագրած Ալպանիա, Ռուսաստան եւ Թուրքիա:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ազգային Մատենադարանի (Ֆ. Միթերան, 13-րդ թաղամաս) մէկ բաժինը կրկին փակուեցաւ, բազմաթիւ աշխատաւորներ թունաւոր կազեր շնչած ըլլալով եւ հիւանդանոց փոխադրուած: Ծանօթ է որ Գրադարանը մնասներ կրած էր մերձաւոր հրդեհի մը պատճառաւ, Հոկտեմբեր 6-ին:

Ա. ԼԻՏՎԻՆԵՆԿՕ, նախկին գործակալ Ռուսաստանի գաղտնի սպասարկութեան (ներկայիս՝ ԷՖ - ԷՍ - Պէ, անցեալին՝ ՔԱ - Կէ - Պէ), քաղաքական ապաստանի դիմում բրած է Մեծն - Բրիտանիոյ: Իր անունը հրապարակ իջած էր 1998-ին, երբ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, յայտարարած էր թէ մերժած էր Բերեզովսկին սպաննել 1997 Նոյեմբերին եւ մեծ աղմուկ բարձրացած էր: ԷՖ - ԷՍ - Պէ-էն պաշտօնանկ եղած է 1999-ին եւ հետապնդում կայ իրեն դէմ: Ձերբակալուած է երկու անգամ եւ անպարտ արձակուած, բայց մեղադրանքի տակ կը մնայ, թէեւ կրցած է Թուրքիա երթալ եւ ըստ կարգ մը վկայութեանց, Անգարայի մէջ հանդիպած է Ա. Կոլտֆարպի, ամերիկեան հիմնարկի մը ներկայացուցիչը Ռուսաստանի մէջ, որու հետ բանակցութիւն վարած կ'ըլլայ քաղաքական ապաստանի իր դիմումին մասին, նախ Ամերիկա, ապա՝ Մեծն - Բրիտանիա:

ՄԱՐՈՔԷՆ արտաքսուած է Ֆրանսացի լրագրող մը՝ Գլօտ Ժիւվէնալ, որ 1996-էն ի վեր Ա. - ԷՖ - Փէ-ի Ռապաթի գրասենեակը կը վարէր: Պատճառը չէ տրուած, մարոքեան կարծիքն այն է որ տարիներու երկայնքին, Ժիւվէնալ աւելի կը ջանար վնասել շփոթութիւն ստեղծելով, քան լրատուութիւն ընել:

ՔՐՏԱԿԱՆ բանուորական կուսակցութիւնը (ՓՔՔ) Եւրոպայի Միութեան երկիրներուն ղեկավարներուն դիմած է նամակով մը, ըսելու համար որ քրտական հարցին կարգաւորումը կարելի կ'ըլլայ Գորսիքայի հարցին Ֆրանսայի նախատեսած լուծումին օրինակով: Նամակին մէջ ըսուած է թէ ՓՔՔ-ի ղեկավարութիւնը պատրաստ է նոյն կէտերուն մասին Թուրքիոյ հետ երկխօսութիւն ունենալու:

ԼՌՈՒԹԵԱՄԲ ՊԱՐՏԿՈՒԱԾՆԵՐԷՆ

Հայաստանի մասին տեղեկատուական էջերը, նաեւ հետաքրքրութիւնները որպէս գլխաւոր նիւթ ունին քաղաքական կեանքը: Մարզ մը որ առաջնային տեղը կը գրաւէ ամէն երկրի մէջ. սակայն Հայաստանի պարագային անոր տիրապետութիւնը յաճախ տեղ չի ձգեր ուրիշ բնագաւառներու: Քիչ անգամ նիւթ կ'ըլլան ընկերային երեւոյթներ, հարցեր: Անոնք ալ ընդհանրապէս եւ մեծ մասով կը վերաբերին արտագաղթին որպէս ազգ. խնդիր մը, սակայն, յայտնուած մտահոգութիւնը չի յաջողիր պատասխանատու իշխանութիւններու, կամ անձերու լուրջ հետաքրքրութեան արժանանալ. փաստը այն է որ տասկւեն վերին դասէն այդ երեւոյթը կանխելու միտող ոչ մէկ քայլ առնուեցաւ, կամ առաջարկ ներկայացուեցաւ: Առաւելագոյն սահմանը ուր նիւթը կը զետեղուի երբեմն, անգործութեան, հետեւաբար ներդրումներու բացակայութեան, կամ անբաւարարութեան մատնանշումն է, որպէս խօսակից առաջին շարքի վրայ զետեղուած Սփիւռքահայերու ենթադրեալ լսարանի մը: Պէտք է ներդրում ընել, որպէսզի աշխատատեղիներ բացուին, մարդիկ գործ եւ հետեւաբար աշխատավարձք ունենան ու չմտածեն մեկնելու մասին: Թէ ինչո՛ւ ներդրումները չեն յօժարիր Հայաստանի ճամբան բռնելու, այդ նիւթը տաղտկալի թղթածրարներ բանալու կը մղէ, ուստի աւելի լաւ է անոր չաւընչուիլ:

Նման միջավայրի մէջ իսկապէս քաղաքացիական արիութեան ապացոյցը կուտան խմբաւորումներ, կազմակերպութիւններ որոնք ոչ միայն կը մտահոգուին ընկերայինով, այլ գործունէութեան դաշտ ըրած են զայն: Այդ գործունէութեան մէջ կայ դաստիարակութեան մասը, կայ հետապնդումի աշխատանքը:

Որքան ալ շատերու զարմանալի ըլլայ, Հայաստանի ընկերութեան մէջ լուրջ հարց մըն է կիներու վիճակած բռնութիւնը: Կը բաւէ «մտաւորական», «արդիական», «մշակուած» տարրերէ բաղկացած բարակ խաւ մը անդին ձգել ու մտնել բազմութիւնը բաղկացնող ընտանիքներէ ներս, աչք ունենալ տեսնելու, ականջ՝ լսելու, որպէսզի հարցը յայտնուի: Տուեալը պարագայականին սահմանէն բաւականաչափ դուրս ելած պէտք է ըլլայ որ կազմուած է «Կանանց իրաւունքներու կեդրոն» մըն ալ:

«Առաւօտ»ի Հոկտեմբեր 10-ի թիւին մէջ նիւթին, այդ կեդրոնին ու հոն արձագանգուած օրինակներու մասին կէս էջ մը ստորագրած են Սուսաննա Վարդանեան եւ Մարինա Անանիկեան որոնք նոյն կեդրոնի անդամներ են: Նախ կ'ըսեն թէ ընտանեկան բռնութեան երեւոյթը տարբեր տեսակներով ներկայ է հայաստանեան ընկերութեան մէջ. սակայն, ան կը նկատուի ոչ թէ մարդկային իրաւունքներու անտեսում, այլ ընտանիքի ներքին հարց: Այդ բռնութեան զոհ երախաներու, նաեւ տարեց մարդոց թիւն ալ քիչ չէ. բայց բուն զոհերը կիներն են որոնք յաճախ իրենց լռութեամբ կը դիւրացնեն հարցին ծածուկ շարունակականութիւնը: Պէտք է ըսել որ պատիւի, ամօթխածութեան սխալ – մխալ պահպանուած «աւանդական» կաղապարներ գլխաւոր պատասխանատուն կ'ըլլան յանցաւորին հետ տուժողին ակամայ մեղսակցութեան:

Վերոնշեալ կեդրոնը, ինչպէս գրած են Ս. Վարդանեան եւ Մ. Անանիկեան, հարցին դարման բերելու, կամ գոնէ տուժող կիներու օժանդակելու նպատակով ծրագիր մը մշակած է որ կը կոչուի «Խախտենք լռութիւնը կանանց հանդէպ բռնութեան մասին»: Այդ ծրագրին շրջանակներուն մէջ հեռաձայնի գիծ մըն ալ հաստատուած է. «Թէժ գիծ»: Կեդրոնը նպատակ ունի առկէ զատ բռնութեան զոհ կիներու հոգեբանական եւ իրաւաբանական անվճար խորհրդատուութիւն կատարելու, հրապարակելու կիներու հանդէպ բռնութեան դէպքերը:

Այդ դէպքերէն աւելի քան տասնեակ մը ամփոփուած է նոյն կէս էջին մէջ: Բռնութեան ենթարկուած կիներու տարիքը 24 – 54-ի միջեւ է: Բոլորն ալ զոհ են իրենց ամուսիններուն կոպտութեան: Այս վերջիններուն մէջ կան նախանձոտներ, անգործներ: Ըսուածին մէջ հասարակացը կիներուն վիճակած արհամարհանքն է, ստորնացումը, յետոյ, ծեծը, վիրաւորանքը, երբեմն մինչեւ հիւանդանոց իյնալու աստիճան: Բռնութեան ենթակայ կիներուն մէկ մասը առանց սիրոյ կնքուած ամուսնութեան մէջ կը տեսնէր իր կայութեան մեկնակէտը. ուրիշներ իրենց սիրածին հետ ամուսնանալով հանդերձ ինկած են նոյն վիճակին մէջ: Ինչպէս կ'ենթադրուի, հանդուրժելու կեցուածքին մէջ մեծ է երախաներուն դերը: Նաեւ տնտեսական անապահովութեան ազդակը: Հակառակ ընտանեկան յարկը թեան, ամուսինը, ընտանեկան յարկը «ապրելու» վայր մըն է կնոջ համար, ո՛վ գիտէ երբ նոյնիսկ ինք է որ անհրաժեշտը կը հայթայթէ իր աշխատանքով. կամ կ'ունենայ կարեւոր մասնակցութիւն ընտանիքին ապուստին: Դժբախտ այդ կիներուն մէջ բաւական զարմանալի է տեսնել «ամուսնալուծուածի պիտակ»էն խուսափելու երեւոյթը: Բան մը որ կը վկայէ կնոջ խակական ու ամբողջական ազատագրումին կարեւորութեան: Նոյնքան մըն ալ «աւանդութեան», ընկերային ճնշումին չեշտուած ներկայութեան որ կը շարունակուի, հակառակ ենթադրութիւններու: Այդ ազդակը կը վկայէ նաեւ ընկերային անհաւասարութեան սուր երեւոյթին. Երեւանի կեդրոնական գօտիին սրճարաններուն, ճաշարաններուն մէջ ընկերոջ մը հետ կամ խումբով զուարճացող, ճաշող, յաճախ ուշադրաւ ըլլալու ամէն ջանք մատնող պարմանուհիներ, երիտասարդներ տեսնողներ կրնա՞ն ենթադրել բռնութեան նման հարցի մը գոյութիւնը: Հազիւ թէ:

Զարմացնող ու նաեւ տխրեցնող այս հարցը ընդվզեցնող կողմ մըն ալ ունի անարդարութեան իր յատկանիշով: Ոչ միայն մեր պատմութիւնը, այլեւ յատկապէս վերջին տասնամեակը նոր ապացոյցը տուին հանրային կեանքին, ընտանիքին պահպանումին, զաւակներու, թոռներու խնամատարութեան մէջ կիներու անհաւասարելի ներդրումին: Երկրաշարժին որբերը չափահասութեան եկան շատ յաճախ մեծ մայրիկներու անկարելին կարելի ընող համբերութեամբ, իմաստութեամբ: Աշխատելու համար պանդխտող հայրերու բացակայութեան մայրերը կը պահեն շատ անգամ լքուած ընտանիքը երբ հայրիկը կը դառնայ հեռուներու ուրիշ տան սիւն...:

Նման համայնապատկերի մէջ ամէնէն անընդունելին կը մնայ բռնութեան սա երեւոյթը որուն հրապարակումը, տխրութեան միութեան մը յայտնութիւնը դրական առաջին քայլեր պէտք է նկատել անպայման, դարմանին տանող երկար ճամբուն վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ 125-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աւետիք Իսահակեանի 125-ամեակին առթիւ Ապոլլոն հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է անոր «Ուստա Կարօ» վէպը, նախկին հրատարակութիւններուն մէջ դուրս ձգուած երեք գլուխներով: Հատորը կազմուած է Ազատ Եղիազարեանի խմբագրութեամբ եւ յառաջաբանով. վերջաբանը գրած է Աւիկ Իսահակեան: Նոյն օրերուն Գիտութիւններու ակադեմիայի հրատարակչութիւնը Մեսրոպ Արք. Աշճեանի հովանաւորութեամբ լոյս ընծայած է գրողին թոռան՝ բեմադիր Վիգէն Իսահակեանի «Հայրս» հատորը եւ թոռան՝ Աւիկ Իսահակեանի կենսագրական ծաւալուն ուսումնասիրութիւնը:

ՄԱՐՄԱՐԱ
ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՇԽԱՐՀԸ ԱՐԻՒՆ ԿԸ ՓՈԽԷ

Յուղարկաւորութեան մը ներկայ գտնուիլը միշտ կը տառապեցնէ մարդս: Այդ տառապանքը կը կրկնապատկուի, աւելի ցնցիչ կը դառնայ երբ ննջեցեալը եղած է շատ սիրելի բարեկամ մը, գաղափարակից ընկեր մը, մէկը՝ որուն հետ շատ բան բաժնած ես կեանքի մէջ, կամ որուն կեանքն ու քու կեանքը անհամար թափանցումներ ունեցած են մէկզմէկէ ներս:

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, այսպիսի սիրելի բարեկամի մը յուղարկաւորութեան ընթացքին, բարեկամ մը կորսնցնելու տառապանքին վրայ աւելցան տառապանքի ու ցաւի նոր ակունքներ: Յուղարկաւորութիւնները այլեւս սերնդափոխութեան աւելի ցնցիչ ու յստակ յայտարարները դարձած էին մեզի համար: Երբ մեր սերունդէն կամ մեր սերունդին մօտիկ սերունդներու մարդոց յուղարկաւորութեան ներկայ կը գտնուէի, յուսահատօրէն ու անմխիթար կերպով մէկ կողմէ կը մտածէի անհետացող մարդուն մասին, մէկ կողմէ ալ կը մտածէի անհետացող սերունդին մասին:

Ո՞ւր է որ ամէնէն յստակ կերպով պիտի զգամ թէ աշխարհը կը փոխուի, աշխարհը հին բնակիչներէն պարպուելով նոր բնակիչներով կը լեցուի: Ո՞ւր՝ եթէ ոչ սերնդակիցի մը յուղարկաւորութեան ընթացքին եկեղեցիին մէջ: Աշխարհը կը փոխուի: Աշխարհի բնակչութիւնը կը փոխուի: Աշխարհը տակաւ կ'օտարանայ: Մենք առաջ այդքան չէինք նշմարեր ատիկա, բայց հիմա կը նշմարենք: Աշխարհը կը փոխուի իր բնակիչներով: Կարծես մարդու մը մարմնին մէջի հին արիւնը մաս առ մաս դուրս կը քաշուի ու հոնկէ ներս մաս առ մաս նոր արիւն կը տրուի: Օր մըն ալ կը նայիս որ արիւնը ամբողջովին փոխուած է: Հինէն ոչինչ մնացած է:

Մենք հին բարեկամներ կը ճամբենք ու կ'ափսոսանք: Ափսոսանքը կուգայ ո՛չ թէ միայն հին բարեկամը ճամբելէ, այլ նաեւ համրելէ՝ թէ քանի հին բարեկամներ մնացին մեր մօտ: Ասիկա տարիքին, կամ սերունդին տառապանքն է: Ասիկա մտածել է տասը տարի, քսան տարի վերջուան պատկերին մասին: Ասիկա միայն յուղարկաւորութիւն չէ, պտոյտ մըն է անցեալէն մինչեւ մօտալուտ ապագայ՝ ժամանակակից պատմութեան էջերուն մէջ:

Կ'երթամ սերնդակից բարեկամի մը յուղարկաւորութեան: Քայլերս առաջ երթալ չեն ուզեր, բայց կ'երթամ: Դագաղը դրուած է եկեղեցիին կեդրոնը: Դագաղին մօտենալ չեմ ուզեր, բայց կը մօտենամ, անոր մօտ տեղ մը կը նստիմ: Դագաղին նայիլ չեմ ուզեր, բայց կը նայիմ: Կը նայիմ, եւ չեմ ուզեր հաւատալ որ մեր անհետացած բարեկամը հոն է: Եւ կը յաջողիմ չհաւատալ: Չեմ հաւատար: Ան հոն չէ: Ան ուրիշ տեղ մըն է:

Ան հոն չէ, բայց անոր հարազատները հոն են: Հոն են որդիները, աղջիկները, հարսերը կամ փեսաները, թոռները: Հոն են եւ կանգնած են առաջին նստարաններուն առջեւ: Սեւեր հագած, լուրջ: Հաւատացէք, անոնց ալ նայիլ չեմ ուզեր, բայց կը նայիմ: Նայիլ չեմ ուզեր, որովհետեւ այդ վայրկեանին ունիմ մտածում մը որ կը սարսափեցնէ զիս: Կը նայիմ անհետացած բարեկամիս այդ որդիներուն, աղջիկներուն եւ կ'անդրադառնամ որ չեմ ճանչնար զանոնք: Թերեւս կեանքիս մէջ առաջին անգամ է որ կը տեսնեմ զանոնք: Կարելի՞ է հաւատալ: Կարելի՞ է հաւատալ որ այդքան գաղափարակից ու սիրելի բարեկամի մը զաւակները չճանչնամ, ես անոր զաւակները կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով տեսնեմ իր իսկ յուղարկաւորութեան ընթացքին: Ինչո՞ւ մեր հասարակաց աշխարհէն դուրս մնացեր են այդ զաւակները, այդ թոռները:

Կ'ուզեմ ցաւակցութիւն յայտնել անոնց, բայց ինծի կը թուի թէ բոլորովին օտար մէկու մը ձեռքը պիտի սեղմեմ: Անոնք իմ գաղափարակից բարեկամիս զաւակնե՞րն են: Անոնք ալ թերեւս պիտի նային ինծի եւ իրենց պիտի թուի թէ օտարական մը իրենց ձեռքը սեղմելով ցաւակցութիւն յայտնեց: Ինչպէս հարիւրաւորներ: Երբ պիտի սեղմեմ անոնց ձեռքը, անոնք քեզի պիտի նային պաղ աչքերով: Անոնց աչքերը պիտի փայլին այն ատեն միայն երբ յանկարծ իրենց սերնդակիցներէն, իրենց անմիջական ծանօթներէն մէկը պիտի մօտենայ ու ցաւակցութիւն պիտի յայտնէ:

Ահա թէ ինչպէս կ'անդրադառնաս որ աշխարհը հետզհետէ կ'օտարանայ քեզի: Կ'անդրադառնաս որ հետզհետէ կը պզտիկնայ այն հողաշերտը, որուն վրայ կ'ապրիս: Առաջ՝ ամբողջ աշխարհը քեզի կը պատկանէր: Հիմա փոքրիկ շերտ մը մնացած է քեզի, լուսանցքի չափ նեղ հողաշերտ մը, որուն վրայ աքսորականի մը նման կ'ապրիս շուրջդ տեսնելով հազիւ քանի մը բարեկամներ:

Բայց մենք դեռ երջանիկ ենք իրարու հետ, մեր սակաւաթիւ բարեկամներուն ու գաղափարակիցներուն հետ: Մեր հողաշերտը նեղ թող ըլլայ, հոգ չէ, կը բաւէ որ տակաւին անոր վրայ ունենանք մեր տեղը: Ասիկա մեր բերդն է: Դուրսը նոր աշխարհ մը ստեղծուած թող ըլլայ, այդ նոր աշխարհը օտարականներով լեցուած թող ըլլայ, հոգ չէ: Կը բաւէ որ մեր բերդը մեզի մնայ տակաւին: Եւ այդ բերդը բոլորովին պարպուած չըլլայ տակաւին: Եւ մենք շարունակենք հաճելի այն զրոյցը, որուն սկսած էինք քառասուն, յիսուն, վաթսուն տարի առաջ: Եւ մեր այդ քաղցր զրոյցը պարբերաբար չընդհատուի եկեղեցիէ մը հասնող տխուր զօղանջներով...:

Բ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնը, ամէն տարի բազմազան եւ բազմորակ հանդիսութիւններով կը տօնէ «Մշակոյթի Շաբաթը», արժանի դառնալու ջանքով իր կրած անունին: Այս տարի երեք հանդիսութիւններ նախատեսուած էին, որոնց բացումը կատարուեցաւ Հոկտեմբեր 13, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 18.30-ին գեղանկարներու ցուցահանդէսով մը:

Երեկոյթի բացման խօսքը արտասանեց, կեդրոնի տնօրէն Պր. Խաչիկ Եըլմազեան հայերէնով, իսկ Մշակոյթի յանձնախումբի անունով վարչական Պր. Ֆրէտէրիք Զամանթեան ֆրանսերէնով:

Պր. Եըլմազեան «Ըստ ընկալեալ սովորութեան, տարիներէ ի վեր կը կազմակերպենք այս «Մշակոյթի շաբաթ»ը, աւագ եւ կրտսեր Թարգմանիչներու յիշատակը յարգելու համար: Բայց ինչո՞ւ այս յարգանքը եւ պաշտամունքի հասած սէրը անոնց հանդէպ» ըսելով սկսաւ իր խօսքերը, յետոյ բացատրեց՝ Թարգմանիչներուն ժողովուրդին կեանքէն ներս կատարած պատմական եւ ազգային դերը, երախտագիտութեամբ յիշելով մի առ մի անոնց անունները, եւ շարունակեց. «...ուրեմն կարելի է ըսել թէ՝ Հայ մշակոյթը հին է այնքան, որքան նոյնինքն Հայ ժողովուրդը: Եթէ մենք դարերէ ի վեր յարգած, պաշտամունքի հասած սէրով, հաւատքով, կապուած մնացած ենք Թարգմանիչներուն, մեր համեստ կարծիքով, պատճառը այն է թէ՝ անոնք իրենց ունեցածը զարգացնելով, կատարելագործելով, ի մասնաւորի գիր եւ գրականութիւն ստեղծելով, հաստատ հիմքը դրած են «Հայ մշակոյթ»ին եւ կերտած՝ մեր պատմութեան ամենալուսաւոր շրջաններէն «Ոսկեդար»ը: Ապա Պր. Եըլմազեան շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ ներկաներուն ցուցաբերած հետաքրքրութեան, տուաւ կենսագրականը օրուան գեղանկարիչ Գրիգոր Մանուկեանի:-

Գրիգոր Մանուկեան ծնած է Գիւմրի 1960-ին: 1975-ին յաճախած Երեւանի Փանոս Թերլեմէզեան գեղարուեստի ուսումնարանը եւ 1980 – 1986-ին Գեղարուեստաթատերական ինստիտուտի Գեղանկարչական բաժինը: Կազմակերպած է բազմաթիւ ցուցահանդէսներ՝ Երեւան, Գիւմրի, Ռուսաստան, Ստալինկրատ, Լենինկրատ, Մոսկուա, նաեւ Փարիզ, Կրընոպլ, Զուիցերիա, Գերմանիա եւ այլն: Լատինական Ամերիկայի մէջ ստացած է «Երիտասարդ նկարիչներու մրցանակ»,

եւ 1984-ին Մարսէյլի մէջ «Նաթիւր Մորթ»ի լաւագոյն մրցանակը: Որպէս ստեղծագործական ոճ գործածած է նախ դասական, ապա ազատ տպաւորապաշտական ձեւ եւ վերջապէս կեանքի նկատմամբ իր ունեցած փիլիսոփայական դեգերումներուն արտայայտիչ ոճը:

Այնուհետեւ ներկաները ձոխ հիւրասիրութեան մը ընթացքին հաճոյքով դիտեցին պատերը զարդարող գեղանկարները:

Երեկոյթը շարունակուեցաւ «Մշակոյթի Շաբթուան» երկրորդ ձեռնարկով՝ կեդրոնի Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ տեղի ունեցած համերգով մը: Ժամը 20.30-ին խուռներամ բազմութեամբ լեցուած էր դահլիճը, ուր ներկայ էին Տարօն Եպիսկոպոս կողքին, հոգեւորական դասը, ունկնդրելու համար երկու շնորհալի երիտասարդուհիներ, որոնք Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով առանձինն բեմ կուգային իբր մեներգիչ:

Առնոյմէ մին՝ Անի Երլմազեան, որ աւարտած է Մարսէյլի երաժշտանոցի սենեկային երաժշտութեան եւ սոլֆէժի բաժինները, զուգահեռ ուսած ձայնամարզութիւն: Աւարտած է նաեւ Փարիզի Սէն Մոռի երաժշտանոցի «պասօն»ի բաժինը, իսկ այժմ կը հետեւի խմբավարութեան դասընթացքներուն Մարսէյլի երաժշտանոցին մէջ: Մեներգչուհին է Սահակ — Մեսրոպ եւ Նիսի Սայաթ Նովա երգչախումբերուն եւ կը ղեկավարէ Ժէմէնոսի Փրանսական երգչախումբը:

Երկրորդն էր Նիւէն՝ Անոյշ Մարտիրոսեան: Ան իր համալսարանական ուսումի կողքին կը հետեւի Նիսի պետական երաժշտանոցի ձայնամարզութեան ճիւղին, իբր մեներգչուհի կը մասնակցի երաժշտանոցի եւ Կոմէլ — Ճագի համերգներուն, մնալով եկեղեցւոյ եւ Սայաթ — Նովա երգչախումբերու անդամուհի:

Երկու սոփրանոներուն կ'ընկերանար բոլորին ծանօթ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երլմազեան:

Համերգին առաջին մասը կը կազմէին օտար յօրինողներէ առնուած կտորներ՝ Պախ, Ֆորէ, Մոցարթ, Փուչինի, Շօսօն, Օֆէնպախ, իսկ երկրորդ մասը յատկացուած էր Հայ երգահաններու՝ Աթայեան, Սայաթ Նովա, Կոմիտաս, Կանաչեան:

Տեղին եւ ճիշդ կ'ըլլար չեշտել թէ՝ օտար ափերու մէջ հասակ առած եւ մեներգչութեան արուեստի նախաքայլերը առնող այս երկու երիտասարդուհիները, հոգեցունց եւ խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեցին, ոչ միայն իրենց օր ըստ օրէ զարգացող եւ գեղեցկացող ձայնով այլ նաեւ հայկական կտորներու զգացական եւ ապրող ոգիով մեկնաբանութեամբ: Իսկ խլեցին յոտնկայս, երկարատեւ ծափահարութիւններ, զուգերգով մեկնաբանուած՝ Կանաչեանի «Օրօր»ին և Կոմիտասի «Սարէն եկաւ երկու մուխ», «Կուժն առայ», «Գնա, գնա»ին մէջ, տեղի տալով կրկնակի «պիս»երու:

Երեկոյթը հասած էր իր նպատակակէտին՝ քաջալերել մեր նոր արժէքները ապրեցնել, փոխանցել եւ միշտ վառ պահել մեր դարաւոր մշակոյթի գանձերը:

Սահակ — Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին կազմակերպած՝ «Մշակոյթի Շաբթուան» 3-րդ ձեռնարկը, նկատի առնելով թէ՝ կը գտնուէինք Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակի սեմին, յատկացուած էր Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մասին շարք մը դասախօսութիւններու, որոնց տեղի ունեցան Հոկտեմբեր 21, Շաբաթ երեկոյեան, [illegible] Տարօն Եպիսկոպոսի [illegible].

Երեկոյթի բացման խօսքը [illegible] Արք. Թաշեճ Երլմազեան եւ Անի Յովսէփեան, [illegible] «Հայ Եկեղեցւոյ կազմակերպութիւնը»:

Գործերին Արք. բաւէ՝ «Պաշտօնական եկեղեցի կազմուեցաւ վերջնական մէջ [illegible] 12 առաքեալներէն [illegible] [illegible] Քրիստոսի [illegible] Տիեզերական 3 ժողովները՝ Նիկիոյ (325), Կ. Պոլսոյ (381), Եփեսոսի (431), [illegible] 16 [illegible] [illegible] Քրիստոս [illegible] 12 առաքեալներու Հայ եկեղեցւոյ [illegible]

պետական կարգը, պաշտօնները, նուիրապետական Աթոռները: Բացատրեց Եկեղեցւոյ նուաստին, [illegible] յատկանիշներուն, հաւատամքի մէջ յիշուած «Մի միայն», «Ընդհանրական», «Առաքելական», «Սուրբ Եկեղեցի» մասին: Գործերին Արք. Եկեղեցւոյ անդամները, ներառեալ հոգեւորականները, բաժնեց երեքի՝ Ա. — Կենդանի անդամներ — որոնք մկրտուած են եւ կենդանի կը պահեն աղօթքով ու հաւատքով, հաղորդութեամբ մէջ են Քրիստոսի հետ, ապաշխարութեամբ, պատուիրապահութեամբ, Աստուածաշունչ ընթերցմամբ եւ ընկերսիրութեամբ: Բ. — Հիւանդ անդամներ. — որոնք հաւատքը ունենալով հանդերձ եկեղեցի կը յաճախեն, բայց մարդկութեան եւ մեղքի մէջ կը գտնուին: Գ. — Մեռեալ անդամներ. — որոնք թէեւ մկրտուած են եւ եկեղեցւոյ մէջ, սակայն ընդդիմութեամբ, անհաւատութեամբ, մեղքով եւ հետեւաբար հաղորդակցութեան մէջ չեն Քրիստոսի հետ:

Գործերին Արք. [illegible] 16 էջնոց [illegible]

Երեկոյեան երկրորդ [illegible] Պատրիարքի Փոխանորդ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, որուն նիւթն էր «Հայ Եկեղեցւոյ Վարդապետութիւնը»:

Նորվան Եպիսկոպոս [illegible] «Քրիստոնեայ բոլոր եկեղեցիները իրենց դաւանութեան եւ վարդապետութեան [illegible] Ցիսուսի Աւետարաններէն: Նախնական դարերու մէջ այս բոլոր եկեղեցիները իրարու միացած էին սիրով եւ հաւատքով [illegible] կատարեալ համերաշխութեամբ:

Դժբախտաբար այս համերաշխութիւնը տեւական չեղաւ:

Չորրորդ դարու սկիզբը անհաշտ տարակարծութիւններ ու բուռն վիճաբանութիւններ ստեղծուեցան զանազան եկեղեցիներու միջեւ Քրիստոսի Մարդեղութեան եւ Աստուածութեան հարցերուն, ինչպէս նաեւ երեք անձերու Երրորդութեան փոխ-յարաբերութեանց խնդրոյն շուրջ:

Հայոց Եկեղեցին հաստատեց առաջին երեք տիեզերական ժողովները (վերեւ տրուած) հաւատամքներն ու խորհուրդները, այսինքն Երրորդութիւն, Մարդեղութիւն եւ Փրկագործութիւն: Հայոց Եկեղեցին կը դաւանի «Մի բնութիւն Բանին Մարմնացելոյ» բանաձեւը Կիւրեղ Աղեքսանդրացիի: Այս միաբնակութեան կը հետեւի Հայ Եկեղեցին, նդովելով Եւտիքէս, Նեստոր եւ միւսները:

Հայոց Եկեղեցին 451-ին գումարուած Քաղկեդոնի ժողովը չէ ընդունած: Մեր Եկեղեցին կը դատապարտէ Արիոսի, Մակեդոնի, Նեստորի եւ Եւտիքէսի մոլորութիւնները»:

Նորվան Եպիսկոպոս [illegible] եւ միւս եկեղեցիներու [illegible]

րը, մի քանի օրինակներով. Ա. — «Սուրբ Աստուած, Սուրբ եւ Հզօր...» երգեցողութեան մէջ երբ մեր եկեղեցին կ'երգէ «Խաչեցար»ը ... [illegible] Բ. — Պատարագի ընթացքին «Առէք կերէք...» յիշատակումը կը կատարէ [illegible] Գ. — Հացով ու գինով կը հաղորդէ, Դ. — [illegible] Ե. — [illegible] թէ Բիւզանդական եկեղեցին [illegible]

Դասախօսութեանց շարքին վերջին բանախօսն էր՝ [illegible] Գուրգէն Վրդ. Ալթունեան:

Գուրգէն Վրդ. ծնած է Ալեպպոյ (Վերպատուած), ուսանած Մոսկուայի աշխարհագրական [illegible] Երեւանի [illegible] Աւարտած է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Ճեմարանը 1995-ին եւ [illegible] Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի ձեռամբ 1999-ին [illegible] «Ալթունեան» [illegible] 2000-ին [illegible] Արքեպիսկոպոսի [illegible]

Հայր Գուրգէն, «Հայ Եկեղեցւոյ հոգեւոր զարգացումը անցեալէն մինչեւ այսօր» [illegible]

Զօրաւոր հոգեւոր [illegible] «...[illegible]» [illegible]

Բանախօսները եւ նիւթերը յուսացուածէ աւելի գրաւած էին ներկաները հետաքրքրութիւնը, [illegible]

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ
« ՀԱՅԱՍՏԱՆ 2001 »
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի գիտութիւն Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ ծառայող հոգեւոր հովիւներուն, հոգաբարձական եւ ծխական խորհուրդներուն, ազգային, բարեսիրական, մշակութային, կրթական, ընկերային զանազան կազմակերպութիւններուն, թէ Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօնք հռչակման 1700-ամեակի հանդիսութիւններու զուգահեռաբար նշանակուած է Եւրոպայի Կեդրոնական Յանձնախումբը, որուն պատասխանատուութիւնը յանձնուած է կազմակերպել

2001 թուականի Յուլիս 10 — 20 օրերուն Մայր Հայրենիք՝ Հայաստան կայանալիք ԽՈՐ ՎԻՐԱՊ — ԷՋՄԻԱԾԻՆ — ԵՐԵՒԱՆ Հայ Երիտասարդաց Ուխտագնացութիւն — Հաւաք Հանդիսութիւնները,

Սփիւռքահայ երիտասարդ հոգեւոր եւ աշխարհիկ [illegible] «Մկրտութիւն» եւ «Դրօշ» ներկայացնող [illegible] հանդիսութիւններուն [illegible] Եւրոպայի մէջ [illegible] աշխատանքները [illegible] համար:

«Եւրոպայի Կեդրոնական Յանձնախումբ»ի հասցէն է՝ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճար.-

Cathédrale Apostolique Arménienne
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris
Tél. : 33 - 01. 43. 59. 67. 03
Fax : 33 - 01. 42. 56. 46. 08

Ատենապետ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Օգնական-Ատենապետ՝ ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼՃԵԱՆ
Ատենադպիր՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

տեղի ունեցան հարց — պատասխաններ: Տեղւոյս հոգեւոր պետ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան [illegible] «Պաշտօնական [illegible]» [illegible]

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Հոկտեմբեր 26, 2000

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՀԻՆԱԿ ՄԻՍՔԱՃԵԱՆ

Գարնի ժպիտ մը երեւցաւ երիտասարդին դէմքին վրայ [illegible]

Դրան հանդէպ, երիտասարդը [illegible]

Ամաչո՞թ, Թերեւս ալ ոչ:

[illegible]

— Բարե՛ւ, տիկին:

— Ո՞րն է [illegible]

— Օրիո՛րդ... [illegible]

— Ոչ մէկ հետք, [illegible]

[illegible]

(Շար. 2)

Տիկին Քնարիկ Ագպաշեան,
Տէր եւ Տիկին Կասթոն Մէօրա եւ զաւակները՝ Ժան – Մարտիկ եւ Վալերի,
Տիկին Լիւսի Օհանեան,
Տիկին Վարդուհի Օհանեան
ինչպէս նաեւ ընտանիկան բոլոր պարագաները, բարեկամներն ու զինք սիրողները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր, փեսային, քեռայրին, ազգականին եւ սիրելի բարեկամին՝

ՍԻՄՈՆ ԱՂՊԱՇԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 2-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Զորեքշաբթի, Նոյեմբեր 8-ին, ժամը՝ 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Communiqué de Presse

825 élus appellent le Sénat à reconnaître le génocide arménien

Des centaines de milliers de citoyens ont déjà signé la pétition pour la reconnaissance par le Sénat du génocide arménien.

Ils sont aujourd'hui rejoints, par 825 élus* qui appellent, à leur tour, le Sénat à faire aboutir le processus législatif entamé le 29 mai 1998, à l'Assemblée Nationale.

Signataires d'un «Appel au devoir de mémoire» destiné aux Sénateurs, ces grands électeurs rappellent leur attachement aux valeurs républicaines incarnées par la France, pays des Droits de l'Homme. Ils demandent aux parlementaires de prendre leur responsabilités en votant au plus vite, la proposition de loi.

Sollicitées au mois de juin, ces 825 personnalités sont des Conseillers régionaux, des Conseillers généraux, des Maires et des Conseillers municipaux. Issus de toute la France, ils sont, toutes sensibilités politiques confondues, les premiers signataires d'un texte adressé à 9000 élus.

A l'initiative de Jean-Claude Gaudin (Vice-Président du Sénat, Maire de Marseille, RI) et avec le soutien de Sénateurs de tous les groupes politiques de la Haute-Assemblée, la procédure de discussion immédiate sera de nouveau engagée le mardi 7 novembre prochain.

COMITE DU 24 AVRIL
(Regroupement des organisations arméniennes de France)
COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA)

Paris, le 4 novembre

* *La liste des 825 élus est disponible sur demande.*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTERSECTIONS MARSEILLE

Samedi 18 novembre à 15h
à la M.A.J.C.
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
— Ordre du jour important —
La présence de tous les membres est indispensable.

REUNION INTERSECTIONS CENTRE-FRANCE

Dimanche 19 novembre à 14h30
à la M.C.A.
68, rue Marcel Cerdan —
69100 Villeurbanne
— Ordre du jour important —
La présence de tous les membres est indispensable.

A VOS TÉLÉPHONES !

PHONÉTHON

DU FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

L'argent recueilli servira à construire la Route Dorsale du Karabagh et des écoles à Gumri, en Arménie

DATES ET HEURES DU PHONETHON :

VENDREDI 10 NOVEMBRE, de 18 heures à 22 heures

SAMEDI 11 NOVEMBRE, de 10 heures à 22 heures

DIMANCHE 12 NOVEMBRE, de 10 heures à 14 heures

N° VERT: 0800 269 300

FONDS ARMENIEN DE FRANCE, BP 12 — 75660, Paris Cedex 14

Tél. : 01 43 68 29 29; Fax : 01 43 68 15 91; E-mail: fonds.hayastan-france@fnac.net

NB : les noms des donateurs et les montants seront diffusés lors du Téléthon mondial du Fonds Arménien le 23 novembre 2000 de 21 heures à 23 heures (retransmission de la chaîne arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (canal 301), et en clair par les possesseurs d'une antenne satellite adéquate).

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԻ 25-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՏՕՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 12

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ
Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոնի – Ալփի Հայոց

Պատարագ ժամը 10-ին:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն Եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներու եւ Մաղթանք ի կեանս եղող Բարերարներու եւ սատարողներու համար:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ եւ Տարօն միասնական երգչախումբը ղեկավար՝

ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԿ. ԵՕՐԿԱՆՃԵԱՆ

Ժամը 13-ին ժողովրդական ճաշ Իսիի Փ.Ա.Ս.-ի սրահին մէջ:

Կը հրաւիրուին շրջանի հաւատացեալները ներկայ ըլլալ միասին աղօթելու մեր եկեղեցիի Բարօրութեան եւ Անսասանութեան համար 1700-ամեակի տօնակատարութեան սեմին:

ՀՐԱՒԷՐ

Հայաստանի մէջ
Քրիստոնէութիւնը
պետութեան կրօնք հռչակելու
1700-ամեակի առթիւ

Երեւանէն ժամանած
ՌՈՒԶԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
պիտի կատարէ իր յօրինած

ԳՐԱԿԱՆ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 17,
ժամը 20.30-ին Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին մէջ
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Հեռաձայն. – 01 - 47 – 36 – 02 – 50

Շաբաթ, Նոյեմբեր 18,
ժամը 20.30-ին Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին մէջ
8, rue du Groupe Manouchian
Հեռաձայն. - 01 – 48 – 93 – 99 – 88

Մուտքի նուէր:

ԼՐԱՏՈՒ

Հ. Յ. Դ.
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ 55-ԱՄԵԱԿԸ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը իր 55-ամեակը կը տօնէ Նոյեմբեր 25-ին, ժամը 20.30-ին Փարիզի Նովոթէլ պանդոկը (Փորթ տը Պանեոլէ): Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ 01 42 46 29 74

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«Issahakian»**
de Bagneux-Cachan

Les bénéfices d'une éducation bilingue

TABLE RONDE
avec
GILBERT DALGALIAN
Docteur en Linguistique
Présentation de son œuvre
le Mercredi 15 Novembre à 20h30
Signatures et dédicaces
à partir de 19h30
A la salle des Réunions de Cachan
Hôtel de Ville
Square de la Libération
94230 Cachan

Gilbert Dalgalian nous montre que tout enfant devenu bilingue dans un bon environnement acquiert par là même la capacité d'apprendre d'autres langues avec aisance et rapidité. Le plurilingue vit et s'enrichit dans la diversité des cultures.

— Entrée libre —

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-Ville **«Sossé Mayrig»** présente

LE
BALLET NATIONAL D'ARMENIE

Au Palais des Congrès du Parc Chanot
à Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8
MERCREDI
8 NOVEMBRE
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.031 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.031

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ո՛ւր Կ'ուղեն Տանիլ Հայաստանը

Երեւանի վերջին շրջանի հանրահաւաքները որոնցմով նախագահին հրաժարականը կը պահանջուի, այնպէս կը թուի թէ յաջողած են շարժում առեղծել 1999 Հոկտեմբեր 27-էն ի վեր գրեթէ լճացած քաղաքական կեանքին մէջ: Այդ «յաջողութեան» մէկ ապացոյցն է Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Նոյ. 2-ի հարցազրոյցը որ համոզելու, համբերել տալու գլխաւոր նպատակը կը հետապնդէր, յատկապէս տնտեսական բարելաւման հեռանկարներով: Բաւական զարմանալի էր տեսնել որ Հոկտեմբեր 27-ի ծանրակշիռ հանգրուանէ մը ետք իշխանութեան լծակները ձեռքը կեդրոնացուցած Նախագահը հրաժարականի քանի մը կոչերով ժամանակ շահելու քայլերու կը դիմէ, բաւական տկար եղլթով մը: Հազար անգամ խաբուած հողերանութեան տէր Հայաստանցին կրնա՞յ հաւատք ունենալ քանի մը տասնեակ հազար գործատեղիի հեռանկարին, երբ մինչեւ այսօր այդ ուղղութեամբ գրեթէ ոչ մէկ լուրջ մտահոգութեան փաստ տրուած է:

Ինչ կը վերաբերի հանրահաւաքներուն, անոնց զոյգ նախաձեռնողներն ալ երկրին անհրաժեշտ ղեկավարի տիպարը ըլլալու պայմանները չեն կրնար գործել: Առաջինը՝ Աշոտ Մանուչարեան, Ղարաբաղ կոմիտէի օրերէն մեծ ժողովրդականութիւն շահած էր, սակայն, մնայուն ներկայութիւն չունեցաւ քաղաքական յետագայ ընթացքին մէջ, կարեւոր պաշտօններ վարելով հանդերձ: Իր պատկանած Ընկերվարական ուժերու միութիւնն ալ մեծ ազդեցութեան տէր խմբաւորում չէ քաղաքական ներկայ բեմին վրայ: Իր անակնկալ վերայայտնութիւնը համատարած դժգոհութիւն մը շահարկելու նպատակը կը մատնէ ամէնէն աւելի, երբ կը պահանջէ որ նախագահը հրաժարի, աւելցնելով ալ թէ անոր մեկնումով կեանքը պիտի չբարելաւուի:

Երկրորդը՝ Արկադի Վարդանեան «ԻԱ. դար» կազմակերպութեան նախագահն է. Ռուսաստանի քաղաքացի է ու հոն տնտեսական կարեւոր գործունէութեան տէր: Լայն բազմութիւններու համար նոր դէմք մըն է, եթէ նոյնիսկ Հայաստանեան մամուլէն մէկ – երկու անունի որպէս հովանաւոր կը նշուէր: Հետաքրքրական է տեսնել որ հանրահաւաքներու նախաձեռնելու նախօրեակին հրատարակած է փոքր գրքոյկ մը, խորագրուած՝ «Հայերն ապրելո՞ւ են հայկական երկրում»: Հետոբրա – զգացական այդ հարցականին հետեւող քանի մը տասնեակ էջերը յաճախ կը վերածուին Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի իշխանութեան ամէնէն ծանր որակումներով քննադատութեան:

Անջատ – անջատ, բայց նոյն՝ Ռ. Քոչարեանի հրաժարականին պահանջով գործի լծուած զոյգ նախաձեռնութիւններու համաժամութիւնն է ուշագրաւը. նաեւ մտահոգիչը: Ճիշդ է որ ժողովուրդը դրական ոչինչ կը յուսայ որեւէ իշխանութենէ ու այդ պարագան լաւագոյն արտայայտութիւնը գտած է արտագաղթի ծանօթ թափով: Տրամաբանական թուելու պատճառներ ունի Մանուչարեանի արծարծած Մեղրիի փոխանակումի վարկածն ալ: Բայց ո՛չ մէկը նորութիւն է, ո՛չ ալ միւսը. ուրեմն, ինչո՞ւ այս զարգացումը այսօր:

Արդեօք Հոկտեմբեր 27-ի ոճերով երկիրը ապակայունացնելու ջանքը չէ՞ որ կը շարունակուի տարբեր մը հեռաւորութենէն, համբերելու խրատներէ աւելի ազգը միջոցներ պարտադրելով, անշուշտ, Ռ. Քոչարեանի ղեկավարութեան:

Ա. Թ.

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 6 / 7)

ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Եկամուտներու նախարար Գագիկ Պօղոսեան յաջողած չըլլալով ամէն ամսուան համար 16 միլիառ դրամի հարկահաւաքի իր նպատակը իրականացնել, վարչապետին հետ ունեցած նախնական պայմանաւորութեան համաձայն հրաժարած է: Տեղը նշանակուած է Անդրանիկ Մանուկեան. ան Նոյեմբեր 6-ին «Արմէնփրէս»ին տուած հարցազրոյցին բսած է թէ երկրին մէջ տնտեսութեան «ստուերային» հատուածը դգալի է ու ինք ամէն բան կ'ընէ որ բոլորը ներգրաւէ հարկային դաշտին մէջ:

Նախկին նախարարը նշանակուած է վարչապետի գլխաւոր խորհրդական:

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԻՃԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստան գացած ռուսական պատուիրակութենէն քաղաքագէտ Անդրանիկ Միհրանեան Նոյեմբեր 6-ին լրագրողներու հետ զրոյցին ընթացքին խօսած է Հայաստանի տնտեսութեան մէջ ներդրումներու հեռանկարներու մասին: Իր տեսակէտը այն է որ Հայաստանի ու Սփիւռքի գործի շրջանակները վախցնողը ոչ միայն Ռուսաստանի իրադարձութիւններն ու Ղարաբաղի հարցն են, այլ նաեւ արտագաղթը: Այդ պատճառով Ռուսաստանի Հայերու միութիւնը ծրագրած է հանդիպում մը, նախ Ռուսաստանի, ապա ամբողջ աշխարհի հայ գործի մարդոց հետ:

Խօսելով դրացի երկիրներուն հետ Հայաստանի կառավարութեան գործակցութեան ջանքերուն մասին, ան բսած է թէ «այսօրուան յեղյեղուկ վիճակը կը շարունակուի, մինչեւ այս տարածքում մի գերիզօր ուժ ստիպի ընդունել իր բաժանը: Եթէ այդ ուժի եւ Հայաստանի շահերը համընկնեն, այդ դէպքում հնարաւոր է վճռական առաջընթաց ունենալ»: Ան աւելցուցած է տակաւին թէ մօտաւորէն դժուար է որ ներկայի լճացումէն ելքի կարելիութիւն ստեղծուի:

ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐՆԵՐԸ ԹԻԿՈՒՆՔ ԿԸ ԿԱՆԳՆԻՆ Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Հայաստանի Միլիոնատէրներու Միութիւնը Նոյեմբեր 6-ին բաց նամակով մը դիմած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի, պահանջելով որ ազատ արձակուի Արկադի Վարդանեան որ տասը օր բանտարկութեան դատապարտուած էր երկրին իշխանութիւնը տապալելու մղող ելոյթներուն համար: Մինչդեռ միլիոնատէր նամակագիրները «խիստ անարդար եւ անօրինական» կը նկատեն այդ պատիժը: Անոնք աւելցուցած են նաեւ թէ իրենք կրնան մէկ միլիառ տոլարի ներդրում ընել Հայաստանի մէջ, բայց չեն ըներ որովհետեւ համոզուած են որ թալանը կը շարունակուի, եւ չեն վստահիր ներկայի իշխանութիւններուն:

ՊԱՊԻՆ ԱՒԵԼԻ ՊԱՊԱԿԱՆ ԲՐԻՏԱՆԱՑԻՆ

Հոկտեմբեր 29 – Նոյեմբեր 1 Բաքուի մէջ կայացած Հելսինքեան քաղաքացիական խորհրդաժողովին մասնակցած են Հայաստանի ու ԼՂՀ պատուիրակութիւններն ալ: Այդ ընթացքին, ինչպէս տեղեկացուցած են պատուիրակութեան անդամները Երեւան վերադարձին, տեղ միջադէպ տեղի ունեցած է. Հայերու հասցէին արտայայտութիւններով լեցուն ելոյթէ մը ետք նիստերու դահլիճը լքած են ԼՂՀ ներկայացուցիչները: Հետաքրքրականը այն է որ այդ արտայայտութիւնները ունեցած է ոչ թէ ազրպէյճանցի ծայրայեղական գործիչ մը, այլ բրիտանական կազմակերպութեան մը Ազրպէյճանի ներկայացուցիչը...:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐՊԷՅՃԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն խարդախութիւնները կըրնան պատճառ ըլլալ, որ Եւրոպայի Խորհուրդին իր անդամակցութեան հարցը յետաձգուի, կը գրեն Ֆայնանշիըլ Թայմզի Բաքուի երկու թղթակիցները (Նոյեմբեր 7): Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 7-ին է, որ Սթրասպուրկի մէջ կը քննուէր Ազրպէյճանի եւ Հայաստանի անդամակցութեան հարցը: Միջազգային դէտերը խիստ կերպով դատապարտած են ընտրութիւններու «լուրջ անկանոնութիւնները» եւ Բաքուի դիւանագէտները, կը գրէ թերթը, կը խորհին որ Եւրոպայի Խորհուրդը պիտի յետաձգէ Ազրպէյճանի անդամակցութիւնը, միաժամանակ յետաձգելով Հայաստանի անդամակցութիւնը, քանի Խորհուրդը նոյն ձեւով կ'ուզէ վարուիլ երկու երկիրներու նկատմամբ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախկին վարչապետ Հ. Շմիտ ծանօթ շաբաթաթերթ «Ցայթ»ի մէջ ծաւալուն յօդուածով մը դէմ արտայայտուեր է եւ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան («Յառաջ», Հոկտեմբեր 12), հատորով մըն ալ կըրկնած է իր տեսակէտը: «Եւրոպայի համար ԻԱ. դարու հեռանկարներ» խորագրուած հատորին մէջ Շմիտ կը թուէ Թուրքիոյ անդամակցութեան անպատեհութիւնները. բնակչութեան աճի մեծ թափը որով Թուրքիա դարուն աւարտին Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ գումարին հաւասար բնակիչ պիտի ունենայ. Թուրքիա շրջապատի բոլոր երկիրներուն հետ հարցեր ունեցող երկիր է, ինչ որ կը դժուարացնէ Միութեան կողմէ հաւասարակշռուած արտաքին քաղաքականութիւն տանելու գործը. Թուրքիոյ տրուած ԱՄՆ-ու մեծ նեցուկը եւ վերջապէս մշակութային մեծ տարբերութիւնը որ կայ Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ:

ՓՈԹՈՐԻԿԸ, առաւելաբար, աւեր գործած է Մեծն – Բրիտանիոյ մէջ, ուր 13 մեռեալ կայ եւ քաղաքներ ջուրերու տակ մնացած են: Ամէնէն աւելի վնաս կրած է Եորք որու երկու ճամբաները անգործածելի դարձած են եւ քաղաքին կապը խզըւած է երկրին հետ: Ֆրանսայի մէջ, Նոյեմբեր 6-ին համար նախատեսուած փոթորիկը այնքան ուժգին չեղաւ եւ գըլխաւորաբար Նիսի շրջանն է որ մեծ վնաս կրեց: Օդակայանը, շրջան մը, կարելի չեղաւ գործածել եւ մօտ 50 թռիչքներ ջնջուեցան, 3 մեռեալ կար Նիս եւ Կափ:

ՌՈԺԷ ՓԷՅՐԸՖԻԹ, ծանօթ գրագէտը մեռաւ 93 տարեկանին: Իր մահը պատճառ եղաւ որ ողջ ըլլալը իմացուի: Ծնած էր Գասթր 1907-ին եւ դաստիարակուած Լազարիստ եղբայրներու մօտ: Շատ փայլուն ուսանող մը եղած է. 1930-ին, Արտաքին նախարարութիւն մտած է: Հեղինակ է շուրջ 30 գիրքերու, որոնց ամէնէն ծանօթը եղած է «Les amitiés particulières» որ 1945ին արժանացած է գրական Ռընոտօ մրցանակին: Լաւագոյն գործերէն են նաեւ «Les ambassades», «Alexandre le Grand» «La mort d'une mère»: Մեծ ոճարան մըն էր, լաւագոյն ձեւով գործածած է լեզուն: Մանկութենէն տարուած էր Մեծն Աղեքսանդրով, որու նուիրած է 3 հատոր: 1933-ին կրցած է դեսպանատան քարտուղարի պաշտօն մը ձեռք ձգել Աթէնք, որպէսզի կարենայ աւելի մօտէն հետեւիլ Աղեքսանդրի հետքերուն: Հատոր մըն ալ ունի որ կը կոչուի «Հըրեաները», ինչ որ զինք դասած է հակահրեաներու շարքին:

ԻՏԱԼԻՈՅ Օթրանթէ նաւահանգիստը խարիսխ նետած է նաւ մը որ ընկղմելու վրայ էր բացը, 1200 գաղթականներով, բոլորն ալ Քիւրտեր:

ՆԻԺԵՐԻԱՅԻ հարաւը երթեւեկի ծանր արկած մը պատահած է, պատճառ դառնալով 200 մեռեալի: Բախումը տեղի ունեցած էր քարիւղատար բեռնակառքի մը հետ, որ պայթած է եւ կրակ առած են 115 կառքեր:

ԳՐԱԿԱՆ ՖԵՄԻՆԱ մրցանակը շնորհուեցաւ, ինչպէս կը սպասուէր, Գամիյլ Լօրանսի «Dans ces bras-là» վէպին համար, իսկ Մետիսիս մրցանակը՝ Եան Ափերիի «Diabolus in musica»ի համար:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԵՎԷՃԵԱՆ կողմնակից է աջի մեծ խմբաւորումի մը, ինչպէս յայտարարած է «Ֆիկառօ»ի (Նոյեմբեր 7): Կ'ըսէ թէ Է. Պալատիւր նախաձեռնութիւն մը առած է այդ առընչութեամբ: Պէտք է ընդդիմութեան երեք խմբաւորումները համախմբել եւ այդ մեկնակէտէն աշխատիլ կոմիտէ մը կազմել ձուլումի մը նըպատակով, ապա լայն խորհրդակցութիւն մը ընել ընտրողներուն հետ:

ՎԱՏԻԿԱՆ հերքեց որ Պապը կրնայ քաշուիլ Ծնունդին, ինչպէս յայտարարած էր գերմանական «Պիլտ» օրաթերթը եւ միաժամանակ հաստատեց Յովհ. Պօղոս Բ.ի Ուկրանիա այցելութիւնը Յունիսին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սեւ ծովու ափին վրայ, Սինոփի բացերը, 330 մեթր խորութեան մէջ, 1500 տարեկան չորս փայտաշէն նաւերու մնացորդներ գտնուած են: Ընդծովեայ հետազօտութիւնները կը կատարեն ամերիկացի սուզակներ որոնք այդ խորութեան մէջ իրենց գտած ծովային կենդանիներու խեցիները քննելով եզրակացուցած են թէ 15 հազար տարի առաջ Սեւ ծովը անոյշ ջուրով լիճ մըն էր որ յետոյ երբ սառնակոյտներ սկսած են հալիլ, ողողումներու հետեւանքով միացած է Եգէականի ու Միջերկրականի:

– ՃԱՏՐԱԿ –

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐ

ՊՈԼԻՍ

Հայաստանի ներկայացուցիչները՝ տըղաք թէ աղջիկներ կը շարունակեն յաջող ելոյթներ ունենալ: Այսպէս, տղաքը իրենց վերջին մրցումներուն, Պուլկարիոյ հետ հաւասար արդիւնք մը արձանագրելէ ետք յաջորդաբար յաղթած են Դանիոյ, Զուիցերիոյ խումբերուն, մինչ աղջիկները յաղթանակներ տարած են ալպանացի, ամերիկացի, եւլկօլաւ եւ անգլիացի իրենց մրցակիցներուն դէմ: Ներկայիս Հայաստանի տղոց խումբը կը գրաւէ ընդհ. դասաւորման 4/5-րդ տեղը, 21,5 միաւորով, իսկ աղջիկները 16,5 միաւորով 4-րդ են:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Ֆրանսայի Բաժակ – Զ. հանգրուան

Փարիզեան Շրջան

Իւ.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ – Ս. Ժընըվիեւ	3 – 2
Ա.ԷՍ.Օ. Իսի – Սանուա Ս. Կրասիէն	0 – 4

Տրոմ-Արտէշի Շրջան

Վուլթ Լիվրոն-Ա.ԷՍ.Օ. Ա. Վալանս	0 – 4

Նահանգային Բաժակներ

Փարիզեան Շրջան

ՀՄԸՄ Ֆրանս(Ա) – Պոնտ-լա-Ռէն(Բ)	5 – 0

Պասանըներ

Վիլ տ'Ավրէ – ՀՄԸՄ Ֆրանս	4 – 4
(ՀՄԸՄ փէնալթիներով 2 – 4 յաղթական)	

Տրոմ-Արտէշի Շրջան

ՀՄԸՄ Վալանս – Լը Փուզէն	0 – 1

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Արծիւ (Մարսէյլ) – Լա Մէտ	3 – 1

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼԼՕԼԵԱՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, 2000

Երրորդ անգամն է որ Գերմանիա կուգամ այս տարի: Չորրորդը՝ եթէ ներառնենք Վիէննան, իբր գերմանախօս աշխարհի մէկ մասնիկը: Ակադեմական մտածումի եւ հետազօտութիւններու կեանքն ալ ենթակայ է «մօտա»յի, ինչպէս նուազ վերացական, աւելի վաճառականական մարզերը ենթակայ են նոյնին: Այս տարի, սփիւռքագիտութեան «մօտա»ն կը թուի հասած ըլլալ գերմանախօս աշխարհին, եւ ես՝ իբր մասնագէտ բաղդատական սփիւռքագիտութեան, ապա նաեւ իբր խմբագիր անգլիագիր «Սփիւռք. – Անդրազգային Ուսումնասիրութիւններու Պարբերաթերթ»ին (արտօնատէրը՝ Զօրեան Հիմնարկ, հրատարակիչը՝ Թորոնթոյի Համալսարանի հրատարակչական), յաճախ կը հրաւիրուիմ ելոյթներով նիւթը ծանօթացնելու օտար մասնագէտներու, մանաւանդ երիտասարդ ու համեմատաբար անփորձ մասնագէտներու:

Անշուշտ որոշ հակասութիւն մը կայ «անփորձ» եւ «մասնագէտ» բառերուն միջեւ: Սակայն երբ ճիւղ մը համեմատաբար նոր է – ինչ որ է սփիւռքագիտութեան պարագան – անսովոր չէ այս իրավիճակը: Գերմանիան, նաեւ Եւրոպան, գաղթականութեան ուսումնասիրութիւններու բազմաթիւ հմուտ մասնագէտներ ունին – ընկերաբաններ, վիճակագրական վերլուծողներ – սակայն անոնց մտածողութեան հակումը եղած է նեղ, տեղական եւ ոչ սփիւռքային: Այսինքն՝ այս մասնագէտները կը գտնուին համալսարաններու մէջ, կամ պետութեան գրասենեակներու մէջ: Գիտաշխատողներ են, որոնք կրնան մանրամասնօրէն ըսել թէ Միւնիխի մէջ քանի՞ Թուրք կ'աշխատի փլասթիքի գործարաններու մէջ. կամ քանի՞ Թունուզցի կ'աշխատի Փարիզի Փէօժէօյի գործատան մէջ, կամ թէ Պրիւքսէլի ոճիրներու քանի՞ տոկոսը կարելի է վերագրել քիւրտ գաղթականներու: Սակայն այս քիչ մը հաշուապահական մօտեցումը, որքան ալ կենսական է պետութեան գործունէութեան համար, հեռու կը մնայ ընկերային եւ մարդկային գիտութիւններու աւելի համապարփակ մտածողութենէն: Այդ մտածողութեան ռահվիրան եղած է վերջին տասնամեակին, 1990–ին հիմնուած եւ 1991–էն ի վեր հրատարակուող «Սփիւռք» («Diaspora») պարբերաթերթը, որուն հիմնադիր խմբագիրը եղած եմ ես եւ որուն ուղեգիծը հմտութեամբ նշած եւ վարած է Գուրգէն Սարգիսեան, Զօրեան կառոյցին մէջ: Կը նշեմ այս, որովհետեւ որքան գիտեմ առիկա մէկն է այն հազուագիւտ առիթներէն, երբ հայկական սփիւռքի միտքը, փորձառութիւնը եւ վերլուծական կարողութիւնները լծուած են համաշխարհային տարողութիւն ունեցող իրողութեան մը նուիրուած աշխատանքի: Ամէն կողմ գաղթական կայ, ապաստանեալ կայ, էթնիքական հակումով համայնքներ կան, – եւ, ո՛չ ամէն կողմ բայց յաճա՛խ, անոնցմէ ոմանք տակաւ սփիւռքային ձեւակերպում կըստանան: Այսինքն՝ կը սկսին վերածուիլ տեղւոյն վրայ հաստատուած հաւաքականութիւններու, կը սկսին օժտուիլ իրենց յատուկ կառոյցներով եւ վերնախաւով. կը սկսին մշակել իրենց յատուկ խառնալեզու «մշակոյթ» եւ մտածողութիւն. կը սկսին ստեղծել կապեր՝ թէ իրենց պապենական հայրենիքին, թէ՛ ալ նոր, հիւրընկալ հայրենիքին հետ: Կը հետապնդեն սփիւռքեան համայնքներու յատուկ նպատակներ, ամէն մարզի մէջ (տնտեսական, ընկերային, կրօնական, լեզուական – մշակութային, եւ այլն): Կը հետապնդեն հին մշակոյթի պահպանում եւ կամ նոր, խառնածին մշակոյթի մը կառուցում – ուր գաղթողին մշակոյթը, հիւրընկալ երկրի մշակոյթը, ապա նաեւ ամէնուրեք իր ներկայութիւնը զգացնող, ԱՄՆ–էն արտածուող աշխարհայնացումի մշակոյթը կը խառնուին իրարու: Նման նոր սփիւռքներու բաղդատական (կամ, ինչպէս կ'ըսեն Հայաստանի մէջ, համեմատական) ուսումնասիրութիւնը իմ մասնագիտութիւնս է, ապա նաեւ անոր տեսական վերլուծումը եւ գործնական կիրարկումը մեր պարբերաթերթի յատուկ դաշտերն են: Հիմա, երբ Եւրոպայի մէջ ալ մարդիկ կ'ընդունին որ 1960–էն ի վեր կիրարկուող գաղթականամէտ վարքագիծը անվերադարձ ձեւով փոխած է հին ազգ–պետութիւններու դիմագիծը, հիմա, երբ այլեւս համակերպած են որ բազմազգ եւ բազմամշակոյթ ընկերութիւններ կան Եւրոպայի մէջ, եւ որ միատարր ազգերը կը պատկանին Արեւմտեան Եւրոպայի անցեալին, ոչ անոր ապագային, – ահա հիմա՛ ըսփիւռքագիտութեան բազմակողմանի մօտեցումը «մօտա» է, եւ ինծի առիթ կը տրուի յաճախ այս կողմերը, յատկապէս, վերջերս Գերմանիոյ մէջ դասախօսելու: Գերմանիան ունի հետազօտութեան յատկացուած ֆոնտեր եւ անգլերէնի հմուտ գիտնականներ: Իսկ անգլերէնը արդէն իսկ միջազգային գիտաժողովներու լեզուն է հիմա:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20, 2000

Այն կազմակերպութիւնը՝ որ զիս հրաւիրած է Պէրլին, անսովոր առաքելութիւն մը ունի, որ զինք կը զանազանէ ուրիշներէ: Փետրուարին, երբ Համպուրկի համալսարանն էի, կը դասախօսէի միջազգային գիտաժողովի մը, որուն կը մասնակցէին ընկերաբաններ, մարդաբաններ (Անգլիայէն, Իրլանտայէն, Ռուսաստանէն, Զուիցերիայէն, Դանիայէն եւ Գերմանիայէն), ապա նաեւ միմնուճար Ամերիկացին ու Հայը՝ ես, Ցումխին, երբ Պէրլինի (նախկին Արեւելեան Պէրլինի) Համպոլտ համալսարանին մէջ դասախօսեցի, ունկնդիրները գլխաւորաբար ընկերաբաններ ու վիճակագրագէտներ էին: Այս անգամ, մեր գիտաժողովը ունի տարբեր բնոյթ, որ կ'արժէ պարզաբանել:

Եւրոպական Միութիւնը ներկայիս ընդունած է որ կան հարցեր, որոնք ունին համա – եւրոպական բնոյթ, եւ որ գաղթականութիւնը (migration), անկէ բխող էթնիքական (ethnique) եւ մանաւանդ սփիւռքային (diasporique) հաւաքականութիւնները կը կարօտին ընդհանուր եւ բաղդատական վերլուծումի: Ցաւելեալ՝ Պէրլինի մէջ կը գտնուի Migration պարբերաթերթի խմբագրատունը եւ Թրքական, ապա նաեւ ուրիշ ազգերու գաղթականութեան ուսումնասիրութեամբ զբաղող «Եւրոպական Գաղթականութեան Ուսումնասիրութիւններու Կեդրոնը», որուն վարիչը Եոխէն Պլաշքէ, համակիր է իմ վերլուծական մօտեցումին: Ան Եւրոպական Միութեան, ապա նաեւ գերման պետութեան հետազօտութիւններու յատկացուցած դրամը կը գործածէ իւրայատուկ ձեւով, – վեց ամիսը անգամ մը պզտիկ, համեստ, այլ շատ հետաքրքրական գիտաժողովներ կը կազմակերպէ, որոնք խառն բնոյթ ունին միշտ: Իւրաքանչիւրը միաժամանակ թէ՛ առիթն է փորձառու, հմուտ մասնագէտներու զեկուցումներուն, թէ՛ ալ – եւ ա՛յս է եզակին – իրենց աւարտաճառերը նոր պատրաստող երիտասարդներու առաջին զեկուցումներուն: Կառոյցը միշտ նոյնն է, – երեք օր տեւող գիտաժողով, իրենք փորձառու մասնագէտ, ապա բազմաթիւ նորերու առաջին հանրային ելոյթը, որ յաճախ խակ է իբր վերլուծում կամ մօտեցում, սակայն նաեւ նորութիւն կը բերէ, նոր տեղեկութիւն եւ մօտեցում: 1997–ին առաջին ելոյթս ունեցայ Պէրլինի մէջ: Անկէ ետք, հրաւիրուած էի քանիցս, սփիւռքագիտութեան նիւթը համապարփակ ձեւով ներկայացնելու այս հիմնարկին կազմակերպած ուրիշ գիտաժողովներու՝ Լիվըրփուլի, Կրընատայի եւ Աթէնքի մէջ: Երեք վայրեր, որոնք հրապուրիչ էին, սակայն ժամանակը չարտօնեց երթալ ու մասնակցիլ: (Փակագծի մէջ կ'արժէ ըսել որ Եւրոպական Միութեան դրամով, կանոնաւոր յաճախականութեամբ կազմակերպուող նման գիտաժողովներ պարտադիր են Միութեան անդամ տարբեր երկիրներու մէջ տեղի ունենալ, ոչ միայն Գերմանիոյ: Պարտադրուած ու վճարուած գիտական զբօսաշրջիկութիւնը հաճելի է թէ՛ գերման կազմակերպիչներուն, թէ՛ ալ ինծի նման Ամերիկայէն հրաւիրեալներուն համար: Դժբախտաբար, ինչպէս նշեցի, ինծի ուղղուած հրապուրիչ հրաւէրները Փորթուկալի, Սպանիոյ եւ Ցունաստանի մէջ կայացող ժողովներուն, չկրցայ ընդունիլ: Ուրեմն ահա Պէրլինէն, «Քուտամ» կոչուող պողոտայի վրայ կը գրեմ այս տողերը):

Սակայն պէտք չէ գանգատիլ: Գերմաներէն չեմ գիտեր ու հոս միշտ խորթ կը զգամ, մինչ Ֆրանսայի մէջ՝ ո՛չ: Բայց եւ այնպէս հետաքրքրական է դիտել, վկայել Պէրլինի կերպարանափոխումին: Եւ, ամէնէն կարեւորը, մասնակցիլ այս բազմազգ ու բազմամօտեցում գիտաժողովին: Երեք փորձառու գիտնականներէն մէկը ես եմ (դժուար է համակերպիլ որ 56 տարեկան եմ ու երեց սերունդին կը պատկանիմ, մինչ նորերը 25–էն 35 տարեկան են ընդհանրապէս): Փորձառու երրեակէն մէկ ուրիշը՝ ամերիկացի հրեայ հանրածանօթ մասնագէտ մըն է որ Շուէտ կը դասաւանդէ, որուն գործը կարդացած եմ, որուն հետ համակարգիչով հաղորդակցած եմ, եւ որուն հետ զրուցելու անհամբեր եմ, սակայն ներկայ չէ, – մէկ օր առաջ Դանիոյ մէջ ինքնաշարժի արկածի մը ընթացքին վիրաւորուած է: Երրորդ երէցը իտալացի կին մըն է Ֆիրենցէի համալսարանէն, որուն անունը ծանօթ է, սակայն գործը՝ ոչ: Պիտի ծանօթանանք:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21, 2000

Ներկայ է երիտասարդներուն խուռներամ խումբը: Երկուքը Թրքուհիներ են, որոնցմէ մէկը կը պաշտօնավարէ անգլիական համալսարանի մը մէջ, մէկն ալ՝ Պէրլինի: Երկրորդը համակրելի անձ մըն է, Մոնրէալի (Գանատա) համալսարանին մէջ գրած է իր աւարտաճառը, Պոլսեցի է, Պոլսէն գաղթած ու Մոնրէալ հաստատուած Թրքահայ ընկերուհիներ ունի, ծանօթ է սփիւռքահայութեան իրականութեան, կը ճանչնայ գործս, Ցումխին ներկայ էր Համպոլտի համալսարանին մէջ տուած դասախօսութեանս: Հետը կարելի է բաւական անկեղծ երկխօսութիւն ունենալ: Ճիշդ է, միշտ կայ երկուքին մօտ ալ Թուրք / Հայ «հակասութեան» գիտակցութիւնը, սակայն կայ նաեւ փափաքը՝ միւսին իրականութիւնը, մտածողութեան աշխարհը ճանչնալու: Այս գիտաժողովի ամէնէն հետաքրքրական հանդիպումն է ինծի համար: Նոյնքան հետաքրքրական էր իր դասախօսութիւնը, որ մանրամասնօրէն վերլուծեց Թուրք հանրութեան յատուկ եւ անոր ուղղուած մետիաներու, մանաւանդ հեռատեսիլի ծրագիրներու զարգացումը եւ ներքին պայքարը՝ Պէրլինի մէջ: Սկիզբը՝ զուտ Թրքերէն ծրագիրներ, յետոյ՝ նոր սերունդին համար գերմանալեզու ծրագիրներու յաւելումը: Նիւթերու եւ վճարովի յայտարարութիւններու հետ կապ ունեցող հարցեր կան, կայ նաեւ Թուրքիայէն ուղղակի, արբանեակով սփռուած ծրագիրներու հսկայ դերը: Կը յիշեմ 1999–ի Սեպտեմբերին տեսակցութիւնս Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեանին հետ: Անոր իրատես մտահոգութիւններէն մէկն ալ սա էր, որ Հայաստանէն արտագաղթող հոծ զանգուածը, ներկայիս 1.5 միլիոն ու դեռ աճող, հայ իրականութեան կապելու ամէնէն գործնական ձեւը հայաստանեան պատկերասփռումներու արբանեակային մատչելիութիւնը իրականացնելն է: Բարդ ու ծախսալից ծրագիր, որ ի վիճակի չէ իրականացնելու Հայաստանը: Սակայն Թուրք պետութիւնը կըրցած է բաւական բարձր մակարդակով իրականացնել այդ՝ Գերմանիոյ եւ անոր մօտ գտնուող երկիրներու Թրքախօս հոծ զանգուածին, ի միջի այլոց Թրքահայերու համար:

(Շար. 1)

ՊՈԼՍՈՅ ՎԻԷՆՆԱԿԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 175-ԱՄԵԱԿԸ

ՄՈՆՐԷԱԼ («Ցառաջ»). –

Վարժարանին 175–ամեակը այս տարի Թորոնթոյի մէջ տօնուեցաւ Հոկտ. 7-ին: Ես ալ հոն էի այդ գիշեր, աւելի քան 400 Մխիթարեանցիներու եւ համակիրներու կարգին ես ալ ապրեցայ այդ բացառիկ հաճոյքը:

Լաւ կը յիշեմ այն հպարտութիւնը զոր կը զգայի երբ օտարներ կը զարմանային տեսնելով 1825 թուականը լամբակիս ոսկեթին վրայ: Պատկառելի տարիք ունէր մեր վարժարանը, որ արդէն 103 տարու էր երբ ես սկսայ յաճախել:

Այդ թուականէն ի վեր ուսանողական եւ ասպարէզային 72 տարուան կեանքի լման պատմութիւն մը ապրելէ ետք հեշտ եւ երիտասարդ օդ է որ շնչեցի այդ օր: Իմ մեծ կամ հասակակից եղբայրներուս հետ հին յուշերով մանկացայ, աշակերտներուս թարմ մտերմութեամբ բախտաւորուեցայ:

Կարծես հին խաւիծի օրերու բուրմունքը կը զգայի:

Հայր Սարգիս Վրդ. Բարոյեանի ձայնը լսել կը կարծէի.

«Հայկական է, պատուական է»:

Բայց խաւիծէն զատ ինչե՞ր ունինք մենք Մխիթարեանցիներս, ի՞նչ առիթներ պարծանքի:

Հայկական է եւ պատուակա՞ն՝ մեր 175–ամեայ վարժարանը, անցեալի եւ ներկայի իր նուիրեալ վարդապետներով, որոնք սաներուն ցոյց տուին միայն իրենց բարոյական եւ հայկական դիմագիծը, կրօնականն ու ծիսականը վերապահելով եկեղեցիին:

Ինչպէ՞ս չպարծենալ իր փառաւոր վաստակով, երբ իր բազմահազար շրջանաւարտ սաներու հունձքով մեծ ներդրում ունի հայ ժողովուրդի զարգացած դասուն մէջ:

Հայկական է եւ պատուակա՞ն, Մխիթարեան Միաբանութիւնը, զոր հիմնեց Մխիթար Սեբաստացի ճիշդ 300 տարի առաջ, 1700–ին, Կ. Պոլսոյ մէջ, հոգեւոր, ուսումնա – կրթական, գիտական եւ մշակութային գործունէութիւն ծաւալելու նպատակով:

Որքան առողջ գնահատած է Հայաստանի Արտաքին գործոց նախարար Վարդան Օսկանեան թէ Մխիթար Սեբաստացին եղաւ եկեղեցւոյ առաջին հիմնադիրներէն, որ ազգային մշակոյթը դարձուց առաքելութեան գլխաւոր նպատակ: Ցարգելի նախարարը «մշակութային խիզախութիւն եւ հերոսութիւն» կ'որակէ կատարուած գործը:

Մխիթարեանները հիմնեցին իրենց անքան օգտաշատ տպարանը, ուր լոյս տեսան հայ պատմիչներու գործերու քննական բնագրերը եւ գրաբարի ու աշխարհաբարի քերականութիւններու ուսումնասիրական աշխատութիւնները: Ցատկապէս նշանակալից է Մխիթար Աբբահօր Հայկազեան լեզուի բացատրական բառարանը ուր ներառնուած են աւելի քան հարիւր հազար բառայօդուած: Վիէննայի Մխիթարեան Միաբան Հայր Արսէն Այտընեանի «Քննական քերականութիւն աշխարհաբար կամ արդի հայերէն լեզուի» երկասիրութեան մասին Հայկական Սովետական Համայնագիտարանը կը գրէ. «դարագլուխ է կազմել հայերէնագիտութեան համար եւ այժմ էլ պահպանում է գիտական իր մեծ արժէքը»:

Հայկական է եւ պատուական՝ Մխիթարեան ընծայարաններու, ճեմարաններու եւ վարժարաններու ցանցը՝ Վենետիկէն մինչեւ Վիէննա, Կ. Պոլսէն մինչեւ Մուշ եւ Երեւան, Հունգարիայէն մինչեւ Արժանթին:

Ուրախալի է որ 1773–ի երկփեղկումէն վերջ Մխիթարեան երկու ճիւղերու միջեւ 1900–ին սկսած սերտ համագործակցութիւնը յանգեցաւ երջանիկ միացման, որով խտացեալ ուժերով պիտի շարունակուի աւանդութիւն դարձած հայ մշակութային աշխատանքը:

Այսուհետեւ Հայրենիք այցելող հայ կամ օտար զբօսաշրջիկներ կոթողային այլ յուշարձաններու կարգին Երեւանի մէջ պիտի կենան նաեւ Մխիթար Սեբաստացիի յուշարձանին դիմաց, իր անունը կրող փողոցին եւ հրապարակին վրայ,

ուրկէ այս մեծ հայը պիտի ոգեւորէ Հայրենիքի մշակութային գաւակները:

Ու տակաւին հայկական է եւ պատուական՝ Իսթանպուլի մէջ 1946–ին հիմնուած Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը, որ առաջնորդի իր պատուաբեր դերը ունեցաւ այլ վարժարաններու Սանուց Միութիւններու որպէս նախաչաւիղ: Մխիթարեան Սանուց Միութեան «ՍԱՆ»ին մէջ պատրաստուեցաւ եւ թրծուեցաւ տաղանդներու եւ գրագէտներու տաղանդաւոր փաղանգ մը, որ պիտի ունենար արդիական իր ուրոյն ուղղութիւնը եւ ինքզինքը պիտի պարտադրէր նաեւ Հայրենի եւ ընդհանրական շրջանակներու մէջ: Իր բեմին վրայ իրենց թատերական արուեստի ընտրանի ձիրքերը յայտնաբերող եւ արհեստավարժ ասպարէզ գտնող բեմադիր եւ դերակատարներ յառաջապահ թատերգութիւնը պիտի մշակէին եւ ճաշակը արթնցնէին:

Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը ունեցաւ կարեւոր առաքելութիւն մը եւս՝ երբ իրենց վարժարանը մատնուեցաւ ընկղումի մը եւ օրուան միաբան վարիչները ստիպուեցան խորհիլ լիսէի բաժինը փակելու մասին: Նուիրեալ եւ ձեռներէց սաներ թեւ ու թիկունք եղան, բարոյապէս եւ գործնապէս սատարեցին իրենց կրթօճախին, որ կրկին ունեցաւ ամուսական եւ կրթական մակարդակի վերելք եւ հասաւ այսօրուան հպարտալի վիճակին՝ 420 ցերեկօթիկ աշակերտներով:

վերջապէս հայկական եւ պատուական էին այդ երեկոյ ներկայ գտնուող բոլոր սաները, որոնք վարժարանին համակիրներու հետ խուռներամ կերպով եկած եւ լեցուցած էին սրահը՝ բերնէ բերան: Անոնք չէին կորսնցուցած ցիրար, չէին մոլորած օտար մշակոյթի մէջ, հոս ալ կը շարունակէին մխիթարեան եւ պոլսական բարքերը, կը պահէին ազգային վարժարաններ ու կը ջանային ապրեցնել իրենց մայրենի լեզուն: Անոնք չէին մոռցած իրենց հայութիւնը զոր ամրապնդած էին մեր երանելի վարդապետները, բոլորն ալ սիրելի եւ նուիրեալ՝ Համբարեան, Բարոյեա՛ն, Տէր – Պօղոսեա՛ն, Մանեա՛ն եւ այսօրուան յաջորդները:

Ես համոզուած եմ որ այս հրաշալի միաբանները աւելի հա՛յ էին քան եկեղեցական: Ծնած Պոլսէ դուրս՝ հոն գաւառը թողած էին իրենց սիրտը, որ անընդհատ կը բաբախէր Հայրենիքի սիրով: Անոնք Մխիթարեան միաբան դարձան հայ գիրին ու հայ մշակոյթին հետ հաղորդուելու եւ անսակարկ ծառայելու մղումով: Այդ ուխտեալները չէին կրնար քարոզել եւ արդէն չքարոզեցին ալ հայութիւն եւ չպարտադրեցին հայրենասիրութիւն, սակայն գիտակցաբար ստեղծեցին առիթներ որ իրենց մտերմութեան մէջ վարակուինք Հայրենիքի այդ նո՛յն սիրոյ փոխանցիկ հոգեվիճակէն:

Կը մաղթեմ որ մեր սիրելի վարժարանը արժանի ըլլայ տօնելու ոսկեայ նոր յոբելեաններ: Անսասան մնայ Մխիթարեան Միաբանութիւնը եւ դարերու երկայնքով յարատեւէ իր ազգանուէր առաքելութիւնը, միշտ վայելելով իր արժանաւոր եւ երախտագէտ սաներու գուրգուրանքն ու հոգածութիւնը:

ԱՐԱՑ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՖԻԱԿԱՆ ՓՏԱԽՏԸ

«Էքսփրէս» շաբաթաթերթը (Նոյեմբեր 2 – 8) ծաւալուն թղթածրար մը ունի Կովկասի երեք հանրապետութիւններուն մաֆիական ներկային մասին, խորագրուած՝ «Կովկաս – մաֆիական փտախտը»: Թերթին յատուկ թղթակիցը Սիլվէն Փասքիէ առաջին տողերէն «աննախադէպ» կ'որակէ Հայաստանի Խորհրդարանին բացած քննութիւնը՝ 1992 – 1998 տարիներուն հեղուկ վառելանիւթի չարաշահումներուն մասին որ յանգած է աւելի քան 200 միլիոն տոլարի իւրացումի: Օտարերկրացի դէտ մը իրեն կ'ըսէ թէ ամէնէն հասութաբեր գործունէութիւնը հեղուկ վառելանիւթի կայան եւ գազինօ բանեցնելն է:

Խօսելով Վրաստանի մասին, Փասքիէ կ'ըսէ թէ մաֆիական կառոյցները ինքնակազմակերպութեան համակարգ մը կը ներկայացնեն ու իրարու կը միանան օրինաւոր եւ ապօրինի ուժեր: Ամէնէն ապականածները կը համարուին դատախազութեան հետ Ազգային ապահովութեան եւ Ներքին գործերու նախարարութիւնները: Իր համոզումով՝ կացութիւնը շատ տարբեր չէ Հայաստանի պարագային ալ: Քաղաքագէտ մը իրեն կ'ըսէ թէ հոն յաւելեալ կայ Ղարաբաղի պատերազմէն առաջ եկած «սակաւապետութիւն» մը որ ուժային կառոյցներուն հետ ուղղակի կապ ունի: Կը տրուի Պաշտպանութեան ներկայ նախարար Սերժ Սարգսեանի անունը որպէս ծխախոտի մաքսանենգութեան «հովանաւոր», ինչպէս յայտնած են շատ – շատեր:

Հետաքրքրական է բնակչութեան թիւին մասին ըսուածը. գործազրկութիւնը զանգուածային արտագաղթի կը մղէ բնակչութիւնը որուն թիւը 1.8 միլիոնի իջած է, ըստ արեւմտեան զուգամէտ արժեւորումներու, մինչ 1999–ի պաշտօնական թիւը 3.9 միլիոն եղած է. «միջազգային օժանդակութիւնը, ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ կ'որոշուի բնակիչներու թիւին հաշիւով» կը գրէ Ս. Փասքիէ:

Ինչ կը վերաբերի սեփականաշնորհումներու, «ամէնադէչ» օրինակը կը նկատուի հաղորդակցութեան ցանցին՝ «Արմէնթէլ»ինը: 1998–ին անոր 4%-ը տրուեցաւ ամերիկեան անյայտ ու կասկածելի ընկերութեան մը որ երկու ամիս առաջ ստեղծուած էր Գայմանեան կղզիներուն մէջ. շրջանի մէկ վկան կ'ըսէ. «Քանի մը պախշիշ բաւեց ատոր համար: Պախշիշ, որուն 10 միլիոն տոլարը տրուեցաւ այդ բնագաւառը գլխաւորող նախարարին»: Կասկածելի այդ ընկերութիւնը քիչ ժամանակ ետք մեծ շահով մը «Արմէնթէլ»ի իր բաժնեթուղթերը ծախեց նոր – նոր սեփականաշնորհուած յունական ընկերութեան, որ ներկայիս այդ մարզին 90%–ին վրայ հակակշիռ ունի եւ յաւելեալ՝ 15 տարուան մենաշնորհ մը: Հետեւանքը այն եղած է որ «հաղորդակցութիւնը թէ՛ սուղ է, թէ՛ լաւ չի բանիր»:

Կը յաջորդէ քոնեակի պատմութիւնը: Գործատունը Փէռնօ - Ռիքարին ծախելէ ետք (1998) 30 միլիոն տոլարի, պետութիւնը Մոսկուայի, Ս. Պետերբուրգի եւ Սարատովի իր գործատուներէն ցածորակ քոնեակ մը կ'արտադրէ, մրցելով Երեւանի արտադրութեան հետ:

Ցօղուածագիրը կ'անդրադառնայ տակաւին Սփիւռքէն եղած ներդրումներու փոքր ծաւալին: Հայաստանի գործի աշխարհին մարդիկը իրենց ակնարկը յառած են Թուրքիոյ: Անոնք կ'ըսեն. «Ի վերջոյ, դրացի երկիրներ ենք…». իսկ նախկին նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան կը չեշտէ թէ այնքան ատեն որ Ղարաբաղի հակամարտութիւնը չկարգաւորուի, երկիրը շրջափակման մէջ կը մնայ, առանց ինքզինքը գտնելու յոյսին: Ան կ'ըսէ թէ երկու տարի առաջ Հայաստան լուծումի այսօրուընէ աւելի նպաստաւոր տուեալ ունենալու առիթը կրնար ունենալ. վաղը աւելի դէշ պիտի ըլլայ:

Կովկասեան երեք Հանրապետութիւններուն մաֆիական ծաւալումին նուիրուած էջերուն մէջ, Հայաստանի դրուած տեղը ամէնէն փոքրն է, եթէ մխիթարութիւն կրնայ նկատուիլ այդ երեւոյթը:

ՔԱՂՀԱՆ

մօտէն — հեռուէն

ՄՈՐԻՍ ՏԷՐ – ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Նկարիչին թուղթի վրայ կատարած շուրջ 50 ստեղծագործութիւնները, որոնք, ցարդ, երբեք չեն ներկայացուած կը ցուցադրուին Նոյեմբեր 8-էն Դեկտեմբեր 9 վիէնի «Եօթը բլուրներու ցուցասրահը» 61, rue de Bourgogne (Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի, Ուրբաթ, Շաբաթ, ժամը 14–էն 19):

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Ազգային երկրորդական վարժարանի Բաստրմաճեան թատերասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 11-ին, աշակերտներու գնահատանքի օր մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին պարգեւատրուած են 75 աշակերտ – աշակերտուհիներ, նախակրթարանի եւ երկրորդականի բաժիններէն: Հանդիսութեան ընթացքին խօսք առած են ծնողական յանձնախումբի ատենապետ՝ Տիկին Սօնա Իսահակ, վարժարանի ուսումնական հարցերու տնօրէն տոքթոր Տանիէլ Ռասին, վարժարանի տնօրէն՝ Յակոբ Պուլկարեան: Գլխաւոր խօսողը եղած է փրոֆ. Շաքէ Մինասեան: Ան գնահատած է տնօրէնութիւնը որ գիտակցաբար պարգեւատրումը կը կատարէ Թարգմանչաց տօնին առթիւ: Հանդիսութեան աւարտին հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 16–ին տեղի ունեցած է համալսարանի հիմնադրութեան 45–ամեակի տօնակատարութիւնը: Հանդիսութիւնը վարած է վերապատուելի Նշան Պագգալեան արտասանելով անգլերէն աղօթք մը: Ապա, յատնկայս յարգուած է Հայկազեանի անձնակազմէն եւ ուսանողներէն մահացածներու, հարաւային Լիբանանի զոհերուն եւ վերապատուելի Մովսէս Ճանպազեանի յիշատակը: Համալսարանը հիմնուած է 1955–ին Պէյրութի Համրա թաղամասը, դաստիարակ եւ մտաւորական Արմենակ Հայկազեանի զաւակներուն կողմէ, օժանդակութեամբ ամերիկահայ Միսիոնարական Միութեան ու Միջին – Արեւելքի Աւետարանական Միութեան: 1921–ին, թրքական բանտի մէջ մահացած Ա. Հայկազեանի տեսլականը եղած է արաբական երկիրներու մէջ հաստատել հայկական համալսարաններ, որոնք պիտի հիւրընկալէին Արեւմտահայաստանի հայ ուսանողները: Իր խօսքին մէջ, տոքթոր Խանճեան ոգեկոչած է համալսարանին հիմնադրման սատարող դասախօսներու անունները: Համալսարանին նպատակն է, ըսած է ան, պատրաստել ուսեալ երիտասարդներ, որոնք ունենան Հայրենիքին եւ ժողովուրդին ծառայելու պատրաստակամութիւնը: Ապա, անգլերէն արտայայտուած են տընտեսագիտութեան բաժանմունքէն տոքթոր Ֆերի Սարաւի, արուեստի բաժնէն՝ Արտա Էքմէքճեան: Ցուցադրուած է Հայկազեան համալսարանի կեանքէն պատկերներ ներկայացնող սահիկներու շարք մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ամէն անգամուն կը խօսակցէին իրարու հետ: Ոչ երկարօրէն: Կը փոխանակէին քանի մը պարագայական խօսքեր՝ օդին մասին, աշխատութեան մասին: Ու իրենց խօսակցութեան կուտայրին փոխադարձաբար այն տպաւորութիւնը, թէ չէին փափաքեր մնալ դէմ դիմաց աւելի երկար՝ քան կը պահանջէր պարզ քաղաքավարութիւնը:

Անգամ մը բժիշկը եկաւ փոքր պայուսակ մը ձեռքին, որուն մէջէն կիսով դուրս կ'ելլէր գունաւոր պարբերաթերթ մը:

Մինչ Փիէր կը բարեւէր, Ան, մղուած թերեւս մտերմական շարժում մը ընելու բաղձանքէն, դուրս քաշեց թերթը: «Ֆութպոլ» շաբաթաթերթն էր:

– Ա՛հ, դո՞ւք ալ ֆութպոլով կը հետաքրքրուիք: Հայրս խաղացած է ժամանակին եւ երբ պզտիկ աղջիկ էի երբեմն կը տանէր զիս խաղադաշտ, բայց մայրիկս կը բարկանար: Ու հայրիկն ալ լքեց ֆութպոլը, ու սկսաւ յաճախել սրճարան: Անկէ ի վեր ոտքս չեմ դրած մարզավայրի մը մէջ:

– Թերեւս տեղեակ չէք, ուրեմն, որ յառաջիկայ Կիրակի բացառիկ մրցում մը կայ մեր քաղաքին մէջ: Մեր ազգային խումբը պիտի խաղայ Աւստրիոյ դէմ: Արդէն բոլոր մուտքի տոմսերը վաճառուած են եղեր: Հսկայ բազմութիւն պիտի ըլլայ խաղադաշտին շուրջ:

– Կը սիրեմ մտնել բազմութեան մէջ, յարեց Ան բան մը ըսելու համար՝ իբրեւ պատասխան:

Երիտասարդ բժիշկը հրաժեշտ առաւ եւ մտաւ դիւանատուն: Վերադարձին երբ նորէն կ'անցնէր աշխատաւորուհիին քովէն, մօտեցաւ անոր ու ըսաւ.

– Գիտէ՞ք, ֆութպոլին համար երկու հրաւիրատոմս ունիմ. եթէ կ'ուզէք ընկերանալ ինծի եւ … մտնել բազմութեան մէջ…

Շեշտը վարանոտ էր, բառերը որոշհետեւ արագ դուրս կ'ելլէին իր լեզուէն, մասամբ իրարու կը խառնուէին: Բայց Ան հասկցաւ ու զգաց որ արիւնը կը բարձրանար անսովոր կերպով դէպի իր այտերը: Փորձեց անտարբեր ձեւանալ հրաւէրի մը առջեւ՝ որ իրեն հաճելի էր:

– Շնորհակալ եմ, տոքթոր, ազնիւ էք, բայց չեմ գիտեր թէ պէ՞տք է ընդունիմ ու որոշ պատասխան մը տամ հիմա:

– Եթէ ոչ հիմա, գոնէ վաղը ըսէ՛ք: Կրնաք հեռաձայնել ինծի, վաղը, ժամը 12–ին 22 – 72 – 62 թիւով կը սպասեմ: Մինչ այդ, լաւ օր մը կը մաղթեմ ձեզի:

Աւելցուց.

– Այնպէս մը ըրէք, որ երկրորդ տոմսակս պարապի չերթայ:

– Միթէ ձեզի ընկերուհի կը պակսի՞, պատասխանեց մանկամարդուհին, քիչ մը աւելի կարմրելով:

Փիէր եւ Ան գացին միասին մրցման: Մտան բազմութեան մէջ: Փիէրի ունեցած տոմսակները իրաւունք չէին տար նստելու: Դիտեցին խաղը ոտքի, քով քովի: Հանդիսատեսները գիրար կը հրմշտկէին գրեթէ, այնքա՜ն խիտ էին իրենց շարքերը: Կը պատահէր որ Ան ստիպուէր բարձրանալ ոտքին ծայրերուն վրայ կարենալ հետեւելու համար գնդակին տեղափոխութիւններուն:

Հազարաւոր կոկորդներէ բարձրացած բացականչութիւններ, քաջալերական աղաղակներ կամ յուսախաբ տրտունջներ խառնուելով իրարու կը կազմէին ժխոր մը՝ որ կրկնակի ծաւալ մը կու տար խաղին:

Մրցումը կը շարունակուէր առանց արդիւնքի, երկու հաւասար ուժերու միջեւ: Երկրորդ կիսախաղին վերջաւորութեան միայն ֆրանսական խումբը յաջողեցաւ նշանակել կոլ մը: Անզուսպ, անգրաւելի խանդավառութիւն մը պոռթկաց իսկոյն մարզադաշտին մէջ ու ժողովուրդը, ոտքի կամ նստած, ալեկոծ լիճի մը կերպարանքը առաւ: Հանդիսատեսներու անհամար շարքեր, նման ծառերու բարձրացոյն ճիւղերուն անտառին մէջ քամիին տակ՝ կը ցնցուէին, կ'օրօրուէին:

Այդ միջոցին էր որ Ան զգաց թէ Փիէր իճախ թեւը մեղմօրէն փաթթուած էր մէջքին. տղուն ձեռքը հետզհետէ կը բարձրանար աւելի վեր, դէպի իր կուրծքը: Ան եւ Փիէր նայեցան իրարու, մեղսակից ժպիտ մը երեւցաւ երկուքին դէմքին վրայ: Փիէր, դանդաղօրէն, վար առաւ իր ձեռքը. մատները անցուց աղջկան մատներուն եւ գիրար ամուր բռնած դուրս ելան մարզարանէն՝ դժուարութեամբ անցք մը գտնելով բազմութեան մէջէն:

– Ի՞նչ ընենք հիմա, հարցուց Փիէր:

– Ես պէտք է տուն վերադառնամ, ըսաւ աղջիկը՝ կարուկ:

Բժիշկը, անխօս, առաջնորդեց Անը դէպի իր կառքը:

Նստան քով քովի: Մարզարանը քաղաքէն դուրս էր: Շուրջ երեք քիլոմեթր հեռաւորութիւն մը: Երբ քիչ մը յառաջացան խճողուած կառուղիէն վրայէն, Ան ըսաւ.

- Կրնաք քիչ մը յետոյ աջ դառնալ այսպէսով կը խուսափինք խճողումէ ու կը մօտենանք մեր տան: Բժիշկը հնազանդեցաւ:

Նոր ճամբան նեղ էր եւ գրեթէ ամայի: Քանի մը հարիւր մեթր յառաջանալէ ետք, Փիէր ուղղեց կառքը դէպի ծառի մը տակ, խոտին վրայ ու կեցուց զայն: Նայեցաւ աղջկան: Երկուքին ալ աչքերը իրարու հանդիպեցան: Երկուքն ալ զգացին թէ ջերմ փափաք մը կար իրենց մէջ՝ աւելի մօտենալու իրարու:

(Շար. 3)

Տիկին Քնարիկ Աղպաշեան,
Տէր եւ Տիկին Կասթոն Մէջօրա եւ զաւակները՝ Ժան - Մարտիկ եւ Վալերի,
Տիկին Լիւսի Օհանեան,
Տիկին Վարդուհի Օհանեան
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, բարեկամները ու զինք սիրողները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր, փեսային, քեռայրին, ազգականին եւ սիրելի բարեկամին՝

ՍԻՄՈՆ ԱՂՊԱՇԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 2-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 8-ին, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլէ գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

FRA DACHNAKTSOUTIOUN

Communiqué de Presse

Les combats menés pour la reconnaissance du génocide arménien s'intensifient dans le monde et créent une forte dynamique autour de la cause arménienne. Ils génèrent un véritable élan de sympathie auprès des leaders d'opinion, d'une grande partie de la classe politique et des opinions publiques.

La manière dont les actions ont été déployées par la diplomatie de la diaspora arménienne avec le soutien officiel de l'Etat arménien, a permis d'enregistrer de réelles avancées pour la reconnaissance du génocide.

En réaction, l'Etat turc fait de l'action anti-arménienne une de ses priorités majeures en s'appuyant sur des moyens économiques, financiers et politiques sans aucune commune mesure avec ceux que nous avons déployés. C'est dans ce contexte clairement défavorable sur le plan du rapport de force que nous devons tout mettre en œuvre pour gagner les combats politiques et diplomatiques en faveur de la cause arménienne.

Alors que nous approchons de la fin de ce siècle et du passage vers un nouveau millénaire, il est absolument nécessaire de donner un coup d'accélérateur à notre combat et de l'inscrire dans un cadre novateur, plus ambitieux, plus en phase avec les nouvelles réalités politiques et diplomatiques. Le monde bouge, les structures internationales et leurs prérogatives évoluent. Nous devons nous donner les moyens d'aborder avec encore plus de force et d'efficacité les combats de la cause arménienne au XXIème siècle.

C'est pourquoi, le moment est venu pour la FRA de présenter sa vision de l'avenir, tout en poursuivant l'action déjà entreprise depuis de nombreuses décennies par l'ensemble de ses structures et de ses militants.

Elle précisera, notamment pour l'Europe, la nature des combats de demain, les champs d'action à préempter, les priorités à définir, les moyens nouveaux à mettre en œuvre et notamment pour la France, le schéma d'une nouvelle organisation communautaire démocratique qui donnera un nouvel élan et une nouvelle dimension à la lutte pour la cause arménienne.

C'est la raison pour laquelle, à l'occasion du 110ème anniversaire de la FRA, la FRA Dachnaktsoutioun d'Europe occidentale organise un meeting, le dimanche 12 novembre prochain à 15h30 au Palais des Congrès, à Paris, autour de l'avenir de la stratégie de combat pour la cause arménienne.

FRA DACHNAKTSOUTIOUN /
Europe Occidentale

Paris, le 2 novembre

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԻ 25-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԵՒ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՏՕՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 12

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ
Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Եպիսկոպոսական Հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոնի - Ալփի Հայոց

Պատարագ ժամը 10-ին:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն Եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներու եւ Մաղթանք ի կեանս եղող Բարերարներու եւ սատարողներու համար:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ եւ Տարօն միութեան երգչախումբը ղեկավար՝
ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԿ. ԵՕՐԿԱՆՃԵԱՆ

Ժամը 13-ին Ժողովրդական ճաշ Իսիի Փ.Ա.Ս.-ի սրահին մէջ:

Կը հրաւիրուին շրջանի հաւատացեալները ներկայ ըլլալ միասին աղօթելու մեր եկեղեցիի Բարօրութեան եւ Անսասանութեան համար 1700-ամեակի տօնակատարութեան սեմին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Centre Culturel SAINT MESROB

Jeudi 16 novembre à 20h45

Soirée Albert ANDONIAN

L'auteur d'Histoire d'un Akhpar vient de publier deux livres :
— **A CHACUN SON DESTIN et regard sur la Russie d'aujourd'hui;**
— **CONFESSION D'UN POETE** (traduction de poètes arméniens et poèmes personnels de l'auteur)

L'auteur présentera son œuvre, la dédicacera et déclamera des poèmes,
au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5ème

Entrée libre — Cocktail

Métro : Cardinal Lemoine, Monge.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTERSECTIONS MARSEILLE
Samedi 18 novembre à 15h
à la M.A.J.C.
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
— Ordre du jour important —
La présence de tous les membres est indispensable.

REUNION INTERSECTIONS CENTRE-FRANCE
Dimanche 19 novembre à 14h30
à la M.C.A.
68, rue Marcel Cerdan — 69100 Villeurbanne
— Ordre du jour important —
La présence de tous les membres est indispensable.

Recherche pour succession

Le Cabinet COUTOT-ROEHRIG à TOULOUSE recherche pour une succession les parents de Monsieur **Armand KALTAKIAN.** Son père, né sur la commune de MENTICHE le 2 novembre 1906, s'appelait Haroutine KALTAKIAN. Sa mère, née sur la commune de YOZGAD le 7 décembre 1911, s'appelait Yeckiné MOURADIAN. Toute personne pouvant nous fournir des renseignements sur l'adresse actuelle de ses cousins peut les communiquer au journal qui nous les transmettra.

INVITATION

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption, par l'Arménie, du christianisme comme religion d'état

Monologue d'Arménie sur Fond Musical

Interprété par
ROUZAN HAGOPIAN, d'Erevan

Vendredi 17 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Issy-les-Moulineaux

Samedi 18 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
Alfortville

— Libre participation aux frais —

A VOS TÉLÉPHONES !

PHONÉTHON

DU FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

L'argent recueilli servira à construire la Route Dorsale du Karabagh et des écoles à Gumri, en Arménie

DATES ET HEURES DU PHONETHON :

VENDREDI 10 NOVEMBRE, de 18 heures à 22 heures
SAMEDI 11 NOVEMBRE, de 10 heures à 22 heures
DIMANCHE 12 NOVEMBRE, de 10 heures à 14 heures

N° VERT: 0800 269 300

FONDS ARMENIEN DE FRANCE, BP 12 — 75660, Paris Cedex 14
Tél. : 01 43 68 29 29; Fax : 01 43 68 15 91; E-mail: fonds.hayastan-france@fnac.net

NB : les noms des donateurs et les montants seront diffusés lors du Téléthon mondial du Fonds Arménien le 23 novembre 2000 de 21 heures à 23 heures (retransmission de la chaîne arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (canal 301), et en clair par les possesseurs d'une antenne satellite adéquate).

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9
JEUDI
9 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.032 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.032

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8-Ի ՎԱՂ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

ԾԵՐԱԿՈՅՏՆ ԱԼ ՃԱՆՉՑԱՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 40-Ի ԴԷՄ 164 ՁԱՅՆՈՎ

ՎԻՃԱՐԿՈՒՄԸ ԵՐԵՔ ԺԱՄ ՏԵՒԵՑ

ՕՐԷՆՔԻ ՆՈՅՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆ ԷՐ ՈՐ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 8, առաւօտեան ժամը 5.30-ին է որ վերջ կը գտնէր Ծերակոյտի նիստը, որու օրակարգի վըրայ, ի վերջոյ, արձանագրուած էր Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը: Այդ ժամուն, դեռ աւելի քան 100 հոգիներ համախմբուած էին Ծերակոյտի շէնքին առջեւ, հակառակ աննպաստ եղանակին: Այդ բազմութիւնը հաւաքուիլ ըսկըսած էր նախորդ իրիկունը ժամը 18-էն իսկ:

Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը օրակարգի կուգար Չորեքշաբթի առտու ժամը 2-ին եւ 3 ժամ վիճարկումէ ետք, ժամը 5-ին տեղի կ'ունենար հրապարակային գաղտնի քուէարկութիւնը եւ 208 քուէարկողներու վրայ, կ'արտայայտուէր 204 հոգի: Կը քուէարկուէր միակ բանաձեւը՝ «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութիւնը», որ կը ստանար 164 ձայն թեր եւ 40 դէմ: Այս քուէարկութիւնն ալ սակայն վերջնական բնոյթ չունի եւ հարցը փակուած չէ, անհաւանական չէ որ օրէնքի այս առաջարկը կրկին Ազգ. Ժողով երթայ եւ հոն ալ քննարկումի դրուի, եթէ քաղաքական խմբաւորումներ առարկութիւններ ընեն:

Օրակարգի բազմաթիւ հարցերէ ետք, Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 2-ին, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը օրակարգի նիւթ կ'ըլլար: Օրէնքի առաջարկը կը ներկայացուէր քաղաքական հինգ խմբաւորումներու կողմէ եւ ստորագրողներն էին. — Ժագ Փելըթիէ, Ռոպէր Պրէթ, Ժան – Գլոտ Կօտէն, Պերնար Փիրաս, Միշէլ Մերսիէ եւ Ժագ Ուտէն: Տեղեկաբերն էր Ժագ Փելըթիէ, որ կը պաշտպանէր բնագիրը:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Ֆրանսա – Թուրքիա բարեկամութեան խումբին նախագահը՝ Ժագ Ռիշար Տըլոն: Ան անպատեհ գտաւ նման բնագրի մը վաւերացումը, նոյն իսկ հակասահմանադրական որակեց զայն:

Իրեն յաջորդեց Ծերակոյտի արտաքին յանձնախումբի նախագահը՝ Կզաւիէ տը Վիլփէն: Ան ըսաւ կը վստահի Ժողովին ողջմտութեան եւ թէ կ'արտայայտուի ի հարկին վիճարկումի առեն, եթէ վիճարկում ըլլայ եւ այն ատեն կուտայ իր կարծիքը:

Խորհրդարանի հետ յարաբերութիւններու նախարարը՝ Ժ. Ժ. Քէյրան շատ չափաւոր արտայայտութիւն մը ունեցաւ, շեշտելով թէ վէճի հարց չկայ, մեծաբանքի հարց է, բայց, յիշեցուց նաեւ Արտաքին նախարար Վետրինի գիրքը, Հոկտեմբեր 4-ին: Աւելցուց որ Ֆրանսա կը քաջալերէ հաշտութիւնը, ժողովուրդներու միջեւ հասկացողութիւնը, խաղաղութեան գործընթացը, մէկ խօսքով՝ իր արտայայտութիւնը կարելի է որակել դըրական չէզոքութիւն մը:

Այս ելոյթէն ետքն է որ տեղի ունեցաւ ձեռամբարձ քուէարկութիւն մը, որոշելու համար թէ հարցը կը դրուի՞ անմիջական քննարկումի: Այս քուէարկութիւնը լայն մեծամասնութիւն մը ապահովեց եւ սկսաւ անմիջական քննարկումը:

Կզաւիէ տը Վիլփէն խօսք առնելով դէմ արտայայտուեցաւ բնագրի որդեգրման, յայտարարեց թէ քաղաքական կամք մը պէտք չէ օրէնքի վերածել: Իրեն յաջորդեց Նիսի ծերակուտական – քաղաքապետը՝ Ժագ Փերա որ բառերը չծամծըմեց: Ոչ ոք կ'ուրանայ, ըսաւ, դէպքերը, պէտք չէ լռեցնել ճշմարտութիւնը, ինչ որ կատարուած է տխպար ցեղասպանութիւն մըն է իր մեթոտներով, ցեղասպանութեան ճանաչումը արժանաւորութեան հարց մըն է:

Իրեն յաջորդեց Լուի տը Պրուասիա, որ տրամադիր էր քուէարկելու բայց, բընագիրը անկատար կը գտնէր եւ կ'ուզէր որ ամբողջանայ, այսինքն Ֆրանսա ճանչնայ ոչ միայն Հայոց ցեղասպանութիւնը այլեւ՝ Եւրոպայի Հրեաներուն, Ցիկաններուն, Թիպէթցիներուն, Գամպոճցիներուն եւ Թութսիներուն: Իրեն միացաւ Գլոտ Հիւրիէ:

Միշէլ Փելըշա դէմ արտայայտուեցաւ, շեշտելով թէ Ծերակոյտին գործը չէ օրէնսդիրի դեր խաղալ: Համայնավար Ռոպէր Պրէթ թեր արտայայտուեցաւ անշուշտ, Փօլ Ժիրօ դէմ էր եւ առաջարկեց որ «անընդունելիութեան բացառութիւնը» կիրարկուի: Ցեղասպանութիւն, այո՛, կ'ըսէ, բայց, հա՞րկ է Ծերակոյտի օրէնքի վերածել:

Յաջորդաբար արտայայտուեցան Գլոտ Հիւրիէ (դէմ, սրբագրութիւնը առաջարկողն էր Պրուասիայի հետ), Պերնար Փիրաս (թեր), Ժերար Գոլոմ (թեր), Պերնար Սելիէ (դէմ), Տընի Շասթէլ (դէմ), Կի Ֆիշէր (թեր): Խօսք առաւ Ժագ Ռիշար Տըլոն որ ծանրացաւ անընդունելիութեան բանաձեւին վրայ: Իրեն պատասխանեց Մարսէյլի քաղաքապետ-ծերակուտական Ժան-Գլոտ Կօտէն շատ դնահատելի ելոյթով մը, մերժելով անընդունելիութեան բանաձեւը, միաժամանակ սրբագրուած բանաձեւը: Այս ելոյթին յաջորդեց քուէարկութեան բացատրութիւնը անընդունելիութեան բանաձեւին մասին: Բանաձեւին դէմ արտայայտուեցան Մարի-Գլոտ Պոտօ (համայնավար) եւ Ժիլպէր Շապրու (ընկերվարական): Նախագահը կառավարութեան կարծիքին դիմեց եւ կառավարութիւնը կրկնեց որ կը վստահի Ժողովին ողջմտութեան: Բանաձեւին քուէար – կութիւնը կատարուեցաւ: Քուէարկողներու թիւն էր 234, արտայայտուած ձայներունը 229, անհրաժեշտ մեծամասնութիւնն էր 115: Անընդունելիութեան թեր քուէարկողներու թիւն էր 58, դէմ՝ 171: Ձեռամբարձ եւ շատ լայն մեծամասնութեամբ մերժուեցաւ նաեւ սրբագրուած (կամ՝ ամբողջացած) բանաձեւը զոր ներկայացուցած էին Լուի տը Պրուասիա եւ Գլոտ Հիւրիէ:

Ժամը 5.30-ին է որ կը կատարուէր քուէարկութիւնը միակ բնագրին վերաբերեալ՝ «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութիւնը», որ կը ստանար 164 թեր եւ 40 դէմ ձայն: Նիստը կը փակուէր Մարսէյլզով, մինչ դուրսը ինչպէս ըսինք, դեռ հարիւրէ աւելի Հայեր ամբողջ գիշեր մը անցուցած էին, սպասելով արդիւնքին:

Յիշենք որ Նոյեմբեր 8 թուակիր Մոնտը երկու գրութիւններով կ'անդրադառնար Հայոց ցեղասպանութեան: Գլորիա Ֆառը բաւական երկարօրէն կ'ընէր դէպքերու պատմականը, մինչ Մարի Ժեկօ կ'արձանագրէր գլխաւորաբար Թուրք մամուլին:

Թուրքիա, ինչպէս ԱՄՆ-ու պարագային, այս անգամ ալ Ֆրանսայի իշխանութեան դէմքերուն ուղղուած նամակներով ջանացած է արգելք ըլլալ քուէարկութեան: Նիստին նախօրեակին Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի պատուիրակութիւն մըն ալ նոյն նպատակով հասած է Փարիզ, հանդիպում ունենալու համար Ծերակոյտի նախագահ Ք. Փոնսըլէի հետ որ ընթացք չէ տուած իրենց դիմումին: Պատուիրակութիւնը տեսակցած է միայն Ծերակոյտին Ֆրանսա – Թուրքիա բարեկամութեան խումբի նախագահ Ժ.-Ռ. Տըլոնի հետ:

Թուրքիոյ Մշակոյթի նախարարն ալ Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահին, Մըշակոյթի եւ Կրթութեան նախարարներուն ու Ֆրանսայի Անդրպայի դեսպանին մէկ-մէկ նամակ գրկած է, ցեղասպանութեան ընդումներուն դէմ վկայութեան կանչելով Փիէր Լոթին որուն նամակներէն պարբերութիւններ կը հերքեն ցեղասպանութեան իրականութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄՆ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊՈ՞ՒՇ

Մինչեւ վերջին ժամերը, կարելի է ըսել վայրկեանները, սպասումը մնաց եւ կարելի չեղաւ յստակ գաղափար մը ունենալ յաղթողին մասին: Նահանգէ նահանգ ձայներու փոքր տարբերութիւն մը մեծ դեր կը խաղար եւ արդիւնքն ալ ժամէ ժամ կը փոխուէր: Ի վերջոյ կը հաստատուէր որ ԱՄՆ-ու 43-րդ նախագահն է Ճորճ Պուշ, 54 տարեկան, հանրապետական թեկնածուն, զաւակը նախկին նախագահ Պուշի, որ մեծ համբաւ չէր վայելեր զարգացման եւ ընդունակութեան գետնի վրայ: Պուշի յաղթանակը հազիւ քանի մը հազար ձայնի յենած էր:

Ծանօթ է որ Ամերիկացիք ուղղակի չեն ընտրեր իրենց նախագահը, այլ կ'ընտրեն «մեծ ընտրողներ», ամէն մէկ նահանգ, ըստ իր բնակիչներու թիւին. այդ ընտրողներու թիւն էր 538: Միաժամանակ կը նորոգուէին Ներկայացուցչական Ժողովը ամբողջութեամբ եւ Ծերակոյտին մէկ երրորդը:

Նիւ-Եորքի ծերակուտական կ'ընտրըւէր, լայն մեծամասնութեամբ, նախագահ Գլինթընի կինը՝ Հիլարի Գլինթըն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 8, ամերիկեան ժամով՝ 4-ին եւ փարիզեան ժամով 10-ին, հարցը չէր փակուած եւ Ալ Կոր, որ նախ շնորհաւորած էր Պուշը, կէս ժամ ետք, կրկին հեռաձայնած էր ըսելով որ չընդունիր իր պարտութիւնը: Սի – Ըն – Ըն-ը յայտարարած էր թէ Պուշի յաղթանակը հաստատուած չէր, հարկ էր կրկին ու կրկին հաշուել Ֆլորիտայի քըւէները: Ինչ որ կը պատահի բոլորովին աննախընթաց է եւ կ'ըսուէր թէ դեռ քանի մը ժամեր հարկաւոր էին, նախքան վերջնական արդիւնքի մը վերջնական հաստատումը:

Շիրաք շնորհաւորած էր Պուշը, առաջին արդիւնքի յայտարարութենէն իսկ:

ԻՏԱԼԻԱ

Իտալիոյ երեսփոխանական ժողովն ալ, որ Նոյեմբեր 7-ին պիտի քննէր նոյն հարցը, զայն յետաձգեց Նոյեմբեր 22-ին:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Հրապարակուած է Եւրոպական Միութեան կողմէ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար առաջարկուած գործընկերութեան պայմանագրութիւնը. ըստ Միութիւնը կը պահանջէ որ մահապատիժը ջնջուի, չարչարանքի դէմ աւելի ազդեցիկ միջոցներ ձեռք առնուին, գլխաւորաբար հարաւ-արեւելեան շրջանին մէջ ու ամէն տեղ բարելաւուին հայրենակիցներու մշակութային, տնտեսական պայմանները եւ արտայայտութեան ազատութիւնը սահմանադրական եւ օրէնքի երաշխաւորութիւն վայելէ:

Որպէս աւելի երկար ժամանակի ընթացքին (մինչեւ 2004-ի աւարտը) ըլլալիքներ, կը պահանջուի որ Ազգ. ապահովութեան մարմնին դերը վերատին ճըշդուի, որպէս կառավարութեան խորհըրդական կազմակերպում, քաղաքացիներու ազատութիւնն ու իրաւունքները պաշտպանելու համար հարկաւոր սահմանադրական փոփոխութիւնները կատարուին. նաեւ՝ երաշխաւորուին, առանց ցեղային, լեզուական, քաղաքական կեցուածքի, կամ կրօնական հաւատքի խտրութեան, բոլոր անհատներուն մարդկային իրաւունքները եւ հիմնական իրաւունքները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏՐՊԵՃԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութիւններու արդիւնքները վերջնական բնոյթ չունէին Նոյեմբեր 8-ին, բայց, քուէներու 80,15%-ին համաձայն, Ալիեւի «Նոր Ատրպէյճան» կուսակցութիւնը յաղթած է ձայներու 70,1%-ով: Ընդդիմադիր կուսակցութիւնները՝ Ժողովրդական Ճակատ եւ Մուսաւաթ 6,8% եւ 4,9% ստացած են: Ասոնք ալ կը չեշտեն քըւէարկութեան անկանոնութիւնները, ինչպէս ըրած էին Օ-Էս-Սէ-ի դէտերը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Խորհրդարանը, Նոյեմբեր 6-ին, վաւերացուց Ռ. Հարիրիի նոր կառավարութեան ընդհանուր քաղաքականութեան յայտարարութիւնը, հինգ օրեւրու բանավէճէ մը ետք սուրիական ներկայութեան մասին: Այս առընչութեամբ, Հարիրի յայտարարեց՝ «Սուրիացիք հոս են, որովհետեւ իրենց պէտք ունինք»: 30 նախարարնոց կառավարութիւնը Խորհըրդարանի վստահութիւնը ստացաւ 6-ի դէմ 95 ձայնով եւ 17 ձեռնպահութիւն:

«ԽԵՆԹ ԿՈՎՈՒ» հարցը շատ մեծ տագնապ ստեղծած է Ֆրանսայի մէջ եւ Նոյեմբեր 7-ին առիթ տուաւ նաեւ բաւական վիճաբանութիւններու Ազգային Ժողովէն ներս: Ցերեկին, նախագահ Ժ. Շիրաք խօսք առաւ եւ պահանջեց որ անմիջապէս արգիլուի անասնական ալիւրներու գործածութիւնը կենդանիներուն համար: Աւելի ուշ, Ժոսփէն խօսք առաւ Ազգային Ժողովին մէջ, առաջարկելով որ նման որոշում մը տալէ առաջ, փորձագէտներու եւ մասնագէտներու կարծիքն առնուի: Ընդդիմութիւնը խիստ յարձակման անցած է, մինչ երկրին մէջ եղան միսը այլեւս բոլորովին կը բացակայի դպրոցներու ճաշարաններէն ու այլուր:

ԵԳԻՊՏՈՍ եւ Իրաք Նոյեմբեր 7-ին վերահաստատած են դիւանագիտական իրենց յարաբերութիւնները որոնք խզուած էին 1991-ին, Ծոցի պատերազմին պատճառով: Արդէն չորս տարիէ ի վեր իրենց յարաբերութիւնները աստիճանաբար կը բարելաւուէին:

ԴԱՆԻՈՅ Մայր Թագուհին՝ Ինկրիտ, 90 տարեկան, մեռած է Նոյեմբեր 7-ին Ֆրէտընսպորկի դղեակը, շրջապատուած իր երեք աղջիկներով, որոնց կարգին՝ Մարկարէթ Բ. Թագուհին:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼՕԼԵԱՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Տասնըչորս զեկուցումներ ունկնդրեցի, անոնց քննարկումին մասնակցեցայ: Մակարդակը շատ անհաւասար է, ինչ որ պէտք է ակնկալել, երբ անփորձ են ներկայացողներէն շատերը: Մէկ Սպանացի, մէկ Շուէտացի, երեք Գերմանացի, մէկ Զուիցերիացի, մէկ Ֆրանսացի, Անգլիացիներ եւ Անգլիարենակ Հնդիկներ, եւ այլն: Ինծի համար հետաքրքրական է Զուիցերիացիին վերլուծումը: Կ'ուսումնասիրէ Պէրլինի մէջ հաստատուող Թուրքերու երկրորդ սերունդի անցքը՝ աշխատաւոր դասակարգէն դէպի մանր գործատիրութիւն: Կը պարզէ Թուրք գործատէրներու ներքին պայքարը, — մէկ կողմէ, իրենք կը պատկանին Թուրք համայնքին, նորակազմ ընտանիքին: Սկիզբը՝ իրենց ազգակիցներն են իրենց գլխաւոր եւ ամէնէն վստահելի յաճախորդները: Սակայն գործը կ'ընդլայնուի, կ'աւելնան ուրիշ ազգերէ գաղթական յաճախորդներ, ապա նաեւ աւելի պահանջկոտ գերմանացի յաճախորդներ: Գործատէրը տակաւին ունի հին Թուրք յաճախորդներ՝ որոնք գաւաթ մը թէյ գնելով կ'ուզեն ժամերով նստիլ: Այս երէց սերունդի, ապա նաեւ նորելուկ անգործներու ակումբն ու հանդիպման վայրն է իր պաո — ճաշարանը, սակայն նման յաճախորդներ լաւ չահ չեն ապահովեր, — թուղթ կը խաղան, վիտէօյի մեքենաներուն վրայ դրամ չեն ծախսեր, ոչ իսկ ալքոլի վրայ դրամ կը ծախսեն, ըլլա՛յ տնտեսական, ըլլա՛յ կրօնական պատճառներով: Ապա կան այլ հարցեր որոնք կը ծագին, օրինակ, երբ միալեզու, այսինքն Թրքախօս, հին պաշտօնեաներ գործէ կը հանուին, ի շահ գերմանախօս նոր պաշտօնեաներու: Աքցանի մէջ ինքզինքնին բռնուած կը զգան գործատէրերը: Զուիցերիացի ուսումնասիրողը կրկին ու նորէն գործավար նոր դասակարգէն կը լսէ միեւնոյն գանգատները, — «Ես գործի տէր եմ, անշուշտ որ Թուրք եմ, բայց քաղաքացիութիւնը Թրքութեան ծառայել չէ, նոր մօտեցումներ կը պահանջէ, մերիններըը չեն հասկնար, կը կարծեն որ Թուրքի պատկանող եւ բազմաթիւ Թուրքերու ծառայող գործ մը «Թրքական» պէտք է ըլլայ, կարելի չէ: Գործ ու պաշտօն կ'ակնկալեն մեզմէ, վճարում կ'ակնկալեն, սակայն պաշտօնի թեկնածուներէն շատերը գերմաներէն չեն գիտեր, նոր վարուելակերպ չեն ուզեր սորվիլ, տգէտ են, տգէտ մնալ կ'ուզեն»: Այլ խօսքով, Զուիցերիացի երիտասարդի զեկուցումին մէջ յստակօրէն կը լսեմ նո՛յն արկումները, հարցերը և խուլ պայքարները, զորս նշմարած եմ Ամերիկայի սպանախօս նոր գաղթականներուն մօտ ալ: Հաւանաբար նոյն գանգատները կարելի պիտի ըլլար լսել հայ մանր գործատէրերու բերնէն, Կլէնտէյլի մէջ, թէեւ անձնապէս չեմ լսած:

Միւսներուն զեկուցումները բազմատեսակ են ու բազմակողմանի: Սպանացին կը նկարագրէ իսլամ հիւսիս ափրիկեան նոր համայնքի մը կազմաւորումը, Կորտովայի մէջ: Այս այն քաղաքն է, զոր 1492-ին նուաճեցին կաթողիկէ Սպանացիները, երբ ան Արաբներուն ձեռքը մնացած վերջին ամրոցն էր, եւ ուրկէ տխրօրինակօրէն արտագաղթեցին Արաբներն ու Հրեաները: 500 տարի Սպանացիք հպարտութեամբ նշեցին յաղթանակը: Հիմա, մէկ տասնամեակի մէջ, իսլամ հոծ համայնք մը կազմուած է, մզկիթ կը շինէ: Ըստ որոշ Սպանացիներու, իսլամները կը ներխուժեն, բազմածին ընտանիքներ կը կազմեն, եւ պիտի վերստին նուաճեն Սպանիան (որ կաթոլիկ երկիր է, սակայն, Իտալիոյ նման, ունի ծննդաբերութեան նկատելի անկում): Ուրիշ Սպանացիներ կը պաշտպանեն ներգաղթողներու նորակառոյց համայնքը, կը վերյիշեն է՛ր երբեմնի բազմազգ Ալ — Անտալուսը, Սպանիոյ փառքը: Կը նշեն որ Սպանիան արդէն բազմազգ կարելի է համարել, ունի Պասքեր, Քաթալաններ: Վտանգաւոր չեն նկատեր յարատեւ աճող իսլամ համայնքը, կը ձաղկեն կաթոլիկ — սպանական ցեղապաշտութիւնը: Փաստօրէն նոր դաշնակցութիւն մը գոյութիւն ունի, իսլամ համայնքի եւ ազատամիտ Սպանացիներուն միջեւ: Վերջիններն ոչ միայն համակերպած են բազմատարրութեան, այլ կը պաշտպանեն զայն, իբրեւ առաջինութիւն եւ առաւելութիւն: «Երբ Սփիւռքն է ապագան», ինչպէս գրած եմ «Յառաջ»ի մէջ, թէ՛ Սփիւռք «արտածող» հայրենիքը, թէ՛ զայն ընկալող պետութիւնները կը սկսին խուսափիլ միատարրութենէն, նոյնիսկ զայն նոյնացնել ցեղապաշտութեան հետ: Այսպէս, մինչ Հայաստանի մէջ կը տիրապետէ այն հաստատումը՝ որ Թրքազերծ, միատարր Հայաստան — Արցախի ստեղծումը յետ — 1988-եան թուականներու մեծ նուաճումն է (հաստատում՝ որ կ'անտեսէ հայութեան տասը տոկոսի ապանդացումը) Արեւմտեան Եւրոպայի մեծ երկիրներուն մէջ կայ հաստատում մը, որ կը բաղկանայ մեծ դրամատէրներէ, մտաւորականներէ, արուեստագէտներէ, յաճախ ցեղասպանութիւնը յիշող հրեայ մեծ գիտնականներէ, — որ նման որեւէ միատարրում կը նկատէ վտանգաւոր, անբաղձալի եւ ցեղապաշտ: Տարօրինակ բայց իրաւ, — այսօր՝ հայ սփիւռքներու հանդէպ ալ շատ աւելի համակրանք կարելի է գտնել եւ ստեղծել, բազմատարր մեծ արեւմտեան պետութիւններու մօտ, քան՝ Հայաստանի հանդէպ: Բազմատարրութեան հանդէպ կան բազմաթիւ դիրքեր, որոնք երբեմն անմեղ, ազնիւ եւ հանդուրժող են, իսկ երբեմն՝ դեռ յամեցող ազգ — պետութիւնները քայքայելու սահմանուած, հաշուըուած դիրքաւորումներ են: Այս մասին պէտք է մտածեն մերոնք, Հայաստանի մէջ, սակայն այս վայրկեանիս՝ աւելի ծանր հարցեր իսկ կը մնան անլոյծ...:

Ունկնդրեցի նաեւ ուրիշ հետաքրքրական վերլուծումներ: Մէկը արծարծեց նիւթ մը որ խոստմնալից կը թուի ինծի: Պէրլինի մէջ կայ թանգարան մը, որ ոչ միայն կը ցուցադրէ քաղաքի անցեալին հետ կապ ունեցող առարկաներ, այլ նաեւ մի քանի ամիսը անգամ մը կը կազմակերպէ նոր ցուցադրութիւններ, քաղաքին մէջ նոր հաստատուող գաղթականներու մշակոյթներուն մասին: Այս երեւոյթը անծանօթ չէ: Վերջին տասնամեակներուն ամէն կողմ տարածուած է ճնշումը՝ թանգարանը աշխուժացնելու, միայն փոշոտած անցեալի մը ներկայացումով չզբաղելու (թէեւ ես միշտ ալ սիրած եմ այդ անցեալները...): Ամէն պարագայի, ինչ որ նորութիւն է ինծի համար, զեկուցաբերին վերլուծումն է, սա հարցին շուրջ: Ինչպէ՞ս կը գործէ թանգարանի վարչութիւնը, երբ, այսպէս ըսենք, «վերէն» ու «վարէն» կրկնակ ճնշում կայ: «Վերէն»ն Պէրլինի քաղաքապետութենէն, ապա նաեւ վերակազմեալ գերման պետութենէն, ճնշում կայ «փաստելու» որ թանգարանը «ցեղապաշտօրէն» միայն գերմանական Պէրլինը չի՛ ներկայացներ, այլ նաեւ հիւրընկալ է Թուրք Պէրլինին, Հրեայ Պէրլինին, Պարսիկ Պէրլինին, Հնդիկ Պէրլինին, եւ այլն: Տեղ շատ չկայ, դրամ շատ չկայ, նոյնիսկ զանազան ցուցադրութիւններ յարդարելու եւ ներկայացնելու ժամանակ չկայ, սակայն պահանջքն ու ճնշումը կայ, ամէն փոքրամասնութիւն գոհացնելու: Ներգաղթող փոքրամասնութիւններէն իւրաքանչիւրը կ'ուզէ որ ի՛ր Պէրլինը, ի՛ր համայնքի կեանքը դառնայ պաշտօնական կառոյցներու սեւեռակէտը: Ահա նոր պայքար մը, — մշակութային գետնի վրայ պետական կառոյցի մը կողմէ ցուցահանդէսով վաւերացուելու պայքար:

Կը յիշեմ թէ ինչպէս, երկու ամիս առաջ, Հոլիվուտի մէջ (որ Լոս — Անճըլըսի մէկ թաղն է, եւ ոչ միայն «ֆիլմաշխարհ») Սիամէն կամ Թայլանտէն գաղթողներ սուսիկ — փուսիկ աշխատելով համոզեցին քաղաքապետութիւնը, որ որոշ տարածքով թաղ մը կոչուի «Լիթըլ Թայլանտ», փոքրիկ Թայլանտ, ինչպէս արդէն կայ «Չայնաթաուն» (Չինաթաղ) եւ «Լիթըլ Թոքիօ», Ճափոններու համար: Սակայն այդ նոր, փոքր Թայլանտ թաղի բնակիչներուն երեսուն տոկոսէն աւելին Հայաստանէն եւ Միջին - Արեւելքէն գաղթած Հայեր են, որոնք դայթակղած գործի լծուեցան, սկսաւ լոպպիական արշաւ մը, եւ ահա մի քանի շաբաթ առաջ այս շրջանին մօտ ուրիշ թաղամաս մը կոչուեցաւ «Լիթըլ Արմենիա»: Գաղթական, տակաւ սփիւռքացող համայնքներու միջեւ կայ այս պայքարը, ամէն ձեւով ճանչցուելու, վաւերացուելու, ստանալու պիտակներ՝ որոնք դըրական կը նկատուին, Պէրլինի թանգարանէն մինչեւ Հոլիվուտի թաղամաս...:

Կ'ունկնդրեմ ուրիշ զեկուցում մը, որ Փարիզի մօտակայ արուարձաններէն Մոնթրէօյի նուիրուած է: Ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ, մարդիկ այնքան կը վախնան «ցեղապաշտ» պիտակէն՝ որ էթնիքական հարցերու մասին ուղղակի խօսիլ կարելի չէ, կ'ըսէ զեկուցաբերը: Կը նկարագրէ պայքար մը, քաղաքապետարանին, պետութեան եւ Մոնթրէօյ հաստատուած բազմաթիւ համայնքներու միջեւ: Նոր ճամբաներու, մեծ ու փոքր պողոտաներու երթեւեկի մասին, անոնց կանոնաւորութեան մասին վէճեր կան: Կան նաեւ զանազան էթնիքական փոքրամասնութիւններու, խանութներու եւ գործատեղիներու տեղափոխութեան, կամ նոյնիսկ տեղաջնջումի հարցեր: Սակայն անկարելի, անընդունելի է, կ'ըսէ երիտասարդ զեկուցողը (որ 1938-ին Սպանիայէն Ֆրանսա ապաստանած անձերու թոռն է, տիպական Ֆրանսուհի մը՝ սպանական անունով օժտուած...), ըսել՝ «բայց եթէ երթեւեկը այս ուղղութեամբ ըլլայ, ալժերական թաղամասին ի վնաս կ'ըլլայ, միւս ուղղութեամբ՝ բնիկ Ֆրանսացիներուն,» եւլն.: Կ'եզրակացնէ, յիշատակելի խօսքով մը. — «այսօր, Ֆրանսայի մէջ, քաղաքային տարածքներու gestion-ի մասին խօսիլը՝ ծածկագիրն է կամ ծածկախօսքը, փոքրամասնութիւններու մասին խօսելու՝ առանց դարպասելու "ցեղապաշտ"ի պիտակը»:

Անգլիացի երիտասարդ կին մը կը զեկուցէ թէ ինչպէս Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ սահմանին վրայ, նոր փորձ մը կայ երկու քաղաքներ ու մէկ արուարձան իրարու միացնելու, — Ֆրանսայի Անտայ քաղաքը, Սպանիոյ Իրուն քաղաքը, ապա նաեւ վերջինիս Հօնտարիպիա արուարձանը կ'ընդգրկուին այս ձեռնարկին մէջ: Շատ հետաքրքրական թնճուկ մըն է այս: Կայ երկու Պետութիւն, որոնք անդամներն են մէկ եւրոպական գեր-պետութեան եւ որոնք կ'ուզեն պահել որոշ իրաւասութիւններ ու ձերբազատիլ՝ ուրիշներէ ի շահ նոր փորձի մը, նոր տեսակի խառնաքաղաքի մը: Կայ երեք կամ չորս բնակչութիւն, — Ֆրանսացիներ, Սպանացիներ, Սպանացի Պասքեր, որոնք մանաւանդ արուարձանին մէջ ճնշիչ մեծամասնութիւն կը կազմեն: Կան նաեւ Անտայի Ֆրանսացի Պասքերը... որոնց մեծամասնութիւնը սերած է 1936 – 39-ի Ֆրանքօյական Ֆաշիստներու յաղթանակէն ետք Ֆրանսա ապաստանած մարդոցմէ: Այսինքն՝ նոր, եւրոպական համերաշխութեան իբրեւ փորձանօթ կը ստեղծուի նոր քաղաք մը, կ'օժտուի նոր քաղաքապետութեամբ եւ կը ստեղծուին ամէն տեսակի նոր շփումներ ու խուլ պայքարներ: Հոս, տառացիօրէն գաղթականութիւն չկայ, ամէն մարդ իր տեղն է, սակայն «տեղ»ի հասկացողութիւնն է որ փոխուած է, քանզի տեղը, վայրը միայն հող եւ աշխարհագրութիւն չեն, այլ նաեւ շփում, օրէնք, մշակոյթ, եւայլն: Օրինակ, ամէն մարդ կ'ուզէ որ իր զաւակը Անտայի մէկ լաւ դպրոցը յաճախէ, բայց այդ դպրոցը կրնա՞յ մատակարարել բարեկեցիկ, սպանախօս ու պասքերէն ալ գիտցող պատանիներու ուսումնական պէտքերը, միաժամանակ մնալով «Ֆրանսական» բարձրորակ դպրոց:

Ես կը ցաւիմ որ զեկուցողը այնքան ալ լաւ չի կատարեր իր գործը, քանզի հոս հպանցիկօրէն ներկայացուած հարցը ունի լուրջ տարողութիւն: Հայերու համար ալ այս հարցը լուրջ է, քանզի թէ՛ գաղթող, թէ՛ ալ չգաղթող Հայեր նմանօրինակ վիճակներ կը դիմագրաւեն, Կլէնտէյլէն Պուրճ-Համմուտ եւ մինչեւ ... Արցախ: Ամէն տեղ կը փոխուին միատարր շրջանները, կա՛մ այն պատճառով որ գաղթողներ ու նոր սփիւռքներ կը հաստատուին նախապէս միատարր շրջաններու մէջ, կա՛մ ալ որովհետեւ կը փոխուին միատարր շրջանները իրարմէ անջատ պահող սահմանները եւ անոնց վրայ իշխող օրէնքները: Պէյրութի վերջին ընտրութիւնները, Անտորայի ներկան (սպանա-ֆրանսական խառն դրութիւն) եւ Արցախի կարելի, եթէ ոչ հաւանական ապագան կ'ենթադրեն նո՛յն խնդիրները: Տեղը կը մնայ տեղ, աշխարհագրականօրէն, սակայն՝ իրաւասութիւններու, օրէնքներու, մշակոյթներու եւ բնակչութիւններու փոփոխութիւններով, վայրը կը փոխուի, խնդիրները կը բարդանան, երբ կը բազմանան աններդաշնակ եւ երբեմն աններդաշնակելի հանրութիւններ, շահեր, օրէնքներ, պահանջքներ: Ի վերջոյ կա՛մ մէկը կը տիրապետէ դրամի, զէնքի կամ բազմաբնակչութեան ուժով, եւ կամ ալ կը ստեղծուի լիբանանեան իրավիճակ (դժբախտ երկիրներու մէջ, փոքրամասնական յաւիտենական պայքար) կամ՝ զուիցերական իրավիճակ (բախտաւոր սակաւաթիւ երկիրներու մէջ): Ինծի համար «Երբ Սփիւռքն է Ապագան» կարգախօսը կը նշանակէ որ թէ՛ հայրենիքներ, թէ՛ ալ գաղթողներ ու գաղթականութեամբ սփիւռքացող հաւաքականութիւններ ամէնուրեք պիտի դիմագրաւեն նո՛յն դրոյթներն ու պըրկումները, — միատարրութեան հանդէպ թշնամութիւն (թաղի մը մէջ ալ, պետութեան մը մէջ ալ), բազմատարրութեան ջատագովում, անոր ստեղծած բարդութիւններէ խուսափում, քանզի անոր առթած պղտոր ջուրերուն մէջ ձուկ կ'որսան որոշ կառավարութիւններ, համայնքներ ու դրամատիրական դրոյթներ: Միատարրութիւնը տակաւ անկարելի պիտի ըլլայ, թաղային մակարդակէն մինչեւ ազգ — պետական մակարդակ, Պուրճ-Համմուտէն մինչեւ Արցախ: Հայութեան քիչ թէ շատ ղեկավար մարմիններուն կը մնայ մտածել թէ երբ ոչ Հայաստան, ոչ Արցախ, ոչ Պուրճ-Համմուտ, ոչ ալ Ուաթըրթաուն ու Կլէնտէյլ կ'արտօնեն գիւրաւ ղեկավարուող միատարրութիւն, ի՛նչ կը նշանակէ կազմակերպել Սփիւռքի համայնքային կեանքը:

Այլ խօսքով, համայնաքային կեանքը յարդ ենթադրած է որոշ տուեալներ, այնինչ որ ես իմ անգլերէն գրութիւններուս մէջ որակած եմ «the logic of the sedentary», տեղայնութեան, կամ նստակեացութեան կամ անշարժութեան տրամաբանութիւն: Գիտական առումով, թէ՛ «համայնք», թէ «ազգ» բառերը ենթադրած են յստակ սահմաններով օժտուած տեղ մը (գիւղ, թաղ, քաղաք կամ երկիր), որուն անդամները զիրար օտար չեն զգար, իրարու հետ կը շփուին անդադար, կը բաժնեն լեզու, մշակոյթ, արժէքներ, հասկացողութիւն թէ ի՛նչ է օրինաւորը եւ կարեւորը: Նման համայնք բոլորովին միատարր ըլլալու պէտք չունի, ոչ ալ օտարէն ու տարբերէն բոլորովին խզուած ըլլալու: Եւ արդէն անկասկած ինքն ի՛ր մէջ ունի տարբերութիւններ, երբեմն աններդաշնակ ու խըռամատային: Բայց եւ այնպէս, կարեւորը սա՛ է, որ համայնքի հասկացողութիւնը որոշ չափով ենթադրած է տեղի, առօրեայ շփումի, կենցաղի եւ օրինականութեան ու հաղորդակցութեան դրոյթ մը: Անշուշտ երբ բառին իմաստը կ'ընդարձակուի, որոշ փոփոխութիւններ անխուսափելի են: «Ֆրանսահայ» համայնքը չի կրնար, ըսենք, միայն Իսի-լէ-Մուլինոյի շրջանի տրամաբանութեամբ եւ կենցաղով ապրիլ: Ի վերջոյ ի՛նչ կը նշանակէ ըսել թէ Մարսէյլ, Լիոն, Սէնթ'Էթիէն ու Փարիզ բնակող Հայեր մէկ համայնք են: Կը նշանակէ որ «տեղ» մը կայ -Ֆրանսայի տարածքը- եւ հասարակաց կենցաղ մը ու շփումներ կան, սակայն անոնք այլեւս զուտ անձնական բընոյթ չունին, այլ կը կատարուին կառոյցներու ընդմէջ, — Եկեղեցի կամ Կապոյտ Խաչ, Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութիւն կամ Հ.Յ.Դ. եւլն.:

Սպանական ու Ֆրանսական սահմանին վրայ նոր ստեղծուող փորձանօթ — քաղաքը մանրատիպար մըն է այն նոր աշխարհին եւ նոր պարտադրուող փորձառութիւններուն, որոնց հետ պայքարելով պիտի կերտուին Սփիւռք, Հայաստան եւ Արցախ: Ամէնուրեք տեղայնական, համայնքային, անջատողական եւ միատարրացման միտում ունեցող կառոյցներու դէմ պայքար մը շղթայազերծուած է, որուն կոնակը Ամերիկան է ի վերջոյ: Նման ճնշում ունի եւ անդադար կը փնտռէ բարոյական ինքնարդարացում: Կը գործէ յանուն բազմատարրութեան, որ արժէք մը կը նկատուի, ժողովրդավարութեան սկզբունքներու եւ անձնական ազատութեան հիմնաքար կը նկատուի («ամէն մարդ իրաւունք ունի ամէն տեղ ապրելու, թաղէ թաղ եւ երկրէ երկիր գաղթելու» եւլն...): Այս ամբողջը ունի իր դրական կէտերը: Ունի նաեւ բացասական կէտերը, — գլխաւորաբար, գամուփլաժն է, որուն մէջէն տիրապետող ուժը ամերիկեան եւ արեւմտեան դրամատիրութիւնն է եւ աշխարհայնացումը (mondialisation): Հարցը, հոս, բարոյական դատումներու մասին վիճարկում ստեղծել չէ: Հարցը այն է որ Սփիւռքի մէջ գաղթող Հայն ալ, Պուրճ-Համմուտէն ու Հոլիվուտէն «չգաղթող», չշարժող Հայն ալ, Շուշի հաստատուող կամ Լաչին տեղաւորուող Հայերն ալ, այսօր ու վաղը կը գտնուին միեւնո՛յն հարցականին ու պարտադրանքներուն դէմ յանդիման, — ձեր համայնքային եւ ազգա-

ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ ԱՆՏԵՍՈՒԱԾԸ

Վերջին տարիներուն բանահաւաք, ազգագրագէտ Արուսեակ Սահակեանի ըՍփիւռքի կարեւոր կեդրոններուն մէջ տըւած դասախօսութիւններուն արձագանգը կը լսէինք մամուլի տեղական անուններու էջերէն: Երեւանի Կոմիտաս երաժըշտանոցին երկարամեայ դասախօս ու Գիտութեան ակադեմիայի աւագ գիտաշխատող տիկինը Փարիզ հրաւիրուած է «Մկնիկ» կրթական աշխատանոցին կողմէ, որպէսզի անոր «Դղեակ»ին աշակերտութեան հետ վարժընթացի շաբաթ մը ունենայ իր մասնագիտութեան շրջանակին մէջ: Ան նոյն առիթով հանդիպումներ կ'ունենայ Փարիզի ու նաեւ գաւառի հայկական վարժարաններուն հետ:

Այս շրջանակին մէջ կազմակերպուած էր դասախօսական երեկոյթ մըն ալ, Նոյեմբեր 2-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Փարիզի Ա. Մանուկեան սրահին մէջ: Հետաքրքրական երեւոյթ էր նշմարել ներկաներուն մէջ կրթական գործիչներու – ուսուցիչ, տնօրէն – կարեւոր տոկոսը:

«Մկնիկ»ի կողմէ Մանիկ Թերզեանի ողջոյնի խօսքէն ետք բեմ բարձրացաւ Ա. Սահակեան, արտայայտութեան շատ ջերմ, հաղորդական իր ոճով անմիջապէս գրաւելով լսարանը: Ըսաւ թէ զաւակ է Մշոյ դաշտավայրէն Մեղրագետի ափերէն վերապրած ծնողներու: Իրեն համար անբաժանելի ամբողջութիւն մըն են արեւմտահայութիւնն ու արեւելահայութիւնը: Այդ ամբողջութիւնը որպէս ժողովուրդ աշխարհի ամենահիներէն է որ կենդանի մնացած է, հակառակ բոլոր փորձանքներուն: Աշխարհայրիւ հայութեան որպէս ժողովուրդ կայացումի փաստին մէջ ան կարեւոր դեր վերագրեց հոգեւոր – մտաւոր ուժին որ արմատը կը գտնէ մինչեւ գիրերու գիւտը մշակուած բանահիւսութեան մէջ. այդ արտադրութեան մէջ ան մատնանշեց Հայուն աշխարհընկալումին մէկ քանի յատկանիշները, անցնելու համար բուն նիւթին որ այդ հարուստ ժառանգութեան գրեթէ ամբողջական անտեսումն էր կրթական ներկայ համակարգին մէջ: Ատիկա մշակութային վնասակար քաղաքականութիւն մը ըլլալէ զատ, մանկավարժական սխալ մըն էր նաեւ, քանի որ կ'արհամարհէր նախադպրոցական շրջանին երախային բանաւոր ճամբով ամբարած պաշարը. բան մը որ դպրոցին կանոններուն հակադրուելու գետինը կը պատրաստէր պզտիկին, քանի որ ծնողներէն պատմուած հէքեաթներու, առասպելներու աշխարհին տեղ իրեն կը պարտադրուէր գիրքին սահմանափակ միջուկը: Ա. Սահակեան այս երեւոյթին ցաւով ու իր անձնական փորձառութեամբ թելադրեց որ դպրոցներու պատասխանատուներ նկատի ունենան այս կարեւոր պարագան, որքան ալ դասացուցակներ, կրթական կանոնագրութիւններ, եւ այլն, տեղ չէին ձգեր բանահիւսութեան նիւթին:

Դասախօսութենէն ետք հարցումներու լայն բաժինով մը շարունակուեցաւ երեկոյթին զրոյցի մասը. հետաքրքրական էր, ի միջի այլոց, լսել որպէս բանահաւաք Ա. Սահակեանի կատարած աշխատանքին ու յատկապէս Երկրէն եկած պապիկներու, մամիկներու հետ ունեցած բազմաթիւ հանդիպումներուն մասին:

Ներկայ կրթական մշակներուն համար վստահաբար ուսանելի բաւական տուեալ ունէր «Մկնիկ»ի երեկոյթը. իսկ լսարանին մնացեալ հատուածը հաճելի անակընկալը վայելեց իր նիւթին լաւատեղեակ հայաստանցի անձնաւորութենէ մը ունենալով հայութեան հոգեւոր զօրութեան հաւատքին ու լաւատեսութեան ոչ յաճախադէպ փաստը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՂ ԱՂՕԹՔ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ «ԷԹՈՒԱԼ – ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷ»Ի 8–ՐԴ ԵՒ 16–ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԵՐՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿԷ, ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵՒ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21, Մատթէոս, Մարկոս, Ղուկաս եւ Յովհաննէս Աւետարանիչներու տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի մէջ ժամը 10.45-ին տեղի ունեցաւ Միջեկեղեցական համատեղ աղօթք: Ժամերգութեան կը նախագահէր Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազգաշեան իր կողքին ունենալով եկեղեցական հայրերը, մօտակայ երկու թաղամասերու քրիստոնեայ տասնըեօթը քոյր եկեղեցիներու հոգեւորական եւ աշխարհական ներկայացուցիչները: Հակառակ նախօրօք տրուած թերթի ծանուցումներու եկեղեցւոյ մէջ դժբախտաբար կարելի էր հաշուել մասնակցողներու թիւը...:

Առաջնորդը բարի գալուստի խօսքին մէջ նախ ողջունեց ներկայ փոքր թիւով հաւատացեալները եւ մանաւորաբար կաթողիկէ, ուղղափառ եւ բողոքական համայնքներու ներկայացուցիչները, որոնք հրաւիրուած էին հաւաքական աղօթքով հաստատելու եղբայրական սիրոյ եւ համագործակցութեան տրամադրութիւնը որ երկար տարիներ շարունակ գոյութիւն ունի 8-րդ եւ 16-րդ թաղամասերու քրիստոնեայ եկեղեցիներու միջեւ:

Գիւտ Արք. իր խօսքի ընթացքին կարեւորութեամբ շեշտեց թէ հայրենի պետութիւնն ու Էջմիածինը փառաւոր շուքով կը պատրաստուին նշելու Քրիստոնեայ Հայաստանի 1700-ամեակը, 2001-ին: Աւետարանի լոյսը վերանորոգութեան առիթ ըլլայ իւրաքանչիւրիս, որպէսզի քաջ հովիւ եւ մշակ առանց ամօթոյ հետեւելու Քրիստոսի այն պատգամին, թէ «Գացէք ու բոլոր ժողովուրդները ինծի աշակերտ դարձուցէք»: Կոչուած ենք բոլորս Աւետարանի քարոզութեամբ սրբազան այս առաքելութեան, եկէք նոյն ոգիով ձեռք ձեռքի զօրացնենք մեր եղբայրութիւնը, միասնաբար տարածելու համար հաւատքի շունչը մեր օրերուն:

Տեղին է յիշել եկեղեցւոյ մուտքին իւրաքանչիւրի տրամադրութեան տակ դրըւած էր էքիւմենիկ արարողութեան ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, առաւելագոյն չափով ապահովելու համար օտար հիւրերու մասնակցութիւնը:

Տէրունական աղօթքով սկսաւ արարողակարգը, որուն յաջորդեց «Տէր մի բազում...» սաղմոս, «Առաւօտ լուսոյ արեգակն արդար» Ներսէս Շնորհալի Հայրապետի երգը, ընթերցում ուղղափառ հաւատքի դաւանութեան եւ աղօթքներ: Եղան ընդմիջումի պահեր, ուր իւրաքանչիւր հիւր եկեղեցական եւ կամ աշխարհական առիթ ունեցաւ ֆրանսերէն լեզուով որոշեալ հատուած մը կարդալու հին կամ նոր կտակարանէ, աւարտին փոխանցելով իր պատկանած եկեղեցւոյ բարի մաղթանքները:

Միջեկեղեցական համատեղ աղօթքի վերջաւորութեան, ներկաները հրաւիրըւեցան Նուրհան Ֆրէնկեան սրահը պատշաճ հիւրասիրութեան, որ պատրաստըւած էր Մայր Տաճարի Տիկնանց յանձնախումբի կողմէ:

Հաճելի եւ մտերմիկ պահերը շարունակուեցան, մինչեւ ընդունելութեան աւարտը, որտեղ հիւրերը մեկնեցան սըրահէն յաջորդ տարի կրկին անգամ Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի մէջ զիրար ողջունելու յոյսով:

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ազնաւուր եւ [illegible]

Հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ թէ գրաւոր մամուլ կը շարունակեն արձագանգել Ազնաւուրի նոր համերգին եւ հարցազրոյցներ ընել իրեն հետ: Պարզ է, որ անկարելիութեան մէջ ենք անդրադառնալու բոլորին: Յիշենք որ շահեկան հարցազրոյց մըն ալ հրատարակած էր ՎԷ-ԷՍ-ՏԷ շաբաթաթերթը (Հոկտեմբեր 26 – Նոյեմբեր 1) թիւին մէջ, ուր խորագրուած էր՝ «76 տարեկանին՝ ֆրանսական երգին կոթողը» որակելու համար Ազնաւուրը: Հոն Ազնաւուր կը խօսի կրկին Հայոց ցեղասպանութեան մասին, ու կ'ըսէ ի մէջ այլոց. – «Մեր ժողովուրդին կրած ցեղասպանութենէն ետք, երբ Ֆրանսան մեզ ընդունեցաւ, կը խորհիմ որ կարելի չէ խանդավառ չըլլալ: Ամօթալի պիտի ըլլար: Արդարեւ, Հայերը իրաւունքն ունին իրենց պատմութեան, իրաւունքն ունին տեսնելու որ ան վերջնապէս արձանագրուի յիշողութեան մէջ: Եւ որովհետեւ, միշտ չի պատահիր, համաձայն չեմ կառավարութիւններուն հետ»: Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի եւ անկէ դուրս ապրելուն, կը բացատրէ.– «Կը սիրեմ երկիրս իր թերիներով եւ առաւելութիւններով: Կը գտնեմ որ աշխարհի գեղեցկագոյն երկիրներէն մէկն է եւ իրականին մէջ, այլ տեղերէ աւելի լաւ կարելի է ապրիլ: Ֆրանսայէն հեռացայ տուրքերու հետ կապ չունեցող հարցերու պատճառաւ, հակառակ շշուկներուն: Չեմ դժգոհիր տուրք վճարելէ, բայց, չեմ հանդուրժեր անարդարութեան: Չեմ ընդունիր որ ամբողջ կեանքիս աշխատանքը տուրքի ենթարկուի, երբ զաւակներուս կ'իյնայ: Համաձայն չեմ որ ստիպեն մարդոց որ բնակարան մը ծախեն ժառանգական տուրք վըճարելու համար: Չեմ ուզեր տեսնել որ մեր հարստութիւնը, այսինքն արուեստի գործերը Ամերիկա ծախուին: Դէմ եմ որ արուեստի վաճառորդները այդքան տուրքի ենթարկուին, երբ զինավաճառները՝ չեն ենթարկուիր: Անկէ դուրս, երջանիկ ենք մեր երկրին մէջ»:

Վերջաւորութեան, լրագրողը Մ. Ա. Փանոսեան հարց կուտայ թէ ի՞նչ է ներկայի իր երազը, ու Ազնաւուր կը պատասխանէ. – «Զաւակներուս եւ թոռներուս երջանկութիւնը: Մեր մօտ ընտանիքը կարեւոր ըմբռնում մըն է: Տարօրինակ պիտի ըլլար, որ դեռ արհեստի վերաբերող երազներ ունենայի, չէ՞ք կարծեր: Շատ պիտի ըլլար»:

Նոյ. 1-ի իրիկունն ալ, «Ֆրանսա – 2» հեռատեսիլի կայանը, ժամը 20-ի իր հըրատուութեան ատեն լայն տեղ տուաւ Շ. Ազնաւուրի համերգին, նաեւ հարց – պատասխանի բաժինով մը:

ԱԹՈՄ ԵՂՈՅԵԱՆ ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏՐԱՍՏԷ

Շարժանկարի հանրածանօթ բեմադիր Աթոմ Եղոյեան որոշած է Հայկական Ցեղասպանութեան մասին ժապաւէն մը նկարահանել: Ան յայտնած է թէ պիտի հրաւիրէ Շ. Ազնաւուրը՝ խաղալու գըլխաւոր դերերէն մէկը: Կ'ենթադրուի որ նկարահանումը յառաջիկայ գարնան կը սկսի Գանատա:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ «ԱՔԹԱՄԱՐ»Ը ՇՈՒԿԱՅ ՀԱՆԵՑ

Այս խորագրին տակ Զէյնէպ Կիւրճանլը «Սթար»ի մէջ կը գրէ որ Հայաստան «Աքթամար» անունը քաղաքական նպատակներով կը շահագործէ, երբ այդ անունով քոնեակ մը կը հանէ հրապարակ:

«Ամերիկայի Ներկայացուցիչներու Տան մէջ հայկական բանաձեւէն կրցանք մեր օձիքը ազատել, բայց տակաւին չկրցանք մեր օձիքը ազատել այն խաղերէն, զորս պզտիկ Հայաստանը կը սարքէ Թուրքիոյ գլխուն», կը գրէ յօդուածագիրը, աւելցնելով որ Հայաստան Վանայ Լճի Ախթամար Եկեղեցիին անունը տուած է հայկական քոնեակի մը, որ Երեւանի մէջ կ'արտադրուի Ֆրանսական ընկերութեան մը կողմէ եւ որ ամբողջ աշխարհի կը ծանօթացուի որպէս հայկական քոնեակ, որ ներկայիս վաճառքի հանուած է Մոնրէալի ու Թորոնթոյի մէջ: Հայերը Թուրքիոյ տասը նահանգներուն վրայ աչք ունին, ուստի մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Վանայ լճին, ուր հայկական եկեղեցի մը կայ: Քոնեակին վրայ գրուած է որ այդ խմիչքը պատրաստուած է Արարատի դաշտին մէջ հաւաքուած խաղողներէն: Այս կերպով կապ մը կը հաստատուի նաեւ Արարատին հետ: Ուստի Հայերը, նոյնիսկ եթէ իրենց ուզած նահանգները չկարենան առնել, անոնց անունները կը գործածեն ամբողջ աշխարհի վըրայ: Ի՞նչպէս ամբողջ աշխարհի պիտի բացատրէք թէ այդ քոնեակին վրայ յիշուած կղզին Թուրքիոյ կը պատկանի: Ապագային Հայերը այս ձեռնարկները իբր փաստ պիտի գործածեն որպէսզի պնդեն թէ տասը նահանգները իրենց կը պատկանէին: Թուրքիա որքան ալ դրամ ծախսէ, չի կրնար գլուխ ելլել նմանօրինակ քարոզչական արշաւներու հետ, կը գրէ յօդուածագիրը:

Արձագանգ հանդիսանալով հանդերձ Զէյնէպ Կիւրճանլըի վերի տողերուն, մենք ալ մեր կարգին պիտի ուզէինք յիշեցնել թէ Հայկական Քոնեակին վրայ դրուած անունը «Աքթամար» չէ, այլ «Ախթամար» է: Այս կէտը նշանակութիւն մը ունի՞ արդեօք:

«Մարմարա»
Հոկտեմբեր 30

[illegible]

L'ultime chant de Troie*

Այս խորագիրը կը կրէ Սիմոն Աբգարեանի պատրաստած թատերգութիւնը հետեւողութեամբ Սենեքայի, Եւրիպիդէսի, Էսքիլէսի եւ Պարոյր Սեւակի: Ինք է նաեւ բեմադիրը: Կիներու պարագրութեան հեղինակն է Գաթրին Շաուլ – Աբգարեան, այրերունը՝ Ժերար Մատիլեան:

18 դերասան – դերասանուհիներ կը մասնակցին, նաեւ բազմաթիւ երաժիշտներ (Ալեքսանդր Յարութիւնեան, Ռոստոմ Խաչիկեան, երգ՝ Հելէն Շատլիք, Վիրժինի Քերովբեան, պար՝ Ժերար Մատելեան, երաժշտական խորհրդական՝ Արամ Քերովբեան):

Սիմոն Աբգարեան կը բացատրէ թէ պատմութիւնն է մարդու մը, Տրովադայէն վերադարձին պատգամաբերն է: Պատերազմէն կուգայ, կը պատմէ: Կը յիշէ ինչ որ երբեք պիտի չկարենայ մոռնալ: Հիմա, գիտէ որ անկարելին գոյութիւն ունի մարդոց սան մէջ: Տրովադային պատերազմը գրքի մը մէջ չէ մնացած: Տեղի ունեցած է, տեղի կ'ունենայ: Անկասկա՛ծ, տեղի պիտի ունենայ: Խորքին մէջ, ինչ որ մարդը կը պատմէ՝ մեր պատմութիւնն է:

* **M. C. 93 Bobigny,**
du 15 novembre au 17 décembre,
du mercredi au samedi à 20h30;
dimanche 15h30.
Réservations : 01 41 60 72 72.
Tarif : 140 F (réduits: de 50 à 100 F).

յին ինքնութիւնը եւ մշակոյթը չէ՛ք կըրնար կերտել «մէկ հող, մէկ ազգ, մէկ պետութիւն» միատարրող սկզբունքին վրայ, ոչ ալ «մէկ թաղ, մէկ համայնք» սկզբունքին վրայ: Չէ՛ արտօնուած. – ձեր պետութիւնը չի կրնար ուզածը ընել, մանաւանդ եթէ Հայ կամ Սերպ է (աւելին կրնայ ըլլալ, եթէ Թուրքիա կամ Իսրայէլ է, բայց նոյնիսկ անոնց պարագային սահմաններ կան): Ձեր փոքրիկ քաղաքը, ըսենք, Անտայը կամ Իրունը, պէտք է հնազանդի նոր տեղ – վայր – կենցաղ – մշակոյթ – օրէնք համադրոյթի մը, եւլն.:

Հիմնահարցերէն մէկը տեսնելն է, յըստակօրէն, որ այս ճնշումը պիտի բանի ամէնուրեք, յանուն մարդկային իրաւունքներու եւ ժողովրդավարութեան բարոյական սկզբունքներու, ի շահ որոշ մեծ արեւմտեան կառոյցներու, – կառոյցներ՝ որոնց դիմակներէն մէկը պետութիւններն են: Կարելի է յանձնուիլ անոնց կամ պայքարիլ անոնց դէմ, ի շահ «միատարրութեան» գաղափարին, որ նոյնքան վըտանգաւոր է, որքան օգտակար: Իմ անձնական կարծիքը այն է որ լուրջ սփիւռք մը կը դիմանայ եւ կը բարգաւաճի մի՛այն երբ կ'արտադրէ «ինքնութիւն» մը, որ միատարրուած տեղայնութեան չգոյութեան ալ ինքզինքը կը պահէ եւ արժեւորուած կը զգայ: Սա չի նշանակեր որ միատարրութիւնը միշտ բացասական է կամ անբաղձալի, ոչ ալ կը նշանակէ որ բազմատարրութիւնը ինքնաբերաբար արժանիք մըն է եւ կամ որ ան տիրապետող ուժի կամ տարրի մը բացակայութիւնը կ'երաշխաւորէ: Սակայն Սփիւռքի հիմնահարցը կը մնայ շարժուն, գիտակից, յարափոփոխ բայց որոշ շարունակականութիւն մը պահպանող կառոյցներու եւ ինքնութիւններու կերտումը:

(Շար. 2)

Պր. Նուպար Մանուկեան,
Տէր եւ Տիկին Ժերար Մոնէ եւ զաւակները՝ Հայկօ եւ Ժիւլիէթ,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Գրիգորեան եւ զաւակները՝ Յասմիկ եւ Արա,
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մանուկեան եւ զաւակները՝ Զարուհի եւ Գայեանէ
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մինասեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 4-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյ. 9, ժամը 14.30-ին Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ գրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Նուպար Մանուկեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՈՒՄԻ 25-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՏՕՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 12
Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Պատարագ ժամը 10-ին:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն Եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներու եւ Մաղթանք ի կեանս եղող Բարերարներու եւ սատարողներու համար:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ եւ Տարօն միասնական երգչախումբը ղեկավար՝
ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԿ. ԵՕՐԿԱՆՃԵԱՆ

Ժամը 13-ին Ժողովրդական ճաշ Իսիի Փ.Ա.Ս.-ի սրահին մէջ:

Կը հրաւիրուին շրջանի հաւատացեալները ներկայ ըլլալ միասին աղօթելու մեր եկեղեցիի Բարօրութեան եւ Անսասանութեան համար 1700-ամեակի տօնակատարութեան սեմին:

ՀՐԱՒԷՐ

Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութիւնը պետութեան կրօնք հռչակելու 1700-ամեակի առթիւ

Երեւանէն ժամանած
ՌՈՒԶԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
պիտի կատարէ իր յօրինած

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 17,
ժամը 20.30-ին Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին մէջ
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Հեռաձայն. – 01 – 47 – 36 – 02 – 50

Շաբաթ, Նոյեմբեր 18,
ժամը 20.30-ին Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին մէջ
8, rue du Groupe Manouchian
Հեռաձայն. – 01 – 48 – 93 – 99 – 88

Մուտքի նուէր:

A VOS TÉLÉPHONES !

PHONÉTHON

DU FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

L'argent recueilli servira à construire la Route Dorsale du Karabagh et des écoles à Gumri, en Arménie

DATES ET HEURES DU PHONETHON :

VENDREDI 10 NOVEMBRE, de 18 heures à 22 heures

SAMEDI 11 NOVEMBRE, de 10 heures à 22 heures

DIMANCHE 12 NOVEMBRE, de 10 heures à 14 heures

N° VERT: 0800 269 300

FONDS ARMENIEN DE FRANCE. BP 12 — 75660, Paris Cedex 14

Tél. : 01 43 68 29 29; Fax : 01 43 68 15 91; E-mail: fonds.hayastan-france@fnac.net

NB : les noms des donateurs et les montants seront diffusés lors du Téléthon mondial du Fonds Arménien le 23 novembre 2000 de 21 heures à 23 heures (retransmission de la chaîne arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (canal 301), et en clair par les possesseurs d'une antenne satellite adéquate).

LE COMITE DE PARIS — ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB
vous convie
le vendredi 10 novembre à 20 heures 30
à une conférence donnée par
ANNA LEYLOYAN
(doctorante en histoire de l'art et chargée de cours sur l'art arménien à l'INALCO)
consacrée aux

Khatchkars arméniens

(MONUMENTS COMMEMORATIFS ET AUTHENTIQUES PIERRES TOMBALES)

Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS (métro Courcelles)
Renseignement: 01 42 27 12 26 / 01 45 20 03 18

Participation aux frais : 30 F

Centre Culturel SAINT MESROB

Jeudi 16 novembre à 20h45

Soirée Albert ANDONIAN

L'auteur d'Histoire d'un Akhpar vient de publier deux livres :
— **A CHACUN SON DESTIN et regard sur la Russie d'aujourd'hui;**
— **CONFESSION D'UN POETE** (traduction de poètes arméniens et poèmes personnels de l'auteur)
L'auteur présentera son œuvre, la dédicacera et déclamera des poèmes,
au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5ème

Entrée libre — Cocktail
Métro : Cardinal Lemoine, Monge.

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"
Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ 04 91 77 84 70 Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTERSECTIONS MARSEILLE
Samedi 18 novembre à 15h
à la M.A.J.C.
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
— Ordre du jour important —
La présence de tous les membres est indispensable.

REUNION INTERSECTIONS CENTRE-FRANCE
Dimanche 19 novembre à 14h30
à la M.C.A.
68, rue Marcel Cerdan —
69100 Villeurbanne
— Ordre du jour important —
La présence de tous les membres est indispensable.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10
VENDREDI
10 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.033 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.033

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Ծերակոյտին քուէարկութենէն ետք (Նոյեմբեր 8) հակազդեցութիւնները բազմաթիւ էին, մանաւանդ Թրքական կողմը։ Ֆրանսայի մէջ ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ թէ գրաւոր մամուլ լայնօրէն արձագանգեցին։ Ամբողջ օրը Ֆրանս-էնֆօ լուրը կրկնեց քանի մը տասնեակ անգամներ, անդրադառնալով նաեւ մանրամասնութիւններու, ինչպէս Ժ.-Գ. Կոտէնի ելոյթին եւ կարճ հարցազրոյց մըն ալ տուաւ հետը, լուրեր հաղորդեց նաեւ Պէյրութէն (Պուրճ-Համմուտ) եւայլն։ Այսօր, կը հրատարակենք Ժ.-Փ. Պրէթի եւ Ժիլպէր Շապրուի անմիջական հակազդեցութիւնները։

Առանձին կը հրատարակենք նաեւ կարգ մը ծերակուտականներու ելոյթները նիստի ընթացքին, որպէս նիւթ պատմութեան համար։

RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN PAR LE SENAT

Enfin!

Le Sénat vient de reconnaître le génocide arménien de 1915 dans les termes utilisés par l'Assemblée nationale en mai 1998. J'ai été à l'origine de la proposition de loi acceptée unanimement par les députés et, au cours de ces deux années et demie d'attente, j'ai à plusieurs reprises insisté auprès des sénateurs pour que ce texte soit inscrit à l'ordre du jour de leur assemblée.

Je rends particulièrement hommage aux sénateurs socialistes et communistes qui, chaque fois que cela a été possible, ont fait force auprès du président du Sénat pour examiner ce texte. Ils se sont longtemps heurtés au mur des sénateurs de droite dont quelques-uns d'entre eux, jusqu'au dernier moment, ont utilisé tous les artifices de procédure pour repousser cette inscription. Deux d'entre eux ont même déposé une motion d'irrecevabilité hier soir.

Mais aujourd'hui, je ne retiendrai que l'essentiel de l'information : la France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915 à travers les deux assemblées de son Parlement. C'est une grande victoire sur le mensonge.

Nous savons tous que tout au long de ce siècle les responsables de ce génocide puis leurs héritiers ont tout essayé pour faire disparaître la vérité. C'est une grande victoire sur la real politik. Depuis deux ans et demi, stratèges et tacticiens ont tenté de nous expliquer que les intérêts économiques étaient les seuls dignes d'attention. C'est une grande victoire sur la morale: la vérité l'a emporté sur les intérêts marchands.

Maintenant, comme le veulent les règles du Parlement français, le texte retournera à l'Assemblée nationale qui confirmera son premier vote. Il est évident que je ferai tout ce qui est en mon pouvoir pour que nous allions vite.

JEAN-PAUL BRET
député, président du groupe d'amitié France-Arménie à l'Assemblée nationale

8 novembre

Après plus de deux ans de persévérance et suite à l'adoption à l'unanimité par l'Assemblée Nationale, de la proposition de loi relative à la reconnaissance officielle du génocide arménien de 1915, le Sénat vient, à son tour, de l'adopter.

Grâce à la détermination de l'ensemble des sénateurs et sénatrices de gauche, cette reconnaissance juste et fondamentale a abouti. L'unanimité aurait dû être obtenue. Malheureusement, jusqu'aux derniers moments, certains sénateurs de droite ont usé d'artifices réglementaires pour la retarder. Leur tentative a échoué.

C'est le combat en faveur de la vérité, du devoir de Justice et de Mémoire qui a gagné.

Au travers de ce vote, c'est enfin une sépulture qui est donnée aux victimes de cette barbarie. Le travail de deuil peut commencer. Un espoir est né. Je me félicite qu'il vienne de la France, la patrie des Droits de l'Homme.

GILBERT CHABROUX
Sénateur du Rhône

MEDIA

«LE MONDE»

(9 Novembre)

LE SENAT A VOTE
LA PROPOSITION DE LOI
RECONNAISSANT LE GENOCIDE
ARMENIEN

Օրաթերթը լայնօրէն կ'արձագանգէր Ծերակոյտի քուէարկութեան, տալով քուէներու մանրամասնութիւնները։ 164 թեր քուէները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն. – 71 ընկերվարական, 17 համայնավար, 24 հանրապետական եւ անկախ, 20 Էռ-Փէ-Էռ, 19 Կեդրոնական Միութիւն, 13 Եւրոպական դեմոկրատ եւ ընկերային համախմբում։ 40 դէմ քուէարկողներու պարզած պատկերն է. – 5 Էռ – Փէ – Էռ, 25 Կեդրոնական Միութիւն, 9 անկախ հանրապետական եւ մէկ չարձանագրուած։ Ձեռնպահ մնացած են երեք անկախ հանրապետական եւ մէկ կեդրոնէն, 113 ծերակուտական չեն մասնակցած քուէարկութեան, առոնք են 74 Էռ-Փէ-Էռ, 6 ընկերվարական, 7 կեդրոն, 10 անկախ հանրապետական եւ 6 չարձանագրուած։ Թերթը մանրամասնօրէն կ'անդրադառնայ նիստին, կը ճշդէ որ. – «Ծերակոյտին քուէարկած բնագիրը իրաւականօրէն նոյնը չէ Ազգային Ժողովի քուէարկածին հետ, նոյնիսկ եթէ նոյնն է խորքին մէջ», ուրեմն վերջնական չի նկատուիր, պէտք է փոխանցուի Ազգային Ժողովին։ «Լը Մոնտ» կ'արձագանգէ նաեւ Թրքական ԱՆԱՓ (Մայր Հայրենիք) կուսակցութեան փոխ-նախագահ Պ. Աքարճալըի հակազդեցութեան։ Ան դատապարտած է «Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին վատութիւնը». ան դեռ ըսած է.– «Ամօթ է Ֆրանսայի Ծերակոյտին համար։ Ծերակոյտը ուզեց մաքրել իր աղտոտ խիղճը Թուրքիան օգտագործելով որպէս լուացքի օճառ Ֆրանսայի գործած ոճիրներուն համար, ըլլայ Հնդկաչին, Ափրիկէ թէ այլուր»։ «Լը Մոնտ» պատմական հակիրճ տեղեկութիւններ ալ կու տար։

Նոյ. 8-ի իրիկունը, հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանն ալ լայն արձագանգ տուաւ, արխիւային նկարներու սփռումով։ Նոյ. 9-ի առաւօտը, ժամը 6.30-ի շուրջ Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի կայանը պատասխանելու համար իր մէկ ունկնդրին հարցումին Հայոց ցեղասպանութեան մասին, հարցազրուցեց Տոքթ. Իվ Թերնոնը, որ քանի մը վայրկեանի մէջ, կրցաւ պարզել Թրքական բռնաճնշման քաղաքականութիւնը դեռ 1896-էն։

«LE FIGARO»

(9 Novembre)

IL EST EXCLU QUE LE GOUVERNEMENT
INSCRIVE CE TEXTE
A L'ORDRE DU JOUR

Թերթը կը հաղորդէ որ Ֆրանսա դժգոհ է Ծերակոյտի քուէարկութենէն։ Ոչ Հանրապետութեան նախագահը, կը գրէ, ոչ ալ կառավարութիւնը, որոնք կ'ուզեն լաւ յարաբերութիւններ պահել «Եւրոպայի այս կարեւոր ընկերակիցին հետ» գնահատած են կատարուածը։ Ֆրանսական իշխանութիւնները զեկոյց մը հրապարակած են ուր կ'ըսուի. – «Ֆրանսա կը փափաքի պահպանել եւ զարգացնել սերտ գործակցութեան յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ, բոլոր մարզերու մէջ։ Այս քուէարկութիւնը որ արդիւնքն է խորհրդարանական իշխանութեան նախաձեռնութեան եւ կ'իյնայ անոր պատասխանատուութեան տակ, այսօրուան Թուրքիոյ գնահատումին չի վերաբերիր»։ Թերթը, ապա, կը գրէ թէ Անգարա կը դատապարտէ այս թերի նախաձեռնութիւնը եւ մանրամասնութիւններ կու տայ, հաղուադէպօրէն օգտագործուած՝ «անմիջական քննարկում» ձեւակերպութեան մասին։

«LIBERATION»

(9 Novembre)

LE GOUVERNEMENT A MINIMISE
EN PORTEE DE VOTE
POUR NE PAS FACHER LA TURQUIE

Թերթը, յօդուածին հետ, հրատարակած է Անթիլիասի Հայկական ցեղասպանութեան յուշարձանին նկարը։ Գրութեան մէջ, կը նկարագրուի Ծերակոյտի քուէարկութեան նիստը։ Թղթակիցը հակիրճ պատմական մըն ալ կ'ընէ յաջորդական դէպքերուն, ձգձգումներուն, դիտել տալու համար որ Թաղապետական մերձաւոր ընտրութիւնները իրենց դերը խաղցած են։ Թերթը կ'արձագանգէ նաեւ Թրքական հակազդեցութեանց, նաեւ Թրքահայութեան։ Ազգային Մեծ Ժողովի «բազմակուսակցական երկխօսութիւն», խմբակը եւ երեսփոխանները հաղորդագրութեամբ մը կը դատապարտեն «Թուրքիոյ դէմ միջազգային դաւ մը»։ Ֆրանսայի Անգարայի դեսպանն ալ Արտաքին Նախարարութիւն կանչուած էր։ Նախարարութիւնը զեկոյցով մը կը դատապարտէ «այս ցաւալի եւ բացարձակապէս սխալ նախաձեռնութիւնը» եւ կը շեշտէ որ «այս որոշումը ցաւալի կերպով կը խեղաթիւրէ պատմական իրականութիւնները եւ կը զրպարտէ ամբողջ ազգ մը անհիմն վերագրումներով»։ Թուրքիա կը յուսայ որ Ազգ. Ժողովը պիտի դարմանէ Ծերակոյտին գործած սխալը։ Յիշելէ ետք 1915-ի դէպքերը, թերթը կ'արձագանգէ Պոլսոյ Հայ գաղութի հակազդեցութեան։ Հրանդ Տինք (Ակօսի խմբագիր) դատապարտած է Ծերակոյտին նախաձեռնութիւնը եւ ըսած Լիպերասիոնի որ «այդ հարցը պէտք է ազատօրէն ծեծուի Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ, հո՛ս իսկ, ա՛յս շրջանը եւ ոչ այլուր»։ Գրութեան վերջաւորութեան, յօդուածագիրը կ'աւելցնէ, որ Թուրքիոյ 60 հազար Հայերու մեծ մասը Պոլիս կ'ապրի եւ միշտ իշխանութեան նպաստաւոր դիրք կը բռնէ, բայց, անպաշտօն շրջանակներու մէջ կարգ մը Հայեր կ'ընդունին 1915-ի ցեղասպանութեան իրականութիւնը։

«LE PARISIEN»

(9 Novembre)

A PARIS, LES SENATEURS IRRITENT
LA TURQUIE

Գրութեան կ'ընկերանայ Ժ.-Գ. Կոտէնի նկարը։ Հոս ալ կը յիշուին յաջորդական դէպքերը 1998-էն, Ազգ. Ժողովին քուէարկած օրէնքի առաջարկէն ի վեր, Ժոսփէնի կառավարութեան ընդդիմութիւնը։ Տարօրինակ զուգադիպութիւն մը կը տեսնուի այն իրողութեան մէջ, որ Ծերակոյտի քուէարկութիւնը եղած է այն օրը, երբ Պրիւքսէլի Յանձնախումբը կը հրապարակէր ծրագիր մը Թուրքիոյ անդամակցութեան վերաբերեալ, ուր կ'ըսուէր թէ Թուրքիոյ իշխանութիւնները տակաւին չեն լրացներ բանակցութեանց ձեռնարկելու պայմանները։ Թերթը ունի նաեւ յաւելուած մը՝ «Օ տը Սէն», որ կը կրէ «La joie des Arméniens d'Issy» խորագիրը։ Յօդուածին կցուած է նկարը տեղւոյն Հայ մշակոյթի տան։ Արձագանգներ ալ կան տեղացի Հայերէ։

«L'HUMANITE»

(9 Novembre)

LA PROPOSITION DE LOI
VA ETRE TRANSMISE A L'ASSEMBLEE

Թերթը կարճ արձագանգ մը կու տայ, կառափնատի նկարով մը։

«FRANCE-SOIR»

(9 Novembre)

LE SENAT CHOQUE LA TURQUIE

Գրութեան սկիզբը, յօդուածագիրը դիտել կու տայ որ անգամ մը եւս Թուրքիոյ ճամբուն վրայ կը ցցուի իր անցեալը, ապա կ'անդրադառնայ Թուրքեւֆրանսական յարաբերութեանց վատթարացման։ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի Արտաքին յանձնախումբի նախագահը՝ Քամրան Ինան, յայտարարելէ ետք թէ ծանր հարուած մըն է Ֆրանսայի հետ յարաբերութիւններու գետնին վրայ, աւելցուցած է որ «Հաշուեցոյցը Հայաստանը պիտի վճարէ»։

«LA CROIX»

(9 Novembre)

MEMOIRE ARMENIENNE

Այս խորագրին տակ, կը նկարագրուի

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովը Նոյեմբեր 8-ի նիստին ընդունած է Հայաստանի ու Ազրպէջանի անդամակցութիւնը։ Վէճերը երկար տեւած են որովհետեւ մեծ դժգոհութեան պատճառ եղած են Ազրպէջանի երեսփոխանական ընտրութեան ընթացքին կատարուած ապօրինութիւնները, սակայն, ի վերջոյ որոշուած է երկու երկիրները միաժամանակ ընդունիլ, անոնց միջեւ հակամարտութիւնը ա՛լ աւելի չշեշտելու մտահոգութեամբ։

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23

Կ'ունկնդրեմ վերջին զեկուցումի մը՝ Պէրլինէն մեկնելէ առաջ: Նորէ՛ն խակ է, նորէ՛ն հետաքրքրական է նիւթը: Խօսողը Շուէտացի տղայ մըն է, նիւթը՝ նորակազմ սփիւռքներու պատշաճ ներկայացումի հարցը, քաղաքական մարզէն ներս: Ծանօթ, հին հարց մըն է ո՞ր մօտեցումը նախընտրելի է, – (Ա) Գաղթական փոքրամասնութիւններու եւ նորահաստատ սփիւռքներու համար արդեօ՞ք պէտք է ստեղծել միատարր ընտրական շրջաններ, – որոնք Թաղական ընտրութիւններու մէջ, գոնէ, կ'երաշխաւորեն նոյն փոքրամասնութենէն, նո՛յն ինքնութեամբ օժտուած անձի մը ընտրութիւնը: (Բ) Քաջալերել, որ քաղաքական ձգտում ունեցող փոքրամասնութիւններու ներկայացուցիչները ուղղակիօրէն մտնեն գոյութիւն ունեցող շուէտական կառոյցներո՞ւ մէջ, – օրինակ՝ ազգային կուսակցութիւններու եւ աշխատաւորական միութիւններու մէջ...: Կը զգամ որ հարցին բեւեռացումը այսպէս, դիւրաւ փոխացուցիչ լուծումներու չի կրնար յանգիլ: Կը յիշեմ կարդացած ըլլալ՝ որ հայ մը երեսփոխան ընտրուած է Շուէտի մէջ: Ցանցաւոր կը զգամ որ աւելի պրպտում չեմ կատարած, հասկնալու համար որ համեմատաբար նորակազմ հայ սփիւռքի այս անդամը ինչպէ՞ս, որ ճամբով յաջողած է դիրք նուաճել: Գիտելիքով օժտուած, պիտի ուզէի վիճարկումի ճնշումին ենթարկել երիտասարդ զեկուցողին դիւրին բեւեռացումը: Սակայն չունիմ պաշար Շուէտի հայութեան մասին, յոգնած եմ, ժամանակ չկայ: Կը մեկնիմ դէպի Փարիզ եւ օդակայան:

Կարճատեւ թռիչք մը: Կը հասնիմ Ռուասի, Շարլ տը Կօլի անունը կրող օդակայանը: Աններելի յապաղումէ մը ետք կը ստանամ օրեր առաջ իբր – թէ – ապահովուած ու երաշխաւորուած վարձու ինքնաշարժը, եւ կը սկսիմ փնտռտուքը: Օդակայանը շրջապատող ճամբաները լաբիւրինթոս մը կը կազմեն, – քարտէսին վրայ ճշդած եմ թէ ուր կ'ուզեմ երթալ: Փարիզէն 61 քիլոմեթր հեռու քաղաք մը, Coulommiers*: Մէկ ու կէս ժամ կը թափառիմ, կը կորսուիմ, կը գտնեմ քաղաքը: 13 հազար բնակիչ ունի: Կրկին մէկ ու կէս ժամ կ'առնէ՝ Այտային տունը գտնել: Կը զգամ թէ որքան տարտղնուած է հիւսկէնը՝ նոյնիսկ այս մանր, անցեալին միատարրուած քաղաքին մէջ: Մէկ փողոց հեռու մարդիկ քովընտի փողոցին ուր ըլլալը չեն գիտեր, հոն ով կը բնակի չեն գիտեր: Կը խօսիմ Ֆրանսացի զոյգի մը հետ, երկու մաղրէպի լակոտներու հետ՝ որոնք բարեացակամ են ու անտեղեակ, երկու անձերու հետ որոնք կը յայտնուի, անգլիացի գործաւորներ են, այս քաղաքը կը բնակին, մինչ կը կառուցեն Տիզնէյի զբօսավայրին մօտ նոր շէնք մը: Վերջապէս՝ սպաներէնով եւ ֆրանսերէնով կը խօսիմ Սպանիայէն գաղթողի մը հետ, կը գտնեմ Այտային տունը:*

Այս մէկն ալ սփիւռքի պատմութիւն մըն է, սփիւռքահայու մանրատիպ քրոնիկ մը: Մանուկ էի, Հալէպ կը բնակէինք, ծնողքս կը դասաւանդէր Քարէն – Եփփէ ճեմարանին մէջ, որուն տնօրէնն էր նաեւ հայրս: Պոլիս ծնած, Սուրիոյ Քամըշլի քաղաքին մէջ գործող բժիշկ մը, որուն կինը արաբ քրիստոնեայ էր, շատ կը փափաքէր որ իր աղջիկը, Այտան, Քարէն Եփփէ յաճախէր: Այդ օրերուն, ուսանողական հանրակացարան չկար, գիշերօթիկի դրոյթ չկար, Այտային յարմար բնակութեան տեղ չկար: Կարգադրուեցաւ, որ մեզի հետ ապրի, եւ այդպէս եղաւ, գրեթէ մէկ տարի: 48 տարի անցած է: Մենք՝ Ամերիկա, Այտան՝ Պէյրութ, ապա Ֆրանսա անցած է: Ունի Ֆրանսացի ամուսին, զաւակ: Անցեալ տարի, 47 տարուան հաղորդակցութեան խզումէ ետք՝ մօրս նամակ մը կը գրէ, կը վերստեղծուի կապը: Եւ այս շաբաթ, մեկնումէս առաջ, երբ մայրս կը լսէ որ հաւանաբար պիտի ջնջուի Իսրայէլի գիտաժողովը եւ ես առիթ պիտի ունենամ մի քանի օր թափառելու Ֆրանսայի մէջ, կը խնդրէ որ եթէ կարենամ, երթամ անձնական բարեւ մը փոխանցեմ: Ուրիշներ ալ կան, որոնց պիտի ուզէի այցելել՝ Hameaux*–էն մինչեւ Մարսէյլ, բայց ժամանակը շատ սուղ է: Կը կատարեմ մօրս փափաքներէն մէկը, կը ծանօթանամ Իլ-տը-Ֆրանսի այս անկիւնին: Ապա կը վերադառնամ օդակայան՝ ուր կը հասնի ընկերուհիս, Ամերիկայէն, եւ կը լծուինք զբօսաշրջիկութեան:*

Շատ կը սիրեմ Ֆրանսայի գաւառը: Գիտեմ, Փարիզն է մագնիսը՝ զբօսաշրջիկներու մեծամասնութեան համար: Հասկնալի է: Զիս ալ հրապուրած է, թէ՛ իբր ֆրանսական քաղաք, համաշխարհային քաղաք, թէ՛ ալ իբր «Յառաջ»ի տեղը, ժամադրավայրը՝ ուր ստեղծած եմ մտաւորական բարեկամութիւններ եւ հանդիպած եմ սփիւռքի եւ Հայաստանի բազմաթիւ դէմքերու, Ուիլիըմ Սարոյեանէն մինչեւ Վանօ Սիրադեղեան...: Բայց եւ այնպէս, 1967–էն ի վեր 32-րդ անգամն է որ Փարիզէն կ'անցնիմ: Քաղաքը խճողուած է, անհաճոյ ձեւով: Կը դիմեմ դէպի Ալզաս, շրջան մը՝ որ երկու անգամ այցելած եմ, եւ որ հրապուրած է զիս:

Ատեն մը կը թափառինք, կը կորսուինք՝ Ուէնի ճամբուն վրայ: Կէսօրուան մեր ճաշը կ'ուտենք թէ՛ տեղւոյն բնակիչներուն, թէ՛ ալ շրջանէն անցնող ռութիէներուն ծառայող ճաշարանի մը մէջ: Կը հիանանք, – Ամերիկայի մէջ, նման տեղեր ճաշել կը նշանակէ ստամոքսը վտանգել, հին իւղի մէջ տապկուած չորցած միսեր, կամ լխկած սանտուիչներ ուտել: Հոս՝ աժան գինով (ի վերջոյ Փարիզ չէ, գաւառ է), փառաւոր կը ճաշենք: Կը շարունակենք ճամբորդել, - օթօռութ *- կ'առնենք, հասնելու համար շրջաններ՝ որոնք կը հետաքրքրեն մեզ, ապա կը նախընտրենք նեղ,* տէփարթըմանթալ *կոչուող ճամբաները, որոնք անտառներու եւ մարգագետիններու, գիւղաքաղաքներու մէջէն ոլորելով մեզ կը տանին դէպի արեւելք ու հարաւ:*

Կը գիշերենք Լիւնէվիլ անուն քաղաքին մէջ: Պանդոկի սենեակ մը ապահովելէ ետք, մեր քայլերը կ'ուղղենք դէպի Սթանիսլասի դղեակը, որ կը համարուի 25 հազար բնակիչ ունեցող այս քաղաքին տեսարժան վայրերէն մէկը: Կ'ուզեմ գիտնալ որ լեհական այս անունը ի՞նչ գործ ունի Լորէնի մէջ: Գործաւորի մը կը հարցնեմ: Մարդը նախ ապշած ինծի կը նայի, – Հոս Ամերիկացի զբօսաշրջիկի վարժ չեն, անոնց ֆրանսերէն խօսելուն վարժ չեն, ապա նաեւ՝ մարդը կ'ըսէ ինծի անկեղծօրէն, առանց պատմական հարցեր զինք չեն հետաքրքրեր, ինք պատերը կը ներկէ: Բայց ազնիւ է, ցոյց կուտայ սրահ մը ուր դեռ լոյսեր կը վառին: Հոն նկարչական ցուցահանդէս մը կը կազմակերպուի, կ'ըսէ, եւ զայն կազմակերպողը իր բնօրրան Լորէնի պատմութեան մասին բանիմաց է: Իր վրձինները կը թողու, մեզ կ'առաջնորդէ, կը ներկայացնէ Լորէնացի արուեստագէտ, ինքնուս «պատմագէտ»ին:

Հաճելի, խանդավառ անձ մըն է, որ նմանապէս հաճոյք կը զգայ, յայտնօրէն, երբ երկու Ամերիկացիներ պատմական բնոյթ ունեցող հարցում կ'ուղղեն: Կը մանրամասնէ Լորէնի դուքսերուն պատմութիւնը, 16–րդ դարու Տը Կիզերէն մինչեւ անոնց գիծին անկումը՝ 1730–ական թուականներուն: Ապա կը պատմէ թէ ինչպէս Լուի ԺԵ. Լեհաստանի գահընկէց արքայ Սթանիսլասը կ'ընդունի, որովհետեւ թէ՛ ընտանեկան, ամուսնական կապեր, թէ՛ ալ քաղաքական հաշիւներ կը պահանջեն, որ հիւրընկալ ընդունի զայն: Անոր կը նուիրէ նախապէս Լորէնի դուքս Լէոփոլտին պատկանող այս գաւառը եւ կը հայթայթէ տնտեսական միջոցներ՝ կառուցանելու նոր դղեակ մը, ուր այսօր, 250 տարի ետք, մեր առաջնորդ – պատմիչը կը կազմակերպէ ցուցահանդէս մը, ուր պիտի ցուցադրուին շրջանի (Լիւնէվիլ, Նանսի, Մէս), այսինքն՝ տեղացի արուեստագէտներու ծախու պաստառներ, բայց ուր նաեւ իբրեւ տիրապետող ներկայութիւն պիտի ցուցադրուի, կ'ըսէ, «Ֆրանսայի ամենամեծ նկարիչին պաստառներէն ալ»:

Հարց կու տամ թէ ո՞վ է ան: «Ժանսէմ անունով նկարիչ մը» կ'ըսէ: Կը մանրամասնեմ Ամերիկահայ ըլլալս եւ թէ ինչպէս տասնամեակ մը առաջ, եթէ ոչ աւելի, «Յառաջ»ի մէջ թղթակցութիւն մը գրած եմ անոր գործերու մէկ ցուցահանդէսին մասին: «Ուրեմն, կ'ըսէ մեր առաջնորդը, եթէ Հայ էք, գիտնալու էք որ մինչեւ իր մահը Ֆրանսայի ամենէն մեծ նկարիչը կը համարուէր ուրի՛շ Հայ մը», եւ երկուքս մէկ կ'ըսենք՝ «Գարզո՛ւ»:

Յաջորդ օր կ'անցնինք Գոլմար, որուն հին թաղերը Միջնադարու եւ Վաղավերածնունդին կառուցուած բազմաթիւ գեղեցիկ տուներ ունին, ապա յաջորդ օրը շրջանի գիւղաքաղաքները կը թափառինք, – Քայզերըպէրկ, որ –անակնկալ մըն է– նախկին ամրոց-քաղաք մը չէ միայն, այլ Ալպէր Շվայցըրի ծննդավայրը: Հանգամանք մը, որ հրապուրիչ է մեզի համար, սակայն յայտնօրէն է՛ ուրիշ զբօսաշրջիկներու համար: Կ'անցնինք նաեւ Ռիքվիհրէն, գիւղաքաղաք, որուն ալզասեան ճերմակ գինին մինչեւ վերջերս անծանօթ էր մեզի, Ամերիկայի մէջ, սակայն հիմա սկսած է ընդհանրանալ: Կ'ըմբոշխնենք:

Կը վերադառնանք Փարիզ: Կը թափառիմ հոս– հոն, կը յաճախեմ «Յառաջ»ի գրասենեակը, կը թարմացնեմ բարեկամութիւններ ու ծանօթութիւններ, կը պատրաստուիմ վերադառնալու: Իմ ամէնէն սիրած «խառն» ճամբորդութիւններս են ասոնք: Եթէ աշխատանքէս մի քանի օրէն աւելի երկար ատեն անջատուիմ, բոլորովին հանգիստ չեմ զգար: Այս շաբաթ ու կէսի ընթացքին թէ՛ աշխատած եմ, թէ՛ բարեկամներ տեսած, թէ՛ ալ թափառած հոն ուր ոչ ոք կը ճանչնամ եւ ոչ ոք զիս կը ճանչնայ, իբրեւ անկապ, անանուն եւ ուրեմն ազատ զբօսաշրջիկ:

ՍԱՀԱՐԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՕՐՐԱՆ, ԲԱՅՑ...

Տասը հազար տարի առաջ, լիբիական անապատի հարաւ–արեւմտեան լեռնակոյտերուն միջեւ, մարդ արարածը հողը կը մշակէր, անասուններ կը բուծանէր: Այդ տարածութիւնները բուսականութեամբ ծածկուած էին: Դժուա՞ր է հաւատալ: Անսովոր վկայութիւն մը կը բերեն այն ժայռանկարները որոնք յայտնաբերուեցան սահարական հնաբանութեան ռահվիրաներէն Ֆապրիցիօ Մորիի կողմէ: Ան իր տարած աշխատանքին մասին վերջերս հատոր մը հրատարակեց, «Հին Սահարայի մեծ քաղաքակրթութիւնները» խորագիրով:

Ծորճօ Իէրանօ այս պարագային մասին յօդուած մը ստորագրած է, նիւթին այլազան ծալքերը ներկայացնելով: Ան կը գրէ թէ ատենին Սահարայի տարածքին կը շրջէին ընձուղտներ եւ առիւծներ, ռնգեղջիւրներ եւ կոկորդիլոսներ: Լիբիոյ մէջ Թատրարդ Ազգուսի եւ Ամսաքի ժայռոտ լեռնակոյտերուն միջեւ, ուր այժմ գոյութիւն ունի միայն արեւէն խանձուած հող մը, կար բուսական տարածութիւն մը, ուր վայրի անասուններ ալ կային: Պէտք է երեւակայութեան զարկ տալ որպէսզի կարելի ըլլայ պատկերացնել կորսուած այդ եդեմը, ներկայի ժայռի խոռոչներուն եւ աւազակոյտերուն միջեւ պատկերացնելու գետերը որոնց ջուրերէն իրենց ծարաւը կը յագեցնէին հետաւիւծներն ու փիղերը: Եւ թերեւս երեւակայութիւնը աշխուժացնելու աւելի մեծ ճիգ մը պէտք է թափել, այժմու անապատային հորիզոններուն մէջ տեսնելու մեր քաղաքակրթութեան արմատները: Բայց եւ այնպէս, Ազգուսը եւ Ամսաքը կարեւոր եղած են՝ որքան Միջագետքն ու Նեղոսի Հովիտը: Այնտեղ, տասը հազար տարի առաջ, մարդ էակը սկսած է կարգ մը փորձարկումներու, որոնք կրնան աշխարհը փոխած ըլլալ: Հոն սկսած է հողը մշակել, անասնապահութիւն ընել, եփած կաւէ գործիքներ շինել եւ, Եգիպտացիներէն դարեր առաջ, մեռելները զմռսել:

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Կեդրոնական Սահարայի մէջ է որ կը գտնենք աստուածութեան քարանձաւային առաջին պատկերումը. առաջին վկայութիւնները այն պահէն՝ երբ մարդը յանդգնեցաւ Աստուածը պատկերացնել իր նմանութեամբ եւ իր պատկերով: Երբ Ծիզէի բուրգերը կը բարձրանային, Լիբիոյ այս բնակիչները արդէն իսկ մոռցուած էին. անոնց մշակոյթը արդէն վերջ գտած էր, խարող եւ անյաղթահարելի թշնամիէ մը պարտուելով, անապատէն, որ քիչ առ քիչ կուլ տուած էր բուսականութիւնը, Սահարան հասցնելով իր ներկայ վիճակին:

Սակայն անոնց ողբականը քարէ մեծ «գիրք»ի մը վրայ արձանագրուած է: Ասիկա ժայռանկարներու խումբ մըն է, որուն մէջ կը տողանցեն մարդեր, անասուններ եւ աստուածներ: Երկար պատում մը, որ հազարամեակներու ընթացքին թաքուն մնացած էր եւ որ լոյսի բերուեցաւ վերջին յիսուն տարիներու ընթացքին իրարու յաջորդող գործունէութիւններու միջոցով: Այս կորսուած աշխարհի առաջին յայտնաբերող Մորիի արկածախնդրական ոգին զինք Թատրարդ Ազգուսի կը տանի, ուղտի վրայ նստած: Տեղւոյն Թուարէկները իրեն ցոյց կու տան այդ տարօրինակ պատկերները որոնց իմաստը չէին հասկնար: Անկէ ի վեր, հնախուզական բազմաթիւ արշաւներ եւ ուսումնասիրութիւններու երկար տարիներ հարկ եղան քաղաքակրթութեան մը ծիրին մէջ անոնց տեղը ճշդորոշելու համար, քաղաքակրթութիւն մը, որ Ն. Ք. երեք հազար տարի առաջ, արդէն իսկ պատմութեան բեմէն անհետացած էր: Մորի իր գիրքին մէջ կը պատմէ յիսուն տարի տեւող գիտական այս ձեռնարկին մասին: Ասիկա բանասիրական հսկայ հատոր մըն է, պատկերներով լի: Ան վկան է այդ անծանօթ նախնիներուն հանդէպ սիրոյ մը, որոնց կենցաղը միայն հիմա կարելի է վերակազմել, բիւր տարակուսանքներու ընդմէջէն:

Մորի կը նշէ. «Իմ փնտռտուքներս սկսայ 1955–ին, առանձին: Ազգուսի լեռնակոյտը արդէն իսկ բազմաթիւ բանասէրներու կողմէ ուսումնասիրուած էր, բայց անոնցմէ ոչ մէկը մտածած էր որ ան կրնայ նոյնքան կարեւոր բան մը պահած ըլլալ: Ես Թուարէկներուն վստահեցայ: Ծերերը կը յիշէին թէ, շատ տարիներ առաջ, կարգ մը ժայռերու վրայ գծագրութիւններու նմանող պատկերներ տեսած էին: Վերջաւորութեան, Ազգուսը դուրս ցցուեցաւ որպէս նախապատմական շրջանի աշխարհի ամէնէն հարուստ կայքերէն մէկը»: *Սահարայի պատկերները մարդկային պատմութեան կարեւորագոյն հանգրուաններէն մէկուն մասին կը վկայեն, այսպէս կոչուած նորաքարային յեղափոխութեան, երբ երկրագործութիւնը եւ անասնաբուծութիւնը կը ծնին ու կաւէ ամաններ կը կերտուին: Տնտեսական եւ մշակութային այս յեղափոխութիւնը ընդհանրապէս Միջին – Արեւելքին վերագրուած է: Նորաքարային յեղափոխութեան առաջին կազմաւորումը յաճախ Բերրի Կիսալուսինի տարածքը նկատի առնուած է, որպէս մարդկային քաղաքակրթութեան օրրանը: Բայց Մորիի եւ ուրիշներու կատարած փնտռտուքները աւելի բարդ շրջանակ մը քօղազերծեցին, այն է թէ նորաքարային յեղափոխութիւնը բազմակեդրոն երեւոյթ մըն է, որ ծագած է Ամերիկաներէն մինչեւ Ասիա: Եւ այլազան կեդրոններու մէջ, Սահարան հիմնական դեր ունեցած է:*

Որոշ պարագաներու Սահարան կը թուի միւսներէն առաջ գալ: Օրինակ. Թատրարդ Ազգուսի մէջ հնախոյզները կաւէ իրեր գտան որոնք Ն. Ք. 7000 թուականին կը պատկանին: Միջին – Արեւելեան ամէնէն հին կաւէ իրերը, Սուրիոյ մէջ յայտնաբերուած, փոխարէնը Ն. Ք. 6000 թուականին կը վերագրուին: Նոյնն է պարագան անասնաբուծութեան, խաշնարածութեան հնագոյն վկայութիւնները Թուրքիոյ եւ Պաղեստինի մէջ գտնուեցան, Ն. Ք. 7000 թուականին վերաբերող: Բայց արջառներու գծով, անոնց առաջին հետքերը մեր ուշադրութիւնը դէպի Սահարա կ'ուղղեն եւ, ճշգրտօրէն, Եգիպտոսի անապատը: Կարելի չէ գէթ չմտածել Ազգուսի ժայռանկարներու մասին, ուր ընտանի անասուններու հետ նկարուած են նաեւ հովիւներ: Սակայն այս պա-

կերուածները Ն. Ք. 5000 եւ 3500 թուականներուն կը վերագրուին: Ասոնք, ըստ Մորիի, կը վկայեն նախապէս երկար ժամանակաշրջանի մը ընթացքին ի գործ դրուած անասնապահութեան մասին: Նաեւ անասունները յաճախ բծաւորուած են անոնց մէջ, բան մը որ կրնայ ապացուցանել թէ տարբեր տեսակներու միջեւ խառնածնութիւններ տեղի ունեցած են:

ԸՆԴՀԱՏՈՒԱԾ ԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ագագուսի նկարները մարդկային եղափոխման մէկ ժամանակագրութիւնն են, բնութեան հետ ընտելացումի դանդաղ ընթացակարգի մը պատկերումը: Սկիզբը, Ն. Ք. 8000 կամ աւելի տարիներ առաջ, Սահարայի մարդիկը կը սահմանուին գրեթէ միայն քարերը փորագրելով, այլազան տեսակի անասուններ ներկայացնելով. ցուլեր, փիղեր, ընձուղտներ եւ անհետացած կենդանիներու այլ տեսակներ: Ասիկա տեղի ունեցած է երբ տակաւին չորութիւնն էր շրջանին մէջ տիրողը, մինչեւ Ն. Ք. 10.000 տարի: Յառաջացած է խոնաւ ժամանակաշրջան մը, ուսական տարածութիւններու եւ արօտավայրերու ծնունդ տալով: Ապա, նկարներուն մէջ կ'երեւին հովուական տեսարաններ, կաթնատուութեան պատկերներ: Սակայն գազանները ժայռանկարներէն չեն անհետանար: Որսորդութիւնը կը շարունակուի ներկայացուիլ խաշնարածութեան կողքին. Հովիւը իր այծին մօտ նստած, մինչ անդին որսորդը ընկեղջիւր մը կը հետապնդէ: Ուղտը, սակայն, շատ աւելի ուշ պիտի հասնի, Ասիայէն Ափրիկէ բերուելով:

Հնագոյն ժայռանկարներուն մէջ, մարդկային կերպարները գրեթէ բացակայ են: Բնութիւնը տակաւին տիրող է, ինչպէս, հազարամեակներ առաջ, Ալթամիրայի եւ Լասգոյի նախաքարային շրջանի նկարներուն մէջ: Սակայն, Ն. Ք. մօտաւորապէս 7000 տարի, Ագագուսի եւ Ամսաքի ժայռերը կը լեցուին մարդկային կերպարներով: Քարանձաւային պատկերումը կը կիրարկուի նաեւ գերբնական էակներուն: Սահարայի մարդիկը ժայռին վրայ իրենց «սուրբ գիրք»ը կը գրեն: Ոչ թէ քարանձաւներու ներսը, ինչպէս տեղի ունեցած է Եւրոպայի մէջ այլ՝ ժայռոտ պատսպարաններուն արտաքին պատերուն վրայ, լեռներու կողքին, որոնք սուրբ վայրեր կը դառնան, աստուածային պատկերներով հարստացած: Կանացի մեծ կերպար մը, աջ թեւին տակ հինգ տիկերով, թերեւս բեղմնաւորութեան աստուածուհի մըն է, Մեծ մայր բնութեան մէկ տարբերակը: Կան նաեւ արական աստուածներ, թեւերը վեր բարձրացած կիներու կողմէ պաշտուած: Ասոնք, յունական Ողիմպիոսին նման, բազմամարդ պանթէոն մը կը ներկայացնեն: Ծէսերը պէտք է բարդ ըլլային, Թաղման արարողութիւններէն սկսեալ: Այսպէս, Ագագուսի մէջ գտնուեցաւ աշխարհի ամենահին մումիան, մօտ երկուքուկէս տարու մանուկի մը, իր ընդերքէն պարպըւած, չորցուած, եղնիկի մորթով փաթթուած, թուականը Ն. Ք. 3400:

Բայց նաեւ ժայռանկարներու աշխատանքը արուեստ է: Մորի կ'ըսէ. «Առնենք պարի տեսարանը, Ագագուսի մէջ յայտնաբերուած: Անոր մէջ գոյութիւն ունի նկարչական թեքնիքին վրայ մեծ տիրապետում մը: Կերպարները այլազան աստիճանաչափերով նկարուած են, ինչպէս հեռակէտի դրութեան մէջ»: Իսկ Պոմպէյայի նման, այստեղ ալ սարսափային տեսարանները չեն պակսիր, մինչ զուարճութիւն կ'արտայայտեն այն երկու փորագրութիւնները, որոնք վարգվարգող փիղեր կը պատկերեն: Մորի այս նկարներուն մասին կը խօսի ինչպէս ուրիշներ Ռաֆայէլլոյի: Ան մեզ կը հրաւիրէ գեղարուեստի բարդոյթ չունենալ նախապատմական մարդոց հանդէպ ու կ'աւելցնէ. «Մեզ իրենցմէ տարբերողը այն քիչ փորձառութիւնն է, որ մեզի թոյլ տուած է աւելի նուրբ թեքնիքներ զարգացնել: Մնացեալին համար, մեր եւ Գրօ-Մանեոնի մարդուն միջեւ տարբերութիւն չկայ»:

Այսուհանդերձ, Սահարայի քաղաքակըրթութեան պատմութիւնը կտրատուած պատմութիւն մըն է: Միջագետքի հովիւները յետոյ Բաբելոնը կառուցանեցին, Նեղոսի գիւղացիները բուրգեր բարձրացուցին: Սահարայի բնակիչները թերեւս աւելի կանուխ ճամբայ ելան, բայց յետոյ իրենց ուղին կորսնցուցին: Անապատացո՞ւմն է մեղքը: Մորիի համար, «Սահարան ատենին մարդկութեան մեծ թռիչքն էր: Երբ կենսոլորտը խոնաւ էր, հասարակածային եւ միջերկրականեան ափի մշակումներ ներգրաւեց: Յետոյ, նոր ժամանակաշրջաններուն, ձգեց որ անոնք իր սահմանէն դուրս սպրդին»:

Այժմ Մորի հանգստեան կոչուած է: Սակայն փնտռտուքները որոնց սկիզբը հանդիսացաւ, կը շարունակուին Մարիօ Լիվերանիի հսկողութեան տակ, որ մեծ համբաւ վայելող արեւելագէտ մըն է: Եթէ ժամանակէ մը ի վեր Մորի Լիբիա չի ճամբորդեր, սակայն իր Թուարէկները զինք չեն մոռցած: Քիչ ատեն առաջ երբ հիւանդացաւ, անոնք դրամ հաւաքեցին գալ զինք տեսնելու համար: Սակայն Մորի մերթ ընդ մերթ կը խոստովանի. «Երբեմն կը զղջամ այդ նկարները յայտնաբերելուս համար: Այսօր, հոն ուր ես ուղտերով կ'երթայի, զբօսաշրջիկները ճիփերով կը հասնին: Կարգ մը նկարներ արդէն իսկ վնասուած են: Թերեւս, Թատրարդ Ագագուսի կորսուած հին աշխարհին համար, մոռցուած մնալը լաւագոյն լուծումն էր»:

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ
(Քաղուած «Փանորամա»էն)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՃԱՇ՝ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Լոս-Անճըլըսի «Եունիվըրսըլ Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Հոկտեմբեր 20-ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի պատիւ Արամ Ա. Կաթողիկոսին: Ներկայ եղած են շուրջ 300 հրաւիրեալներ: Ողջոյնի խօսք արտասանած են հիւրընկալ ընտանիքին կողմէ Արա Պետրոսեան, ընդունելութեան յանձնախումբին կողմէ Սիլվա Սայապալեան եւ յանուն Ազգային Վարչութեան Արսէն Դանիէլեան: Խօսք առնելով Արամ Ա. նշեց թէ Հայաստանի եւ Սփիւռքի մեր օճախները կը կարօտին վերականգնումի, շեշտած է անհրաժեշտութիւնը անդուլ ու բոլորանուէր աշխատանքին, ըսելով՝ «մենք խօսողներու պէտք չունինք, այլ պէտք ունինք գործող ու գործնապէս նուիրաբերող անձերու»: Հիւրընկալ Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Աստղիկ Պետրոսեան 100 հազար տոլար նուիրած են, իսկ ներկաներու նուիրատուութիւններէն գոյացած է 140 հազար տոլար: Գումարը պիտի յատկացուի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքին եւ Թեմին Ազգային Առաջնորդարանի ծրագիրներուն: Հայրապետը «Կիլիկեան իշխան»ի շքանշանով պարգեւատրած է Տէր եւ Տիկին Ժան Պետրոսեանը եւ Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ Գարոլանը:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայաստան» հիմնադրամի կողմէ Նոյեմբեր 23-ին կազմակերպուած թելեթոնի աշխատանքներուն թափ տալու նպատակով Լոս-Անճըլըս ժամանած է պատուիրակութիւն մը, որուն մաս կազմած են ԼՂՀ Խորհրդարանի նախագահ Օլեգ Եսայեան, Շիրակի մարզպետ Ֆելիքս Փիրումեան, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Հրանտ Մաթեւոսեան եւ հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վահան Տէր-Ղեւոնդեան: Հոկտեմբեր 27-ին, Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը, որուն ընթացքին խօսք առնելով պատուիրակութեան անդամները շեշտած են Հիւսիս-Հարաւ ճանապարհի կարեւորութիւնը, անդրադարձած է Աղէտի գօտիի դպրոցաշինութեան աշխատանքներուն եւ Հայաստան-Սփիւռք կապերու անհրաժեշտութեան:

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿ

Հոկտեմբեր 22-ին տեղի ունեցած է Հ.Ե.Դ. «Սարդարապատ» մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած ձեռնարկ մը, նուիրուած՝ յեղափոխական պայքարի 25-ամեակին: Յայտագիրը վարած է Ստեփան Պօյաճեան: Բանախօսած է Յովիկ Սալիպա: Հ.Ե.Դ.-ի խօսքը փոխանցած է Մելքոն Մելքոնեան. ցուցադրուած են տեսերիզներ Համբիկ Սասունեանի, Լիպոնի հինգին եւ յեղափոխական պայքարին նուիրուած այլ երիտասարդներու մասին: Յեղափոխական երգերով հանդէս եկած է Գառնիկ Սարգիսեան:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 85-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 13-ին, նշուած է Վան-Վասպուրականի հերոսամարտին 85-ամեակը. Հանդիսութիւնը վարած է Յակոբ Մկրտչեան: Լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ բանախօսած է Հրանդ Մարգարեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են երգիչներ՝ Յովիկ Գրիգորեան, Սվետլանա Տօնապետեան եւ Կարպիս Տաքէսեան: Ունկնդրուած է Կորիւն Արք. Պապեանի ողջոյնի խօսքը:

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 15-ին, տեղի ունեցած է Սայաթ Նովայի նուիրուած երեկոյթ մը: Բացումը կատարած է Մարի Թիւթելեան: Բանախօսած է Արմէն Տոնոյեան: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է երգիչ Լեւոն Քաթըրճեան:

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԷԶՆՕ

Լոս-Անճըլըս իր այցելութեան աւարտին, Արամ Ա. Կաթողիկոս Հոկտեմբեր 21-ի ուշ գիշերին, յատուկ օդանաւով մեկնած է Ֆրէզնօ, նախագահելու համար 1700-ամեակի եւ տեղւոյն Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ 100-ամեակի հանդիսութիւններուն:

Հոկտեմբեր 22-ի առաւօտեան, պատարագի ընթացքին քարոզած է Արամ Ա. Կաթողիկոս: Յաւարտ արարողութեանց, բացումը կատարուած է եկեղեցւոյ կողքին կառուցուած «Բասմա Սեդրակեան» կիրակնօրեայ վարժարանի շէնքին: Խօսք առած են քաղաքական եւ դիւանագիտական դէմքեր, հուսկ՝ Արամ Ա. Հայրապետը: Նոյն օրը երեկոյեան տեղի ունեցած է պաշտօնական ճաշ մը, որուն ներկայ եղած են 1100 հոգի: Խօսք առնողներ դրուատած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան դերը Հայ Եկեղեցւոյ ու Հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ, ինչպէս նաեւ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ 100-ամեայ առաքելութիւնը Ֆրէզնոյի պատմական գաղութի կեանքին մէջ: Օրուան պատշաճ իր պատգամը տուած է Հայրապետը:

Հոկտեմբեր 23-ի առաւօտեան, Արամ Ա. դասախօսութիւն մը տուած է Ֆրէզնոյի համալսարանին մէջ: Հայագիտութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Տիգրան Գույումճեան ներկայացուցած է Հայրապետը: Արամ Ա. խօսած է ներկայ մարդկութիւնը տագնապեցնող մտահոգիչ նիւթին՝ կենսոլորտի ապականման մասին, որուն պահպանման համար, քրիստոնէական հայեցողութեամբ լուծումներ առաջարկելով ու թելադրութիւններ ընելով:

ԼՐԱՏՈՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Արեւը որ քիչ առաջ աջ կողմէն կը մըտնէր կառքէն ներս՝ անհետացած էր լերան ետեւը՝ որուն գագաթին վրայ ոսկեգոյն ամպեր վերար կը հրմշտկէին:

Երկու երիտասարդները մնացին պահ մը լուռ: Տասնեակ մը երկվայրկեան միայն: Յետոյ՝

– Ինչպէս գեղեցիկ բազուկներ ունիք, ըսաւ, Փիէր, ու ձեռքը երկարեց դէպի աղջկան մերկ թեւերը.

Ան ժպտեցաւ, բայց եւ հրեց զինքը զգուելու պատրաստ այրին մատերը, պոռալով,

– Հանդի՛ստ ձգեցէք զիս:

Փիէր չէր երեւակայած այս մերժումը: Չէ՞ որ Անին աչքերը պահ մը առաջ կը խոստանային շատ բաներ... Նորէն լռութիւն մը տիրեց երկու երիտասարդներուն միջեւ: Բժիշկը երկրորդ ճիգ մը ըրաւ, յանդգնութիւն մը, մօտեցաւ աղջկան բերնին ու փորձեց համբուրել: Ան դէմքը անդին կողմը դարձուց ու գոչեց խստօրէն.

– Ո՛չ, ո՛չ, կը կարծէ՞ք ուրեմն որ բոլոր աղջիկներն ալ այդպէս դիւրին են:

Փիէր շուարած էր: Չէր հասկնար, չէր սպասեր այս կացութեան: Ի վերջոյ արժանապատուութիւնը վիրաւորուած զգաց:

– Լա՛ւ, լա՛ւ ըսաւ, ու կառքը ճամբայ հանեց, մինչ աղջիկը կարելի եղածին չափ հեռացած էր իր քովէն. գրեթէ փակած էր կառքին դրան ու իրեն կ'ուղղէր նայուածք մը՝ որուն մէջ կային թէ՛ վախ, թէ՛ ծաղրանք:

Երբ մօտեցան Անի բնակարանին, աղջիկը խնդրեց որ քանի մը տասնեակ մեթր հեռու կանգ առնէ: Տղան վերստին հնազանդեցաւ:

Անի ինք բացաւ կառքին դուռը, իջաւ: Յետոյ ծռեցաւ դէպի ներս՝

– Շնորհակալ եմ որ առիթ մը տուիք ինծի փութպոլի լաւ մրցում մը դիտելու, ըսաւ:

Ձեռքը երկարեց տղուն ու աւելցուց:

– Կարծեմ որ այլեւս զիրար վերստին տեսնելու պատեհութիւնը պիտի չունենանք:

Փիէր չիջաւ կառքէն վար, սեղմեց մեղմօրէն Անի ձեռքը՝ որ տարօրինակ աստիճան պաղ էր ու պատասխանեց.

– Ե՛ս ալ այդպէս կը խորհիմ:

Ան հպարտ աղջիկ էր, հպարտ՝ մանաւանդ ինքզինքին հանդէպ, եւ թերեւս այդ եղաւ պատճառը որ կրցաւ զսպել իր տըխրութիւնը: Իր շուրջիններէն ոչինչ նկատեցին իրիկուան ճաշին ժամանակ, բայց երբ մտաւ անկողին, զգաց թէ դժբախտ է եւ յոգնած ալ: Աւելի քան ժամ մը մնաց անքուն: Երբ կը գոցէր իր աչքերը, իր մտքի պաստառին վրայ գնդակներ ու երիտասարդ տղաք կուգային կ'երթային: Տղաքը կը վազէին գնդակին ետեւէն. կ'իյնային վար, իրարու կը զարնուէին: Երբեմն ալ չկար գնդակ, կամ գնդակները կը վերածուէին գլուխներու եւ ատոնց մէջ հատ մը կը մեծնար, կը մեծնար ու կը նայէր Անի. Փիէրի գլուխն էր, անոր աչքերն էին լուրջ եւ խորունկ, յանկարծ տղայ մը կու գար կից մը կու տար այդ գնդակին, Փիէրի գլխուն, ու Փիէր կ'անհետանար:

Ան քնացաւ վերջապէս: Տեսա՞ւ երազներ: Թերեւս: Բայց ոչինչ փորձեց յիշել հետեւեալ առաւօտուն: Առօրեայ կեանքը վերսկսաւ: Ան գնաց իր աշխատանքին:

Շուրջ վեց ամիսներ վերջ մահը ընդհատեց ժամանակի միօրինակ, եւ հանդարտ ընթացքը, որ սովորական էր Անի տան մէջ: Մեռաւ Անի հայրը:

Պէրնար Փրիկօն կ'աշխատէր իբրեւ հաշուակալ նպարեղէնի մեծ հաստատութեան մը մէջ, որ քանի մը ճիւղաւորումներ ունէր շրջանի քաղաքներուն ու աւաններուն մէջ: Փրիկոյի պաշտօնին մաս կը կազմէր գոնէ տարին երկու անգամ այցելել այդ մասնաճիւղերը, եւ ստուգել հաշիւներու կանոնաւորութիւնը:

Այդպիսի ճամբորդութեան մը ընթացքին էր որ Անի հայրը զոհ գնաց կառքի արկածի մը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ երեք օր վերջ: Հանգուցեալը մաս կը կազմէր քանի մը ընկերակցութիւններու, հին պաշտօնեայ մըն էր իր ծառայած հաստատութեան մէջ: Ունէր մեծ թիւով բարեկամներ, ծանօթներ եւ յուղարկաւորները գրեթէ ամբողջութեամբ լեցուցած էին Թաղին Սուրբ Պրինօ Եկեղեցին:

(Շար. 4)

PUBLICATIONS REÇUES

THROUGH A DEWDROP

by LEONARDO ALISHAN

Բաց Նամակի մատենաշար թիւ 4

Open Letter,

1208A, East Lexington Drive,

Glendale, California 91206

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Վարդանեան,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Գուսինեան,
ինչպէս նաեւ թոռներն ու ծոռները,

Այրի Տիկին Նազօ Թեմին,
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Իւկիւրլեան եւ զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, հանիին եւ ազգականին՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ
(Ծնած Չանաքքալէ)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 7-ին, 93 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 13, ժամը 14·30-ին, Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին

4, rue Komitas, 94140 Alfortville

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ժամը 15·30-ին, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը (184, rue Etienne-Dolet)

Ըստ ողբացեալին փափաքին, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ Ալֆորվիլի Ս· Մեսրոպ Կրթարանին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

22, rue des Lilas, 94140 Alfortville

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժ· Գուսինեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Monsieur & Madame Sarkisse Vartanian,
Monsieur & Madame Jacques Kousignian,
ses enfants,
ainsi que les petits-enfants et arrières petits-enfants;

Madame veuve Nazzo Termine,
Monsieur & Madame Garbis Ugurluyan et leurs enfants
ses cousins et cousines

ont la douleur de vous faire part du décès de

Monsieur
Ardachès DERNERCESSIAN
(Né à Tschanakkalé)

survenu le 7 novembre 2000, dans sa 93e année.

Priez pour lui.

La cérémonie religieuse sera célébrée le 13 novembre 2000, en l'église arménienne apostolique, 4, rue Komitas à Alfortville.

On se réunira à l'église à 14h30.

L'inhumation aura lieu à 15h30 au Cimetière d'Alfortville (184, rue Etienne-Dolet) dans le caveau de famille.

Selon les dernières volontés du défunt "ni fleur, ni couronne". Réservez vos offrandes pour l'Ecole Saint-Mesrop d'Alfortville.

22, rue des Lilas, 94140 Alfortville

(Տար· Ա· էջէն)

կատարուածը, բայց, կը յիշուի որ անհրաժեշտ է որ քուէարկուած այս բնագիրը կրկին անցնի Ազգ· Ժողովէն, որպէսզի օրէնքի ուժ ունենայ:

Թուրքիոյ Ազգ· Ժողովի պատուիրակութիւնը որ Ծերակոյտի քուէարկութեան նախօրեակին Փարիզ եկած էր արգելք ըլլալու աշխատանք տանելու, Նոյ· 9-ի Թուրք մամուլին համաձայն «փոխանակ Ծերակոյտի նիստին ներկայ գտնուելու, ամբողջ գիշերը թրքական դեսպանատան

շէնքը անցուցած է, դիտելով Կալաթասարայ խումբին ֆութպոլի մրցումը»:

Հայաստանի Ֆրանսայի դեսպանը՝ Է· Նալպանտեան յայտարարութեամբ մը կը շնորհաւորէ «Ֆրանսայի ժողովրդին եւ բոլոր Ֆրանսահայերին բարոյական այն մեծ յաղթանակի առթիւ, որ նրանք տարան յանուն մարդկային իրաւունքների և համամարդկային արժէքների մղած հետեւողական պայքարի հերթական փուլում ս·/թ· Նոյեմբերի 8-ի վաղ առաւօտեան Սենաթի կողմից ճանաչելով 1915 թ· Հայոց ցեղասպանութիւնը»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 8 / 9)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ՈՂՋՈՒՆԷ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Արտաքին Գործերու Նախարարութեան բանբեր Արա Պապեան յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է, Ֆրանսայի Ծերակոյտին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւին ճանաչումին առթիւ· հոն կ'ըսուի թէ Հայաստանի Նախարարութիւնը կ'ողջունէ Ծերակոյտին կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը: Այդ որոշումը կը նկատէ ոչ միայն պատմական ճշմարտութեան վերահաստատումը, այլ կ'ըսէ թէ արժեւորում տալով անցեալի խրողութիւններուն, ան կարելի կը դարձնէ անցեալի ժառանգ բոլոր բարդ հարցերուն յաղթահարումը, նպաստաւոր պայմաններ ստեղծելով շրջանին մէջ գործակցութեան հաստատումին:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ· ՎԱՏԻԿԱՆ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Նոյեմբեր 8-ին Գարեգին Բ· Կաթողիկոսը Յովհ· Պօղոս Բ· Պապին հրաւէրով մեկնած է Վատիկան ուր յաջորդ օրը հանդիպում կ'ունենայ անոր հետ: Նոյեմբեր 10-ին Ս· Պետրոս Տաճարին մէջ էքիւմէնիք արարողութիւն մը կը կատարուի որուն ընթացքին Պապը Գարեգին Բ·ի կը յանձնէ Գրիգոր Լուսաւորչի մասունքը: Նոյեմբեր 11-ին մասունքը կը տարուի Մայր Աթոռ եւ յետագային կը պահուի Երեւանի Նոր կառուցուող Տաճարին մէջ: Գարեգին Բ·ի կ'ընկերանայ 17 բարձրաստիճան հոգեւորականներու պատուիրակութիւն մը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա·Ի ԿՏԱԿԸ

Նոյեմբեր 7-ին Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին նիստը աւարտելէ ետք, Գարեգին Բ·ի գլխաւորութեամբ անդամները այցելած են Երեւանի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին շինութեան վայրը: Այդ առթիւ յայտարարուած է որ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա· Կաթողիկոսին մէկ կտակ – Նուիրատուութիւնը յայտնաբերուած է որով իր անձնական մօտ 750 հազար տոլարը կ'ուգէ որ յատկացուի նոյն տաճարին շինութեան:

ՄԱՀԱՑՈՒ ԱՐԿԱԾ ԳԱԶԻ ԳՈՐԾԱՏԱՆ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 8-ի առաւօտուն Երեւանի գազի գործատան մէջ պեթոնի խաւ մը վրան բեռցուած ծանրութեան չդիմանալով փլած է բեռնատարի մը վրայ· տեղւոյն վրայ մահացած են վարորդն ու բանուոր մը:

ՊԱՅԹՈՒՄ ՀՕՄ-Ի ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 8-ին Հայ Օգնութեան Միութեան Երեւանի գրասենեակին մէջ պայթում մը տեղի ունեցած է, նիւթական լուրջ վնաս պատճառելով: Ռումբը նետած է երիտասարդ մը որ նախորդ օրը ներկայացած է որպէս ազատամարտիկ եւ պահանջներ ներկայացուցած: Երբ իրեն պատասխանած են թէ միութիւնը կ'օգնէ իր կարելիութեան սահմաններուն համաձայն, իսկ իր պահանջները կառավարական ատեաններուն կը վերաբերին, երիտասարդը սպառնացած ու մեկնած է: Յաջորդ օրը վերադարձած է, գրասենեակի պաշտօնէութեան գծելով խոհանոցը բանտարկած զանոնք ու ռումբը նետելով փախուստի դիմած:

LE COMITE DU 24 AVRIL
et L'ASSOCIATION NATIONALE
DES ANCIENS COMBATTANTS ET RESISTANTS ARMENIENS
vous convient à venir nombreux aux

CEREMONIES OFFICIELLES DU 11 NOVEMBRE

au Cimetière du Père La Chaise (Paris 20e)

14h30 : Entrée Porte Gambetta
Marche avec les portes drapeaux
Dépôt de gerbes sur le cénotaphe du Général Antranik.
15h15 : Avec M. Michel CHARZAT, Sénateur-Maire de Paris 20e et l'Ambassade d'Arménie
Dépôt de gerbes au Monument aux Morts arméniens.
Hymnes nationaux.

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՈՒՄԻ 25-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՏՕՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 12

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոնի – Ալփի Հայոց

Պատարագ ժամը 10-ին:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն Եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներու եւ Մաղթանք ի կեանս եղող Բարերարներու եւ սատարողներու համար:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ եւ Տարօն միասնական երգչախումբը ղեկավար՝
ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԿ· ԵՕՐԿԱՆՃԵԱՆ

Ժամը 13-ին ժողովրդական ճաշ Իսիի Փ·Ա·Ս·-ի սրահին մէջ:

Կը հրաւիրուին շրջանի հաւատացեալները ներկայ ըլլալ միասին աղօթելու մեր եկեղեցիի Բարօրութեան եւ Անսասանութեան համար 1700-ամեակի տօնակատարութեան սեմին:

Bientôt à Lyon
LE BALLET NATIONAL D'ARMENIE...

C.B.A.F. (section Araxe) —
M.C.A. Villeurbanne
☎ **04 78 26 28 71** (tlj sauf lundi)

Centre Culturel SAINT MESROB

Jeudi 16 novembre à 20h45

Soirée Albert ANDONIAN

L'auteur d'**Histoire d'un Akhpar** vient de publier deux livres :
— **A CHACUN SON DESTIN et regard sur la Russie d'aujourd'hui;**
— **CONFESSION D'UN POETE** (traduction de poètes arméniens et poèmes personnels de l'auteur)
L'auteur présentera son œuvre, la dédicacera et déclamera des poèmes,
au **Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5ème**

Entrée libre — Cocktail
Métro : Cardinal Lemoine, Monge.

INVITATION

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption, par l'Arménie, du christianisme comme religion d'état

Monologue d'Arménie sur Fond Musical

Interprété par
ROUZAN HAGOPIAN, d'Erevan

Vendredi 17 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Issy-les-Moulineaux

Samedi 18 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
Alfortville

— Libre participation aux frais —

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"
Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ 04 91 77 84 70 Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 20.034
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20.034

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 9 / 10)

ԹՈՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ

Թիւրքմէնիստանի Երեւանի դեսպանատան աշխատակիցներուն Ջանքով Աշխաբադէն շուրջ 250 քիլոմեթր արեւմուտք Սերտար կոչուած բնակավայրին մէջ յայտնաբերուած է մոռցուած հայկական գերեզմանատուն մը ուր պահպանուած են հայերէն արձանագրութիւններով բազմաթիւ տապանաքարեր: Դատելով այդ արձանագրութիւններէն, թաղումներ կատարուած են Ի. դարու սկիզբի տարիներուն: Դեսպանատունը նախաձեռնած է քանի մը շարաթօրեակներու միջոցով կարգի բերելու աւերուած գերեզմանատունը:

⁂

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբեր 9-ին Վրաստանի Ջաւախքի շրջանի Ախալքալաքի ռուսական ռազմակայանէն կը սկսէր 76 միաւոր ռազմական թեքնիք միջոցներու Գիւմրի փոխադրութիւնը: Գործողութիւնը նախատեսուած է աւարտել Դեկտեմբեր 18-ին:

⁂

«ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ» ԿՐԹԱՀԱՄԱԼԻՐԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի ուսուցիչներու միութեան 400 անդամներ միասնական յայտարարութիւն մը հրապարակած են, դատապարտելու համար Ա. Բլեեանի նկատմամբ նախաքննական մարմնին ու դատարանին կողմէ «թոյլ տրուած անօրինականութիւնները»: Հոն մասնաւորապէս ըսուած է թէ նախաքննութեան ընթացքին «սարքուած գործը դատարանում փլուեց» եւ թէ «դատարանի անօրինական դատավճռին (օրինականը միայն արդարացման վճիռն է) կոլեկտիւը պատրաստ է արձագանգելու ծայրայեղ եւ անկանխատեսելի քայլերով»:

⁂

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԻՐԱՆ ԱՅՑԸ

Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Իրան այցելած է. հոն հանդիպում ունեցած է Արտաքին գործերու նախարար Ք. Խարազի, Պաշտպանութեան նախարար Ա. Շամխանիի, Ազգային ժողովի նախագահ Մ. Քեառուբիի եւ Հանրապետութեան նախագահ Մ. Խաթամիի հետ: Կողմերը շեշտած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները ընդարձակելու կարեւորութիւնը եւ փոխադարձ փափաքը:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տարեդարձը Նոյեմբեր 7-ին նշուած է Երեւանի մէջ, համայնավարներու կարմիր դրօշներով ու մուրճ – մանգաղով կատարուած ցոյցով: Խորհրդարանին ալ վերահաստատած է համայնավարութեան շրջանի երկու տօները. Մայիս 1 եւ Մարտ 8: «Առաւօտ» օրաթերթը այդ առթիւ գրած է դառնութեամբ, թէ «յաջորդը կ'ըլլայ Նոյեմբեր 29. այն օրը երբ Սովետական Կարմիր բանակը «ազատագրեց» Հայաստանը»: Համայնավարները մինչեւ իսկ առաջարկած են փոխել «Ոստիկանութեան մասին» օրէնքին անունը եւ վերադառնալ «միլիցիա»յին...:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Communiqué de Presse

C'est avec une très grande satisfaction que j'accueille le vote final du Sénat sur la proposition de loi reconnaissant le Génocide Arménien.

Présent dans les tribunes de l'hémicycle du Sénat, j'ai vécu un moment d'intense émotion. Le texte adopté par les sénateurs est important et sa portée hautement symbolique.

Malgré les pressions directes ou indirectes qu'ont dû subir les parlementaires depuis des mois, le processus de reconnaissance du Génocide vient donc d'être relancé.

Je salue la démarche courageuse de mes 6 collègues sénateurs représentant les différents groupes du Sénat; ils ont su dépasser les clivages politiques traditionnels et se rassembler pour faire adopter ce texte.

J'ose espérer que l'Assemblée Nationale pourra très vite confirmer ce vote, ce qui permettra à la France de reconnaître le Génocide Arménien perpétré par le Gouvernement Jeune Turc comme le Premier Génocide du XXème siècle.

FRANCOIS ROCHEBLOINE
Vice-Président du Groupe d'Amitiés France - Arménie
à l'Assemblée Nationale

⁂

«ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ Է ՕԳՆԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ»
կ'ըսէ Կարօ Յովսէփեան

Ծերակոյտին Նոյեմբեր 8-ի քուէարկութեան առընչութեամբ լուրերու ֆրանսական գործակալութիւնը (ԱՖՓ) որ բաւական լայն տեղ տուած է նիւթին, Նոյ. 9-ին հաղորդած էր համառօտ զրոյց մը Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղերու քաղաքապետ, մեր աշխատակից Կարօ Յովսէփեանի հետ:

Պատասխանելով Ծերակոյտի քուէարկութեան կարելի գործնական արդիւնքին մասին հարցումին, ան կ'ըսէ. «այս ճանաչումը հրաւէր մըն է Թուրքիոյ որ ճըշմարտութեան աշխատանք մը կատարէ իր պատմութեան վրայ. բան մը որ իրեն կը նպաստէ: Ֆրանսայի կողմէ այս ճանաչումը պէտք է օգնէ Թուրքիոյ որ իր ժըխտողականութենէն դուրս գայ: Ան պարտի վերածուիլ ժողովրդավարական երկրի մը որ կը ստանձնէ իր պատմութեան շարունակականութիւնը»:

Կ. Յովսէփեան թարգմանը ըլլալով հայ համայնքին, կ'ըսէ թէ բարոյական մեծ բաւարարութիւն զգացած է Ծերակոյտին քուէարկութենէն: Մարսէյլի հայութիւնը որուն մասին 80 հազարի թիւը կը տրուի, թաղապետական ընտրութեան պիտի անդրադառնա՞յ քաղաքապետ Ժ. - Գ. Կօտէնի կատարած կարեւոր դերին. «համայնքին անդամներուն դատողութեան մնացած է տուեալ» կ'ըսէ Կ. Յովսէփեան: Ապա գոհունակութիւն կը յայտնէ որ բանաձեւին համար Ծերակոյտին մէջ մեծամասնութիւն մը ապահովելու Կօտէնի Մարտ 21-ի անյաջողութենէն ետք այս հանգրուանին գտնուած են իրեն յարող ծերակուտականներ որոնց բոլորին շնորհիւ կարելի եղած է դրական արդիւնք ունենալ:

⁂

Լ. Ղարաբաղի Արտաքին նախարարութիւնը, Նոյեմբեր 9 թուակիր յայտարարութեամբ մը կ'ողջունէ Ֆրանսայի Ծերակոյտին կողմէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ այս որոշումը կը նկատէ կարեւոր քայլ մը երրորդ հազարամեակին ժողովուրդներուն միջեւ որակական նոր յարաբերութիւններու հաստատման:

⁂

Փարիզեան արուարձաններէն՝ Փլէսի-Ռոպէնսոնի թաղապետական խորհուրդը, Հոկտ. 26-ի իր նիստին «մաղթանք մը» (վէօ) քուէարկած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման համար:

⁂

MEDIA

«LE MONDE»

(10 Novembre)

LA NATION TURQUE «BLESSEE» PAR LE VOTE DU SENAT FRANCAIS SUR LE GENOCIDE ARMENIEN

ANKARA DONNE SA VERSION DES EVENEMENTS DE 1915

Թերթին Պոլսոյ թղթակիցը՝ Նիքոլ Փոփ կ'անդրադառնայ թրքական հակազդեցութեանց, կ'արձագանգէ Արտաքին նախարարութեան հաղորդագրութեան (տես՝ մեր նախորդ թիւը), կը յիշէ Թուրքիոյ նախագահին Ազգային ժողովի նախագահին նամակները, Ֆիրաքի, առաջքն առնելու համար Ծերակոյտի քուէարկումին: Անգարա կ'ամբաստանէ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը, որ զօրակոչի ենթարկած է Սփիւռքը, զանազան երկիրներու խորհրդարանականներու մօտ Թուրքիոյ դէմ թշնամական պայքար մը տանելու համար, ինչ որ «չի ծառայեր Կովկասի խաղաղութեան և կայունութեան, աւելի կ'առանձնացնէ Հայաստանը եւ կ'աւելցնէ արդէն դժուար պայմաններու մէջ ապրող հայ ժողովուրդին տառապանքները»:

Լրագրողուհին կը նկատէ սակայն, թէ հակազդեցութիւնը չափաւոր է Ֆրանսայի նկատմամբ եւ փոխ վրէժի միջոցներու խօսք չկայ տակաւին: Կ'ըսուի թէ «Թուրք ազգը խորապէս վիրաւորուած է»: Արտաքին նախարարութեան հաղորդագրութիւնը կը շեշտէ նաեւ երկու երկիրներու շատ հին բարեկամութիւնը եւ 1915-ի դէպքերուն թրքական տարբերակը կու տայ, տարբերակ մը որ ծանօթ է բոլորիս, տասնամեակներէ ի վեր: Թուրքիա չուրանար որ Հայեր մեռած են, բայց, Թուրքեր ալ մեռած են: «Պատմականօրէն, Թուրքերը միշտ կողք կողքի ապրած են Հայերու հետ, Անատոլու և դեռ կ'ապրին: Բայց եւ այնպէս, Առաջին աշխարհամարտին, հայկական կարգ մը տարրեր, Օսմանեան կայսրութեան արեւելեան շրջանը օտար ուժերու խաղալիք եղան, գործակցեցան թշնամիին հետ եւ դաւաճանեցին իրենց իսկ երկրին: Այդ քանով ալ չըրգոհացան, նաեւ շատ մարդ ջարդեցին»: Այս պատճառ եղած է որ Հայերը տեղահանուին եւ ննդպատ օդը, համաճարակները եւ դէչ սննդառութիւնը մնացած են, թէև բազմաթիւ Հայեր ողջ-առողջ իրենց տեղը հասած են: Թուրքիա յոյս ունի որ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը չի կրկներ Ծերակոյտին սխալը:

⁂

«LIBERATION»

(10 Novembre)

LA PRESSE TURQUE DENONCE L'ERREUR DE LA FRANCE

Թերթը կը գրէ թէ թուրք մամուլը կը դատապարտէ Ֆրանսայի «պատմական սխալը»: Ճումհուրիյէթի համար, Փարիզ ծունկի կու գայ հայկական լոպիին առջեւ:

⁂

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ի. Ճէմ Սթրազպուրկի մէջ ներկայ ըլլալէ ետք Եւրոպայի Խորհուրդին Նախարարներու ժողովին, տեսակցութիւն մը ունեցած է Ֆրանսայի իր պաշտօնակիցին Հ. Վետրինի հետ. Ճէմ ըսած է թէ իր երկիրը դժգոհ է ցեղասպանութեան բանաձեւին Ֆրանսայի Ծերակոյտին կողմէ ճանաչումին ու եթէ բանաձեւը օրէնքի ուժ ստանայ, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները լրջօրէն պիտի տուժեն: Ըստ Թուրք մամուլին, Ֆրանսայի նախարարը պատասխանած է թէ կառավարութիւնը դէմ էր բանաձեւին եւ չի փափաքիր որ անոր պատճառով Ֆրանսա - Թուրքիա յարաբերութիւնները աղուին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ա Մ Ն

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՆՈՒՆԸ՝ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17Ի՞Ն

Նոյեմբեր 10-ին, այսինքն քուէարկութենէն երեք օր յետոյ, դեռ յայտնի չէր թէ ո՞վ պիտի ըլլայ Միացեալ - Նահանգներու 43-րդ նախագահը: Կը հաշուեն, կը հաշուեն Ֆլորիտայի քուէները եւ ոչ մէկ եզրակացութեան կը յանգին: Պէտք է խոստովանիլ թէ Միացեալ - Նահանգները այսքան ծիծաղելի կացութեան չէին մատնուած իրենց պատմութեան ընթացքին: Ահաւասիկ երկիր մը որ ժողովրդավարութեան դաս կուտայ համայն աշխարհի, թեքնիքի արդիական ամէնէն կատարելագործուած գործիքներն ունի եւ 225 քուէներու պատմութեամբ մը անճրկած կը մնայ: Արդարեւ, ըստ, Նոյեմբեր 10-ի լուրերուն, Ֆլորիտայի մէջ քուէներու տարբերութիւնը միայն 225 է ի նպաստ Պուշի եւ կարելի չէ եզրակացութեան մը յանգիլ, պիտի հաշուեն արտասահմանի գինուորականներու քուէները: Ամբողջ Ամերիկան գիտակից է իր պարզած ողբալի պատկերին եւ ըսել թէ միջազգային դէտեր կը ղրկուին նորանկախ Պետութիւններ (Հայաստան, Ադրբեջան, Քոսովօ եւ այլն, եւ այլն) հսկելու համար հանրաքուէներու կանոնաւորութեան: Աւելի է որ Ամերիկացիք անդրադառնան որ 18-րդ դարէն ի վեր ընտրական դրութիւն մը ունին, որ առնուազն հակասական բնոյթ ունի, քանի, ինչ որ հաստատ է, այն է որ Ալ Կոր կը ստանայ ձայներու մեծամասնութիւնը, բայց, հաւանական է որ Պուշ ընտրուի, ապահոված ըլլալով մեծ ընտրողներու մեծամասնութիւնը, այսինքն նախագահ կը դառնայ ժողովուրդին չուզած թեկնածուն:

⁂

Այս կնճռոտ հարցը կրնայ իրաւական բնոյթ ալ առնել: Ալ Կորի կողմնակիցնե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕԺԱՆԴԱԿՈՂՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄԱԾԷՆ

ԶՐՈՅՑ «ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ի ԽՈՒՄԲԻՆ ՀԵՏ

1988 տարին պատմական երկու պատահարով կը յատկանշուի հայ իրականութեան մէջ: Առաջինը Փետրուարին ծայր առած Ղարաբաղի շարժումն էր որ հակառակ Սումգայիթի նման սարսափի էջի մը, ազգային զարթօնքի յուսատու հանգրուան մը նշեց. երկրորդը՝ տարին փակող երկրաշարժը եղաւ որուն պատճառած ցաւը տակաւին դարմանուած չէ, անցած 12 տարուան ընթացքին: Երկու պատահարներուն համաժամութեան մէջ պէ՞տք է փնտռել ճակատագրականին ներկայութիւնը. ո՜վ գիտէ: Ստոյգ է սակայն որ այդ համաժամութիւնը գետին տրամադրեց Սփիւռք – Հայաստան չօշափելի, նորովի կապի մը որ հիմնուած էր գլխաւորաբար օժանդակութեան գործօնին վրայ:

Հետաքրքրական պիտի ըլլար հաշուել առաջին օրէն օժանդակութեան համար մարմին առած կազմակերպութիւններուն թիւը. բոլո՛ր անոնց որոնք զանազան հաստատութիւններու ուղղուած բազմազան ձեւի օգնութեան ծրագիրներ մշակեցին ու գործադրեցին, այնքան որ իրենց ուժը, համբերութիւնը, դրամ աղբիւրները արտօնեցին: Այսօր անոնց մեծ մասը վերջ տուած է իր գործունէութեան. շարունակողները յաճախ օժանդակութեան բնոյթը փոխած են, համաձայն՝ ներկայի նոր թելադրանքներուն:

Հայաստանի 1988-ի քաղաքական զարթօնքին առաջին արձագանգող խմբաւորումներէն եղաւ «Համագործակցութիւն Հայաստան»ը (*): Սկիզբը «Հարիւրներու խումբ» կոչուած այդ կազմակերպութիւնը նախ հանդէս եկաւ այդ զարթօնքը ֆրանսական շրջանակներու ուշադրութեան հասցնելու ջանքով: Կազմակերպեց ցոյցեր, գործօն մասնակցութիւն բերաւ միասնական քայլերու: Իսկ երբ Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժը ցնցեց ամբողջ Հայաշխարհը, Հարիւրները կեդրոնացան օժանդակութեան գործին վրայ, վերածուելով «Համագործակցութիւն Հայաստան»ի. անուն մը, սահմանում մը որ բաւական հեռատես կեցուածք կը մատնէր երբ շատեր օժանդակութեան հանգրուանէն աւելի անդին մտածելու հարկը չէին զգար:

Այսօր Հայաստանի պարագաները տակաւին չեն թոյլատրած որ կազմակերպութիւնը ամբողջութեամբ մտնէ իրեն համար առաջին օրէն ճշդած նպատակին շրջանակին մէջ. կացութիւնը կը պարտադրէ երկարաձգել օժանդակութեան գործը որ հիմնական է, թէեւ համագործակցութեան ուղղուած քայլեր առնուած են ու յամառութիւնը կայ զանոնք շարունակելու: Անոնց օժանդակութեան ծրագրին մէջ առաջնային տեղը գրաւած է եւ կը գրաւէ երկրաշարժի որբերուն թիկունք կանգնելու գործը որ առաջ կը տարուի հոսկէ հայ եւ ոչ հայ խնամատարներու նիւթական աջակցութեամբ: Ատոր վրայ պատահած է որ աւելնայ ֆրանսական կազմակերպութենէ մը առնուած օժանդակութիւնը, սակայն նման բան շատ պարագայական է: «Համագործակցութիւն Հայաստան»ը որբերու խնամատարութիւն ստանձնած յիսունի չափ անձերէ հանգանակուած գումարները տարեկան երկու – երեք խմբական ճամբորդութեամբ կը տանի բաշխելու իր ցանկագրած հարիւր երախաներուն ընտանիքներուն, նաեւ թղթատարի անմիջական կապով յարաբերութեան մէջ դնելով նուիրատուն եւ խնամատարութեան առնուած երախաները: Բան մը որ տալու – ստանալու անանուն արարքը կը վերածէ գրեթէ հարազատէ – հարազատ կապի մը որ կը շարունակուի, յատուկ հոգածութիւն վայելելով:

Կազմակերպութեան Հայաստանեան գործունէութեան մէջ հաւանօրէն աւելի մեծ նշանակութիւն ունի Գիւմրիի «Գորովանք» կեդրոնին հիմնումը: Ընկերա – կրթական այդ օճախը արտադպրոցական բազմակի դրացումի կարելիութիւն կուտայ 900 պատանիներու որոնք ընտրովի կրնան հետեւիլ ֆրանսերէնի, անգլերէնի, թատերական, երգի, ձեռային աշխատանքի, կարուձեւի, զորգագործութեան, նկարչութեան, եւ այլն դասընթացքներու: Յատուկ հետաքրքրութիւն կը վայելէ համակարգիչներու բաժինը:

Ասոնց քով պէտք է նշել Գորիսի ու Կապանի հասարակաց ճաշարանները, որոնք նախախնամական են երկրին ներկայի ծանօթ պայմաններուն մէջ. օրը 300 հոգիի ճաշ կը տրուի անոնց շնորհիւ: Ինչ կը վերաբերի համագործակցութեան, գործընկերութեան բնագաւառին, բազմազան փորձերէն կը շարունակուին Կապանի մէջ մեղուաբուծութեան գործը եւ Վանաձորի ատաղձագործարանը:

⁂

Այս յետադարձ ակնարկով ամփոփուած թէքնիք տեղեկատուութեան պէտք է աւելնայ «Համագործակցութիւն Հայաստան»ի խումբ մը անդամներուն հետ տեղի ունեցած զրոյց մըն ալ, որպէսզի տասներկու տարուան գործունէութիւն մը գետեղուի անդրադարձներու, վերլուծումներու հարթակի մը վրայ. այդ հարթակը միշտ տեղ ունեցած է խումբը գործի մղող ազդակներուն միջեւ ու վստահաբար կարեւոր դեր կատարած աշխատանքին շարունակականութեան մէջ:

Հ. – Բարեսիրականին զուգահեռ, կամ զայն նախորդող ի՞նչ ազդակներ ձեզ մղած են գործնական այս հետաքրքրութեան եւ հաւանաբար ոչ միշտ դիւրին աշխատանքին:

Պ. – Առաջին պահէն բաժնեցինք համոզումը, ըմբռնումը թէ Հայաստանով ու Սփիւռքով մէկ, նոյն ժողովուրդն ենք. ժողովուրդ որ քաղաքական իր յեղաշրջումով, դժբախտութեամբ կամ ցեղասպանութեան ճանաչումին համար տարած պայքարով այսօր ճշմարտութեան, արդարութեան պատգամ մը ունի աշխարհին փոխանցելու: Հոս, մեզի համար կարեւոր է «ժողովուրդ» բնորոշումը ու հետաքրքրական է անդրադառնալ որ առաջին օրէն գրեթէ բնազդային մղումով, նախընտրեցինք աշխատիլ ոչ թէ ղեկավար օղակներու, այլ՝ ուղղակի ժողովուրդին հետ: Կապը ուզեցինք որ ըլլայ քաղաքացիական մէկ հանրութենէն միւսին միջեւ:

Այդ ձեւը, երբ տակաւին խորհրդային կարգերը կը տիրէին, աւելի կարեւոր էր, բայց նաեւ աւելի դժուար: Այսօր, թէեւ, տասներկու տարուան փորձառութեամբ, պէտք է ըսենք որ անկախութեան շրջանը եւս չդիւրացուց մեր այդ ձեւի աշխատանքը:

Հ. – Այդ նախընտրութեամբ ի՞նչ տեսակի յարաբերութիւն մը հաստատուեցաւ ձեր խումբին ու ընկատի առնուած հաւաքականութեան միջեւ:

Պ. – Սկիզբէն իսկ անհաւասարութեան զգացումէն տիրապետուած յարաբերութիւն մը եղաւ: Մենք ունեւոր կը կարծուէինք, իրենք զրկուած. ոչ միայն նիւթականի առումով. նաեւ արդարութեան, իրաւունքներու: Այս պարագան բնաւ չանտեսեցինք: Միշտ պէտք է յաղթահարել այդ զգացումը: Ատկէ զատ կար տալուն եւ ստանալուն դժուարութիւնը. այս մէկը թէեւ տարիներու ընթացքին մեղմացաւ:

Հ. – «Համագործակցութիւն» որակումը ի՞նչպէս պէտք է արդարանար այդ պայմաններուն մէջ:

Պ. – Մեր հիմնական նպատակն էր օժանդակութեան անհրաժեշտութեան շրջանին աւարտէն ետք անցնիլ գործակցութեան փուլին: Առաջին հանգրուանին կատարուածը ուժի, նեցուկի մը փոխանցումն էր դժուարութեան մէջ գտնուող մեր հատուածին, որպէսզի ելքի ճամբան գտնէ, առանց մարդկային արժանաւորութեան լուրջ կորուստի:

Ընտանիքի նմանութիւնը կ'առաջնորդէր մեզ. կար մէկը որ պէտք ունէր, կար միւսը որ կրնար տալ: Սիրոյ վրայ հիմնուած յարաբերութիւն էր: Մինչ առաջին ազդակ եղաւ Խորհրդային Միութեան փլուզումը. այդ պահուն զգացինք որ մեր ամբողջութեան իրարմէ անջատուած կտորները կրկին իրարու միացնելու պահն է: Մինչեւ այսօր կը պահենք այս համոզումը. գոյութենական հարց է մեզի համար:

Հ. – Այս կեցուածքին ի՞նչ հակազդեցութիւն կ'ունենաք Հայաստանի ձեր անմիջական գործակիցներէն:

Պ. – Մեր միութիւնը տարիներէ ի վեր տարին երեք – չորս անգամ կ'երթայ Հայաստան: Ատիկա նիւթականի որոշ ապահովութիւն մը կը նշանակէ անշուշտ: Բայց ատոր քով իրենց համար դժուար չէ տեսնել, մտածել թէ միասնութեան փաստն ալ կայ: Մեր գործունէութեան շարունակականութիւնը անոնց կը թելադրէ մտածումը թէ մենք նիւթական օժանդակութենէն աւելի հիմնաւոր պատճառ ունէինք եւ ունինք: Յաճախ կը խօսինք իրենց հետ այս բաներու մասին. եթէ նոյնիսկ կարելի չէ ըսել թէ ամբողջութեամբ կը բաժնեն մեր կեցուածքը, փաստը ունեցած ենք որ կը հասկնան զայն:

Հ. – Որպէս նշուած յաճախականութեամբ Հայաստան գացող խումբ, ի՞նչ են ձեր նկատումները արտագաղթի երեւոյթին մասին:

Պ. – Մեր ուշադրութիւնը գրաւած է արտագաղթողներու լռութիւնը. շատ չեն խօսիր, կամ գրեր իրենց արարքին մասին: Չենք գիտեր, արդեօք ատոր ամօ՞թն է այդ լռութեան պատճառը: Ինչ որ տեղի կ'ունենայ երկրի մը քանդումին համազօր է. ու մեկնողները մասնակից են ատոր, կամայ թէ ակամայ:

Հ. – Ձեր 12 տարուան կապին ընթացքին ի՞նչպէս կը տեսնէք մնացողներու վիճակը:

Պ. – Պէտք է ըսել որ մեկնելու մղումը զարգացաւ խորհրդային շրջանին երբ բանտարկեալի վիճակ ունէին: Հիմա ուրիշ պայմաններու բանտարկեալներն են, հակառակ անկախութեան: Ամէնէն ծանրն է յոյսին չքացումը: Չենք կրնար մոռնալ այն կինը որ կ'ըսէր թէ արդեօք օր մը պիտի կրնա՞ն յուսալու յոյսը ունենալ:

Համեմատաբար նոր երեւոյթ է վախի զգացումի մը յայտնութիւնը, կամ վերադարձը: Մեր հոն գտնուած վերջին շրջանին բերնէ բերան կը շրջէր «Պանկլատէշ» կոչուած թաղին մէջ պատահած դէպք մը. ժողովուրդին կողմէ գրեթէ խենթ նկատուած լուսանցքային տիպար մը օր մը շուկային մէջ «Գատիյաք»ով շրջող մաֆիականի մը կը գոչէ. «այս դրամը գիւղացիներուն կրնայիր տալ, անոնց օգնելու համար»: Մարդը որպէս պատասխան կառքին մէջ գտնուած քանի մը տասնեակ հաւկիթի սակառը կ'անցընէ կնոջ գլխուն: Եւ ինչ որ ամէնէն ծանր պարագան է, ոչ ոք կը միջամտէ:

Նման երկրորդ միջադէպ մըն ալ Գորիս պատմեցին. ամիսներով առանց վարձքը ստանալու աշխատած բանուոր մը օր մըն ալ քաջութիւնը կ'ունենայ գործատիրոջ դիմելու եւ առնելիքը պահանջելու. մարդը որպէս պատասխան զէնքը կը քաշէ ու կը կրակէ պահանջատէր բանուորին ոտքերուն: Խեղճը հիւանդանոց կը փոխադրուի: Այս ձեւի օրինակներ գայլի ու ոչխարի պատկերը կուտան: Կայ միշտ յօշոտողը եւ «կեր»ը:

Հ. – Երբ կը խօսուի նման երեւոյթներու մասին, ի՞նչ կ'ըլլայ իրենց հակազդեցութիւնը. չե՞ն ընդվզիր, չե՞ն հակազդեր:

Պ. – Իրենց մօտ յաճախ կը տեսնենք վախի զգացումը. զգալի է ճնշումը որ կարծէք աւելի կազմակերպուած է հիմա: Նշմարեցինք որ մեր գործակիցները, գործընկերները կը խուսափին աչքի զարնելէ: Գիւմրեցի մը կ'ըսէր. «նորից խուլիկանների փէռոտալների ձեռքն ենք մնացել. բայց, այն ատեն գոնէ օրը երկու անգամ կերակրում էին»...:

Հ. – Այս բոլորին քով կը նշմարէ՞ք բարոյական չափանիշներու անկումի երեւոյթ մըն ալ որուն մասին հետզհետէ աւելի յաճախ կը խօսուի:

Պ. – Այո՛, անշո՛ւշտ: Առաջ երբ կը խօսէինք պատանիներու հետ, մեծ մասին երազն էր «Աշոտին նմանուել» (Աշոտը մեր գործակիցներէն էր): Այսօր կը տիրէ համոզումը թէ ուրիշին օգնողը խենթին մէկն է: Պատանիները հիմա Գրգոյին նմանիլ կ'ուզեն: Բարոյական չափանիշ չէ մնացած: Երիտասարդներուն համար յաջողած ընկերութիւնը կ'ամփոփուի ուրիշը կեղեքողի պատկերին մէջ:

Հ. – Ի՞նչպէս կը բացատրէք անկումը:

Պ. – Դժուար չէ. մեծ հաւատք ունեցան մարդոց, ղեկավարութեան բերին զիրենք ու յետոյ տեսան որ իշխանութեան վրայ անոնք միայն հարստացան. իրենց մասին մտածող չեղաւ: Խաբուած ու դաւաճանութեան զոհ զգացին իրենք զիրենք. դառնացան: Նաեւ ամչցան:

Անկախութեան առաջին շրջանին երբ մեզի՝ Սփիւռքին կ'ըսէին. «ձեր դրամը տուէք եւ մի՛ խառնուիք», կը կարծէինք որ միայն մեզի ուղղուած վերաբերում էր ատիկա. յետոյ տեսանք որ առին նաեւ ժողովուրդին, երկրին ունեցածը:

Ահաւոր է անհաւասարութեան պատկերը. առաջ այդպէս չէր: Ատոր լաւագոյն պատկերացումը կ'ունենայ մարդ Երեւանի «Արարատ» սրճարանը. երեկոները հոն կ'ըլլան «մեծ»երը, իսկ ժողովուրդը վարը, դիմացի հանրապարակին նստարաններուն վրայ կը նստի: «Արարատ»էն երաժշտութեան, խրախճանքին ձայնը կը հասնի անոնց, անտեսելով ընկերային, կամ այլ բնոյթի գծուած սահմանները:

Հ. – Հետաքրքրական է անկեղծ արտայայտութեան երեւոյթը ձեր մօտ: Յաճախ կայ ժխտականը չհրապարակելու խոհեմութիւն մը. մարդիկ որոնք օժանդակութեան, կամ գործի կապեր ունին Հայաստանի հետ, կը ջանան պարտկել այս կողմը, գոնէ հրապարակաւ չարտայայտուիլ:

Պ. – Մենք առաջին օրէն միշտ ըսինք, ինչ որ ունէինք ըսելու: Ճիշդ է որ կան մարդիկ որոնք իրականութիւնը կը տեսնեն, բայց չեն ուզեր խօսիլ այդ մասին. չեն ուզեր նաեւ որ խօսուի: Բայց իրաւունք չունինք անիրական պատկերներով օրօրելու օգնողները: Ամէն վերադարձի, մենք մեր տեսածը կը տեղեկացնենք մեր խնամատար ծնողներուն. ու անոնք չեն ջլատուիր: Ի՞նչպէս կարելի է տեղ հասնիլ ամէն գնով երազը պահպանելու, իրականութիւնը տեսնել չուզելու կամ չխոստովանելու տկարութեամբ:

Հ. – Բայց կայ խումբ մըն ալ որ չի տեսներ իրականութիւնը. առիթ չ'ունենար տեսնելու:

Պ. – Այո՛, եթէ կ'երթայ Երեւան, կը մնայ շքեղ պանդոկ մը, կը ճաշէ ճաշարաններուն մէջ, կ'այցելէ տեսարժան վայրերը եւ կը վերադառնայ: Պարզ է որ այդ դիրքին վրայ մնացողին համար Հայաստանի մէջ ամէն բան շատ լաւ է:

Հ. – Ի՞նչ անմիջական ծրագիր ունիք ձեր գործունէութեան համար:

Պ. – Մեզի համար շատ կարեւոր է «Գորովանք»ին բարգաւաճումը: Անցեալ տարի գիւմրեցի երախաներ Գորիսի մէջ համերգ տուին: Այս տարի հոն ալ հիմը դրինք «Գորովանք»ի փոքր մասնաճիւղի մը: Գիւմրիի ու Գորիսի երախաներէն կազմուած խումբ մը տարինք Ղարաբաղ: Հոն ելոյթներ ունեցան: Խումբին երախաներէն շատերու հարազատները կռուած էին Ղարաբաղի մէջ ու կարեւոր էր այդ վայրը տեսնելու անոնց ապրումը:

Մեր գործունէութիւնը շարունակելու կը մղէ տեսնել որ երիտասարդութիւնը միշտ նոր – նոր փորձեր կ'ընէ յաջողելու համար: Յաճախ այդ փորձերը նիւթականի կորուստով կ'աւարտին. բայց չեն վհատիր: Այս պատճառով ալ «Գորովանք»ի համակարգիչի բաժինը մեծցնել կ'ուզենք, որովհետեւ պատանիներու հետաքրքրութիւնը շատ մեծ է: Ատիկա, որպէս մասնագիտութիւն, գործի կարելիութիւն կը ստեղծէ. մանաւանդ որ երկրին լաւագոյն մասնագէտներէն որոշ տոկոս մը արտագաղթած է: Կ'ուզենք որ յաջողի մեր այս ծրագիրը: Շատ ուրախ կ'ըլլանք, յանուն «Գորովանք»ի մեր պատանիներուն եթէ մեր ձայնը լսելի ըլլայ ու գտնուին անձեր որոնք ուզեն գումարներ կամ համակարգիչ նուիրելով օգնել մեզի այս մարզին մէջ:

– Յարատեւելու ուժ մաղթելով ձեզի, մաղթելով նաեւ որ անպայման լսելի ըլլայ ձեր կոչը, շնորհակալութի՛ւն:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

* Coopération Arménie
50, rue Etienne Marcel, 75002 Paris

ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ՄԱՀԸ

«Գոլէժ տը Ֆրանս»ի դասախօսներէն լեզուագէտ Գլօտ Հաժէժ վերջերս հատոր մը հրատարակած է «Ուշադրութի՛ւն լեզուներու մահուան» խորագիրով: Նոյն առիթով «Լէքսփրէս» շաբաթաթերթը (Նոյեմբեր 2 – 8) հարցազրոյց մը կատարած է իրեն հետ, նոյն երեւոյթին մասին: Շատ հետաքրքրական են ըսուածները բոլոր անոնց համար որոնք լեզու մը կը նկատեն մարդկութեան ժառանգութեան մէկ մասնիկը եւ անոր մահը ցաւ կը պատճառէ իրենց:

Այսօր աշխարհի մէջ շուրջ 5 հազար լեզուներ կը խօսուին. իսկ 15 օրը անգամ մը լեզու մը կ՚անյայտանայ. ատիկա կը նշանակէ տարին 25 լեզուի մահ: Առաջին զոհերը Նոր Կինէի, Ինտոնեզիոյ եւ Ափրիկեան տեղական լեզուներն են. անգլեւամերիկերէնին սպառնալիքին ենթակայ են նաեւ երկրագունտի այլ լեզուներ: Իսկական աղէտ մըն է պատահածը, ընդհանուր անտարբերութեան մէջ:

Մեռնող ամէն լեզուի հետ մարդկութիւնը կը զրկուի նաեւ մշակոյթի պատառ մը: Լեզուին հետ կ՚անհետանայ բնութիւնը հասկնալու, աշխարհը ընկալելու եւ զայն բառի սահմանին բերելու կերպ մը: Կ՚անհետանայ բանաստեղծութիւն մը, տրամաբանելու կերպ մը, ստեղծագործութեան եղանակ մը: Այս բոլորը կը նշանակեն մարդկային մտաւոր ստացուածքին աղքատացումը:

Լեզուի մը մահը ընդհանրապէս կապուած կ՚ըլլայ տիրապետող լեզուի մը տիրակալութեան. այս երկրորդը կը պատկանի իշխանութեան ու նիւթական հզօրութեան տէրերու. կամ պարտադրուած կ՚ըլլայ զէնքի, լրասփիւռներու, դպրոցներու կողմէ: Տիրապետող լեզուները կարելի է դիշատիչներու նմանցնել որոնք կը լափեն միւս լեզուները: Առաջին հանգրուանին գոյակցութիւն մը կ՚ըլլայ երկու լեզուներու միջեւ. անհաւասար երկլեզուութեան պատկեր մը կը պարզէ ատիկա: Օր մըն ալ ցեղային լեզուն կը դադրի արժէք ներկայացնելէ, ինքնութեան արժէքին վրայ բան չաւելցներ, ուստի կը լքուի: Ներկայիս մեծ է թիւը այն լեզուներուն որոնք գոյակցութեան մէջ են դուրսի, հզօր լեզուին հետ. կենդանի են տակաւին, բայց իրենց գոյութիւնը սահմանափակուած է տան շրջանակով: Կան պարագաներ ուր մշակոյթը ինքնապաշտպանութեան կը դիմէ. ատիկա եղած է Խորհրդային Միութեան շրջանին կովկասեան մէկ – երկու լեզուի պարագան: Անոնք կրցած են դիմադրել ռուսականին ճնշումին եւ տոկալ. բայց հազուադէպ է երեւոյթը:

Լեզուի մը կենդանութեան գլխաւոր պայմանը երախաներու կողմէ խօսուելու երեւոյթն է: Այն լեզուն զոր նոր սերունդը չի գործածեր այլեւս, անհետանալու սպառնալիքին տակ է:

Փրոֆ. Հաժէժ կը մերժէ այն թեզը թէ մարդկութեան անցեալին մէջ կայ մայր լեզու մը որմէ սերած են բոլոր միւսները: Նոյնիսկ, կ՚ըսէ, երթալով 40 հազար տարի ետ, հասնելու համար նախամարդուն, չենք կրնար միակ լեզուի մը հասնիլ: Այդ շրջանին արդէն պէտք է լեզուական բազմազանութիւն մը գտնուած ըլլայ: Եւ լեզուները անդադար զարգացած են: Վերածնունդի շրջանին, օրինակ, երբ լատիներէնը դադրած է արտօնուած միակ գրաւոր լեզուն ըլլալէ, ծաղկումի աշխոյժ շրջան մը բացուած է: Հաւանաբար տասը հազարի հասած է գործածուող լեզուներու թիւը: Բայց անմիջապէս յաջորդած է զանգուածային անյայտացումի շրջան մը, որ արդիւնք եղած է յատկապէս Եւրոպացիներուն կողմէ Ամերիկայի գաղթատիրութեան: Միսիոնարները տեղացի կարմրամորթերուն կը սորվեցնէին թէ Աստուած չի սիրեր իրենց լեզուները որովհետեւ անոնք սատանայական են…: Իսկ Աւստրալիոյ մէջ ամբողջ ԺԹ. դարու ընթացքին բնիկներու զաւակները իրենց ընտանիքներէն կը խլուէին ու գիշերօթիկներ կը ղրկուէին որպէսզի անգլերէնէն զատ լեզու չգործածեն: Այդ ձեւով հարիւրաւոր լեզուներ մահացան:

Կան անշուշտ պարագաներ ալ երբ ժողովուրդները իրենք կը լքեն իրենց լեզուները, արդիականանալու մարմաջով մը. այդպէս եղած է Գաղիացիներու պարագան որոնք ուզած են հռովմէականանալ եւ իրենց լեզուն միջոց մը ետք անյայտացած է: Այսօրուան Ֆրանսերէնին մէջ միայն հարիւրեակ մը բառեր մնացած են անկէ: Այսօր, այդ կացութիւնը համեմատելի է անգլերէնին հետ որ աշխարհի քաղքենիացած շատ մը ընտանիքներուն որդեգրած լեզուն է որպէս մեծ վարկի յատկանիշ: Ու անգլերէնը ներկայիս կը կատարէ անցեալին լատիներէնին կատարած դերը, լեզուներու անյայտացումին մէջ: Գ. Հաժէժ կը բացատրէ թէ լեզուն եւ խօսքը տարբեր բաներ են. խօսքը կրնայ մահանալ. բայց լեզուն կը մնայ եթէ գրաւոր արձանագրութիւններ կան: Ագատերէնէն, սումերերէնէն, ղպտիերէնէն, կոմփիկլիուսեան չինարէնէն, հիթիթերէնէն, Փոքր Ասիոյ հին լեզուներէն վիմափոր, կամ կաւէ տախտակներու վրայ արձանագրութիւններ մնացած են որոնք կը բանեն անոնց քերականութիւնը վերակազմելու եւ այդ լեզուներուն հետքը պահելու համար: Ինչ կը վերաբերի այսօրուան, անհրաժեշտ է քերականութիւն մը, բառարան մը, որպէսզի լեզուն անդարձ կորուստէ փրկուի:

Այս բոլորին քով կայ լեզուի մը յարութիւն առնելու պարագան ալ: Ամէնէն հետաքրքրականը կը վերաբերի եբրայերէնին: 1920–25–ին այդ լեզուն մեռած էր 2520 տարիէ ի վեր: Ան դադրած էր գոյութիւն ունենալէ այն թուականէն երբ Նաբուգոդոնոսոր Բ. Հրեաները Բաբելոնէն վտարեց, Քրիստոսի ծնունդէն 600 տարի առաջ: 1920–ին հրեայ սփիւռքը եբրայերէնը կը գործածէր միայն որպէս ծիսական լեզու: Բայց շնորհիւ Պէն Եհուտայի որ հրեայ–ռուս երիտասարդ մըն էր, ժողովուրդը վերադարձաւ իր արմատներուն լեզուին: Գլխաւոր պատճառը այն է որ հսկայական գրականութիւն կար անով գրուած. կար Աստուածաշունչը եւ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է վստահաբար, կար լեզուն վերակենդանացնելու մեծ կամքը. ատիկա վերապրումի գործօն մըն էր, այդ ժողովուրդին դէմ գործուած ցեղասպանական արարքներուն հանդէպ: Եթէ մարդկային ընկերութիւն մը խիստապէս ուզէ յարութիւն տալ իր լեզուին, կրնա՛յ ընել ատիկա: Սակայն Ամերիկայի այնքա՞ն գեղեցիկ լեզուներուն համար զորս սպիտակամորթները սպաննեցին, շատ–շատ դժուար է այդ գործը, քանի որ վկայութիւն գրեթէ չէ մնացած:

Մարդ արարածին ուղեղը վերջին 100 հազար տարուան ընթացքին քիչ զարգացած է. մտաւորականներու կարծածէն շատ աւելի մօտ ենք կոկորդիլոսին, կ՚ըսէ Հաժէժ: Լեզուի կարողութիւնը մեզ կապիկներէն զանազանող ազդակն է, իսկ լեզուները՝ մեր ունեցած ամէնէն մարդկայնական յատկանիշը: Ասկէ աւելի լաւ պատճառ կրնա՞նք ունենալ զանոնք պաշտպանելու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՂԱԼԱԹԻՈՅ (Պոլիս) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 25–ին, ոգեկոչուած է Մաղաքիա Օրմանեան Պատրիարքի յիշատակը, կրօնական թէ աշխարհիկ հանդիսութիւններով: Արարողութեանց նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք: Ժամը 18–ի երեկոյեան ժամերգութենէն ետք, կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն, ապա, Պատրիարքը Ռ. Հատտէճեանի յանձնած է աշխարհիկ հանդիսութիւնը բանալու եւ օրուան բանախօսը ներկայացնելու պարտականութիւնը: Օրուան բանախօսն էր հիւրաբար Պոլիս գտնուող, հալէպահայ մտաւորական եւ հրապարակագիր՝ Լեւոն Շառոյեան: Մօտաւորապէս մէկուկէս ժամ, ան ներկայացուցած է Օրմանեան Պատրիարքի կեանքն ու վաստակը, սպառիչ տեղեկութիւններ տալով անոր մղած պայքարին մասին որ ծնունդ առած էր վենետիկեան Մխիթարեաններու «Արքայականներու» խմբակին ու Պապին շահերը պաշտպանող «գոլէճական»ներու, այսինքն Հասունեաններու եւ հակա – հասունեաններու միջեւ: Բանախօսութեան աւարտին, Պատրիարքը «Հուսկ Բանք»ով փակած է աշխարհիկ հանդիսութիւնը, որուն յաջորդած է ընդունելութիւն մը Թաղային Խորհուրդին կողմէ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ալեք Մանուկեան վարժարանի Ա. եւ Ն. Կէօնճեան հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 21–ին տօնուած է «Ապագայ» շաբաթաթերթի 25–ամեակը: Այս առթիւ, խմբագիրը՝ Արսէն – Նուպար Մամուրեան արժանացած է Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ հայրապետական շքանշանին զոր իրեն շնորհած է Գարեգին Բ.: Ճաշին ներկայ եղած է նաեւ Գանատայի միջկառավարական նախարար՝ Սթեֆան Տիոն, որ իր խօսքին մէջ գնահատած է հայ համայնքի մշակութային կեանքը: Իր մեկնումէն ետք, գործադրուած է պաշտօնական յայտագիրը: Գանատայի եւ Հայաստանի փառերգները մեկնաբանած է պարիթոն Արթօ Միւհէնտիսեան, բացման խօսքը արտասանած է կազմակերպիչ մարմնի ատենապետ՝ Վազգէն Պօյաճեան: Առաջին առթիւ Հայր Արարատ Ծ. Վրդ. կատարած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի օրհնութեան գիրի ընթերցումը, «Ապագայ»ի 25–ամեակին առթիւ: Խօսք առած է «Ապագայ»ին հիմնադրութեան նախաձեռնող եւ համայնքի կազմաւորման գլխաւոր ճարտարապետ՝ տոքթոր Արշաւիր Կէօնճեան, որ հաստատած է թէ Եկեղեցիի եւ դպրոցի ստեղծումէն ետք, գաղութը պահանջը ունեցած էր մամուլի: Յաջորդաբար արտայայտուած են Հայաստանի դեսպանատան գործավար՝ Վալերի Մկրտումեան, Առաջնորդական Փոխանորդ Հ. Արարատ Ծ. Վրդ. Գալթաքճեան:

ԳԷՄՊՐԻՃԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտ. 20–ին, տեղի ունեցած է «Հայկական Կիլիկիա» լուսանկարներու ցուցահանդէսը, Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակին առթիւ: Ներկայացուած են լիբանահայ արուեստագէտ Լեւոն Թաշճեանի գործերը, բացման խօսքը կատարած է Կարպիս Հանէշեան, Յակոբ Ճանպազեան ալ ներկայացուցած է արուեստագէտը: Խօսք առած է նաեւ հոգեւոր հովիւը՝ Վարանդ Քահանայ Պետրոսեան, որ անդրադառնալէ ետք 1700–ամեակի իմաստին եւ կարեւորութեան, խօսած է լուսանկարներու ընդմէջէն, արուեստագէտին հայակերտումի եւ հայապահպանման նպաստող ծառայութեան մասին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ան չէր փափաքեր որ կրօնական ծէսէն յետոյ մայրը, ինքը, մօտիկ ազգականները կենային քով քովի, դուրսը. ենթարկուէին ցաւակցութիւններու արարողութեան, մանաւանդ որ օդը ամպոտ էր եւ պաղ, բայց մայրը համամիտ չգտնուեցաւ եւ այդ յոգնեցուցիչ ձեւակերպութիւնը կատարուեցաւ ըստ ընկալեալ սովորութեան: Շատեր ու շատեր կը նկատեն այդ արարողութիւնը անտեղի, բայց քիչեր կը համարձակին հրաժարիլ անկէ:

Ցուղարկաւորները կէսէն աւելին անցած էին արդէն սգակիրներու առջեւէն, ոմանք անկեղծօրէն ազդուած այս յանկարծակի մահէն, ուրիշներ առ երեսն տխուր, երբ Ան զարմանքով տեսաւ իր առջեւ Փիէրը, որ հազիւ լսելի ձայնով մը՝ կ՚ըսէր.

– Ցաւակցութիւններս, Օրիորդ. ու կ՚աւելցնէր վարանոտ շեշտով մը՝

– Կրնաք վստահ ըլլալ որ անկեղծ եմ:

– Շնորհակալութիւն տոքթոր, բայց ուրկէ՞ լսեցիք.

– Բարեկամէ մը որ կ՚աշխատի ձեր գործատեղին:

Ֆութպոլի մրցումին օրէն ի վեր առաջին անգամն էր որ երկու երիտասարդները զիրար կը տեսնէին: Ան ժամանակ չունեցաւ դիտելու Փիէրի դէմքը: Հազիւ թէ երկու նայուածքները իրարու հանդիպեցան, բայց Փիէր նշմարեց որ սեւեր հագած մանկամարդուհին գեղեցիկ եւ աւելի ցանկալի էր քան երբեք: Աղջկան գունատ երեսներուն վրայէն անցաւ թերեւս տաք հոսանք մը, եւ տղան ակնթարթ մը կարծեց տեսնել ժպիտի մը սկզբնաւորութիւնը:

Ան կը սիրէր իր հայրը, բայց առանց չափազանցութեան. աւելի մօտ էր իր հօրը քան թէ իր մօրը: Պէրնար Փրիկոնէ մահէն ամէնէն աւելի ազդուողը անկասկած Անի փոքր եղբայրն էր: Այսուհանդերձ ընտանիքի մը մէջ փոխադարձ սէրը որքան ալ անկատար ըլլայ, երբ մէկ անդամը կ՚անհետանայ, պարապ մնացած աթոռը կ՚առթէ, եթէ ոչ միշտ վիշտ, գոնէ մելամաղձութիւն մը որ կը սնանի անցեալի հաճելի յիշատակներով: Այդպէս ալ եղաւ Անի եւ իր մօրը համար երկար շաբաթներու ընթացքին:

Փրիկոն ընտանիքը ստացաւ, որովհետեւ մահը պատահած էր արկածի մը հետեւանքով, մեծ գումար մը ապահովագրական ընկերութենէն: Այս ալ պատճառ եղաւ որ գոհունակութիւնը եւ վիշտը պահուըտուք խաղան Անենց տան մէջ:

Քանի մը ամիսներ յետոյ, եթէ Պէրնար Փրիկոն չէր մոռցուած, իր բացակայութիւնը արդէն նուազ զգալի էր ամէնուն համար: Տան երեք բնակիչները վերադարձած էին իրենց կեանքի բնականոն ընթացքը: Այդքա՞ն քիչ ժամանակի մը մէջ: Այո՛: Պատճառն այն էր թերեւս որ Անի հայրը վերջին տարիներուն շատ յաճախ դուրսն էր՝ քան թէ ընտանեկան յարկին տակ:

Ան կ՚աշխատէր միշտ դեղօրայքի նոյն գործատունին մէջ, ուր հանդիպած էր Փիէրի. ունեցած էր աշխատավարձի փոքր յաւելում մը հօրը մահէն վերջ, ինչ որ իրեն կը թոյլատրէր մօրը վճարելու լայնօրէն իր սնունդի եւ բնակութեան ծախքը:

Թաղումէն ի վեր Փիէրը չէր տեսած: Շուրջ ամիս մը վերջ ստացած էր երկտող մը, խիստապէս երկտող մը, ուր բժիշկը գրած էր «Գեղեցիկ էիք ձեր սուգին մէջ: Հաճոյք զգացի ձեր հմայքին տակ մնալով քանի մը փոքր վայրկեաններ: Անկեղծօրէն»:

Ան չէր պատասխանած. արդէն չունէր Փիէրի հասցէն, թէեւ դիւրին էր իրեն համար զայն գտնելը:

Ամիսներ վերջ, Երեքշաբթի օր մը, իր աշխատած պահուն, գործատեղիի դիւանէն կանչեցին զինքը՝ «Հեռաձայն ձեզի համար»: Առաջին անգամը չէր որ կը պատահէր այդ, բայց հազուադէպ էր: Արդէն աշխատաւորներուն համար արգիլուած էր անձնական խօսակցութիւնները, բայց եւ սակայն կ՚ըլլային:

Ան վազեց դիւանատուն: Տոքթոր Փիէրն էր հեռախօսին միւս բերանը: Ան լսեց՝ «Ահա թէ ինչու ձեզ անհանգիստ կ՚ընեմ. հոլանտար բարեկամէս հրաւէր ըստացայ շաբաթ մը արձակուրդ անցընելու իր երկրին մէջ՝ ի վարձատրութիւն դեղօրայքի ապսպրանքին լաւ կատարումին վրայ հսկած ըլլալուս համար: Հրաւէրը երկու հոգիի համար է: Քանի որ դուք ալ մասնակցեցաք այդ պատուէրին պատրաստութեան, խորհեցայ թէ արդար կ՚ըլլայ որ դուք ալ օգտուիք այս հրաւէրէն: Կ՚ուզէ՞ք հետս գալ. կարելի է մեկնիլ Երեքշաբթի մը, 15 օրէն: Կրնաք արտօնութիւն ստանալ գործատունէն, ի հաշիւ ձեր տարեկան արձակուրդին: Եթէ դժուարութիւն ունենաք՝ կրնամ միջամտել»:

Աղջիկը, յանկարծակիի եկած, շշմած էր. մնաց լուռ:

Փիէր շարունակեց՝ «Գիտեմ, չէք կրնար այժմ իսկ պատասխանել: Անկասկած ձեր մօրը պէտք է հարցնէք: Երկու օր վերջ վերստին կը հեռաձայնեմ ձեզի: Կու տաք ձեր որոշումը:

«Այդպէս կ՚ընենք» հազիւ կրցաւ ըսել Ան:

Տիկին Փրիկօ չկրցաւ գտնել բաւական համոզիչ պատճառ մը հրաժարեցնելու համար իր աղջիկը այս անակնկալ ճամբորդութենէն: Ան խանդավառ էր օտար երկիր մը երթալու հեռանկարին առջեւ: Եւ նաեւ՝ օդանաւ նստելու առաջին անգամ մը: Մայրը արդէն աւելի մտադրաղ էր իր վերամուսնութեան ծրագիրը իրագործելու յոյսով՝ քան Անի խանդավառութիւնը մեղմացնելու անհրաժեշտութեամբ:

(Շար. 5)

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Վարդանեան,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Գուսինեան,
ինչպէս նաեւ թոռներն ու ծոռները,

Այրի Տիկին Նազօ Թեմին,
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ուղուրլեան եւ զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, հանիին եւ ազգականին՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ

(Ծնած Չանաքքալէ)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 7-ին, 93 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 13, ժամը 14·30-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին

4, rue Komitas, 94140 Alfortville

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ժամը 15·30-ին, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը (184, rue Etienne-Dolet)

Ըստ ողբացեալին փափաքին, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

22, rue des Lilas, 94140 Alfortville

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ուղուրլեան (Պոլիս) 500 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին (տանալ «Յառաջ»էն):

Monsieur & Madame Sarkisse Vartanian,
Monsieur & Madame Jacques Kousignian,
ses enfants,
ainsi que les petits-enfants et arrières petits-enfants;

Madame veuve Nazzo Termine,
Monsieur & Madame Garbis Ugurluyan et leurs enfants
ses cousins et cousines

ont la douleur de vous faire part du décès de

Monsieur
Ardachès DERNERCESSIAN

(Né à Tschanakkalé)

survenu le 7 novembre 2000, dans sa 93e année.

Priez pour lui.

La cérémonie religieuse sera célébrée le 13 novembre 2000, en l'église arménienne apostolique, 4, rue Komitas à Alfortville.

On se réunira à l'église à 14h30.

L'inhumation aura lieu à 15h30 au Cimetière d'Alfortville (184, rue Etienne-Dolet) dans le caveau de famille.

Selon les dernières volontés du défunt "ni fleur, ni couronne". Réservez vos offrandes pour l'Ecole Saint-Mesrop d'Alfortville.

22, rue des Lilas, 94140 Alfortville

Հայաստանեայց Առաքելական
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Մայր Եկեղեցի

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ 6-րդ
ԶՐՈՅՑ – ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ

«ԱՐՏԱԳԱՂԹԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

նիւթին շուրջ, լուսասահիկներու միջոցաւ:

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 16
ժամը 19-ին

Մասնակցութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԵՐԷՃԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնի
"Արծրունի Զրբաշեան" սրահին մէջ
339, ավընիւ տիւ Փրատօ, Մարսէյլ Տրդ

Centre Culturel
SAINT MESROB

Jeudi 16 novembre à 20h45

Soirée
Albert ANDONIAN

L'auteur d'Histoire d'un Akhpar vient de publier deux livres :
— **A CHACUN SON DESTIN et regard sur la Russie d'aujourd'hui;**
— **CONFESSION D'UN POETE** (traduction de poètes arméniens et poèmes personnels de l'auteur)
L'auteur présentera son œuvre, la dédicacera et déclamera des poèmes,
au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5ème

Entrée libre — Cocktail

Métro : Cardinal Lemoine, Monge.

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Թորիկեան արագ ապաքինում կը մաղթեն Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան տնօրէնուհի Տիկին Յասմիկ Նաահրեան-Գեւոնեանի եւ այդ առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լեօլա Սասունի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Աստղիկ Գույումճեանի (ծնեալ՝ Կարապետեան) մահուան քառասունքին առթիւ, նաեւ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին:

Պուլվար Օտտոյի Թաղական Խորհուրդ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Պօղոսեան 500-ական ֆրանք, Օր. Մարի Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սուքիասեան, Օր. Ժանին Թենիրեան 200-ական Ֆր., Տիկին Վեհանոյշ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սարգիսեան, Տիկին Բարեթ Արմաղանեան 100-ական Ֆր., Տիկին Ժիւլիա Կոթիէ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոյեան, Տիկին Մարիտէ Քրիսթէլ 50-ական Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

(Շար. Ա. էջէն)

ըը արդէն իսկ պայքարի անցած են, ծանրանալով անկանոնութեանց եւ խարդախութեան վրայ: Երկու կողմերն ալ բանակ մը փաստաբան զօրակոչի ենթարկած են եւ Ֆլորիտայի մէջ, արդէն իսկ անոնք գործի անցած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄՕՏ, Նոյեմբեր 9-ին, իսրայէլեան ուժերը կրակ բացած են Ֆաթահի (Արաֆաթի զինուորական ճիւղը) ղեկավարներէն մէկուն՝ Հիւսէյն Աբայաթի կառքին վրայ եւ տեղն ու տեղը սպաննած զայն, սպաննելով միաժամանակ երկու անցորդներ: Ֆաթահ անմիջապէս հակազդած է եւ խոստացած որ վրէժ պիտի լուծէ: Իսրայէլացի զօրավար Էյթան յայտարարած է այս առթիւ որ գործողութիւնը մաս կը կազմէր նոր ռազմավարութեան մը, որուն նպատակն է բնաջնջել զինուորական գործօն տարրերը: Ըստ իրեն, «ահաբեկչական ցանցին ուղեղներէն մէկը՝ Արաֆաթն է»: Նոյն օրը, Գլինթըն Արաֆաթը կ'ընդունէր եւ տեսակցութենէն ետք, Արաֆաթ կը յայտարարէր որ, Աբայաթի սպանութիւնը «շատ վտանգաւոր զարգացում մըն է»: Կիրակի օր ալ, Գլինթըն Պարաքի հետ պիտի տեսակցի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային Ժողովին Մարդկային իրաւունքներու յանձնախումբին նախագահ ընտրուած է ծայրայեղ աջակողմեան «Ազգային Շարժում» կուսակցութենէն Հ. Ագկիւլ: Ան ծանօթ է երկրին մէջ չարչարանքի ընդհանրացած կիրարկութիւնը անտեսող իր արտայայտութիւններով ու այդ պատճառով որոշ շրջանակներու ընդդիմութեան բախած է. իր նախորդը բացած է թէ մտահոգ է կատարուած ընտրութեամբ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ համար անախորժ անակնկալ մը եղած է տեսնել որ Եւրոպական Միութիւնը անդամակցութեան գործընկերութեան պայմանագրին մէջ («Յառաջ» Նոյեմբեր 9) վերջին պահուն Կիպրոսի խնդրին մասին կէտ մը աւելցուցած է: Միութիւնը անով կը պահանջէ որ Թուրքիա Կիպրոսի հարցին մինչեւ 2001-ի աւարտը լուծում բերէ, անդամ կարենալ դառնալու համար: Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ի. Ճէմ բացած է թէ նման նախաձեռնութիւն պատճառ կ'ըլլայ որ Յունաստան աւելի դժուարացնէ հաշտութեան եզրեր գտնելու գործը:

ՇԱՆ ԶԷԼԻԶԷԻ վրայ է, որ Նոյեմբեր 9-ին, Տը Կօլի մահուան երեսնամեակին օրը, բացումը կատարուեցաւ իր արձանին Շիրաքի կողմէ եւ Տը Կօլի զաւակներուն ներկայութեան: Խօսք առաւ նաեւ Ժ. Թիպէրի: Սեկէն չէր հրաւիրուած եւ դժգոհութիւն յայտնեց, չեչտելով թէ «այս մարդիկը պէտք է երթան» (ակնարկելով Թիպէրին):

ԼԻԲԱՆԱՆԻ տիւրզի ղեկավարը՝ Վալիտ Ճումպլաթ «անբաղձալի անձնաւորութիւն» հռչակուեցաւ Սուրիոյ մէջ: Ինք միշտ դէմ եղած է Սուրիոյ ներկայութեան Լիբանանի մէջ:

ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ մէկ նաւահանգիստը, 350 զաղտնի գաղթականներ ձերբակալուած են Նոյեմբեր 8-էն 9-ի գիշերը: Թուրք, աֆղան, փաքիստանցի կամ պաղեստինցի կը պատրաստուէին Յունաստան երթալ, անկէ Ֆրանսա անցնելու համար:

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,
Ambiance arménienne assurée !!!

Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h) ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre

Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures

Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir).

A L'OCCASION DE SON 25ème ANNIVERSAIRE

l'UMAF-Paris

organise

le samedi 25 novembre

— 14h à 17h : **CONFERENCE SUR L'HISTOIRE DES MEDECINS ARMENIENS ET DES ASSOCIATIONS MEDICALES**

— à 20h :

Grand Dîner Dansant

(Orchestre «Gaidzag's»)
AU PROFIT DE SES ACTIONS EN ARMENIE
EN PRESENCE DU MINISTRE DE LA SANTE D'ARMENIE

Dans les Salons de **l'Hôtel Méridien**
81, Boulevard Gouvion Saint-Cyr — 75017 PARIS.

● Pour les réservations, téléphonez au siège de l'association :
☎ 01 43 68 42 04

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14
MARDI
14 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.035 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.035

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(12/13 Novembre)

La reconnaissance du génocide arménien embarasse les députés

Այս խորագիրը առնուազն տարօրինակ կրնայ թուիլ, երբ խորհինք թէ Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչցողը եղաւ – միաձայնութեամբ – Ազգային Ժողովը 1998 Մայիս 29-ին եւ անկէ ի վեր կը սպասուէր Ծերակոյտի քուէարկութեան հարցը փակելու համար:

Հարցը, սակայն, փակուած չէ, այլ կը բացուի...:

Յօդուածագիրը՝ Գլարիս Ֆապր կը բացատրէ որ Ծերակոյտը տաղանդն ունի նեղը դնելու երեսփոխանները, ներառեալ իր հոսանքին պատկանող:

Հակառակ անոր որ երկու ժողովները նոյն բնագիրը քուէարկած են.– «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութիւնը», իրական դետնի վրայ տարբեր են: Մէկը ստորագրուած է երեսփոխաններու կողմէ, միւսը՝ ծերակուտականներու: Եւ նոյնիսկ երկու ժողովներու համանման քուէարկութիւնը վերջնական բնոյթ չի տար: Այս տարօրինակութիւնը կը վերաբերի ծերակոյտի գործելակերպին: Շրջանցելու համար կառավարութեան մերժումը Ծերակոյտի օրակարգին արձանագրելու հարցը, Ծերակոյտը դիմեց «անմիջական քննարկումի» ձեւին, որ թոյլ կուտար իրեն, որոշ պայմաններու տակ քննելու հարցը, զուտ ծերակուտական բնոյթով: Ըստ Սահմանադրութեան թիւ 10 յօդուածին, օրէնքը «վերջնապէս որդեգրուած» կը փոխանցուի կառավարութեան եւ կը հռչակուի «15 օրուան ընթացքին» Հանրապետութեան նախագահին կողմէ: Ճիշդ այդ է որմէ կ'ուզեն խուսափիլ գործադիրին երկու գլուխները, այսինքն Պետութեան կնիքը դնել օրէնքի մը վրայ որ կը ճանչնայ հայկական ցեղասպանութիւնը: Մատինեօն (վարչապետութիւնը) միտք չունի բնագիրը երեսփոխաններու ներկայացնելու: Դիւանագիտական գրաւականներէն զատ, նախարարապետին շրջանակը հիմնական պատճառաբանութիւն մը ունի՝ բնագիրը գործնական տարողութիւն չունի, այլ՝ խորհրդանշական: Գործադրութեան հրամարտակի կարիք չկայ: Ազգային Ժողովի խմբակցութիւնները նախաձեռնութեան կարելիութիւն մը ունին, այն որ «նիշ» կը կոչուի եւ որ թոյլ կուտայ իրենց քննելու իրենց ուզած բնագիրը: Այդ ճամբով հարց կրնայ նորէն արծարծուիլ: Այս առընչութեամբ, կարծիքները տարբեր են: Ընկերվարական խումբին նախագահը՝ Մարք Այրօ պատճառ չի տեսներ կրկին անդրադառնալու, «Երկու ժողովներու նոյնանման քուէն հանդիսաւոր յայտարարութեան» արժէք ունի, կ'ըսէ Նանթի քաղաքապետը: Նոյնը կը մտածէ Ֆրանսուա Լոնքըր (ընկերվարական) արտաքին յարաբերութեան յանձնախումբին նախագահը՝ «Հարցը փակուած է: Նոր քննարկումի նախաձեռնութիւն չեմ առներ» կ'աւելցնէ: Իր կարգին Ժան – Փոլ Պրէթ (ընկերվարական, նախագահ Ֆրանսա – Հայաստան Բարեկամութեան խումբին) կ'ըսէ թէ ամէն ջանք պիտի թափէ որպէսզի հարցին քննարկումը Ազգային Ժողովին մէջ ժամ առաջ կատարուի, Փաթրիք Տէվէճեան, (ԷՌ – Փէ – ԷՌ-ի), ապա Դեկտ. 12, 14 որ բնագիրը Պաշտօնաթերթին մէջ տեղ գտնէ:

Յաջորդ «նիշերն» են, Դեկտ. 5 եւ 7 (ԷՌ – Փէ . ԷՌ-ի), ապա Դեկտ. 12, 14 (Համայնավարներու), ԻՌ – Տէ – ԷՖ-ինը 2001 Յունուարին, Ընկերվարականներունը՝ Փետրուարին, միւս խումբերունը՝ Ապրիլին: ԷՌ – Փէ – ԷՌ-ի խումբը պէտք է վճռէ Նոյեմբեր 14-ին, գիտակցելով որ Էլիզէ դէշ աչքով կը նայի վիճարկում մը Թուրքիոյ անցեալին մասին, երբ քանի մը օրէն գոլլոք մը կայ (Նոյ. 16) «Թուրքիա եւ Եւրոպական Միութիւնը» նիւթին շուրջ, կազմակերպուած Միջազգային եւ Ռազմագիտական Յարաբերութեանց Ինստիտուտին կողմէ, բարձր հովանաւորութեան տակ... Ժագ Շիրաքի:

Խորհրդածե՞լ այս թնճուկին մասին կամ գոհանալ հաստատելով որ Գուրթըլին չէ մեռած:

Չորեքշաբթի օր, Նոյեմբեր 15-ին, Պոլսոյ մէջ տեղի կ'ունենայ Թուրքիա – Ֆրանսա ֆութպոլի բարեկամական մրցում մը: «Էքիփ», Նոյեմբեր 10-ի իր թիւին մէջ կը գրէր թէ Ճորքայէֆի բացակայութիւնը ֆրանսական խումբին մէջ, կը բացատրուի ներկայ քաղաքական վիճակով: Ծերակոյտը հրապարակաւ ճանչցաւ Հայոց ցեղասպանութիւնը եւ Ճորքայէֆ հրապարակաւ աշխատած էր այդ ուղղութեամբ:

ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ. – ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՋՈՐԴՈՂ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒՆ ՆԱԽԵՐԳԱՆՔԸ ԵՂԱՒ»

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 10-ին Յովհ. Պօղոս Բ. Պապը եւ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը միացեալ յայտարարութիւն մը կատարեցին ուր ոգեկոչեցին նաեւ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Այդ յայտարարութեան մէջ, որուն բնագիրը անգլերէն է, անոնք կ'ըսեն ի միջի այլոց.– «Հայկական ցեղասպանութիւնը, որով բացուեցաւ 20-րդ դարը, նախերգանքը եղաւ յաջորդող սարսափներուն, երկու աշխարհամարտերը, շրջանային անհամար հակամարտութիւններ եւ գիտակցաբար կազմակերպուած բնաջնջման արշաւներ, որոնք միլիոնաւոր հաւատացեալներու կորուստը պատճառեցին»:

Երկու հոգեւոր պետերը, այսուհանդերձ, լաւատես կը մնան ինչ կը վերաբերի ապագային.– «Արեւմուտքի թէ Արեւելքի մէջ, փորձարկելէ ետք Աստուած ժխտող վարչակարգերու եւ սիսթեմներու մահացու հետեւանքները, շատեր կ'ուզեն գտնալ ճշմարտութիւնն ու փրկութեան ճամբաները»:

Յայտարարութեան ամբողջական բնագրին հրատարակութիւնը թողլով յետագային, ըսինք թէ առաջին անգամն է որ Վատիկան «ցեղասպանութիւն» տարազը կը գործածէ ինչ որ մեծ վրդովում ստեղծած է Թուրքերուն մօտ: Թերթերը շատ ծանր յարձակումներ կ'ընեն Պապին վրայ, զոր ընդհանրապէս «ցնդած» կը նկատեն: «Հիւրրիյէթ» «Պապն ալ կարծեցեալ ցեղասպանութեան պաշտպան կանգնեցաւ» կը խորագրէր Նոյ. 11-ին, մինչ «Միլլիյէթ» դիտել կուտար որ «Պապն ալ խաչակիրներու մտայնութիւն ունի» եւ 80 տարեկան Պապը բանը չի գիտեր: «Սապահ» ալ կը գտնէ որ Պապը Հայոց խաղին եկած է:

Ինչպէս քանիցս գրեցինք, այս առթիւ է որ Պապը Գարեգին Բ.-ի յանձնեց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի մասունքը:

Նափոլիի Ս. Գրիգոր Մայրավանքի կրօնաւորուհիներն են որ զայն նուիրած են Պապին, որպէսզի կարենայ յանձնել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Գարեգին Բ. Հայաստան հրաւիրած է Պապը, մասնակցելու համար 1700-ամեակի հանդիսութեանց:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 11/13)

Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԿԱՍԿԱԾԵԱԼԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿՈՎ

Արկադի Վարդանեանի տասնօրեայ բանտարկութեան շրջանը աւարտած ըլլալով հանդերձ, ան ազատ արձակուած չէ. կը գտնուի Ազգ. Ապահովութեան Նախարարութեան մեկուսարանը, ինչպէս յայտնած է փաստաբանը. ան աւելցուցած է թէ Ա. Վարդանեան կասկածեալ կը նկատուի երկրին պետական եւ հանրային կարգը բռնութեամբ տապալելու կոչ ըրած ըլլալով:

ՎԱՐԴԱՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐՈՒ ԵՒ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 11-ին հրամանագրով մը պաշտօնանկ ըրած է Ֆինանսներու եւ Տնտեսութեան նախարար Լեւոն Բարխուդարեանը: Նոյն օրուան այլ մէկ հրամանագրով անոր տեղը նշանակած է Վարդան Խաչատրեանը: Ան կը վարէր Ազգ. Ժողովի Ֆինանսավարկային, պիւտճէի եւ տնտեսական հարցերու մշտական յանձնաժողովի նախագահի պաշտօնը:

ՀԱՅԿ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԸ ՍՈՒԽՈՒՄԻ ՎՐԴՈՎԱԾ Է ԹԻՖԼԻՍԸ

Հայաստանէն պատուիրակութեան մը Սուխումի այցը վրդոված է Թիֆլիսի իշխանութիւնները, քանի որ իրենց համաձայնութեան դիմում չէ եղած: Աբխազիան Թիֆլիսի կողմէ Վրաստանի մասը կը նկատուի, քանի որ ինքնուրոյն ճանաչում գտած Հանրապետութիւն չէ. այս պատճառով հակազդեցութեան տեղի տուած է հայկական պատուիրակութեան այցը: Այս վերջինին նպատակը եղած է Աբխազիոյ հայ համայնքին վրայ ճնշումներու մասին կատարուած տեղեկատուութիւնը ստուգել:

«ՓԷՆ» ԱԿՈՒՄԲԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐՆԵՐԸ

Գրողներու միջազգային «Փէն» ակումբին նորավէպի այս տարուան մրցանակաբաշխութեան երկրորդ մրցանակ (200 տոլար) շահած է Ռուբէն Մարուխեան «Մուկիկ» պատմուածքով. Արա Նազա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՀ ԺՈԶԷՖ ԳՈՄԻԹԻԻ

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ, ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ ԷՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՄԱՆ

Ժոզէֆ Գոմիթի մեռած է Պաստիա, Նոյեմբեր 10-ին, 80 տարեկանին: Նախարար եղած է զօր. տը Կօլի, ապա՝ Փոմփիտուի: Երիտասարդութեան եւ մարմնամարզի նախարար էր 1973-ին եւ իր նախարարական հանգամանքով չխաբանեցաւ ոչ միայն ներկայ ըլլալու Ապրիլեան յուշարձանի բացման արարողութեան (1973, Փետր. 11, Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ բակը), այլեւ խօսք առաւ, ոգեկոչելով ապրիլեան նահատակները եւ շեշտելով թէ Հայերը պէտք չէ մոռնան իրենց ծագումը, որովհետեւ պէտք է լաւ Հայ ըլլալ, լաւ Ֆրանսացի ըլլալու համար: Յիշենք նաեւ որ Թրքական շատ բուռն ճնշումներ եղած էին որպէսզի նախարարը չմասնակցի արարողութեան եւ Արտաքին նախարար՝ Շուման դիմած էր նախագահ Փոմփիտուի, որպէսզի արգիլէ անոր մասնակցութիւնը եւ Փոմփիտու պատասխանած էր՝ «Գոմիթի ըրածը գիտէ»: Այս ամբողջը պատճառ եղած էր որ Անգարա ետ կանչէ Փարիզի իր դեսպանը եւ այդ ձախող քայլով մեծապէս նպաստէ Հայոց ցեղասպանութեան արձագանգին, մամուլի մէջ: Աւելորդ չէ թերեւս շեշտել թէ Գոմիթի Փոմփիտուի լուռ հաւանութեամբ նման քայլ մը առած էր 1973-ին, երբ Ֆրանսա աջ վարչակարգի տակ էր:

Գոմիթի ծնած էր 1920-ին Հարաւային Գորսիքա. որպէս վիրաբոյժ դասաւանդած է նաեւ Մարսէյլի բժշկական համալսարանը: Առաջին անգամ երեսփոխան ընտրուած էր 1968-ին, անդամ էր ԻՌ-ՏԷ-ԷՌ-ի գործադիր բիւրոյին:

ԱԶՆԱՒՈՒՐ

ՅԱՒԵԼԵԱԼ ՀԱՄԵՐԳ ՄԸ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՐԲԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ Ի ՆՊԱՍՏ

Միշէլ Տրիւքէրի «Vivement Dimanche» յայտագրին հիւրն էր, Նոյեմբեր 12-ին, Շ. Ազնաւուր, ինչ որ առիթ ալ տուաւ որ քանիցս ոգեկոչուի Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Յայտագիրը բացուեցաւ իր անդրանիկ զաւկին՝ Սեդա Ազնաւուրի երգով՝ «Զեմ ու չեմ», ապա ներկայացուեցան միւս զաւակները՝ Քաթիա, Միշա, Նիքոլա. խօսուեցաւ իր ծնողքին մասին, Ծերակոյտի ճանաչման՝ Հայոց ցեղասպանութեան եւ Ազնաւուր յայտարարեց նաեւ թէ Դեկտ. 13-ին յաւելեալ համերգ մը կու տայ (Փալէ տէ Գոնկրէ) ի նպաստ Հայաստանի որբանոցներուն եւ հիւանդանոցներուն: Այս յայտագիրը ունի վերջին բաժին մը, աւելի ուշ (ժամը 19.35-ին). այս անգամ Ժերար Միլէր (որ խօսք ալ առած էր Ծերակոյտին առջեւ, ցոյցին առեն) իր գոհունակութիւնը յայտնեց այս ճանաչումին առթիւ, մաղթելով որ Թուրքիա ճանչնայ իր իսկ պատւին համար, քանի այսօրուան Թուրքիան չէ ցեղասպանութիւնը գործողը, այլ՝ նախնիները: Ազնաւուր բացատրեց թէ այնքան երկար առեն է չէ ճանչցած, որ այսօր աւելի դժուար է իրեն համար, բայց պէտք է ճանչնայ, դարուս լաւագոյն լուրը կ'ըլլայ:

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ - 2000 ԶԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Մայլկներու Պէս», բանաստեղծութիւններ, հեղինակ՝ Զարեհ Խրախունի, 84 էջ, գունատիպ կողքերու նկարազարդում՝ հեղինակին եղբօր՝ ճարտարապետ Գրիգոր – Արայ Ճիւմպիւշեանի, Տպագրութիւն Մուրատ Օփսէթ, Իսթանպուլ, Հոկտեմբեր – 2000:

⁂

Աւելորդ պիտի ըլլայ՝ համեմատութիւնները յստակացնելու եւ արժէքները անխարդախ կշիռքով գնահատելու համար, ճշդել բնորոշում մը, – Պոլիսը, պոլսահայութիւնը՝ համեմատած՝ երէկի հարազատ տարածքէն դուրս կազմուած հին, հնագոյն եւ նոր գոյատումներու հետ, վերացական ամբողջութեան մը բաղկացուցիչները: Գործընթացը կը թոյլատրէ յստակ պատրուակ մը: Հիմնականօրէն՝ Պոլսահայութիւնը կը տարբերի գոյատումներէն.. ամերիկա–հայութիւն, եգիպտա–հայութիւն, լիբանանա–հայութիւն, իրաքա–, սուրիա–, ամմանա–, իտալա–, զուիցերիա–, ֆրանսա–, գերմանա– եւ այլ «–հայութիւններ» կատարեալ անհամար: Իրողութիւնը կարեւոր տուեալ մըն է, երբ խօսքը կը դառնայ քերթողական արուեստի մասին՝ հասկնալու, բացատրելու համար կենսունակութիւնն ու երաշտը մէկ շրջանէն միւսը:

Պոլսահայութիւնը հակապատկերովը միւս գոյատումներուն, հաւաքականութեանց, կզզի մը չեղաւ ինքն իր վրայ կծկուած, այլ տեղադրուած մնաց իր բնական, եւ ուրեմն հարազատ տարածքին մէջ, կենսունակ ճիւղ մը՝ որ կը շարունակէ հրաշալիօրէն գոյատեւել: Իրողութիւնը այնքան յստակօրէն տեսանելի ըլլալով, համեմատութեան փորձութիւնը ինքնաբուխ է: Միւս բոլորը արձակունակ են առաւելաբար, ու տակաւին: Վերջապէս կայ երեւոյթ մը:

Այդ երեւոյթին մէկ փայլուն երեսակն է այն գուրգուրանքը, որով կը պահուի հանճարեղ Պետրոս Դուրեանի, անկրկնելի Միսաք Մեծարենցի ու տակաւին Մատթէոս Զարիֆեանի ժառանգութիւնը, գիտակից հպարտութեամբ ապրեցնելով զայն: Դուրեանի շիրիմը, խօսելու համար միայն իր մասին, մեր ենթագիտակցութեան, մեր ներաշխարհին մտերմագոյն անկիւնին մէջ կը մնայ յաւերժալոյս ուխտավայր մը:

Իրենցմով բացուող ու շարունակուող դարը այսօր հասեր է նոր հանգրուան: Դար մը բանաստեղծութիւն եղաւ. դար փոխեցինք, բայց անոնք մնացին միշտ մեզի հետ, առաջին ծանօթացումի ջերմ տպաւորութեամբ: Երկիր փոխեցինք, երկրէ երկիր եղանք թափառական, բայց մեր աչքերը բնականօրէն, բնազդաբար դարձան դէպի Պոլիս, ճիշդ հին դարերու ուղեւորին նման, որ դէպի Կոստանդնուպոլիս երթի ճամբուն վրայ, աւելորդ գտնելով անունին յիշատակութիւնը, կը գոհանար մատնացոյց ընելով քաղաքը եւ ըսելով, – Էյս–թէն–Պ'ոլին, Իսթանպուլ, Իսթանպուլը վերադարձուած էր արդէն:

Պոլիսը մեր կուրծքին տակ տրոփեց սրտի մը պէս, միշտ բարախուն եւ զգայուն, քիչ մը աւելի ուժական, ժամանակներուն հետ քայլ պահող, բայց աւանդապահ ալ: Առանց խզուելու ալ այդ թանկագին ժառանգութենէն: Ահա գաղտնիքը, հողն ու ժառանգութիւնը: Ու թերեւս ալ անոր համար որ ան կապուած մնաց Սրուանձտեանցի ու Թլկատինցիի Գաւառին. ան չմոռցաւ Գաւառը երբեք. իր անհիւթական այլ որքա՜ն տոկուն – որովհետեւ հողին ճամբով անցնող – արմատները չխզուեցան Գաւառէն. իր մէջ բան մը շարունակեց ապրիլ կորսուող Գաւառէն: Գաւառով՝ շարունակեց ապրիլ:

Իրողութիւնը – երեւոյթ մըն ալ այս – կը հաստատուի հրաշալի փաստով մը, – Երզրումի վիլայէթի մէջ Արմտանի գաւառը՝ կորսուած, անցած դարու առաջին տասնամեակին իսկ Պոլսոյ մէջ սկսելով ստեղծագործել, երեք քառորդ դար ամբողջ շարունակեց ու ծաղկեցաւ Գարեգին Սրուանձտեանցով, ապա Թլկատինցիով սկիզբ առած մեր շքեղ, հողեպարար գիւղագրութիւնը, մեզի ընծայելով հարազատագոյն գրականութիւնը: Վայելչագեղ գիր, ազնուական զգայում եւ այնքան մարդկային մտածում, սրտէն բխող, սըրտին խօսող, սիրտէ ի սիրտ վերջապէ՜ս: Տուի արդէն անունը: Ան կը կոչուէր Յակոբ Մնձուրի: Եթէ այսօր տակաւին լոյս կը տարածուի, լոյս կը յամենայ Գաւառի վրայ, այդ լոյսը կը ճառագայթէ Պոլիսէն: Գաւառով միաձոյլ այդպէս կ'ընկալուի, ընկալելի է մե՛ր Պոլիսը... Մեր արմատները հոն են: Քիչ անգամ կը պատահի որ իրողութիւնը բարձրանայ հարազատ խորհրդանիշի մակարդակին, չփոթուի խորհրդանիշի հետ:

Ջենք անդրադառնար՝ կանգ առնելու համար պահ մը, որովհետեւ օրերու երկայնքին, անհատաբար, ու առնէ առնէ կը հանդիպինք անոնց կը կարդանք, հազիւ մէկ կամ երկու բանաստեղծներու անունները կը զուգորդենք առաջինին, մինչդեռ անոնք կը կազմեն աւելի քան քսան բանաստեղծներու խումբ մը՝ միայն մէ՛կ հաւաքականութեան համար:

Առանց համեմատական վիճակագրութիւն մը հաստատել փորձելու, եւ անպայման սահմանափակուելով միայն Սփիւռքին, տեղին պիտի ըլլար հարց տալ թէ ո՛ր մէկ համայնք, հաւաքականութիւն, կամ «–հայութիւն» պիտի կարենար շարել այնքան անուններ բանաստեղծներու, որքան պոլսահայութիւնը: Քանի՜ աւելի անուններ ... Այլ այս թուումը, որ կը ջանայ առաւելաբար բացատրել երեւոյթը՝ հողին ժառանգուած աւանդութեան եւ գիրին անխզելի կապակցութեան, անկաշառ համակրանքի արտայայտութիւնն է, բնութիւն մը՝ միասնականութեան զգացումին, կը միտի նաեւ նպաստելու ջնջումին՝ մեզի պարտադրուած սահմանագծումներուն համայնքէ հաւաքականութիւն, ցամաքամասէ ցամաքամաս ... Մրրկաւ բաժնուած եղբայրնե՜ր, կտորակուած, ու տակաւ առաւել կտորակուող ժողովուրդ...

Բանաստեղծութիւնը՝ Գիրերու ճարտարապետութիւնը՝ հաւատքի հարց է վերջապէս: Հաւատալ դեղեցկութեան, հաւատալ ներդաշնակութեան, եւ բոլոր արժանիքներուն, անխարդախ պահելու համար մեր կեանքը տնօրինող շունչին անապական, գիծերուն ու գոյներուն անաղարտ եւ նուազին վեհապանծ: Այսպէս, բիւրեղացումով կը պահպանուին գիր ու նկարագիր հաւաքական: Գերագանցապէս բանաստեղծութեան ճամբով: Բանաստեղծութիւնն է որ մեր ներաշխարհին մէջ իր տեւական արձագանգով մեզ կը հաշտեցնէ մեր բեկանեալ անցեալին հետ, ջանալով, ներշնչելով պահել ու ամրապնդել կապերը այդ անցեալին հետ: Առանց յուսահատելու ալ:

Դա՜ր մը բանաստեղծութիւն...

Թուականին հանգրուանը թերեւս, կամ անպայման, ենթագիտակցութեան յարատեւ թելադրանքներով, իր դերը ունի, եւ մեզ կը մղէ շրջահայեացքով մը հաշուեկշիռ մը ընելու, շարունակելէ առաջ մեր ուղին, կեանքի ուղին, անհատապէս թէ հաւաքաբար: 2000 թուական... Վաղը, այդ թուականը եւս մեր ետին կ'անցնի, եւ բարձունք կարծուած այդ հանգրուանը եւս կը վերադառնէ – վերադառնած ալ է – իր իսկական համեմատութիւնները, նման միւս բոլոր տարիներուն, որոնք անցան, եւ գալիք տարիներուն ալ, որոնք պիտի անցնին:

Արդէն 2001-ը օրերու մշուշներուն մէջէն ցոյց կուտայ քիթին ծայրը: Երեւակայութիւնը ազատ է ու անկաշկանդ՝ համացանցի պաստառէն անդին ճամբորդելու մինչեւ 3000 ու 3001 թուականը, արդէն հնացած դարձնելով, տափարակ՝ 2000–ի բարձունքը: Արդար է հաշուեկշիռը, բընականոն, անշրջանցանելի, խօսուի այդ մասին թէ չխօսուի:

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ, ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍ՝

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԻԼԻԿԻԱ»

Հոկտեմբեր 20–էն 21, Լոս – Անճըլըսի Եու–Սի–էլ–էյ համալսարանը ժամադրավայրն էր հայագիտական կարեւոր գիտաժողովի մը: Տարբեր երկիրներէ այստեղ համախմբուած էին զանազան հայագէտներ, մասնակցելու համար երկու օրերու վրայ տեղի ունենալիք համագումարի մը՝ «Հայկական Կիլիկիա» ընդհանուր նիւթով:

Համագումարը կազմակերպուած էր Եու–Սի–էլ–էյ-ի Հայագիտական ամպիոնի վարիչ եւ յայտնի պատմաբան՝ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի կողմէ: Գիտաժողովը մաս կը կազմէր հայկական պատմական քաղաքներու եւ նահանգներու վերաբերող Ռ. Յովհաննէսեանի կողմէ կազմակերպուող համագումարներու շարքին:

Այս տարուան համագումարը յատուկ հանգամանք մը ստացած էր, նկատի ունենալով որ անիկա կը կատարուէր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսի հովանաւորութեամբ եւ կը զուգադիպէր Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան որդեգրման 1700–ամեակին:

Երկու օրերու վրայ տեղի ունեցած համագումարին ընթացքին, դասախօսութիւններ ներկայացուեցան Կիլիկիոյ մէջ հայկական կեանքին վերաբերող այլազան նիւթերու մասին: Դասախօսութիւնները կարելի է ամփոփել քանի մը գլխաւոր նիւթերով: Այսպէս, առաջին հերթին ներկայացուեցաւ Կիլիկիոյ մէջ հայկական իշխանապետութեան ու ապա թագաւորութեան պատմութիւնը, ապա դասախօսութիւններ տրուեցան պատմական այս ժամանակաշրջանին Կիլիկիոյ մէջ ծայր առած մշակութային, գիտական ու մտաւորական կեանքին ու անոր լաւագոյն ներկայացուցիչներուն մասին: Կարգ մը դասախօսութիւններ կեդրոնացան հայկական Կիլիկիոյ մէջ ճարտարապետական մարզի վերելքին մասին, ինչպէս նաեւ Կիլիկիոյ ունեցած արձագանգին հայկական արդի գրականութեան մէջ: Վերջապէս, դասախօսութիւններ ներկայացուեցան Կիլիկիոյ 20–րդ դարու սկիզբի պատմա – քաղաքական իրադարձութիւններուն մասին:

Համագումարի առաջին օրուան նիստին բացումը կատարեց կազմակերպիչ՝ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, որ իր խօսքին մէջ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր այն միութիւններուն ու հաստատութիւններուն, որոնք իրենց օժանդակութիւնը բերած են գիտական այս հանդիպումին իրականացման:

Եու–Սի–էլ–էյ համալսարանի կողմէն խօսք առաւ տնօրէն Ալպեր Քարնըսէյլ:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ գիտաժողովի հովանաւոր՝ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, որ մատնանշեց նման գիտաժողովի մը կարեւորութիւնն ու աննախընթաց հանգամանքը, նկատի ունենալով որ առաջին անգամն էր որ հայկական Կիլիկիան կ'արժանանար համագումարի մը լիարժէք ուշադրութեան:

Դասախօսներուն շարքին առաջին խօսք առնողը եղաւ Նիւ – Ճըրզիի Ռուըրն համալսարանէն Ռոպըրթ Հուսըն, որ ամփոփ գիծերու մէջ անդրադարձաւ Կիլիկիոյ ընդհանուր աշխարհագրութեան: Ան իր նիւթը սկսաւ այն ժամանակէն երբ Կիլիկիա անունանումը առաջին անգամ ըլլալով նշուած է պատմութեան մէջ: Այնուհետեւ ընդհանուր ժամանակագրութիւնը կատարեց Կիլիկիոյ մէջ պատահած կարեւորագոյն դէպքերուն, հասնելով մինչեւ 1922 թուականը, երբ Հայերը վերջին անգամ ըլլալով հեռացան այս տարածքէն:

Յաջորդեց Ֆրանսայէն՝ Մոնփըլիէ III համալսարանէն՝ Ժեռար Տէտէեանի դասախօսութիւնը, Կիլիկիոյ եւ անոր ծայրամասերուն մէջ հայկական իշխանապետութիւններու ծնունդին ու զարգացումին մասին: Դասախօսը անդրադարձաւ Կիլիկիոյ մէջ Բիւզանդական կայսրութեան նախաձեռնութեամբ հայկական ռազմական թեմի ստեղծումին, որ գըլխաւոր սկիզբը եղաւ Կիլիկիոյ մէջ հայկական բնակչութեան ծաղկումին: Ապա նշեց առաջին իշխանապետութիւններուն ծնունդը, մինչեւ Խաչակիրներու մուտքը Կիլիկիա:

Ապա խօսք առաւ Ֆրանսայէն Գլոտ Մութաֆեան (Փարի – Նոր Համալսարան): Դասախօսը արժեւորումը կատարեց Կիլիկիոյ մէջ հայ իշխաններուն ու թագաւորներուն վարած փայլուն դիւանագիտութեան: Մութաֆեան մասնաւորաբար վեր առաւ հայ իշխաններէն ու թագաւորներէն քանի մը հատի օրինակները, որոնք յատկանշուած են իրենց մշակած դիւանագիտութեամբ, պահպանելու համար հայկական իշխանութիւնը հակամարտ ու զօրեղ դրացի պետութիւններու վտանգէն: Նշուած օրինակներու շարքին էին՝ հայ իշխան Մլեհը, Լեւոն Ա. ու Հեթում Ա. թագաւորները:

Գերմանիայէն Փիթըր Հաթֆըր ներկայացուց Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան ժամանակաշրջանին հայկական եկեղեցիին յարաբերութիւնները Պապականութեան հետ: Ըստ դասախօսին այս յարաբերութիւնները կը յատկանշուէին մէկ կողմէ՝ զօրաւոր դաշնակից մը գտնելու հայկական իշխանութիւններուն ձիգով, իսկ միւս կողմէ հայկական եկեղեցին հռոմէական եկեղեցիին անմիջական ազդեցութեան տակ պահելու Պապականութեան դրած պայմաններով:

Յաջորդեց Նիւ – Եորքի Սուրբ Ներսէս Հայկական Սեմինարէն (դպրեվա՞նք)-էն Աբրահամ Տէրեանի դասախօսութիւնը, որ կը վերաբերէր Սուրբ Ներսէս Շնորհալի խաղացած դերին՝ հայ եւ բիւզանդական եկեղեցիներու միջեւ ծագած աստուածաբանական վէճերուն մէջ:

Եու – Սի – Էլ – Էյ համալսարանէն փիթըր Քոուի անդրադարձաւ Կիլիկիոյ թագաւորութեան ժամանակաշրջանին հայկական եկեղեցւոյ մէջ ծագած ներքին վէճերուն: Դասախօսը դիտել տուաւ որ Կիլիկիոյ մէջ հայկական թագաւորութիւնը ստեղծուեցաւ Խաչակիրներու օրհնութեամբ, ինչ որ կը նշանակէր նաեւ որ հայկական եկեղեցին, քաղաքական այս հանգամանքներուն մէջ, պէտք էր մօտիկութիւն ցոյց տար Հռոմի եկեղեցիին: Այս կացութիւնը սուր վէճի մը առիթ տուաւ հայկական կղերական դասէն ներս եւ դասախօսը գլխաւորաբար անդրադարձաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Գրիգոր Անաւարզեցիի ու Սիւնիքի Առաջնորդ՝ Ստեփանոս Օրբէլեանի միջեւ ծայր առած հակաճառութեան:

Կէսօրուան կարճ դադարէ մը ետք, դասախօսութիւնները շարունակուեցան եւ առաջին խօսք առնողը եղաւ Հարվըրտ համալսարանէն Ճէյմս Ռասըլ, որ անդրադարձաւ Կիլիկիոյ հայ յայտնի բանաստեղծներէն՝ Ֆրիկի կեանքին ու ստեղծագործութիւններուն:

Յաջորդեց Տիգրան Գույումճեանի (California State University, Fresno) դասախօսութիւնը, որ կը վերաբերէր Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան անկումէն ետք՝ Կիլիկիոյ հայկական կաթողիկոսութեան վիճակին: Գույումճեան նշեց այն պայմանները, որոնց մէջ Սիսի կաթողիկոսական աթոռը իր գոյութիւնը պահպանած է մինչեւ 1921 թուականը, երբ կաթողիկոսութիւնը կը տեղափոխուի Սուրիա ու ապա՝ Լիբանան:

Ապա խօսք առաւ Թորոնթոյի համալսարանէն Վիքթորիա Ռոու, որ անդրադարձաւ 19–րդ դարու վերջաւորութեան ու 20–րդ դարու սկիզբին, Պոլիս հաստատուած կնոջական բարեսիրական կազմակերպութիւններու գործունէութեան Կիլիկիոյ մէջ:

Յաջորդեց Եու–Սի–էլ–էյ Համալսարանէն՝ Ռուբինա Փիրումեանի դասախօսութիւնը, որ կը վերաբերէր հայ արդի գրականութեան մէջ Կիլիկիոյ ներկայութեանը: Փիրումեանի նշած հեղինակներու շարքին էին Զապէլ Եսայեան, Գրիգոր Վարդապետ Պալաքեան, Սուքրաթ Թերզեան, որոնք իրենց կարգ մը գործերուն մէջ յատուկ ուշադրութեան առարկայ դարձուցած են Կիլիկիոյ մէջ պատահած կարեւոր իրադարձութիւններ:

Միշտ մնալով գրականութեան մարզին մէջ, խօսք առաւ Տէյվիտ Սթեֆըն Քալոնն (Wayne State University): Անոր նիւթը կը վերաբերէր ամերիկահայ գրագէտ Տէյվիտ Խերտեանի գործին: Խերտեանի գործերուն մէջ Ատանան ու ընդհանրապէս Կիլիկիան յատուկ տեղ մը կը գրաւեն, նկատի ունենալով որ այս քաղաքին մէջ ապրած է իր ընտանիքը, մինչեւ տեղահանութիւնները:

Առաջին օրուան նիստին վերջին խօսք առնողը եղաւ Հարվըրտ Համալսարանէն Պերթ Վօ, որ հակիրճ կերպով անդրա-

դարձաւ Կիլիկիոյ տարածքին մէջ օգտագործուած հայկական զանազան բարբառներուն։

Երկրորդ օրուան առաւօտեան նիստը բացուեցաւ Քրիսթինա Մանանչիյի (University of Michigan, Ann Arbor) դասախօսութեամբ, որուն ընթացքին սահիկներ ցուցադրուեցան Կիլիկիոյ մէջ զարգացած արուեստի կեանքին վերաբերող։

Ապա խօսք առաւ Պելժիայէն Պերնար Քուլի (Université Catholique de Louvain)։ Դասախօսը իր նիւթը կեդրոնացուցած էր Կիլիկիայէն ժառանգ մնացած հայկական ձեռագիրներուն վրայ։ Քուլի մանրակրկիտ դասաւորումի ենթարկած էր Կիլիկիան ծագում ունեցող ձեռագիրները եւ ընդհանուր գաղափար մը տուաւ թէ այս ձեռագիրները ինչ տեղ կը ներկայացնեն հայկական ընդհանուր ձեռագիրներու շարքին։

Յաջորդեց Հայաստանէն (Մաշտոց Մատենադարան) Սթելլա Վարդանեանի դասախօսութիւնը, նիւթ ունենալով «Հայկական Կիլիկիոյ բժշկական ժառանգութիւնը»։ Դասախօսուհին մասնագիտական հմտութեամբ անդրադարձաւ Կիլիկիոյ մէջ հայկական իշխանապետութեան ու թագաւորութեան ժամանակաշրջաններուն, բժշկական մարզի զարգացումին ու բժշկական գրականութեան ծաղկումին։

Յաջորդ դասախօսը՝ Լեւոն Զուքարդեան, դարձեալ հրաւիրուած էր Հայաստանէն՝ Երեւանի Պետական Համալսարանէն։ Անոր նիւթն էր «Թորոս Ռոսլինի արուեստը»։ Դասախօսը, սահիկներու ընկերակցութեամբ ծանօթութիւններ տուաւ Ռոսլինի մանրանկարչութիւններուն մասին, ինչպէս նաեւ նշանաւոր այս մանրանկարիչին կեանքի ուղիին մասին։

Ապա խօսք առաւ Ծորճթաուն համալսարանէն Սքոթ Ռետֆորտ, որ անդրադարձաւ Հայկական Կիլիկիոյ մէջ առօրեայ կեանքին, ինչպէս նաեւ Կիլիկեան քաղաքներուն ու գիւղերուն։ Դասախօսը, հնագիտական պեղումներու ընդմէջէն, հետաքրքրական տեղեկութիւններ փոխանցեց անցեալ այդ ժամանակաշրջաններուն հայկական կենցաղին մասին։

Յաջորդ խօսք առնողն էր Երեւանի Փոլիթէքնիք համալսարանէն Դաւիթ Քերթմենճեան։ Դասախօսը անդրադարձաւ Այնթապ քաղաքի ճարտարապետութեան ու քաղաքաշինութեան։ Հիմնուելով բազմազան աղբիւրներու վրայ, Քերթմենճեան ցոյց տուաւ Այնթապ քաղաքի յատակագիծեր, ինչպէս նաեւ ներկայացուց քաղաքին ճարտարապետական հոլովոյթը դարերու ընթացքին, մինչեւ Հայերու վերջնական տեղահանութիւնը Այնթապէն։

Կէսօրուան կարճ դադարէ մը ետք, դասախօսութիւնները շարունակուեցան, այս անգամ կեդրոնանալով 20-րդ դարու սկիզբին վերաբերող պատմագիտական նիւթերու վրայ։

Այս շարքին մէջ առաջին խօսք առնողը եղաւ Փարիզ III համալսարանէն եւ Նուպարեան գրադարանի աւանդապահ՝ Ռեմոն Գէորգեան։ Դասախօսը անդրադարձաւ Ապրիլ 1909-ին Կիլիկիոյ զանազան շրջաններուն ու քաղաքներուն մէջ ծայր առած հայկական կոտորածներուն։ Գէորգեան ներկայացուց դէպքերուն հոլովոյթը, շեշտը դնելով նորահաստատ Երիտթուրք իշխանութիւններուն խաղացած դերին վրայ՝ այս կոտորածներուն ընթացքին։ Դասախօսը յայտնեց որ թէեւ այս կոտորածները աւանդաբար կը վերագրուին Օսմանեան պահպանողական տարրին, այսուհանդերձ կան լուրջ փաստեր, որոնք կ՚ապացուցանեն Երիտթուրքերու ուղղակի մասնակցութիւնը ազգաբնաջնջման այս ծրագրին։

Յաջորդեց Հիլմար Քայզրի (European University Institute, Իտալիա) դասախօսութիւնը։ Անոր նիւթը կը վերաբերէր Առաջին Համաշխարհային պատերազմին ընթացքին Կիլիկիոյ Հայերու կացութեան։ Քայզըր անդրադարձաւ այս տարածքի Հայերու տեղահանութեան, հիմնուելով օսմանեան արխիւային պետական վաւերաթուղթերու վրայ։

Ապա խօսք առաւ Ճերմըն Օքսի Մերտինեան վարժարանի տնօրէն՝ Վահրամ Շեմմէսեան։ Ան անդրադարձաւ պատերազմէն ետք, 1918 – 1919 տարիներուն, Սուրիոյ, Լիբանանի, Պաղեստինի, Եգիպտոսի եւ Իրաքի մէջ գտնուող Հայ գաղթականներու դէպի Կիլիկիա հայրենադարձին։ Շեմմէսեան խօսեցաւ այս հայրենադարձի կազմակերպումին, անոր դիմագրաւած դժուարութիւններուն, գաղթականներու թիւին։

Յաջորդեց Վահէ Թաշճեանի (Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Փարիզ) դասախօսութիւնը, որ կը վերաբերէր 1919 – 1921 Կիլիկիոյ մէջ Ֆրանսական քաղաքականութեան ու Հայերու վիճակին։ Դասախօսը կանգ առաւ ֆրանսական քաղաքականութեան հոլովոյթին վրայ, որ սկիզբը դրական մթնոլորտ մը ստեղծած էր հայրենադարձ Հայերուն մօտ։ Թաշճեան յայտնեց որ, քաղաքական ու ռազմագիտական շահերէ մեկնելով, Ֆրանսա արմատապէս փոխեց իր քաղաքականութիւնը ու համաձայնութիւն կնքեց Քեմալականներուն հետ, վերըստին գաղթի մղելով Կիլիկիոյ Հայերը։

Այս շարքին մէջ վերջին խօսք առնողը եղաւ Փիքօ Ռիվերայի Մեսրոպեան վարժարանի տնօրէն Կարապետ Մոմճեան, որ անդրադարձաւ վերջին չորս դասախօսներու նիւթերուն ու որոշ ամբողջացումներ կատարեց։

Կարճ դադարէ մը ետք, խօսք առաւ ԵՈՒ. ՍԻ. ԷԼ. ԷՅ.-էն Սիմոն Փայասլեան, որ անդրադարձաւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան անցած ուղին՝ 1921-էն մինչեւ 1956, կանգ առնելով այս աւելի քան երեք տասնամեակներուն ընթացքին Սիսի կաթողիկոսական Աթոռին թեւակոխած զանազան հանգրուաններուն վրայ։

Համաժողովը փակուեցաւ կազմակերպիչ՝ Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի եւ հովանաւոր՝ Արամ Ա. Կաթողիկոսի փակման խօսքերով։

Վ. Թ.

ԽՆՁՈՐ ԿԵՐԷՔ

Հին Հայոց գրականութեան մէջ նշուած է, որ խնձորը ամենահին, ամենածանօթ ու ամենապատուական պտուղն է։ Ան «ամենայն պտղոյ» ներկայացուցիչն է. իր ձեւին ու գոյնին գեղեցկութեան համար ան հինէն ի վեր թագաւորներու թագի ու գաւազանի զարդը եղած է։ Խնձոր կը կոչուէր նոյնիսկ սրբազան խաչէն վար դրուած գունդը։

Հին բժշկարանը կը գտնէ, որ խնձորը մարդկային հոգեբանական վիճակի ու ջղային համակարգի վրայ խիստ ազդող պտուղ մըն է։ Տարբեր բնաւորութեան տէր անձեր տարբեր համերու խնձորներ պէտք է ուտեն։

Հին բժշկարանը կը գրէ՝ «... Զուալ բնաւորութեան համար լաւ է քաղցր խնձորը, եռանդունին՝ թթուաշը»։ Իսկ Ամիրտովլաթը կը նշէ «Քաղցր խնձորը աւելի լաւ է հոտոտալ, քան՝ ուտել։ Լաւ խնձորն այն է, որ ե՛ւ քաղցր է ե՛ւ անուշահոտ»։ Խնձորի բուժիչ յատկութիւնները բազմաթիւ են, արդէն ան առածի կարգ անցած է այն Անգլիացիներուն քով, որոնք կ՚ըսեն, օրական մէկ խնձոր ուտելով՝ բժիշկը հեռու կը պահէք ձեզմէ։ Խնձորին բուժիչ յատկութիւններուն ծանօթ էին շատ հինէն. դարձեալ Ամիրտովլաթի ասութեամբ՝ խնձորը կը բուժէ աչքերու ցաւը եւ կ՚ուժեղացնէ տեսողութիւնը, եթէ զայն եփէք, ծեծէք եւ դնէք աչքերուն։ Խնձորը կ՚ուժեղացնէ նաեւ սիրտը եւ կը փոխէ տրամադրութիւնը։ Ի դէպ՝ Ֆրանսացիները կ՚ըսեն՝ լաւատես ըլլալու համար խնձոր կերէք։

Մեր նախնիները եւս քաջածանօթ էին խնձորի յատկութիւններուն։ Հին բժշկարանի մէջ նշուած է, թէ՝ խնձորի փուխր տեսակը լաւ է պնդութեան համար։ Ան կը զգուշացնէ, որ խնձորը պէտք չէ ուտել խակ վիճակով, որովհետեւ խակ խնձորը տաքութիւն կուտայ։

Խնձորը շատ տարատեսակներ ունեցող պտուղներէն մէկն է։ Հայաստանի մէջ կայ անոր մօտաւորապէս յիսուն տեսակը։

Տոքթոր Ռուզենֆիլտ կը նշէ, որ խնձորը օգտակար է նոյնիսկ յօդացաւերու ու ոտքի ցաւերու համար։ Յատկապէս այն ոտքի ցաւերուն, որոնք ջղային համակարգի անկանոն գործունէութեան հետեւանքներն են. բոլորովին բնական վիճակի մէջ գտնուող ոտքը սննդական գերծանրաբեռնուածութեան հետեւանքով կամ ջիղերու ձգման պատճառով սուր ցաւեր կրնայ զգալ։

Այդ դէպքին, բժիշկ Ռուզենֆիլտ կը յանձնարարէ որդեգրել շաքարախտաւորներու յատուկ սննդականոն. բրինձը օրական չորս դգալէն աւելի չուտել, ալքոլաւոր խմիչքներ եւ ծխախոտ երբեք չօգտագործել եւ խաշած գետնախնձորի մը կէսը միայն ուտել։ Ան ցաւերը բուժելու համար կը յանձնարարէ խնձոր ուտել։ Միջին տարիքի կանայք ոտքի ցաւերէն փրկուելու համար հարկ է, որ օրական գոնէ երեք խնձոր ուտեն։ Ուրեմն՝ խնձորին բուժիչ յատկութիւնները բժիշկներու կողմէ կ՚ուսումնասիրուին։ Տոքթէր Ռուզենֆիլտ կը շեշտէ որ՝ խնձորը պէտք է ուտել կեղեւով։ Խնձորի մշակման մասին «Վաստակոց Գիրք»ը կը նշէ որ՝ «Խնձորը կը սիրէ հով ու սեւահող գետին»։

Եթէ կ՚ուզես խնձորը ըլլայ կարմիր՝ ծառին շուրջը ցիցեր գետեղէ եւ խնձորենիի ճիւղերն իջեցնելով, կապէ ցիցերուն, որ մօտենայ գետնին, վարը փոսեր փորէ եւ երբ խնձորը դառնայ խածնելիք՝ փոսերը ջուր լեցուր. արեւը իյնալով ջուրի վրայ՝ գոլորշի կուտայ եւ գոլորշին՝ հասնելով խնձորին՝ կը կարմրացնէ զայն։ Իսկ եթէ պատրաստես արճիճէ գօտի եւ հողէն երկու թիզ բարձր անցընես խնձորենիի բունին՝ ապա ան կու տայ շատ պինդ խնձոր։ Իսկ եթէ կ՚ուզես, որ խնձորը չնեխի եւ թրթուր չմերձենայ անոր, ծառին տակը ցօղէ կանաչ մողէզի լեղիով մկնսոխ տնկէ ծառին շուրջը եւ խնձորենին ամենեւին ճճիներ չունենար։

Խնձորը երկար պահելու համար պէտք է զայն քաղել ձեռքով եւ տեղաւորել 0 աստիճան ջերմութիւն ունեցող սենեակի մէջ։

Մեր նախնիները ձեռքով քաղած խնձորը կը փռէին գարիի յարդի վրայ՝ հով սենեակներու մէջ, կամ վերցնելով ընկուզենիի թեփը, կը լեցնէին խնձորով լեցուն կարասի մէջ ու բերանը ամուր կը ծեփէին, որ օդ չանցնի, ապա կարասը կը թաղէին հողին տակ։

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ԽՕՍՔԻ «ԳՈՀԱՐՆԵՐ»

– Սիրում եմ ընթերցել Մովսէս Խորենացու «Սասունցի Դաւիթ» էպոսը։

– Մայրս մեր տան անշէջ հիւրն է։

– Ես դեռ փոքր հասակից սիրել եմ զբաղուել կարդացողութեամբ։

– Իմ կարդախօսը, շատ կարդապահ լինել մեծերի հանդէպ։

– Երբ մտնում ես կեանքի շեմ, ոտք ես դնում կեանքի առաջին աստիճանին։

– Ատում եմ կեղծաւորին, անհատին, կարծում եմ՝ կարելի է սիրել ուսուցչին...

– Իմ խելքը զարգացած է, բայց ոչ այնքան, որքան իմ ուսուցիչներից մի քանիսինը...

– Բանաստեղծն ապրել է ընդամէնը 82 տարի, բայց մեզ թողել է հարուստ կըտակ...

– Մարգարէի արցունքներ թափուեցին նրա ակնախոռոչներից...

– Քամանչան դրեց ուսի վրայ եւ սկըսեց նուագել։

Հաւաքեց՝
ՆԻԿՈՂԱՅ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ
(«Հայկական ժամանակ»)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ճամբորդութեան առաջին հանգրուանը Օրլիի օդակայանն էր. հոնկէ էր որ կը մեկնէր հունգար Մալէւ ընկերութեան օդանաւը։ Մինչեւ Օրլի Ան կատարած էր արդէն իր օդային մկրտութիւնը։ Մինակ ճամբորդած էր։ Փիէր երկու օր առաջուընէ Փարիզ էր արդէն՝ անձնական գործով մը։ Զիրար վերագտան օդակայանին մէջ։ Ան առանց վախի, ժպիտը երեսին, հետեւելով Փիէրի, բարձրացաւ Թուփոլեւ 154-ի յենած անցարան, սանդուխներն ի վեր։ Նստան քով քովի։

Թուփոլեւ, որ բոլորովին լեցուն չէր, բարձրացաւ առանց զգալի մեծ ցնցումներու։ Ժամանակ էր գօտիները քակելու։ Փիէր օգնեց Անի։

Պահ մը երկու երիտասարդներուն խօսակցութեան առարկայ եղան ճամբորդներէն ոմանք։ Կային սեւամորթ երեք կիներ, թերեւս բնիկ անթիլեան կղզիներէն։ Եւրոպա եկած՝ իբրեւ զբօսաշրջիկ։ Ամբողջ ճամբորդութեան ընթացքին պահեցին իրենց ծաղկազարդ գլխարկները. ծիծաղելի էին եւ միեւնոյն ժամանակ՝ համակրելի։

Ան իր ձախ ափին մէջ առաւ Փիէրի ձեռքը։ Տղան խորհեցաւ որ սովորականէն դուրս բան մըն էր պատահածը։ Առաջին անգամն էր, ամիսներէ ի վեր։ Այն օրէն ի վեր երբ միասին, քով քովի եւ քանի մը վայրկեան ալ ձեռք ձեռքի դիտած էին Ֆրանսա – Աւստրիա ֆութպոլի մըրցումը։ Երկուքն ալ ժպտեցան։ Ան խզեց լռութիւնը.

– Բան մը չեմ գիտեր ձեր ծնողաց, ձեր պզտիկութեան մասին։

– Եթէ կ՚ուզես այլեւս յոգնակիով չխօսինք իրարու հետ, ըսաւ Փիէր։

Ու սկսաւ պատմել իր մանկութիւնը, որ ոչինչ ունէր արտասովոր։ Ծնողքը կը պատկանէին այն դասակարգին զոր Ֆրանսայի մէջ կ՚որակեն միջին։ Ծնած էր եւ մեծցած Կրընոպլը, բժշկութիւնը սորված էր Լիոն եւ... հանդիպած իրիկուն մը հիւանդանոցին մէջ գլխիչ թեւերով արկածեալի մը՝ որ կը կոչուէր Ան...

Օդակայանը զիրենք դիմաւորելու եկած էր Զոլթան Ֆարքաշ իր կնոջը հետ։ Ներկայանալի կին մըն էր, իր ամուսնոյն հասակը, սեւ մազերով, լեցուն երեսով։ Համակրելի։ Աչքի կը զարնէր իր սրունքներուն կանոնաւորութիւնը, ոչ շատ մօտ բայց հաւանաբար սեղմ. ունէր կիսա – կօշիկներ միջակէն բարձր կրունկներով՝ որոնք իր բումբերուն կու տային գրաւիչ տեսք մը։ Կը խօսէր ֆրանսերէն՝ ինչպէս իր ամուսինը։

– Մէկ գիշեր միայն պիտի մնաք Փեշտա, ըսաւ Հունգարացին։ Վաղը կը պըտըտինք մայրաքաղաքին մէջ եւ իրիկունը ձեզ կ՚առաջնորդեմ Պալաթօն – Ֆիւրէտ։ Լիճը այս եղանակին շատ հաճելի է։

Պալաթօն Ֆիւրէտ մէկն է լճին շուրջ, այս վերջին տարիներուն հետզհետէ տարածուող, նոր շէնքերով հարստացող կայաններէն, ուր հունգարացիներ եւ նաեւ օտարներ, մանաւանդ Գերմանացիներ կու գան իրենց արձակուրդը անցնելու կամ իրենց ցաւերը դարմանել տալու։ Կան արդարեւ բժշկարաններ, ուր շնորհիւ տեղական ջուրերուն կարելի է քանի մը տեսակ հիւանդութիւններու դէմ պայքարիլ։ Բայց ամէնէն առաջ Պալաթօն-Ֆիւրէտ արձակուրդի վայր մըն է Հունգարիոյ ամենամեծ լճին ափին։ 77 քիլոմեթր երկարութիւն, շուրջ 600 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն։

Երբ Ան եւ Փիէր Զոլթանի առաջնորդութեամբ հասան Պալաթօն-Ֆիւրէտ, գիշեր էր արդէն։ Նախորդ օրը, Փեշտա, Զոլթան Ֆարքաշ կարծած էր թէ ամոլի մը հետ գործ ունէր եւ մէկ սենեակ էր ապսպրած։ Փիէր բացատրեց իր բարեկամին թէ Ան իրեն համար ընկերակից մըն էր, ո՛չ աւելի, եւ յարմար էր որ ունենար իր առանձին սենեակը։

Թէեւ անակնկալի եկած Զոլթան Ֆարքաշ գոհացում տուաւ Ֆրանսացիին փափաքին եւ Փեշտայի մէջ արդէն երկու երիտասարդները գիշերը անցուցին իւրաքանչիւրը զատ սենեակի մէջ։ Քիչ մը աւելի դժուար եղաւ հարցը կարգադրել Պալաթօն – Ֆիւրէտի պանդոկին մէջ։ Խըճողում կար ամրան այս շրջանին։ Հունգարացին յաջողեցաւ սակայն, շնորհիւ իր քենիին, որ պանդոկին վարչութեան մէջ կարեւոր պաշտօն մը ունէր։

Ճամբան ճաշած էին արդէն եւ երեքն ալ՝ յոգնած։ Իւրաքանչիւրը կը շտապէր առանձնանալու իր սենեակը։

Ֆարքաշ խնդրեց որ ներողամիտ ըլլան եթէ հետեւեալ օրը զիրենք չտեսնեն, բռնուած էր Փեշտա վերադառնալ, իր պաշտօնին գլուխը. խոստացաւ շաբթուան վերջը գալ իր կնոջ հետ, եւ Կիրակին միասին անցընել։

Մինչ այդ Էլէնան, իր կնոջ քոյրը, պատրաստ էր օգնելու իրենց, որ լաւագոյնս վայելեն երեք յաջորդ օրերը, լճին շուրջ։

Էլէնան որ մօտն էր, ժպտեցաւ եւ ըսաւ երկու բառ՝ զոր ֆրանսացի հիւրերը չհասկցան։ Էլէնան ֆրանսերէն չէր գիտեր։ Աւելցուց, այս անգամ գերմաներէն՝ «հաճոյքով» ժպիտը միշտ դէմքին։

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

բէլթեանի Գ. մրցանակը տրուած է (100 տոլար) «Հետախուզում մարտով» պատմուածքին համար: Մրցանակը հաստատուած է չինացի գրող Տ. Ուոնկի կողմէ որ մեծ տառապանքներէ ետք Չինաստանէն Անգլիա ապաստանած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՓՐՈՒՆԻ (Աւստրիա) մէջ ահաւոր արկած մը պատահած է Նոյեմբեր 11-ին, երբ Քափրունէն Քիցշթայնհորն բարձրացող ճոպանուղիի խցիկը (Ֆունիքիւլէր) կրակ կ'առնէր փապուղիին մէջ: Նոյեմբեր 12-ին, մեռեալներու թիւը 155 էր եւ կային հրաշքով փրկուած 12 վերապրողներ: Զոհերը առաւելաբար երիտասարդ էին, Աւստրիացի, Գերմանացի, Ճափոն, Ամերիկացի: Աւստրիա, որ անշուշտ, ցնցումի տակ է, 48 ժամուան Ազգային սուգ հռչակեց: Հրդեհին պատճառը դեռ յայտնի չէր Նոյեմբեր 12-ին:

ԺԱԳ ՇԱԲԱՆ – ՏԷԼՄԱՍ, կօլիստ եւ դիմադրական, երեսփոխան – քաղաքապետ Պորտոյի մօտ 50 տարի, երեք անգամ նախագահ Ազգային Ժողովի, քանիցս նախարար եւ նախարարապետ 1969-ին, «պատմական դէմք մը» Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին մէջ, մեռաւ 85 տարեկանին, Նոյ. 10-ին, փարիզեան իր բնակարանին մէջ: Քաղաքական բոլոր դէմքերը ոգեկոչեցին «մեծ կօլիստը, ազգին մեծ սպասարկուն» որ ամբողջ կեանքին երկայնքին Ֆրանսայէ սէրը ունեցած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ոստիկանութիւնը երեք տարուան բանտարկութեան պահանջով դատ բացած է Տիյարպէքիրի աուրի քահանային՝ Եուսուֆ Աքպուլութի դէմ. կ'ամբաստանուի կրօնքի, ցեղի, դաւանանքի խտրականութիւն ընելով ժողովուրդին մօտ եւ հաստատներ իրարու թշնամացնելով: Քահանան ԱՄՆ-ու մէջ Հայերու ցեղասպանութեան քննարկումի օրերուն ըսած էր. «Հայերուն նման Ասորիներն ալ ցեղասպանութեան զոհ դարձած են»:

ԹԷՀՐԱՆԻ Յեղափոխական դատարանը մահապատիժ պահանջեց պարսիկ լրագրողի մը դէմ, այն ամբաստանութեամբ որ «հակիսլամական» դասախօսութիւն մը կազմակերպած է Պէրլին: Այս հարցին կապակցութեամբ 17 հոգի կը դատուի Հոկտեմբեր 29-էն ի վեր: Խալիլ Ռոստամ – Խանիի դէմ է որ մահապատիժ կը պահանջուի:

ՎԻԹԷԼԻ ՄԷՋ, Նոյեմբեր 10-ին տեղի ունեցած Ֆրանքեւգերման վեհաժողովին, Ժոսփէն – Շիրաք տարակարծութիւնը «խենթ կովի» հարցին վերաբերեալ եւ այդ առընչութեամբ ձեռք առնելիք միջոցներուն, հրապարակային բնոյթ առաւ, զուարճացնելով վարչապետ Շրէօտէրը:

ԼԷԱ ՌԱԲԻՆ, սպաննուած վարչապետին այրին, մեռաւ Նոյեմբեր 12-ին, զոհ Թոքի խլիրդի: 72 տարեկան, ան մեծ վարկ կը վայելէր աշխարհի մեծերուն մօտ, հինգ տարի է կը շարունակէր ամուսնոյն ուղին, միշտ խաղաղութիւն քարոզելով Պաղեստինցիներուն հետ:

ՏԱՂՍՏԱՆՑԻ ՄԸՆ Է՝ Ամիրխանով որ օդանաւ մը փորձեց չեղել տալ իր ճամբէն (Տաղստան-Մոսկուա), ձեռնառումբերու սպառնալիքին տակ: Օդանաւը էջք կատարեց Իսրայէլի Ովտա օդակայանը, բայց հարցը արագօրէն կարգադրուեցաւ, երեւան ելաւ որ մարդը մտային խանգարումէ կը տառապի: Պարաք, որ Ուաշինկթըն կ'երթար եռ ելաւ բայց, կրկին մեկնեցաւ տեսակցելու համար Գլինթընի հետ:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ քսան քիլոմեթր հարաւ՝ Նաամէի մէջ, շէնք մը փլած է, 9 հոգի մեռած են, 27 ուրիշներ ալ վիրաւորուած (Նոյեմբեր 11-ին): Շէնքին սեփականատէրը եւ իր երկու տղաքը ձերբակալուած են, երբ կը ջանային Սուրիա փախչիլ:

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Communiqué de Presse

SUCCES DU PREMIER PHONETHON
DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE
QUI A RECUEILLI 1 350 000 FF
EN PROMESSES DE DONS

Le premier Phonéthon arménien, organisé du 10 au 12 novembre 2000 par le Fonds Arménien de France, a permis de recueillir 2 970 promesses de dons totalisant 1 350 000 francs. Plus de cent cinquante bénévoles ont contribué à ce succès en sollicitant des dons à partir de trois centres d'appels téléphoniques situés à Paris, Montpellier et Nice. Leurs dons serviront à la construction de la Route Dorsale du Karabagh et d'écoles dans la ville de Gumri, en Arménie. Les travaux de cette route ont déjà démarré. Longue de 174 km, elle traversera le Karabagh du Nord au Sud et contribuera au développement socio-économique des villes et villages de cette république arménienne. Quant à la ville de Gumri, l'une des plus touchées par le séisme de décembre 1988, on y compte encore de nombreuses écoles en ruine.

Ce Phonéthon s'inscrit dans le cadre du Téléthon mondial que le Fonds Arménien organise tous les ans pour financer ses projets humanitaires. Ce Téléthon se déroulera le 23 novembre prochain et sera retransmis par la Chaîne 1 de la Télévision arménienne que l'on peut capter en France via les liaisons satellite de TPS (canal 301). Les noms des donateurs français et les montants de leurs contributions seront diffusés à cette occasion entre 21h et 23h, heure française..

Le Fonds Arménien de France remercie tous ceux qui ont contribué à la réussite de ce premier Phonéthon: les milliers de donateurs qui lui ont renouvelé leur confiance, les bénévoles qui ont travaillé dans l'enthousiasme, les personnes et les entreprises qui ont apporté leur aide technique et financière précieuse, ainsi que les radios et journaux qui ont relayé son message sur leurs antennes ou dans leurs colonnes.

Ceux qui n'ont pas pu enregistrer leurs dons lors du Phonéthon peuvent encore le faire en appelant le numéro vert **0 800 269 300**, qui restera opérationnel jusqu'au 17 novembre 2000, ou en envoyant directement leurs chèques au Fonds Arménien de France, B.P. 12. 75660 Paris cedex 14.

Paris, le 12 novembre

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-Ville **«Sossé Mayrig»** présente

LE
BALLET NATIONAL D'ARMENIE

Au Palais des Congrès du Parc Chanot à Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան	
Սթատ տը Վանվ – ՀՄԸՄ Ֆրանս	2 – 1
Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն Իսի – Լը Փէրէօ	0 – 0
Իւ. Ժի. Ա. Ալֆորվիլ – Մոնթրէօյ	1 – 0
Պատանիներ	
Անփան տը Փասի – ՀՄԸՄ Ֆրանս	1 – 2
Լիոնի Շրջան	
Լանիէօ – ՀՄԸՄ Լիոն-Տէսին	2 – 2
Իզէրի Շրջան	
Լիոն Փէ.Էլ. Մերմոզ – ՀՄԸՄ Վիէն	3 – 0
Դրոմ-Արտէշի Շրջան	
Էրիէօ Ամպրօ – ՀՄԸՄ Վալանս	3 – 3
Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան	
Լը Ռով – ՀՄԸՄ Արծիւ Մարսէյլ	0 – 0

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 19-ին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյն, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին:

⁂

Կապ. Խաչ – Սէն Ժերոմ – Զաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան Նոյեմբեր 19, Կիրակի ժամը 10-ին Թաղիս Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը՝ 20.45-ին

Centre Administratif d'Asnières:

Հայաստանեայց Առաքելական
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Մայր Եկեղեցի

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ 6-րդ
ԶՐՈՅՑ – ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ

«ԱՐՏԱԳԱՂԹԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

նիւթին շուրջ, լուսաստիկներու միջոցաւ:

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 16
ժամը 19-ին

Մասնակցութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնի
"Արծրունի Ջրբաշեան" սրահին մէջ
339, ավընիւ տիւ Փրատօ, Մարսէյլ 8րդ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«Issahakian»**
de Bagneux-Cachan

Les bénéfices d'une éducation bilingue

TABLE RONDE
avec
GILBERT DALGALIAN
Docteur en Linguistique
Présentation de son œuvre

le Mercredi 15 Novembre à 20h30

Signatures et dédicaces
à partir de 19h30
A la Salle des Réunions de Cachan
Hôtel de Ville
Square de la Libération
94230 Cachan

Gilbert Dalgalian nous montre que tout enfant devenu bilingue dans un bon environnement acquiert par là même la capacité d'apprendre d'autres langues avec aisance et rapidité. Le plurilinguisme vit et s'enrichit dans la diversité des cultures.

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Centre Culturel
SAINT MESROB

Jeudi 16 novembre à 20h45

Soirée
Albert ANDONIAN

L'auteur d'Histoire d'un Akhpar vient de publier deux livres :
— **A CHACUN SON DESTIN et regard sur la Russie d'aujourd'hui;**
— **CONFESSION D'UN POETE** (traduction de poètes arméniens et poèmes personnels de l'auteur)

L'auteur présentera son œuvre, la dédicacera et déclamera des poèmes,
au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5ème

Entrée libre — Cocktail
Métro : Cardinal Lemoine, Monge.

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).
Prix compétitifs !!!,
Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!
Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h) ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

⁂

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir
LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES
Des meubles et objets royaux français du 18ᵉ siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.
le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian 01 40 11 19 33
— Madame Danoux 01 47 80 09 43
ou 01 42 42 85 87
(le soir).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Հայ Օգնութեան Միութեան 90-ամեակին առթիւ.– Օր. Եւա Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Արա Պիպէրեան, Տէր եւ Տիկին Գարակիւլեան, Տիկին Լուսարարեան 1.000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Այտապիրեան, Պ. Էրիք Պագրճեան 5.000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սագձեան, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 600-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օհանեան 500 Ֆր., Ոմն 5.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէվէճեան 1.000 Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ
Շաբաթ, Յունուար 6

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15
MERCREDI
15 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – Թիւ 20·036 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.036

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(14 Novembre)

Le génocide est l'acte de régimes désespérés

QUE LES VICTIMES SOIENT TUTSIES, JUIVES OU ARMENIENNES, ELLES APPARTIENNENT A UN GROUPE PERCU PAR L'ETAT CRIMINEL COMME UN CORPS ETRANGER QUI NON SEULEMENT NE S'INSERE PAS DANS LA NATION, MAIS L'EXISTENCE MEME EN BOULVERSE L'EQUILIBRE.

Թերթը լոյս ընծայած է փրոֆեսէօր Մարք Լեւէնի դասախօսութեան (Նոյեմբեր 4, Փարիզ) գլխաւոր հատուածները, որոնք այսպէս շահեկան են :

Փրոֆեսէօրը, ծնած 1953-ին, Օքսֆորտէն վկայուած է եւ ժամանակակից պատմութիւն կը դասաւանդէ Ուարուիքի համալսարանը (Մեծն – Բրիտանիա), ուր պատմութեան դասեր կու տայ Եւրոպայի Հրեաներու պատմութեան եւ ցեղասպանութիւններու՝ Հայաստանէն Ռուանտա պատմութեան մասին :

Այս դասախօսութիւնը խոր վերլուծում մըն է ցեղասպանութիւններու, անոնց բուն դրդապատճառներուն : Դիտել կու տայ որ առաջին հարազատօրէն արդիական ցեղասպանութիւնները սկսած են 17, 18 եւ 19-րդ դարերուն եւ կու տայ օրինակները :

Խօսելով Հրեաներու ցեղասպանութեան մասին, կ'ըսէ Հիթլեր «վերջնական լուծում» դիմեց 1941-ին, մինչ Խորհ. Միութեան դէմ յարձակումը իր ծրագրին համաձայն չէր ընթանար եւ միլիոնաւոր Գերմանացիներ անկարող էին տեսնել աղէտի մը իրականութիւնը որ իրենք իրենց պարտադրած էին : Նման չէմա մը երեւան կու գայ 1915-ի Հայերու ջարդերուն մէջ, այս անգամ երիտթուրքերու, ենթադրեալ հայկական դաւեր տեսնելով, օսմանեան կայսրութիւնը տապալելու միտումով : Ցեղասպանութիւնը յուսահատ վարչակարգերու գործն է :

⁂

«LE MONDE»

(14 Novembre)

Charles d'amour

LES BONS MOMENTS DE CHARLES AZNAVOUR

Ազնաւուր կը շարունակէ –եւ փառաւոր կերպով գրաւել մեծխանները : Կիրակի Միշէլ Տրիւքէրի յայտագրէն ետք, որու ի դէպ, իր մասնակցութիւնը բերած էր նաեւ Վարդան Մամիկոնեան, յաջորդ օրը, Մոնտոն էր, որ առաջին էջի ծանուցագրէ մը ետք, ամբողջ էջ մը կը նուիրէր մեծ արուեստագէտին :

Ռոպէր Պելըրէ լաւագոյնս կը խօսէր Ազնաւուրի մասին որ «միակ Ֆրէնչ սինկըրը եղած է, որ լեցուցած է Նիւ - Եորքի Գարնըկի Հոլը կամ Լոնտոնի Ալպէրթ Հոլը, պաշտամունքի առարկայ եղած է Պուէնոս – Այրէսէն Թոքիօ» :

Կը յիշէ կենսագրականը, պարիթոն

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ՑՈՎՀ.-ՊՕՂՈՍ Բ.Ի ԵՒ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան Նոյեմբեր 10-ին Վատիկանի մէջ Պապին ու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ ստորագրուած յայտարարութեան առընչութեամբ ըսած է թէ ինք հրաւիրուած ըլլալով հանդերձ չէ գացած Վատիկան երբ տեսած է յայտարարութեան մէջ տեղ գտած քաղաքական բնոյթով նշումները : Պատրիարքը աւելցուցած է թէ Եկեղեցիին պարտականութիւնն է թէ փոխադարձ սիրոյ եւ յարգանքի միջավայր ստեղծել, որպէսզի կարելի ըլլան թէ՛ անհատներու, թէ՛ եկեղեցիներու փոխադարձ յարաբերութիւնները :

«Եթէ անցեալի ցաւերը պիտի ընկալուին որպէս Հայերու միասնութեան միակ ազդակ եւ ներկան ու ապագան միայն ատոր վրայ պիտի հիմնուի, հարկ է յօսիլ սկսիլ հայկական հազարամեայ ստեղծագործ մշակոյթին սնանկացումի երեւոյթին մասին : Մինչդեռ, թէ՛ Հայաստանեայց Եկեղեցին, թէ՛ հայկական մըշակոյթը այնպիսի հարուստ ու արմատական անցեալի տէր են որ պէտք չունին պատմութեան դառն հոլովոյթներէն սնանելու» ըսած է Պոլսոյ պատրիարքը :

Հայրը ծնած Վրաստան, դերասանուհի մայրը՝ ծնած Թուրքիա (Ատաբազար), քոյրը՝ Այտա, անոր ամուսինը Ժորժ Կառվարենց, մեռած 1993-ին : Մօրը գիւղը բնաջնջուած ցեղասպանական կատարածութենէն, բայց ինք, տեսլութիւն չունի, կ'ըսէ. – «Մայրս, միակ վերապրողը մեծմօրը հետ, լուռ կու լար լուսանկարները դիտելով» : Կը պատմէ գաղթականութեան առաջին տարիները, հօրը ճաշարանը, ուր տը լա Հիւշէթ : Յետոյ կու գան, պատերազմի տարիները, Մանուշեանը, անոր դիմադրականութիւնը, Մելինէն որ իրենց տունը կ'ապաստանի :

Ցաւ կը յայտնէ որ Սփիւռքը աւելի չօգնեց Հայաստանի՝ «պէտք է բան մը ընենք անոնց համար զորս կորսնցուցինք Թուրքիա կամ Գուլագը» կ'ըսէ, կ'ուզէ որ Թուրքիա ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, տրամադիր է միջնորդի դեր կատարելու եւ Թուրքիա երթալու, եթէ հրաւիրուի «պաշտօնապէս» :

Վերջաւորութեան, յօդուածագիրը կը յիշէ որ «Թայմ Մակազին» զայն «դարուս արուեստագէտը» որակած է, երեք սերունդներ ապրեցուցած է իրեն հետ, կ'եզրակացնէ՝ «Շնորհիւ իրեն լուսաւոր վերջալոյսներ, գորշ արշալոյսներ ունեցանք միասին» :

⁂

«ELLE»

(13 Novembre)

LE GENOCIDE ARMENIEN RECONNU PAR LA FRANCE

Իզապէլ Քորթեան կարճ, բայց ամփոփ արձագանգ մը կու տայ ցեղասպանութեան ճանաչման մասին Ծերակոյտին կողմէ, յիշելով թէ այս քուէարկութեան պատճառ եղաւ Ժ.-Գ. Կօտէնի յամառ աշխատանքը :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 13 / 14)

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ ՄԱՍՈՒՆՔԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Աւարտելով Վատիկան կատարած պաշտօնական այցը, Գարեգին Բ. Նոյեմբեր 11-ի երեկոյեան վերադարձած է Մայր Աթոռ, հետը տանելով Լուսաւորչին մասունքը : Մայր տաճարին մօտակայ Կոմիտաս հրապարակին վրայ հաւաքուած բազմութիւնը ողջունած է Կաթողիկոսն ու սրբազան նշխարները : Ապա, ներկայութեամբ նախագահ Ռ. Քոչարեանի, Վարչապետ Ա. Մարգարեանի, Ազգ. Ժողովի նախագահին, պետական դէմքերու, օտար դիւանագէտներու եւ մեծաթիւ հաւատացեալներու, արարողութիւն մը կատարուած է Մայր տաճարին մէջ : Ողջունելով ժողովուրդը, Գարեգին Բ. ըսած է. «հոգեւորոգումի նոր շրջան է սկսւում Հայոց կեանքից ներս, սրբազան այս մասունքներից ճառագող մեր հաւատքի հօր օրհնութեամբ» : Յետոյ Ջրօրհնէքի արարողութիւն կատարուած ու պատարագ մատուցուած է : Լուսաւորչի նշխարները մինչեւ Չարաթմավերջ կը մնան Մայր տաճարին մէջ. յետագային անոնք կը փոխադրուին Երեւանի Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցի :

⁂

Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ՄԵՂԱԴՐՈՒԱԾ

«21-րդ դար» միջազգային անկախ ընկերակցութեան նախագահ Ա. Վարդանեան Նոյեմբեր 13-ի առաւօտեան մեղադրուած է պետական եւ հանրային կարգը բռնի ուժով տապալելու կամ փոխելու կոչեր ըրած ըլլալով : Հաւանական կը նկատուէր որ արգելափակման մէջ պահուի :

⁂

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻ ՄԷՋ

Ախալցխայի Շրջանային Կեդրոնին մէջ հայկական հանրային կազմակերպութիւն ստեղծուած է. անոր գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ մարդու իրաւունքներու պաշտպանութիւնը, այդ շրջանին մէջ ապրող ազգութիւններու միջեւ բարեկամական յարաբերութիւններու ամրապնդումը : Նոր կազմակերպութեան նախաձեռնողները մտադիր են սերտ գործակցութիւն ունենալ տեղական իշխանութիւններու հետ ուր բնակչութեան մեծ մասը Հայերէ կազմուած է :

⁂

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Իր դիմումով պաշտօնէն արձակուած նախարար Լ. Բարխուդարեան (Տնտեսութիւն եւ Ֆինանս) խոստովանելով որ նախարարութեան մէջ ամէն բան բռէալական չէ եւ երկրին ֆինանսական վիճակը բաւական ծանր է, պատճառը նկատած է պիւտճէի եկամուտներուն թերի մուտքը եւ միջազգային վարկերուն ուշացումը : Ըսած է թէ աշխատավարձքի, ընտանեկան նպաստներու 1998 – 1999-էն կուտակուած զգալի պարտքեր կան : Այսուհանդերձ, 1999-էն ստուերային քաղաքականութեան մէջ բարելաւումներ արձանագրուած են :

⁂

ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պետական եկամուտներու Նոր Նախարար Անդրանիկ Մանուկեան Նոյեմբեր 13-ին հանդիպում ունեցած է 40 մեծագոյն հարկատուներու հետ : Գործի մարդիկը ամէնէն կարեւորը նկատած են հարկային դաշտին պարզացումը, մաքսանենգութեան եւ ապօրինութեան ջնջումը, դժգոհած են հարկային տեսուչներու ստուգումներէն : Նախարարը հաւաստած է որ արդէն այդ երեւոյթներուն դէմ պայքարելու ձեռնարկուած է :

Communiqué

LES FRANCAIS D'ORIGINE ARMENIENNE SE SOUVIENNENT DE M. JOSEPH COMITI, MINISTRE DE LA REPUBLIQUE ET LUI RENDENT HOMMAGE

Monsieur Joseph Comiti, Ministre de la Jeunesse et des Sports du gouvernement P. Messmer avait eu le courage, le 11 février 1973, à Marseille, de reconnaître le génocide arménien de 1915, lors de l'inauguration du monument commémoratif, dédié aux 1 500 000 victimes du premier génocide du 20ème siècle.

Joseph Comiti n'est plus aujourd'hui. Les Français d'origine arménienne garderont intact le souvenir de cet homme exceptionnel qui avait eu le courage de dire ce qu'il pensait. Cet humaniste, défenseur des valeurs de la République avait su dire non à la real politik et aux odieux chantages (déjà) de la Turquie. Son œuvre, commencée le 11 février 1973 a enfin abouti, le 8 novembre 2000, lors du vote du Sénat français de la proposition de loi portant sur la reconnaissance publique du génocide arménien de 1915.

Les Français d'origine arménienne sont fiers d'appartenir à une nation capable d'avoir des générations d'hommes comme Joseph Comiti, —et ils sont très très nombreux— et de porter les valeurs de la République et de la démocratie.

Le combat de Joseph Comiti n'aura pas été vain. Nous nous souviendrons avec émotion de ce grand homme merveilleux et qu'il repose en paix car d'autres hommes politiques ont pris le relais de son action.

COMITE DU 24 AVRIL

Paris, le 13 novembre

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԼՂՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի վարչապետ Ա. Մարգարեան Նոյեմբեր 13-ին ընդունած է ԼՂՀ իր պաշտօնակիցը՝ Ա. Դանիէլեանը : Կառավարութեան տեղեկատուութեան եւ հանրութեան հետ կապերու վարչութիւնը այս մասին յայտնած է թէ անոնք քննարկած են 2000 թուականին ԼՂՀ պետական պիւտճէին տրամադրուելիք վարկը, անոր գործածութեան ուղղութիւնները, ինչպէս նաեւ Սեպտեմբերին երկու կողմերուն միջեւ գոյացած «կառավարութիւններու համագործակցութեան մասին» համաձայնագրի իրագործման հարցեր :

⁂

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՓԻՒՌՔԻ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ ՀԵՏ

Արտաքին գործերու նախարարութեան եւ «Հայաստան» հիմնադրամի նախաձեռնութեամբ Նոյեմբեր 11-ին տեղի ունեցած է Սփիւռքի գործի մարդոց եւ բարերարներու հետ հանդիպում մը : Ներկայ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ - 2000 ԶԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բանաստեղծութեանց կոկիկ հատոր մը – «Ծաղիկներու պէս» – 2000 թուականով հրատարակութիւնն է որ թանկագին պատեհութիւնը կ'ընծայէ այս ընդհանուր վերաքաղը ընելու սրտի պարտքի պէս, հաստատելու համար շատ պարզ բան մը, – թէ հրաշալին ներկայի եւ յուսադրիչը՝ ապագայի հաշւոյն, ինքը՝ Պոլսահայութիւնը կը հաւատայ ու կը շարունակէ հաւատալ բանաստեղծութեան առաքինութեանց, արժէքին ու արժանիքներուն, հմայքին, ուժին:

Զարեհ Խրախունին այս հատորը աւետաբերն է այդ կենսունակութեան, հաւատարիմ մնալով այդ աւանդութեան ու մանաւանդ այդ աւանդութիւնը հարստացնելով գեղեցիկ ներդրումներով:

Ինքնատիպ է գործընթացը: Կարծէք բանաստեղծութիւններով՝ իր զգացումներուն, իր յուզումներուն ժամանակագրութիւնը կ'ընէ. իւրաքանչիւր քերթուածի ներքեւ ան կը դնէ ստեղծման թուականը, - օր, ամիս, տարի... Իրեն համար, հասկնալի է, կարեւոր է այս ճշդումը, մատնանշումը, բայց ընթերցողին՝ ան կը բերէ ուրիշ վկայութիւն մը, ընծայելով կարելիութիւնը՝ ստուգելու թարմութիւնը, ջերմութիւնը, հաղորդականութիւնը շունչին, գոյներուն փայլը եւ ներդաշնակութեան կենսունակ շեշտերը:

Տակաւին քանի մը ամիսներ առաջ, ծոցատետրի մաքրիմ էջերու վրայ գրի առնուած, ու այսօր հրապարակ հանուած այս քերթուածները ահա՛ կու տան փաստը թէ ո՛չ մէկ կնճիռ կը վիրաւորէ հոգեպատկերը բանաստեղծին, որ իրերուն եւ կեանքի ժամերուն վրայ ազնիւ ու վառ, խորաթափանց նայուածք մը կը նետէ: Թերեւս «շէք մը արցունքն» է որ կը մաքրէ հասակը բանաստեղծին: Մեծահայր ըլլալու արուեստը խտացուած ու գեղեցկագոյն ձեւով արտայայտուած կը գտնենք՝ ինը նուրբ քառեակներէ կազմուած՝ «Ճօճանակ»ը (էջ 32) վերնագրով բանաստեղծութեան մէջ, որ ինքնին կը դասականացնէ արձանագրուելու համար մեր գրականութեան մատեաններուն մէջ:

Նոյնպիսի նո՛ւրբ քառեակներէ կազմուած ուրիշ գեղեցիկ քերթուած մըն է «Զրացատք»ը (էջ 44), եւ այդ գեղեցկութիւնը, 4+3-ի կշռոյթով ներդաշնակ, կը հարկադրէ առ նուազն հակիրճ մէջբերում մը կատարելու հիացական:

.

Արեւը տաք ու պայծառ
Լոյսի ցնցուղ կը պարպէ

.

Ցրացայտքը սիւնի պէս
Կը բարձրանայ դէպի վեր
Սրսփացող ջուրին մէջ
Ադամանդներ կը թափէ:

Եւ «Մշուշ»ը (էջ 31) երեք տողանի ինը տուներէ եւ դարձեալ 4+3-ի կշռոյթով ուրիշ գոհար բանաստեղծութիւն մըն է.

.

Ծառերը մերկ ու նրբին
Քունի անգայտ սահմանին
Ճղարշ մշուշ կը հագնին:

.

Ժամը հինգն է առտուան
Կը պառկի էջը ճերմակ
Խոնջած, ինկած՝ գլխուս տակ:

Իր ճոխ ու արդիական բառամթերքը իրեն կը թոյլատրէ մատչիլ զգացումին նրբագոյն արտայայտութեան, գոյնին՝ իր բոլոր նրբերանգներով, եւ ներդաշնակութեան՝ իր բոլոր խաղերով: Հիացումը բացարձակ է, այլ ո՛չ՝ յարաբերական, եւ մէջբերումներու փորձութիւնը սանձելով, ներելի կը մնայ խառնիխուռն թուումը քանի մը վերնագիրներու, – «Կաղանդի երգ», «Ծաղիկներու պէս», «Թռչուն», «Միայն մէկ» (Բ.), «Ի՞նչ ըսեմ», «Երկուորեակ», «Ախոյեան»...

Ախոյեա՛ն... Բառը ըստ էութեան հակաբանաստեղծական է, սակայն, Զ. Խրախունիի գրչին տակ ան կը դառնայ գերագոյն ստուգանաչափը՝ տառապանքներուն, նուաստացումներուն, անկումներուն, արտայայտիչը՝ խտացեալ, բիւրեղացեալ յուզումին, ազնիւ ու աննահանջ վճռակամութեան, կեանքի յաւիտենական պայքարին:

.

Ես ախոյեան
Որբացումի անտեսումի
շպրտումի դռնէ դուրս...

.

Ես բոցավառ վահագն իբրեւ
Փիւնիկի պէս վերյառնումի
Ախոյեանն եմ իրական:

(էջ 14)

Իսկ քերթուածին տակ, թուական ու հասցէ, – 12 – 1 – 2000, Ամերիկեան հիւանդանոց, այցեքարտի մը նման. այս ձեւով է որ քերթուածը կը դառնայ բանաստեղծին զգացումներուն, ապրումներուն բիւրեղացումը՝ օրագրութեան մէկ էջը կազմելով, խորք տալով անոնց, բայց որքա՜ն զուսպ ու թելադրական ձեւով: Նկարագրին այս գիծն է յատկանիշը իր ազնուականութեան, ընկալելի՝ բոլորին կողմէ:

Հակառակ բոլոր խորտակումներուն, որոնց մասին սակայն միշտ խորհրդապահ է սկիզբէն մինչեւ վերջ, ան կը մնայ լաւատեսութեան անդրդուելի ջատագով մը: Այս տուեալն է որ կրկնապէս կ'արժեւորէ իր գիրը. իրերէն վեր կը բարձրանայ, տալու համար վեհագոյնը: Առողջ զգայնութեամբ մը օժտուած՝ ան կ'ընկալէ յուզումին պահը կը հաղորդուի ցաւին, կ'ապրի ցաւը ներհայեաց, ու կը բարձրանայ ցաւին ակունքներէն, իր վերջին խօսքը վերածելով թելադրական պատգամի մը, առանց որ ատիկա ըլլայ իր բուն առաջադրանքը: Քարոզախօս մը չէ Խրախունի, ապահովաբար: Այս պատճառով իր քերթուածը ամբողջական է, միաձոյլ, առաջին բառէն մինչեւ վերջի՜ն վերջակէտ...

Կը սկսի շատ պարզ բառերով, կը խօսի բոլորին լեզուով, բայց միշտ կոկիկ ու վայելչագեղ, տակաւ ստանալու համար թափ մը, որ երթալով պիտի արագանայ, հովը պիտի ուռի եւ պիտի ծաւալի: Պատկերը, գիծերն ու գոյները, երաժշտութիւնը խտացուած են բառերուն մէջ, եւ անմեկին հմայքով մը կը բացուին ու կը ծաղկին անոնք՝ մեզի ընծայելու համար գեղեցկագոյն ապրումը:

Եւ գեղեցիկը խլելու համար իր ներաշխարհէն, բանաստեղծը չի կաշկանդեր, չի չարչարեր իր ապրումը՝ քերթողական արուեստին խստագոյն կանոններուն յարգումով, որոնք պիտի կալանաւորէին թռիչքը, այսօր ժամանակավրէպ դարձած աւելի մտային մարզանքներ որպէս: Անցեր են այլեւս՝ ստրկամտօրէն յանգի վարպետի դափնեպսակ խլելու ժամանակները... Բայց նաեւ ամբողջովին չանտեսեր անոնց մասնակի բարիքները, արժէքն ու արժանիքը՝ այնքան որքան այս գործընթացը ինքնաբուխ է եւ կը նպաստէ գեղեցկութեան պահպանման եւ երաժշտականութեան յստակացման, նոյնիսկ այն պարագաներուն, երբ բառերուն մէջէն, վանկերուն կշռոյթով հոսող երաժշտականութիւնը ինքնին յիրաւի բաւարար կը դառնայ՝ անտեսել տալու համար յանգաւորումները: Այս ազատականութիւնն ու ընտրականութիւնը կը թոյլատրեն իրեն ձերբազատուիլ՝ ամէն ընդով յանգեր խրագործելու առաջադրանքով կարկտան բառերու գործածութենէն: Միայն այս ազատականութեան շնորհիւ է որ պատկերը, խորհրդանիշը չի ծանրաբեռնուիր, չաղարտիր, եւ ներդաշնակ բարեխառնումովը երկու ձգտումներուն – ազատականութիւն եւ կանոններու յարգում –, արտայայտութիւնը կը ստանայ իր բիւրեղացումը:

Արուեստական չէ ասիկա, բնագրօսիկ, մատչելիութեան ստեղծումին այս առաջադրանքը: Իր գիրին հաղորդականութեան գաղտնիքը կը կայանայ առաւելաբար գործածութեանը մէջ՝ մեր անմիջական շրջապատին, կեանքի լեզուին ու խօսքերուն, դարձուածքներուն՝ ժառանգուած ու յղկուած՝ ժամանակներու երկայնքին, առօրեայ իրականութենէն բխող: Այս անմիջականութիւնն է որ կը սեղծէ եւ էջերու երկայնքին կը պահէ պատճէնին հաղորդական հարազատութիւնը: Եւ մաքրութիւնը ոճին՝ մէկ ուրիշ հիմնաւորող տուեալ մը երաշխիքին իր արուեստին տոկունութեան:

Այլ այս բոլոր բարիքներուն զուգահեռ – բարիքներ՝ որովհետեւ կ'ազնուացնեն մեզ, պարգեւելով ապրումներ, զորս գեղագանցապէս բանաստեղծութիւնը կ'ընծայէ –, բանաստեղծէն կոչումը, առաքելութիւնը կը հանդիսանայ նորաբարութիւնը, ի խնդիր Հայոց լեզուի վերանորոգ պահպանման, տրամաբանականին, ընդունելիին սահմաններուն մէջ: Առանց հրմշտկելու, նրբութեամբ, ազնուութեամբ, – ճիշդ իր նկարագրին համապատասխան –, կը ջանայ տեւաբար մնալ իր կոչումին ալ գիտակից:

Ու տակաւին կարելի է խօսիլ իր իմաստուն հեղնաքի նրբերանգներուն մասին, որոնք կը պսպղան տեղ – տեղ ուրիշ գոյն մը հագցնելով զգացումներուն, կեանքի փորձառութիւններէն բխած իմաստութեան տարազումներուն, որոնք բարոյախօսական ո՛չ մէկ ձեւ ու համգամանք ունին սակայն, այլ միայն կամ առաւելաբար կը լուսաւորեն զգացումը, յուզումը, կը ջանան վկայել ատոնց մասին:

Ու հիմա նորէն կը դառնանք, արեւելեան կողմն աշխարհի, յստակօրէն մատնացոյց ընելով ուղղութիւնը: Էյս-թէնՊոլին... դէպի քաղաքը՝ Պոլիս... առանց սին ու փքուռոյց պատրանքներ ունենալու սփիւռքահայ բանաստեղծութեան էութեան ու լինելութեան մասին, ո՛չ թէ անոր համար որ տաղանդը կրնայ ուշանալ կամ չգալ ժամադրութեան, այլ հիմնական այն իրողութեամբ, որ բանաստեղծութեան ծաղկումը կախում ունի հարազատութենէն հողին, միջավայրին, աշխարհի երեսին մեզի տրուած տարածքին: Ճիշդ գիրերուն, լեզուին, ճակատագրին զարգացման նման, որոնք կ'ապրին ու կ'աճին հարազատ հողի վրայ, բանաստեղծութիւնը եւս բխելով գիրերու լուսաղբիւրէն, իր վերապրումը պայմանաւորուած է հարազատութեամբը միջավայրին: Ի վերջոյ, պէտք չէ ակնկալել, ակնկալութիւնը ապարդիւն է, որ բանաստեղծութիւն բուսնէ՜ր Լոս – Անճըլըսի, կամ Լոնտոնի ու Օսլոյի հողին վրայ ու երկնքին տակ: Բանաստեղծութիւնը անպայման հողի հարց է, հարազատ հողի հարց է, հարազատ հողի հետ սրտակցութեան: Եւ հողին վրայ սրտագին զուրգուրանքով պահպանուած աւանդութեան, հոգեկա՜ն ժառանգութեան:

Եւ հանդիպումը, պատահական, անժամադիր, եւ ուրեմն աւելի լաւ, Զարեհ Խրախունիի թարմաշունչ բանաստեղծութեան, քերթողական բարձր արուեստին հետ, ծաւալով միայն այս համեստ գիրքին ընդմէջէն, զայն կը դարձնէ ստոյգ ու վաւերական՝ աւետաբերը վաղուան խոստումներուն, որքա՜ն յուսադրիչ ապագայի հաշւոյն: Ո՛չ մէկ կնճիռ՝ կ'ըսէի: Պէտք էր ըսել՝ ո՛չ մէկ խզում անցեալէն. քերթողութիւն մը՝ որ կուգայ անցեալէն, լրիւ դարով մը երկար, եւ կը տարածուի ներկային մէջ, ու կ'երկարի դէպի ապագան: Մեր յուզումներու տամարներուն մէջ ինքնաբեր մղումով կը դրանցենք Զ. Խրախունիի այս նուրբ քերթուածները, կը վերադառնանք իրեն՝ բնական մղումով, ինչպէս պիտի վերադառնայինք Դուրեանին, Մեծարենցին, Զարիֆեանին, Որբերեանին, Կաւարենցին, կամ Վերլէնին, Ափոլինէրին եւ այլ մեզի այնքա՜ն մտերիմ ուրիշ բանաստեղծներու, իրենցմէ վերյուշի եղանակներով քիչ մը լոյս ընծայելու համար մեր զգացումներու տարածքներուն վրայ:

Յուսադրումը հիմնաւորեալ է:

Եթէ 21-րդ դարու սեմին, պոլսահայ բանաստեղծը կը յաջողի – յաջողեր է – այսպիսի մակարդակի վրայ պահել ներշընչումներուն կենսագործումը, ուրեմն պոլսահայ բանաստեղծութիւնը իր առջեւ տակաւին ունի գեղեցիկ օրեր:

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆ «ԱՐԿԱԴԻԿ» ԱՆՈՒԱՆՈՒՄՈՎ

ԽՄԲ. – Հայաստանեան ներկային մէջ ճիշդ մենաշնորհութեան կարօտ գլխաւոր երեւոյթն է, ապահովաբար, հանրահաւաքներու յաջորդականութիւնը: Հանրահաւաքներ որոնց առաջին թիրախը կը թուի ըլլալ նախագահ Ռ. Քոչարեան, որուն հրաժարականը կը պահանջուի: Այդ հանրահաւաքներուն մէկ մասը կը կազմակերպուի Ռուսաստանի քաղաքացի, գործի աշխարհին մէջ կարեւոր դիրքի տէր Արկադի Վարդանեանի կողմէ: Դժգոհութեան ներկայի շարժումին այս թեւին մասին ուշագրաւ է "Ազգ"ի մէջ (Հոկտ. 31) Ա. Գ. ստորագրուած էջը որ զետեղուած է "Գոյնզգոյն փշուկներ" խորագրուած սիւնակներու մէջ (Ա. էջէն):

⁂

Երէկուայ միտինգը եւ երթը դէպի ՀՀ նախագահի նստավայր, կայացած Ռուսաստանի քաղաքացի Արկադի Վարդանեանի նախաձեռնութեամբ, եւս մէկ անգամ ապացուցեց, որ Հայաստանը, իրօք, ստանի մայլա (թաղ) է դարձել ամէն կարգի քեանդրբազների (լարախաղաց, խմա՛ աճպարար) համար: «Ձեռքերդ հեռու Հայաստանից» ասենք այն բոլոր բախտախնդիրներին, որոնք հիւանդագին սեփական նկրտումներն՝ ամէն կերպ հասնել իշխանութեան, պատրաստ են իրականացնել անգամ դիակների վրայով քայլելով: Քանզի Հայաստանը 10 տարուայ ընթացքում տարբեր կարգի բախտախնդիրները հասցրել են այն վիճակի, երբ անգամ չնչին ցնցումներն ի վիճակի են վերջնականապէս քանդել երկիրը:

Օրինակ, 1988–90 թթ. չսպասելով մինչեւ Խորհրդային Միութիւնն ինքն իրեն փլուզուի, ՀՀՇ-ի բախտախնդիրները Հայաստանը դարձրեցին «դեմոկրատիայի» պոլիգոն, ինչպէս պարզուեց, յանուն մի նպատակի՝ պաշտօնների հասնելու, կողոպտելու ու թալանելու: Այլ բախտախնդիրների կողմից ամբողջ ոսկի հանուեց 96-ին՝ կրկնելով Երեւանում Զմեռնային պալատի նախադէպը: Հիմա էլ Արկադիի ձեռքն ենք կրակը ընկել:

Պատի ծակից դուրս եկած Վարդանեանն առանց որեւէ ամօթի, խղճի խայթի վճռականօրէն որոշել է Մոսկուաներում վաստակած գումարները Հայաստանի մէջ ոչ թէ տնտեսական, այլ քաղաքական, յեղափոխական դաշտում ներդնել, որպէս եկամուտ ակնկալելով ՀՀ նախագահի պաշտօնը: Այս յանդուգն փորձաբարութեան ճապարներ են ընտրուած աշխարհից կտրուած, թշուառ գեղջուկները, որոնք քաղաքակրթութիւնից հեռու լինելով, սակայն չարքաշ կեանքից զզուելով, չեն էլ ցանկանում խորամուխ լինել այն հարցին, թէ ո՞վ է առաջնորդը:

Ի՞նչ են մտածում խորհրդարանական կուսակցութիւնները նոր քաղաքական այլայլումների վերաբերեալ: Ինչո՞ւ են բերանները ջուր հաւաքած՝ ձայները կտրել: Մի՞թէ չեն գիտակցում, թէ ինչ վտանգի առջեւ է կանգնած երկիրը: Մի՞թէ չեն հասկանում, որ Արկադիի ձեռքերով նախկիններն են կրակից շագանակներ հանում: Այսօր այդ նախկինները խուսափո՞ւմ են Արկադիի հետ բեմահարթակ դուրս գալու, բայց ո՞վ չգիտէ, ում կողմից կարգուած իրաւաբան է ոմն Կարօ Կարապետեանը՝ Արկադիին Հայաստանի օրէնսդրութիւնից կրծքով պաշտպանողը: Արկադիի պաշտպանը Դաւիթ Շահնազարեանի ընկերն ու զինակիցն է, Բագրատեանի կառավարութեան վերահսկողութեան վարչութեան պետը: Համոզուած եղէք, պաշտպանութեան համար Արկադիի ղեկավարած Հայաստանում Կարոյի վարձավճարը բարձր է լի-

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ՝ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ՔԱՒՈՒԹԵԱՆ ՆՈԽԱԶԸ

Կարելի՞ է որ Անգլիացիները մեր ժամանակներու անիծուած ժողովուրդը դարձած ըլլան, հարց կուտայ Ուիլիըմ Ուըրտ եւ կ'աւելցնէ թէ ասիկա այլեւս օրինաւոր հարցում մըն է, ի հետեւանք իւրաքանչիւր շարժանկարի որ Հոլիվուտի մէջ կ'արտադրուի՝ պատմաբանական յաւակնութիւն ցուցաբերող: Անցեալի Ոսկեայ շրջաններուն, ամերիկեան շարժանկարի մը մէջ անգլիական ներկայութիւնը հոմանիշ էր հնազանդութեան, հեղինակութեան, վայելչութեան (գէթ արտաքին) եւ նուրբ սրամտութեան: Սակայն, վերջին տարիներուն Անգլիացիները, փոխարէնը, կը ներկայացուին որպէս վատ տիպարներ, իբրեւ թէ «Նենգ Ալպիոն»ը վերադարձած ըլլայ: Նախապէս անոնց վերագրուած առնական լրջութիւնը վերածուած է սառցային անտարբերութեան: Պատերազմի մէջ անոնք քա՞ջ էին. ի՛նչ անհեթեթութիւն. անոնք, ընդհակառակն, միայն սատիքներու վերածուած են: Իսկ անոնց հոգիին բիւրեղեայ ազնուականութի՞ւնը, նենգ կեղծաւորութիւն: Նոր վերապատկերումներուն մէջ, Անգլիացիները բացակայ են մարտական իրադարձութիւններէն, ուր իրենց ներկայութիւնը ատենին հիմնական էր: Այսպէս, անոնք զոհը դարձած են կոշտ եւ մակերեսային գալիֆորնիական պատմագրական վերատեսութեան մը:

Այս նոր մօտեցումը սկիզբ առաւ «Քաջասիրտը» ժապաւէնով, դաւեչտ մը՝ Ուիլիըմ Ուալէյսի կեանքէն քաղուած, սկովտիացի համբաւաւոր պատերազմիկին որ, ԺԳ. դարու վերջերուն, յանդըգնեցաւ դէմ կանգնիլ Անգլիոյ Էտուըրտ Ա.ի, աղէտալի հետեւանքներով: Ասոր մէջ, պատմական իրողութիւնները շատ աւելի դէշ կերպով ներկայացուած են քան ինքնին հերոսին մարմնաւորումը, ձեւով մը որ անգլիացի զինուորները կը դառնան միջնադարեան նացիներ, մինչ Սկովտիացիները խեղճ հալածուածներ: Պարագան նոյնն է նաեւ այլ ժապաւէններու մէջ, ինչպէս «Սատանային սուսերը» եւ «Հայրենասէրը»ն:

Սակայն ոչ մէկը կը հետաքրքրուի բրիտանական աշխարհի հակազդեցութեամբ, իբրեւ թէ ան կարծիքի իրաւունք չունենայ: Օրինակ, «Արի զինուոր Ռայընը փրկեցէք» ժապաւէնին մէջ, անգլիական բանակները վատ չեն ներկայացուած՝ որովհետեւ պարզապէս անոնք գոյութիւն չունին: Անոնք անհետացած են իբրեւ թէ երեւակայականօրէն բնաջնջուած ըլլան: Բայց եւ այնպէս, Նորմանտիական ցամաքահանումի բոլոր հանգրուաններուն ընթացքին, անգլախօս բանակները իրարու միացուած եւ համակարգուած էին: Այս ձեւի ներկայացումը վիրաւորած է բրիտանացի բազմաթիւ վեթերաններ, որուն իբր պատասխան բեմադրիչը, Սթիվըն Սփիլպըրկ, իր պատկերահանումին համար բանաստեղծական հրամայականներ արծարծած է...: Պատմական այս ձեւի վերաքննութիւնը աւելի աղաղակող է վերջերս հրապարակ եկած «Ս. 571» ժապաւէնին մէջ, որ կը ներկայացնէ նացի «Էնիկմա» ծածկագրութեան յայտնաբերումը բրիտանական Արքայական ծովուժին կողմէ, 1942-ին: Հոլիվուտեան շարժանկարի ընկերութիւնը, Բ. Աշխարհամարտի անգլիական նաւատորմիղի պատմութեան ամէնէն հերոսական էջերէն մէկը ամենայն պարզութեամբ խեղաթիւրած է՝ ի նպաստ Ամերիկացիներուն:

Ինչ որ կրնայ զարմացնել, ատոնց նըկատմամբ անգլիական հակազդեցութիւններուն նկատելի հանդարտութիւնն է: Թերթերու մէջ լոյս տեսած քանի մը ցայտուն խորագիրներ կրող գրութիւններէ զատ, լոնտոնեան հրապարակագրութեան մէջ հարցին քննարկումը հաւասարակըշռուած եղաւ: Ասոնցմէ երեք դրդապատճառներ դուրս եկան, որոնք կը բացատրեն գալիֆորնիացի զարմիկներուն տարօրինակ «թշնամանք»ը եւ որոնք բրիտանական հպարտութիւնը աւելի քան վիրաւորող են:

Առաջինը կը վերաբերի արտասանելու շեշտին եւ ոճին: Այս գծով, Հոլիվուտեան հնամենի սովորութիւն մը գոյութիւն ունի, ըստ որուն պէտք է անգլիացի դերասաններ մարմնաւորեն «վատ»ին դերը, վայելուչ եւ դիւային: Թատերական եւ բեմական ուժեղ ներկայութիւնը, քիչ մը հնաշխարեայ վանկային հնչումը, շեշտին հմայքը հիանալիօրէն կը յարմարին մեռելային եւ խաւարային դերերու: Այսպէս, ամերիկացի հանդիսատեսին համար անգլիական շեշտը «վատ»ը կը ներկայացնէ, մինչեւ իսկ նոյնյթ դերասաններու կողմէ արտասանուած: Ասոր փոխարէն, «Ճէյմս Պոնտ»ի բոլոր ժապաւէններուն մէջ, Մեծն Բրիտանիոյ մէջ յղացուած եւ պատրաստուած, դէշերը օտարներն են:

Անգլիատեաց հոսանքին երկրորդ պատճառը այն է թէ Ամերիկա որպէս համաշխարհային նոր կայսրութիւն, պարտաւոր կը զգայ աշխարհին արդարացնելու տիրապետող իր դիրքը, ինչպէս Հռովմէացիները հելլէնական պատմութիւնն ու դիցաբանութիւնը կ'իւրացնէին իրենց նպաստաւոր ձեւով: Այժմ նոյնը կ'ընեն փառքի հասած բայց անոր պահանջած մակարդակէն զերծ Ամերիկացիները, ըսկսեալ այն պատերազմներէն որոնք իրենց պատմական ինքնութիւնը կերտեցին:

Երրորդ պատճառը քաղաքականօրէն ուղղամիտ երեւելու պահանջքն է, ըստ որուն այլեւս կարելի չէ ժապաւէններ պատրաստել, որոնց մէջ կարմրամորթները կամ Երրորդ աշխարհի ժողովուրդները որպէս «վատ»ը ներկայացուին: Վերջին փորձ մը, այն նոր մօտեցումին հակառակ, «Սոփրանօները» ժապաւէնով կիրարկուած, Իտալոամերիկացիներուն մէջ մեծ աղմուկ յառաջացուց, որովհետեւ հեռատեսիլի համար պատրաստուած այս բաւական զուարճալի շարքը Նիւ-Ճըրզիի մաֆիական ընտանիքի մը կեանքին կը վերաբերի:

ՍԵՐՄՆԱՅԵԱՆ

(Քաղուած՝ "Փանորամա"էն)

նելու՝ առնուազն Արդարադատութեան նախարարի պորտֆէլը:

Վերջապէս, ի՞նչ է մտածում Հայ-կոմկուսը, չէ՞ որ ՀԿԿ-ի քթի տակից համայնավարական էլեկտորատն է տարւում:

Դաւաճանութեան է նմանւում Հայաստանեան կուսակցութիւնների ներկայ պահուածքը: Մի՞թէ չեն հասկանում, որ ոչ մի ներդնող եւ ոչ մի ներդրում չի գայ Հայաստան, սարսափելով այն իրողութիւնից, որ ամէն անցնող-դարձող ի վիճակի է լինում 3-4 ամսուայ արշաւանքներով ներքաղաքական կայունութիւնը խաթարել:

Երէկ Արկադի կոչուող առաջնորդը հայաստանեան իշխանութիւններին պիտակաւորեց «Երիտհայեր»: Պիտակաւորեց այն մարդը, որը թէ՛ մեր մութ ու խաւար օրերին, թէ՛ ղարաբաղեան մարտերի, զոհերի ու զրկանքների պայմաններում տաքուկ ու լուսաւոր Մոսկուաներում կուշտ ու հանգիստ կեանք էր վայելում... Պիտակաւորում է «երիտհայեր», այնինչ ինքն է հանրահաւաքում «սրբազան պայքար», այսինքն «ճիհատ» յայտարարում:

Ո՞ւր ենք գնում, Հայեր:

Ա. Գ.

«Ազգ», Հոկտ. 31

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ
ԵՐԳԻՉ ԱՒԱԳ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Վերջերս Հայաստանի մէջ մահացած է ծանօթ թենոր Աւագ Պետրոսեան որուն ամէնէն յիշուած դերերէն եղած է «Անոյշ»ի Սարօն: Ծնած էր 1912-ին Արովեանի շրջանը. 1942-ին վկայուած էր Երեւանի Երաժշտանոցէն: 1934-էն մաս կազմած էր Հայաստանի պետական երգչախումբին որուն մեներգիչը դարձած էր 1939-էն ետք: 1941-էն մեներգիչն էր նաեւ օփերային: Դերեր ստանձնած է «Դաւիթ Բեկ»ի, «Արշակ Բ.»ի, «Արծուաբերդ»ի, «Սօս եւ Վարդիթեր»ի եւ այլ օփերաներու մէջ: Մեկնաբանն էր նաեւ հայկական ժողովրդական երգերու, ռուս, արեւմտա-եւրոպական ծանօթ յօրինողներու ստեղծագործութիւններուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

Երկու հարեւան զրուցում են.

– Անցած գիշեր շունս ոռնում էր: Հաստատ ինչ-որ մէկը մեռնելու է: Ի՞նչ ես կարծում, ո՞վ կը լինի:

– Եթէ շունդ այս գիշեր էլ ոռնայ, դա կը լինես դու:

Խանութում.

– Ասացէք, ձուկը թա՞րմ է:

– Այո, չէ՞ք տեսնում՝ կենդանի է:

– Ցետոյ ի՞նչ, իմ կինն էլ է կենդանի, բայց վաղուց թարմ չէ...

Կինը դիմում է ամուսնուն.

– Գիտե՞ս, սիրելիս, այգու այն նստարանը, որի վրայ դու ինձ ամուսնանալու առաջարկ արեցիր, ջարդուել է:

– Տեղն է դրան, ջարդուելը քիչ է, պիտի վառուէր...

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Կարելի չէր ըսել թէ Էլէնա գեղեցիկ էր դէմքով, քթին խոշորութիւնը կ'արգիլէր ներդաշնակութիւնը: Երբ կը ժպտէր, ձախ երեսին վրայ, ակռաներուն մօտ կը ծնէր փոսիկ մը: Բերանը անկասկած լաւագոյն մասն էր իր դէմքին: Փոքր: Շըրթունքները հաստ չէին: Ներկուած ալ չէին: Երբ Էլէնա կը լռէր, անոնք կը կազմէին վարդագոյն շրջանակ մը, որ գգլիչ էր: Կը հրաւիրէր համբոյրի: Փիէր նկատեց այդ, ու ժպտեցաւ ինքն իրեն:

Ան մէկ բան միայն ունէր մտքին մէջ՝ հանգստանալ: Առաւօտուն պտոյտը Փեշտայի փողոցներուն մէջ, երկար կեցութիւնը Հերոսներու հրապարակին վրայ ուր թագաւորներու պանթէոնը առիթ է ամէն այցելուի լսելու հունգար ազգին կազմութեան պատմութիւնը, յետոյ ճամբորդութիւններ, կառքով, մինչեւ Պալաթօն Ֆիւրէտ, այդ բոլորը ցնցած էին աղջկան մարմինը որ վարժուած չէր ճամբորդութեան:

Լոգարանը բաւականացաւ միայն երեսը լուալով պաղ ջուրով, եւ մտաւ իսկոյն անկողին: Սակայն ժամ մը վերջ միայն կրցաւ քնանալ:

Իր անկողինէն իսկ կ'երեւէր լիճը՝ որուն վրայ լոյսեր կը ծփային: Ան կ'ուզէր քնանալ, կը գոցէր աչքերը բայց չէր յաջողէր վանել իր միտքէն զանազան դրուագներ. իր հանդիպումը գործարանին մէջ Փիէրի հետ, ֆութպոլի մրցումը՝ որուն հանդիսատես եղած էին կողք կողքի, իր մերժումը՝ Փիէրի նախաքայլերուն, հօրը յուղարկաւորութիւնը, եւ հիմա այս ճամբորդութիւնը՝ միասի՛ն:

Ան կէս քուն կէս արթուն հարց կուտար ինքզինքին. կը սիրէ՞ր միթէ Փիէրը: Կը մերժէր ինքզինքին պատասխան մը տալ, բայց այդ պահուն Փիէրը իր քովը ունենալու փափաք մը կը լեցնէր իր էութիւնը: Քու՞ն էր թէ արթուն, երա՞զ էր թէ իրականութիւն այդ փափաքը:

Առաւօտուն երբ Ան իջաւ ճաշասրահ, Փիէր արդէն հոն էր, կը սպասէր իրեն, խօսակցելով Էլէնայի հետ կէս ֆրանսերէն, կէս գերմաներէն բարբառով մը: Այնպէս կ'երեւէր թէ կը հասկնային զիրար: Նախաճաշի պահուն Փիէր սովորականէն աւելի հոգածու գտնուեցաւ Անի հանդէպ եւ պահ մը անոր ձեռքերը իր ափերուն մէջ առնելով նայեցաւ աղջկան աչքերուն մէջ ու մնաց այդպէս անշարժ՝ տասնեակ մը երկվայրկեան: Ան չուզեց խուսափիլ նայուածքէն, որ լեցուն կը թուէր ցանկութեամբ: Փիէր ըսաւ՝ «ուրեմն միշտ ո՞չ է»:

Աղջիկը չպատասխանեց, չժպտեցաւ անգամ, պահեց իր նայուածքը ընկերոջը աչքերուն մէջ, ձգեց ափերը անոր ձեռքին մէջ:

Փիէր շարունակեց՝ «Ահա սենեակին բանալին: Էլէնա երկրորդ բանալի մը հայթայթեց ինծի համար: Կը դնեմ զայն պայուսակիս մէջ: Նայէ որ չկորսնցնես եւ լաւագոյնս գործածես...»:

Այդ օրը եւ հետեւեալ օրերը անցան զանազան խմբովի պտոյտներով, մանաւոր հանրակառքով՝ պանդոկին յաճախորդներուն ընկերակցութեամբ: Այցելեցին գիւղ մը ուր տօն կար ի փառս տեղական գինիներուն: Անգամ մըն ալ գացին անցեալի հողատէրներէն մէկուն դղեակը որ կոմունիստական յեղափոխութենէն ի վեր վերածուած էր թանգարանի, ուր կը ցուցադրուէին շրջանի նախկին ազատատէրերուն արուեստի հաւաքածոները: Ան կը շարունակէր մնալ հաւատարիմ իր որոշումին մէջ՝ խուսափիլ կենակցելէ Փիէրի հետ...

Կիրակի առաւօտ միայն Զօլթան Ֆարքաշ իր կնոջ Օլկայի ընկերակցութեամբ եկաւ վերգտաւ իր հիւրերը, Պալաթօ Ֆիւրէտ: Անմիջապէս առաջարկեց փոքր պտոյտ մը լիճին վրայ եւ յետոյ ճաշել Ֆիւրէտի դիմաց Շիոֆօք անուն աւանին մէջ, որ շատ բանուկ, ամրան արձակուրդի հաճելի վայր մըն է: Ճաշէն առաջ այցելեցին հոն «վարդերու պարտէզը» որ համբաւ կը վայելէ երկրին մէջ:

Իրիկուան մօտ երբ վերադարձան պանդոկ Ան ուզեց առանձնանալ պահ մը իր սենեակին մէջ ընթրիքէն առաջ, իսկ միւսները նստեցան հիւրասրահին մէջ: Քիչ յետոյ Էլէնա եւս եկաւ միացաւ անոնց: Խօսակցութիւնը զարգացաւ երկու երկիրներու ապրելակերպին մասին: Զօլթան որ քանի մը տարիներ մնացած էր Ֆրանսա, ըսաւ որ ինքզինքը նոյնքան հարազատ կը զգայ Ֆրանսայի մէջ՝ որքան Հունգարիոյ: Զօլթան կը չափազանցնէր քիչ մը, անկասկած: «Ես ալ կ'ուզէի հունգարացի ըլլալ», ըսաւ Փիէր խնդալով «Շատ գեղեցիկ աղջիկներ ունիք հոս»:

Ընթրիքէն վերջ, երբ արդէն գիշեր էր, Զօլթան իր հիւրերը առաջնորդեց վերանդին լիճին եզերքը, նաւահանգիստ ուրկէ նաւ մը կը մեկնէր «բաց ծով» լի պարասէրներով: Իրենք շատ յոգնած էին մասնակցելու այդ պարահանդէսին, ուստի մնացին ցամաք: Էլէնա եւս կ'ընկերակցէր Ֆրանսացիներուն: Իր խօսակցութիւնը սակայն շատ հեռուները չէր կըրնար երթալ քանի որ չէր կրնար արտայայտուիլ ֆրանսերէնով: Գրեթէ նոյնքան լուռ էր նաեւ Ան:

Լճափին պարտէզին մէջ հինգ հոգի, թեւ թեւի կը քալէին խօսակցելով: Կանգ առին հնդիկ բանաստեղծ Ռապինտրանաթ Թակորի յուշարձանին առջեւ:

Այնպէս պատահած էր որ Ան իր մէկ թեւը տուած էր Զօլթանի միւսը Փիէրի. Էլէնա Փիէրի մօտ էր իսկ Օլկա՝ իր ամուսինին:

Լճին վրայ տեսարանը հրաշալի էր, դիւթիչ: Հեռուն կ'երեւէին պարահանդէս նաւուն լոյսերը: Ցիկան երաժշտութեան մը հատուկտոր բեկորներ կուգային մինչեւ ծովափ: Մեծկակ լուսին մը, երկնակամարին վրայ մարեցուցած էր աստղերը: Շատ մօտ, գորշ ջուրին մէջ, կը ծըփար, անվերջ ալեւէջներով, արծաթեայ հսկայ սկաւառակ մը: Լուսինը, բազմապատկուած մեծութեամբ, եկած ինկած էր ջուր, ու կը գալարուէր ալիքներու ծոցին մէջ, անձնատուր զեփիւռին քմահաճոյքներուն:

Ան չէր հետեւէր խօսակցութեան: Բոլորովին տարուած էր լոյսերուն կախարդանքով: Երբեմն սակայն նայուածքը կը սեւեռէր իր ընկերոջ երեսին եւ այն ժամանակ դժուար զսպելի փափաք մը կը տանջէր զինքը: Փափաք՝ մօտենալու արգուն շուրթներուն...

(Շար. 7)

(Շար. Ա. էջէն)

եղած է նախագահ Ռ. Քոչարեան եւս: Զրոյցին նիւթ եղած են գործի մարդիկը մտահոգող խնդիրներ, ինչպէս Հայաստանի հարկային դաշտի եւ դրամատնային համակարգին անկատար վիճակը, վարչարարական քաշքշուկները, եւ այլն: Ռ. Քոչարեան յայտնած է թէ պատրաստ է ամէն կերպով աջակցելու, քանի որ «Ձեր հարստութիւնը կը նշանակի նաեւ Հայաստանի հարստութիւն, կը նշանակի՝ աւելի աշխատատեղեր մենք կ'ունենանք, աւելի շատ աշխատաւորներ դուք կ'ունենաք, արդիւնքում՝ կը շահի ե՛ւ Հայաստանը, ե՛ւ Սփիւռքը եւ այդ ճանապարհով մենք մէկս մէկին կ'ուժեղացնենք նաեւ» ըսած է ան: Ելոյթ ունեցած են Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան եւ հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վ. Տէր - Ղեւոնդեան:

ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿ Յ. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԵՐՐՈՐԴ

Փէշտա տեղի ունեցած կռփամարտի համաշխարհային երիտասարդական ախոյեանութեան երեւանցի մարզիկ Յարութիւն Թովմասեան 54 քկ. դասակարգին մէջ երրորդ հանդիսանալով արժանացած է պրոնզէ մետալի: Կէս աւարտականին պարտուած է գերմանացի իր մրցակիցէն: Յ. Թովմասեան արդէն երրորդ տեղը գրաւած էր Եւրոպայի ախոյեանութեան ալ:

ՄՈՍԿՈՒԱ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑԱԾ ԱԴԱՄԱՆԴԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Ռուսաստանի կառավարութիւնը վերջապէս վաւերացուցած է 1998-ին Հայաստանի հետ ստորագրուած համաձայնութիւն մը որով կ'որոշուէր որ ռուսական ադամանդները պիտի յղկուին հայկական «Շողակն» ձեռնարկութեան կողմէ զոր գնած է Ռուսաստան ծնած հրեայ մը Լեւ Լեւիեւ որ ադամանդավաճառ է: Անոր հիմնած ձեռնարկութիւնը օրէ օր կարեւոր դերքի կը տիրանայ ադամանդի միջազգային շուկային վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ մէջ, ծանր բախումները կը շարունակուին եւ Իսրայէլեան բանակը հրջափակման ենթարկած է Այսրյորդանանի բոլոր քաղաքները Նոյեմբեր 13-ի երեկոյեան: Նոյն օրը, չորս Իսրայէլացիներ սպաննուած էին Այսրյորդանան եւ Գազա, պաղեստինցի երկու պատանիներ եւ ոստիկան մըն ալ սպաննուած էին: Իսլամական Համագումարի Կազմակերպութիւնը իր աշխատանքները վերջացուց Նոյ. 13-ին. Տոհայի մէջ դատապարտելով Իսրայէլը եւ մերժելով ծիհատի (Ս. Պատերազմ) կոչերը:

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒ ճոպանուղիի հրդեհին մեռեալներու թիւը 159-ի բարձրացած էր Նոյ. 14-ին եւ դիակները այն աստիճան անճանաչելի էին, որ ընտանիքները Ա. Տէ. էն.-ի քննութեան կը դիմէին, իրենց հարազատները գտնելու համար: Այդ քննութիւնն ալ օրերու կը կարօտի:

ՎԼ. ԳՈՒՍԻՆՍԿԻԻ (Մետիա Մոսթի տնօրէն) դէմ ձերբակալման հրամանագիր ելած է: Կը մեղադրուի խաբեբայութեամբ: Ինք արտասահման ապաստանած է, մերժելէ ետք պատասխանել Արդարադատութեան հրաւէրին, բացատրութիւններ տալու համար իր ընկերութեան կատարած փոխառութիւններուն մասին: Գուսինսկիի ընկերութիւնը իր հակակշռին տակ ունի հեռատեսիլի էն - թի - վի կայանը, ձայնասփիւռի «Մոսկուայի արձագանգներ» կայանը եւ Իտոգի շաբաթաթերթը, որոնք վարչակարգը կը քննադատեն: Իր փաստաբանները կը գտնեն որ հալածանքի ենթարկուած է:

ԷԼ ԳՈՐԷՕ պաշտ. օրաթերթին կատարած մէկ հարցախոյզին համաձայն Պասքերու 28,4%-ը կողմնակից է անկախ Պետութեան մը, բայց, մեծամասնութիւն մը կը նախընտրէ ամրապնդուած կամ ոչ ինքնավարութիւն մը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 19-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյն, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին:

Կապ. Խաչ - Սէն Ժերոմ - Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան Նոյեմբեր 19, Կիրակի ժամը 10-ին Թաղիս Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը՝ 20.45-ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Օր. Նուարդ Գումրուեանէ 500 Ֆր. Պ. Սէօլօզեանի յիշատակին:

- ՃԱՏՐԱԿ -
ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐ
ՊՈԼԻՍ

ԽԱՂԵՐԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12-ԻՆ ՎԵՐՋ ԳՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՅՐԵՐԸ՝ 16-ՐԴ, ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ՝ 10-ՐԴ

Ճատրակի համաշխարհային ողիմպիականները որոնք տեղի կ'ունենային Պոլիս, Նոյեմբեր 12-ին վերջ գտած են: Հայաստանի այրերու խումբը իր վերջին խաղը խաղացած է Մակեդոնիոյ դէմ, որմէ պարտուած է 1,5 - 2,5 արդիւնքով: Ռ. Վահանեան հաւասարութեամբ աւարտած է մրցումը, Ս. Լպուտեան յաղթած, իսկ Ա. Մինասեան եւ Ա. Անաստասեան պարտուած են: Իսկ աղջիկները, որոնք իրենց վերջին հանդիպումին կը մրցէին Աւստրալիոյ դէմ, աւելի լաւ արդիւնք մը ձեռք ձգած են. անոնցմէ Է. Դանիէլեան եւ Լ. Մկրտչեան շահած են իրենց մրցումները, իսկ Գ. Հլղթեան հաւասար աւարտած է:

Ընդհանուր դասաւորումը սա պատկերը կը պարզէ. - այրերու աշխարհի ախոյեան դարձած եւ ոսկի մետալի արժանացած են Ռուսերը. երկրորդ եւ երրորդ տեղերը կը գրաւեն յաջորդաբար Գերմանացիները եւ Ուկրանացիները: Իսկ աղջիկներու ախոյեան դարձած է Չինաստանի հաւաքականը, որուն կը հետեւին Վրաստան եւ Ռուսաստան: 182 մասնակիցներու մէջ Հայաստանի այրերու հաւաքականը 32 միաւորով 16-րդ տեղը գրաւած է, իսկ աղջիկներունը՝ 10-րդ տեղը: Այս արդիւնքը Հայաստանի կողմէ մինչեւ այսօր ձեռք ձգուած լաւագոյն արդիւնքն է ճատրակի ողիմպիականներու մէջ: Սակայն, հայաստանցի մասնակիցները վերջին արդիւնքներէն դժգոհ, չեն մասնակցած Նոյ. 12-ի փակման արարողութեան, ինչպէս նաեւ սարքուած չքեղ հացկերոյթին: Նշենք, որ անհատական գետնի վրայ, այրերու խումբէն Աշոտ Անաստասեան 8 յաղթանակ, 2 պարտութիւն եւ 1 հաւասարութիւն արձանագրելով արժանացած է ոսկէ մետալի:

Փակման արարողութեան իրենց մասնակցութիւնը բերած են պոլսահայ երիտասարդ հինգ երգիչ-երգչուհիներ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հայաստանեայց Առաքելական
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Մայր Եկեղեցի

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը
«Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Չ Ի Լ Ս Ա Ր Ա Ն»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ 6-րդ
ԶՐՈՅՑ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ

«ԱՐՏԱԳԱՂԹԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

նիւթին շուրջ, լուսաստհիկներու միջոցաւ:

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 16
ժամը 19-ին

Մասնակցութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ

Սահակ - Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնի
"Արծրունի Զրբաշեան" սրահին մէջ
339, ավընիւ տիւ Փրատօ, Մարսէյլ 8րդ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՅՍԻ ՑԱՒԵՐ»

հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» -
ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
Ընթերցում՝ Ժ. Զօլաքեան

Կիրակի, Նոյ. 26, ժամը 16.30-ին

Հ.Բ.Ը.Մ. Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

**Centre Culturel
SAINT MESROB**

Jeudi 16 novembre à 20h45

**Soirée
Albert ANDONIAN**

L'auteur d'**Histoire d'un Akhpar**
vient de publier deux livres :
— **A CHACUN SON DESTIN et regard sur la Russie d'aujourd'hui;**
— **CONFESSION D'UN POETE** (traduction de poètes arméniens et poèmes personnels de l'auteur)
L'auteur présentera son œuvre,
la dédicacera et déclamera
des poèmes,
**au Centre Culturel Saint-Mesrob,
10 bis, rue Thouin, Paris 5ème**

Entrée libre — Cocktail
Métro : Cardinal Lemoine, Monge.

**CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE**
Section SEVRAN-LIVRY

**REVEILLON
DU JOUR DE L'AN**
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.
Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.
Deux formules de séjours à votre choix :
— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.
Un départ groupé en car est organisé.
Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.
Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.
N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

A l'occasion du 1700ème anniversaire
de l'adoption officielle du christianisme en Arménie

Divine Liturgie en rite arménien

Présidée par Sa Sainteté JEAN-PAUL II
et célébrée par Sa Béatitude NERSES BEDROS XIX
et tous les évêques de l'Eglise Arménienne Catholique

le dimanche 18 février

en l'Archibasilique Saint-Pierre de Rome.

VOYAGE ORGANISÉ A ROME

à cette occasion, du jeudi 15 au lundi 19 février

Le nombre de places étant limité, les personnes intéressées sont priées de prendre contact avec l'Eparchie en téléphonant au No **01 40 51 11 90.**
Les inscriptions seront closes le **15 décembre.**

**LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP**
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"

Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ 04 91 77 84 70 Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16
JEUDI
16 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 Fax : 01 48 00 06 70
E-Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ՝ Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ ՝ 725 Ֆ.
Արտասահման ՝ Տար. 1.650 Ֆ. (Ամերիկայ առաւելեալ)
1.500 Ֆ. (Շրջաբերական առաւելեալ) — Հատը ՝ 6,00 Ֆ.
C.C.P. Paris 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.037
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20.037

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS»

(9/15 Novembre)

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԹԱՊՈՒՆ

Թրքական «Սաբահ»ը համալսարանին պատմութեան դասախօս Հալիլ Պերքթայ որ Թրքական պաշտօնական թեզէն կը զատուի Հայերու ցեղասպանութեան մասին իր արժեւորումով, շաբաթաթերթին տուած հարցազրոյցով կրկնած է նոյն տեսակէտները: Ինչպէս պնդած էր Թուրք մամուլին կատարուած իր յայտարարութիւններուն մէջ («Յառաջ», Հոկտեմբեր 24), անգամ մըն ալ կ'ըսէ թէ ինք խօսած է նիւթին մասին, որպէսզի վերջապէս լեզուները բացուին ու 1915-ը շրջապատող պատահարներուն թապուէն կարելի ըլլայ ազատագրուիլ: Տասնամեակներէ ի վեր Թրքական հանրային կարծիքը կը քնացնեն նոյն օրօրներով, մինչդեռ, «թոներով փաստաթուղթ կայ որոնք կը փաստեն տխուր իրականութիւնը»:

Պատասխանելով հարցումին թէ Թրքական իշխանութիւնները անկե՞ղծ են երբ կ'առաջարկեն պատմաբաններու ձգել պատմութեան գնահատումը, Պերքթայ կ'ըսէ. «Ատիկա բարի տրամադրութիւններու արտայայտութիւն է միայն. սակայն, իրականութեան մէջ չեն ձգեր որ պատմաբանները իրենց աշխատանքը կատարեն: Անցեալ Մարտին Շիքակոյի մէջ Թուրք եւ Հայ պատմաբաններ յաջողեցանք գիրար հասկնալ. ատիկա կարելի եղաւ, որովհետեւ, մենք բանակցութեան մը «կողմ»երը չէինք, մեր երկիրներուն ներկայացուցիչները ըլլալով գացած չէինք հոն»:

Վերջին հարցումը կ'առնչուի Թուրքիոյ մէջ Հայկական հարցի թապուին ջնջումի հեռանկարին. կա՞յ այդ կարելիութիւնը: «Կրնանք հասնիլ այդ բանին երբ ապրինք ազատ ընկերութեան մը մէջ: Միայն այդ պայմանով կրնանք դիմակայել 1915-ի սարսափներուն իրականութիւնը: Պէտք է հոգեբանօրէն հասունանանք, որովհետեւ, այլապէս, ոչ մէկ կարելիութիւն ունինք աշխարհը համոզելու դէպքերու մեր տարբերակին»:

* * *

«LE CANARD ENCHAINE»

(15 Novembre)

Gaudin perd l'Istanbul !

Երգիծական շաբաթաթերթը կ'անդրադառնայ Անթալիայի (Թուրքիա) քաղաքապետին Մարսէյլ այցելութեան եւ ծագած միջադէպին: Կու տանք նոյնութեամբ. —

* * *

On a échappé de peu à une reprise des hostilités (guerrières) franco-turques vendredi 10 novembre à l'hôtel de ville de Marseille. Conséquence directe de la considérable habilité de Lou Ravi Gaudin. Ce soir-là, en effet, la mairie offrait un grand dîner aux délégations des élus locaux des pays riverains de la Méditerranée qui participaient au «Forum civil euroméditerranée», prélude au sommet Euromed de ces mercredi et jeudi.

Sur le perron de la mairie, l'accueil est assuré par le directeur de cabinet de Gaudin, Claude Bertrand. Se pointe le maire d'Antalya (Turquie), qui s'enquiert: **«Monsieur le maire va-t-il nous rejoindre?». «Eh non,** répond Bertrand, **il accueille en ce moment** (et, précision, au premier étage du bâtiment) **les responsables des associations arméniennes de Marseille, qui sont venus le féliciter d'avoir fait voter hier au Sénat sa proposition de loi qui reconnaît le génocide arménien».** Une proposition désintéressée : 80 000 Marseillais sont d'origine arménienne...

Le maire d'Antalya blêmit, avant de s'emporter et de menacer de quitter la réunion. Affolement dans le protocole. Et médiation express, réussie, de Bertrand Gallet, député socialiste et directeur général des Cités unies.

Pour les prochaines réceptions diplomatiques de Gaudin, il serait peut-être avisé de prévoir un détachement de Casques bleus.

ԹՈՒՐՔԻԱ – ՖՐԱՆՍԱ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՃՈՐՔԱՅԷՖ ՄԱՀՈՒԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՍՏԱՑԱԾ Է

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 15-ին, Եուրի Ճորքայէֆի բացակայութիւնը ֆութպոլի ֆրանսական խումբէն, որ նոյն օրը Պոլսոյ մէջ կը մրցէր Թուրքիոյ դէմ, մեծ համեմատութիւններ տուած է եւ բանավէճի նիւթ դարձած:

Մետիաները լայն տեղ կուտան եւ նոյն օրը, Նոյեմբեր 15 «Փարիզիէն» հարցը կը ծեծէր երկու էջերու վրայ: Կ'ըսէր թէ «Ճորքայէֆ հարցը» մթնոլորտը թունաւորած է եւ հարց կուտայ. – Հա՞րկ էր խաղալ այս խաղը տագնապի պայմաններու մէջ, Ծերակոյտի հայկ. ցեղասպանութիւնը ճանչցող քուէարկութենէն շաբաթ մը յետոյ: Պոլսոյ մէջ, կը գրէ, մթնոլորտը աւելի ծանրացած է, երբ Էմանուէլ Փըթի (խաղացողներէն մէկը) Թուրք եւ ֆրանսական մամուլին առջեւ, խոստովանած է որ իր խաղընկերը մահուան սպառնալիք ստացած էր հայկական ծագումին պատճառաւ եւ այդ էր իր բացակայութեան պատճառը: Թրքական հեռատեսիլը անմիջապէս հարցը արծարծած է եւ դիմած Փըթիի, որ հաստատած է իր խօսքերը:

Գալով Ճորքայէֆի, միշտ «Փարիզիէն»ի մէջ, Ֆրէտէրիք Միշէլ կ'ըսէ թէ չուզեր արտայայտուիլ: Հեռաձայնով եղած հարցումին սպառնալիքներու մասին, ըսած է թէ չի փափաքիր նոր բանավէճերու մէջ մտնել եւ նոր լարուածութիւն ստեղծել: Ինք կը կրկնէ որ զուտ մարզական հարց մըն է, վիրաւորուած է եւ պիտի չկարենար լաւ խաղալ: Շատ ազդուած է սակայն խաղընկերներու դիրքորոշումներէն:

Է. Փըթիի հետ հարցազրոյց մը ըրած է Տիտիէ Ռոմէն. Փըթի կ'ըսէ. – «Ճորքայէֆ կ'ուզէր գալ: Բայց, ինչո՞ւ աւելորդ վտանգ մը ստեղծել: Այս ամբողջը ողբերգական է: Եուրի ոչ մէկ բանի պատասխանատու է: Իր միակ յանցանքը Հայ ըլլալն է: Եւ որովհետեւ Հայ է, պէտք է պատիժը կրէ: Կացութեան չեմ զարմանար, մեր խումբին մէջ քաղաքականութիւն չի մտներ: 1994-ին խաղացած ենք Պոլիս, Եուրին ալ կար եւ կէտ նշանակեց:

Հանդիպումը ընել դիւանագիտական միջադէպ պիտի ստեղծէր Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Արդէն, Ծերակոյտի որոշումով Հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչնալ...: Չխաղալ պիտի նշանակէր կրակին վրայ իւղ թափել»:

Լրագրողը համաձայն չէ եւ Էմանուէլ Փըթի կը պոռթկայ, վրդոված է իր տեսածէն Իսրայէլ, Եուկոսլաւիա եւ ամէն տեղ ու կ'աւելցնէ թէ օդանաւին մէջ, երբ Եուրիին մասին կը մտածէր, կը խորհէր թէ նախընտրելի է շուն մը ըլլալ, բարի է շունը, ամէն տեղ կը քընանայ, պոչը կը շարժէ...: Ինք կ'ամչնայ որ մարդ է, երբ հեռատեսիլ կը դիտէ եւ կը տեսնէ իր նմաններուն ըրածը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐ ԵՒ ՌՈՒՍ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Հայաստանի ներքին հոլովոյթը ալեկոծելու բոլոր յատկանիշները ունենալ կը թուի Ռուսաստանի քաղաքացի, «21-րդ դար» ընկերակցութեան նախագահ Արկադի Վարդանեանի յայտնութիւնը քաղաքական բեմին վրայ: Անոր բանտարկութեան երկարաձգումին դէմ բողոքելու եւ ազատ արձակումը պահանջելու համար երկու Հայուհիներ՝ Վարսենիկ Զօհրապեան եւ Անիա Բարխուդարեան հացադուլի դիմած են Երեւանի Ազատութեան հրապարակին վրայ: Առաջինը պատասխանելով լրագրողներու հարցումին թէ ինչո՞ւ կը մերժէ հիւանդանոց փոխադրուիլ, քանի որ առողջական վիճակը վատթարացած է, ըսած է. «Մենք պայքարում ենք Արկադի Վարդանեանի ազատութեան համար եւ պէտք է մինչեւ վերջ հասցնենք այս պայքարը: Մենք յայտարարել ենք, որ անելու ենք անժամկէտ հացադուլ, որից դուրս չենք գայ այնքան ժամանակ՝ մինչեւ Արկադի Վարդանեանը չգայ այստեղ, Ազատութեան հրապարակ եւ մեզ չասի, որ ինքն ազատ է արձակուել»:

Ան աւելցուցած է թէ իրենք բազմաթիւ նամակներ ուղարկած են տարբեր ատեաններ՝ Ազգային Ժողովին, վարչապետին, դատախազութեան, սակայն մինչեւ հիմա «ոչ ոք չի բարեհաճել գոնէ մէկ անգամ մօտենալ մեզ եւ հարցնել, թէ ինչ պատճառով ենք մենք նստել հացադուլի»:

Ա. Վարդանեանի ազատ արձակումին խնդրանքով Ռ. Քոչարեանի դիմած է Հայաստանի հետ բարեկամութեան ու գործակցութեան ռուսական կեդրոնն ալ որ կը գործէ Ռուսաստանի կառավարութեան տունէն: Անոնց նամակին մէջ թէեւ քաղաքավարական ոճով, խստիւ դատապարտուած է Հայաստանի ղեկավարութիւնը որ ժողովուրդը հասցուցած է «ծայր աստիճան աղքատութեան»:

Նոյնպէս Ռ. Քոչարեանի եւ կառավարութեան ուղղուած բաց նամակով մը ռուս մտաւորականութեան խումբ մը ներկայացուցիչներ ալ պաշտպան կանգնած են Ա. Վարդանեանին: Անոնց նամակին մէջ կը յիշուին ենթակային Հայաստանի ու Ղարաբաղի համար ըրածները որպէս փաստ թէ ան կը սիրէ իր երկիրը եւ չի փափաքիր վնաս հասցնել անոր: Նամակագիրները կը խնդրեն Ա. Վարդանեանի ազատ արձակումը: Ռուս մտաւորականներու հետ նամակը ստորագրած է հայաստանցի նկարիչ Ռուտոլֆ Խաչատրեան եւս:

* * *

ՐԱՖՖԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ ՔԱՆԴՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 10-ին, խումբ մը անծանօթներ մտած են Խոջիվանքի (Թիֆլիս) պանթէոնը, ուր քանդած են Րաֆֆիի գերեզմանը եւ ոչնչացուցած են ութ այլ տապանաքար: Լուրը հազիւ Երեւան հասած՝ մեծանուն վիպասանի յիշատակին դէմ գործուած այս սրբապղծութիւնը հասկընալի զայրոյթ պատճառած է: Լրագրողներ դիմած են Երեւանի վրացական դեսպանատունը, բայց անմիջական պատասխան չեն ստացած: Ի վերջոյ, Նոյեմբեր 14-ին վրացական դեսպանատունը յատուկ հաղորդագրութեամբ հաստատած է լուրը:

Հաղորդագրութեան մէջ կ'ըսուի, թէ Վրաստանի Խորհրդարանի նախագահ Զ. Ժվանիա, խումբ մը վրացի եւ հայ անձնաւորութիւններու հետ այցելած է Թիֆլիսի հայ հանրային գործիչներու Խոջիվանքի պանթէոնը՝ անձամբ հաստատելով պատահարը:

Ժվանիա, յանուն Վրաստանի ղեկավարութեան, դատապարտած է բարբարոսութիւնը եւ համոզում յայտնած, որ այս միջադէպը չազդեր հայ եւ վրացի ժողովուրդներու բարեկամական եւ բարիդրացիական յարաբերութիւններուն վրայ:

Վրացական ոստիկանութեան վարչութիւնը խստագոյն հրահանգներ տուած է ամենակարճ ժամանակին յայտնաբերելու յանցաւորները: Որոշուած է Թիֆլիսի քաղաքապետութեան պիւտճէէն դրամ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿՈՂՄԷ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ՆԻՒԹԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԼԻԱԳՈՒՄԱՐ ՆԻՍՏԻՆ

Նոյեմբեր 14-ին, Եւրոպական Խորհրդարանի նիստին, Ստրասպուրկ, օրակարգին նիւթերէն էր Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան վերաբերեալ զօրավար Ֆ. Մորիյոնի (Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ) տեղեկագիրը: Այդ առթիւ, գլխաւորաբար Ֆրանսայէն ու Գերմանիայէն շուրջ 500 Հայեր ցոյցի դիմեցին Խորհրդարանի շէնքին առջեւ, պահանջելով որ այդ անդամակցութեան համար պայման դրուի Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ: Այդ կէտը, հակառակ որ Եւրոպական Միութիւնը 1987-ին ճանչցած է Հայերու ցեղասպանութիւնը, տեղ չէր գտած զօրավար Մորիյոնի տեղեկագրին մէջ ու առաւելաբար ընդգրկուած էին «վերջին տարուան ընթացքին Թուրքիոյ կողմէ իրագործուած յառաջդիմութիւնները, անդամակցութեան ճամբուն վրայ»: Տեղեկագրին հեղինակը յայտնած էր թէ ինք որեւէ ձեւով չի խնդրականացներ ցեղասպանութեան իրողութիւնը, բայց համոզուած է թէ յիշեալ տեղեկագրին մէջ տեղ տալ անոր, չի նպաստեր շրջանային հարցերու կարգաւորումին:

Հայերու ցոյցին զուգահեռ, Հայ Դատի յանձնախումբին կողմէ Եւրոպական Խորհրդարանի անդամներուն նամակներ ալ ղրկուած էին, ցաւ յայտնելով զօրավար Մորիյոնի զանցառումին ու շեշտելով որ «մոռացում»ը ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ թէ՛ հայեւթուրք երկխօսութեան համար եւ թէ կրնայ Կովկասի անկայունացման առաջնորդող ազդակ ըլլալ:

Եւրոպական Խորհրդարանին նոյն նիստին խօսք առած է բնապահներու խումբէն Տանիէլ Գոհն Պէնտիթ, ըսելով որ ինք ու բոլոր խորհրդարանականները չեն ժխտեր Հայերու ցեղասպանութեան իրողութիւնը. այդ մասին շօշափելի փաստեր կան: Որքան ալ սարսափելի ըլլայ ատիկա իրեն համար, Թուրքիա իր անցեալը դիմակայելու կացութեան մէջ կը գտնուի: Անոնք որոնք այս մասին պնդումները կ'ուզեն որ տեղեկագրին մէջ տեղ տրուի, անոնք են որոնք Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան դէմ են: Այս խնդիրը պէտք է Թուրքիոյ մէջ վիճարկումի նիւթ դառնայ:

Տեղեկագիրը քուէարկութեան կը դրուէր Նոյեմբեր 15-ին:

Ի ԲԵՐԱՆՈՑ ՔՈՒՄՄԷ...

Ֆրանսայի Ծերակոյտին Նոյեմբեր 8–ի քուէարկութիւնը ուշագրաւ նորութիւն մը չեղաւ թրքական շրջանակներու ընթացիկ կեցուածքին մէջ: Ո՛չ մեծապոյն ողպաքանակի ուէր թերթերը չոնդալից վերտառութիւններով Ֆրանսան ամօթեցին, նզովեցին, ո՛չ ալ թրքական քաղաքական դէմքեր արհամարհանքի ու սպառնալիքի խառնուրդ պատգամներ արձակեցին, ինչպէս կ'ըլլար սովորաբար նման պարագաներու: Թէ՛ քաղաքական դէմքերը, թէ՛ մամուլը ընդհանուր առմամբ, գոնէ մեր տեսած չափով, չատ զուսպ կեցուածք ունեցան. բան մը որ կրնայ երկու ձեւով մեկնաբանուիլ. կամ այն է որ Թուրքիոյ ղեկավարութիւնը վերջապէս ընդունած է որ մինչեւ այսօր ունեցած ընթացքը - ուռթկումներ, սպառնալիքներ, ուրացում, ուրացում, ուրացում – ո՛չ համոզիչ, ո՛չ ալ արգելիչ ազդակ կ'ըլլայ ցեղասպանութեան աւրնչուած նախաձեռնութեան տէրերուն համար: Համկցած է վերջապէս, ինչպէս մենք, թէ ցեղասպանութեան նիւթը արեւմտեան օրակարգերու բերողը ո՛չ ոճիրին ինքն է, ո՛չ ալ յապաղած – մապաղած արդարութիւն բերելու մտահոգութիւնը...: Եւ կամ՝ Թուրքիա պատճառներ ունի չատ իրար չանցնելու...: «Ֆիկառօ»ի (Նոյեմբեր 9) նշումը թէ բանաձեւը Ծերակոյտէն ոչ մէկ ձեւով Ազգային Ժողով կ'երթայ, օրէնքի վերածուելու համար, այս առումով իմաստալից է. նոյնն է պարագան Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ի. Ճէմի կողմէ Հ. Վետրինի կատարուած խնդրանքին. առաջքը առնել բանաձեւին Ազգային Ժողովին օրակարգին վրայ տեղ գտնելուն, որպէսզի բանաձեւը օրէնքի կարգ չստանայ:

Զարգացումներու այս հանգրուանին, համբերելու եւ հոլովոյթը վերջնական նպատակին հասցնելու ջանքերու նոր շրջան մը բացուած է հայկական կողմին ու արդարութեան յապաղումէն լրջօրէն վրդոված քաղաքական դէմքերու համար: Խօսքը չի վերաբերիր միայն Ֆրանսայի: Նիսաէ – նիստ կը սպասուի Իտալիոյ Ազգային Ժողովին քուէարկութեան արդիւնքին, յետոյ, ԱՄՆ–ու Ներկայացուցչական Ժողովին կողմէ վերաքննութեան ու նոր քուէարկութեան, Գերմանիոյ Դաշնակցային Ժողովին յղուելիք առաջարկի մը նկատառման, եւ այլն: Քուլիսային նոր աշխատանք, նոր դիմումներ, ի հարկին ցոյցեր, հանրագրութիւններ, նիւթական միջոցներ անհրաժեշտ պիտի ըլլան հաւանօրէն, որպէսզի վճռական քայլեր արձանագրուին երկարատեւ, դժուարին այս պայքարին ճամբուն վրայ:

Ջանքերու եւ սպասումի ներկայ շրջանին թերեւս հետաքրքրականէն աւելի իմաստ կը ներկայացնեն թրքական կեցուածքի արտայայտութիւններ որոնք ինքնարդարացումի, կամ կնճիռը հարթելու հանդամանք կը կրեն երեւութապէս, բայց կը մատնեն այլ բան: Վերջին օրերուն նման երկու ուշագրաւ էջ հասաւ. մէկը Հայաստանի մամուլին ճամբով («Ազգ» Հոկտ. 28), միւսը՝ թրքական («Հիւրրիյէթ» Նոյ. 10): Առաջինը ուղղակի կապ չունի Ֆրանսայի Ծերակոյտին Նոյեմբեր 8–ի քուէարկութեան հետ, երկրորդը անոր արդիւնքներէն է:

Թրքական թերթին խմբագիրը Օ. Էքշի Նոյեմբեր 8–ի քուէարկութիւնը նախընթաց մը կը նկատէ, ըսելով որ Իտալիա, ապա Գերմանիա նոյն ճամբուն վրայ կը գտնուին: Զայրոյթ կը յայտնէ յատկապէս Գերմանիոյ ուր կ'ըսէ թէ Հայ Դատի շրջանակներուն ծանօթ անուններէն Թեսա Հոֆման հանրագրութիւն կը կատարէ որպէսզի ապահովէ երկրին դաշնակցային խորհրդարանէն նման քուէարկութիւն մը: Զայրոյթին հիմնական պատճառը այն է որ այս Գերմանուհին մօռցած ըլլալ կը թուի նացիներու ոճիրը: «Որպէս թէ հատուցում վճարել ու ներողութիւն խնդրել Գերմանացիներուն յոռի անցեալը, մեղքը կը ջնջէ» կը գրէ ան: Ապա հարց կու տայ. «Եթէ Բ. աշխարհամարտին յաղթական Հիթլէր եղած ըլլար, որեւէ տեղ պիտի խոստովանէի՞ք թէ ամօթ կը զգա՞ք եօթը միլիոն Հրեայի դահիճ ձեր զաւակներէն»:

Ուշագրաւ է նախ, անշուշտ ակամայ, նոյնացումը որ կ'ըլլայ նացիներու եւ Թուրքերու արարքներուն: Ապա, կայ խոստովանիլ – չխոստովանելու պարագային լռելեայն սահմանումը: Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի ջանքը երբ կը զետեղուի նացիներու ոճիրին զուգահեռին վրայ, կարելի՞ է մտածել որ գերմանուհին զատապարտելու մղումով եղած բան է միայն: Յստակ է որ այդ զուգահեռը հաստատ նստած ներկայութիւն է ոչ միայն Օ. Էքշիի, այլ նաեւ չատ մը Թուրք պատասխանատուի գլխուն մէջ: Արդարանալու, բացատրելու յաճախ ծիծաղելի ջանքն իսկ յանցաւորութեան ենթագիտակից զգացումը չի՞ մատներ: Ինչ կը վերաբերի խոստովանիլ – չխոստովանելու պարագային, Թուրք լրագրողին հարցումը կու տայ տառը բացատրութիւնը. եթէ Հիթլէր յաղթած ըլլար, Գերմանիա կը խոստովանէ՞ր իր ոճիրը: Ուրեմն, քանի որ Թուրքիա Ա. աշխարհամարտին պարտութիւնը յաջողած է իր չափով յաղթանակի վերածել, բնական է որ չխոստովանի 1915–ին կատարուածին պատասխանատուութիւնը: Անիկա կը գրէ երկրին ամէնէն ծաւալուն թերթին պատասխանատուն, մինչ Եւրոպական Միութիւնը անդամակցութեան հեռանկարով մարդկային իրաւունքներու յարգանքի, փոքրամասնութիւններու հաւասարութեան, մահապատիժի ջնջումի նման քաղաքակիրթ աշխարհի չափանիշներու իւրացում կ'ակնկալէ նոյն Թուրքիայէն: Անկախ՝ հայկական հարցին հեռանկարէն, կարելի՞ է արդեօք անկեղծօրէն յուսալ որ օր մը գիրար խաչաձեւեն Եւրոպայի ակնկալութիւններն ու ուժի օրէնքով գործելու թրքական աւանդութիւնը:

Նոյն լրագրողը նոյն էջով կրակ կը ժայթքէ Ֆրանսայի Անգարայի դեսպանին դէմ ալ որ ըսած է թէ Թուրքիա ոչինչ ձեռք կը ձգէ սպառնալիքներ արձակելով Ֆրանսայի հասցէին եւ ի վերջոյ տուժողը ինք կ'ըլլայ: Օ. Էքշի «աշխարհակալ» ոճ մը կը նշմարէ Պ. Կարսիայի արտայայտութեան մէջ, զինքը ծաղրելու մարմաջով մըն ալ «Մէօսիէօ լա ամպասատոր» կոչելով...: Գրութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ տողերով. «Առանց Աթաթիւրքի Թուրքիոյ մը մէջ, կարծէք չի բաւեր Ֆրանսայի Ծերակոյտին պատճառած սրտնեղութիւնը, կը պարտաւորուիք պատասխան փնտռելու հարցումին թէ ո՞վ կը ղրկէ այս տմարդիները որպէս դեսպան»:

Գերմանիոյ խօսէն քաղաքի թրքագիտութեան կեդրոնին տնօրէնն է Ֆ. Շէն որուն հետ հարցազրոյց մը ըրած է «Ազգ»ի թղթակցուհին: Ա. Յովսէփեան կ'ըսէ թէ ան «շատերի կարծիքով Գերմանիայում ապրող ամենաիեղինակաւոր թուրքն է»: Կրկնելէ ետք թէ Հայերը «ըրած են» Ադրբեջանի 20 տոկոսը, թէ Ռ. Քոչարեան չատ անտեղիտալի կեցուածք ունի Թուրքիոյ հանդէպ, ինչ որ սխալ է, եւ այլն, անուղղակի կերպով կը կատարէ բաւական հետաքրքրական խոստովանութիւն մը. խօսելով Անի քաղաքին վերակառուցման համար ԻՒՆԷՍՔՕ–ի թրքական իշխանութիւններու տուած 1 միլիոն 200 հազար տոլարին մասին որուն առնչուած չչուկներ կան թէ իւրացուած է, կ'ըսէ թէ այդ գումարը «ոչինչ» էր, եւ Թուրքիոյ արդիւնարերողներու պալատը յաւելեալ գումար յատկացուցած է այդ նպատակին: Ապա կ'աւելցնէ թէ ցեղասպանութեան բանաձեւին ԱՄՆ–ու օրակարգին գալուն պէս Թուրք կառավարութիւնը արգիլած է վերակառուցումը, որովհետեւ կառավարութիւնը զայրացած է Ռ. Քոչարեանին: Զայրացած է քանի որ զինքը կը նկատէ ամերիկեան բանաձեւին հեղինակը եւ կը մտածէ թէ անոր օրով դժուար են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Եթէ տխուր չըլլար, բաւական զուարճալի կ'ըլլար տեսնել թէ թրքական իշխանութիւններ, գիտական շրջանակներ հազար լեռնէ ջուր բերելէ ետք որպէսզի Անին ներկայացնեն սելչուքեան, օսմանեան, վրացական, վերջապէս որեւէ բան որ կապ չունենայ հայկական անցեալի մը հետ, անոր վերակառուցումը կը կապուի Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւի մը քննութեան: Խնդիրը անշուշտ աւերակ քաղաքին նորոգուելու – չնորոգուելու հարցը չէ, այլ՝ մատնուած կապը. ոչ հայկական ամէն պիտակի ենթարկուած ոստանին ու Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին միջեւ...:

Ֆ. Շէն կ'ըսէ նաեւ թէ ցեղասպանութեան զոհերու մասին չատերէ տրուած 2 միլիոնի թիւը առաջին անգամ կը լսէ: Պատահարը 85 տարուան անցեալ ունի եւ գործը եղած է «Օսմանեան կայսրութեան, ոչ թէ Թուրքերու»: Իսկ այսօր, Կովկասը լի է փոթորկումներու. կան Վրաստանի խնդիրները, Իրանի 35 տոկոսը Ադրբեջանցիներ են եւ եթէ հոն հակամարտութիւն ծագի, «կը ստեղծուի մեծ Ադրբեջան»: Այս հեռանկարը կը յանգի զուշակելի եզրակացութեան. «Հայերը պէտք է մոռնան պատմութիւնը»:

Անսուազն զուարճալի է տեսնել որ մարդիկ ինչպէս ամենալուրջը, ամէնէն զայրացածը, ամէնէն անմեղը, ամէնէն արդարը, ամէնէն ամէնէնը երեւալու ջանքին մէջ իրենց մասին կու տան ամէնէն հակոտնեայ պատկերը ուր ընդվզումը, վրդովումը կը վերածուին խոստովանութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՎԱՆԱԿԱՆԻ ՄԸ (ԴՈՄԻՆԻԿԵԱՆ ԿԱՐԳԷՆ) ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԳՐԱՒՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»). –

Այս տարուան, զբօսաշրջիկութեան նուիրուած իտալական լաւագոյն եւ կարեւորագոյն ամսաթերթի տնօրէնը (Թուրիզմօ – Միլանօ) հեռախօսով կը հաղորդէր ինծի որ 803.216 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն եւ 60 եւ բան մը աւելի միլիոն բնակչութիւն ունեցող Թուրքիոյ Զբօսաշրջիկութեան նախարութիւնը, զայրացած (սաստիկ) վերոյիշեալ ամսաթերթի, անցեալ Յուլիս թիւին մէջ լոյս ընծայած պատկերազարդ, անմեղ յօդուածէն, նուիրուած ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, փոխաբերաբար յորջորջուած ՍՈՒՐԲ ԵՐԿԻՐ, իր անթիւ վանքերուն եւ նահատակներուն համար, ՀՐԱՄԱՅԱԾ է դադրեցնել Թուրքիոյ զբօսաշրջիկութեան վերաբերող գովազդը, որպէս ՊԱՏԻԺ այդ «աններելի» եւ «անճաշակ» ամսաթերթին, որ համարձակեր է մեծն Թուրքիայէն 26, 77 անգամ փոքր Հայաստանին կարեւորութիւն տալ եւ ձրի 18 գունաւոր պատկերազարդ էջեր տրամադրել, մինչ Եփեսոսի «թրքական» եւ Անիի եւ Ախթամարի «Սելճուքեան» յուշարձաններուն մէկ էջնոց գովազդին համար, միլիոններ (լիր) ղանձել իր երկրի Զբօսաշրջիկութեան նախարարութենէն...:

Ակնյայտ է որ այս օրերուս, Թուրք պետութեան պետաճէէն կարեւոր մաս մը սկսած է յատկացուիլ Արեւմտեան կարգ մը երկիրներու, ինչպէս նաեւ Միացեալ – Նահանգներու Երեսփոխանական Ժողովի եւ Ծերակոյտի անդամներուն մէջ համոզում գոյացնելու համար որ 1915–ին Հայերն է որ «անմեղ» Թուրքեր կոտորած են ... եւ արտասահման փախած՝ որ չբռնուին ... Նախ ապաստան գտնելով Հայերու բարեկամ Սուրիոյ Տէր – Զօրի անապատին մէջ, ապա սարսափելով Քէմալի նորակազմ բանակներէն, հասած մինչեւ Ֆրէզնօ, Արժանթին, Աւստրալիա եւ Նոր Զելանտա...: Ով որ կասկած ունի, կրնայ երթալ եւ Իսթանպուլի դիւանները պրպտել. ան բաց է «լուրջ» պատմագէտներու առջեւ: Ականջը խօսի Վայնշթայնին եւ Լեւիսներու...:

Այժմ կրնաք երեւակայել թէ քանի՛, քանի՛ միլիոն տոլարներ պիտի խոստանային, կրօնաւորական աղքատութիւն ուխտած, Դոմինիկեան միաբան, Հայր Ռէթօրէին, պարզապէս ականատեսի իր վկայութեան ձեռագիրը ձեռք ձգելու համար: Այս պատմական, բացառիկ արժէք ներկայացնող ձեռագիրը, որուն իտալերէն թարգմանութիւնը եւ ներկայացումը լոյս տեսաւ միայն, այս տարի Մայիսին, եւ որուն արձագանգը տուի «Յառաջ»ի Հոկտ. 10–ի թիւին մէջ (թիւ 20.010), գրուած է ֆրանսերէն եւ կը կրէ հետեւեալ տիտղոսը –«Les chrétiens aux bêtes ! Souvenirs de la guerre sainte proclamée par les Turcs contre les chrétiens en 1915»:

Կրկին կ'անդրադառնամ այս գիրքին, քանի բազմաթիւ անձերէ թելադրուեցայ աւելի մանրամասնութիւններ հաղորդելու:

Զարմանալի կերպով բնագիրը տակաւին լոյս չէ տեսած, եւ փրոֆեսոր Մարքօ Իմփալիացցի հրատարակած՝ իտալերէն, առաջին հրատարակութիւնը կը հանդիսանայ եւ «գոփիրայթ»ի բաւական խիստ պայմաններով կը ներկայանայ...:

Հ. Ռէթօրէ, 73–ամեայ ծերունի միսիոնար մըն է 1915–ին եւ արդէն 41 երկար տարիներէ ի վեր կը ծառայէ Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ, նախ Մուսուլ, ապա Մար Եագուպ, նեստորական աւարիներու մօտ եւ ապա 27 տարի հոգեւոր – ուսումնական ծառայութիւն կը մատուցանէ Հայերուն, Վանի մէջ:

1841-ին Պուրժ (Կեդրոնական Ֆրանսա) ծնած այս գիտնական վանականը, քաջատեղեակ էր Հայոց լեզուին եւ պատմութեան, ինչպէս նաեւ քաղդէրէնի, ասորերէնի, քրտերէնի եւ օսմանեան թրքերէնի: Երեք տարի, հայերէն եւ քաղդերէն լեզու դասաւանդած է Երուսաղէմի Ս. Գրային ուսումնարանին մէջ: Ան կրնար վտանգաւոր եւ անբաղձալի վկայ մը հանդիսանալ, ծրագրուած եւ մօտալուտ Հայկական ցեղասպանութեան, ուստի 1914–ի վերջին օրերուն, իր երկու կրօնակից եւ ազգակից ընկերներուն հետ, հրահանգ կը ստանայ «ՎՏԱՐՈՒԵԼՈՒ» երկրէն:

Յառաջացած տարիքը, փոխադրութեան դժուարին պայմանները եւ Մարտինի կուսակալ՝ Հիլմի պէյին բարեացակամութիւնը, պատճառ կը դառնան որ անոնք երկու տարի գամուած մնան Մարտին, ուրտեղէն քիչ վերջ պիտի սկսէին հանել ու անցնիլ, իրենց գիւղերէն, քաղաքներէն, պապենական հողերէն արմատախիլ եղած ու քշուած մահուան կարաւանները Հայ ազգին:

Մինչ Հ. Ռէթօրէ օր–օրին գրի կ'առնէր իր տեսածներն ու լսածները, նոյն օրերուն, Հայկական գաւառներուն մէջ, ուրիշ բարի հոգի մը, Արմին Վէկներ, Գերմանացին, Թուրքերու դաշնակից եւ գործակից գերմանական բանակի սպան, ականատեսի աչքերով կը լուսանկարէր աչքերուն առջեւ կատարուող ամբողջ ցեղի մը ոչնչացումը...:

Կը յիշեմ, Արմին Վեկնէրի մահուընէ տարի մը առաջ էր, մօտաւորապէս, Հռոմի մէջ, ժամադրութիւն առի իր կողմէ եւ տեսակցեցայ Վեկնէրի հետ, շուրջ ժամ մը:

Վստահելով ձայնագրող մեքենայիս հրաշալի կարողութիւններուն վրայ, գրի չարձանագրեցի մեր խօսակցութիւնը եւ աւելի ուշ միայն անդրադարձայ որ ալեհեր Վեկնէրի կցկտուր նախադասութիւններէն չատ բան կարելի չէր քաղել:

Միակ հարցումը որ բառացիօրէն կը յիշեմ սա էր – Պ. Վեկնէր, ի՞նչ բան մղեց Ձեզ լուսանկարելու Հայ ժողովուրդի բեկորներու տառապանքն ու մահը – – ... Որպէսզի մարդկութիւնը ամչնայ նման հրէշներու ծնունդ տուած ըլլալուն... –

Վեկնէրի եւ իմ խօսակցութեան այս ձայներիզը, տակաւին մասունքի նման պահած եմ մօտս. անոր կցկտուր ձայնը, անապատի կոտորակուած կարաւանները կը յիշեցնէ ինծի ամէն անգամ...:

Ինչո՞ւ այս զուգահեռը Ռէթօրէի եւ Վեկնէրի միջեւ: Երկուքն ալ ՇԱՏ ԽԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ունին Հայոց ցեղասպանութիւնը ժխտող կամ ժխտել ուզող պետութիւններու, անոնց խօսարաններուն եւ ծերակոյտներուն դէմ:

Օսմանեան մայրաքաղաքը նստած դեսպաններու, եկեղեցական ներկայացուցիչներու մի քանի վերապրող փախստականներու վկայութիւնը չէ միայն, այլ երկու ՕՏԱՐ եւ անկողմնակալ անձերու աչքերուն առջեւ կատարուող ողբերգութիւնը, որուն ակամայ՝ բայց գիտակից վկայութիւնը կու տան:

Ֆրանսա ապրող եւ յատկապէս փարիզաբնակ մեր երիտասարդ մտաւորականներուն, ջերմօրէն կը թելադրեմ որ հետաքրքրուին Հ. Ռէթօրէի ձեռագիրով, որ պահուած է Փարիզ, Դոմինիկեան Հայրերու «Le Saulchoir» Դիւանին մէջ:

Ով գիտէ տակաւին քանի՛ նման ձեռագիրներ կարելի է գտնել, Յիսուսեան, Ֆրանչիսկեան, Վեղարաւոր կրօնաւորներու դիւաններուն մէջ, որոնք առաքելութիւններ ունէին Օսմանեան հողերու վրայ:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Պ.

Նոյեմբեր 7

INTERVENTIONS AU SÉNAT

(NUIT DU 7 AU 8 NOVEMBRE)

Discours de Jean-Claude GAUDIN sur sa proposition de loi relative à la reconnaissance du génocide arménien de 1915

PROCEDURE DE DISCUSSION IMMEDIATE
PRISE DE PAROLE
CONTRE
L'EXCEPTION D'IRRECEVABILITE

Monsieur le Président, Monsieur le Ministre, Mes chers collègues,

Vous venez d'entendre les arguments avancés par notre collègue Jacques-Richard DELONG qui a souhaité défendre devant vous une exception d'irrecevabilité.

Si je souhaite prendre la parole, ce matin, contre cette motion de procédure, c'est que je ne suis pas convaincu par les arguments qu'il vient de vous présenter. Je les combats et je ne me contente pas de vous le dire, je vais essayer de vous le démontrer.

Une proposition de loi vous a été présentée par notre éminent collègue Jacques PELLETIER, qui en sa qualité d'ancien Médiateur de la République est un homme qui a profondément le sens du consensus et saura, je l'espère, le faire naître entre nous. Cette proposition de loi est consensuelle dans la mesure où des sénateurs de chaque groupe politique de notre assemblée ont accepté de la cosigner. Ce cas est suffisamment rare pour que je me permette de le souligner solennellement à cette tribune.

Ce texte ne veut, et j'insiste sur ce point, en aucune manière rendre le gouvernement Turc actuel responsable des atrocités perpétrées en 1915. Loin de nous cette idée, et je tiens à le dire à notre collègue DELONG.

Il ne s'agit nullement pour nous de nous substituer à la Turquie dans la gestion de son histoire. Il s'agit d'un acte du Parlement français, qui s'honorerait de cette reconnaissance pour et devant l'Histoire.

Car même si cette proposition de loi commune n'est, juridiquement, pas la même que celle votée en mai 1998 à l'Assemblée nationale, elle l'est sur le fond.

Les termes en sont rigoureusement les mêmes, l'article unique étant rédigé de façon strictement identique. Et si le Sénat reconnaissait officiellement aujourd'hui le génocide arménien de 1915, comme l'ont fait les députés au Palais Bourbon il y a deux ans, le Parlement français aura, dans son ensemble et sur le fond, reconnu ce premier génocide du 20ème siècle.

Mais, je le répète, cette démarche n'a nullement pour but d'opposer notre pays, la France, à la Turquie.

Certains nous diront que le moment est mal choisi. Depuis plusieurs années, le discours est en effet toujours le même :

La situation au Proche-Orient est explosive. Oui en effet, elle l'est, parfois même très gravement, mais, hélas, elle l'est très souvent. Pouvons nous vraiment en prendre prétexte pour refuser la reconnaissance légitime d'un massacre dont la vérité historique est avérée ?

D'autres nous diront que les intérêts économiques de notre pays passent par des marchés très importants avec la Turquie. Mais n'est-ce pas quelque peu immoral d'avancer cet argument lorsqu'on traite d'un sujet aussi grave que la reconnaissance d'un génocide et de centaines de milliers de morts ?

D'autres encore diront que la loi n'a pas à qualifier l'Histoire. Cela a été un argument supplémentaire lorsque j'avais demandé, lors de la précédente session, l'inscription à l'ordre du jour de la proposition de loi portant reconnaissance du génocide arménien de 1915.

Mais pourtant, mes chers collègues, le Sénat a eu l'occasion, plusieurs fois, en cette enceinte, de qualifier l'Histoire et notamment, il n'y a pas si longtemps au sujet des Justes pour Israël et au sujet de la guerre d'Algérie. Alors, encore un nouveau prétexte ? Il me semble bien, malheureusement, que oui...

D'autres enfin diront que la Chambre des représentants du Congrès des Etats-Unis s'apprêtait, il y a peu de temps, à voter la reconnaissance du génocide arménien et que sous l'influence du Président Bill CLINTON, elle y a,provisoirement je l'espère, renoncé. Est-ce un exemple à suivre ? Permettez-moi, mes chers collègues, d'en douter fortement...

Il y aura toujours de multiples raisons et de nombreux arguments qui seront avancés pour nous demander de renoncer, de nous taire, de taire la voix des représentants du peuple. Mais elle ne se taira jamais tant qu'elle n'aura pas donné satisfaction aux représentants des communautés arméniennes.

Peut-être que si nous attendons encore, d'autre raisons vont émerger pour nous demander de reculer et de nous imposer le silence. L'accumulation de l'ensemble de ces arguments, chaque fois différents au demeurant, que ce soit la situation au Kosovo ou encore dans le Sud Caucase, montre d'ailleurs qu'aucun d'entre eux n'est réellement valable ni vraiment justifiable au regard de ce qui s'est passé en 1915.

Je suis de ceux qui pensent, du fond du cœur, que l'on ne peut pas mettre en balance d'un côté la reconnaissance d'un génocide aussi terrible et atroce que celui dont à été victime le peuple arménien et d'un autre côté les intérêts économiques et diplomatiques de la France.

Bien sûr, nous savons tous que d'autres génocides ont été perpétrés à travers l'Histoire. Celui de la Shoah nous revient immédiatement en mémoire. Mais d'autres aussi ont été commis à travers le monde, dans plusieurs pays, parfois même beaucoup plus récemment qu'en 1915.

Sans doute faudra-t-il les reconnaître aussi, pour rétablir la vérité face à l'Histoire, pour sensibiliser les générations futures des désastres qui ont eu lieu dans le passé, pour que jamais les mêmes événements ne puissent se reproduire.

Mais aujourd'hui, nous parlons du génocide arménien. Ne mélangeons pas des événements aussi dramatiques et qui méritent chacun un traitement à part.

J'ai entendu que certains souhaitaient élargir notre débat de ce soir à des atrocités qui ont été perpétrées en d'autres lieux, en d'autres temps. C'est tout à fait respectable mais je ne crois pas qu'il faille entrer aujourd'hui dans ce débat. Consacrons nous ce soir au peuple arménien et à lui seul, il le mérite.

Je tiens à rappeler ici que les communautés arméniennes de France se sont parfaitement intégrées à notre population. Beaucoup d'Arméniens sont des éléments moteurs dans de nombreux domaines tels que ceux de la politique, de l'économie ou de la culture, où s'est particulièrement illustré le célèbre et talentueux metteur en scène de cinéma, Henri VERNEUIL. Tous demandent, avec insistance et depuis toujours, la reconnaissance par la France du drame dont leurs ancêtres ont été victimes.

Je vous le dit sincèrement, mes chers collègues, et je vous le dit solennellement: le moment est venu.

Le moment est venu pour notre assemblée de reconnaître officiellement ce génocide, après avoir affiché de nombreuses réticences, infondées à mes yeux car la Turquie elle-même s'honorerait d'accepter le principe de notre démarche. Si la Turquie veut à terme intégrer l'Union Européenne, et nous savons tous qu'elle souhaite nous rejoindre, elle doit être en mesure d'assumer pleinement son passé. Elle doit prendre exemple sur l'Allemagne, qui a immédiatement reconnu sa resbonsabilité dans l'holocauste juif.

Ce n'est nullement une honte ni une humiliation pour une nation que de reconnaître une telle responsabilité : c'est un devoir de mémoire envers l'Histoire.

Par respect pour le peuple arménien, je crois foncièrement que la Turquie doit, une fois pour toute, abandonner les thèses négationnistes. Si elle veut jouer pleinement son rôle à l'avenir au sein de l'Europe, il faut qu'elle accepte sa propre Histoire, même si elle est cruelle et douloureuse à assumer.

La Haute Assemblée est attachée à la Déclaration des Droits de l'Homme, elle l'a montré à de nombreuses reprises. Elle est attachée aux valeurs de liberté et a condamné de tous temps les thèses idéologiques, d'où qu'elles viennent, qui ont abouti à des drames sanglants pour l'humanité.

Aujourd'hui, elle doit poursuivre dans cette voie et accepter de discuter sur le fond la proposition de loi qui a été signée par un membre de chaque groupe politique du Sénat.

Les Nations Unies, à travers le rapport Whitaker et par le biais de sa Commission des Droits de l'Homme, ont reconnu ce génocide en 1985. Le Parlement Européen, sous la forme d'une résolution conditionnelle, a lui aussi, deux ans après, reconnu ce génocide. En 1998, ce fut le tour de l'Assemblée nationale française.

Aujourd'hui, à nous de compléter cette reconnaissance par un vote favorable du Sénat qui, même si notre proposition de loi ne deviendra pas, juridiquement parlant, une loi de la République ce matin, permettrait de dire que les deux chambres du Parlement français ont, chacune de leur côté, reconnu le génocide arménien de 1915.

Faire en sorte que la date du 8 novembre 2000 soit une date historique pour la communauté arménienne: voilà notre objectif ce matin.

C'est pour toutes ces raisons que je considère que cette exception d'irrecevabilité n'est pas acceptable.

Je la combats et je souhaite que le Sénat en fasse de même en la repoussant sans réserve afin que nous puissions examiner, dès maintenant, la proposition de loi commune dont notre collègue Jacques PELLETIER a été le brillant porte-parole.

Je vous remercie mes chers collègues.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՀԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Պանդոկ վերադարձին անջատումը եղաւ սովորականին պէս: Վերջին գիշերն էր Պալաթօնի եզրին: Հետեւեալ առաւօտ Պուտափէշտէն օդանաւը պիտի առնէին եւ կեանքը պիտի վերսկսէր Ֆրանսա, այնպէս ինչպէս էր շաբաթ մը առաջ:

Ան մարեց ելեկտրական լոյսը: Նստած էր իր անկողնին մէջ: Կռնակը տուած պատին երիտասարդ աղջիկը աչքերը սեւեռած էր լճին ուր ձկնորսի լոյսեր կը պլպլային շատ հեռուն: Ան կը տեսնէ՞ր զանոնք: Իր մտածումները վերստին ուրիշ տեղ էին: Ֆրանսա, իր ծննդավայրը, Կրընոպլը: Աչքին առջեւ կուգար իր հայրը զոր սիրած էր անկասկած աւելի քան իր մայրը: Իրաւ է հայրն ալ փոխադարձած էր եւ յաճախ գացած էին միասին պտոյտներու, մանաւանդ երբ աղջնակ մըն էր տակաւին: Կը յիշէր ուրիշ պտոյտներ. ան մանաւանդ որ աւարտած էր արկածով: Եւ այդ արկածն էր պատճառը որ այս գիշեր օտար երկրի մը մէկ մեծ պանդոկին մէջ կը գտնուէր: Անկողինը... Միայնակ: Ու վաղը այդ ալ պիտի անցնէր յիշատակներու շարքին մէջ:

Փորձեց քնանալ, գոցեց աչքերը: Սպասեց որ մոռնայ ամէն ինչ: Զայրացեցաւ: Չկրցաւ մոռնալ որ քանի մը քայլ անդին, առանձին սենեակի մը մէջ տղայ մը պատրաստ էր զինքը ընդունելու: Պահ մը եւս մնաց իր որոշումին վրայ. պիտի չերթար...

Ժամանակը կը սահէր: Կը շարունակէր փնտռել քունը որ կը յամառէր մերժել ժամադրութիւնը: Զարթուցիչ ժամացոյց մը յարակից սենեակէն զանգահարեց: Ան ոտքի ելաւ: Ժամը մէկը տասը կ'անցնէր: Մտած էր ուրեմն արդէն օրւան մէջ ուր վերջ պիտի գտնէր Փիէրի ընկերակցութիւնը: Ան թէ գոհ էր եւ թէ մելամաղձոտ բան մը կորսնցնելու գաղափարը կը ճնշէր իր վրայ: Բայց ինչ էր այդ բանը: Սէրը արդեօ՞ք: Թերեւս միայն այր մարդու մը ներկայութիւնը, պաշտպանութիւնը:

Ան ոտքի էր մօտը պատուհանին որ կը բացուէր լճին վրայ: Մութ էր: Լուսինը կորսուած էր ամպերու ետեւ: Ձկնորսներուն լապտերները անհետացած էին անկասկած մշուշին մէջ:

Մանկամարդ աղջիկը զգաց որ կը մըսէր: Մերկ էր նիլոն գիշերազգեստին տակ: Թիկնոց մը առաւ իր ուսերուն վըրայ: Զգաց ծանրութիւն մը թիկնոցին աջ կողմը: Ձեռքը դրաւ գրպանը: Փիէրի սենեակին բանալին էր: Կախուած էր շըրջանակաձեւ մետաղէ մը որուն վրայ սենեակին թիւը կար: Թիւ 26...

Ան քիչ մը զգոյշ աղմուկ չընելու համար նրբանցքին մէջ, բայց անսպասելիօրէն համարձակ մօտեցաւ թիւ 26-ին. դիւրաւ մտցուց բանալին կղպանքին մէջ, դարձուց ու հրեց դուռը կամաց մը: Արդեօ՞ք պիտի արթնցնէր Փիէրը:

Փիէր արթուն էր: Ան տեսաւ, աղօտ լոյսի մը տակ, հեռուն սենեակին անդին անկիւնը անկողինին վրայ երկու մերկ մարմիններ որոնք կը գալարուէին... Ան աւելի կռահեց քան թէ տեսաւ որ կինը Էլէնան էր, իսկ այրը, ոչ մէկ տարակոյս, Փիէրն էր: Ճանչցաւ զայն երբ տղան գլուխը վերցուց ու նայեցաւ դէպի կիսաբաց դուռը:

Աղջիկը չկրցաւ զսպել ճիչ մը, բայց անմիջապէս ետ ետ գնաց, գոցեց դուռը ու վազեց դէպի իր սենեակը: Գիշերը անցուց գրեթէ անքուն իր անկողնին մէջ, մերթ դողալով ամբողջ մարմնով, մերթ լալով եւ երբեմն ալ վերագտնելով իր հըպարտութիւնը: Հպարտ էր իր կուսութեամբը:

Երբ պանդոկին ընդունելութեան գիւանէն պաշտօնեան զանգահարեց ըսելու համար թէ ժամանակ է արթննալու, Ան արդէն պատրաստ էր, հագուած ու պայուսակը գոցած: Երկար լոգանք մը զինքը քիչ շատ կազդուրած էր: Վար իջնելէ առաջ կեցաւ պահ մը հայելիին առջեւ: Ինքզինքը գտաւ տժգոյն ու գեղեցիկ: Ու խորհեցաւ թէ դժուար ժամեր պիտի ունենար ամբողջ օրը Փիէրի ընկերակցութեամբ– Ինչպէ՞ս պիտի խօսէին իրարու հետ, ի՞նչ պիտի խօսէին:

Դերասան պէտք էր ըլլալ այսպիսի պարագայի մը մնալու համար եւ պաղարիւն եւ բնական: Ինչո՞ւ չէ, դերասան, մտածեց Ան եւ երբ հանդիպեցաւ նախաճաշի սեղանին շուրջ իր ճամբորդութեան ընկերոջը, լաւ խաղաց իր դերը, ըրաւ այնպէս իբր թէ ոչինչ պատահած էր գիշերը: Փիէր՝ պահ մը անակնկալի եկած, ինքն ալ բռնեց նոյն դիրքը, հիանալով միեւնոյն ժամանակ Անի այդ կարողութեան վրայ: Աղջկան կամքի ուժը կ'երեւի մեծ է, ըսաւ ինքնիրեն: Ու յետոյ մտածեց՝ այդ ուժը սակայն խախտած էր պահ մը, քանի որ ի վերջոյ Ան եկած էր իր սենեակը: Դժբախտաբար քիչ մը ուշ...

Ան Էլէնայէն հրաժեշտ առնելու առիթ չունեցաւ. Հունգարուհին մէջտեղ չելաւ առաւօտուն:

Զոլթան եւ Օլկա ընկերացան Ֆրանսացիներուն մինչեւ օդակայան: Ան առաջինն եղաւ շնորհակալութիւն յայտնելու Հունգարացիներուն իրենց վերապահած սքանչելի ընդունելութեան համար: Օդանաւը ճամբայ ելաւ կէս ժամ յապաղումով: Զոլթան եւ Օլկա մեկնած էին արդէն:

Օդանաւին մէջ, ճամբորդութեան ամբողջ ընթացքին Ան քնացաւ: Փիէր եւս կը մրափէր երբեմն. երբ աչքերը կը բանար, կը նայէր Անի դէմքին, կը գտնէր զայն խաղաղ ու սիրուն, եթէ ոչ շատ գեղեցիկ ու խոր փափաք մը կը զգար արթնցնելու աղջիկը, իր թեւերը անցընելու անոր մէջքին, գլուխը հանգչեցնելու ուսերուն վրայ եւ այդպէս, թերեւս, քնանալու: Փիէր համարձակութիւնը չունեցաւ սակայն այդ փորձը կատարելու:

Օրլի, մաքսէն անցնելէ վերջ միասին, Փիէր ըսաւ իր ընկերուհիին՝

«Եթէ կը փափաքիս, հոս կրնաք արդէն զատուիլ ու վերջ տալ դերասանի մեր ասպարէզին»:

Ան վար ձգեց իր ձեռքի պայուսակը, իր հոլանի թեւերը անցուց տղուն վիզին շուրջ ու սիրուն ժպիտով մը, սեւեռելով իր աչքերը Փիէրի աչքերուն մէջ, անզուսպ խանդաղատանքով մը ըսաւ.

«Ոչ, ոչ, կ'ուզեմ մնալ առ յաւէտ քեզի հետ...

Չենք գիտեր թէ պիտի մնան առ յաւէտ միասին: Գիտենք միայն որ հինգ շաբաթ վերջ Փիէր եւ Ան ամուսնացան ու Փիէր՝ որ սիրահարած էր մանաւանդ Անի թեւերուն, սկսաւ սիրել ամբողջովին իր կինը: Ան այլեւս չաշխատիր դեղի գործատանը մէջ եւ կը սպասէ իր առաջին զաւկին ծննդեանը:

(Տար. 7, եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

յառաջացնել՝ պանթէոնի պահպանութեան եւ բարեկարգման համար:

Դեսպանատունը կ'ըսէ, թէ նախնական ուսեալներու համաձայն, եղածը գողութեան դէպք է: Գողցուած են «գունաւոր մետաղներ»: Ուստի՝ ազգամիջեան «ատելութեան ոճիր» չէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝ Լիոնել Ժոսփէն, Նոյեմբեր 14-ին յայտարարեց թէ առժամապէս վերջ կը տրուի անասնական ալիւրներուն գործածութեան կենդանիներուն համար: Նոյն օրը «խենթ կով»ի 3 նոր պարագաներ յայտնաբերուած էին Ֆրանսայի մէջ: Նոյն ատեն նահանգապետ Ժան - Փօլ Փրուսթի յանձնուեցաւ այդ ալիւրներու բնաջնջման գործողութիւններու ներդաշնակումը:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ Եւրոպայի Ատեանը դատապարտած է Թուրքիան, Նոյեմբեր 14-ին «կեանքի իրաւունքի բռնաբարման» մեղադրանքով: Դիմողը՝ Պէչիր Թաշ, ծնած 1943-ին, կը պնդէր որ տղան՝ Մուշին անհետացած է 1993-ին երբ զինուոր էր եւ սպաննուած է ապահովութեան ուժերու կողմէ:

ՊՈՒՇ 300 ձայներու առաւելութիւն մը ունէր Ֆլորիտայի մէջ, ըստ Նոյեմբեր 14-ի լուրերուն: Թալահասիի դատաւոր մըն է որ, ի վերջոյ, արտօնած էր որ վերջ դնէ հաշուարկումը եւ արդիւնքն այն եղած էր որ Պուշ 2.910.492 ձայն ստացած էր եւ Ալ Կոր՝ նուազ 300:

Ժ. ՇԱՊԱՆ - ՏԷԼՄԱՍԻ յիշատակին պատարագ մը մատուցուեցաւ Նոյ. 14ին, Սէն - Լուի տէ զ'Էնվալիտ Եկեղեցւոյ մէջ, ի ներկայութեան պետական եւ քաղաքական դէմքերու, սկսեալ Հանրապետութեան Նախագահ Ժագ Շիրաքէն որ դամբանական մը խօսեցաւ, ինչ որ ըսել տուած է Շապանի մէկ բարեկամին. - «Շապան, Ցիսուսի հակառակ, յաջողեցաւ իր ներբողը ընել տալ Յուդայի»: Արդարեւ, անցեալին (1974) Շիրաք բաւական աշխատանք թափած էր որպէսզի նախագահ ընտրուի Ժիսքար, երբ Շապան թեկնածու էր: Շապան թաղուեցաւ Պորտոյի մերձաւոր մէկ գիւղը, ուր տուն մը ունէր: Ըստ սովորութեան, միայն զօրեղներով կ'ոգեկոչուի Շապան - Տէլմաս եւ կը մոռցուի թէ ինչո՞ւ ստիպուեցաւ հրաժարիլ վարչապետի իր պաշտօնէն, 1972 Յուլիսին: Մեղաւորն էր «Գանար-Անշէնէ» որ շարք մը փաստաթուղթեր հրատարակած էր, որոնք ցոյց կու տային թէ նախարարապետը մէկ սու տուրք չի վճարեր:

Ժ. Փ. ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ, Ներքին նախկին նախարարը, Նոյեմբեր 14-ին Միւթիւալիթէի սրահին մէջ ելոյթ ունենալով, խիստ կերպով ձաղկեց Ժոսփէնի գործական քաղաքականութիւնը, ամբաստանելով նախարարապետը որ ընտրապայքար սկսած է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Նոյ. 15-ին կը բացուէր Եւրո Միջերկրականեան վեհաժողովը, որու կը մերժէ մասնակցիլ Սուրիա, չուզելով որեւէ չփում Իսրայէլի հետ: Սուրիա եւ Լիբանան չատ «անորոշ» կը գտնեն Եւրոպայի 15երկու դիրքը Մերձաւոր - Արեւելքի կացութեան նկատմամբ: Հաւանական կը նկատուէր որ Լիբանան ալ հետեւի Սուրիոյ օրինակին:

ԲՈՐԻՍ ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻ որոշած է Ռուսաստան չվերադառնալ եւ ուրեմն պիտի չներկայանար արդարադատութեան Նոյեմբեր 15-ի հրաւէրին: Կ'ըսէ թէ այդ որոշումը տուած է իբրեւ հետեւանք մրնայուն եւ աճող ճնշումներուն:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ, երեսփոխանական ընտրութիւններու ընթացքին եւ վերջին օրը (Նոյեմբեր 14) բուռն բախումներ տեղի ունեցած են, չորս հոգի սպաննուած է ոստիկանութեան կողմէ եւ 200 վիրաւոր կայ: Բախումները ծայր տուած են երբ ոստիկանական ուժեր արգիլեր կը հանդիսանային, որ քուէարկողներ քուէարկեն այն ընտրական շրջանակներուն մէջ, ուր խալամապաշտները կը մրցակցին իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան հետ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել թէ, կիրակի, Նոյեմբեր 19-ին, ժամը 11-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Փարիզի Հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ Եկեղեցին
13, rue du Perche — 75003 Paris

ՓԵՐՈՒԶ ԹԵՐՋԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Արփաճեան, մահացած Պէյրութ, Հոկտեմբեր 14-ին)

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը՝ 20.45-ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 19, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգիստ կը կատարուի Մայր Տաճարի բարերար եւ Վարչական Խորհուրդի նախկին ատենապետ՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ-ԿԱԲՐԻԷԼ ՄՈՒՄՃԵԱՆԻ

յիշատակին, անոր մահուան Դ. տարելիցին առթիւ:

«Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -
Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 19-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին:

⁂

Կապ. Խաչ - Սէն Ժերոմ - Զաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան Նոյեմբեր 19, Կիրակի ժամը 10-ին Թաղիս Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Տարեկան Վիճակախաղ (LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար - Օտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի տարեկան վիճակախաղը՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26,
ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille

Հաճելի մթնոլորտ, գեղեցիկ նուէրներ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՅՍԻ ՑԱՒԵՐ»

հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» -
ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
Ընթերցում՝ Ժ. Զօլաքեան

Կիրակի, Նոյ. 26, ժամը 16.30-ին

Հ.Բ.Ը.Մ. Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

INVITATION

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption, par l'Arménie, du christianisme comme religion d'état

Monologue d'Arménie sur Fond Musical

interprété par
ROUZAN HAGOPIAN, d'Erevan

Vendredi 17 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Issy-les-Moulineaux

Samedi 18 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
Alfortville

— Libre participation aux frais —

«ՄԿՆԻԿ» ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

«ՀԱՅՈՑ ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊ՝ ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ»

Բանախօս՝ Փրոֆ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 20.30-ին

Հայ Ուսանողական Տուն
57, Boulevard Jourdan — 75014 PARIS

Օժանդակութեամբ՝ Հայ Ուսանողական Տան

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

LES SAMEDI ET DIMANCHE 2 ET 3 DECEMBRE
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchars — etc.

Livres, Philatélie arménienne
Brocante, Antiquités
Epicerie fine arménienne
Vêtements, Cadeaux, etc...

- BAR
- RESTAURANT
- TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ A LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMENIE ET AU KARABAGH

CHENE

au Collège SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon - 92310 SEVRES — Métro: Pont de Sèvres / — Parking gratuit assuré —

Pour tous renseignements, ☎ 01. 46. 63. 48. 74

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"

Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ 04 91 77 84 70 Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17
VENDREDI
17 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·038 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.038

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՒ ՃԱՆՉՆԱԼՈՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, Նոյեմբեր 15-ին Եւրոպական Խորհրդարանը քուէարկութեան պիտի յանձնէր ինչ կը վերաբերէր զոր. Ֆ. Մորիլյոնի տեղեկագրին, Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան մասին։

Չորեքշաբթի օր, ուրեմն Սթրազպուրկի Խորհրդարանը պիտի ձեռնարկէր այդ քուէարկութեան, որու կարգ մը յօդուածներուն յաւելումներ առաջարկուեցան եւ ընդունուեցան։

Այսպէս, 18-րդ պիս (նոր) պարբերութեան, Կանաչներու կողմէ Տանիէլ Գոհն-Պէնտիթ հետեւեալ յաւելումը (ամանտըման թիւ 17) առաջարկեց. –

[Le Parlement] Invite à cet égard le gouvernement turc à entamer un dialogue avec l'Arménie en vue notamment de rétablir des relations diplomatiques et commerciales normales entre les deux pays et de lever le blocus actuellement en vigueur.

Այս յաւելումը քուէարկուեցաւ ձեռամբարձ, շատ լայն մեծամասնութեամբ։

Ապա, յոյն (աջ) երեսփոխան Տիմիթրաքոփուլոս, որուն միացած էին 35 եւրոպացի երեսփոխաններ զանազան հոսանքներէ, առաջարկեց 10-րդ պարբերութեան կցել հետեւեալ յաւելումը թիւ 25.–

[Le Parlement] Invite en conséquence le gouvernement turc et la Grande Assemblée nationale à accroître leur soutien à la minorité arménienne —qui représente une part importante de la société turque— notamment par la reconnaissance publique du génocide que cette dernière a subi avant l'établissement d'un Etat moderne en Turquie.

Այս յաւելումը ստացաւ 234 թեր քուէ, 213՝ դէմ, 93 երեսփոխաններ ձեռնպահ մնացին։

Այս առթիւ, Հայ Դատի Յանձնախումբերու Եւրոպական Պատուիրակութիւնը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է, ուր կ'ըսէ ի միջի այլոց. –

Treize ans après avoir reconnu le Génocide des Arméniens, le mercredi 15 novembre 2000, le Parlement Européen, dans un rapport intitulé : "progrès accomplis par la Turquie sur la voie de l'adhésion", a appelé la Turquie à reconnaître à son tour le génocide des Arméniens. Les Comités de Défense de la Cause Arméniennes d'Europe considèrent cet appel comme un **soutien apporté à la poignée de défenseurs turcs** des Droits de l'Homme, qui mettent leur vie en danger en œuvrant en faveur de la reconnaissance de ce génocide dans leur pays. La Turquie reste à ce jour le seul état négationniste du monde. C'est aussi un avertissement donné à la Turquie, signalant qu'elle ne peut plus continuer à orchestrer une campagne mondiale de négation du génocide par le **chantage économique et politique,** sans diminuer ses chances de progrès démocratique, et sans mettre en danger l'équilibre fragile du Caucase.

Զոր. Մորիլյոն համամիտ չէ եղած, անշուշտ, այս յաւելումներուն իր տեղեկագրին մէջ, իր տեսակէտն այն է որ ցեղասպանութեան հարցին յիշատակումը չի նպաստեր խաղաղութեան եւ շրջանի կայունութեան։

Եւրոպական Խորհրդարանին այս որոշումին կ'արձագանգէր Ֆիկարօ (Նոյ. 16) եւ իր լրատուութիւնը կը խորագրէր. – U. E.

LA TURQUIE APPELEE A RECONNAITRE LE GENOCIDE ARMENIEN

Ապա, կը գրէր թէ Եւրոպական Խորհրդարանը հրաւիրեց Թուրքիան որ ճանչնայ 1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնը, կարենալ բանակցութիւններու ձեռնարկելու համար Եւրոպական Միութեան հետ, իր անդամակցութեան համար։ Թուրք կառավարութիւնը կը հրաւիրուի նաեւ աւելի զօրավիգ ըլլալու հայ փոքրամասնութեան։ Թերթը կ'աւելցնէ թէ բանակցութիւնները կրնան սկսիլ միայն երբ Թուրքիա յարգէ ինչ որ կը կոչուի Գոփընհակէնի չափանիշները ժողովրդավարութեան եւ մարդկային իրաւանց մարզերուն մէջ։

Թիւրիմացութեանց առաջքն առնելու համար, ճշդենք որ այս որոշումները որեւէ ձեւով նախապայման չեն Թուրքիոյ անդամակցութեան, սա պարզ պատճառով որ Եւրոպական Խորհրդարանը օրէնսդրական իրաւասութիւն չունի։ Նախապայմանը Եւրոպական Միութիւնը կրնայ դընել։

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Եւրոպական Խորհրդարանի Թուրքիոյ վերաբերեալ տեղեկագրին մէջ կատարուած յաւելումներուն առթիւ, Արտաքին Նախարարութեան բանբերը՝ Արա Պապեան յայտարարած է թէ Նախարարութիւնը «մեծապէս ողջունում է Եւրոխորհրդարանի Թուրքիայի վերաբերեալ յատուկ զեկոյցի մէջ Հայաստանի եւ Հայերի վերաբերող դրոյթների ներառումը»։ Ա. Պապեան աւելցուցած է որ կը խորհին թէ այդ քայլը լուրջ խթան կը հանդիսանայ Թուրքիոյ՝ սթափ գնահատելու համար իր անցեալը եւ երկխօսութեան մտնելու Հայաստանի հետ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրք քաղաքական շրջանակները եւ մամուլը խիստ հակազդեցութիւն ցոյց տուած են Եւրոպական Խորհրդարանին քուէարկութեան։ «Միլլիյէթ» (Նոյ. 16) ակնարկելով նոյն երեկոյեան մրցումին արդիւնքին, Ա. Էջէն խորագրած է. «Կոլ մըն ալ ցեղասպանութենէն արձանագրեցին»։ Աւելի լայն տեղ տուած է «Հիւրրիյէթ»ը որ նոյնպէս Ա. Էջէն խորագրած է. «Շիլ Եւրոպա»։ Ներսի էջերուն մէջ «Կրկին հայկական հարուած» խորագիրով կը նկարագրէ Եւրոպական Խորհրդարանին Նոյեմբեր 15-ի նիստը։

Թուրքիոյ վերաբերող զոր. Ֆ. Մորիլյոնի տեղեկագրին Կիպրոսի առընչուած կէտն է որ ամէնէն աւելի զայրոյթ պատճառած է Թուրքերուն. յատկապէս Կիպրոսի Թրքական գօտիներուն տրուած «գրաւման ուժեր» որակումը։ Այդ յօդուածով ըսուած է. «Պէտք է ապահովուի Կիպրոսի հիւսիսի շրջանին գրաւման ուժերուն նահանջը եւ Թուրքիա պէտք է շարունակէ մասնակցիլ լուծում փնտռելու ջանքերուն»։

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ի. Ճէմ տեղեկագրին վրայ աւելցըւած Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին առընչութեամբ հեռաձայնի բազմաթիւ խօսակցութիւններ ունեցած է եւրոպացի խորհրդարանականներու հետ։ Բանբերը ըլլալով Թուրքիոյ հակազդեցութեան, ան ըսած է. «Այլեւս շատ դժուար է մտածել որ Եւրոպական Խորհրդարանը թըրքական հանրային կարծիքէն յարգանք եւ վարկ պիտի վայելէ։ Որովհետեւ հակառակ Եւրոպական յանձնախումբին ու խորհուրդին բոլոր ջանքերուն, Խորհըրդարանին Թուրքիոյ ուղղուած չիլ ակնարկը ոչ մէկ փոփոխութիւն կը կրէ»։

Թուրքիոյ վարչապետը Պ. Էճեվիթ Խորհրդարանի անդամ երկիրներուն վարչապետներուն ու բարձրաստիճան ղեկավարներուն ղրկուած նամակով մը տեղեկացուցած է. «Թուրքիա Կիպրոսի հարցին ու Եւրոպական Միութեան թեկնածութեան միջեւ կապի մը գոյութիւնը չի կրնար ընդունիլ։ Կիպրոսի առընչուած ու վերջին պահուն աւելցուած այդ պարբերութեան Թուրքիոյ կողմէ վաւերացումը խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ»։ Թուրքիոյ վարչապետը կը պաշտպանէ այն տեսակէտը թէ կիպրական հարցը «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւնը» ու կղզիին յունական ղեկավարութիւնը հետաքրքրող բան է։

Նոյն օրուան «Հիւրրէյիթ»ը «Այտընլըք» թերթէն արտատպած է ցեղասպանութեան ճանաչումին համար Հանրագրութեան ձեռնարկած, Հայ Դատի աշխատանքներով ծանօթ Թեսա Հոֆմանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը։ Պէրլինի Ազատ Համալսարանի այս դասախօսը կ'ըսէ թէ իրենց նպատակն է հաւաքուած ստորագրութիւններով դիմել Գերմանիոյ Դաշնակցային Ժողովին եւ բանաձեւ մը քուէարկել տալ։ Անկէ զատ, Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար Թուրքիոյ պայման դնել որ ընդունի Հայերու ցեղասպանութեան իրողութիւնը։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ, Նոյեմբեր 15-ին, ութ Պաղեստինցի եւս սպաննուած են, եօթը ուրիշներ ալ վիրաւորուած, մինչ կը կատարուէր Ռապինի այրիին թաղումը։ Ներկայ էին Հիլարի Գլինթըն, Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը՝ Իվանով եւ Գերմանիոյ նախագահը՝ Եոհաննէս Ռաու։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, անսովոր արկած մը պատահեցաւ Նոյեմբեր 15-ին, երբ Փորթ տը Գլինեանքուրի քաղաքային ջեռուցման մէկ խողովակաշարը պայթեցաւ, երբ բանուորներ փորձեր կը կատարէին 13 մեթր խորութեամբ։ Չորս բանուորներ տեղն ու տեղը մեռած են եւ 10 ուրիշներ վիրաւորուած։

ԹՈՒՐՔ ՏԱՍԸ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ 5-էն 11 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են չարչարանքի կիրարկման ամբաստանութեամբ երիտասարդներու նըկատմամբ, 1995-ին, երբ անոնք դիպաշ էին։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ իշխանութեան կուսակցութիւնը՝ Ազգային Դեմոկրատ կուսակցութիւնը յաղթելով հանդերձ երեսփոխանական ընտրութիւններուն, անցեալին բաղդատմամբ տկարացած է, իսլամապաշտները ընդդիմութեան գլուխն անցնելով 19 աթոռներով, որոնց 17-ը՝ մահմետական եղբայրներուն։ Ազգային Դեմոկրատ կուսակցութիւնը իր մեծամասնութիւնը կ'ապահովէ անկախ ընտրեալներու շնորհիւ, բայց, ինք միայն 179 աթոռ ապահոված է (209 ալ՝ անկախները) 444 աթոռի վրայ։

ՓԱՐԻԶԻ «Իրան էռ» (Շան դ'էլիզէ) գրասենեակներուն առջեւ, «Առանց սահմանի Թղթակիցներ» կազմակերպութիւնը ցոյց մը հրաւիրած էր Նոյեմբեր 14-ին, բողոքելու համար Թեհրան ձերբակալուած երկու լրագրողներու պայմաններու դէմ։ Անոնք կրնան մահուան դատապարտուիլ։ Մէկը՝ Ռոսթամխանի, Ապրիլին գործակցած էր Պարսկաստանի նուիրուած համագումարի մը կազմակերպութեան (Պէրլին), միւսն ալ Կանճի մասնակցած էր այդ համագումարին։ Պաստառներու վրայ կարելի էր կարդալ. – «Կարելի է կախաղան բարձրանալ Պարսկաստան եթէ իշխանութիւնները քննադատես», «Իրան սովորական երկիր մը չէ, արդարադատութիւնը միջնադարեան է»։

ԻՏԱԼԱՅԻ առեւտրականներու դաշնակցութիւնը՝ Գոնֆգոմմերչիօ կը յայտնէ թէ երկրին մէջ 5-ի վրայ մէկ առեւտրական ձեռնարկ եւ 7-ի վրայ մէկ ճարտարարուեստական ձեռնարկ մաֆիային ձեռքն է։ Կը ճշդէ որ «ոճրային կազմակերպութիւնները առեւտրական կառոյցներու 20%-ը կը հակակշռեն եւ ճարտարարուեստին՝ 15%-ը»։ Գործառնութիւններու տարողութիւնը 155 միլիառ եւրօ է։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ–ՖՐԱՆՍԱ 0-4

Նոյեմբեր 15-ին, Պոլիս տեղի ունեցած Թուրքիա – Ֆրանսա ֆութպոլի բարեկամական մրցումը 0 – 4 վերջ գտաւ ի նպաստ Ֆրանսայի։

Մրցումը պաշտօնապէս «բարեկամական» էր սակայն Ֆրանսայի Ծերակոյտին կողմէ հայկ. ցեղասպանութեան ճանաչման յառաջացուցած զարգացումները մրցումին այդ կոչումին բոլորովին խոտոր մթնոլորտ մը ստեղծած էին, ֆրանսական հաւաքականին մէջ փոփոխութիւններ պարտադրելու աստիճան, քանի որ Ճորքայէֆ մահուան սպառնալիքի պատճառով չէր կրցած մաս կազմել անոր։ Այս ամբողջին վրայ բարդուած էր այլ երեւոյթ մը, որ կը վերաբերէր խաղին իրաւարարին։ Ֆութպոլի եւրոպական Դաշնակցութիւնը «լաւ գաղափարը» ըրած էր յոյն իրաւարար մը նշանակելու այս մրցումին համար, քիչ մը աւելի բորբոքելով Թուրքերուն կիրքերը։ Ի վերջոյ, Չորեքշաբթի գիշեր երբ «պայթուցիկ» մրցումի մը կը սպասուէր, ամէն ինչ տարբեր ձեւով ընթացաւ, կարելի է ըսել, ընդհակառակն տժգոյն մթնոլորտի մը մէջ։ Ֆրանսայի հաւաքականը սկիզբէն ձեռք առաւ խաղին ղեկը նշանակելով իրերայաջորդ երեք կէտեր, առաջին վայրկեաններէն իսկ, շնորհիւ Թրէզկէէի, Ուիլթորտի եւ Միքուի։ Ամբողջ խաղի երկայնքին ալ տեւեց ֆրանսական տիրապետութիւնը եթէ նոյնիսկ Բ. կիսախաղին նուազեցաւ, այդուհանդերձ արձանագրեցին կէտ մը եւս, որու հեղինակն էր Ռոպէր։ Չորս տարի առաջ արդէն, այս անգամ Փարք տէ Փրէնսի մէջ, Փարիզ, Ֆրանսա նոյն արդիւնքով պարտութեան մատնած էր Թուրքիան։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ՄՆԱՅՈՒՆ ԳՈՐԾ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐ – ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Փոքր չափով արտաքին ազդակներով, հիմնականում՝ մեր բարձրագոյն ապիկար պաշտօնէութեան զօշաքաղութեան հետեւանքով առաջացած՝ Հայաստանեան ներկայ կեանքի գորշ անհեռանկարայնութեան ընդհանուր տխուր հէնքի վրայ, բարեբախտաբար, երբեմն ունենում ենք նաեւ ուրախանալու առիթներ, որոնցից այս յօդուածով ներկայացուողը, համոզուած ենք, անչափ արժէքաւոր է մեր ազգային կեանքի կարեւոր եւ անհրաժեշտ մի խնդրի համար՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ, ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ, Ժընեւ, 2000 Թ. (երկու մաս՝ 1157 մեծադիր, քառասիւն էջ):

Մեծարժէք այս գործը ընթերցողին ներկայացնելու հիմնական նպատակին զուգընթաց՝ անելու ենք հայերէնի ուղղագրութեանը՝ մեր ազգային միասնականութեան յոյժ կարեւոր այս ելակէտին վերաբերող որոշ նկատումներ:

Սկսենք կենսագրական որոշ «մանրուք»ներով. հեղինակը «դրսեցի» – «ներսեցի» – «դրսեցի» է՝ զմմառական միջնակարգ եւ Հայաստանեան բարձրագոյն կրթութիւն ստացած, Երեւանի համալսարանում տասնամեակներ աշխատած, ոսկեդարի եւ յետագայ շրջանի հայերէնի եւ հայկական սկզբնաղբիւրների հիանալի իմացութիւն ու նրբագոյն զգացողութիւն ունեցող բանասէր – լեզուաբան է, որ «լեզուաբանութեան աշխարհ»ում իր ունեցած զուտ գիտական եւ լիովին արդարացի բանավէճերի պատճառով 1970-ից յետոյ հարկադրուած հեռացել է Հայաստանից եւ, Երուսաղէմով անցնելով, վարել Ժընեւի համալսարանի Հայագիտութեան ամպիոնի վարիչի պաշտօնը, տարիքի հետ անցնել է թոշակի, սակայն դրանից յետոյ էլ անում է իր հնարաւորութիւնից աւելին՝ հայ դասական բանասիրութեանը վերաբերող սեփական արժէքաւոր աշխատութիւններից աւելի կարեւորում է Նորայր Բիւզանդացու գիտական անտիպ ժառանգութիւնը տպագրելու խնդիրը, երկու ասպարէզում էլ մնայուն արդիւնքներ ունի. մի կողմ թողնելով սփիւռքի գիտական պարբերականներում չարունակաբար տպագրուող նրա ծաւալուն եւ արժէքաւոր հրապարակումները, նշենք միայն գրքային մի քանիսը՝ Անթուան Մէյէ, Հայագիտական ուսումնասիրութիւններ (կազմում, թարգմանում, Երեւան, 1976, 823 էջ), Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի՝ Նորայր Բիւզանդացու սրբագրած եւ ճոխացրած օրինակը (5 ստուար հատոր, Ժընեւ, 1990), Նորայր Բիւզանդացի, Նախնիք Ժընեւ-1996 (575 էջ), իր հիանալի գործը՝ Դասական հայերէնի նկարագրական քերականութիւն (Ժընեւ, 1997, 517 էջ), վերջապէս՝ Եղնիկ Կողբացու «Ճառք ընդդէմ աղանդոց» երկի քննական բնագիրը (2 հատոր, Ժընեւ, 1992, 222 եւ 643 էջ):

Մինասեանի փոքրածաւալ որեւէ գործ անգամ ինքնանպատակ չէ՝ անպայման գիտական նորութիւն ունի, սակայն ներկայացուողն անչափ կարեւոր է՝ իր հանգրուանային եւ կիրառական մեծ նշանակութեամբ: Յայտնի է, որ աշխարհացրիւ մեր ազգի գրական մշակոյթն ունի երկու, երեք ուղղագրութիւն, անգամ՝ ուղղագրական անկանոնութիւն եւ անհսկելիութիւն, միասնականութեան գալուն վերաբերող յորդորներն ու կոչերը, որ վերսկսուել են Հայաստանի անկախութեան հետ, յատկապէս տարիք ու պաշտօն ունեցող մեր մտաւորականների մէջ առաջացրել են բուռն եւ անհեռանկար մի դիմադրութիւն, որի գործուն կրողներն անում են թոյլ դատողութիւնների այսպիսի մի մօտաւոր շարք. եթէ իրենց իմացած խորհրդահայ գրելաձեւի փոխարէն ընդունեն հայերէնի բուն ուղղագրութիւնը, իրենք անգրագէտ կը դառնան (ընդունենք, որ մեծ ցաւ չէ), «միամտօրէն մոռանում են» Մաշտոցից մինչեւ 1922 թուականը ստեղծուած ամբողջ հայ գրականութիւնը եւ ասում՝ արեւելահայերէնին պարտադրուելու է արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւնը, որ անմիակերպ եւ անկանոն է, ապա (իրենց համար ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ է)՝ հայերէնով անհնար կը լինի գրել փոխառեալ բառերն ու օտար յատուկ անունները, հայերէնի բուն ուղղագրութեան դասագրքեր եւ բառարաններ չունենք եւ այլն:

Եւ ահա՝ Մինասեանի 2,5 տարուայ այս տքնաջան աշխատանքը ջրում է յիշածս ու չյիշածս «փաստարկների» մեծ մասը. գործի հսկայ ծաւալի համեմատ շատ կարճ՝ 7 էջանոց Առաջաբանը պարզում է նրա էութիւնն ու հիմնական ըսկըզբունքները, ուստի սրա կարեւոր կէտերի վերարտադրումը գիրքը ներկայացնելու լաւագոյն եղանակն է: Առանց «խորհրդահայ» լեզուաբաններին հակադրուելու՝ Մինասեանն այստեղ «հայերէն» բառով նկատի է ունենում «406 թուականից առ այսօր խօսուած եւ գրուած Հայոց լեզուն՝ գրաբարը, միջին հայերէնը, արեւելահայերէնը եւ արեւմտահայերէնը», որոնց բառագանձն էլ քաղել է նոյն առաջաբանում թուարկուած եւ անաչառ գնահատուած՝ հայերէնի հիմնական եւ կարեւորագոյն՝ «յիսունի չափ» բառարաններից: Մեր «ուղղագրութիւն»ները բնորոշելիս բանավիճողները մէկին կամ միւսին տալիս են երբեմն անհեթեթ գաւեշտականութեան հասնող անուն – եզրեր, որոնցից մէկը, օրինակ, այն է, որ «ամենամաշտոցեանը» եւ «ամենադասականը» ԽՈՐՀՐԴԱՀԱՅ ծռագրութիւն է, որովհետեւ, սա, իբր, ՀՆՋԻՒՆԱԿԱՆ է: Ակամայ պատասխանելով սրան՝ «աւանդական ուղղագրութիւն» դարձուածով Մինասեանը նկատի ունի «մաշտոցեան կամ ըստ իր գրիչների գրաբարեան ուղղագրութիւնը». չի բացատրում, բայց ինքնին պարզ եւ ակնյայտ է, որ բառապաշարի (ո՛չ քերականութեան), որով եւ՝ գրելաձեւի կիրառութեան առումով հայերէնի զարգացման շրջանների միջեւ սահման չի եղել, չի կարող եւ չպէտք է լինի: Շարունակում է՝ «Կարելի է աւանդականը կոչել նաեւ գրաբարեան կամ դասական» (նկատենք՝ «հայերէնի» եզրն արդէն իսկ բաւական էր, զի միւսի ճիշդ անունն է՝ «խորհրդահայերէնի»), ապա՝ «սրանից անզիջելիօրէն բացառուած է (մի ժամանակ) Խորհրդային Հայաստանի դեռեւս մեծ մասամբ շարունակուող (սակայն, ինչպէս երկրի նախկին վարչակարգը), մոռացութեան դատապարտուած բառաշփոթ, տգիտաբար եւ ազգաբաժան այլանդակ "«բարեփոխուածը»": Հայաստանի մեր «հանճարեղ» լեզուաբանները սահմանում են հայերէնի 40 տառանոց այբուբեն «մեծատառ եւ փոքրատառ «ԵՎ, եւ», «ՈՒ, ու» անմտութիւններով), իսկ Մինասեանը յամառօրէն «Մեսրոպեան հանճարեղ այբուբենից կամ դարաւոր կանոնաւոր ուղղագրութիւնից» բացառում է «ու տառը»՝ փոխարէն ո եւ (վերացուած) ւ գրերի, եւ գրակապը՝ փոխարէն ե-ւ»:

Բառարանն ունի մեր բառարանագրութեան մէջ սակաւադէպ՝ երկու մաս եւ երկու կազմ. առաջինն եւ բուն՝ «Հայերէն կամ հայերէնացուած բառեր եւ փոխառութիւններ» եւ երկրորդ՝ «Օտարաբանութիւններ» (տպուած է տարբերուող՝ կարմրագոյն թղթի վրայ): Յայտնի է, որ այս զատումը շատերին դուր չի գալու. որքա՞ն է ճիշդ որեւէ բառ բնիկ, մի ուրիշը՝ փոխառեալ համարելը, բայց սա գիտէ նաեւ Մինասեանը՝ գիտէ, որ իր աղբիւր – բառարանները («բացի մի երեքից») «հետեւողականօրէն չեն նշել բառերի օտար լինելը», որ իր բառացանկի բուն մասում փոխառութիւններ կան, իսկ օտարաբանութիւնների մէջ դրել է օտար արմատներով կազմուած դերբայներ: Սակայն նա խելացիօրէն բացատրել է, որ բուն մասում «բնիկ հայերէն կամ հնդեւրոպական արմատներից բխած արմատական, ածանցաւոր, բարդածանցաւոր բառեր եւ դարերի ընթացքում հայերէնացած պահլաւական, ասորական եւ նուազ չափով այլ փոխառութիւններ» են, իսկ 2-րդ մասում դրել է իր աղբիւր-բառարաններից քաղած՝ «միջին հայերէնում, արեւմտահայերէնում, արեւելահայերէնում (առաւել չափով՝ բարբառներում) գործածուած՝ առօրեայ լեզուի, մեծ մասամբ արեւելեան օտար բառեր, սոսկ արեւելահայերէնում կիրառուած՝ առաւել չափով գիտական, բայց եւ հանապազօրեայ գործածութեան եւրոպական, մեծագոյն մասամբ ռուսերէն, սակայն եւ ռուսերէնում իսկ օտար՝ եւրոպական կամ «միջազգային» բառեր»: Առ այս ունի կարեւոր մի փաստարկ. «Եւրոպական լեզուներն առանձին ունեն իրենց ազգային կամ վաղուց ազգայնացած բառերի եւ օտարաբանութիւնների բառարանները» (յիշենք ռուսների՝ պարբերաբար հրատարակուող, ստուգաբանական – բացատրական՝ «Օտար բառերի բառարանը»): Բայց անկախ սրանից էլ՝ ճիշդ է վարուել. «ցորենը զատել է որոմից», այլապէս եթէ փորձենք պատկերացնել, որ այս բառարանը վերարտադրելու լինէր միջին հայերէնի եւ այսօրուայ բարբառների պարսկաբանութիւններն ու թրքաբանութիւնները, 1920 – 1930-ականների Հայաստանեան մամուլի բոլշեւիկա – ռուսական բառապաշարը, ապա կուտակած էր լինելու մի հսկայ աղբակոյտ, որի տհաճ բեռից հայերէնը վաղուց հրաժարուել է, որովհետեւ նրա կարիքն ամենեւին չունի: Վստահ ենք, որ ժամանակի հետ մեր լեզուն հրաժարուելու է նաեւ Մինասեանի բառարանի յաւելուածական՝ կարմրաւուն մասում հաւաքուած բառերի զգալի մասից, որովհետեւ հայերէնն ունի ինքնամաքրման՝ ներքին եւ մի տեղ ենթագիտակցական չեշտուած միտում: Արեւելահայերէնի համար վերջինիս գործունէութիւնը երկար ժամանակ կասկածի տակ էր առնուում, մինչդեռ այսօր տեսնում ենք ճիշդ հակառակը. իր բոլոր թերութիւններով ու անհմտութիւններով հանդերձ՝ թելադրանքից ազատուած Հայաստանեան մամուլը մեր աչքի առաջ ազատում է նրանցից եւ սկսում տեղին կամ անտեղի կիրառել մի քանի տարի առաջ երբեւէ չենթադրելի բնիկ բառաձեւեր (օրինակ՝ յաւելում, յաւելել):

Առաջաբանի՝ «Բառաքաղուած բառարանների իւրայատկութիւնները» բաժինն արժէքաւոր է մեր կարեւորագոյն բառարանների՝ ուղղագրութեան առումով ունեցած արժէքի կարճ ու դիպուկ բնորոշումներով. առաջինը խորհրդային շրջանի հրատարակութիւնների մէջ բառերի այբբենական կարգի խաթարումների՝ հեղինակին պատճառած վրդովմունքն է, բայց արժէ քաղել մեզանում շատ յարգի երկուսին վերաբերողներ.

«Աղայեան Էդուարդ, Արդի հայերէնի բացատրական բառարան, Ա–Բ, Երեւան, 1976 – հայերէն շատ բառեր պակասում են: Չի նշել ոչ մի օտար բառի ծագումը. այդպիսիներն առատ են, նոյնիսկ օտար հիմնական բառապաշարից վերցրած՝ թրքերէն, պարսկերէն, ռուսերէն եւ այլք: Գորշ տպագրութիւն»:

«Բարսեղեան Յովհաննէս, Հայերէն ուղղագրական – ուղղախօսական, տերմինաբանական բառարան, Երեւան, 1978 – խիստ անորակ թուղթ եւ տպագրութիւն: Ունի ուրիշ բառարաններում գոյութիւն չունեցող եւ ինձ անծանօթ բառեր. շատ դժուար է կռահել դրանցից շատերի դասական ուղղագրութիւնը, քանի որ բառիմաստները նշուած չեն: Աւելորդաբար ողողուած է տառադարձուած ռուսական գիտական բառերով, հայերէն շատ ածանցներով եւ բարդութիւններով»:

Ուշագրաւ է Արարատ Ղարիբեանի նշանաւոր «Ռուս – հայերէն բառարան»ի (Երեւան, 1968) մասին գրածը՝ «արժէք այն լրիւ ընթերցել՝ հայերէն նորակերտ բառերը քաղելու համար. հեղինակը մեծ հայերէնագէտ էր»: Կարեւոր է նաեւ տրուած մի խոստումը՝ «Բիւզանդացի Ն. Նորայր, Բառգիրք ստորին հայերէնի ի մատենագրութեանց ԺԱ. – ԺԷ. դարուց (անտիպ, ողջ մնամ, կը հրատարակեմ). սա շատ թերի կերպով օգտագործել են Ռ. Ղազարեանը եւ Հ. Աւետիսեանը, որոնց (Միջին հայերէնի) բառարանը ճոխ է օտարաբանութիւններով»: Պէտք է աւելացնենք մի ուրիշը՝ Երեւանում մտադրութիւն կայ հրատարակելու Յովսէփ Կարստի նոյնաբնոյթ՝ «Միջին հայերէնի բառարան»ը. Աստուած օգնական:

Մինասեանը լիիրաւ ասում է. «ուղղագրական բառարանիս առատութեամբ բառարան կամ բառացանկ առ այժմ գոյութիւն չունի». սրա կողքին առաւել քան համեստ է հնչում Առաջաբանի վերջին ենթավերնագիրը՝ «Սոյն ուղղագրական բառարանի հաւանական կարեւորութիւնը», սակայն վերջինիս ներքոյ կայ նաեւ հետեւեալը. բառարանը «Ցոյց կը տայ, որ հայերէնի աւանդական ուղղագրութիւնն այնքան էլ դժուար կամ անյաղթահարելի չէ, ինչպէս ուզում են մեզ կարծել տալ մեզ բաժանող «սովետահայ ուղղագրութեան» մոլի պաշտպանները. բաւական է մտապահել արմատների ուղղագրութիւնը եւ ուղղագրական մի քանի կանոններ. Արեւմտահայերս աւելի ուշիմ չենք, ինչպէ՞ս ենք սովորում, մանաւանդ՝ երբեք տառով գրուող մեր երկաստիճան բաղաձայնական համակարգով, կարեւորը մանկուց դաստիարակուելն է»: Ճիշդ այստեղ էլ՝ հայ ազգի սիրելի Դանիէլ Վարուժանի «Հայրենի լեռներ»ի տողը նկատի ունենալով «մեսրոպեան գըրերն ու նրանցով՝ մեսրոպեան կանոններով ճիշդ ուղղագրուած հազարաւոր հայերէն բառերը», հեղինակն իր այս մեծ վաստակը ձօնել եւ բնաբանել է՝ «Թող ձեզ դառնայ նոր սերունդն, ըլլայ դրացի արեւուն»:

Կայ ուղենշային եւ կարեւոր մի այլ եզրայանգում եւս՝ «անհանդուրժելի օտարաբանութիւնների աններելի չարաշահումն ու առատութիւնը ցոյց են տալիս, որ հարկաւոր է աւելի խստապահանջ լինել դրանց անտեղի կիրառութեան խնդրում, ստեղծել դրանց համապատասխան հայերէնները, նամանաւանդ՝ հայերէն բառերով մտածել. օտար բառերը հայերէն տառերով գրելը մտքի պանծալի քաջագործութիւն կամ հասկանալի կերպով արտայայտուել չէ»:

Թէեւ տպագրուել է այս մեծարժէք աշխատութեան ընդամէնը 25 օրինակ (Ղուկասեան եղբայրների յայտնի հիմնադրամը տնօրինողներն այս անգամ հրաժարուել են գրքի մեկենասութիւնից, եւ Մինասեանն այն տպել է իր հաշուին), սակայն ըստ հեղինակի բարի սովորութեան՝ Հայաստանի եւ Սփիւռքի կարեւորագոյն գրադարաններն այս գրքի օրինակներ արդէն ունեն, ուստի եւ մեր բուն ուղղագրութեան հակառակորդներն այսուհետեւ ամենեւին իրաւունք չունեն ասելու, թէ այդ ուղղագրութեան ուղեցոյցներ եւ բառարաններ չունենք:

Սրա կողքին ունենք կրկին ուրախալի եւ արդէն բազմատպաքանակ մի այլ նոր հրատարակութիւն եւս՝ «Լեւոն Խաչերեան, Հայոց Համազգային Մաշտոցեան համակարգուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութեան պատմութիւնը, Լոս-Անճըլըս, 1999 (408 էջ)». հեղինակը գրքի սկզբում զետեղել է նախապէս Սփիւռքի մամուլում տպագրուած՝ «Բաց նամակ Հայաստանի երրորդ հանրապետութեան (երկրորդ) նախագահ Ռոպէր Քոչարեանին» գրութիւնը եւ իր միամիտ լաւատեսութեամբ կարծում է, թէ ո՛չ հայկական անուն – ազգանունով ա՛յս եւ մեր երկրի միւս իշխանաւորները (նամակի այլ շարադրանքներ հասցէագրել է նաեւ ներկայիս աշխարհական ու հոգեւոր այլ ղեկավարների) գիտակցելու են հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման խնդրի կարեւորութիւնը: Գիտենք որ նրա նամակների պահանջի արդարացիութիւնն ընդունելու են սրանց յաջորդելիք մարդիկ, սակայն Խաչերեանի հրատարակութեան կարեւորութիւնն այն է, որ, մեծ համեստութեան եւ նոյնպիսի վաստակի տէր Սիրաք Գիւլբուղաղեանի «Հայերէնի ուղղագրութեան պատմութիւն» (Երեւան, 1977) գրքի հետ միասին, սա եւս յըստակում ու պարզում է մեր ուղղագրութեան տեսական հիմքերը: Այսինքն՝ Գիւլբուղաղեանի, Մինասեանի եւ Խաչերեանի յիշատակուած գործերը հայերէնի ուղղագրութեան տարատեսակ ուղեցոյց – բառարաններ ստեղծելու լաւագոյն հիմքն են: Մեր համապատասխան կազմակերպութիւնների թերացումն է չեշտում նաեւ Մինասեանի հետեւեալ նկատումը. «Բազմաթիւ բառեր կայուն եւ ստոյգ ուղղագրութիւն չունեն, եւ տարիներ շարունակ հայրենի գիտակ լեզուաբաններ այս ուղութեամբ բաւարար, գոհացուցիչ եւ վճռական աշխատանք չեն կատարել (զբաղուած էին լեզուի «տեսութիւններ» մշակելով»):

Ներկայացուածի հէնքի վրայ առաւել քան զարմանալի նկարագիր ունի հայերէնի բուն ուղղագրութեան եւ նրա ջատագովների նկատմամբ այն անհանդուրժողականութիւնն ու հայհոյաբանութիւնը, որ կանոնաւոր պարբերականութեամբ մամուլում տպագրում են պաշտօնեայ ակադեմիկոսները (միայն մի օրինակ՝ «Ազգ», Յուլիս 5, 2000 Թ. էջ 4) կամ նրանց տիտղոսներին ձգտողները: Նաեւ նկատենք, որ պարտադրուող կլոր ու անկլոր յոբելեաններով, արժանի ու անարժան շքանշաններով եւ ինքնափառաբանումներով զարդարուելը մարդուն չեն յաւերժացնում երկրի եւ ըղխութեան պատմութեան մէջ, որովհետեւ դա անելիքն է ԴԱԺԱՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ ունեցող ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ, որով այսօր սրբագործուած եւ կանոնականացուած են, ասենք՝ ՂԵՒՈՆԴ ԱԼԻՇԱՆ, ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ, ՆՈՐԱՅՐ ԲԻՒԶԱՆԴԱՑԻ, ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ եւ այլ անուններ: Հակառակը՝ մնայուն արժէքի իր վաստակով հայագիտութեան պատմութեան մէջ մի օր այսպիսին է լինելու նաեւ այս բառարանի կազմողի՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ անունը:

Երեւան, Նոյեմբեր 2, 2000

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊՕՂՈՍ Բ.Ի ԵՒ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՌՈՄ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9

(Թարգմանուած անգլերէն բնագրէն)

Նորին Սրբութիւն Յովհաննէս – Պօղոս Բ. Պապը, Եպիսկոպոս Հռոմի, եւ Նորին Սրբութիւն Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը փառք կուտան Տէր եւ փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի որ առիթ տուաւ իրենց հանդիպելու 2000 յոբելենական տարուան ընթացքին եւ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակին սեմին:

Անոնք փառք կուտան նաեւ Ս. Հոգիին, Հռոմի եւ Էջմիածնի միջեւ անցեալին զարգացած եղբայրական յարաբերութիւններուն համար որոնք վերջին տարիներուն աճեցան խորացան: Այս հոլովոյթին արտայայտութիւնն է ներկայի անոնց անձնական հանդիպումը եւ յատկապէս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի մասունքին ընծան. այն սրբազան առաքեալին որ դարձի բերաւ Հայաստանի արքան (Ք. Ե. – 301) եւ հաստատեց Հայաստանեայց Եկեղեցիին կաթողիկոսական աթոռը: Ներկայի հանդիպումը կուգայ աւելնալու Պօղոս Զ. Պապին եւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին (1970) եւ Յովհ. Պօղոս Բ. Պապին եւ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին զոյգ հանդիպումներուն (1996 եւ 1999) նախընթացներուն վրայ: Յովհ. – Պօղոս Բ. եւ Գարեգին Բ. այժմ կը ջանան կարելի դարձնել նոր հանդիպում մը, Հայաստանի մէջ: Ներկայի հանդիպումին առթիւ անոնք կը ցանկան հաստատել հետեւեալները.

Միասնաբար կ՚արտայայտենք մեր հաւատքը Աստուածային Երրորդութեան ու Աստուծոյ Միածին Որդւոյն որ մարդացաւ, վասն մեր փրկութեան: Կը հաւատանք նաեւ Մէկ, Կաթողիկէ, Առաքելական եւ Սուրբ Եկեղեցւոյ: Եկեղեցին, որպէս Քրիստոսի Մարմինը, արդարեւ մէկ եւ միակ է: Մեր այս հասարակաց հաւատքը հիմնուած է Առաքեալներուն եւ Եկեղեցւոյ Հայրերուն ուսմունքին վրայ: Կը հաստատենք՝ թէ՛ Կաթողիկէ եկեղեցին, թէ՛ Հայաստանեայց եկեղեցին ունին իսկական նուիրականութիւններ որոնց գլխաւորներն են քահանայական կարգը եւ Ս. Հաղորդութիւնը: Կը շարունակենք աղօթել մեր միջեւ ամբողջական հաղորդակցութիւն ունենալու համար: Եկեղեցական արարողութիւնը որուն միասնաբար կը նախագահենք, խաղաղութեան նշանը զոր կը փոխանակենք եւ օրհնութիւնը զոր կուտանք յանուն մեր Տիրոջ՝ Յիսուս Քրիստոսի, կը վկայեն մեր եղբայրութեան: Միասնաբար պատասխանատու կը նկատենք մենք մեզ մեր հասարակաց առաքելութեան. ուսուցանել առաքելական հաւատքը եւ Քրիստոսի սիրոյն վկայութիւնը տալ բոլոր մարդոց, յատկապէս անոնց որոնք դժուարութեան մէջ կը գտնուին:

Կաթողիկէ եւ Հայաստանեայց եկեղեցիները փոխադարձ յարգանքի երկար անցեալ մը կը բաժնեն, իրենց աստուածաբանական, ծիսական եւ կանոնական աւանդութիւններու տարբերութիւնները ամբողջացուցիչ նկատելով, եւ ոչ՝ հակամարտութեան պատճառ: Այսօր, եւս, իրարմէ ընդունելիք շատ բան ունինք: Հայաստանեայց եկեղեցիին համար կաթողիկէ ուսմունքին լայն աղբիւրները կրնան որպէս ներշնչումի հարստութիւն ու աղբիւր ներկայանալ, ուսանողներու փոխանակումով, թարգմանչական եւ գիտական հասարակաց նախաձեռնութիւններով, աստուածաբանական երկխօսութեան տարբեր կերպերով: Նոյն ձեւով, կաթողիկէ եկեղեցիին համար հայութեան նման մարտիրոս ազգի մը անսասան, անեղծ հաւատքը կրնայ հոգեկան զօրութեան աղբիւր մը ըլլալ, մասնաւորաբար միասնական աղօթքներով: Մեր ջերմ փափաքն է փոխանակումի բազմաթիւ ձեւերը եւ մերձեցումը զարգացած եւ խտացած տեսնել:

Երբ մուտք կը գործենք երրորդ հազարամեակ, մեր ակնարկը կը յառենք անցեալին եւ յառաջ, դէպի ապագան: Անցեալին համար փառք կուտանք Աստուծոյ, անոր անսահման վեհանձնութեան մեզի ընծայած օրհնութիւններուն, բազմաթիւ սուրբերու եւ մարտիրոսներու կողմէ տրուած վկայութիւններուն եւ մեր նախնիներուն մեզի կտակած հոգեկան եւ մշակութային ժառանգութեան համար: Այսուհանդերձ, բազմաթիւ անդամներ, թէ՛ Կաթողիկէ, թէ՛ Հայաստանեայց Եկեղեցիները ունեցան մռայլ ու դժուարին շրջաններ: Քրիստոնէական հաւատքը բախեցաւ անաստուածեան եւ նիւթապաշտ գաղափարականներու ժխտումին, քրիստոնէական վկայութիւնը հակադրուեցաւ ամբողջատիրական եւ վայրագ վարչակարգերու, քրիստոնէական սէրը խաթարուեցաւ անհատապաշտութեամբ եւ անձնական շահերու որոնումով: Ազգերու ղեկավարներ ո՛չ Աստուծոյ երկիւղը ունեցան, ոչ ալ մարդկութեան նկատմամբ ամօթի զգացում: Մեր երկուքին համար ալ Ի. դարը յատկանշուած է ծայրայեղ վայրագութեամբ: Հայերու ցեղասպանութիւնը որով սկսաւ դարը, նախերգանք մըն էր յետագայ սարսափներու: Երկու աշխարհամարտեր, շրջանային անհամար կնճիռներ եւ դիտումնաւոր կերպով կազմակերպուած բնաջնջումներ միլիոնաւոր հաւատացեալներու մահուան պատճառ եղան: Այսուհանդերձ, առանց արհամարհելու այս պատահարներուն սարսափն ու անոնց հետեւանքները, կարելի էր աստուածային մարտահրաւէր մը նշմարել անոնց մէջ եթէ որպէս հակազդեցութիւն քրիստոնեաները քրիստոնէական ճշմարտութեան եւ սիրոյ գետնին վրայ աւելի խորացնէին իրենց միասնութիւնը:

Մենք այժմ ապագային կը նայինք յոյսով եւ վստահութեամբ: Պատմութեան այս հանգրուանին կը տեսնենք մեզ՝ քրիստոնեաներուս եւ աշխարհին համար նոր հորիզոններ: Թէ՛ արեւելքի, թէ՛ արեւմուտքի մէջ անաստուածութեան վարչակարգերուն եւ ապրելակերպին մահացու հետեւանքներուն փորձառութենէն ետք մարդիկ կը ցանկան ճշմարտութեան եւ փրկութեան ուղիները ճանչնալ: Միասնաբար, առաջնորդուած՝ գթասրտութենէն եւ ազատութեան յարգանքէն, մենք կը ջանանք անոնց փափաքը իրականացնել, առաջնորդելով զիրենք դէպի իսկական կեանք եւ իրական երջանկութիւն: Մենք կը հայցենք Պետրոս եւ Պօղոս, Թադէոս եւ Բարթողիմէոս առաքեալներուն, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչին, Կաթողիկէ եւ Հայաստանեայց եկեղեցիներուն բոլոր սուրբ հովիւներուն եւ Տիրոջ միջնորդութիւնը որպէսզի մեր համայնքները առաջնորդենք եւ միաձայն յայտարարենք փրկութեան ճշմարտութիւնը: Կ՚աղօթենք նաեւ որ աշխարհի վրայ ուր որ կ՚ապրին Հայաստանեայց եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիներուն անդամները կողք կողքի, բոլոր ձեռնադրեալները, կրօնաւորները եւ հաւատարիմները «Կրեցին իրարու բեռները եւ այսպէս կատարեցին օրէնքը Քրիստոսի»: (Գաղ. 6, 2): Թող անոնք գործակից ու օգնական ըլլան իրարու, մէկզմէկու ինքնութեան եւ եկեղեցական աւանդութիւններու ամբողջական յարգանքով խուսափելով իրարու վրայ տիրակալութիւն հաստատելէ. «Այսուհետեւ, այնքան ատեն որ ժամանակը մեր ձեռքերուն մէջ է, գործենք բարին բոլորին հանդէպ, յատկապէս անոնց որոնք եղբայր են հաւատքով» (Գաղ. 6, 10):

Եւ վերջապէս, մենք կը հայցենք Սուրբ Աստուածամօր միջնորդութիւնը, խաղաղութեան համար: Թող Տէրը մտքի պայծառութիւն շնորհէ ազգերու ղեկավարներուն որպէսզի արդարութիւնն ու խաղաղութիւնը գերիշխեն աշխարհի վրայ: Յատկապէս այս օրերուն մենք կ՚աղօթենք Միջին Արեւելքի խաղաղութեան համար: Թո՛ղ Աբրահամի բոլոր զաւակները ապրին փոխադարձ յարգանքով եւ գտնեն աշխարհի նուիրական այդ շրջանին մէջ միասնաբար խաղաղութեամբ ապրելու յարմարագոյն ուղիները:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

ՅՈՎՀ. – ՊՕՂՈՍ Բ.

INTERVENTIONS AU SÉNAT

(NUIT DU 7 AU 8 NOVEMBRE)

PROPOSITION DE LOI RELATIVE A LA RECONNAISSANCE OFFICIELLE DU GÉNOCIDE DES ARMENIENS DE 1915

Intervention de Gilbert CHABROUX

Le 21 mars dernier, en présentant la demande de mise en discussion immédiate de la proposition de loi relative à la reconnaissance officielle du génocide arménien, j'exprimais toute l'émotion que je ressentais à nos compatriotes d'origine arménienne qui espéraient que nous allions enfin reconnaître le génocide arménien de 1915.

Ce soir, j'exprime la même émotion. Nous avons franchi un pas en acceptant de discuter cette proposition de loi. Il y a eu une réelle évolution, des obstacles paraissent levés, l'espoir est plus grand. Nous devrions enfin aboutir et adopter, ensemble, ce texte. Pourquoi la Haute Assemblée ne pourrait-elle pas faire ce qu'a fait l'Assemblée Nationale, et voter ce texte à l'unanimité ? Sur une telle question, les clivages politiques n'ont pas de sens, c'est un problème de conscience et chacun d'entre nous connaît la vérité, la réalité historique et nous avons tous été sensibles à l'action menée par nos compatriotes d'origines arménienne, par leurs associations, par tous leurs amis et les militants des Droits de l'Homme.Sans haine mais avec la force qui est celle de la vérité irrépressible, du bon droit, ils mènent un très beau combat, celui de l'honneur et de la justice. Il fallait ce combat pour honorer le devoir de mémoire à l'égard des victimes du génocide.

Les deux arguments principaux qui avaient été avancés pour ne pas reconnaître le génocide arménien paraissent bien faibles au regard de la responsabilité morale qui est la nôtre. D'abord, il n'appartiendrait pas à la loi de «qualifier» l'Histoire. Mais le texte de la Constitution ne contient pas une telle interdiction. Et le 23 mars, le Sénat a adopté à l'unanimité une loi reconnaissant l'esclavage et la traite négrière, comme étant un crime contre l'humanité. Il faudrait citer aussi la loi Gayssot qui permet de lutter contre la négation des crimes commis par la barbarie nazie. On peut regretter de ne pas voir cette loi étendue à tous les génocides comme à tout autre crime contre l'humanité. Car la reconnaissance d'un génocide constitue une réponse au phénomène négationniste.

Quant à l'argument selon lequel débattre du génocide arménien ne servirait qu'à éguiser les tensions, raviver les haines et contrarier le processus de réconciliation dans les Etats du Caucase du Sud, nous savons tous que c'est le contraire qui est vrai. C'est la reconnaissance du génocide qui peut mettre en œuvre un véritable processus de paix.

Je reprendrais les propos que tenait à cette tribune Monsieur Jean-Jacques QUEYRANNE, à l'occasion de l'adoption de la loi sur l'esclavage : **«il n'y a pas de possibilité de construire un avenir avec les peuples qui ont été opprimés, détruits dans leur chair et dans leur culture si on ne se résout pas à assumer l'Histoire. Il n'y a pas de justice ni de paix sans vérité».**

Il est très vraisemblable que nous n'aurions pas à voter le texte qui nous est soumis et à écrire ou reconnaître l'Histoire si les responsables du génocide arménien ou leurs descendants avaient fait œuvre de reconnaissance au lieu de s'enfermer dans le silence ou la négation.

La reconnaissance doit s'accompagner de la dénonciation du gouvernement turc de l'époque, comme nous le faisons pour la responsabilité de l'Allemagne nazie dans la Shoah. Ce n'est pas faire preuve d'ostracisme envers le peuple turc dont il convient au contraire d'aider le cheminement vers un Etat pleinement démocratique. Mais la démocratie ne peut s'accomoder de la négation du passé. Puisque la France assure la présidence de l'Union Européenne, nous devons dire à la Turquie que l'Europe est avant tout un système de valeurs qui l'emporte sur les rapports de force et le mercantilisme et que, pour en faire partie, il faut assumer son histoire.

Le XXème siècle s'achève. Nous allons en dresser le bilan. Il est, pour une large part, horrible : deux guerres mondiales, les abominations auquelles ont conduit le racisme et le fascisme, des génocides, le premier d'entre eux ayant été le génocide arménien qui précédait de 25 ans celui du peuple juif, la Shoah, et combien d'autres ensuite... Il est juste temps, avant d'aborder un nouveau siècle, de savoir reconnaître ces atrocités pour ce qu'elles ont été. La reconnaissance du génocide des Arméniens a valeur de prévention. Le chemin sera encore long pour construire un monde qui devrait être celui de la paix, de la solidarité, de la fraternité. Mais cette date, du 8 novembre 2000 doit rester comme une étape importante. Il faut rejeter cette demande d'irrecevabilité.

Après quoi, avec beaucoup d'émotion et d'espoir nous voterons cette proposition de loi.

«ՓԱՐՈՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Հայաստանի «Փարոս» երգչախումբը որ կազմուած է 1988–ի երկրաշարժին խումբ մը հաշմանդամներէն, Ուինչէսթըր եւ Ծըրզի քաղաքներուն մէջ կազմակերպուած երգի միջազգային փառատօնին մասնակցեցաւ: Խումբը Հոկտ. 25–ին Ուինչէսթըրի «Կիլտհոլ» սրահին մէջ համերգ մըն ալ տուաւ շուրջ 200 ներկաներու որոնք յուզումով ողջունեցին 22 հաշմանդամ երգիչները. անոնք կամաւորներու օժանդակութեամբ բեմ բարձրացան իրենց սայլակներուն վրայ: Ներկաներուն մաս կը կազմէին Հայաստանի դեսպանատան, Եկեղեցական խորհուրդի, համայնքի ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ Անգլիոյ թեմին նոր առաջնորդը՝ Նաթան Եպիսկ. Յովհաննիսեան:

Հաստատութեան տնօրէնը Ր. Ֆլէշըր անդրադարձաւ երկրաշարժին աւերներուն, հիացումով ներկայացուց երգչախումբին անդամները, ըսելով. «այս երգիչները որոնք կը կրեն հետեւանքները երկրաշարժին ու պատերազմին, հայութիւնը ներկայացնող դեսպաններ են այսօր»:

Յայտագիրը կազմուած էր Կանանչեանի, Եկմալեանի, Կոմիտասի եւ օտար հեղինակներու գործերով: Աւարտին, մթնոլորտը ա՛լ աւելի ջերմացուց Ալավէրտեան զոյգին –ջութակ, դաշնակ– նուագը: Սրահը յոտնկայս ծափերով արձագանգեց երեկոյթին: Առաջնորդ եպիսկոպոսը յաջողութիւն ու բարի ճանապարհ մաղթեց խումբին, որ նոյն գիշերը Ծըրզի մեկնեցաւ, փառատօնին մասնակցելու:

«Փարոս» երգչախումբը 1993–ին կազմուած է 7–8 հոգինոց կորիզով մը. յետոյ ժամանակի ընթացքին մեծ յոհողութիւններով քով–քովի բերուած են զանազան վայրերէ –Սպիտակ, Գիւմրի, Վանաձոր եւլն.– երգիչներ: Անոնք կ՚երգեն առանց ձայնանիշ ճանչնալու. իրենց յաջողութեան մէջ մեծ է բաժինը խմբավար Վաչագան Նաւասարդեանի եւ Ջութակահար Արմէն Ալավէրտեանի:

Ներկայիս երկրին մէջ կայ 1800 հաշմանդամ որոնք ամիսը 7 տոլար թոշակ կը ստանան: «Փարոս»ի խմբավարին ցանկութիւնն է որ խումբը այցելէ այն 25 երկիրները որոնց նիւթական օժանդակութեամբ կառուցուած հիւանդանոցին մէջ իրենք կը բուժուին. այդ այցերը երախտագիտութիւն յայտնելու առիթ պիտի ըլլան իրենց համար:

Մ. ԶԱՓԱՐԵԱՆ

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de

l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE

de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année

OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN

51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS

☎ **01. 43. 26. 88. 65**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը՝ 20·45–ին

Centre Administratif d'Asnières:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre

Départ

devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures

Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir).

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :
— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 19, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգիստ կը կատարուի Մայր Տաճարի բարերար եւ Վարչական Խորհուրդի նախկին ատենապետ՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ-ԳԱԲՐԻԷԼ ՄՈՒՄՃԵԱՆԻ

յիշատակին, անոր մահուան Դ. տարելիցին առթիւ:

«Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 19–ին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյն, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին:

Կապ. Խաչ – Սէն Ժերոմ – Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան Նոյեմբեր 19, Կիրակի ժամը 10–ին Թաղիս Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

INVITATION

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption, par l'Arménie, du christianisme comme religion d'état

Monologue d'Arménie sur Fond Musical

interprété par
ROUZAN HAGOPIAN, d'Erevan

Vendredi 17 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Issy-les-Moulineaux

Samedi 18 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
Alfortville

— Libre participation aux frais —

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!

Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de

Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h) ou de

Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Տարեկան Վիճակախաղ (LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար – Օտտոյի «Լէօլա Սաասունի» մասնաճիւղի տարեկան Վիճակախաղը՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15–ին, Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille

Հաճելի մթնոլորտ, գեղեցիկ նուէրներ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՅՍԻ ՑԱՒԵՐ»

հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» –
Գր. ՊԸԼՏԵԱՆ

Ընթերցում՝ Ժ. Զօլաքեան

Կիրակի, Նոյ. 26, ժամը 16·30–ին

Հ.Բ.Ը.Մ. Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

● **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"

Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 NOVEMBRE
2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6.00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.039 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.039

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Բեմը, Բեմադիրը եւ Հերոսները Կան. Մնացա՞ծը...

Ռուսաստանէն Արկադի Վարդանեանի յայտնած զօրակցութիւնները բաւական որոշ բաներ կ'ըսեն Հայաստանի քաղաքական կեանքին վերջին զարգացումներուն կապուած հարցականներու մասին: Հետաքրքրական էր, Հոկտեմբեր 27-ի ոճիրէն ի վեր ամուլ կայունութեան մը խզուած այդ մարզին յանկարծական ալեկոծումը, Ռ. Քոչարեանի հրաժարականը պահանջող ցոյցերով: Ցոյցեր որոնք երկու թեւով կազմակերպուեցան. Ռուսաստանի քաղաքացի Ա. Վարդանեանի եւ Ղարաբաղ Կոմիտէի օրերէն ծանօթ դէմք Աշոտ Մանուչարեանի կողմէ: Երկրորդը աւելի լուրջ քաղաքական միջուկ ունենալով հանդերձ, դժուար չէր նշմարել թէ գլխաւոր նպատակն էր նախագահին հրաժարականը դնել այժմէականութեան սեղանին վրայ:

Այդ հրաժարականին հարցով հանրահաւաքի դիմելու զուգահեռ նախաձեռնութիւններուն ուշագրաւ առաջին կէտը անոնց համաժամութիւնն էր: Ի՞նչպէս պէտք էր հասկնալ երեւութապէս անկապ այդ նոր տուեալը. խնկապէ՞ս զուգադիպութեամբ էր որ թէ՛ Ա. Մանուչարեանի, թէ՛ Ա. Վարդանեանի հրաւիրած հանրահաւաքները իրարու այնքան մօտ թուականներու տեղի կ'ունենային:

Հետաքրքրութեան երկրորդ ազդակը Ա. Վարդանեանի նման դէմքի մը յայտնութիւնն էր երկրին քաղաքական բեմին վրայ. ճիշդ է որ ան նախագահն էր ընկերակցութեան մը, սակայն առկա մինչեւ այսօր աւելի պատուակալ հանգամանքի մը տպաւորութիւնը գործած էր. ատոր հետ Ռուսաստանի գործի աշխարհին մէջ շահուած կարեւոր գումարներու տէր ըլլալ կը բաւէ՞ր անոր անակնկալ յայտնութեան մէջ նշմարելու Հայաստանի ճակատագրով անկեղծօրէն մտահոգ ու բարելաւման կարողութեան տէր գործիչ մը: Անկախութեան իննամեայ փորձառութիւնը այս կարգի միամտութեան տեղ չէ ձգած երկար ատենէ ի վեր:

Ու հազիւ հասած լուրը թէ տասնօրեայ բանտարկութենէն ետք Ա. Վարդանեան ազատ արձակուած չէ, հասան Ռուսաստանէն յայտնուած զօրակցութիւնները. անոնց զուգահեռ երկու Հայուհիներ ալ հացադուլի դիմած էին Երեւանի մէջ: Ճիշդ է որ զօրակցութիւնները Մոսկուայի ուղղակի քաղաքական շրջանակէն չէին. այդ բնագաւառէն Ռուսաստանի Երեւանի դեսպանը Նոյեմբեր 3-ին ըսած էր թէ իրենք կը նկատեն թէ իրենց քաղաքացիին ընթացքը յարիր չէ Հայաստանի օրէնքներուն: Հարկը տեսած էր աւելցնելու ալ թէ անոր ետին ռուսաստանեան որեւէ ուժ չի գտնուիր: Մինչդեռ, զօրակցութիւն յայտնողներու – մտաւորական եւ հանրային գործիչ – ոճը դեսպան Դրիւկովի զգուշաւորութիւնը չունի: Պէ՞տք է հետեւցնել թէ Ա. Վարդանեանի անյապաղ ազատ արձակումը պահանջողները շարժած են միայն անոր անձին ու արժանիքներուն անկեղծ գնահատանքով:

Այնքան բարդ է Կովկասի խճանկարը եւ այնքան մեծ՝ հոն դեր ու տեղ ունենալու ախորժակները որ «անակնկալ» յայտնութիւններու, երեւութապէս «անկապ» անցքերու ետին դժուար չէ Երեւանի ճակատումէն յոգնած Մոսկուայի մը շարժման անցնելու եւ անցընելու կամքը նշմարել: Մանաւանդ որ հոն Ելցինեան սանձարձակութեան շրջանին յաջորդած է բարեկարգման լուրջ ընթացք մը:

Այնքան ալ դժուար չէ մտածել որ քարերը տեղը դնելու կարգը հասած է Հայաստանին ու հոն եթէ Ա. Վարդանեան կը մարմնաւորէ կանգուածին դժգոհութիւնը, Ա. Մանուչարեան ալ կը ներկայանայ որպէս սրտցաւ առաջնորդ:

Լսելու, լսցնելու, յատկապէս վերջին շրջանի քաղաքականութիւնը որուն մէջ ընդդիմութիւնն ալ իշխանութեան չափ իր բաժինը ունեցաւ, այնպէս կը թուի թէ յարմարագոյն պայմանները հասունցուած են ներկայի բեմադրութիւններուն համար: Մնացեալը՝ ճարել Վարդանեան մը ու փոշիէն դուրս բերել Մանուչարեանը, մեծ ճիգի չի կարօտիր:

Ա. Թ.

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ Պատրիարքարանը Նոյեմբեր 16-ին խորհրդակցական ժողովի հրաւիրած է համայնքային հաստատութիւններու, թաղային խորհուրդներու, նաեւ հայ կաթողիկէ եւ աւետարանական համայնքներու ներկայացուցիչները, օրակարգի նիւթ ունենալով Եւրոպական Խորհրդարանին յղուած տեղեկագիրը ուր Թուրքիոյ կը յանձնարարուէր աւելի լայն կարեւորութիւն տալ հայ համայնքին:

Աւելի քան 50 ներկայացուցիչները յարմար գտած են որ աշխատանքի խմբակ մը առեղծուի, չարագրելու համար հաղորդագրութիւն մը: Ան նոյն երեկոյեան յանձնուած է լրատուիչներու որոնք անմիջապէս սկսած են արձագանգ հանդիսանալ:

Յայտարարութեան մէջ խորհրդակցական ժողովին մասին կը տեղեկացուի և հանրային կարծիքին ուշադրութեան կը յանձնուին հետեւեալ կէտերը.

«Թուրքիոյ Հայերը ճիշդ չեն գտած որ Եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ քըւէարկուած Թուրքիոյ տեղեկագրին մէջ ակնարկութիւններ եղած ըլլան Թրքահայերու մասին, որովհետեւ Թրքահայերը այդ ուղղութեամբ որեւէ դիմում չեն կատարած:

«Թուրքիոյ Հայերը իրենց հարցերը միշտ ալ նախընտրած են լուծել պետութեան հետ ուղղակի երկխօսութիւն հաստատելով: Արդարեւ, կարճ ժամանակ առաջ, Եւրոպական գործերէ պատասխանատու Պետական նախարար Մէսուտ Եըլմազի հրաւէրով այս հարցերը անգամ մը եւս օրակարգի բերուեցան և փոխանցուեցան պատկան իշխանութիւններու»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ եկած է Զէչէնիոյ անկախապաշտ կառավարութեան Առողջապահութեան նախարարը՝ Ումար Խանբիեւ, իր վրդովումը յայտնելու համար 1999 Հոկտ.էն ի վեր ռուս բանակին մղած պատերազմին դէմ: Արհեստով վիրաբոյժ, Խանբիեւ կ'ըսէ «տանտէր մը ոչ մէկ իրաւունք ունի, որեւէ ատեն, ռուս զինուոր մը կրնայ տունը մտնել, ուզածը առնել տանիլ, ամբողջ ընտանիքը անհետացնել, ոչ ոք պատասխանատու կ'ըլլայ այս ոճրային արարքներէն: Մեզ մօտ, "մարդկային իրաւունք" տարազը գոյու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(17 Novembre)

LE PARLEMENT EUROPEEN
RESTE DIVISE SUR LA TURQUIE

Un vote demande à Ankara de reconnaitre le génocide arménien

Թղթակցութիւնը կը սկսի սա հարցումով՝ «Անցեալի սարսափներու դատապարտումը կրնա՞յ դրդել երկիր մը որ յառաջդիմէ մարդկային իրաւանց յարգանքի ճամբուն վրայ թէ ոչ կրնայ խնդրոյ առարկայ ընել իր բարենորոգումներու գործընթացը»: Այս հարցումը, կը գրէ Ռաֆայէլ Ռիվէ, որ դրուեցաւ Եւրոպական Խորհրդարանին, Նոյեմբեր 15-ի լիագումար նիստին, պառակտեց Եւրոպական Խորհրդարանը:

Խորհրդարանական ժողովը հրաւիրուած էր քուէարկելու բանաձեւ մը –քաղաքական բնագիր որ իրաւական արժէք չունի– տեղեկագրին մասին որ կը վերաբերէր «Թուրքիոյ իրագործած յառաջդիմութիւններուն՝ անդամակցութեան ճամբուն վրայ 1999-էն»: Տեղեկաբերը՝ Ֆիլիփ Մորիյոն (Իւ – Տէ – էՖ – Ֆրանսական Ժողովրդավարութեան Միութիւն, անդամ՝ Եւրոպական Ժողովրդական Կուսակցութեան) հաշուեկշիռը կ'ընէր իրագործուած յառաջդիմութիւններուն, բայց, կ'եզրակացնէր որ «Թուրքիա, ներկայիս, չի լրացներ Գոփենհակընի քաղաքական բոլոր չափանիշները» (մարդկային իրաւանց յարգանք, անկախ արդարադատութիւն, քաղաքային իշխանութեան ենթակայ բանակ): Բանաձեւը կ'ուզէր մասնաւորաբար որ Թուրք կառավարութիւնը քաշէ գրաւման բանակի իր զօրքերը Կիպրոսի հիւսիսային շրջանէն եւ թէ «խիզախօրէն լուծում մը ըլլայ քըրտական հարցին»:

Ու կ'աւելցնէ որ կարգ մը երեսփոխաններ յաւելում մը առաջարկած են որ կը հրաւիրէ Թուրքիան եւ Ազգ. Մեծ Ժողովը աւելցնելու իր նեցուկը հայ փոքրամասնութեան եւլն. եւլն. (տե՛ս. «Յառաջ», Նոյ. 17): Մորիյոն դիմած է Ժողովին որ չքուէարկէ այս յաւելումը, այն մտավախութեամբ, որ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան երեսին դուռը կը քաշէ:

Տալէ վերջ զօր. Մորիյոնի պատճառաբանութիւնները, թերթը կը ներկայացնէ քուէարկութեան մանրամասնութիւնները (234 թեր): Միայն համայնավար խումբն է որ միաձայնութեամբ քուէարկած է, միւս բոլոր խումբերը տարակարծիք էին.– Եւրոպական Ժողովրդական Կուսակցութիւն (63 թեր, 105 դէմ, 37 ձեռնպահ), Եւրոպացի Ընկերվարականներու խումբ (72 թեր, 68 դէմ, 18 ձեռնպահ): Ֆրանսացիներու մօտ Ֆրանսուա Պայրու (Իւ – Տէ – էՖ), Փերվանշ Պերէս (ընկերվարական) թեր քուէարկած են: Ազգ. Ճակատի ընտրեալներն ալ թեր քուէարկած են, բայց չեն յաջողած ընդունիլ տալ որ «Թուրքիա, ասիական երկիր, իր հողամասին 9/10-րդով, ալթայեան իր լեզուով եւ մահմետական՝ 98%-ով, եւրոպացի ազգ չէ»:

Վերջնական քուէարկութեան ատեն, զօր. Մորիյոն ձեռնպահ մնացած է: Հետաքրքիր կայաններէ կրկնած է «դատապարտողի ձեռք ձգուած այս քուէարկութիւնը, փոքր մեծամասնութեամբ, պէտք չէ խրար անցընէ Թուրքերը»: Իր ճիգերուն մէջ, կը գրէ Լը Մոնտ, Մորիյոնի նեցուկ եղած է Գոհն-Պէնտիթ (կանաչ) նախագահ Եւրոպական Միութիւն-Թուրքիա խառն յանձնախումբին, որ ձեռնպահ մնացած է յաւելումին վրայ: Ըստ իրեն, Հայ Դատը գործիք ծառայած է անոնց որոնք դէմ են Թուրքիոյ անդամակցութեան, կրօնական պատճառներով: «Իմ մտահոգութիւնն է, կ'ըսէ, յաջողցնել որ Թուրքիա ինք ճանչնայ հայկական ցեղասպանութիւնը, աւելցնելով որ ամէն մէկ Պետութիւն, ինք պէտք է ինքնաքննութեան դիմէ, ներառեալ Ֆրանսան, Ալժերիոյ պատերազմի ատեն չարչարանքներու համար»: Ինք իրեն հարց կու տայ թէ քանի՞ երեսփոխան պիտի օգնեն իրեն որ այս վիճարկումը կազմակերպէ Պոլիս:

*
**

«LE FIGARO»

(17 Novembre)

TURQUIE: sermonné par le Parlement Européen Ankara se crispe

Թերթին Պոլսոյ թղթակիցը՝ Էրիք Պիէկալա սկիզբէն նկատել կու տայ որ Եւրոպական Խորհրդարանին հրաւէրը՝ ճանչնալու հայկական ցեղասպանութիւնը եւ իր զօրքերը քաշելու հիւսիսային Կիպրոսէն, նոր հարուած մըն է Անգարայի համար, նոյնիսկ եթէ դիւանագիտական ոճ գործածուած է:

Առաջին երկու հարուածները, կը գրէ լրագրողը, եղան Նոյեմբեր 8-ին, երբ Ծերակոյտը ճանչցաւ հայկական ցեղասպանութիւնը եւ Պրիւքսէլի եւրոպական Յանձնախումբը հրապարակեց այն պայմանները զորս Թուրքիա պէտք է լրացնէ բանակցութիւններու ձեռնարկելու համար:

Եթէ, կը գրէ, Էրիք Պիէկալա, Թուրքերը կէսբերան կ'ընդունին որ Հայերը, խնկապէս, զանգուածային տեղահանութեան ենթարկուած են 1915-ին, Օսմանեան կայսրութեան կողմէ եւ թէ ջարդեր տեղի ունեցած են, կը մերժեն «ցեղասպանութիւն» տարազը: Արտաքին նախարարը կը շեշտէ. – «ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՐԲԵՔ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՈՃԻՐ ՉԷ ԳՈՐԾԱԾ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ» («Յառաջ». – ընդգծումը՝ մեր կողմէ):

Ծերակոյտին բանաձեւը դեռ պէտք է վաւերացուի Ազգ. Ժողովին կողմէ, բայց, կառավարութիւնը օրակարգի չէ բերած: Միաժամանակ, անցեալ շաբթու, Պապը ճանչցաւ ցեղասպանութիւնը: Իր կարգին Իտալիոյ երեսփոխանական ժողովը նմանօրինակ բնագիր մը կը պատրաստէ: Ամիս մը առաջ ալ, ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական Ժողովը նման բանաձեւ մը պիտի քուէարկէր, բայց Անգարա սպառնալիքներ տեղացուց ԱՄՆ-ու վրայ եւ Ժողովը հրաժարեցաւ քուէարկութենէն:

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպական Յանձնախումբի «Անդամակցութեան գործընկերութեան փաստաթուղթին», ընդհանուր ձեւով դրական կը գտնուի Թուրք կառավարութեան կողմէ, նոյնիսկ եթէ այս վերջինին հրահանգուած է ժամ առաջ լուծել հիմնական իրաւունքներու հետ կապ ունեցող հարցերը: Մէկ կէտ կայ զոր Թուրքերը «անվաւեր» կը գտնեն՝ Կիպրոսի հարցն է: Արդարեւ Պրիւքսէլի Յանձնախումբը կ'ուզէ որ Թուրքիա զօրավիգ ըլլայ ՄԱԿ-ի ճիգերուն՝ լուծում մը գտնելու համար յոյն եւ Թուրք Կիպրացիներու միջեւ: Թուրքիոյ վարչապետը դիմած է եւրոպացի իր պաշտօնակիցներուն, որպէսզի վերանային իրենց բնագիրը, նոյնիսկ եթէ Միլլիյէթի խմբագիրը՝ Սամի Գոհէն դիտել կու տայ որ «Եւրոպական փաստաթուղթը ճաշացուցակ մը չէ», ուր կարելի է ընտրել ինչ որ կ'ուզես եւ թողուլ մնացածը:

Ըլլայ Կիպրոսի, ըլլայ Հայերու հարցերու պարագային, Անգարա կը կոթնի անզիջող դիրքերու: Միակ հարցը որու մասին տրամադիր է խօսելու, հիմնական իրաւունքներու հարցն է:

ՄԱՐՏԱՎԱՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ԷԼ ՋՈՒՆԵՔ...

Ներկայի հայ իրականութեան մէջ մարտավարական հեռանկար պարտադրող երկու կեդրոններ են Ղարաբաղը եւ Ջաւախքը: «Մարտավարական» որակումը հոս կապ չունի զգացական անհեռատեսութեամբ բանձեւուած լոզունգներու, կոչերու հետ որոնք յամառօրէն կը մերժեն իրականութեան ամէն նկատառում: Ճիշդ է որ մեր ընթացքէն անբաժան եղած են փոխանակ իրականութեան, լոզունգներու թելադրանքով գործող տարբեր. ու հաւանօրէն, պատրանք կ՚ըլլայ կարծել որ ԻԱ. դարու սեմին յաջողած ենք մէկդի ձգել զանոնք:

Ղարաբաղի ու Ջաւախքի նկատմամբ մարտավարական հեռատեսութիւն ունենալ, կը նշանակէ անոնց վերաբերիլ նկատի առնելով այսօրուան իրականութիւնները, անոնց հաւանական զարգացումները. նպաստաւոր ու աննպաստ: Ու ատիկա ընել՝ ոչ թէ հատուածի մը, խմբակի մը հայցէին երկու ծափ ու կէս դափնեպսակ ապահովելու սիրոյն, այլ՝ երկու շրջանները գիտելով հայութեան ընդհանուր համայնապատկերին մէջ անոնց ներկայացուցածով:

Այս շրջանակին մէջ զետեղուած Ղարաբաղ մը ամէն բանէ առաջ կը ներկայանայ բնակեցման շատ դժուար հարցով: Գաղտնիք չէ որ 1990–95 տարիներուն պատերազմին պատճառած մեկնումները, աւելի եաք տնտեսական ու ընկերային պայմաններէն մղուած արտագաղթը, հեռու են դարման գտած ըլլալու հանգրուանէն. ճիշդ է որ լրատիւները, այս կողմերը ժամանող ղեկավարներ պարբերաբար կը խօսին վերադարձողներու մասին, որպէս դրական, ուրախալի տուեալ. բայց նուազ չեն տխուր արտայայտութիւններն ալ, ամէն անգամ երբ Ղարաբաղի շրջանները այցելած անձեր կը խօսին բնակիչներու ցանցառութեան մասին: Եւ ըսել որ կան տակաւին ազատագրուած շրջանները որոնք եւս բնակիչի կարօտ են, որպէսզի հողի վիճակէն վերածուին երկրի:

Ինչ կը վերաբերի Ջաւախքին, տարբեր մօտեցումով, նո՛յն հոգածութեան պէտք ունի: Վրաստանի հարաւ–արեւելեան այդ գօտին որ փոքր Հայաստան մըն է հոն, վերջին տարիներուն ահազանգ կը հնչեցնէ այդ յատկանիշով ապրիլ շարունակելու լուրջ դժուարութիւններուն դէմ: Կ՚իմանանք, կը կարդանք թէ հոնկէ ալ մարդիկ կը մեկնին դէպի յատկապէս Ռուսաստան, նաեւ այլուր: Գլխաւոր պատճառ կը տրուի գործազրկութիւնը իրեն հետեւող բոլոր պարագաներով. ընտանիքներու բաժանում, արժէքներու խաթարում, համայնքային կեանքի քայքայում, եւլն.: Պէտք է ըսել որ Ջաւախքի շրջանը խորհրդային տարիներուն ալ կեդրոնէն բաւական անտեսուածի պայմաններով կ՚ապրէր: Թիֆլիսի ղեկավարները ընդհանրապէս շատ փոյթ չէին ըներ, օրինակ, այդ շրջանին ճամբաները նորոգելու, արդի կեանքի սարքաւորումներով օժտելու զայն: Միակ դրական տուեալ մը այն է որ ջաւախեցին այսօր կրնայ Թիֆլիսին իրեն զլացածը Երեւանէն ստանալ. դպրոցական օժանդակութիւն, գիրք, ուսուցիչ, եւլն., կամ ուրիշ բնոյթի օգնութիւն: Ամբողջ հարցը կարելին –ու նաեւ անկարելին– ընելն է, որպէսզի Ջաւախքը հայութենէն չպարպուի:

Այդ հատուածը որուն 200 – 230 հազարի թիւ կը տրուի, Ախալցխայի հոգեւոր հովիւ Ռուբէն Քհնյ. Սաղոյեանի ներկայացուցածով բաւական ծանր կացութեան մէջ է: Ռուզան Աւոյեանի հարցումներուն պատասխանելով («Առաւօտ», Հոկտ. 25) քահանան կը մեղադրէ թէ՛ հայրենիքը, թէ՛ միջազգային հանրութիւնը, իրենց մոռացումին համար: Կ՚ըսէ թէ մարդիկ աշխարհէն խզուած կ՚ապրին, ելեկտրական հոսանք չունին: Միջոց մը երբ ըսուած է թէ Հայաստան ելեկտրական հոսանք պիտի տայ շրջանին, յուսադրուած են. յետոյ տեղեկացած են թէ հոսանքը Ախալքալաք կը հասնի եւ ոչ իրենց: Ատիկա կը նշանակէ որ 35 հազար հայ կը շարունակէ մութին մէջ մնալ: Այս կարգադրութիւնը եւ այլ բաներ, ըսել կու տան Ռուբէն Քահանային թէ Հայաստանի կառավարութիւնը ջայլամի քաղաքականութիւն կը վարէ Ջաւախքի հարցին մէջ:

Կրօնաւորը ինքզինք նմանցնելէ ետք «առանց զէնքի զինուորի», կը թուէ չունեցածները. փոխադրամիջոց, հոգեւոր դըրականութիւն, գրասենեակ, եւլն.: Այս չկաները կը չէզոքեն իր անզօրութիւնը երբ կը տեսնէ թէ Ջաւախք մնացած մարդիկը ակնկալութիւններ ունին Եկեղեցիէն եւ միայն քարոզով կարելի չըլլար զանոնք «կերակրել»: Այս շրջանակին մէջ պէտք է ըսել որ Ջաւախքը, ինչպէս իրեն կից Հայաստանի հիւսիսային շրջանը, զուտ կամ մեծ համեմատութեամբ կաթողիկէ բնակչութեամբ գիւղեր ունին: Կան աւետարանչականներ ալ:

Ջաւախքի դժուարութիւններուն նշումէն ետք գրեթէ անակնկալ չէ կարդալ թէ հոն «կան բոլոր տեսակի աղանդների ներկայացուցիչներ, որոնք օգտուելով մարդկանց ընկերային վիճակից, ներգրաւում են նրանց իրենց շարքերում, բարոյազրկելով եւ դիմազրկելով հայ մարդու աւանդական նկարագիրը: Կան նաեւ օտարերկրեայ միսիոներներ»: Այս բոլորը լայն գործունէութիւն ծաւալելու ամէն միջոց ունենալով, դժուարութիւն չեն կրեր մարդորսութեան իրենց առաքելութեան մէջ. տեղ մը ուր «1 ֆկ. հացն անգամ նշանակութիւն ունի» անոնց շնորհիւ «ազգային արժէքները դառնում են անկարեւոր»: Համեմատութեան որպէս եզր, կ՚արժէ արձանագրել թէ Ախալքալաքը 72, Ախալցխան 16, Բոգդանովան 28 գիւղով, Ծալկան իր 23 հազար հայութեամբ ամէնը հինգ քահանայ ունին, անոնք ալ զուրկ ամէնէն տարրական միջոցներէն:

Քահանան կը խօսի դպրոցներու վիճակին մասին ալ. քանդուած շէնքեր ուր անձրեւին կարելի չէ մտնել: Ախալցխայի մէջ միջնակարգ մը կայ, 870 աշակերտով, գիւղերը նախակրթարաններ կան, որոնք նոյնիսկ բաւարար չափով այբբենարան չունին. 3–4 աշակերտի մէկ դասագիրք կը տրուի: Երբեմն քարուքանդ սենեակներու մէջ երկու դաս միասին կ՚ընեն: «Բազմիցս դիմել ենք, սակայն պետնէից մեզ ոչինչ չի յատկացւում: Այսպէս այլեւս անհնար է շարունակել, մեզ ձեռք մեկնող է պէտք, այլապէս վաղը կարող է ուշ լինել» կ՚ըսէ Ռուբէն Քահանան:

Միակ երկարած ձեռքը Վորոնէժ ապրող Ռուբէն Յարութիւնեանինը եղած է. ան սեփական միջոցներով Ս. Աստուածածին մատուռը կառուցած է: Արտագրութեան եւ հետեւաբար՝ զուրկէն ներգրումի մասին մտածել աւելորդ է, քանի որ շրջանը ելեկտրական հոսանք չունի:

Այս պարագան դուրսը հաց փնտռելու կը մղէ ջաւախեցին. «գիւղերը դարձել են ծերանոցներ» կ՚ըսէ քահանան: Երիտասարդներուն մեկնումը համեմատելով Հայաստանէն եղած արտագաղթին հետ, ան լաւատեսութիւն կը յայտնէ երկրորդին պարագային, հաւատալով որ «Հայը ուր էլ գնայ, մի օր տուն է դառնալու. ի՛ր տունը»: Նոյնը չէ Ջաւախքէն հեռացողներուն պարագան. այդ շրջանին ամայացումը անդարմանելի է ու «քաքցում է մեր թիկունքը»:

Զրոյցին վերջին պարբերութիւնը կ՚առընչուի 1700–ամեակի հանդրուանին որ բաւական աւելորդ պերճանք մը պէտք է նկատուի պարզուած պատկերին մէջ: Ջաւախեցիներուն միակ մասնակցութիւնը գործող միակ՝ Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցիին գանգակատուն կառուցելու գործը պիտի ըլլայ: Եթէ կարենան:

Տխուր է կարդալ որ բազմիցս դիմած են Մայր Աթոռ, զիտնալով հանդերձ թէ հոն 1700–ամեակին պատճառաւ խիստ զբաղած են. «բայց չէինք ցանկանայ յաւերժ մնալ ստուերում» կ՚ըսէ քահանան: Ապա կը մաղթէ որ 2001–ի տօնը իրենց համար ալ զարթօնքի արժէք ունենայ եւ «Ջաւախքը զգայ մայր հայրենիքի հովանաւորութիւնը»:

Ինչ որ կ՚ըսուի Ռ. Աւոյեանի վարած զրոյցին մէջ, կը չեշտէ Ջաւախքի մասին մինչեւ այսօր տրուած պատկերը: Սարսափելի է յատկապէս դպրոցներուն վիճակը: Մարդ Տէր Թոփիկեան օրերը վերադարձածի տպաւորութիւնը կը կրէ մէկէն: Հարցը աւելի մեծ գաղութեան մը յաղթահարելն է սակայն. այն որ ինչպէս Հայաստանի բնակչութեան ամէնէն անզօր խաւին, Ջաւախքի գոնէ դպրոցներուն ալ ձեռք երկարելու կարողականութիւնը կայ Երեւանի մէջ, նաեւ Մայր Աթոռ Էջմիածնի: Շա՞տ բան ակնկալել կ՚ըլլայ սպասել որ եթէ նոյնիսկ հայրենասիրութիւն – մայրենասիրութիւն չատո՞նց փակուած տոմարներու բնակիչ են, գոնէ քիչ մը հեռատեսութիւն, մարտավարութիւն ունենալու փաստը տան մեծ ու փոքր աթոռակալները:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ ՄԻԼԱՆՕ՝ ԿԵԱՆՔ ԱՌԱԾ Է

Մինչեւ յառաջիկայ Փետրուար 25, Միլանոյի Փալացցօ Ռէալէին մէջ տեղի կ՚ունենայ մեծ ցուցահանդէս մը, որ նոր լոյսի տակ կը վերընթեռնէ արուեստի պատմութիւնը: Ձեռնարկը կը կրէ «Լոմպարտական ԺԶ. դարը. Լէօնարտոյէն Գարաւաճճօ» խորագիրը, որ սկիզբ առաւ Հոկտեմբեր 4-ին: Ան կը փորձէ շրջել այն աւանդութիւնը որ Ֆիրենցէն եւ Հռոմը նկատի կ՚ունենայ որպէս մղիչները Վերածնունդին: Ճշգրտումի այս կարեւոր հարցին յօդուածով մը կ՚անդրադառնայ Փասքուալէ Գեսսա, «Փանորամա»ի մէջ ու կը գրէ թէ ցուցահանդէսին հոգատար Ֆլավիօ Գարոլիի պատմագրական միտումներէն անդին, ան կրնայ ներկայի ժամանակագրութեան մէջ տեղ գրաւել որպէս փաստական «փոխակարգում»ին առաջին ցուցահանդէսը: Իսկութեամբ գեղարուեստական այս եղելութիւնը ոչ միայն մինչեւ հիմա ժխտուած մշակութային արժանիքի մը տէր կը կանգնի այլ՝ 250 նկարով, կ՚առաջարկէ նաեւ վերատեսութեան ենթարկել մեկնաբանական այն աւանդը, որ իտալական արուեստի պատմութեան մէջ գերիշխած էր մինչեւ 1550 թուականը:

Ճիշդ ԺԶ. դարու կէսերուն էր որ իր «Նկարիչներու կեանքը» համբաւաւոր հատորին մէջ, Ճորճօ Վազարի, արուեստի առաջին քննադատը պատմութեան մէջ, Թոսքանան եւ Ֆիրենցէն վերածեց Վերածնունդին ծնունդ տուող մղիչ կեդրոններու: Կարելի է ըսել թէ լրիւ չէր սխալած, քանի որ Լէօնարտօ տա Վինչիի «Մոնա Լիզա»ն եւ Միքելանճելօ Պուօնարոթթիի Սիքստինեան մատուռին որմնանկարները դարուն սկիզբը կնքած էին անջնջելի նշանով մը: Ասոնց բաղդատած, Ֆոփփա եւ Մորոնի, Պրամանթինօ եւ Ճուլիօ Ռոմանօ, Լոթթօ եւ Արճիմպոլտօ, Պերկոնեօնէ եւ Պոլթրաֆֆիօ, Վինչենցօ Գամփի եւ Սոֆոնիսպա Անկուիսսոլա «փոքր» նկատուած են: Բայց կրնանք ըսել որ ասոնք նուազ ծանօթ են՝ միայն որովհետեւ անոնք նուազ արժեւորուած են տիրապետական աւանդութեան մը կողմէ, որ լոմպարտական դըպրոցը կը դասաւորէ որպէս գաւառական:

Այժմ, իրարու քով շարելով 250 գլուխգործոցները, Գարոլի խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ Թոսքանա – ռոմանական աւանդութիւնը եւ մեզ կ՚առաջնորդէ այն գլխաւոր ուղիով, երբեմն դարձդարձիկ, որ Լէօնարտոյէն մինչեւ Գարաւաճճօ կ՚երկարի: Գարոլի, լոմպարտական ԺԶ. դարու մասին խօսելով, կ՚ըսէ թէ ան «ծնունդ տուաւ ճշմարտութեան մշակոյթի մը, արտաքին եւ ներքին ճշմարտութեան, տեսողական եւ հոգեբանական, որ իր նմանը չունի գեղարուեստի միւս կեդրոններուն մէջ եւ որ Լոմպարտիան կը վերածէ եւրոպական քովանդակ նկարչական քաղաքակրթութեան բաբախող սրտին, եզակի եւ կանխիչ»:

ԺԶ. դարը (Կարոլոս Ե.ի եւ Ֆրանսուա Ա.ի, Հէնրի Ը.ի եւ Սուլէյմանի, Լութերի եւ Մաքիաւելլիի, Հակաբարեկարգութեան եւ Թրենթոյի Ժողովին, Հանիբալ Թալանիին եւ Անպարտելի բանակին), միւսղի դար մը չեղաւ: Անոր տեսողութեան, քաղաքականութիւնը, մշակոյթը եւ աշխարհագրութիւնը միանգամընդմիշտ փոխուեցան: Քանի մը տասնամեակի ընթացքին ծնունդ առաւ արդի աշխարհը այն ձեւով որ տակաւին կը պատկերացնենք: Վիսգոնթիներու և Սֆորցաներու, Ֆրանսայի և Սպանիոյ միջեւ տարուբերելով, Միլանօ միջազգային կեդրոնական վայր դարձաւ, որպէս քառուղին իր ժամանակներու տիեզերական մշակոյթին: Աւելի քան գաւառական կեդրոն մը:

Հասկնալու համար Գարոլիի իմացական արկածախնդրութիւնը, հարկ է ցուցահանդէսը դիտել սկսիլ այն կէտէն ուր ան վերջ կը գտնէ, այսինքն՝ վերջին սրահէն, վերջին պատէն, ուր Գարաւաճճոյի «Նարկիզ»ը կը դիմագրաւէ պրեշացի Ճիրոլամօ Սաւոլտոյի «Առաքեալ»ը, մինչ «Հիւանդ փոքրիկ Բաքոս»ը կը ցոլայ Անտրէա Սոլարիոյի տա վինչիական «Խաչակիր Քրիստոս»ին մէջ: Այսպէս, եթէ թուականները սխալել չտային, դիւրին պիտի ըլլար «գարաւաճճոյական» որակել շատ տասնամեակներ առաջ նկարուած պաստառներ, մանաւանդ տա վինչիական Սոլարիոյի (զոր Գարաւաճճօ յայտնաբերած էր Ճուզեփփէ Չեզարիի աշխատանոցին մէջ) եւ անունի Ափինոյի Ասպետին, վարպետը որու աշխատանոցին մէջ Գարաւախօ ութ ամիս անցուց, իր եղբօր հետ հազիւ Հռոմ հասած, 1592–ին:

Ցուցահանդէսը, ինը մասերու բաժնըւած, այս բարդ ցանցը կը քօղազերծէ. - Վինչենցօ Ֆոփփայի «Տիրամայրը գիրքով»ի ուշ գոթական բնապաշտութենէն՝ Ճիրոլամօ Սաւոլտոյի «Հանգիստ՝ դէպի Եգիպտոս փախուստի ընթացքին» լոյսը. Պոզաչչօ Պոզաչչինոյի «Գնչուհի»ի խորնայուածքէն՝ Պրամանթինոյի տա վինչիական «Լուգրեցիա»ն. Ճուլիօ Ռոմանոյի ռաֆայէլլական (բառացի եւ իրաւացի իմաստով) «Տիրամայրը Յիսուս Մանուկին հետ»էն՝ Սոֆոնիսպա Անկուիսսոլայի «Ընտանիքի նկար»ը. Ամպրոճօ Ֆիճինոյի 1593–ին նկարած իտալական արուեստին առաջին անշարժ բնութենէն՝ մինչեւ Վինչենցօ Գամփիի «Պտղավաճառուհի»ն եւ Ճիրոլամօ Ռոմանինոյի «Սուրբ Մատթէոս եւ հրեշտակը»ն, որ մոմի լոյսի իր հատուածով 70 տարիով կը կանխէ գարաւաճճոյական լոյսը: Այս գլուխ գործոցներէն իւրաքանչիւրը ապացոյց կ՚աւելէ եւ կը նախապատկերէ, որ է՝ գարաւաճճոյական «ճշմարտապատկերում»ը: Գարոլի կը համարի որ ասիկա «նախատիպի մը իմաստաւորումն էր որ, վենետիկի եւ Ռամպրանթի բնդմէջէն արեւմտեան ոգին ապագան եւ իմաստ պիտի փոխէր»:

Լոմպարտական արուեստի վերաշրջման որպէս խորհրդանիշ, ինչպէս եւ ցուցահանդէսի որմազդին եւ գաթալոկի կողքին համար, ընտրուած է գեղեցկագոյն նկար մը, «Վարդագոյն ասպետը»ն, Ճովաննի Պաթիսթա Մորոնիի կողմէ նկարուած, որ պրեշական նկարչութեան չորս հրաշանակիրներէն մէկն է, Ռոմանինոյի, Սաւոլտոյի եւ Մորեթթոյի կողքին: Բայց պատմական այս հատուցման իսկական խորհրդանիշ արուեստագէտը ուրիշ մըն է, Լորենցօ Լոթթօ, դարու ամէնէն լուսամիտ եւ ողբերգակ ոգին, որ խոտոր էր Վերածնունդի բանաստեղծականութեան, գիտակցաբար հակադասական, խոր կերպով արդի եւ որուն վարքը մեզի կը ներկայանայ որպէս իսկական կամուրջը «Լէօնարտոյի փնտռտուքներուն եւ Գարաւաճճոյի մորմոքին» միջեւ: Գուցէ արդար համար է որ ան անծանօթ մահացաւ դարու մը ընթացքին՝ որ ի վերջոյ թիգիանոն նախընտրեց:

ՍԵՐՄՆԱՑԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
Volume II

SARKIS BOGHOSSIAN

Catalogue de reproductions
en couleurs et en noir et blanc
de 756 pièces originales
du XVe au XXe siècle (525 pages)

Paris

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՆԱՐԵԿ ՍԻՄՖՈՆԻԱ

Վիէննա, Նոյեմբեր 9, 2000 թ., Համերգի Տուն, մեծ Դահլիճ

Վիէննան որպէս բարձր մշակոյթի եւ յատկապէս դասական երաժշտութեան մեծաբան յայտնի է ողջ աշխարհին ու ամբողջ անցեալ երաժշտական փառատօներն ու միջազգային մրցոյթները յոյժ կարեւոր տեղ են զբաղեցնում երաժշտական աշխարհում։

Այս կարեւոր միջազգային մրցոյթների շարքին է պատկանում նաեւ աշխարհահռչակ խմբավար Գիւսեպպէ Սինոպոլիի ղեկավարութեամբ և «Քադինոս Աւստրիա»ի մեկենասութեամբ «Վիէննա Մոտեռն» փառատօնի շրջանակում կազմակերպուած ստեղծագործական մրցոյթը։

Այս մրցոյթի՝ 1998 շրջանի մասնակցող եւ ի հպարտութիւն եւ ուրախութիւն հայ ժողովրդի, առաջին մրցանակի շահողն է (200 մասնակցողներէ) հանդիսացել երիտասարդ ստեղծագործող՝ Հայաստանի պետական երաժշտանոցի շրջանաւարտ եւ զանազան դափնիների արժանացած մեր հայրենակից՝ Արամ Պետրոսեանը։

Արամ Պետրոսեանը մրցոյթին մասնակցել էր «ՆԱՐԵԿ» սիմֆոնիաքանթաթ ստեղծագործութեամբ, որը որպէս առաջին մրցանակ բեմ բարձրացաւ, Նոյեմբեր 9-ին, երեկոյեան ժամը 19.30-ին Վիէննայի «Համերգի Տան» (Քոնցերթհաուզ) մեծ սրահում, ղեկավարութեամբ խմբավար Էրնըստ Թայսի եւ մասնակցութեամբ Թիւով հարիւրեօթանասուն երաժիշտներ՝ Աւստրիոյ Լինց քաղաքի Պրուքնէր նուագախմբի, սլովակեան ֆիլհարմոնիկ երգչախմբի, Լինց քաղաքի երաժշտական Միւզիքալ թատրոնի երգչախմբի, Վիէննայի «Ամադէուս» պատանեկան երգչախմբի, պարիթոն Սթիվըն Ռէչարէդի եւ այլոց։

Որպէս նախամուտ կատարուեց Արամ Պետրոսեանի մի այլ ստեղծագործութիւն՝ «Ես երգում եմ առիւծի ձայնով» մասնակցութեամբ հայազգի աշխարհահռչակ սոփրանօ Սօնա Ղազարեանի, աւստրիացի պարիթօն Սթիվըն Ռէչարէդի, երգչախմբի եւ նուագախմբի։

Լեփ լեցուն սրահը բուռն ծափահարութիւններով գնահատեց Արամ Պետրոսեանի «ՆԱՐԵԿ» ստեղծագործութիւնը։

Համերգի աւարտին, «Քազինօս Աւստրիա»ի տնօրէն Պր. Սքոփը Արամ Պետրոսեանին յանձնեց առաջին մրցանակի վկայագիրը։

Շաբաթ օրուան Վիէննայի թերթերը, մեծ գնահատականներով արձագանգեցին ստեղծագործութեան յաջողութեան մասին՝

«ՏԻ ՓՐԵՍԸ». – Արամ Պետրոսեանի երեք քառորդ ժամ տեւող «Նարեկ» քանթաթը, հայ հոգեւորական, երաժիշտ եւ բանաստեղծ Գրիգոր Նարեկացու Մատեան ողբերգութեան ծաղկաքաղի վրայ սոփրանոյի, պարիթոնի, երգչախմբի, մանկական երգչախմբի եւ նուագախմբի համար գրուած մի ստեղծագործութիւն է, ուրեղ հեղինակին յաջողուել է լիցքաւորուել երաժշտութեան պատմութեան ամբողջ ընթացքից եւ արժանաւոյն կերպով շաղկապել Նարեկացու աղերսանքները արդի երաժշտութեան հետ։

Երգչախումբը եւ նուագախումբը ներկայանում են իրարից տարբեր յանգերով եւ տիպարով, ինչպէս որ բնագիրն է պահանջում՝ հոգեւոր վերացում, եւ դա կատարեալ կերպով յաջողում է Աստուածարանութեան քաջատեղեակ եւ նրանով հետաքրքրուած ստեղծագործողին։

«ՔՐՈՆԷ ՑԱՅԹՈՒՆԿ». – ակտարելու եւ թատերականութեան փառաւոր յաղթանակ, աւելի քան հարիւր եօթանասուն մասնակիցներ՝ սոլիսթներ, Լինցի Պրուքնէր նուագախումբ, Լինցի թատրոնի երգչախումբ, Վիէննայի Ամադէոս մանկական երգչախումբ, Էրնըստ Թայսի ղեկավարութեամբ, Համերգի Տան Վիէննա Մոտեռն-ի համար ելոյթ ունեցան՝ երկու երաժշտական ստեղծագործութիւններ մըկըրտութեան աւազանից վեր խոյացնելու համար։ Արամ Պետրոսեանի «Նարեկ» քանթաթը, որ առաջին տեղն էր գրաւել «Քազինօս Աւստրիա» տարեկան մրցանակում, մի հարուստ ստեղծագործութիւն է, օժտուած թատերականութեամբ, մեծ խոստովանանքով, հոգեւոր մթնոլորտով, որ յատկապէս շեշտւում է երգչախմբային եւ զանգ – ղօղանջների ազդեցութեամբ եւ ակնառու մեներգիչներ Սօնա Ղազարեանի եւ Սթիվըն Ռէչարէդի մասնակցութեամբ։

Արամ Պետրոսեան ծնուել է Վանաձորում 1972 թուականին, յաճախել եւ աւարտել է տեղի երաժշտական ուսումնարանի քլարինէթի բաժինը։ 1990 – 1995 թուականներին աշակերտել է երգահան փրոֆէսոր Եդուարդ Միրզոյեանին, փրոֆ. Ս. Ռոստոմեանին եւ փրոֆ. Ա. Տէրտէրեանին Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցում եւ այն աւարտել գերազանց գնահատականով։

1995 – 1997 թուականներին վերը յիշուած փրոֆէսորների ղեկավարութեամբ փայլուն յաջողութեամբ աւարտել է իր ասպիրանտուրիան։ Աշխատել է Երեւանի Գանձասար Հոգեւոր Կենտրոնում, Շարականի երաժշտական խմբագրութիւնում, որպէս մասնագէտ՝ Հայ դասական հոգեւոր եւ ժողովրդական երաժշտութեան։

Արժանացել է բազմաթիւ մրցանակների՝

1994. – Կոմիտաս միջազգային ժողովրդական եւ հոգեւոր երաժշտութեան Բ. մրցանակին։

1998. – Վիէննայի միջազգային Գիւսեպպէ Սինոպոլի մրցանակին։

Արամ Պետրոսեանի ստեղծագործութիւնները՝

2000. – «Երգ առիւծի ձայնով» սոփրանոյի, պարիթոնի, լրակազմ սիմֆոնի նուագախմբի եւ խառն երգչախմբի համար։

1999. – «Լաւուաթէ Տէում» խառն երգչախմբի եւ երգեհոնի համար։

1998. – «Նարեկ» սիմֆոնիա – քանթաթա ամբողջ սիմֆոնիկ նուագախմբի, երգչախմբերի եւ մենակատարների համար։

1995. – «Սիմֆոնիա» լրակազմ սիմֆոնիկ նուագախմբի համար։

1993. – «Ժողովրդական կտորներ» խառն երգչախմբերի եւ մենակատարների համար։

1993. – «Քէնթէթ» ֆլաթոյի, Օբոյի, քլարինէթի, ֆակօթի եւ ճոնթրպասի համար։

1992. – «Սքերցօ եւ փէրփեթուօ» երկու դաշնամուրի համար։

1990 – Սոնաթ քլարինէթի եւ դաշնամուրին համար։

Արամ Պետրոսեան նաեւ բանաստեղծ ու արձակագիր է եւ շուտով լոյս աշխարհ պիտի գայ նրա ժողովածուն՝ «Թռիչքներ կիսախուփ աչքերով» վերնագրով։

Նա սիրում է նաեւ նկարել եւ ունի արժէքաւոր պաստառներ։

Մեր հայրենակիցին ցանկանում ենք նորանոր յաջողութիւններ։

Յ. ՌԱԶՄԻԿ ԹԱՄՐԱԶԵԱՆՑ

Վիէննա
Նոյեմբեր 11, 2000

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
(Վիպակ եւ էսէներ)

ԿԱՐՊԻՍ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

Երեւան, 1999

ՎԵՐԱԶԱՆՑԱԿԱՆ ՊՈԷԶԻԱՅԻ ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐՈՒՄ

ԿԱՄՕ ԱՐԽԱՅԻ

Երեւան, 2000

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹԸՆԻ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 20-ին, Եկեղեցիին եւ Հայ մշակութային յանձնախումբի միասնական կազմակերպութեամբ, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Գաղզուի։ Հանդիսավար Սուքիաս Թաքաճեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Գրիգոր Քէօսէեան, որպէս գաղզուագէտ արուեստաբան, որ հրատարակած է գունազարդ հատոր մը «Գաղզու մոգական աշխարհի մը վարպետը» խորագրով։ Գրիգոր Քէօսէեան ներկայացուցած է մարդը ու իր վաստակը, գրուագներ ալ պատմելով անոր կեանքէն։ Գաղզու մարդը, որ տաղնապը կ'ապրէր հիւլէական դարու մեր ընկերութեան, արուեստագէտը՝ որ դարձաւ իր ժամանակի վկան ու նաեւ՝ երազողը։ Ապա, շուրջ 70 սահիկներու ցուցադրութեամբ եւ նըկարներու մեկնաբանութեամբ, Գրիգոր Քէօսէեան ներկայացուցած է նկարիչի գործին եւ արուեստին հոլովոյթը 1930-ական թուականներէն սկսեալ։ Բանախօսութիւնը եզրակացնելով, Գրիգոր Քէօսէեան ըսած է. – «Գաղզու պայծառ դէմք մըն է որպէս մարդ, աքանչելի էակ մըն է որպէս Հայ եւ մեծատաղանդ արուեստագէտ մըն է որուն ուրոյն տեսիլքը, ազատական արժէքով իր ուրոյն տեղը ունի քսաներորդ դարու նկարչութեան մէջ։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Նոյեմբեր 1-ին, բարձր մակարդակի վրայ հանդիպում մը տեղի ունեցած է Յունաստանի իշխող կուսակցութեան Փասոքի (Համահելլենական ընկերվարական Շարժում) եւ Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի անդամներ՝ Հրանտ Մարգարեանի եւ Վահան Յովհաննիսեանի միջեւ։ Յունաստանի կեդր. Կոմիտէի կողմէ հանդիպումին մասնակցած է Շահան Զարաճեան։ Քննարկուած են բազմաթիւ հարցեր, որոնց կարգին Փասոքի միջնորդութեամբ եւ աջակցութեամբ Եւրոպայի քաղաքական բեմերու վրայ հայ ժողովուրդի եւ Հայաստանի պետական շահերը աւելի աշխոյժ կերպով ներկայացնելու կարելիութիւնը։ Հ. Յ. Դ. պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է նաեւ զարգացման նախարար Նիքոս Խրիսթոտուլաքիսի հետ եւ Արտաքին նախարար՝ Եորգիոս Փափանտրէուի հետ։

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ Ծնունդ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ, ապա Տատեան վարժարանի ճաշասրահին մէջ, Նոյեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած են Մատաղօրհնութիւն եւ Սիրոյ սեղան։ Պատարագը մատուցանած է Կրօնական Ժողովի ատենապետ Արամ Եպիսկոպոս Աթէշեան, որ նաեւ քարոզած է։ Կրօնական արարողութիւններու աւարտին, բազմութիւնը հաւաքուած է ճաշասրահը։ Սիրոյ սեղանին նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք, բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Թաղային Խորհուրդի անդամներէն՝ Ղուկաս Ադպուլաթ, ապա, ներկաները ողջունած է մատաղի կարգադիր յանձնախումբի ատենապետ՝ Մկրտիչ Թիմուրճուօղլու, որ շեշտած է թէ համայնքին բոլոր հաստատութիւններն ու ժողովուրդը միասնական ջանքերով, պէտք է բարձրացնեն վարժարաններու կրթական մակարդակը։ Խօսնակի դերը կատարած է Օրիորդ Սէլին Իքինճիտէմիր, որ միաժամանակ իր խօսքը համեմած է քերթուածներով եւ երգերով։ Եկեղեցւոյ պիւտճէի տեղեկագիրը ներկայացուցած է Թաղային Խորհուրդի ատենադպիր՝ Գէորգ Թաշքըրան, ուրախութեամբ նշելով որ պիւտճէն հաւասարակշռուած է եւ բաց չունի։ Յայտնած է որ Տատեան վարժարանը իր երկու տնօրէնուհիներով եւ 42 ուսուցիչներով կը շարունակէ հայեցի ուսում ջամբել աշակերտներուն։ Շնորհակալութիւն յայտնած է Ալմենակ Սուսամի գլխաւորութեամբ նախկին Թաղային Խորհուրդի անդամներուն, որոնք իրենց աշխատանքով եւ քաջարի որոշումներով, նիւթական գետնի վրայ իրենց անուրանալի նպաստը բերած են եկեղեցիին եւ Տատեան վարժարանին։ Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը։ Հաւաքոյթին «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է պատրիարքը։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ա.

– Տրդատը ամէն բան խոստովաներ է։

Սենեակին դուռը ուժգնօրէն բանալով՝ երիտասարդ մը՝ այլայլած տժգոյն, հեւ ի հեւ այս բառերը արտասանեց եւ անհուն վհատութեամբ մը ինկաւ թիկնաթոռի մը վրայ։

Մանկամարդ աղջիկ մը որ կը պատրաստուէր, սեղանի մը քով, թէյ լեցնել իր դաւաթը, սարսափահար մնաց, թէյամանը ձեռքին մէջ անշարժ բռնած, մինչ սենեակին մէջ գտնուողները, արհաւիրքով համակուած, իրարու կը դարձնէին իրենց շմորած նայուածքները։

Ամէնէն առաջ, գրեթէ անմիջապէս, Արամ իր պաղարիւնութիւնը գտաւ եւ՝

– Խելքդ գլուխդ ժողվէ ու պատմէ տեսնանք եղածը, գոչեց տիրական ձայնով մը, խօսքը նորեկին ուղղելով, որ իր բերած լուրին ազդեցութենէն ամէնէն աւելի դող ելած կը թուէր։

Յետոյ Արամ նոյն հրամայող շեշտով ըսաւ ներկաներուն։

– Դուք ալ նայեցէք որ ինքզինքնիդ զսպէք եւ տղայական խրախանցումներ չընէք։

Յայտնի էր որ Արամ իր շուրջը գտնուողներուն վրայ մեծ ազդեցութիւն ունէր։ Իր մէկ քանի խօսքերը բաւական եղան տիրող շփոթութիւնը հանդարտեցընելու, գոնէ առերեւութապէս։ Օրիորդը իր թէյը լեցուց եւ նորեկը ոտքի ելլելով, պատրաստուեցաւ խօսելու։ Սակայն հակառակ իր ճիգերուն, կարող չէր եղած գտնել մտքի հանդարտութիւնը։

– Զապթիէն կուգամ, ըսաւ ցած ձայնով, բնազդական կասկածոտ ակնարկ մը պտըտցնելով շուրջը. վերջապէս կրցայ եղայ վայրկեան մը տեսնել Սիմոնը։ Ըսաւ որ Տրդատը նորէն հարցաքններ են... տասնըհինգ օրէ ի վեր մութ խուցի մը մէջ բանտարկած են եղեր... ոտքի վրայ մնացեր է երկու շաբաթ, առանց կարենալ պառկելու ... ալ չէ դիմացեր եւ երէկ գիշեր խոստովաներ է... ամէն բան ըսեր է... ամէն գիտցածները... Սիմոնը ըսաւ որ առանց վայրկեան մը կորսնցնելու գլխերնուս ճարը նայինք... տեղն ի տեղօք ամէն բան ըսեր է... Սիմոնին հետ երեւցուցեր են, անոր վրայ գիտցածներն ալ երեսն ի վեր ըսեր է։ Սիմոնը կատաղութենէն ինքզինքը կ'ուտէ կոր. «վրան յարձակիլ խեղդելս եկաւ» կ'ըսէ կոր... ի՞նչ պիտի ընենք հիմա։

– Ես այդ տղուն վրայ արդէն հաւատք չունէի, թուլամորթին մէկն էր, ըսաւ Արամ։

Ու ճնշող լռութիւն մը տիրեց սենեակին մէջ։

Պոլը Ալիի ցոյցէն անմիջապէս ետքն էր, յեղափոխական գործունէութեան ամէնէն եռանդուն շրջանին մէջ ու միանգամայն ձերբակալութիւններու եւ հալածանքի օրերուն։

Յեղափոխական կուսակցութիւնները, բանտարկութիւնները, ոստիկանական հետապնդումներն ու փախուստները ցրնուած՝ գրեթէ կէս մը կազմալուծած էին։ Գլխաւոր պետերը բանտարկուած, ապահով տեղեր ծածկուած եւ կամ ձգած հեռացած էին Պոլսէն։ Այս ընդհանուր խուճապին մէջ, դիպուածին մէկ քմահաճոյքովը, անեղծ մնացած էր տասը տասներկու հոգիէ բաղկացած յեղափոխական խմբակ մը որ թէեւ իր մայր մարմինէն՝ անջատուած, կը շարունակէր իր գործունէութիւնը, ջանալով ցոյց տալ թէ՝ կուսակցութիւնը՝ որուն կը պատկանէր, կազմալուծուած չէր եւ թէ առաջ կը տանէր իր յանդուգն ու հայրենասիրական գործը, առանց ընկրկելու ամէն ժամ սպառնացող վտանգին առջեւ։

Այդ խմբակին պետն ու ներշնչողն ըլլալն էր Արամ, 26 տարեկան գաւառացի երիտասարդ մը, որ հակառակ իր տարիքին, արդէն հզօր նկարագրի եւ աննուաճ կամքի համբաւ մը շինած էր իր շուրջը եւ անոր յեղափոխական գործունէութիւնը Կեդրոնական վարժարանի գրասեղաններէն կը սկսէր։ Րաֆֆիի վէպերովը սնած եւ ի բնէ արկածախնդիր ու անվախ, իր նկարագրին միակ յարմար ասպարէզը գըտած էր Արամ՝ յեղափոխութիւնը։

(Շար. 1)

AZNAVOUR POUR L'ARMENIE

76-78, avenue des Champs-Elysées,
75008 PARIS
Tél. : (33) 01.49.53.03.27
Fax : (33) 01.49.53.03.28

MES CHERS AMIS,

Trois années se sont écoulées depuis mon dernier concert au profit des Enfants d'Arménie.

Aujourd'hui, je suis fier de vous annoncer qu'en conjugant nos efforts, nous avons construit et réhabilité entièrement 40 collèges.

Désormais, 25 000 enfants pourront étudier dans des conditions normales.

Mais, ceci n'est qu'une première étape dans l'accomplissement de notre projet qui visait à réhabiliter une centaine d'établissements. Pour atteindre cet objectif ambitieux, je vous engage à nous adresser votre soutien financier et à assister au concert exceptionnel qui je donnerai au profit des enfants d'Arménie **le mercredi 13 décembre prochain, à 20h30, au Palais des Congrès de Paris.**

La Banque Mondiale et le Fonds Social Arménien (ASIF) seront une fois encore nos partenaires et doubleront le montant total des sommes collectées.

Ce concert sera placé sous la Présidence effective de Sa Sainteté Karékine II, Catholicos de tous les Arméniens et de Monsieur Robert Kotcharian, Président de la République d'Arménie.

Ces enfants d'Arménie comptent sur nous. Ne les abandonnons pas.

CHARLES AZNAVOUR

Paris, le 14 novembre

[illegible]

Ֆրունզէ Դովլաթեանի «Մենաւոր ընկուզենին» («Le noyer solitaire») կը ներկայացուի Շաթիյոնի սինեման, Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 20·30–ին (7bis, rue de la Mairie, Chatillon):

Նոյն բեմադիրին «Կարօտը» (Nostalgie) եւ «Բասը» կը ներկայացուին Շաբաթ եւ Կիրակի, Նոյեմբեր 25 եւ 26, Cinéma "Le Clap", Bollene (Vaucluse):

(Շար. Ա. էջէն)

թիւն չունի»: Փետրուարին, 75 վիրաւորներով, հեռացած էր Գրոզնիէն: Ձերբակալուած, ապա ազատ արձակուած, գացած էր Բենօյ չարունակելու համար վիրաւորական իր գործողութիւնները: Միտք ունի Չէչէնիա վերադառնալու:

«ՇԻՐԱՔ ԱՅԼԵՒՍ ԲԱՐԵԿԱՄՍ ՉԷ» կ'ըսէ Փարիզի քաղաքապետը՝ Ժան Թիպէրի (Ֆիկառօ–Մակազին): Խորապէս յուսախաբ եղած է, Շիրաք նուաստացուցած է զինքը: Ծանօթ է որ Շիրաք մերժած էր զինք ընդունիլ վերջերս. կ'ըսուի թէ Սեկենի ճնշումին տեղի տուած էր:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Շրէօտէր ճամբու դրաւ փոխադրութեանց իր նախարարը (ընկերվարական) դրամական գայթակղութեան մը հետեւանքով: Ընկերվարական (էՍ – Փէ – Տէ) մեծամասնութիւնը վախն ունի որ ինք ալ կրէ այն փոթորիկը, որ, տարի մը առաջ, պայթեցաւ Քոհլի եւ իր քրիստոնեայ – դեմոկրատ կուսակցութեան գլխուն: Քլիմթ, նախարարը, կ'ըսէ թէ գրպանը դրամ չէ դրած, բայց, դրամական ապօրինի փոխանցումներ ըրած է:

ԱՀՄԷՏ ՔԱՅԱ, քիւրտ երգիչը, որ դատապարտուած էր ի բացակայութեան իր զօրակցութեան համար քրտական ապստամբութեան, մեռած է Փարիզի մէջ, 43 տարեկանին, զոհ սրտի տագնապի մը: 1999–ին, եւրոպական երկիրներու մէջ շրջապտոյտի մը ընթացքին որոշած էր Թուրքիա չվերադառնալ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

A L'OCCASION DE SON 25ème ANNIVERSAIRE

l'UMAF-Paris

organise

le samedi 25 novembre

— 14h à 17h : **CONFERENCE SUR L'HISTOIRE DES MEDECINS ARMENIENS ET DES ASSOCIATIONS MEDICALES**

— à 20h :

Grand Dîner Dansant

(Orchestre «Gaidzag's»)
AU PROFIT DE SES ACTIONS EN ARMENIE
EN PRESENCE DU MINISTRE DE LA SANTE D'ARMENIE

Dans les Salons de **l'Hôtel Méridien**
81, Boulevard Gouvion Saint-Cyr — 75017 PARIS.

● Pour les réservations, téléphonez au siège de l'association :
☎ **01 43 68 42 04**

«ՄԿՆԻԿ» ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

«ՀԱՅՈՑ ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊ՝ ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ»

Բանախօս՝ փրոֆ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 20·30–ին

Հայ Ուսանողական Տուն
57, Boulevard Jourdan — 75014 PARIS

Օժանդակութեամբ՝ Հայ Ուսանողական Տան

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՅՍԻ ՑԱՒԵՐ»

հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» –
ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
Ընթերցում՝ Ժ. Զօլաքեան

Կիրակի, Նոյ. 26, ժամը 16·30–ին

Հ.Բ.Ը.Մ. Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Տարեկան Վիճակախաղ (LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար – Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի տարեկան վիճակախաղը՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26,
ժամը 15–ին, Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille

Հաճելի մթնոլորտ, գեղեցիկ նուէրներ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի ամդամական ընդհանուր ժողովը, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը՝ 20·45–ին

Centre Administratif d'Asnières:

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-Ville **«Sossé Mayrig»** présente

LE
BALLET NATIONAL D'ARMENIE
Au Palais des Congrès du Parc Chanot
à Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՆԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21

Բ. Օր Ցխնակաց Պահոց:

Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի՝ երեք ամաց ի տաճարն:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎՐԳԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre

Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures

Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir).

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube

"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e

Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"

Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

LES SAMEDI ET DIMANCHE 2 ET 3 DECEMBRE
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchars — etc.

Livres, Philatélie arménienne
Brocante, Antiquités
Epicerie fine arménienne
Vêtements, Cadeaux, etc...

■ BAR
■ RESTAURANT
■ TOMBOLA

AINSI VOUS
PARTICIPEZ
A LA RECONSTRUCTION
DES VILLAGES
EN ARMENIE
ET AU KARABAGH

CHENE

au Collège SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon - 92310 SEVRES — Métro: Pont de Sèvres / — Parking gratuit assuré —

Pour tous renseignements, ☎ **01. 46. 63. 48. 74**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21
MARDI
21 NOVEMBRE
2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6.00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.040 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.040

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ՃԱՆՉՑԱՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 17-ին, Իտալիոյ Երեսփոխանական ժողովը իր կարգին օրակարգի նիւթ ըրած էր Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը: Նիստին սկիզբը ներկայացուած էին 6 բանաձեւեր, որոնց երկուքը անյստակ էին եւ կարելի եղաւ չեղեալ համարել: Մնացեալ չորսէն երկու բանաձեւեր ներկայացուցած էին աջերը, երկու հատ ալ ձախերը, որոնք մօտաւորապէս նոյն բովանդակութիւնը ունէին: Ի վերջոյ, լայն մեծամասնութեամբ եւ ձեռամբարձ ընդունուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը. –

ՈՐՈՇՈՒՄ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Նկատի առնելով,

որ Նոյեմբեր 15-ին Եւրոպական Խորհրդարանը լայն մեծամասնութեամբ որոշում կայացուցած է «Թուրքիոյ յառաջընթացը Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ճամբուն վրայ» 1999 թուականի համար Յանձնաժողովի պարբերական տեղեկագրի կապակցութեամբ, ուր Թրքական կառավարութեան կը յորդորէ խորացնել ժողովրդավարացման ուղղուած իր ջանքերը յատկապէս քրէական օրէնսդրութեան, դատարանի անկախութեան, խօսքի ազատութեան եւ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներու բարեփոխումներու ուղղութեամբ,

որ որոշումը մասնաւորապէս երեք բաւականաչափ կարեւոր յօդուածներով կ'անդրադառնայ հայ ժողովուրդին վերաբերող հարցերու, որոնք են.

– «կը յորդորէ ճանչնալ արդի Թրքական Հանրապետութեան հիմնադրութենէն առաջ Հայ փոքրամասնութեան դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը» (յօդուած 10),

– «կովկասեան բոլոր դրացիներուն հետ բարելաւել յարաբերութիւնները, ինչպէս առաջադրուած է նոյնինքն Թրքական կառավարութեան կողմէ» (յօդուած 20),

եւ առաջնորդուելով Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա խորհրդարանական խառն յանձնաժողովի նախագահ, երեսփոխան Գոհն-Պէնտիթի առաջարկած յօդուած 21-ի ոգիով, որ «կոչ կ'ընէ Թրքական կառավարութեան Հայաստանի հետ երկխօսութիւն սկսելու՝ ի նպաստ երկու երկիրներու միջեւ բնականոն դիւանագիտական եւ առեւտրական ու տնտեսական յարաբերութիւններու հաստատման ու ներկայիս գործող շրջափակման վերացման»,

կը յանձնարարէ կառավարութեան, հետեւողականօրէն պահպանելով վերոյիշեալ սկզբունքները եւ յարգելով երկու պետութիւններու տարածքային ամբողջականութիւնը, ջանքեր գործադրել յանուն տարածաշրջանի ժողովուրդներու եւ տարբեր փոքրամասնութիւններու միջեւ բոլոր հակադրութիւններու լիովին յաղթահարման, խաղաղ գոյակցութեան եւ մարդու իրաւունքներու պաշտպանութեան՝ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ եւ ամբողջ տարածաշրջանին ըստ կարելւոյն արագ համարկումին հեռանկարով:

Ստորագրուած է խորհրդարանական բոլոր խմբակցութիւններու նախագահներուն կողմէ:

Այս առընչութեամբ, Նոյեմբեր 18-ին, Իտալիոյ Հայոց Միութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսէ ի միջի այլոց թէ Ուրբաթ Նոյեմբեր 17-ին, ժամը 21·30-ին, Երեսփոխանական ժողովը լայն մեծամասնութեամբ քուէարկեց բանաձեւը որ կը վերաբերէր հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման: Կը ճշդէ որ բանաձեւը քուէարկուած է 429 թեր, 24 դէմ եւ 68 ձեռնպահութեամբ: Յայտարարութեան մէջ, կ'ըսուի նաեւ՝ «Մենք, Իտալիոյ հայ գաղութի անդամներ, զաւակներն ու վերապրողները 1915-ի ցեղասպանութեան, համարկուած այս երկրին հարիւրէ ի վեր, շատեր Իտալիա ծնած, բայց, երբեք չմոռցած հարազատ ծագումն ու պատմութիւնը, սա պահուս հպարտ ենք պատկանելով երկրի մը, ուր ժողովուրդէն ընտրուած ներկայացուցիչները, երէկ, մեծ ապացոյց տուին քաղաքացիական եւ բարոյագիտական յանձնառութեան»:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրքիոյ վարչապետը Պ. Էճէվիթ հակազդելով Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար իր երկրին պարտադրուած պայմաններուն, յատկապէս ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի հարցին, ըսած է թէ պիտի չընդունին զանոնք. ապա, աւելցուցած է թէ ի հարկին կրկին վերատեսութեան պիտի ենթարկեն Եւրոպական Միութեան հետ իրենց յարաբերութիւնները:

Ան խօսելով Իտալիոյ Խորհրդարանին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան առընչուած բանաձեւին քուէարկութեան մասին, ըսած է թէ Թուրքիոյ հետ իր դաշնակիցներն ալ սկսած են զբաղիլ, սակայն Թուրքիա հզօր երկիր է ու հակառակ այդ զօրութիւնը նուազեցնելու տեւական փորձերուն, ան կրնայ յաղթահարել բոլոր անոնց:

Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան նիւթը վերաքննութեան ենթարկելու տեսակէտը կը բաժնեն Թրքական կուսակցութիւններու ղեկավարներ ալ: Կ'առաջարկուի հանրաքուէ մը կազմակերպել այդ մասին:

Թուրք մամուլն ալ արձագանգ կ'ըլլայ ընդհանուր զայրոյթին: «Միլլիյէթ» կը խորագրէ. – «Դաշոյն մըն ալ Իտալիայէն», իսկ «Հիւրրիյէթ» կը գրէ «Իտալիա եւս սկսաւ չիլ աչքով նայիլ»: Նոյն վրդովումը կ'արտայայտեն միւս թերթերն ալ. «Ռատիքալ»՝ «Ցեղասպանութեան համար զօրակցութիւն մըն ալ Հռոմէն» խորագիրը կը գործածէ, իսկ «Թիւրքիյէ» «Դարձեալ խտալական քինախնդրութիւն» կը խորագրէ: Այս առթիւ կը յիշուի նաեւ որ Իտալիա, անցեալին, իր դուռները բացած էր Ա. Օճալանի:

Տակաւին «Հիւրրիյէթ» (Նոյ. 19) «Հայկական աքծանը» խորագրուած էջի մը մէջ կ'ըսէ թէ ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցը հաւանական է որ Եւրոպայի այլ երկիրներու խորհրդարաններուն օրակարգին ալ նիւթ ըլլայ, ինչպէս՝ Զուիցերիա, Գերմանիա, Սպանիա, եւն.:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍԼԱՄ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ վեհաժողովը որ տեղի կ'ունենար Տոհայի մէջ (Քաթար) դատապարտած է Հայաստանը, այն մեղադրանքով որ նախայարձակման վիճակի մէջ է Ազրպէյճանի նկատմամբ: Կը դատապարտէ նաեւ «Ազրպէյճանի պատմական եւ մշակութային յուշարձաններու քանդումը»:

ՍՈՖԻԱՅԻ Ամպասատոր պանդոկին մէջ, շաբաթավերջին Հայ մը եւ Ռուս մը սպաննուած են, երբ ահաբեկչական արարք մը կը պատրաստէին: Ըստ ոստիկանութեան Հայը կը կոչուի Արտաշէս Սուրէնի Տէր – Յովսէփեան, ծանօթ իր մութ կապերով, Ռուսն ալ՝ Ա. Ռոմանովեւ. մեռած են իրենց սենեակը ռումբին պայթումէն:

«ԽԵՆԹ ԿՈՎ»ՈՒ պարագան եւ անոր իբրեւ հետեւանք Գրէօյցֆելտ – Ժաքոպի հիւանդութիւնը որուն զոհ գացած են, Ֆրանսայի մէջ, երեք հոգի, հոգեբանական ծանր վիճակ մը ստեղծած է Ֆրանսայի մէջ եւ եզան միսի վաճառքը զգալի անկում կրած է: Այս անկումն ալ պատճառ եղաւ որ, Հողագործութեան Նախարարութիւնը մէկ էջի ծաւալով ազդեր լոյս ընծայէ մամուլին մէջ ուր կը շեշտուի «ինչո՞ւ կարելի է եզան միս ուտել առանց վախնալու»: Բայց եւ այնպէս, երեք երկիրներ՝ Իտալիա, Փորթուկալ եւ Սպանիա դադրեցուցած են իրենց ներածութիւնը Ֆրանսայէն: Ֆրանսայի մէջ ալ, երկու ընտանիք դատ բացած են իշխանութեանց, Անգլիոյ եւ Պրիւքսէլի յանձնախումբին դէմ որովհետեւ մէկը իր զաւակը կորսնցուցած է Գրէօյցֆելտ – Ժաքոպ հիւանդութենէն, երկրորդին ալ 17-ամեայ տղան մահամերձ է: Այս նոյն հարցը անհամ բանավէճ ալ ստեղծած է Շիրաքի եւ Ժոսփէնի միջեւ, այս վերջինը դժգոհ ըլլալով նախագահին ելոյթէն: Նոյն առթիւ, Ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղարն ալ՝ Ֆ. Հոլանտ յայտարարած է որ Շիրաք վախ եւ շփոթութիւն ստեղծեց: Նոյեմբեր 20-ին, Եւրոպական Միութեան հողագործութեան նախարարները ժողով գումարած էին:

ԵԱՍԷՐ ԱՐԱՖԱԹԻ հանդարտութեան կոչը բաւական ազդեցութիւն ըրած է, ըստ Իսրայէլեան աղբիւրներու, թէեւ Նոյեմբեր 18-ին Իսրայէլցի զինուոր մը եւ ոստիկան մը սպաննուած են, Նոյեմբեր 19-ին ալ 14 եւ 22 տարեկան երկու Պաղեստինցիներ:

ԲԱՔՈՒԻ փողոցները իջած են հազարաւոր Ազերիներ բողոքելու համար խարդախուած ընտրութիւններուն դէմ: Միաժամանակ պահանջած են Ալիեւի հրաժարումը:

2002-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ընտրութիւններու թեկնածուները արդէն իսկ չորս են: Փասքուայէն եւ Լը Փէնէն ետք, իրենց թեկնածութիւնը յայտարարեցին նաեւ Ալէն Մատըլէն (Ազատական Ժողովրդավարութիւն) եւ Ֆրանսուա Պայրու (ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ):

ԳԼԻՆԹԸՆ Հանոյէն ետք, անցաւ Հօ Շի Մինհ (Նախկին Սայկոն) ուր նաեւ արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան: Կը թուի թէ ամէն մարդ մոռցած է կամ կ'ուզէ մոռնալ 3 միլիոն մեռեալ պատճառող պատերազմը: Առաջ թշնամի էինք, այսօր ընկերակից ենք, ըսաւ Գլինթըն եւ մաղթեց որ Վիէթնամ հաշտուի հակահամայնավար իր սփիւռքին հետ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կրկին ձեռք առաւ «Իւմանիթէ»ն որ դադրած էր իր պաշտօնաթերթն ըլլալէ, այն յոյսով որ ընթերցողներու թիւը կ'աւելնայ, մինչ արդիւնքը հակառակը եղաւ: Շարքայինները դադրեցան «Իւմանիթէ» կարդալէ եւ նոր ընթերցող ալ չգտնուեցաւ: Ճամբու դրուեցան Զարքա եւ Գապան եւ որոշուեցաւ թերթին դրամագլուխը բանալ անհատներու: 1999-ին, «Իւմանիթէ» 29 միլիոն ֆրանք կորսնցուցած է, 2000-ին՝ բացը 30 միլիոն պիտի ըլլայ եւ 35-ի պիտի հասնի 2001-ին: Տարածումը 45 հազար ընթերցողի իջած է:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Մշակոյթի նախարարը՝ Թէոտոր Փանկալոս պաշտօնազրկուած է նախարարապետ՝ Սիմիթիսի կողմէ, որովհետեւ քննադատած է ընկերվարական (Փասոք) կառավարութիւնը եւ Արտաքին նախարարը:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ Եւրոպական Ատեանը, Նոյեմբեր 21-ին, հսկողութեան տակ կ'առնուի, որովհետեւ նիստ մը ունի նուիրուած Ապտուլլահ Օճալանի, որ մահուան դատապարտած է Թուրքիա: Օճալանի ի նպաստ եւ դէմ ցոյցեր նախատեսուած են:

ՍՈՒՐԻԱ սկսաւ ազատ արձակել քաղաքական 600 բանտարկեալները, ինչպէս յայտարարած էր նախագահ Պաշար էլ – Ասատ:

ՌՈՊԷՐ ԷՍՔԱՐՓԻԹ, որ 30 տարի տոմսեր ստորագրած է «Մոնտ»ի մէջ, մեռաւ 82 տարեկանին, զոհ սրտի տագնապի: Հեղինակ էր նաեւ շուրջ 50 հատորներու:

ԵՕՐՈՍԹԱՐԻ (Լոնտոն – Փարիզ, կամ Լոնտոն – Պրիւսէլ) երկաթուղային ընկերութեան տարեկան բացը մէկուկէս միլիառ ֆրանքի հասած է: Սկզբունքով, պիւտճէն պէտք է հաւասարակշռուի 2003-ին:

ՖՐԱՆՍ – ԷՆԹԷՐԻ երգիծաբան մը՝ Լօրան Վիոլէ բաւական անհամ սրամտութիւն մը ըրած է Աւստրիոյ ճոպանուղիի արկածին առթիւ: Համարձակած է ըսել «յարատեւ են իրենց գաղափարներուն մէջ: Եօրկ Հայտէրի իշխանութեան գլուխ ըլլալէն ի վեր («Յառաջ», – ի դէպ սխալ է, Հայտէր իշխանութեան գլուխ չէ) կրկին փուռերը կը բանին: Պարզապէս դեղին աստղը փոխարինած են նարնջագոյն քարթով»: Աւստրիոյ դեսպանը խորապէս ազդուած բողոքած է եւ այս «սրամիտ» երգիծաբանն ալ յանդիմանուած է...:

«ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 17 / 20)

ՈՒԿՐԱՆԻԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ՄԻՋՆՈՐԴԵԼ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ

Ուկրանիոյ Երեւանի դեսպանը Ա. Բոժկօ Նոյեմբեր 17-ին Հայաստանի ամերիկեան համալսարանին մէջ ելոյթ ունեցած է եւ ըսած թէ իր երկիրը շահագրգռուած է Հարաւային Կովկասի երկիրներուն կողմէ կովկասեան կայունութեան դաշինքին ստորագրութեան գաղափարով: Ան աւելցուցած է թէ Ուկրանիոյ նախագահը Լ. Կուչմա պատրաստ է միջնորդելու Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման: Դեսպանը համոզուած է թէ կը գտնուի ելք մը որ ապահովէ թէ՛ տարածքային ամբողջականութիւնը, թէ՛ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը, եթէ քաղաքական կամք արտայայտուի:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԸ

ԸՍՏ ՊԱՐՈՆ ՋԱՀՈՒԿԵԱՆԻ

Վերջերս ձեռքս անցաւ Հայաստանի մէջ հրատարակուած դասագիրք մը, որուն մէջ արեւմտահայ լեզուի մասին սըխալ տեղեկութիւններ տրուած են: Յիշեալ դասագիրքը պատրաստուած է «Հանրակրթական դպրոցի 10-րդ դասարանի համար» (Փինիկ Մաքմիլան Հրատարակութիւն, 1998, Երեւան), որուն հեղինակներն են Ակադեմիկոս Գէորգ Ջահուկեան եւ Ֆրիտրիխ Խլղաթեան:

Հայաստանի դպրոցներու 10-րդ դասարանցիներուն համար պատրաստուած յիշեալ դասագիրքը բաղկացած է երեք մասէ, որուն երկրորդ մասը ընդհանուր գիտելիքներ կու տայ դարերու ընթացքին հայերէնի զարգացման զանազան փուլերուն մասին: Այսպէս, գրաբարի (16 էջ), միջին հայերէնի (3 էջ), զանազան բարբառներու (5 էջ) եւ արեւմտահայերէնի (5 էջ) մասին: Եւ ահա, արեւմտահայերէնի նուիրուած բաժնին մէջ կը գտնենք հետեւեալ սխալները. —

1) — «Արեւելահայերէնում գերակշռում է ի հոլովումը, իսկ արեւմտահայերէնում՝ ու (էջ՝ 103)»: Եւ որպէս օրինակ տրուած է Հայ բառը, որ արեւելահայերէնի մէջ Հայի կը դառնայ եզակի պարագային եւ արեւմտահայերէնի մէջ՝ Հայու: Հեղինակները կ'անգիտանան ուրեմն, որ քանի մը միավանկ բառեր են միայն բացառաբար եզակի սեռական — տրականի մէջ ու հոլովման կ'ենթարկուին, ինչպէս՝ Հայու, ծովու, մարդու, նաւու: Միւս բոլոր հազարաւոր բառերու եզակի սեռական — տրականն է ի, ինչպէս՝ սեղանին ոտքը, Մարկոսին քիթը, եւ այլն: Արդ, ու հոլովումի գերակշռութեան մասին կարելի էր խօսիլ եթէ խօսքը վերաբերէր միայն յոգնակիի եւ մէջբերուած օրինակն ալ ցոյց տար լեզուի երկու ճիւղերուն մէջ յոգնակիի տարբերութիւնները, ինչպէս՝ մատիտների եւ մատիտներու:

2) — 104-րդ էջին մէջ կը կարդանք՝ դուռեր, որպէս դուռ բառի յոգնակին: Մինչդեռ, դուռ բառը իր ետին ունի ն յօդը, որ յոգնակիի պարագային կը վերայայտնուի եւ այդ պատճառաւ ,առի յոգնակին կը դառնայ դռներ (ու ձայնաւորի թուլացմամբ եւ անհետացմամբ): Այս նոյն օրէնքին կը հետեւին նաեւ մատներ, լեռներ բառերը, որոնք երբեք չեն գրուած մատեր, լեռեր ձեւին տակ:

3) — Յաջորդ 105-րդ էջին վրայ կը կարդանք. — «Արեւելահայերէնի այ-ով ցուցական ձեւերի դիմաց արեւմտահայերէնն ունի ա-ով ձեւեր»: Որպէս օրինակ ցոյց տրուած է՝ արեւելահայերէնի համար այս, այդ, այն բառերը եւ արեւմտահայերէնի համար՝ աս, ատ, ան: Ուրեմն, ըստ Պարոններ Ջահուկեանի եւ Խլղաթեանի, արեւմտահայերէնը չունի եղեր այս, այդ, այն ձեւերը...: Հապա ուրկէ՞ ծագած են եւ կ'օգտագործուին այսպիսի, այդպիսի, այնպիսի ձեւերը:

4) — Նոյն էջին մէջ բայերու խոնարհումներու մասին գրուած է՝ «Ի տարբերութիւն արեւելահայերէնի, արեւմտահայերէնն ունի երեք խոնարհում՝ — ել, — իլ, — ալ» եւ որպէս երկրորդ լծորդութեան օրինակ տրուած է՝ խօսիլ — խօսեցա, ջրվիլ — ջրվեցա (ա՛յս ուղղագրութեամբ): Մէկ տող վարն ալ գրուած է՝ «Մի քանի բայեր էլ ուլ խոնարհման են (թողուլ, առնուլ»):

Այս պարբերութեան մէջ չորս սըրբագրելի կէտեր կան: Նախ՝ ուղղագրութիւնը, անշուշտ եւ յետոյ արեւմտահայերէնն ունի ո՛չ թէ երեք, այլ բայի չորս խոնարհումներ՝ ել, իլ ալ, ուլ: Այս վերջինին պատկանող բայերը թէեւ քիչ են, սակայն պատճառ մը չկայ ուլ հոլովումը հարեւանցի կերպով միայն նշելու: Իսկ երրորդ սխալն ալ առնուլ բայն է, որ գրաբարեան ձեւ է եւ արեւմտահայ աշխարհաբարի մէջ դարձած է առնել:

Չորրորդ սխալն է երկրորդ լծորդութեան որպէս օրինակ տրուած ջրվիլ բայը, որ չհասկցայ թէ ուրկէ՞ գտնուած է, որուն իմաստն անգամ հասկցող պիտի չգտնուի, որովհետեւ մենք, արեւմտահայերս, չենք գործածեր այդ բայը՝ եզակի առաջին դէմքով...: Լեզուի բազմահարիւր բայերուն մէջէն այդպիսի չօգտագործուող բայ մը ընտրել որպէս օրինակ՝ ի՛նչ անիմաստութիւն: Ի դէպ, արեւելահայերէնի մէջ ալ օգտագործուող բայ մը ըլլալու չէ, քանի որ տեղ չէ գըտած Բագրէն Ղազարեանի «Ժամանակակից Հայոց Լեզուի Յաճախականութեան (fréquence) Բառարան»ին մէջ (Հայկական ՍՍՀ, ԳԱ Հրատարակչութիւն 1982, Երեւան): Եւ յետոյ, այս գրքին մէջ ակնարկութիւն չկայ ուիլ վերջաւորութիւնը ունեցող բայերու, այլ կը խօսուի իլ հոլովման մասին միայն: Արդ, 10-րդ դասարանցի աշակերտը ինչպէ՞ս պիտի հասկնայ որ եւ իլ լծորդութիւններուն պատկանող բայերը ունին նաեւ կրաւորական ուիլ ձեւը, ինչպէս բերել — բերուիլ, լսել — լսուիլ եւ խօսիլ - խօսուիլ, ընդունիլ — ընդունուիլ, որոնք կը գոյանան իլ անորոշ դերբայը նախորդող ու կրաւորական ածանցով:

5) — Նոյն 105-րդ էջին վրայ կը կարդանք. — «Բայի ներկայ ժամանակը արեւելահայերէնում կազմւում է — ու, — լիս վերջաւորութեամբ դերբայներով եւ օժանդակ բայով, արեւմտահայերէնում՝ կ, կու մասնիկներով (բղձականի նման)»: Եւ օրինակ տրուած է կսիրեմ, կուտամ (ա՛յս ձեւով գրուած):

Մինչդեռ արեւմտահայերէնի Սահմանական եղանակ ներկայ ժամանակը կը կազմուի կը, կ' կու մասնիկներով, պարագային համաձայն: Ընդհանրական ձեւն է կը, որ բաղաձայնով սկսող բայերէն առաջ կը դրուի եւ անջատ կը գրուի բայէն (կը ճալեմ): Ձայնաւորով սկսող բայերէն առաջ կը դրուի կ' (կ'երգեմ), իսկ լալ, գալ, տալ երեք միավանկ բայերէն առաջ կը դրուի կու եւ անջատ կը գրուի (կու տամ):

Ահա թէ ո՞ւր կը հասնինք, երբ լեզուի մը ուղղագրութիւնը նկատի չենք առներ: Լեզուի մը քերականութիւնը կարելի չէ անջատել իր ուղղագրութենէն, այլապէս կը մնանք սոսկ խօսակցական լեզուի մը ծիրէն ներս, որ չունի քերականական կանոններու իր գրելաձեւը: Իսկ այդ գրելաձեւը պարտադի՛ր է ներկայացնել զայն օգտագործող ժողովուրդին գրած ձեւով, առանց զայն ըստ կամս փոխելու: Հայաստանցի աշակերտը շատ հանգիստ կերպով կրնայ կարդալ «կը սիրեմ»: Իսկ եթէ կասկած կայ այդ մասին, կարելի է բառին կողքին դնել իր հնչումը՝ Հայաստանեան գրելաձեւով, ինչպէս որ ըրած են հեղինակները այս գիրքի գրաբարի բաժնին համար, ուր բոլոր բառերու Մեսրոպեան ուղղագրութիւնները պահպանուած են, կողքին դնելով հնչումը՝ Հայաստանեան ներկայ գրելաձեւով: Արդ, ինչո՞ւ նոյն ձեւը չեն որդեգրած արեւմտահայերէնի նուիրուած բաժնին մէջ: Միամիտ չենք կարծելու համար որ միտումնաւոր չէ այս մօտեցումը: Պարզ է որ հեղինակները ուզած են գաղտնի պահել Հայաստանցի աշակերտէն թէ Հայաստանի մէջ փոխուած է հայերէնի դարաւոր դասական Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը: Մի՞թէ այսքա՞ն կը վախնան աւանդական Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձէն...:

6) — «Բառային տարբերութիւններ» գլուխին մէջ տրուած են արեւմտահայերէն բառեր, որոնց ուղղագրութիւնը նոյնպէս անընդունելի է, օրինակ՝ ախոյան, ադէկ, ակռա, ադվոր, արտոր, դեչ, ինդոր, համկիթ, համանվազ, հեծելանիվ, հյուծախտ, հայտագիր, ճարտարարվեստ, նորեն, հյուլէ, վրա, տարօրեն, քարյուղ:

Ուղղագրականէն բացի կան նաեւ այլ սխալներ, ինչպէս՝ տատամսել բայը, որ կը պատկանի ո՛չ թէ առաջին, այլ՝ երկրորդ խումբին, որով պէտք է ըլլայ տատամսիլ: Կան նաեւ հնացած բառեր՝ 19-րդ դարու խօսակցական լեզուին պատկանող, որոնք սակայն տրուած են՝ առանց նշելու այս պարագան, ինչպէս՝ ինդոր, էրիկ, գեւղեկ, փաթաթեղ:

7) Այս դասագրքի ամենամեծ թերութիւնը սակայն արեւմտահայերէնի ուղղագրութեան հարցն է, որ ամբողջ արեւմտահայերէնի նուիրուած բաժնին կը պատկանի: Դասագրքի մը մէջ երբ նպատակադրուած է աշակերտներուն ծանօթութիւն տալ արեւմտահայ լեզուի մասին եւ մանաւանդ անոր ունեցած տարբերութիւններուն մասին արեւելահայերէնէն, պարտադիր է որ լեզուի ուղղագրութեան մասին ալ խօսուի եւ մէջբերուած բառերը տրուին ճիշդ ա՛յն ուղղագրութեամբ որով կը գրուին արեւմտահայերէնի մէջ: Արեւմտահայերէնի մասին ծանօթութեան մաս չի՞ կազմեր արդեօք 5-րդ դարէն մինչեւ այսօր օգտագործուող Մեսրոպեան ազգային ուղղագրութիւնը, որուն մասին մէկ բառ իսկ չէ գրուած տասներորդ դասարանի «Հայոց Լեզու» դասագրքին մէջ: Հայաստանցի աշակերտը, որ գաղափար չունի արեւմտահայերէնի մասին, կրնա՞յ գուշակել թէ արեւմտահայերս հաւատարիմ մնացած ենք 16 դարու մեր ժառանգութիւնը եղող աւանդական, դասական Մեսրոպեան ազգային ուղղագրութեան, որ տարբեր է իր գիտցած եւ Հայաստանի մէջ 70 տարիէ ի վեր կիրարկուող սովետական ուղղագրութենէն: Քերականական բոլոր ձեւերը ներկայացուած են հայաստանեան ներկայ գրելաձեւով, կարծէք թէ արեւմտահայերս ալ Հայաստանի մէջ 1922-ին պետական որոշումով պարտադրուած սովետական ուղղագրութիւնը կ'օգտագործենք...: Մի՞թէ ներելի՞ է, օրինակ, սերպերէնի մասին տեղեկութիւն տալ ռուսերէնի ուղղագրութեամբ, անտեսելով սերպերէնի օգտագործած յատուկ նշանները, քերականական ձեւերու ուղղագրական տարբերութիւնները:

Զարմանալին այն է սակայն, որ այս նոյն գրքի գրաբարի նուիրուած մասին մէջ յարգուած է գրաբարի ուղղագրութիւնը: Արդարեւ, գրաբարի յատուկ բոլոր ձեւերը (գոյականներ, ածականներ, դերանուններ, հոլովներ, բայեր, եւ այլն) տրուած են Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ, կողքին նշելով արեւելահայերէն հնչումը՝ հայաստանեան ներկայ գրելաձեւով: Օրինակ՝ Անկատար Անցեալի պարագային՝ խօսէի, խօսէիր, խօսէր, խօսէաք, խօսէիք, խօսէին (այս բոլորը՝ է-ով): Կամ Կատարեալ Անցեալի պարագային՝ խօսեցայ, իմացայ (երկուքն ալ յ վերջաւորութեամբ), եւ այլն:

Աւելին. — «Հարցեր, առաջադրանքներ, վարժութիւններ» բաժնին մէջ տեղ գտած գրաբարեան հատուածները Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ են տպուած, այլ ո՛չ թէ Հայաստանի ներկայ սովետական գրելաձեւով: Իսկ արեւմտահայ գրողներէ արտատպուած հատուածները սովետական գրելաձեւով հրամցուած են:

Արդ, ի՞նչ է պատճառը, որ գրաբարի ուղղագրութիւնը պահպանուած է, իսկ արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւնը անտեսուած է:

Պարզ կ'երեւի, ուրեմն, թէ միտումնաւոր է արեւմտահայերէնի հանդէպ որդեգրուած այս կամայական կեցուածքը: Երկու չափ եւ երկու կշիռ: Թոյլատրելի՞ է միթէ. Ակադեմիկոս Տոքթոր Փրոֆ. Ջահուկեան եւ Տոքթոր Խլղաթեան ինչո՞ւ կ'ուզեն Հայաստանցի աշակերտը անտեղեակ պահել Հայ ժողովուրդի երկու հատուածները 70 տարիէ ի վեր իրարմէ բաժնող այս խիստ կարեւոր եւ ցաւալի խնդրէն: Մինչդեռ գրքի այս բաժինին նիւթը հայերէնի երկու ճիւղերուն իրարմէ ունեցած տարբերութիւններն են...: Արդ, գրաւոր լեզուի եւ քերականութեան գետնի վրայ ամենամեծ տարբերութիւնը ուղղագրութեան տարբերութիւնը չէ՞:

Հինգ էջերու մէջ սեղմուած «Արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրական լեզուներ» բաժնին մէջ գտնուող այսքան սխալը քիչ բան չէ եւ պատիւ չի բերեր ո՛չ ոքի, ալ ո՞ւր մնաց Պր. Ակադեմիկոս Ջահուկեանին: Ա՞յս է միթէ իր «գիտութիւն»ը արեւմտահայերէնի մասին: Արդեօք իր լեզուաբանութիւնը միայն արեւելահայերէ՞նը կ'ընդգրկէ: Աճառեանը 500-է աւելի լեզուներու մասնագէտ էր: Իսկ Փրոֆ Ջահուկեանը հայերէնի երկու ճիւղերէն երկրորդը չի ճանչնար...: Եւ կը յանդգնի դասագիրք պատրաստել իրեն անծանօթ լեզուի մը մասին: Արդէն շատ զարմացած էինք Գրական Թերթին մէջ կարդալով Թ. Պետրոսեանի կատարած հարցազրոյցը իր հետ (տե՛ս՝ «Գրական Թերթ», Յունիս 9-ի թիւը), որ հրաշալի ճարտուքներ կը պարունակէ. — «Իմ կարծիքով, գիտական տեսակէտից անմտութիւն է դասական ուղղագրութեանը վերադառնալը: Աշխարհում չկայ մի դէպք, որ օգտակար բարեփոխում կատարուի, յետոյ նորից յետ գնան» կ'ըսէ Պր. Ջահուկեան: Ուրեմն, Պր. Ջահուկեանի համար Հայ ժողովուրդի երկու հատուածները իրարմէ բաժնող եւ Սփիւռքահայ նոր սերունդի ձուլման պատճառ եղող 70 տարուան ուղղագրական պատնէշը «օգտակար» կացութիւն մըն է...:

Հարցազրոյցը դեռ կը շարունակէ. — «Լեզուաբանն այստեղ բերեց մի ամբողջ շարք բառեր, որոնք դասական ուղղագրութեամբ հնարաւոր չէ գրել՝ առանց աղճատելու բառի իմաստը (բույս, թող, կոոպերացիա, կորդինացիա, դեպո, եւ այլն)»: Ուրեմն, ըստ Պր. Ջահուկեանի, թոզ եւ դեպո բառերը հայերէն են... (այսինքն, ինք փոշի եւ պահեստարան բառերը չի գիտեր...): Չխօսինք «...ացիա»-ներուն մասին, որոնք երկրորդ անգամ ազգութիւն փոխելով հայացեր են... Յիշուածներուն մէջ միակ հայերէն բառը բոյսն է, զոր Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ այս ձեւով կը գրենք (նաեւ՝ գոյն, բոյն) ինչ որ այսօրուան նորութիւնը չէ...:

Այս բոլորէն յետոյ ուղղագրութիւնը հանգիստ ձգելով լեզուին անցած է, ըսելով. — «Դէմ եմ «համար» դասանիշ թուականը «թիւ»ով փոխելուն: Մենք բաղնիքի, հեռախոսի, կօշիկի համար ենք ասում: Թիւ-ով ինչպէ՞ս կ'ասես. Յետոյ համար-ը գիտէ՞ք որտեղից է գալիս՝ 5-րդ դարից»: Քիչ վարն ալ կ'ըսէ թէ թիւ-ը արեւմտահայերէնէն կու գայ եւ օրինակ կու տայ «Ծաղկի փողոց թիւ 5»: Ուրեմն, ըստ Պր. «լեզուաբան»ին, համար-ը 5-րդ դարէն կու գայ եւ թիւ-ը՝ Պարոնեանէն...: Դարձեալ չի գիտեր որ թիւ-ը ո՛չ թէ Պարոնեանի գիւտն է, այլ գրաբարէն կու գայ:

Ամէն պարագայի, արեւմտահայերէնի եւ առհասարակ հայերէնի երկու ճիւղերուն մասին Պր. Ջահուկեանի ունեցած «գիտութիւն»ը իրեն վերաբերող հարց մըն է: Իսկ արեւմտահայերէնը ամբողջ արեւմտահայ ժողովուրդի լեզուն է, ազգային ժառանգութիւնն է եւ անընդունելի է վերոյիշեալ սխալներով լեցուն դասագիրք մը հրամցնել Հայաստանի նորահաս սերունդին: Մինչդեռ Հայաստանի մէջ հիանալի գիրք մը գոյութիւն ունի արեւմտահայ լեզուի եւ քերականութեան մասին, որ հետեւեալն է. — Հայերէն Լեզուի Դասագիրք, պատրաստուած՝ Սերգէյ Աբրահամեանի, Բոգդան Վերդեանի և Վաղարշակ Քոսեանի կողմէ (Լոյս Հրատարակչութիւն, 1968, Երեւան) եւ ազգային Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ, ինչպէս որ հարկն է:

Այս բոլորը ցոյց կու տան թէ ինչքան արհամարհուած է արեւմտահայերէնը հայրենիքի մէջ եւ ինչ աստիճան ցած մակարդակի վրայ կը գտնուի արեւմտահայերէնի իմացութիւնը Հայաստանի մէջ, նոյնիսկ տիտղոսաւոր անձերու մօտ, որոնցմէ մէկն ալ Ակադեմիկոս է...:

Ափսո՜ս, հայ լեզու, որ թագաւորդ մերկ է:

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ — ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Փարիզ, Նոյեմբեր 10, 2000

ՓՈՒՇԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՄՐՆԳԱՀԱՐԸ

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

Ազատ աթոռ չգտած եւ ոտքի մնացած ներկաներուն թիւը արդէն կը վկայէր, որ ժամանելիք հիւրը սովորական մէկը չէ:

Ներկայ հանդիպումին նախորդած էր Միւզէ տ'Օրսէի մէջ տուած նրբաօրինակի համերգը եւ արուեստի մասին դասախօսութիւնը. ի՞նչ պիտի ըլլար հիմա:

Յայտագիրը կ'ըսէր, թէ նիւթը քաղաքական է, ան ալ՝ ոչ ամէնէն հետաքրքրականը՝ գոնէ վերնագրէն դատելով: Պզտիկ, քարտէսին վրայ հազիւ տեսանելի, սակայն Եւրոպայի դուռը ամուր ձեռքով զարնող երկիր մը կու գար:

Վիթաութաս Լանտսպերկիս. երկար այդ անունը արտասանած ատեն՝ կէսին հազիւ հասած՝ «գլխաւոր վերակառուցողին» մարմինէն սարսուռ մը կ'անցնէր:

Երաժշտանոցի ուսուցչապետ՝ համախոհներու խմբակ մը, իսկ ետքը՝ ամբողջ ազգ մը ոտքի հանած էր Զարի Կայսրութեան դէմ, դառնալու համար առաջին նախագահը վերստին անկախացած Լիթուանիոյ:

— Մեր առաջին թագաւորը, — կը սկսի ան, — թագը ընդունած է Հռոմի Պապին ձեռքէն:

Եւ եթէ հոն կենար, չշարունակէր՝ ար-

գէն իսկ ամէն բան ըսած պիտի ըլլար: Գիտա՞ր է գուշակել, թէ ԺԴ. եւ ԺԵ. դարերու միջեւ ծաղած ազատ քրիստոնեայ պետութիւնը ինչո՛ւ պիտի չուզէր, որ ազատութեան եւ քրիստոնէութեան թշնամի հսկայ տէրութիւն մը գայ ու կլէ զինք: Կամ՝ Եւրոպայի մէջ առաջինը՝ տակաւին 1748-ին սահմանադրութիւնը ընդունած ազգ մը ինչո՛ւ չէր հաւնած Ստալինեան սահմանադրութեան:

Աշխարհի մէջ երկու լեզու կը խօսուի. ստրուկներու լեզուն եւ ազատ մարդոց լեզուն: Մինչեւ հիմա մէկէն միւսը թարգմանիչ չէ գտնուած:

Իսլանտան առաջինն էր, որ ճանչցած էր Լիթուանիոյ անկախութիւնը: Ոչ իսկ Ամերիկան, որու այն ատենուան նախագահ Ճորճ Պուշ – պապան ազատ մարդոց լեզուն գէշ կը հասկնար:

Լիթուանիան ալ իր կարգին առաջին ճանչցողը կ'ըլլայ Սլովենիոյ եւ Խրուաթիոյ անկախութիւնը: Ըլլալ ազատ ըսել է ազատութիւն մաղթել ամէնուն, քու իսկ ազատութիւնը բռնադատողին անգամ: Լանտսպերկիս բազմիցս շեշտեց, որ իր երկիրը ջատագով է Ռուսիոյ՝ Եւրոպայի հետ աւելի սերտ գործակցութեան: Աւելին՝ Լիթուանիա տեսլիրի (վիզա) դրութիւնը ջնջած է իր եւ իր ծոցին մէջ ռուսական գրպանի՝ Քէօնիկսպերկի մարզին միջեւ: Պատմականօրէն գերմանական, սակայն Բ. աշխարհամարտէն ետք Ռուսերով բնակեցուած այդ շրջանը այսօր ինքնավարութիւն կը պահանջէ Մոսկուայէն՝ կռթնելով դրացի Լիթուանիոյ:

Ռուսիան տակաւին խէթ կը նայի պալթեան երեք երկիրներուն եւ դէմ է անոնց անդամակցութեան՝ Հիւսիս - Ատլանտեան Ուխտին:

– Կարծես թէ վտանգը մեզմէ կու գայ, – դառն հեգնանքով կ'ըսէ Լանտսպերկիս, – եւ ոչ թէ Ռուսիոյ մէջէն: Ես ժողովրդավար Ռուսիոյ բարեկամ եմ, ատոր համար այսչափ բաց կը խօսիմ: Մենք յուսախաբ մնացած ենք փոխըմբռնում ակնկալելով «վերականեւցման» սերունդի քաղաքագէտներէն, սակայն ակներեւ է, որ ներկայ սերունդն ալ չի դիտեր մեզ իբրեւ հետը հաշուի նստելիք դրացի:

Լիթուանիա դրաման յիսուն տարիներու վնասուց հատուցում կը պահանջէ Խորհրդային Միութեան ժառանգ Ռուսիայէն, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ Հռոմի մէջ գտնուող լիթուանական ինչքերու վերադարձ, որոնցմէ մէկը մինչեւ 1940-ը գործած դեսպանատուն շէնքը. Hôtel Fournier, 14 place du Général Catroux, նախկին place Malesherbes, Փարիզի ԺԷ. թաղամասը:

Նշելի է փաստը, որ Լանտսպերկիսի հետ հանդիպումը տեղի կ'ունենար Լեհաստանի Մշակութային Կեդրոնին մէջ, եւ ներկաներուն կէսէն աւելի Լեհեր էին: Յատկանշական է, որ երկու դրացի ազգերուն փոխ – յարաբերութեանց ալ անդրադարձան թէ՛ հրաւիրեալը թէ՛ կարճ նախաբան մը ըրած լեհ դեսպանը: Վերջինը դասախօսութենէն ետք հիւրին ուղղեց քէն մը փափուկ հարցում մը... Թէեւ ոչ թէ դեսպանի իր հանգամանքով, այլ իբրեւ պատմաբան:

Լիթուանիոյ մայրաքաղաք Վիլնիւսի շրջանը երկու ազգերուն միջեւ կռուախնձոր եղած էր միշտ, եւ մինչեւ հիմա ալ բնակչութեան մէկ հինգերորդը լեհ է:

Ահա դեսպանին հարցումը. արդեօք կարելի՞ է ըսել թէ լեհ – լիթուանական յարաբերութիւնները դարմանուած են նոյնչափ, որչափ ըսենք Ֆրանքօ-գերմանականները:

Ի մեծ զարմանս շատ մը ներկաներու Լանտսպերկիս կ'անցնի սահուն լեհերէնի.

– Այս տարի մենք ծաղիկներով ողջունած էինք լեհ զինուորներուն տողանցքը Վիլնիւսի մէջ: Ձեր միտքին ծայրէն կ'անցնի՞ գերմանական տողանցք մը տեսնել այսօր Շան զ'էլիզէ...

Ամբողջ դասախօսութեան ընթացքին Լանտսպերկիս ժպտեցաւ ընդամէնը երեք անգամ, սակայն սրամիտ իր պատասխանները անընդհատ կը խլէին ունկնդիրներուն լիաթոք խնդուքը:

Միջանցքին ենք արդէն ամէնքս, երբ կը յաջողիմ տալ հարցումս.

– Երբ Լիթուանիոյ ղեկավարները հանդիպում կ'ունենանք Լաթվիոյ եւ Էսթոնիոյ պաշտօնակիցներուդ հետ. ինչերէ՞ն կը խօսիք:

– Անգլերէն. – կ'ըլլայ պատասխանը: Այս Լանտսպերկիս պահիկ մը տնտընալէ ետք՝ ամօթխածօրէն ինչպէս սովորաբար չխմող մարդը կը խոստովանի, թէ կրնայ երբեմն երբեմն գաւաթ մը ճնկել, կ'աւելցնէ.

Եւ քիչ մըն ալ ռուսերէն:

.

Հեռանալու պահուն յանկարծ կ'անդրադառնամ, թէ ո՛վ է դիմացինս: Հէքեաթի սրնգահարն է, որ իր նուագին ձայնով իր քաղաքը, իր երկիրը ազատած էր դուրսէն խուժած միրաւոր առնէտներէն:

Ե. Լ.

LIVRES REÇUS

LES MASSACRES DE DIARBEKIR

Correspondance diplomatique du vice-consul de France 1894-1896

GUSTAVE MEYRIER

Présentée et annotée par **Claire Mouradian** et **Michel Durand-Meyrier**

L'Inventaire, Collection "Valise diplomatique", Paris 2000

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԷՈՍ ԳՈԶՄՈՍԻ (Ֆիքս, Յունաստան) Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ Հոկտեմբեր 22-ին ոգեկոչուած է Հաճնոյ հերոսամարտի 80-ամեակը, նախագահութեամբ թեմին առաջնորդ՝ Սահակ Արք. Այվազեանի: Նախօրդ իրիկունը, տեղի ունեցած էր աշխարհիկ հանդիսութիւն մը, որու յայտագիրը վարած էր Վրէժ Գալայճեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԿԱՆՉ»Ի ՎԵՐՀՐԱՏԱՐԱԿՄԱՆ ՆՊԱՏԱԿՈՎ

Նիւթական դժուարութիւններու պատճառով Մայիսէն ի վեր լոյս չի տեսներ «Կանչ» (նախկին «Պիոնէր Կանչ») պատանեկան 75-ամեայ թերթը: Հրատարակութիւնը վերականգնելու նպատակով գեղանկարիչներ Փարաւոն Միրզոյեան եւ Յամլիկ Սեւոյեան դիմած են հայ կերպարուեստագէտներուն, որպէսզի աճուրդի դնելու համար ստեղծագործութիւններ նուիրեն թերթին խմբագրութեան: Կոչը արդէն արձագանգ գտած է Եդուարդ եւ Արամ Իսաբէկեանի, Անդրանիկ Կիլիկեանի, Գրիգոր Աղասեանի, Հենրիկ Մամեանի, Սամուէլ Պետրոսեանի, Հրանտ Թադեւոսեանի եւ այլ՝ ընդամէնը 30 արուեստագէտներու մօտ: Անոնց գործերու ցուցահանդէս-վաճառքը տեղի ունեցած է թերթին խմբագրութեան շէնքը, Նոյ. 17-ին:

ԱՆԱՊԱՏԸ ԻՐ ԱԵԼԱԶԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐՈՎ

Մինչեւ Նոյեմբեր 5 երկարող լուսանըկարչական եւ պատկերային ցուցահանդէսը, Փարիզի Գարթիէ Հիմնարկութեան մէջ, անապատը ունէր որպէս նիւթ: Գարլա Պարտելլի «Փանարրոմա»ի մէջ կը գրէ թէ այցելուներու երկար շարքեր իրարու կը յաջորդէին այս ցուցահանդէսը տեսնելու համար, որոնք կազմուած էին ոչ թէ գաղութատիրական շրջանը կարօտցողներէ այլ՝ գլխաւորաբար երիտասարդներէ, բացարձակ տարածութիւններու տագնապով թափանցուած: «Անապատը զգլխիչ վայր մըն է, որ դարերէ ի վեր իր գտած յաջողութիւնը ինք կը սնուցանէ եւ իրեն եկող ճամբորդին խորհրդածութիւններ կը ներշնչէ», կը հաստատէ Էրվէ Շանտէս, ցուցահանդէսին հոգատարը եւ կ'աւելցնէ. «Հանդիպում մը կ'առաջարկենք արուեստին եւ ծայրագոյն տարածութիւն – միջոցի մը միջեւ, որ յարատեւ փոփոխութեան մէջ է»: Լուսանկարչական ճանապարհորդութիւն մը որ սկիզբ կ'առնէ լուսանկարիչ – ճանապարհորդներու շրջանէն, ինչպէս Իփոլիթ Արնու կամ Ժան Պիլլի Կրին, մինչեւ մեզի ժամանակակից արուեստագէտները, Րեմոն Տեփարտոնի նման:

Որպէս ապացոյց թէ անապատը ժամանակէն եւ պատմական իրադարձութիւններէն անդին հմայք մը կը պահէ եւ կը փոխանցէ, Գարթիէ Հիմնարկութիւնը ծանօթ տասը արուեստագէտներու առաջարկած էր յատուկ առիթ մը՝ անապատին երթալու եւ կարելիութիւնը՝ այդ վայրին տալու նոր տարողութիւն մը որ, հաւաքական երեւակայութեան մէջ, ներկայացուած է միայն որպէս բաց գոյնի աւազային տարածութիւն մը, մինչեւ հորիզոնը կորսուող իր աւազակոյտերով: Այս արուեստագէտներու շարքին կը գտնուէին Երուանդ Ճանիկեան եւ իր կինը Անճելա Րիչչի Լուգգի:

Այսպէս, տարբեր աշխատանքով կը յայտնաբերուի որ անապատը կրնայ գոյն ըլլալ, ինչպէս աւստրալիական տարածութիւններու կարմիրը: Կը յայտնաբերուի նաեւ անոր բուսականութիւնը, որ ոչ միայն կակտեսի է այլ նաեւ՝ արեւէն ճերմկցած ծառեր, ինչպէս Արիզոնայի մէջ: Լաստեղական գործերով կը յայտնաբերուին եւս անոր պարունակած ձայները ու կենդանիները:

Եթէ անապատը Տեփարտոնի համար ընտանի տեղ մըն է, նոյնը չէ Պալթազար Պուրքհարտի, որ զգայնացուցիչ ծաւալուն պատկերներ կը ներկայացնէ: Իսկ Լարա Պարալտի, եգիպտացի լուսանկարչուհին որ անապատին մէջ կ'ապրի, կը նախընտրէ զայն պատկերել որպէս խաղավայր: Ճանիկեան եւ Րիչչի – Լուգգի ուզած են Սահարան տեսնել 1920-ական տարիներու հետախոյզ Ֆրանսուհիի մը աչքերով, մեզի պարզելով կորսուած քաղաքներու, արեւէն աւերուած դէմքերու պատկերներ: Ուիլեմ Էկլսթոն բազմաթիւ շաբաթներ անցուցած է Ամերիկայի հարաւ – արեւմտեան շրջանի մեծ անապատներուն եւ քաղաքներուն մէջ, իր վերադարձին հետը բերելով լքուած տեղերու պատկերներ, ուր քաղաքակրթութենէն մնացած տարրերը իրենք իսկ առանձնութեան մնացորդներ են:

Լուսանկարներու կողքին, ցուցահանդէսին մաս կը կազմէին շարժանկարներ, իւղանկարներ, գեղարուեստական ներկայացումներ, թափառական մշակոյթներու պատկանող յատուկ եւ հիմնական առարկաներ, ինչպէս եւ մանրանկարներ պարունակող գրպանի Գուրան մը, ԺԳ. դարէն:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ա.

Առաջին օրէն, իր յանդուգն ու միանգամայն ճարպիկ գործակցութիւնը «Սուրբ Գործին», իր վրայ հրաւիրած էին պետերուն համակրալից ուշադրութիւնը եւ անսահման վստահութիւնը: Քանի քանի անգամներ ձերբակալուած եւ յաջողած էր օձիքը ազատել, ինքն իր խելքովը, առանց պէտք ունենալու արտաքին օժանդակութեան: Եւ ամէն անգամ որ բանտէն կ'արձակուէր, ալ աւելի բուռն, ինքնաբուխ եւ բնազդական թափով մը կը նետուէր նորանոր վտանգալից ձեռնարկներու մէջ: Վտանգի հեշտանքը կը զգար ու կը վայելէր այս երիտասարդը: Հայրենասիրութիւնը, բռնութեան դէմ՝ պայքարը կամ ազատութեան սէրը չէին այնքան զինքը մղողները որքան արկածալից կեանքի մը հմայքը: Յեղափոխութիւնը իր նպատակը չէր, այլ յուզումի ժամեր անցընելու գերագոյն երանութեան մը միջոցը:

Երբ Տիրան այլայլած՝ սենեակէն ներս մտնելով խոստովանութեան վտանգալից լուրը հաղորդած էր, Արամ պահ մը ցնցուեր էր, բայց տակա հազիւ վայրկեան մը տեւած էր ու անմիջապէս այդ խոստովանութեան մէջ տեսած էր սպառնացող մեծ վտանգը եւ հիմակ անոր գեղեցկութենէն հմայուած՝ գրեթէ գոհունակութիւն կը զգար որ Տրդատ ամէն բան ըսեր էր:

– Ապուշը, լսէ խնդալով... կ'երեւայ որ նեղութեան չէ կրցած դիմանալ ու գիտցածը դուրս տուեր է... Իրաւ ալ անտանելի է մութ խցիկի մը մէջ օրերով մնալ, առանց կարենալ նստելու կամ պառկելու... խոշոր մուկերու հետ քիթ քիթի, որոնք ամէն վայրկեան քեզ կրծելու փորձեր կ'ընեն:

Արամ «ի լսողաց» չէր որ կը խօսէր, այլ «ի տեսողաց». ինքն ալ օրերով այդ մութ խցիկներուն համը առած էր մէկ քանի անգամ եւ ներողամիտ աչքով կը նայէր Տրդատին, որուն իրեն չափ աննկուն կորով մը չունենալը մեղք կամ յանցանք չէր համարեր:

Հիմակ Արամին միակ մտածումն էր դիմագրաւել սպառնացող վտանգին եւ փճացնել Տրդատի խոստովանութիւններուն արդիւնքը:

– Գլուխնիս ազատելու եւ միանգամայն ազուոր խաղ մը խաղալու է Նազըմ փաշային, կը կրկնէր սենեակին մէջ վեր վար շրջելով:

Արամէն զատ եօթը հոգի հաւաքուած էին սենեակին մէջ այդ միջոցին, որոնց երկուքը աղջիկ, Նարդիկը եւ Զարուհին:

Նարդիկ ամէնէն աւելի յուզուած եւ վհատած կ'երեւէր: Տրդատի խոստովանութիւններէն եւ ձերբակալուելու հաւանականութենէն աւելի ինք կը մտածէր Սիմոնին վրայ որ արդէն ամիսէ մը ի վեր բանտարկուած էր եւ զանազան նեղութիւններու ենթարկուած, որոնց սակայն տոկացեր էր առանց տեղի տալու:

Նարդիկ յեղափոխական գործունէութեան մէջ նետուած էր պարզապէս Սիմոնի մասին զգացած անհուն սէրէն մղուած, որուն հրաշունչ եւ խանդավառ հոգին զինքը հմայեր էր առաջին օրէն, երբ Սիմոն՝ Սանասարեանէ շրջանաւարտ երզնկացի երիտասարդ մը, Պոլիս եկեր եւ իրենց տան մէջ սենեակ մը վարձեր էր: Սիմոն որ մօտէն ճանչցած էր Արխանեանը եւ մասնակցած անոր խումբին քաջագործութիւններուն եւ ի վերջոյ վտանգուելով փախչեր եւ հոս եկեր էր, անունը եւ մականունը փոխելով՝ Նարդիկի պատմած էր իրենց արկածախնդիր դիւցազնական կեանքին դրուագները. Հայաստանի լեռներուն վրայ իրենց բախումները Թուրք իշխանութեան եւ քիւրտ ցեղապետերու հետ, աւարառութիւնները, սպանդները, գիշերային կռիւները, քարայրէ քարայր փախուստները եւ յանկարծական անակնկալ յարձակումները զինք հետապնդող Թուրք զինուորներու եւ քիւրտ խումբերու վրայ: Ամբողջ համիտական հայնեղութիւն մը կենդանի, վառ գոյներով նկարագրուած, իրական՝ շօշափելի հերոսավէպ մը, զոր ունկընդրած տանդ վառօդի մը հոտ կու գար կարծես:

Նարդիկի հայրն ու մայրը, համեստ վիճակի տէր, պարզուկ, ազնիւ հայ ընտանիք մը, երբեք չհաղորդուած չէին ազատագրումի գործով: Հայրը ատաղձագործի փոքրիկ խանութ մը ունէր Շիշլիի կողմերը եւ իր միակ մտածումն ու կեանքին նպատակն էր օրապահիկը ճարել եւ իրենները ապրեցնել, չզրկելով ինքզինքը իրիկուընէ իրիկուն բարեկամ գինետան մը անկիւնը քանի մը շիշ օղի խմելէ արհեստակիցներու հետ, խօսելով գործերու անյաջողութեան եւ կեանքի տառապանքին վրայ, միակ «հաճելի» ժամանցը, միակ քէյֆը իր բովանդակ կեանքին:

Սիմոնը իր տունը հիւրընկալելով, ուստա Սերգիս, – այս էր Նարդիկի հօր անունը, – բաւական բարւոքած էր իր նիւթական կացութիւնը: Գաւառացի երիտասարդը ունեւոր ընտանիքի մը կը պատկանէր եւ առատաձեռնօրէն կը վճարէր սենեակի վարձքը եւ լուացքի ու այլ մանր ծախքերը: Բայց ասոր յաճախ կը մասնակցէր կերակուրի ծախքերուն, երբ պէտք կը տեսնէր ինքն ալ անոր հետ ճաշելու:

Իր զարգացած գաւառացիի պարզ, անկեղծ, հաճոյակատար ու մարդամօտ վարմունքը շուտով կարող եղեր էր ցրուելու օտարականի մը հանդէպ տնեցիներուն բնազդական կասկածոտ վերաբերումը, եւ քանի մը շաբթուան կենակցութենէն յետոյ, Սիմոն ալ գրեթէ տան զաւակը դարձած էր, այն աստիճան որ ուստա Սերգիս եւ իր կինը թոյլ կու տային երիտասարդին որ Նարդիկը դուրս հանէ, պտըտցնելու համար:

Այդ պտոյտներու միջոցին էր որ Շիշլիի դաշտերուն մէջ, Թաքսիմի պարտէզը, կամ աւելի հեռուն՝ Պէօյիւք տէրէի պուրակները Սիմոն առիթ ունեցեր էր կամաց կամաց իր սիրտը բանալու:

(Շար. 2)

1700ème ANNIVERSAIRE
COMITE D'ORGANISATION
POUR LE PELERINAGE «ARMENIE 2001»
DE LA JEUNESSE ARMENIENNE
DE L'EUROPE

Communiqué

Nous informons les Prêtres, les Conseils Paroissiaux et les différentes Associations Communautaires Arméniennes des pays d'Europe, que le Bureau pour la célébration du 1700ème Anniversaire a créé une Commission Centrale pour l'Europe chargée de l'organisation des festivités :

Pèlerinage de la Jeunesse «ARMENIE 2001»
Khor Virap — Etchmiadzine — Erévan du 10 au 20 Juillet 2001

C'est en tenant compte de l'importance de ces festivités, symbolisant le «Baptême» et la «Confirmation» de l'identité spirituelle et nationale des jeunes Arméniens de la Diaspora, que vous seront prochainement communiqués les informations nécessaires à la meilleure organisation de nos travaux collectifs dans les communautés arméniennes des pays d'Europe.

Pour tous renseignements s'adresser à :

Commission Centrale
du 1700ème Anniversaire
Cathédrale Apostolique Arménienne
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
Tél. : 33 — 01.43.59.67.03
Fax : 33 — 01.42.56.46.08

Le Président
Rév. Père Zadig AVEDIKIAN

Le Secrétaire-Adjoint — **Père Avédis BALEKIAN**
Le Secrétaire — **Père Haroutioune TACHDJIAN**

TELEVISION
FRANCE 3

Vendredi 24 novembre 22h05

«FAUT PAS REVER»

ARMENIE : Les cinq frères;

1946, Staline veut repeupler son empire, devasté par la guerre et ouvre les portes de l'Union soviétique. C'est ainsi que 10.000 Arméniens, venus de partout, s'embarquent pour rejoindre cette terre promise, l'Arménie soviétique. Comme la famille Hampartzoumian, les parents et leurs cinq fils, partis de Gap.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21

Բ. Օր Ցխնակաց Պահոց :

Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի՝ երից ամաց ի տաճարն :

Փարիզի Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝
ՄԻԽԹՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCF
Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section «D. Missakian» de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :
— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՅՍԻ ՑԱՒԵՐ»

Հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» –
Գր. ՊԼՏԵԱՆ

Ընթերցում՝ Ժ. Զօլաքեան

Կիրակի, Նոյ. 26, ժամը 16·30–ին

Հ.Բ.Ը.Մ. Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir
LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir).

Կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻ
եւ
ԱՑԲ – ԷՖ – ԷՄ-ի

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
ԵՒ
Զ Ր Ո Յ Ց

Կը խօսի՝
Հայրենի գիտնական
ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ
ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ԱՊԱԳԱՆ

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 27–ին
ժամը 20·30–ին, Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — Paris 9e
Métro : Cadet

— Մուտքը ազատ է —

FONDATION CALOUSTE GULBENKIAN
Département des Affaires Arméniennes

BOURSES D'ENSEIGNEMENT SUPERIEUR

Des bourses d'enseignement supérieur sont mises chaque année au concours par le département arménien de la Fondation Calouste Gulbenkian. A cet effet, les demandes de candidature doivent être reçues à Lisbonne dans les délais fixés entre le 1er janvier et le 28 février 2001 * à l'adresse suivante :

Fondation Calouste Gulbenkian
Service des Communautés arméniennes
Avenida de Berna 45 A
PT — 1067 — 001 Lisboa Codex
Portugal.

Les candidatures doivent aussi répondre aux conditions suivantes :
— Etre d'origine arménienne;
— Etre né et étudiant en diaspora;
— Etre âgé de moins de 26 ans;
— Etre inscrit dans un établissement d'études supérieures reconnu;
— Poursuivre des études de niveau académique à temps complet, d'une durée de 4 ans minimum;
— Etre dans l'une des 3 dernières années du cursus poursuivi;
— N'avoir aucun autre membre de la famille directe simultanément boursier.

Attention : Pour être complète, toute candidature doit comporter un Curriculum vitae, indiquant le nom de l'établissement supérieur, l'année d'études fréquentée au moment de la demande, la durée des études, le titre exact du diplôme préparé, ainsi qu'un avis d'imposition fiscale parental ou un justificatif en cas de revenus non imposables.

* Pour obtenir d'autres informations vous pouvez consulter notre site : http://www.gulbenkian.pt/armenia/b-ensinosuperior-fnc. html

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

«ՄԿՆԻԿ» ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

«ՀԱՅՈՑ ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊ՝ ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ»

Բանախօս՝ Փրոֆ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 20·30–ին

Հայ Ուսանողական Տուն
57, Boulevard Jourdan — 75014 PARIS

Օժանդակութեամբ՝ Հայ Ուսանողական Տան

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"

Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!! ,

Ambiance arménienne assurée !!!

Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de

Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22
MERCREDI
22 NOVEMBRE
2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6.00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.041 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.041

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 20 / 21)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 21-ին մեկնած է Յունաստան, Արտաքին գործերու, Արդարադատութեան, Արդիւնաբերութեան, Գիւղատնտեսութեան նախարարներուն, երեսփոխաններու, Երեւանի եւ Գիւմրիի քաղաքապետներուն, այլ պաշտօնատարներու ընկերակցութեամբ: Ծրագրուած են շարք մը հանդիպումներ քաղաքական դէմքերու, գործի մարդոց, յունահայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ:

ՎԵՐԱԲՆԱԿԵՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸ ԼՂՀ ՄԷՋ

Գաղթականներու վարչութեան կողմէ ԼՂՀ բնակութեան մեկնելու յայտարարութեան արձագանգ տրուած է Գեղարքունիքի մարզէն: Արդէն դիմած են 5 – 6 հոգինոց 12 ընտանիքներ: Անոնց կը յատկացուին բնակարաններ եւ կը տրուին կարգ մը արտօնութիւններ: Պայմաններէն մէկը այն է որ մեկնողները ի վիճակի ըլլան եւ փափաքին հողագործութեամբ զբաղելու: Այդ ընթացքին մէջ առաջնութիւնը կը տրուի գաղթական ընտանիքներու, սակայն անոնցմէ դիմում կատարող չէ եղած:

ՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻՔԻ ՆՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՓՉԵԱՆ

Նոյեմբեր 19-ին Ա. Խաչատրեան համերգասրահին մէջ տեղի ունեցած է ֆիլհարմոնիք նուագախումբին առաջին համերգը նոր նշանակուած ղեկավար Ե. Թոփչեանին մականին տակ: Ան նուագախումբին 18-րդ ղեկավարն է:

ՊՂԻՆՁԻ ՁՈՒԼԱՐԱՆԻՆ 230-ԱՄԵԱԿԸ

Նոյեմբեր 20-ին ժողովրդական տօնախմբութեամբ նշուած է Լոռիի ձուլարանին հիմնադրութեան 230-ամեակը: Նոյն օրը դրուած են մօտը կառուցուելիք եկեղեցիին 16 հիմնաքարերը:

ԴՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Դրողներու Միութեան անդամներուն մէկ մասը ստորագրութիւն հաւաքելու ձեռնարկած է, 13-րդ համագումարը կազմակերպելու համար: Անոնք քարտուղար Արզար Ախինեանի շուրջ խմբուած են, մինչ միւսները որոնք դէմ են համագումարին, կանգնած են միութեան նախագահ Հ. Մաթեւոսեանի կողքին:

1700-ԱՄԵԱԿ

1700-ամեակին առթիւ «Սպիտակ» փրկարար ջոկատը որոշած է բարձրանալ Հայաստանի բոլոր գագաթները: Անոնք արդէն մագլցած են Արագածի երկու գագաթները եւ Սիւնիքի Մեծ Իշխանասարը: 40 հոգինոց ջոկատը հոն ամրացուցած է 1700-ամեակը խորհրդանշող խաչ մը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՆԴԱՒԱՃԱՆ ԶՕՐԱԿԻՑՆԵՐ ԱԼ ՈՒՆԻ

Այս օրերուն, մինչ Եւրոպան բաւական բացայայտ կերպով կը հասկցնէ Թուրքիոյ թէ չի փափաքիր Միութեան անդամ տեսնել զինքը, գոնէ ներկայի վիճակով, ամերիկեան նեցուկը արդէն սկսած է ձայնը լսելի ընել, ի պաշտպանութիւն իր հաւատարիմ դաշնակիցին: Ուաշինկթընի կողմէ Անգարայի տրուած նեցուկ մը բաւական բնական բան է իրաց ծանօթ կացութեան մէջ. սակայն,ատոր քով բաւական ընդվզեցնող է հրահանգիչ – յանդիմանող շեշտը որ ամերիկեան դիրքերէ կ'ուղղուի Եւրոպային, թելադրելու համար որ չմոռնայ Թուրքիոյ բարեմասնութիւնները, կարեւորութիւնը, եւ այլն:

Հետաքրքրական է որ ներկայի իրավիճակին մէջ ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղարը Ճ. Ռապըրթսըն Նոյեմբեր 21-ին Անգարա կը հասնի, «Եւրոպայի ապահովութեան ու պաշտպանութեան ինքնութեան» վերջնական ձեւ տալու կոչուած ժողովներու նախօրեակին: Անոր այցէն երկու օր առաջ «Միլլիյէթ» (Նոյեմբեր 19) տեղ տուած է իրեն հետ կատարուած հեռաձայնի խօսակցութեան մը ուր ընդհանուր քարտուղարը ըսած է. «Թուրքիա Եւրոպայի պաշտպանութեան շատ կարեւոր մէկ հատուածը կը կազմէ. մեծապէս կարեւոր է ռազմավարական դիրքը: Ան թէ՛ Եւրոպայի ու Ասիոյ միջեւ կամուրջ մըն է, թէ՛ կը գտնուի Կովկասի, Միջին – Արեւելքի հաշման կէտին վրայ ու շրջանին մէջ կարեւոր ազդեցութեան տէր է»:

Նոյն գաղափարները կը յայտնէ ԱՄՆ-ու դրամական շրջանակին մեծ հեղինակութեան տէր թերթը՝ «Ուոլ սթրիթ ճըրնըլ»: Տարբերութիւնը այն է որ այս վերջինը Նոյեմբեր 20-ի թիւին խմբագրականով խօսք կ'ուղղէ Եւրոպային, խորապէս իսկ ըսելով որ պէտք է վերջ տալ Թուրքիան արժեզրկելու կեցուածքին: Գրութեան սկիզբէն կը շեշտուի. «600 հազար, թերեւս աւելի Հայեր զոհուած են Առաջին աշխարհամարտին օսմանեան զօրքերու կողմէ կազմակերպուած տարագրութեան, սակայն, թէ այդ զոհերը հետեւանքը եղան բնաջնջման բացայայտ քաղաքականութեան մը, ատիկա գիտական վիճարկումի նիւթ է»:

Թրքամէտ կեցուածքով ծանօթ թերթը իրեն իրաւունք կուտայ թելադրելու Եւրոպացիներուն որ օրինակ առնեն նախագահ Գլինթընէն, կրկնելով Գոնկրէսի բանաձեւին առթիւ անոր ունեցած կեցուածքը: Նաեւ կիրարկեն աւելի հասուն քաղաքականութիւն. պէտք չէ մոռնալ որ Թուրքիոյ շնորհիւ Խորհրդային Միութիւնը գերիշխանութիւն չունեցաւ Միջերկրականի արեւելեան մասին մէջ եւ մահմետական արմատականները Եւրոպայի մէջ հող չշահեցան: Այս նպատակներուն իրագործումին համար Թուրքիա պարտաւոր եղաւ ՕԹԱՆ-ի երկրորդ հզօր բանակը պահելու:

Թրքամէտութիւնը տակաւին նիւթ կ'ընէ Կիպրոսի հարցն ալ, արդարացնելով Թուրքիոյ ներխուժումը. ապա կը յիշեցնէ «քիւրտ ապստամբներ»ուն պարագան զոր կը նմանցնէ Կարմիր Խմերներու «վայրագութեան ու ամբողջատիրական նկրտումներ»ուն: Մահապատիժն ալ քննադատելի չի գտներ, քանի որ ատենամեակէ մը ի վեր գործադրուած չէ, նոյնիսկ «քիւրտ կեռիլլային ղեկավար» Ա. Օճալանի դէմ:

Բոլոր այս պատճառներով Թուրքիա արժանի է «գովեստի ու քաջալերանքի» ինչ որ կ'ընէ թերթը լայնօրէն, որպէս վերջաբան ալ ըսելով թէ «արդիական Թուրքիոյ հիմնումէն առաջ կիրարկուած վայրագութիւններուն պատասխանատուութիւնը ճանչնալ պարտադրել Թուրքերու, ոչ ոքի օգտակար է»: Խմբագրականը կ'աւարտի հետեւեալ ազդարարութեամբ. «Եթէ Թուրքիա հեռանայ արեւմտամէտ իր ուղղութենէն, Եւրոպացիները մի միայն իրենք զիրենք պիտի կարենան դատապարտել այն սարսափելի հետեւանքներուն համար զորս կրնան հետեւիլ այդ հանգրուանին»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՏԱԼԻՈՅ

Ցեղասպանութեան բանաձեւին մասին Իտալիոյ Խորհրդարանին քուէարկութեան պատճառով Իտալիոյ Անգարայի դեսպանը Արտաքին գործերու նախարարութիւն հրաւիրուած է ու իրեն խիստ յուշագիր մը յանձնուած է: Հոն կ'ըսուի. «Ոչինչով լրջութեան յարիր է Իտալիոյ Խորհրդարանին համար նման անիմն բանաձեւ մը ընդունիլ»:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի հետ բնականոն յարաբերութիւն հաստատելու Թուրքիոյ ըլլալիք յանձնարարութեան, հոն ըսուած է թէ նման որոշումներ ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենան Հայաստանի հետ բնականոն յարաբերութիւններ հաստատելու համար տարուած ջանքերուն վրայ:

ԱՐԱՄ Ա.Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Նոյեմբեր 16-ին, ԱՄՆ-ու շրջապտոյտէն վերադարձին, Արամ Ա. հանդիպում ունեցած է Լիբանանի նախագահ Է. Լահուտի հետ: Անոր ներկայացուցած է վերջին երկու ամսուան ընթացքին ԱՄՆ, Գանատա եւ Վենեզուէլա կատարած այցերը եւ միջեկեղեցական գործունէութիւնը: Հանդիպումին արծարծուած են Լիբանանի ներքին առընչուած հարցեր ալ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

Ադրբեջանի «Մուսաւաթական» կուսակցութեան ներկայացուցիչները յայտնած են որ իրենց ղեկավարներէն մէկը ձերբակալուած է ոստիկանութեան կողմէ, ընդդիմութեան կազմակերպած ցոյցին վաղորդայնին, երբ 15 հազար ցուցարարներ երեսփոխանական նոր ընտրութիւններ պահանջած են: Ձերբակալուած ղեկավարը Ա. Հաճիւ, ղեկավարութեան հասցէին քննադատական արտայայտութիւններուն եւ ցոյցի ընթացքին ըրած կոչերուն տրինչութեամբ քանի մը ժամ հարցաքննուելէ ետք ազատ արձակուած է:

Ո՞ՒՐ ԿԸ ԲՆԱԿԻՆ ՄԵՍԽԵԹՑԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Վրաստանի քաղաքացիական միասնացման խորհրդարանական կոմիտէի նախագահ Գ. Ղվարալխելիան հարցազրոյցի մը ըսած է թէ 1944-ին Ջաւախքէն Միջին Ասիա աքսորուած մեսխեթցի թուրքերը եւ անոնց ժառանգները իրաւունք ունին Վրաստան իրենց վերադարձը պահանջելու: Ան հերքած է տեղեկութիւնը թէ վրացական իշխանութիւնները մտադիր են 300 հազար մեսխեթցի թուրք վերադարձնելու Ջաւախքի շրջանը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԻՍՐԱՅԷԼ հակայարձակման անցաւ Նոյեմբեր 20-ին իսկ, երբեւ պատասխան պաղեստինեան ոճրափորձի մը աշակերտ փոխադրող հանրակառքի մը դէմ, որու հետեւանքով երկու մեռեալ եւ տասնեակ մը վիրաւոր կար: Առաւօտեան այս արարքին դէմ, նոյն իրիկունը Իսրայէլացիք օդէն եւ ծովէն սկսան ռմբակոծել Գազան, ուր մէկ մեռեալ եւ 120 վիրաւորներ կան:

ԼԱ ՀԷՅԻ մէջ, ուր տեղի կ'ունենայ 1997-ին, Քիոթօ ստորագրուած համաձայնագրին գործադրութեան ձեւակերպութեանց վիճարկումը, պայքարելու համար երկրագունտին ջերմացման դէմ, Շիրաք շատ դժգոհ ձգած է Ամերիկացիները: Խօսելով յանուն Եւրոպական Միութեան, որու հերթական նախագահն է Ֆրանսա մինչեւ տարւոյս վերջ, ամբաստանած է Միացեալ – Նահանգները որպէս այն երկիրը որ առաւելագոյն չափով կ'աղտոտէ աշխարհը: Շեշտած է որ 1922-էն ի վեր, յապաղում արձանագրած ենք այդ պայքարին մէջ եւ այսօր վտանգը մեր տան մէջ է: Բոլոր բնապաշտները «հոյակապ» որակած են Ֆրանսայի նախագահին ճառը, բայց, ԱՄՆ-ու Հանրապետական Ներկայացուցիչը դէմ արտայայտուած է, երբ Շիրաք հրաւիրած է ԱՄՆ վերջ տալու իրենց վարանումներուն եւ կասկածներուն: ԱՄՆ տրամադիր չեն վաւերացնելու Քիոթոյի համաձայնագիրը:

Ժ. ԹԻԲԷՐԻԻ զրասենեակի պետը եւ երկու կցորդներ իրենց հրաժարականը տուին, դէմ ըլլալով Փարիզի քաղաքապետին հրապարակային խզումին Ժ. Շիրաքի հետ: Այս չի նշանակեր թէ Սեկէնի պիտի միանան, այլ պարզապէս չեն հանդուրժած Թիպէրիի արտայայտութիւնները Շիրաքի դէմ, «Ֆիկառօ – Մակազին»ի մէջ:

ՑԻՒՐԻԽԻ (Զուիցերիա) ֆրանսական հիւպատոսարանին դէմ ոճրափորձ մը գործուած է Նոյեմբեր 20-ին, բայց, զոհ չկայ: Արարքին տէր եղած է «Յեղափոխական հետանկար» անունը կրող կազմակերպութիւն մը, որ լինքզինք համախոհ կը հռչակէ Ֆրանսայի բանտարկեալներուն (Կրափօ, այսինքն հակաֆաշիստ դիմադրութեան Խումբ) եւ Թուրքիոյ հացադուլի դիմող բանտարկեալներուն: Քննութիւն բացուած է:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ, ռուս սպայ մը սպաննուած է, երկու ուրիշներ ալ վիրաւորուած, Նոյեմբեր 19-ին, անկախապաշտներու կողմէ:

ՍՊԱՆԻՈՅ Թագաւորը՝ Խուան Գարլոս եւ ամբողջ Սպանիան կը տօնեն իր գահակալութեան 25-ամեակը: Խուան Գարլոս այն արքան է որ «Սպանիան յանձնեց Սպանացիներուն», արդարեւ Մատրիտի համալսարանին պատմութեան դասախօսը՝ Անթոնիօ Ֆերնանտէզ Կարսիա չի վարանիր հաստատելու թէ՝ «մենատիրութենէն ժողովրդավարութիւն այս օրինակելի անցքը 20-րդ դարու Եւրոպայի մեծ յեղափոխութիւններէն մէկն է»:

ՕՐԼԷԱՆԻ ՄԷՋ, Ժոսփէն չէ վարանած ունելու իրեն հրամցուած, աւելի ճիշդ պարտադրուած եղան միսը եւ հաստատած որ «եզան միսը զոր կ'ուտենք Ֆրանսա, ոչ միայն մաքուր է, այլեւ հրաշալի»: Նախարարապետը կ'ուզէ վերջ դնել սեղծուած մթնոլորտին եւ կոչ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ԼՈՒՐՋ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԸ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

2000 Սեպտեմբեր 12 թուակիր մի նամակով ես պաշտօնապէս դիմել էի Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին առընթեր Մարդու Իրաւունքների Պաշտպանութեան Յանձնաժողովի նախագահ Պարոյր Հայրիկեանին, նրա բարձր ուշադրութեանը ներկայացնելով նաեւ այն ցաւալի իրողութիւնը, որ «Հայ մարդուց խլուած է իր մայրենի լեզուի ազգային ուղղագրութիւնը գիտենալու, այն օգտագործելու տարրական իրաւունքը...»:

Նամակիս մէջ մասնաւորաբար ասուած է.

«Ստալինեան – աբեղեանական ուղղագրութեան հետեւանքով, այսօր Սփիւռքում չեն կարողանում կարդալ – հասկանալ Հայաստանի գրքերն ու թերթերը: Նոյնպէս եւ Հայաստանում բնակուող Հայերը չեն կարողանում կարդալ – հասկանալ սփիւռքահայ գիրքն ու մամուլը: Անցեալ տարի ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ խորհրդաժողովի հաստատած ՄԷԿ ԱԶԳ, ՄԷԿ ՄՇԱԿՈՅԹ կարգախօսը մնում է ընդամէնը գեղեցիկ հնչիւն...

Մամուլում, Ռադիոյով եւ Հեռատեսիլով ելոյթ ունեցող ակադեմիկոսները եւ մայրենի լեզուին խորթացած լեզուաբանները ծաղրուծանակի են ենթարկում բոլոր նրանց, ովքեր իրաւացիօրէն պահանջում են չեղեալ յայտարարել ազգային ուղղագրութիւնը վերացնելու մասին խորհրդային Հայաստանի Կառավարութեան 1922 թ. Մարտի 4-ի տխրահռչակ որոշումը, վերականգնել 1600 տարի / վերջին 78 տարին՝ Հայաստանից դուրս / անթերի գործող ազգային՝ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը:

Մինչեւ ե՞րբ ոտնահարուեն Հայ մարդու ազգային արժանապատուութիւնը եւ ազգային ինքնագիտակցութիւնը պայմանաւորող տարրական իրաւունքները»:

Նամակս ստորագրել էի «Յուսով եւ հաւատով», իբրեւ «Հայ Դպրութիւն» հասարակական կազմակերպութեան նախագահ: Թէ՛ յոյս, թէ՛ հաւատս արդարացան:

Նամակս մտաւ վերոյիշեալ Յանձնաժողովի Հոկտեմբեր 26-ին կայացած նիստի օրակարգի մէջ: Ինչպէս լայնօրէն լուսաբանուեց «ՀԱՅԼՈՒՐ» հեռուստալրատուութեան նոյն օրուայ երեկոյեան եւ յաջորդ օրուայ առաւօտեան թողարկումներուն, Պարոյր Հայրիկեանը կարդացել է իմ նամակը՝ ի լուր Յանձնաժողովի անդամների: Ըստ «ՀԱՅԼՈՒՐ»ի հաղորդման, «Յանձնաժողովի անդամները յանկարծակիի եկան»: Նրանցից ոմանք հարցրել են՝ ուղղագրութեան հարցը ինչքանո՞վ է վերաբերում մեր Յանձնաժողովին: Ոմանք էլ առաջարկել են իմ Նամակն ուղարկել Լեզուի պետական տեսչութիւն... Բայց Պարոյր Հայրիկեանը կտրուկ ասել է, թէ Նամակն ուղղակիօրէն առընչւում է մարդու իրաւունք հասկացողութեան հետ, եւ Յանձնաժողովը նամակը կը պահի օրակարգի մէջ՝ քննարկելու համար յաջորդ նիստում: Պարոն Հայրիկեանը Յանձնաժողովի անդամներին յորդորել է՝ յաջորդ նիստին ներկայանալ տուեալ հարցի մասին սեփական կարծիք ունենալով...

Հոկտեմբեր 26-ի երեկոյեան թողարկումներում կարճ լուրի ձեւով յիշեալ Յանձնաժողովի քննած ուղղագրութեան հարցին անդրադարձան ուրիշ հեռուստակայաններ նոյնպէս: «ԱՐ»ը յայտնեց, թէ՝ «Յանձնաժողովը քննարկեց նաեւ հին ուղղագրութիւնը վերականգնելու մասին մի դիմում»: «Պրոմեթեւս»ը յայտարարեց. «Քննարկուեց նաեւ արեւելահայ ուղղագրութիւնը արեւմտահայ ուղղագրութեամբ փոխարինելու հարցը»...

Ամբողջ երեկոյ ծանօթ – բարեկամ ինձ հեռախօսնում էին ու շնորհաւորում «առաջին յաղթանակի առթիւ»: Ես այնպէս ուրախ էի Պարոյր Հայրիկեանի լուրջ ու խոհեմ վերաբերմունքից, որ բնաւ չվրդովուեցի Պրոմեթեւսեան ձեւակերպումից: Ծուռ ու սխալ հարցադրումներին ու ձեւակերպումներին մի տեսակ վարժուել ենք, այլեւս վրդովուելու տեղ չի մնացել: Եթէ ակադեմիկոսը բարբաջում է, թէ Արեւելահայ ուղղագրութիւնը՝ մեզ, արեւմտահայ ուղղագրութիւնը՝ Սփիւռքին, հեռուստալրագրողից ի՞նչ պահանջել:

Պատուարժան ընթերցողը թող չկարծի, թէ հեռուստալրագրողն ինձ համար նուազ հեղինակութիւն է, քան ստալինեան մտածողութեամբ դրահաւորուած ակադեմիկոսը: Ամենեւի՛ն: Բայց ի՞նչ կարող ենք անել, որ ժողովուրդը շարունակում է հաւատ ընծայել գիտնական կոչուածներին: Իսկ սրանք, այս անաստուած աբեղեանապաշտ գիտնականները ոչ մի կերպ չեն ուզում հասկանալ, որ արդի ուղղագրութիւնը ստալինեան բռնակալութեան հարազատ արտադրանքն է, եւ այն այլեւս հանդուրժել չի կարելի:

Ցաւն այն է, որ այս պարզ ճշմարտութիւնը հասկանալ չկարողացող կամ հասկանալ չկամեցող գիտնիկները (այդպիսիներին վանեցիք ծաղրանքով անուանում են գիտնիկներ) կարողանում են ներգործել պետական ղեկավար շրջանների վրայ: Ուրեմն զարմանալի չէ, որ բազում լրագրողներ եւս կամայ – ակամայ ենթակայ են այդ ներգործութեանը: Մինչեւ անգամ մայր թերթն էլ մնում է այդ ներգործութեան «հմայք»ի ծիրում: Ահաւասի՛կ, խնդրե՛մ, ներկայացնում եմ ձեզ ասածներիս մի փառ ապացոյց:

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթի Հոկտեմբեր 27-ի թուի մէջ, 5-րդ էջում, «Մարդու Իրաւունքների Յանձնաժողովում» ընդհանուր վերնագրով հաղորդագրութեան մէջ գրուած է. «Առաւել քան անհասկանալի է, որ լեզուի, ուղղագրութեան խնդիրներով անգամ դիմում են մարդու իրաւունքների յանձնաժողովին: Դիմումի հեղինակ Լեւոն Միրիջանեանը մարդու իրաւունքների ոտնահարում է համարում այն, որ մենք այսօր գրում ենք մի ուղղագրութեամբ, որը ժամանակին "Ստալինն է պարտադրել Աղայեանին": Թէ որքանով է սա յանձնաժողովի քննարկելիք թեման, դժուար է ասել, բայց յանձնաժողովը որոշեց միւս նիստին հրաւիրել ներկայացուցիչներ լեզուի տեսչութիւնից. գուցէ նաեւ այլ գերատեսչութիւնից՝ քննարկելու հարցը»:

Կարիք կա՞յ բացատրելու, որ այս հաղորդագրութեան հեղինակը ո՛չ մարդու իրաւունքների արժէքը գիտէ, ո՛չ ուղղագրութեան: Իրեն յարգող թերթն էլ այդպիսի հաղորդագրութիւն չէր տպագրի: Մայր թերթը, սակայն, տպագրել է: Ակամայից հարց է ծագում՝ ո՞չ ապաքէն երեւոյթի կարեւորութիւնն ու լրջութիւնը կասկածի տակ առնելու նպատակով: Թերթը, մի կողմից, Մարդու Իրաւունքների Յանձնաժողովին է խայթում («թէ որքանով է սա յանձնաժողովի քննարկելիք թեման, դժուար է ասել»), միւս կողմից փորձում է իմ նամակն աղաւաղել, նոյնիսկ այնտեղ ներմուծել իմ կողմից չօգտագործած անուն եւ ազգանուն...

Ներկայ դէպքում ուրախալին այն է, որ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման հարցը, վերջապէ՛ս, մտել է պետական կարեւորագոյն մարմնի օրակարգ: Յուսադրող բարեբախտութիւն է, որ ուղղագրութեան հարցը քննող այդ պատասխանատու մարմնի նախագահը Պարոյր Հայրիկեանն է, մի մարդ, որը ե՛ւ հմուտ հասարակական – քաղաքական, ե՛ւ ներհուն մշակութային գործիչ է, ազգային հողի վրայ ամուր կանգնած մտաւորական Հայ: Ի՞նչ արդիւնք կը տայ գալիք նիստի քննարկումը, կը տեսնենք օրեր կամ շաբաթներ անց:

Կասկածից դուրս է, որ այդ օրերի, շաբաթների ընթացքում աբեղեանականները ձեռքերը ծալած չեն նստելու: Նրանք արդէն աշխատում են ու անպայման պէտք է ջանան վերեւների միջոցով ներգործել Յանձնաժողովի վրայ, թոյլ չտալ, որպէսզի ընդունուի 1922 թուականի Մարտ 4-ի տխրահռչակ որոշումը չեղեալ յայտարարելու մասին որեւէ փաստա-թուղթ...

Սա չի՞ նշանակում, արդեօք, որ Մեսրոպեան ուղղագրութեան պաշտպանները նոյնպէս պէտք է գործի անցնեն: ՊԱՀԸ ՁԵՌՔԻՑ ԲԱՑ ԹՈՂՆԵԼ ՉԻ ԿԱՐԵԼԻ:

Ուղղագրութեան խնդիրը համազգային լինելով, միանգամայն բնական է, որ յուզում ու շահագրգռում է աշխարհասփիւռ բոլոր Հայերին: Եւ որպէսզի վերոյիշեալ Յանձնաժողովի որեւէ անդամ մեքենայաբար չկրկնի գիտնիկ ակադեմիկոսների եւ նրանց հաճոյակից արբանեակների միալար կրկնուող անմտութիւններն ու իմաստակութիւնները («Ինչպէ՞ս կարելի է աշխարհաբարի վզին փաթաթել գրաբարի ուղղագրութիւնը», «Մենք Հայրենիք ենք, ուրեմն Սփիւռքը պարտաւոր է ընդունել մեր ուղղագրութիւնը» եւ նման բաներ), շատ կարեւոր է եւ անհրաժեշտ, որպէսզի այս պատասխանատու պահին լսելի դառնայ նաեւ Սփիւռքի կարծիքը՝ հասցէագրուած Հայրիկեանի Յանձնաժողովին: Ահա՛ այդ յարգարժան Յանձնաժողովի հասցէն՝ Հայաստան, Երեւան, Մարշալ Բաղրամեան պողոտայ, թիւ 26, ՀՀ Նախագահին Առընթեր Մարդու Իրաւունքների Պաշտպանութեան յանձնաժողովի նախագահ Պր. Պարոյր Հայրիկեանին:

Տարաբախտաբար, այսօր արտերկրում ապրող խորհրդային ուղղագրութեամբ դաստիարակուած մեր հայրենակիցները ձայնակից են Հայաստանի աբեղեանականներին: Որպէսզի արտերկրի այս հայութիւնը զանազանուի Արեւմտահայութեան ժառանգորդ Սփիւռքից, յոյժ անհրաժեշտ է այս վճռական պահին Հայրենիքում հնչեցնել բուն սփիւռքահայութեան ձայնը: Սփիւռքահայ մամուլում տպագրուած յօդուածները, ցաւօք սրտի, վերոյիշեալ Յանձնաժողովի անդամներից շատերին անմատչելի են: Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ է այս պահին նրանց Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման կարեւորութեան մասին բացատրութիւններ յղել նամակներով: Միայն այդ ձեւով հնարաւոր կը լինի յանձնաժողովի անդամներից շատերի համար ճշմարտացի տպաւորութիւն ապահովել միասնական ուղղագրութեան կարեւորութեան սփիւռքահայութեան կարծիքի մասին:

Արդէն Պարոյր Հայրիկեանին մի շարք բանաւոր ու գրաւոր դիմումներ յղուել են: Բնականաբար, դեռ շատ պիտի յղուեն:

Ի՞նչ է մարդու իրաւունքը, եթէ ոչ յոյս ու հաւատ:

Ի՞նչ են յոյսն ու հաւատը, եթէ ոչ մարդու իրաւունք:

Նոյեմբեր 5, 2000
Երեւան

ԺԻԼՊԷՐ ՏԱԼԿԱԼԵԱՆ ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղը, այս օրերուն երբ լեզուներու արժէքին գնահատումը այժմէականութեան նիւթերէն է, տեղին գաղափարը ունեցած էր հրաւիրելու լեզուի ուսուցումի մասնագէտ, այդ մասին մեծ փաստակի տէր հեղինակութիւն մը՝ Ժիլպէր Տալկալեանը որպէսզի դասախօսութեամբ մը լուսաբանէր շատ ծնողքներ սարսափեցնող երկլեզուութեան երեւոյթը: Նոյեմբեր 15-ի երեկոյթին նախորդեց Ժ. Տալկալեանի նոր լոյս տեսած հատորին (*) վաճառքը եւ մակագրութիւնը, ապա Գաշանի քաղաքապետարանին մէկ սրահին մէջ խմբուած ու մեծ մասով ծնողքներէ, ուսուցիչներէ բաղկացած լսարանին ողջոյնի խօսք ուղղեց Տիկին Մուսայեան:

Յետոյ, օրուան հիւրը վերջին ծայր հանրամատչելի, պատկերաւոր ոճով խօսեցաւ լեզու – լեզուներ սորվելու արարքին մասին, յաճախ իր անձէն օրինակներ տալով: Ինք օրինակն էր կանուխ տարիքէն երկլեզու երախաներու. տան միջավայրին մէջ սորված էր Ֆրանսերէն եւ Թրքերէն, Թրքախօս մեծ հայրեր, մեծ մայրեր ունեցած ըլլալով: Յետոյ ժամանակի ընթացքին ուրիշ լեզուներ աւելցած էին այդ զոյգին վրայ. սորված էր անգլերէն, գերմաներէն, սպէնյերէն, Սենեկալ գտնուած շրջանին «ուոլոֆ» լեզուն, ապա նաեւ՝ իտալերէն: Բացատրեց թէ լեզու սորվելու հոլովոյթին մէջ երեք հիմնական եղրակացութիւն պէտք է նկատի ունենալ. առաջինը տարիքի հարցն է: Երախան մինչեւ 6 – 7 տարեկանը ամենամեծ դիւրութիւնը ունի բնական ձեւով լեզուի մը տիրանալու: Այս այն տարիքն է երբ կ'աւարտի ուղեղային համակարգին ձեւաւորումի, կայունացումի հոլովոյթը: Երկրորդը՝ երկու լեզու միաժամանակ սորվելու խնդիրն է որ յաճախ անհիմն վախեր կը պատճառէ ծնողներու որոնք իրենց անգիտութեամբ, հարստացումի առիթէ մը կը զրկեն իրենց զաւակը, ընտանիքին լեզուն երկրին լեզուն լաւ սորվելու խոչընդոտ նկատելով: Ժ. Տալկալեան հակառակին շեշտումով մանրամասնօրէն բացատրեց թէ երկրորդ լեզու մը սորվիլ երբեք առաջինին վնասող բնոյթ չի կրնար ունենալ: Ատիկա հարստացող ազդակ է ամէն երախայի համար որ աշխարհը ընկալելու երկու ճամբու տէր կ'ըլլայ, փոխանակ մէկով սահմանափակուելու: Իսկ երրորդ մատնանշուած կէտը այն էր որ կանուխ տարիքին երկլեզու դարձած պատանին 11 տարեկանին աւելի դիւրին կը սորվի երրորդ լեզու մը, քան՝ իր միալեզու տարեկիցը Բ. լեզու մը:

Այս հիմնական տուեալները բացատրելէ ետք, Ժ. Տալկալեան ծանրացաւ բանաւոր ուսուցումի կարեւորութեան վրայ որուն շնորհիւ երախան հէքեաթներու, պատմուածքներու միջոցով տէր կ'ըլլայ լեզուական համակարգին հիմերուն: Այդ համակարգին ամբողջացումէն ետք պիտի ուզէ գիրերը սորվիլ:

Լեզու մը սորվելու արարքին մէջ դասախօսը կարեւոր նկատեց զգացական տարրը, ծնողքին փափաքը, ընկերութեան մեծ ազդեցութիւնը: Երախայ մը դիւրաւ կը սորվի լեզուն երբ ան սիրուած դէմքերու, եւ միջավայրի մը լեզուն է: Ան երբեք չի փափաքիր իր տարեկիցներու խումբէն անջատ խումբի մը մասնակցութեան հրաւիրուիլ, կերպով մը լուսանցքի վրայ մնացածի տպաւորութիւնը կըրելով: Յաճախ այս պատճառով է որ, օրինակ, կը մերժէ Հայերէնի դասընթացքին ներկայ ըլլալ երբ ամբողջ դասարանին հասարակաց չէ այդ ընթացքը:

Ժ. Տալկալեան կրկին ու կրկին թելադրեց ծնողներուն որ իրենց անգիտութեամբ ու սխալ համոզումներով անդարմանելի չարիք չգործեն իրենց զաւակներուն համար: Ամէն բանէ առաջ չմոռնան որ էական անոր երջանկութիւնն է ու երախան անպայման պէտք է իր «խօսք»ը ունենայ իր նախասիրութիւններուն, ապագային մասին:

Դասախօսութեան հետեւեցաւ հարցումներու ծաւալուն բաժին մը որուն ընթացքին եւս հարկաւոր բացատրութիւնները տուաւ Ժ. Տալկալեան, սրահին հետ ջերմ դրոյցի մթնոլորտ ստեղծելով: Մեծ էր նիւթին հանդէպ հետաքրքրութիւնը, մանաւանդ որ ներկաներէն շատեր դասախօսին մատնանշած սխալներուն հետքերը կը տեսնէին իրենց մանկութեան յիշատակներուն մէջ ու չէին ուզեր գործիք ըլլալ նոյն սխալներուն սերունդէ սերունդ փոխանցումին:

Միջավայրի մը մէջ ուր անհատապէս ու որպէս հաւաքականութիւն ամէն օր կ'ափսոսանք Հայերէնին կորուստի երեւոյթին, ուսանելի շատ բան կայ Ժ. Տալկալեանի նման մասնագէտի մը խօսածին ու գրածին մէջ:

Յանուն վաղուան աւելի առողջ սերունդներուն, մաղթելի է որ անոր կապը չխզուի մեր լսարաններուն հետ ու ծնողքներու հետ աւելի՛ մեծ թիւով ուսուցիչներ – ուսուցչուհիներ ներկայ ըլլան յետագայ երեկոյթներու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

* **«Enfances plurilingues»;** L'Harmattan, Avril 2000

ՄԱՀԸ՝ ԵՐԳԻԾԱՆՔԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

ԳԱՆԱՏԱՀԱՅ ԲԵՄԱԴԻՐ ԱՐԹՕ ՓԱՐԱՔԱՄԵԱՆԻ «ԹՈՒ ԹԱՈՒԶԸՆՏ ԷՆՏ ՆԱՆ» ԺԱՊԱՒԷՆԸ ԿԱՐԺԱՆԱՑԱՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ՔՆՆԱԴԱՏՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Թորոնթոյի մէջ Սեպտեմբերին կայացած շարժապատկերի փառատօնին ուշադրութիւն գրաւեց Արթօ Փարաքամեանի «Թու թաուզընտ էնտ ռան» *ժապաւէնը, որ նաեւ հրաւիրուած է մասնակցելու Թոքիոյի եւ Մանհայմի (Գերմանիա) շարժապատկերի փառատօներուն: Այս ժապաւէնը Հոկտեմբեր 21-ին սկսաւ ցուցադրուիլ Գանատայի շարժապատկերի սրահներուն մէջ:* «Երբեմն իրերը խոր լռութեամբ չարծարծելը կրնայ դրական լուրջ արդիւնքներ տալ», *կը գրէ Մոնրէալի մէջ հրատարակուող* «Տը Կազէթ» *թերթին քննադատը:*

Դերասան Ճոն Թուրթուրրոյի մարմնաւորած բրածոներ պեղող տիպարը՝ Պենճըմին Գասպարեան հմուտ երկրաբան մըն է, որ «բոլորէն աւելի խոր կը պեղէ», ինչպէս կը բնութագրէ անոր մէկ պաշտօնակիցը: Սակայն գանատացի դերասանը չէր կրնար երեւակայել, որ աւելի քան 180 մեթր խորութեան վրայ անդենական ոլորտները պիտի պեղէր Արթօ Փարաքամեանի խայթող կատակերգութեան՝ «Թու թաուզընտ էնտ ռան» *ժապաւէնին մէջ:*

ԿԵԱՆՔԻ ՄԸ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

«Գասպարեան չոր մարդ մըն է, որ կ'աշխատի չոր դաշտի մը մէջ: Ժապաւէնին առաջին վայրկեանները կը պատկերեն տեսարան մը, ուր ան հեռաւոր վայրի մը մէջ կը յայտնաբերէ ձուկի մը ողնաշարը: Այս տպաւորիչ տեսարանը շատ աւելի խոր երգիծանքի զգացողութիւն մը կը փոխանցէ, քան ինքնին երկրաբանին տիպարը», *կը գրէ* «Տը Կազէթ» *թերթին քննադատը:*

Մոնրէալի մէջ ապրող եւ ստեղծագործող գրագէտ – բեմադիր Արթօ Փարաքամեանի երկրորդ ժապաւէնն է այս: Անիկա կը բովանդակէ այն միտքը, թէ մինչ բազմաթիւ ժապաւէններ եւ բազմաթիւ մարդիկ կը կարծեն, թէ մահը սպասելու վիճակը ողբերգական է, Պենճըմին իր մօտալուտ մահուան լուրը կը նկատէ իր կեանքին մնացեալ օրերը վայելելու ազդանշան մը:

Այս տիպարը տեսողութեան դժուարութիւն ունի: Ան երկար ժամանակէ ի վեր գլխացաւ կը պատճառէ երկարատեւ հիւանդութենէ տառապող իր բարեկամին, իր պաշտօնակիցին եւ իր նախկին կնոջ: Օր մը անոնց կ'ըսէ, թէ ուղեղային հազուադէպ հիւանդութիւն մը ի վերջոյ 30 օր ետք զինք պիտի առաջնորդէ յիշողութեան կորուստի եւ մահուան: Բոլորը անմիջապէս կը սկսին սգալ, ինք ալ՝ միասին:

Պենճըմինի աշխարհահայեացքը արմատական փոփոխութեան կ'ենթարկուի եւ ժապաւէնին ոճաւորուած դիմագիծը կը շեշտուի, երբ անոր մահացած ծնողները հայկական ձեւով կարճ ժամանակի համար կը վերադառնան ըսելու, թէ կեանքը ինքնին հիւանդութիւն մըն է եւ ի վերջոյ ամէն մարդ պիտի մեռնի: Իսկ մահը աշխարհի վերջը չի նշանակեր, ոչ ալ՝ իրենց վերջը... աշխարհը կը շարունակէ գոյատեւել առանց իրենց: Անդենականէն վերադարձած ծնողները կ'ուզեն, որ իրենց զաւակը մահը նկատէ պարզապէս այլ հանգրուան մը՝ տիեզերական վիթխարի համակարգին մէջ:

Պենճըմինի հայրը գերեզմանէն կը վերադառնայ, որպէսզի իր մահամերձ տղուն ըսէ. «Մեռած՝ թէ ողջ, ի՞նչ է տարբերութիւնը, անձնակեդրոն մի՛ ըլլար»:

Հայրեր ընդհանրապէս նման բաներ չեն ըսեր իրենց զաւակներուն: Սակայն այս ժապաւէնին մէջ կացութիւնը բոլորովին տարբեր է. հայրը արդէն մահացած է, իսկ զաւակը տխրութեամբ կը գիտակցի, որ ինք եւս մահուան սեմին կը գտնուի:

Պենճըմին կը լսէ իր ծնողներուն խորհուրդները եւ կ'անդրադառնայ, որ տիեզերական մեծ պաստառին վրայ ոչ ոք մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ կը թուի, թէ մահուան հեռանկարը նոյնիսկ կը խրախուսէ զայն: Ան սեռային յարաբերութիւն մը կը սկսի զարգացնել երիտասարդուհիի մը հետ, իր ինչքերը կը նուիրէ անճրկած բարեկամներուն, կը գոտեպնդուի, իր ուսերէն կը նետէ պետաշխատողի վերարկուն, ճամբորդութիւն մը կը ծրագրէ եւ կը լծուի այլ գործի մը՝ ձեռնարկելով իր ծնողներուն աճիւնները անոնց ծննդավայրը փոխադրելու առաքելութեան:

Սակայն Պենճըմին չի մտածեր, թէ իր նախկին կինը եւ իր ամէնէն մտերիմ բարեկամը ի՞նչպէս պիտի դիմաւորեն իր մօտալուտ մահուան լուրը: Անոնք ա՛յնքան կը ցնցուին, որ անդիտակցաբար կը կործանեն Պենճըմինի դէպի գերեզման հաճելի երթին ծրագիրը: Իրերը կը բարդանան, երբ Պենճըմին իր կեանքին վերջին օրերը կ'անցընէ բացարձակ ներկային մէջ, յիշողութեան բացարձակ կորուստով: Անոր սիրելիները կը վիճին, թէ արդեօք պէ՞տք է զայն տեղեակ պահեն մօտալուտ մահուան:

Արդեօք բժիշկներ պիտի կարենա՞ն դարման մը գտնել նախքան պաստառին մթագնիլը...: Սակայն պէտք չէ մոռնալ, որ ասիկա Արթօ Փարաքամեանի մէկ ժապաւէնն է: Անիկա կը յիշեցնէ գանատահայ այլ հռչակաւոր բեմադիրի մը՝ Աթոմ Եղոյեանի ժապաւէնները, ուր ոչ ոք գիտէ, թէ ի՛նչպէս կարելի է հաղորդակցիլ սիրելիներու հետ:

ՏԱՐԲԵՐ ՊԱՐՈՒՆԱԿԻ ՄԷՋ

«Թու թաուզընտ էնտ ռան»*ի եւ Եղոյեանի տիպական ժապաւէններուն միջեւ տարբերութիւնը այն է, որ Փարաքամեանի գործը կը պատկանի «սեւ երգիծանքի» սեռին: Եթէ զայն դնենք Եղոյեանի օտարումի միջավայրերէն մէկուն մէջ, ապա տարբերութիւնը գրեթէ կ'աղօտի, կը գրէ քննադատ մը:*

«Անշուշտ բեմադիրը կ'ակնկալէ, որ հանդիսատեսներ խորհրդածեն եւ վիճին նմանօրինակ հարցերու մասին եւ հարց տան, թէ արդեօք կեանքն ու մահը իրապէ՞ս նման են իրարու: Ասիկա շատ մեծ վէճ մըն է. թերեւս շատ մեծ՝ նոյնիսկ տաղանդաւոր Փարաքամեանի համար: Վերջաւորութեան կարելի է եզրակացնել, թէ «Թու թաուզընտ էնտ ռան»ը հաճելի ժամանց մըն է, հաճելի երգիծանքով, շատ աւելի լաւ, քան՝ շարժապատկերի սրահներու մէջ այս օրերուն ներկայացուող միջակ ժապաւէններ: Սակայն անիկա բեմադիրին ակնկալած չափով մտածելու չի մղեր հանդիսատեսը», *կը գրէ* «Տի Օթաուա Սիթիզըն» *թերթին քննադատը:*

«Այլ բնոյթի դժգոհութիւն մըն ալ ժապաւէնին տեղի անորոշութիւնն է: Յայտնի չէ, թէ ո՛ր քաղաքին կամ ո՛ր երկրին մէջ տեղադրուած է անիկա: Սակայն ամբողջ ժապաւէնին ընթացքին ծանօթ փոքր բաներու կը հանդիպինք: Ժապաւէնին վերջաւորութեան է, որ միջավայրը կը յստականայ. փողոցի քանի մը ֆրանսերէն նշաններ կ'երեւին, ապա հերոսը իր հիւանդութեան վերջին հանգրուանին կը թափառի ճարտարապետական հռչակաւոր կոթողներու շուրջ, Մոնրէալի կեդրոնական մասին մէջ, Պուլվար Ռընէ Լեւեքի վրայ»:

«Ֆրանսերէն նշանները ուշադրութիւն կը գրաւեն, մանաւանդ որովհետեւ մինչ այդ ոչ ոք ֆրանսերէն որեւէ բառ կը գործածէ կամ ֆրանսական առոգանութեամբ կը խօսի: Յայտնապէս բեմադիրը ուզած է ժապաւէնը տեղադրել ամերիկեան մեծ եւ անանուն քաղաքի մը մէջ, եւ մէկը անուշադրութեամբ մոռցած է ջնջել Մոնրէալի փողոցներուն կարգ մը ֆրանսերէն նշանները», *կ'աւելցնէ քննադատը:*

Փարաքամեան կ'ըսէ, թէ իր նպատակը մահուան բնաբանը բոլորովին տարբեր պարունակի մէջ ներկայացնել էր: «Ասիկա չի նշանակեր, թէ ինծմէ առաջ ոչ ոք պատկերած է մահը, սակայն վստահաբար ոչ ոք զայն արծարծած է ինծի պէս», *ըսած է ան, թէեւ անոր ժապաւէնին մէջ գերեզմանատան մը առթած հեղնանքը նորութիւն չէ:*

«Տխրութիւնը մաս կը կազմէ մահուան պատմութեան, սակայն անիկա մահուան ամբողջ պատմութիւնը չի բովանդակեր, որովհետեւ մարդիկ տարբեր ձեւերով կը վերաբերին մահուան հետ: Այդ ձեւերէն մէկը երգիծանքն է: Երգիծանքը երբեք չի մեռնիր», *կը բացատրէ Փարաքամեան:*

Սկիզբը Փարաքամեան իրարու հակասող երեւոյթներ՝ մահն ու կատակերգութիւնը ժապաւէնի մը մէջ մէկտեղելու գաղափարը ներկայացուցած է Մոնրէալի հռչակաւոր ժապաւէնի արտադրիչներէն Առնի Կելպըրթի:

«Կելպըրթ քաջալերեց, որ շարունակեմ: Հետեւաբար գործակցեցանք, եւ ան նիւթական շահ ապահովեց: Իրականութեան մէջ չեմ մտածեր ժապաւէնի մը տնտեսական կողմին մասին: Պարզապէս կ'ընտրեմ լաւագոյն դերասանները եւ կը պատրաստեմ ժապաւէն մը», *ըսած է Փարաքամեան:*

Փարաքամեան Գաննի շարժապատկերի 1996-ի փառատօնին քննադատներու ուշադրութիւնը գրաւած էր Քեպէքի ծաղկաքաղ մը ներկայացնող «Քոզմոզ» ժապաւէնին բեմադրութեան մէջ իր փայլուն ներդրումով:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒ ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆԵՐ

ԱՄՆ-ու նախագահական ընտրութիւնները չեն սահմանափակուիր միայն այս կամ այն թեկնածուն նախընտրելու եւ անոր ի նպաստ քուէարկելու արարքով: Ընտրողները նոյն ատեն պարտաւորութեան տակ կ'ըլլան պատասխանելու երբեմն հարիւրաւոր հարցումներու, իրենց նահանգին վարչական ընթացքին մասին: Օրինակ, վերջին ընտրութեան առթիւ Օրէկան նահանգին բնակիչները պէտք է պատասխանէին թէ պէ՞տք է հարկատուներու վճարած հարկին 15%-ով սահմանափակել նահանգային ծախքերը, պէ՞տք է արգիլել հանրային վարժարաններու մէջ միասեռականութիւնը քաջալերող, կամ դատապարտող վարուելակերպը, պէ՞տք է արգիլուին վայրի կենդանիներու որսին համար գործածուող որոշ տեսակի ծուղակներ, եւ այլն: Շատ – շատերու համար ընտրութեան ուղեցոյց հատորը ուր տեղ գտած կ'ըլլան բոլոր այս հարցականները, չինարէնէ դէշ թարգմանուած բնագրի մը կը նմանին: Միւս կողմէն, նիւթական լայն միջոցներ ունեցողներու համար որոնք կրնան ստորագրութիւն հաւաքելու պաշտօնեաներ գործի լծել, անիկա կարելիութիւն կը ստեղծէ քարոզչութիւն ընելու եւ որոշ գաղափար մը պարտադրելու:

ԱՄՆ-ու մէջ իշխանութիւնները հետզհետէ աւելի կը դիմեն ընտրողներու, կարեւոր որոշումներ տալէ առաջ: Նոյեմբեր 7-ի ընտրութեան քուէարկողները պէտք է պատասխանէին այս կարգի 204 հարցումի: Գալիֆորնիոյ եւ Միչիկընի մէջ պէտք էր գաղափար յայտնել սեփական վարժարաններու հանրային պիւտճէէն յատկացում կատարելու մասին. Նեպրասքայի մէջ պէտք էր ըսել թէ կ'ուզե՞ն որ միասեռականներու միջեւ ամուսնութիւնը արգիլուի: Ալասքայի ընտրողները դրական պատասխանելու պարագային, նահանգը կրնար մարիխուանայի գործածութեան ազատութիւն բերող առաջինը ըլլալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ա.

Մայր հայրենիքի արիւնլուայ տառապանքը պատկերացուցեր էր մայրաքաղաքացի աղջկան եւ ընդվզումի ու պայքարի խօսքեր թրթռացուցեր էր անոր ականջին եւ ընդնշմարել տուեր էր արիւնոտ ճամբան ուրկէ հարկ էր անցնիլ գերութեան շղթաները փշրելու եւ ազատութեան երանութեանը հասնելու համար: Նարդիկ սրտատրոփ մտիկ ըրած էր այդ ձայնին որ բոլորովին նոր էր իրեն համար, նախ դողահար, յետոյ, կամաց կամաց ընտելանալով անոր: Եւ երիտասարդը հետզհետէ կիսաստուածի մը, առասպելական էակի մը երեւոյթը առած էր իր աչքին, տիտան մը՝ որ կարող էր աշխարհներ տակնուվրայ դարձնել իր ցեղը ստրկութենէ փրկելու համար: Այդ հզօր, առնական, կտրուկ ու անյողդողդ նկարագիրը իր դայրոյթին տակ ընկճեր էր Նարդիկը, մանաւանդ որ Սիմոնի բարոյական վեհութիւնը կ'արտափայլէր նաեւ իր վառվռուն աչքերուն, կորովի դիմագիծներուն, կարճ ու խոհուն ճակատին վրայ: Եւ օր մը պաղատագին խնդրեր էր իրմէ կուսակցութեան մէջ մտնել:

Սիմոն արդէն կը սպասէր այս յայտարարութեան, այսուհանդերձ սրտի անսահման ուրախութեամբ մը լսեց զայն, բայց յայտնի չըրաւ. ուզեց փորձի ենթարկել Նարդիկը:

– Չէ՛, ըսաւ, յեղափոխութիւնը քու գործդ չէ, վայրկենական խանդավառութեան մը մէջ այդպէս կ'ըսես, բայց համոզումը չէ որ քեզի կ'առաջնորդէ: Ասկէ զատ, յեղափոխութիւնը բացարձակ անձնազոհութիւն կը պահանջէ եւ դուն տակաւին անձիդ տէրը չես զայն ուզածիդ պէս տրամադրելու համար... յետոյ ես չեմ կրնար քեզ ենթարկել այնպիսի վտանգներու որոնք կրնան նոյնիսկ քու կեանքիդ սպառնալ:

– Ի՛նչ կ'ըլլայ... քանի որ այդ վտանգները արդէն կան քեզի համար:

– Ես տարբեր... ես տարիներէ ի վեր ալ նուիրուած եմ գործին, ազատած եմ ինքզինքս ամէն տեսակ կապանքներէ. յեղափոխութենէ զատ կեանքս նպատակ չունի... եւ վրէժներ ունիմ լուծելիք... քովս ի վեր մեռնող ընկերներու կտակը կայ որ պէտք է գործադրեմ:

– Միասին կ'աշխատինք, միասին կը գործադրենք... քեզ ճանչնալէս ի վեր կը զգամ թէ որչա՛փ անօգուտ, աննպատակ է ապրած կեանքս եւ որչա՛փ վատ միանգամայն... գործել կ'ուզեմ քեզի հետ... չէ՛, չէ՛, մի մերժեր խնդիրքս:

– Բայց, խե՛ղճ Նարդիկ արդեօք կ'երեւակայե՞ս թէ ի՞նչ ծանր յանձնառութիւն մըն է ուզածդ, պիտի կրնա՞ս տանիլ բանտարկութեան, աքսորի, չարչարանքի, հալածանքի շարունակական մղձաւանջը որ ալ քու բաժինդ պիտի ըլլայ:

– Այո՛, ամէն բան, միայն թէ քեզի հետ:

Երիտասարդը չպատասխանեց. զգաց, – եւ արդէն գուշակեր էր, – թէ Նարդիկի կոյս հոգին հայրենիքի տառապանքէն աւելի ուրիշ զգացումով մը կը բաբախէր: Ինքն ալ զայն ճանչնալուն առաջին օրերէն զգացած էր իր սրտին մէջ նոր հրայրքի մը արծարծումը եւ վախցած էր անկէ, յեղափոխականի մը համար անարժան, վնասակար ու վտանգաւոր համարելով զգայնական սէրը որ կրնար մոռցնել ուխտած պարտականութիւնը եւ փորձեր էր կռուիլ իր սրտին մէջ բոյն դրած նորածին զգացումին դէմ, զայն նկատելով թշնամի մը, դաւադիր մը որ կուգար զինքը մոլորեցնելու ուղիղ ճամբէն. սակայն իր ջանքերը անօգուտ մնացեր էին եւ Նարդիկի հետ ամենօրեայ մտերմութիւնը հետզհետէ արծարծեր էր իր աղապատանքը: Եւ ի վերջոյ Սիմոն ուրիշ միջոց չէր գտած այլ հաշտեցնելու իրարու հակառակորդ նկատած զգացումները, նշանուելով Նարդիկի հետ եւ զայն ալ մասնակից ընելով իր ճակատագրին:

Նարդիկ աներկիւղ անձնուիրութեամբ նետուած էր յեղափոխական գործունէութեան ասպարէզը. երջանիկ ըլլալով որ մասնակից կը դառնար իր սիրականին վտանգներուն: Բայց ահա՛, օր մը Սիմոն տուն վերադարձած չէր եւ իրիկուն մը իմացած էին որ ձերբակալուելով Ջաղթիէ տարուած էր, եւ նոյն գիշերն իսկ ոստիկանութեան կողմէ եկած խուզարկած էին ուստա Սերգիսի տունը, թէեւ Նարդիկ ու ընկերները ժամանակ գտած էին անհետացնելու բոլոր վտանգաւոր թուղթերն ու իրեղէնները: Նարդիկ իբրեւ Սիմոնի նշանածը, մէկ քանի անգամ ոստիկանութեան Դուռը կանչուած էր հարցաքննուելու, բայց իրեն դէմ որոշ ապացոյց մը չըլլալով՝ ազատ թողուած էր:

(Շար. 3)

ԷՍԱԵԱՆ
ՀՐԱԻԷՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ՝
10, avenue Troussel - 92700 COLOMBES
Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 14·30–ին:

ՕՐԱԿԱՐԳ․ –
1․– Տեղեկատուութիւն
2․– Հաշուետուութիւն
3․– Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Կը հրաւիրուին բոլոր Էսաեանցիներն ու համակիրները:

☎ 01·47·80·42·76

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
et
AYP F.M.

vous invitent à une conférence animée par

Ardachès BÉDROSSIAN
astro-physicien d'Arménie

sur le thème :

«LA SITUATION ACTUELLE DE LA SCIENCE EN ARMENIE, ET SON AVENIR»

Lundi 27 novembre à 20 heures 30

Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — Paris 9e
métro Cadet — entrée libre

(Շար․ Ա․ էջէն)

կ'ընէ որ պղրոցներուն մէջ կրկին եզան միսը գործածուի:

ԹՈՆԻ ՊԼԷՐ պաշտօնական միօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Մոսկուա: Նոյեմբեր 21–ին կ'ընդունուէր Պուտինի կողմէ: Այցելութեան նպատակն է զարկ տալ երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութեանց:

ԼԻԼԻ (Հիւսիսային Ֆրանսա) մահմետականները, որոնք քարեր նետած էին տեղւոյն սինակոկին վրամ, այս անգամ ալ կ'ընդվզմանան Էնրիքօ Մասիասի Ռուպէ ժամանման, յայտարարելով՝ «Զենք ընդունիր որ, Իսրայէլի կողմնակից Հրեայ մը գայ արարական երգեր երգելու»: Նոյեմբեր 26–ին, Էնրիքօ Մասիաս պէտք է Ռուպէ երթայ մասնակցելու բազմամշակութային ձեռնարկի մը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆՆԱԽԱԴԷՊ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Հայաստանի ֆութպոլի կեանքը այս օրերուն ծանր տագնապ կ'ապրի: Քանի մը օր առաջ բարձրագոյն դասակարգի երեք խաղեր յետաձգուած (կամ ջնջուած) էին այն պատճառով որ Երեւանի «Արարատ»ը, Աշտարակի «Միկա»ն, դարձեալ երեւանեան երկու ակումբներ «Զուարթնոց – ՀԱՌԻ» եւ «Դինամօ» դաշտ չէին իջած եւ անոնց նախագահներն ալ մամուլի ասուլիսով մը բացատրած էին դրդապատճառները, բողոքելով մրցավարներու անորակութեան եւ անոնց գործած անարդարութիւններուն դէմ: Նախագահները սպառնացած էին նաեւ բոլորովին հրաժարիլ վերջին խաղերէն․ աւելի ուշ բողոքարկուներուն միացած էր նաեւ Երեւանի «Արմենիկում»ը: Իր կողմէն, Ֆութպոլի Դաշնակցութեան նախագահը Սուրէն Աբրահամեան ըսած էր թէ արծարծուած հարցը արդէն քննարկուած էր ու ձեռնարկած էին համապատասխան միջոցներու:

Նոյ․ 20–ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան գործադիր կոմիտէի հերթական նիստը ուր կրկին քննարկուած է ստեղծուած իրավիճակը: Ժողովը որոշած է պարտուած համարել «Դինամօ» եւ «Միկա» խումբերը, նաեւ ջնջել անոնց մինչեւ այսօր շահած միաւորները եւ երկու ակումբները վռնտարել ախոյեանութենէն: Անշուշտ դեռ հարցը չէ փակուած սակայն Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը հրապարակած է հետեւեալ աղիւսակը վերջին որոշումներէն ետք կատարուած հաշուարկումով. –

1․–	Արաֆս	61 միաւոր
2․–	Արարատ	59 միաւոր
3․–	Շիրակ	58 միաւոր
4․–	Կիլիկիա	30 միաւոր
5․–	Լեռնագործ	12 միաւոր

Phonéthon 2000

MERCI!

A tous les donateurs du Phonéthon du Fonds Arménien de France et aux dizaines de bénévoles qui ont rendu possible son succès.

Les promesses de dons ont atteint 1 420 000 FF

Vous pouvez suivre le Téléthon du Fonds Arménien
(sur la chaîne arménienne C1 pour les abonnés de TPS [canal 301] et en clair pour les possesseurs d'une antenne satellite adéquate)

le Jeudi 23 novembre de 21 heures à 23 heures (heure française)

pour la participation de la communauté arménienne de France

Vu le nombre élevé des donateurs ayant participé au Phonéthon (plus de 3000) le défilé de leurs noms et des montants de leurs dons commencera le même jour à 18 heures.

Vous pouvez adreser vos dons au :

FONDS ARMENIEN DE FRANCE : B.P. 12 — 75660 Paris cedex 14

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

LES SAMEDI ET DIMANCHE 2 ET 3 DECEMBRE
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchars — etc.

Livres, Philatélie arménienne
Brocante, Antiquités
Epicerie fine arménienne
Vêtements, Cadeaux, etc...

- BAR
- RESTAURANT
- TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ A LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMENIE ET AU KARABAGH

CHENE

au Collège SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon - 92310 SEVRES — Métro: Pont de Sèvres / — Parking gratuit assuré —

Pour tous renseignements, ☎ **01. 46. 63. 48. 74**

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"

Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն․ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՅՍԻ ՑԱՒԵՐ»

հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» –
Դր․ ՊԼՏԵԱՆ
Ընթերցում՝ Ժ․ Զօլաքեան

Կիրակի, Նոյ․ 26, ժամը 16·30–ին
Հ․Բ․Ը․Մ․ Ա․ Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

TELEVISION
FRANCE 3

Vendredi 24 novembre 22h05
«FAUT PAS REVER»
ARMENIE : Les cinq frères;

1946, Staline veut repeupler son empire, devasté par la guerre et ouvre les portes de l'Union soviétique. C'est ainsi que 10.000 Arméniens, venus de partout, s'embarquent pour rejoindre cette terre promise, l'Arménie soviétique. Comme la famille Hampartzoumian, les parents et leurs cinq fils, partis de Gap.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Տարեկան Վիճակախաղ (LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար – Օտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի տարեկան վիճակախաղը՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26,
ժամը 15–ին, Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille
Հաճելի մթնոլորտ, գեղեցիկ նուէրներ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée salon de thé)

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87**
(le soir).

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան	
ՀՄԸՄ Ֆրանս (Ա) – Պուռ–լա–Ռէն	4 – 0
Նիֆոլայիք տը Շայօ – ՀՄԸՄ Ֆրանս (Բ)	2 – 2
Էրմոն – Ա․ԷՍ․Օ․ Արմէնիէն (Իսի)	2 – 0
Պատանիներ	
ՀՄԸՄ Ֆրանս – Լա Սալէզիէնն	6 – 0
Լիոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Մոք Սերվ․	2 – 1
Իզէրի Շրջան	
ՀՄԸՄ Վիէն – Փոն Էվէք	4 – 4
Տրոմ–Արտէշի Շրջան	
ՀՄԸՄ Վալանս (Ա) – Ռոմոն Փէ․ԷՍ	1 – 2
ՀՄԸՄ Վալանս (Բ) – Մոնթուպզոն	5 – 2
Պուշ–տիւ–Ռոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Արծիւ (Մարսէյլ) – Սեփթէմ	0 – 1

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23
JEUDI 23 NOVEMBRE 2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.042 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.042

«ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 21/22)

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ ՍՏՈՐԵՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Պետական Եկամուտներու Նախարար Ա. Մանուկեան Նոյեմբեր 21-ին հանդիպում ունեցած է արտասահմանեան ներդրումներով աշխատող 24 նախաձեռնութիւններու ղեկավարներու հետ: Քննարկուած են հարկային ու մաքսային խնդիրներ, ղեկավարները գանգատած են այդօրինակ արտադրութիւններու, մաքսանենգութեամբ ներածուող նոյնանման ապրանքներու գոյութենէն: Նախարարը ապահովութիւն տուած է որ օրէնքի շրջանակին մէջ պայքար կը մղուի խմբակցութիւններու, ստորերային տնտեսութեան դէմ:

"ԼԻՆՍԻ" ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի կառավարութիւնը և «Լինսի» հիմնադրամը Նոյեմբեր 21-ին ստորագրուած յուշագրով նշած են հիմնադրամին մեծադումար ներդրումով երկրին զարգացման համար ծրագրուած կէտերը: Ըստ այդ յուշագրին, վարկեր կը տրուին տեղական գործերու, գործազուրկներուն աշխատանք հայթայթելու նպատակով. աւարտին կը հասցուի երկրաշարժի գօտիին բնակարանաշինութեան գործը. կը կառուցուի եւ կը բարելաւուի ճամբաներու ցանցը. կը նորոգուին աւելի քան երկու տասնեակ պատմական ու մշակութային շէնքեր, ինչպէս Օփերան, Մատենադարանը, տուն-թանգարաններ, եւլն.: Զարկ կը տրուի զբօսաշրջութեան հաստատութիւններու նորոգութեան, կամ կառուցումին. կը բարելաւուի Երեւանի կեդրոնը:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ 300ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մխիթարեան Միաբանութեան 300-ամեակին առթիւ, Նոյեմբեր 21-ին Ազգային Գրադարանին մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը, Վենետիկի ու Վիեննայի 300 ամուան հրատարակութիւններով: Բացումին ներկայ գտնուած են արքեպս Եղիա Քիլաղպեան եւ Հ. Վարդան Աշքարեան:

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ ՑՈՅՑԵՐԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻՆ

Ատրպէյճանի երեսփոխանական ընտրութեան յաջորդած բողոքի ցոյցերը որոնց գլխաւոր պատճառը կը նկատուի ժողովուրդին ընկերա-տնտեսական ծանրակշիռ վիճակը, Նոյեմբեր 21-ին շարունակուած են Բաքուի մօտակայ երկու աւանի մէջ: Անոնց մասնակիցները տեղական իշխանութիւններէն պահանջած են ջուրի, ելեկտրականութեան, կազի անընդմէջ մատակարարում: Այլ վայրերու մէջ ցուցարարներ պահանջած են նաեւ որ Նոյեմբեր 5-ի ընտրութեան արդիւնքները վերաքննուին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԿՐԱԿ ԿԸ ԺԱՅԹՔԷ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումէն (ֆրանսական Ծերակոյտ, իտալական Երեսփոխանական Ժողով), Եւրոպական Խորհրդարանի յանձնարարութիւններէն ետք Թուրքիոյ (երկու յաւելումներ Մորիյոնի տեղեկագրին. տե՛ս «Յառաջ», Նոյեմբեր 17), այս անգամ Օճալանի պարագան է որ կատղեցուցած է Թուրքերը: Արդարեւ, Նոյեմբեր 21-ին, Սթրազպուրկի մէջ, Մարդկային Իրաւանց եւրոպական Ատեանը սկսաւ քննել Ա. Օճալանի փաստաբաններուն ներկայացուցած դիմումը: Օճալան մահուան դատապարտուած է Թուրքիոյ մէջ, առեւանգուելէ ետք Քենիա, բաւական խորհրդաւոր պայմաններու մէջ: Իր պաշտպանները կ'առարկեն որ Թուրքիա բռնաբարած է մարդկային իրաւանց եւրոպական Պայմանագրութեան մօտ 20 յօդուածները: Ասոնցմէ գլխաւորն է Օճալանի առեւանգումը Քենիա, 1999 Փետրուարին: Ատեանը, որ ծնունդ առած է Եւրոպայի Խորհուրդէն (եւ որու հիմնադիր անդամներէն է Թուրքիա) կը բաղկանայ եօթը դատաւորներէ, որոնք նախ պարտին վճռել թէ դիմումը ընդունելի՞ է: Այդ պարագային, նիստերը կրնան քանի մը օր տեւել: Այս նիստն ալ կը զուգադիպի, դիտել կու տայ Ֆիկառօ (Նոյ. 22) Եւրոպական Խորհրդարանի արտայայտած փափաքներուն, ինչ կը վերաբերի քրտական հարցին:

Նոյեմբեր 21-ին, Սթրազպուրկ հաւաքուած են Քիւրտեր եւ Թուրքեր, որոնց թիւը կը տարբերի ըստ աղբիւրներու: Ֆրանսական թերթերէն Ֆիկառօ 21.000 Թուրք եւ Քիւրտ կը գրէ, Լիպերասիոն 18.300 Քիւրտ եւ 3.000 Թուրք, իսկ թրքական Միլլիյէթ 20 հազար կը նկատէ Քիւրտերու թիւը որ 100 հազարի կը հասնի Լօզկիւր Փոլիթիքայի (քրտական օրաթերթ) մէջ: Քիւրտ ցուցարարները, կիներով, մանուկներով, ազատութիւն պահանջած են Օճալանի համար եւ խաղաղութիւն՝ Քիւրտիստանի: Բախումներու առաջքն առնելու համար, Մարդկային Իրաւանց Պալատը, որու մուտքը ընդհանրապէս ազատ է, հսկողութեան տակ էր: 70 տեղեր յատկացուած էին Օճալանի համակիրներուն եւ նոյնքան քրտական ապստամբութեան զոհերու ընտանիքներուն:

Այս ամբողջը շատ խիստ հակազդեցութիւններ ստեղծած է Թուրքիոյ մէջ: Արտաքին Նախարարը Ի. Ճէմ Թուրք եւ եւրոպացի երեսփոխաններու ժողովի մը ընթացքին յայտարարած է.– «Եւրոպական Միութիւնը հաստատութեան մը վերածուած է, որու կարելի չէ վստահիլ եւ որ կը նուազեցնէ վստահութեան դրամագլուխը Թուրքիոյ հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ»: Ճէմ, դեռ կ'ամբաստանէ Եւրոպական Միութիւնը որ «գաղթարար կառավարիչներու» նման կը գործէ: Անգարա չընդունիր, որ իր անդամակցութեան հարցը կապուի մանաւանդ Կիպրոսի կացութեան կարգաւորման:

Օճալանի պաշտպաններուն համար, որոնց վերջին յոյսն է եւրոպական Ատեանը, «կարելի չէ գնդակահարել մէկը 2000 թուականին, Խորհուրդին անդամ մէկ Պետութեան մէջ» կ'ըսէ Սիմնէյ Քէնթրիճ: Անոնք կը դատապարտեն նաեւ իրենց յաճախորդին ձերբակալման պայմանները (առեւանգուեցաւ Թուրք գաղտնի սպասարկութեանց կողմէ, երբ Նայրոպիի մէջ, կը գտնուէր Յունաստանի դեսպանատան պաշտպանութեան տակ) զորս «միջազգային գաւ» կ'որակեն: Յանուն Թուրքիոյ կառավարութեան, Շիւքրիւ Ալփասլան կը բացատրէ որ «յատուկ պարագաներ բացառիկ վարուելակերպ կը պարտադրեն», «բնականոն օրէնսդրութիւն մը անբաւարար է ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու համար» կ'աւելցնէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍ ետ կանչեց Իսրայէլի իր դեսպանը, ինչ որ բաւական ծանր հարուած մըն է Իսրայէլի համար: Գահիրէ այս ձեւով, ուզեց դատապարտել «իսրայէլեան յարձակումը» պաղեստինցի ժողովուրդին դէմ: Դեսպանը՝ Մոհամէտ Պասիունի 1986-էն ի վեր Թել-Ավիվ էր: Եգիպտոս արաբական առաջին երկիրն էր որ դիւանագիտական յարաբերութիւն կը հաստատէր Իսրայէլի հետ, առաջինն էր նաեւ որ 1979-ին խաղաղութեան դաշինք կը ստորագրէր: Յորդանան խաղաղութեան դաշինք ստորագրած է 1994-ին եւ Հոկտեմբերի սկիզբը յայտարարեց որ պիտի ուշացնէ իր նոր դեսպանին մեկնումը Իսրայէլ: Քաթար, արտայայտելու համար իր զօրակցութիւնը պաղեստինեան դատին, առեւտրական իր կապերը խզեց Նոյեմբեր 9-ին, Մարոք, Հոկտեմբեր 23-ին փակեց իսրայէլեան ներկայացուցչութեան Ռապաթի գրասենեակը եւ իրը՝ Թել-Ավիվ: Առեւտրական իր կապերը խզեց նաեւ Թունուզ: Այս առընչութեամբ, Օմանի իշխանապետութիւնը առաջինը եղաւ որ առեւտրական իր կապերը դադրեցուց Իսրայէլի հետ, փակելով Թել-Ավիվի իր գրասենեակը եւ Մասքաթի իսրայէլեան գրասենեակը: Մաւրիտանիա դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատեց Իսրայէլի հետ 1999-ին, ցարդ ոչ մէկ միջոց ձեռք առած է:

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ մէջ, Նոյ. 21-ի գիշերը սպաննուած է Կոնզալէսի առաջին ընկերվարական կառավարութեան Առողջապահութեան նախարարը՝ Էռնէսթօ Լուչ: Անգամ մը եւս ԷԹԱ-ն է որ կը հարուածէ եւ նախկին նախարարը 21-րդ զոհն է պասք անջատողական շարժումին:

ՖԼՈՐԻՏԱՅԻ Գերագոյն ատեանը արտօնեց, Նոյեմբեր 21-ին, որ քուէներու ձեռքով հաշուարկումը շարունակուի մինչեւ Նոյեմբեր 26, ժամը 23: Այս որոշումը կը նպաստէ Ալ Կորի:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Նոյեմբեր 21-ին, հակասուրիական ցոյց մը տեղի ունեցած է, ինչ որ աննախընթաց է, 1990-էն ի վեր, երբ վերջ կը գտնէր քաղաքացիական պատերազմը: Հազարաւոր աշակերտներ եւ ուսանողներ, մեծամասնութեամբ քրիստոնեայ: փողոց իջած են պահանջելով որ սուրիական զօրքը քաշուի եւ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կանոնաւորուին: «Սուրիան դո՛ւրս» բացագանչած են ցուցարարները: Ցոյցը տեղի կ'ունենար Լիբանանի անկախութեան 57-րդ տարեդարձի նախօրեակին: Պաստառներու վրայ կարելի էր կարդալ. – «Անկախութիւն չի կրնար ըլլալ, սուրիական գրաւումով»: Վալիտ Ճումպլաթի (Յառաջդիմական ընկերվարական կուսակցութիւն) եւ Վաքիմի (Ժողովուրդի Շարժում) ուսանողական կազմակերպութիւնները նախ կոչ ըրած էին ցոյցին մասնակցելու, ապա, անծանօթ պատճառներով յետքայլ ըրած էին:

ԱԼԺԷՐԷՆ 50 քմ. արեւմուտք, Հաուշ Սապոնի մէջ, իսլամական զինեալ խումբ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԲՈՂՈՔԱԾ ՆԱԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԴԷՄ

Ֆրանսայի Ծերակոյտէն, Իտալիոյ եւ Եւրոպական Խորհրդարաններէն ետք Հռոմի մէջ Յովհ.- Պօղոս Բ.ի ու Գարեգին Բ.ի յայտարարութեան մէջ ալ Հայերու ցեղասպանութեան նշումը նոր բողոքի պատճառ տուած է Անգարայի: Այս վերջին զարգացումին առթիւ ալ Թուրքիա իր բողոքի հակազդեցութիւնը փոխանցած է Վատիկանի:

ԳՈՀՆ-ՊԷՆՏԻԹ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Եւրոպական եւ Թուրքիոյ Խորհրդարաններուն միխառնական նիստին մասնակցելու համար Պոլիս գացած է Տ. Գոհն-Պէնտիթ: Հոն լրագրողներու հետ զրոյցի մը ընթացքին ըսած է թէ ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկութեան ձեռնպահ մնացած ըլլալով եւ խորհելով հանդերձ թէ այդ Խորհրդարանէն նման որոշում դուրս պէտք չէ գար, ինք չի մտածեր որ եղածը սխալ բան մըն էր: Ան իրեն ի պատիւ սարքուած ճաշի մը ելոյթ ունեցած է ու ըսած թէ Եւրոպացիներու մեծ մասը կը հաւատայ որ ցեղասպանութիւն գործուած է: Աւելցուցած ալ է թէ ժամանակը չէ վիճելու ո՛ր մէկ կողմին արդար ըլլալուն մասին, այլ պէտք է իրարու հետ բաց երկխօսութիւն ունենալ: «Ես անձնապէս կը հաւատամ որ ցեղասպանութիւն մը գործուած է: Եթէ պատմութեան նայինք, բազմաթիւ ժողովուրդներ զիրար կոտորած են» ըսած է ան:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(22 Novembre)

UN VOTE RENTABLE

Երգիծական շաբաթաթերթը, վերոնշեալ խորագրին տակ, կ'անդրադառնայ Ծերակոյտի նպաստաւոր քուէարկութեան (Նոյ. 8) Հայկ. ցեղասպանութեան ճանաչման ուղղութեամբ եւ կը բացատրէ.–

«Բազմաթիւ տատամսումներէ ետք, ծերակուտական մեծամասնութիւնը որոշեց ուրեմն, Ազգ. Ժողովէն երկու տարի ետք, ճանչնալ Հայկ. ցեղասպանութիւնը: Այս հարցին մէջ, Շիրաք անձնապէս միջամտած է Քրիսթիան Փոնսըլէի եւ Ժան-Գլոտ Կոտէնի մօտ, որպէսզի դիւրացնեն նշեալ ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկին որդեգրումը:

«Էլիզէի մօտիկ անձ մը կը բացատրէ.– "պէտք էր անպայման բան մը ընել թագապետական ընտրութիւններէն առաջ: Կարելի չէր միաժամանակ մատակարարել Հայերու խռովքը եւ անհասկացողութիւնը իրենց համայնքին, դժգոհ Շիրաքի դիրքէն եւ դիրքորոշումներէն Մերձաւոր Արեւելքի մէջ":

«Դեռ հաշուի չեն առնուած գիւղացիները, որոնք կրնան քէն ընել Շիրաքի, եթէ այլեւս չկարենան եգան միս ծախել»:

Այս գրութեան կ'ընկերանայ ծաղրանկար մը, ուր փոքրիկ հողակոյտի մը գրուած է "ցեղասպանութիւն": Քիչ մը հեռուէն երկու անցորդներ կը դիտեն, ու մէկը միւսին կ'ըսէ՝ "երկար ատեն կարծուեցաւ որ բրածոներ էին", միւսը կ'ընդմիջէ՝ "Հայե՞րը", ու կը ստանայ սա պատասխանը՝ "Ո՛չ, ծերակուտականները":

ՊԵՏԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ԵՐՐՈՐԴ ԿՈՂՄԷՆ ՇՐՋԱՓԱԿՄԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Ղարաբաղի պատերազմի տարիներուն երբ Թուրքիա եւ Ազրպէյճան սկսան շրջափակում կիրարկել Հայաստանի դէմ, արտաքին աշխարհին հետ կապի դուռ մնացին Իրանի եւ Վրաստանի սահմանները: Շուկայի ապրանքները – շաքարէն, օճառէն մինչեւ ծխախոտ, հեղուկ վառելանիւթ, եւ այլն – կը հասնէին գլխաւորաբար այդ երկու սահմաններէն: Վրաստանի սահմանին վրայ Սադախլոյի շուկան այդ առումով մեծ կարեւորութիւն ստացաւ: Ան կը գտնուի Հայաստան – Վրաստան – Ազրպէյճան սահմաններուն միացած կէտին մօտ. իսկ Վրաստանի այդ շրջանը առաւելաբար Ազրպէյճանցիներ կը բնակին: Ազրպէյճանական գիւղեր են:

Ինչպէս ամէն մենաշնորհ, Սադախլոյի շուկային պարագային ալ միշտ գանգատներ յայտնուեցան, հոն կատարուող չարաշահումներու, ապօրինութիւններու մասին: Բայց հաւանօրէն պատասխանատուները մտածեցին թէ սա կամ նա ձեւով, առաւել կարեւորը ապրանքին Հայաստան հասնիլն էր այդ նեղ օրերուն: Անկէ ի վեր բաւական ատեն մը սահմանային այդ շուկան գրեթէ տեղ չգտաւ մամուլի էջերուն մէջ, այն տպաւորութիւնը գործելով որ առօրեայի ընթացիկ բաներու կարգին անցած էր իր շիտակով ու ծուռով:

Այդ շուկային կապուած գործունէութիւնը եւ ժողովրդագրական պատկերով, փոխադրութեան, հաղորդակցութեան ճամբաներով, ներկայացուցած քաղաքական հանգամանքով, ամբողջ այդ շրջանը ուշադրաւ տեղեկագրի մը նիւթ եղած են. տեղեկագիրը պատրաստուած է Հայաստանի Ազգային Ժողովի Պետաիրաւական հարցերու յանձնախումբին կողմէ որուն նախագահը Վիկտոր Դալլաքեան բազմաթիւ անգամներ գտնուած է այդ սահմանին վրայ, Վրաստանի կողմի հայ բնակչութեան օժանդակութիւն տանելու: Տեսնելով կացութիւնը եւ մանաւանդ նախատեսելով վտանգաւոր զարգացումներու ուղղութիւն մը, մղած է յանձնաժողովը որ քննարկում կատարէ հոն ու հիմնաւորուած տեղեկագիր մը յանձնէ հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին:

Այդ փաստաթուղթը որ երկու մասով հրատարակուած է «Հայկական ժամանակ»ի Նոյեմբեր 3 եւ 4-ի թիւերուն մէջ, բաւական մտահոգիչ մատնանշումներ կ'ընէ որոնց մասին անհրաժեշտ է ամենայն լրջութեամբ ու պատասխանատուութեամբ մտածել, ապա յարմարագոյն քաղաքականութիւն մշակել, կիրարկել:

Առաջին տողերէն ըսուածը այն է որ այդ սահմանին հիւսիս-արեւելեան հատուածին վրայի զարգացումները վրդովիչ են, քանի որ կը սպառնան տնտեսական միակողմանի ենթարկութեան մէջ դնել երկիրը, շրջափակել երթեւեկի ճամբաները, բնական հարստութիւններ ոչնչացնել եւ ժողովրդագրական կացութիւնը վատթարացնել: Ներկայի վիճակին պատճառը կը նկատուի կիրարկուող տնտեսական քաղաքականութիւնը, նաեւ հայեւվրացական քաղաքական ու տնտեսական յարաբերութիւններու մէջ առաջնայիններու սխալ ընտրութիւնը: Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ է այսօրուընէ սկսիլ սրբագրութեան գործին, վաղը դէմ յանդիման չգտնուելու համար ազգային ապահովութեան սպառնացող խնդիրներու:

Առաջին մատնանշուածը, սահմանային այդ կէտին վրայ առեւտուրի աշխուժացումի քօղին տակ, Հայաստանի շրջափակումն է Թուրք բնակչութեամբ: Ատոր կ'օժանդակեն Վրաստանի ազրպէյճանամէտ քաղաքականութիւնը, նաեւ Թուրքիոյ քօղարկուած նեցուկը: Պէտք չէ մոռնալ որ Հայաստան արեւելքէն Ազրպէյճանը, արեւմուտքէն Թուրքիան ունենալէ զատ որպէս դրացի, Իրանի կողմէն սահմանակից է նոյնպէս Թուրք բնակչութեամբ, մնացած չորրորդ կողմին (Վրաստան) վրայ ալ աշխատանք կը տարուի որպէսզի ժողովրդագրական պատկերը փոխուի ու Հայաստանը այդ սահմանին վրայ եւս Թուրք դրացիներ ունենայ: Ասկէ ետք, հաւանելի է որ դժուար պիտի չըլլայ քաղաքական քայլերու ձեռնարկել:

Տեղեկագրին ապագային ուղղուած առաջին նշումը այն է թէ Իրանն ու Վրաստանը բազմազգ պետութիւններ են եւ աշխարհի ներկայի կարգերով ուշ կամ կանուխ կրնան տրոհուիլ եւ անցնիլ դաշնակցային կառավարման ձեւին: Այդ պարագային Հայաստան հիւսիսէն ու հարաւէն կ'ունենայ Թուրք անմիջական դրացիներ: Այդ պատկերին մէջ յոյսերը կը կապուին միայն Ջաւախքի. ատոր հետ սակայն, պէտք է նկատի ունենալ հայաշատ այդ շրջանին մեզի ծանօթ բաւական անմխիթար վիճակը, Թուրքիոյ հետ սահմանակից ըլլալու պարագան, Ախալքալաք – Պաթում ճամբուն վտանգաւոր բնոյթը, մեսխեթցի Թուրք գաղթականներ հոն տեղաւորելու ծրագիրները, եւ այլն: Պէտք չէ մոռնալ որ այդ նոյն շրջանէն ներկայիս դուրս կը բերուին ռուսական զօրքերն ու զինամթերքը: «Մեր սեւ աչքերի համար չէ Ադրբեջանի կառավարությունը վերջին տարիներին թույլատրում ու խրախուսում Վրաստանի Ադրբեջանցիների միջնորդական առեւտուրը Հայաստանի հետ, այլ նրանց ուժեղացնելու եւ Հայաստանի ողջ սահմանը նրանցով ամուր փակելու համար» կ'ըսէ տեղեկագիրը:

Սադախլոյի որպէս առեւտուրի կեդրոն հզօրացումը եւ ատոր զուգահեռ, անցեալին նոյն յատկանիշին տէր Շահումեանի քայքայումը պատճառ կ'ըլլան որ Վրաստանի Հայերը զրկուին հայեւվրացական սահմանը պահող եւ Վրացիներու հետ անմիջական շփում ստեղծողի դերէն:

Շրջանին մէջ տարուող մաքսային սխալ քաղաքականութիւնն ալ մնասակար ազդեցութիւն կ'ունենայ: Սահմանակից Բագրատաշէնին մէջ մաքսային համալիր կառուցանել մեծ օգուտ պիտի չբերէ, քանի որ «սահմանապահների 1 պլոք սիկարէթն էլ բաւական է մէկ բեռնատար թոյլ տալու համար»:

Տեղեկագիրը յառաջիկայ 5 – 10 տարուան հեռանկարին մէջ կը զետեղէ հետեւեալները.

Ա. – Սադախլոն Հայաստանի իսկ մասնակցութեամբ, սկսած է մեծ քաղաքի մը վերածուիլ, կուլ տալով Հայաստանի սահմանամերձ հայկական գիւղերը եւ յունականները որոնք լքուած են իրենց տէրերուն կողմէ: Այդ ձեւով կը Թրքանայ հայեւվրացական ամբողջ սահմանագիծը: Վտանգաւոր է նաեւ այն որ Սադախլոյի շնորհիւ Ազրպէյճան տիրելով շրջանի շուկային, հետզհետէ ձեռք կը բերէ լծակներ ու իրեն յարմար դատած պահուն իր պայմանները կ'առաջադրէ ապրանքներու մատակարարման:

Եթէ Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի ջանքերը յաջողին ու Վրաստան վճռէ Ջաւախքը բնակեցնել Թուրք – մեսխեթցիներով, ոչ մէկ պատուար կը մնայ Թուրքիոյ եւ Վրաստանի Ազրպէյճանցիներուն ուղղակի հաղորդակցումին համար:

Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Վրացիները կացութեան ներկայացուցած վտանգին գիտակցած են եւ սկսած ոչ պաշտօնական առաջարկ ընելու որ սահմանային առեւտուրը այլ վայր փոխադրուի: Տեղեկագրին հեղինակները հարկաւոր կը նկատեն որ այսօրուընէ մտածուի ապագային մասին ու սահմանային առեւտուրի, Հայաստան – Վրաստան հաղորդակցութեան ճամբաներուն, ժողովրդագրական տեղաշարժներուն, մաքսային համակարգին ու մնացեալ հարցերուն համար ընտրուի Երեւան – Թիֆլիս տնտեսական – առեւտրական կապի անվտանգ ու հեռանկարային ձեւը: Ատիկա կարելի կ'ընէ ճեղքել Վրաստանի ու Հայաստանի միջեւ ստեղծուող Թրքական պատնէշը, Վրաստանի հայաբնակ գիւղերուն հետ ուղղակի կապ կը հաստատուի, մաքսանենգութեան ճամբան կը փակուի, եւ այլն:

Այս հեռանկարին մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ ճամբաներու շինութիւնը որուն անհրաժեշտ միջոցները չունի Հայաստան: Կայ նաեւ Թիֆլիսի համաձայնութիւնը ունենալու խնդիրը, քանի որ Վրացիները բացայայտ ձեւով կը խուսափին Վրաստանի հայաբնակ գիւղերուն միջեւ ճամբայ կառուցանելու:

Տեղեկագիրը պատրաստողները իրենց առաջարկներուն հետ յանձնարարութիւններ ալ ըրած են Արտաքին գործերու, Եկամուտներու, Բնապահութեան, Հաղորդակցութեան նախարարութիւններուն որպէսզի իրենց մասնակցութիւնը բերեն ծրագրուելիք աշխատանքներուն:

Հետաքրքրական է տեսնել թէ Հայաստանի, յետոյ մանաւանդ Վրաստանի իշխանութիւնները հարկաւոր ուշադրութիւնը պիտի դարձնե՞ն պատրաստուած տեղեկագրին. նկատի առնելէ ետք ըսուածները, պիտի լծուի՞ն սրբագրութեան համար հարկաւոր միջոցները ճարելու: Հայաստանի նկատմամբ Թիֆլիսի ծանօթ կեցուածքը որ յաճախ ազրպէյճանական տարրը կը նախընտրէ, հեռատեսութիւնը պիտի ունենա՞յ փափաքելի գործակցութեան ընդառաջելու: Ժխտական պատասխաններու պարագային դժուար է որ, ինչպէս կը նշէ տեղեկագիրը, Հայաստան կարենայ փրկութեան այլընտրանք գտնել ու չիյնալ գրեթէ կատարեալ մեկուսացումի օղակի մը մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՕԹՕՑԵԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Համառօտ դասընթացք)

Հեղինակ՝ ՇԱՀԷ ԱՐՔ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Անթիլիաս, 2000

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի հիմնադիրներէն եւ առաջին Վերատեսուչ Տ. Շահէ Արքեպիսկ. Գասպարեանի բեղուն գրիչէն պատրաստուած եւ ցարդ անտիպ մնացած աշխատասիրութիւնը՝ «ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ (Համառօտ Դասընթացք)», լոյս տեսաւ Ս. Աթոռոյս Տպարանէն, 2000 թուին, 388 էջ:

Շահէ Արքեպիսկոպոսին ուսումնասիրութիւնները եւ յօդուածները առանձին հատորով լոյս տեսած էին 1989-ին, Անթիլիասի մէջ, խմբագրութեամբ Վարդան Եպիսկոպոս Տէմիրճեանին, որ նոյն հատորին մէջ, կենսագրութեան կողքին լոյս ընծայած էր Երանաշնորհ Բաբգէն Աթոռակից Կաթողիկոսին գրաւոր վկայութիւնը Աստուածաբանութեան այս հատորի մասին, որուն հրատարակութիւնն ալ տեղի չունեցաւ, սակայն, թէ՛ Բաբգէն Աթոռակից Կաթողիկոսի եւ թէ՛ Շահէ Արք.ի կենդանութեան օրերուն:

Դպրեվանքի առաջին Վերատեսուչ Շահէ Արք. Գասպարեան, Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի աշակերտներէն, ծնած էր 1882 Յունիս 20-ին, Այնթապ եւ յաճախած ծննդավայրին Ներսէսեան եւ Վարդանեան վարժարանները, ապա 1896-ին կը յաճախէ Այնթապի Կեդրոնական Ամերիկեան վարժարանը եւ շրջանաւարտ ըլլալէ ետք, 1898 Սեպտեմբերին Արմաշի Դպրեվանք կը մտնէ: 1902 Սեպտեմբեր 8-ին սարկաւագ կը ձեռնադրուի Եղիշէ Արք. Դուրեանին ձեռամբ: Կուսակրօն քահանայ կը ձեռնադրուի 1905 Յունիս 19-ին, Եղիշէ Արք. Դուրեանին ձեռամբ դարձեալ:

1906 – 1908-ին կը վարէ Կիլիկիոյ վիճակներէն Մերսինի Կաթողիկոսական Փոխանորդի պաշտօնը, միաժամանակ դասաւանդելով երկսեռ վարժարաններուն մէջ, Տեսչական պաշտօնին առընթեր: Ապա 1908 – 1911-ին կը վարէ Բերիոյ Թեմին Կաթողիկոսական Փոխանորդի պաշտօնը:

Իր բարւոք ծառայութեանց համար 1909 Օգոստոս 2-ին Ծայրագոյն Վարդապետութեան աստիճանը կը շնորհուի իրեն Երանչ. Սահակ Կաթողիկոս Խապայեանին կողմէ: 1911 – 1913-ին Առաջնորդական պաշտօնին կը կոչուի Ատանայի Թեմին:

Համալսարանական բարձրագոյն ուսմանց հետեւելու համար Շահէ Արք. Միացեալ – Նահանգներ կը ճամբորդէ եւ 1913 – 1916-ին կ'ուսանի Պոսթընի մօտ Գէյմպրիճի Եպիսկոպոսական եկեղեցւոյ Աստուածաբանական ճեմարանին մէջ, միաժամանակ հետեւելով Հարվըրտի համալսարանի Իմաստասիրութեան ճիւղին եւ կը տիրանայ «Պսակաւոր Աստուածաբանութեան» տիտղոսին:

1917 – 1930-ին կը ստանձնէ Մեծագոյն Պոսթընի հոգեւոր հովուութեան պաշտօնը; 1917-ին Առաջնորդական Տեղապահ կ'ընտրուի Միացեալ – Նահանգներու Թեմին: Իր տարիներու ծառայութիւնները գնահատուած էին իր պաշտօնավարած թեմերու Ազգային իշխանութիւններուն եւ հաւատացեալ ժողովուրդին կողմէ, որուն տեղեակ ըլլալով Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին երկու գահակալները՝ Սահակ եւ Բաբգէն Կաթողիկոսները, Շահէ Արք.ը 1930-ին կը հրաւիրեն Անթիլիաս, ստանձնելու համար նորաբաց Դպրեվանքին Տեսչութեան պատասխանատու պաշտօնը:

Շահէ Արք. Անթիլիաս հաստատուելով կը յարի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Աթոռի Միաբանութեան եւ հինգ տարիներու տքնաջան եւ հետեւողական աշխատանքով կը պատրաստէ Դպրեվանքի ծրագիրը եւ հայրաբար ու համբերութեամբ կը կատարէ իր տեսչական եւ ուսուցչական պարտականութիւնները, միաժամանակ օտար քոյր համայնքներուն հետ բարեկամութիւն եւ ծանօթութիւն հաստատելով եւ նիւթական նպաստներ ձեռք բերելով Դպրեվանքի կրթական ու հոգեւոր գործի յաջողութեան եւ արդիւնաւորման համար:

Իր աշակերտներէն կը հանդիսանան Ս. Աթոռիս Հոգելոյս Հայրապետներէն Երանաշնորհ Զարեհ Փայասլեան եւ Խորէն Բարոյեան Կաթողիկոսները, Ղեւոնդ Արք. Չէպէյեանը, Ներսէս Վրդ. Յարութիւնեանը եւ բազմաթիւ այլ եկեղեցականներ, կրթական մշակներ եւ դպրապետներ, որոնք միշտ երախտագիտութեամբ եւ գովեստով կ'արտայայտուէին իրենց Տեսուչի մասին:

Շահէ Արք. Դպրեվանքի Տեսչական հնգամեայ պաշտօնավարութեան աւարտին, 1935 Հոկտեմբեր 17-ին Ս. Էջմիածին կը հասնի: Կանխահաս մահ մը կ'ունենայ Նոյեմբեր 24-ին, Երեւանի Ինթուրիսթ պանդոկին մէջ: Նոյեմբեր 30-ին իր մարմինը հանգչի Ս. Գայեանէ վանքի գերեզմանատան մէջ. Վահան Ծայրագոյն Վարդապետ Բաստամեանցի շիրիմի կողքին:

Աշխատակցած է Այնթապի «Աստղիկ Վարդանեան» պարբերաթերթին, Իզմիրի «Արեւելեան Մամուլ»ին, Կ. Պոլսոյ «Լոյս» շաբաթաթերթին, Նիւ – Եորքի «Տարոս»ին, Պոսթընի «Հայաստանի Կոչնակ»ին, Երուսաղէմի «Սիոն» ամսագրին, Պոսթընի «Պայքար» օրաթերթին եւ Ս. Աթոռոյս «Հասկ» ամսագրին:

Իր ուսումնասիրութիւններէն եւ յօդուածներէն փունջ մըն է, որ 1989-ին լոյս տեսաւ Անթիլիասի մէջ:

Ներկայ հատորը «ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ» (Համառօտ Դասընթացք), լոյս կ'ընծայուի Ս. Աթոռոյս Հայրապետին Արամ Ա. Կաթողիկոսին յատուկ կարգադրութեամբ: Գիրքը կը բացուի Վեհափառ Հայրապետին «ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔ»ով, ուր կը յայտնուի թէ հրատարակեալ հատորը մաս կը կազմէ Ս. Աթոռիս կողմէ հաստատուած «Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօն Հռչակման 1700-ամեակի Մատենաշար»ին, որպէս երրորդ հրատարակուած հատորը: Ապա Շահէ Արք.ի կեանքին կարեւոր հանգրուանները կը նշուին, բայց մանաւանդ կ'արժեւորուի այն երախտարժան աշխատանքը, որ ան ցոյց տուաւ Ս. Աթոռոյս նորաբաց Դպրեվանքին ամուր հաստատման եւ գոյատեւման համար, որպէս քաջալերող եւ հովանաւոր ունենալով Սահակ եւ Բաբգէն Հայրապետները: Ան իբրեւ մտաւորական ու բանաւէր, իր մտածումներուն եւ պրպտումներուն առանցքը դարձուցած է Վարդապետական Աստուածաբանութիւնը:

Արամ Ա. Կաթողիկոսը կը յայտնէ որ անոր անտիպ գրութիւններուն մեծ մասը կը գտնուի Կաթողիկոսարանի արխիւտան մէջ: Ներկայ դասագիրքը Հեղինակ Եպիսկոպոսը մէկ տարի դասաւանդած է Դպրեվանքի բարձրագոյն կարգի ուսանողութեան: Ճիշդ է Վեհափառին տեսակէտը, թէ «ներկայ հատորը ունի նաեւ կարգ մը պակասներ եւ թերացումներ: Սրբա-

զանը թերեւս չէ կրցած գործը ամբողջացնել իր առողջութեան պատճառով», (էջ 7 – 11):

Դպրեվանքի տեսուչ Շահան Ծայրագոյն վարդապետ Սարգիսեան, իր «Երկու Խօսք»ին մէջ ներկայ գործին հրատարակութեան առիթով իր կատարած աշխատանքին, սրբագրութեանց, ուղղումներուն, օտար բառերու յաւելումին եւ լեզուական սրբագրութեանց կ՚անդրադառնայ, բաղդատականը կատարած ըլլալով թէ՛ մեքենագրուած օրինակին եւ թէ՛ նոյն գործի ձեռագրին, անթերի հրատարակութիւն մը լոյս ընծայելու համար: Գիրքի վերջաւորութեան զետեղած է Բառացանկ եւ Անուանացանկ (էջ 13 – 15): Գնահատանքի արժանի է Հայր Շահանին կատարած գործը:

Սոյն հատորին մեկենասութիւնը կատարուած է Հալէպի ազգայիններէն Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Քէյվանեանի կողմէ:

Ուրախալի է յայտնել, որ Աստուածաբանութեան նուիրեալ չարք մը քանի հատոր լոյս ընծայուած են, որոնցմէ կը յիշատակեմ անունները.

1. – Ա. Տէր - Միքայէլեանի «ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, Վաղարշապատ, Ս. Էջմիածնի տպարան, 1893, (արտատպուած ԱՐԱՐԱՏ ամսագրէն, 155 էջ):

2. – Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի «ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ», Տեսական Աստուածաբանութիւն (յետ մահու հրատարակութիւն), արտատպուած Սիոն ամսագրէն, 1967 – 1985, տպարան Սուրբ Յակոբեանց, Երուսաղէմ, 1985, 257 էջ:

3. – Գէորգ Մեսրոպի «ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ», Անթիլիաս, 1979: Արտատպուած է Զարմայր Ս. Քահանայ Կէօզիւրեանի (ապա Ծայրագոյն Վարդապետ) – խմբագրած ՀԱՅ ԽՕՍՆԱԿ կրօնաբարոյական եւ Գրական ամսագրէն, 1929 – 1933: 164 էջ:

4. – Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսի «ՁԵՌՆԱՐԿ ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ», Անթիլիաս, 1979, 176 էջ. –

5. – Պալի Գէորգ Պալեանի «ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ի ՎԵՐԱՅ ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ», Հատոր Ա., ԱՍՏՈՒԱԾ: Տպարան «Մշակ», Պէյրութ, 1960, 104 էջ:

Շահէ Արք. Գասպարեանին ներկայ հատորը Աստուածաբանական երրորդ գիրքն է որ լոյս կը տեսնէ Մայրավանքիս տպարանէն: Հատորը 17 – 363 էջի մէջ կը բովանդակէ հետեւեալ կարեւոր խորագիրները. –

Ա. – Տեսական Աստուածաբանութեան Համառօտ Դասընթացք: Ներածութիւն Աստուածաբանութեան: Աստուածաբանութեան Ընդհանուր Սահմանը:

Բ. – Աստուած եւ իր Տիեզերքը:

Գ. – Աստուծոյ Հաւատքին Վերացական Տարրերը՝ Աստուած Բարձրեալ:

Դ. – Մարդաբանութիւն:

Ե. – Քրիստոսի Անձին Վարդապետութիւնը կամ Մարդեղութեան Խորհուրդը:

Զ. – Մեղքի Վարդապետութիւնը:

Է. – Քրիստոսի Գործը՝ Փրկագործութեան Խորհուրդը կամ Վարդապետութիւնը:

Ը. – Արդարացում:

Թ. – Եկեղեցականութիւն:

Ժ. – Անձնանուններ եւ Տեղանուններ (էջ 367 – 374):

Որքան ուրախալի էր որ սոյն հրատարակութեամբ Դպրեվանքի եւ Երկրորդական դասարաններու ուսանողութեան եւ մեր ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն կը ներկայացուի Աստուածաբանութեան մասին այնքան ժողովրդական լեզուով եւ հասկնալի մատծումներով Աստուածաբանութեան դասագիրք մը, որ թէեւ տարիներ առաջ խմբագրուած է, սակայն չէ կորսնցուցած իր այժմէականութիւնը: Խնամեալ տպագրութիւնն ու թուղթի որակը աւելի գրաւիչ կը դարձնեն այս հատորը, բաղդատած այլ հրատարակութիւններու եւ գիրքերու, ինչպէս նաեւ կրօնական դասագիրքերու:

Մենք կը մաղթենք, որ Կիլիկիոյ Սուրբ Աթոռի երէց եւ կրտսեր Միաբանութիւնը միշտ եւ յարատեւ ջանասիրութեամբ եւ հետեւողական աշխատանքներով լոյս ընծայէ կրօնական, մատենագրական, պատմական եւ Ս. Գրոց ներածութեան նուիրուած հատորներ, որոնց այնքան ծարաւը ունի հայ հաւատացեալ ժողովուրդը:

Երախտագիտական պարտք մը եւս կը հատուցանենք Ս. Աթոռոյս Հայրապետին՝ Արամ Ա. Կաթողիկոսին, որ քաջալեր է Միաբան Հայրերուն եւ աշխարհական մտաւորականներուն ստեղծագործութիւններուն եւ անոնց լոյս ընծայման համար կարելի բոլոր միջոցները կը հայթայթէ, Ս. Աթոռիս մշակութային առաքելութեան ծանօթ դարձնելու համար մեր գրասէր ժողովուրդը՝ Սփիւռքի, Հայրենիքի եւ Ղարաբաղի մէջ:

ՎԱՐԴԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ
Անթիլիաս

ՃԱՏՐԱԿԻ ՆՈՐ ԱՐՔԱՆ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԿՐԱՄՆԻԿ

Սեւ ծովու ափին փոքրիկ քաղաք մըն է Թուափսէն. ճատրակը յատուկ կարեւորութիւն վայելող խաղ մը չէ եղած հոն, եւ Պիոներական տունը ճատրակի բաժին մը ունենալով հանդերձ պատանի Վլատիմիրին այս մարզի առաջին ուսուցիչը հայրը եղած է: Ի՞նչ բան մղած է շրջանին մէջ ծանօթ այդ քանդակագործը տղուն ճատրակ սորվեցնելու. ո՛վ գիտէ: Բայց կանուխէն յայտնի եղած է որ տեղին բան մը բռած է հայրը, քանի որ Վլատիմիր 11 տարեկանին քաղաքին պատանիներու ախոյեանը դարձած է:

Այդ շրջանին անոր հիացողներէն մէկը առանց իրեն տեղեկացնելու անոր խաղերէն մէկ քանիին նկարագրականը ղրկած է ծանօթ վարպետ Մ. Պոթվիննիկի որ երկարատեւ ընդմիջումէ մը ետք որոշած է վերաբանալ հռչակաւոր իր դպրոցը ուրկէ հասած են Ա. Կարբովի, Կ. Գասպարովի նման հեղինակութիւններ: Տեսնելով այդ խաղերը, Պոթվիննիկ կ՚որոշէ տղեկը Մոսկուա բերել տալ:

Հինգ տարի ետք, 1992–ին, Խորհրդային Միութեան փլուզումով նախկին հայրենակիցներ անդուլ հակառակորդներու կը վերածուին Մանիլայի ճատրակի ախոյեանութեան: Ռուսաստանի դոյները պաշտպանելու համար նոր ուժեր գտնել անհրաժեշտ կ՚ըլլայ: Այն ատեն Գասպարով Կրամնիկը կ՚առաջնորդէ ճատրակի դաշնակցութիւն: Հոն ընդունուելէն ետք չորքաշ կեանք մը կ՚ունենայ պատանին: Մոսկուայի մէջ կ՚ապրի ծնողքին ուշադրութենէն, հոգածութենէն հեռու: Սերտ յարաբերութիւն կը մշակէ իր դասարանին միւս խաղացողներուն հետ:

Ճատրակը, մանաւանդ իր տարած յաղթանակներով, մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ իրեն: 18 տարեկանին մեծ վարպետի տիտղոսին կ՚արժանանայ: Մեծերէն ոչ մէկը իր կուռքը կը նկատէ: Խաղալով հանդերձ Գասպարովի կողքին, կը շարունակէ Կարբովի դիրքին ազդեցութիւնը կրել: Այսուհանդերձ, կը զարգացնէ խաղի իւրայատուկ իր ոճը:

Երեք անգամ ողիմպիական ոսկի մետալը կը շահեցնէ Ռուսաստանի: Զօրքորդին կը մերժէ խաղալ, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ. «Ճատրակը իմ արհեստս է: Կարելի չէ արհեստավարժ մը մասնակցութեան հրաւիրել, ըսելով անոր թէ վճարում պիտի ստանայ միայն եթէ առաջին հանդիսանայ»: Սակայն, 1998-ին, երբ ռուսական խումբը Քալմուքիոյ մայրաքաղաքին մէջ յաջորդ օրուան վճռորոշ հանդիպումին կը պատրաստուի, ան հետամայնով Մոսկուայէն ամէն մէկ խաղացողի կը բացատրէ իր հակառակորդին դէմ կիրարկելիք լաւագոյն մարտավարութիւնը:

Այսօր, Կրամնիկ 25 տարեկանին մեծագոյն անունն է ճատրակի աշխարհին: Յաղթած է Գասպարովին: Սակայն, այս վերջինին մասին չատեր իրենց լաւատեսութիւնը կորսնցուցած չեն: Կը հաւատան որ թէեւ դժուարութեամբ, բայց անպայման ան պիտի յաջողի ետին ձգել կրած պարտութիւնը ու վերադառնալ յաջողութեան ճամբան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 80–ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Փասատինայի «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 15–ին, տեղի ունեցած է Հաճնոյ հերոսամարտի 80–ամեակի տօնախմբութիւնը: Բացումը կատարած է Յակոբ Կակոսեան: Խօսք առած են Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան ատենապետ Մարտիրոս Իսկէնտէրեան եւ Հրաչ Գրաճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

«ՄԷԿ ԱԶԳ – ՄԷԿ ՄՇԱԿՈՅԹ» ՓԱՌԱՏՕՆ

Լոս – Անճըլըսի «Ճոն Անսըն Ֆորտ» հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 8–ին, տեղի ունեցած է փառատօն մը՝ «Մէկ ազգ – մէկ մշակոյթ» խորագրով: Այս առթիւ Հայաստանէն եկած են մշակոյթի նախարարութեան ափիւռքի վարչութեան պետ՝ Սպարտակ Ղարաբաղցեան եւ Հայաստանի Պարարուեստի Միութեան նախագահ Կարէն Գէորգեան: Փառատօնին մասնակցած են Լոս – Անճըլըսի հայկական 14 պարախումբեր եւ երգիչ Ռազմիկ Մանսուրեան: Գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են Հայաստանի ապաց հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, Սպարտակ Ղարաբաղցեան եւ Կարէն Գէորգեան:

ԶՈՐՔ – ՄԱՐԶՊԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆԻ 10–ԱՄԵԱԿԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 14–ին, նշուած է Զօրք – Մարզպանի Հայրենասիրական Միութեան 10–ամեակը: Բացումը կատարած է վարչութեան ատենապետ Նուպար Յակոբեան: Հանդիսութիւնը վարած է Սարգիս Մաճառեան: Դրուատանքի խօսք արտասանած է Յակոբ Յովհաննէսեան: Եղած են նուէրներ, ի նպաստ միութեան բարեսիրական ծրագիրներուն:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ա.

Այժմ, օրէ օր, կը յուսային որ Սիմոնն ալ արձակուէր, երբ ահա Տրդատի խոստովանութեամբ այդ յոյսը կը փճանար...:

– Տիրա՛ն, հարցուց Նարդիկ խօսքը ընկերին ուղղելով ու ջանալով զսպել իր յուզումը, ի՞նչպէս էր Սիմոնը... նիհարցա՞ծ էր... մասնաւոր բան մը ըսա՞ւ ինծի համար կամ ունէ՞ք յանձնարարութիւն մը ըրա՞ւ:

– Ոչ, բան մը չըսաւ, զալով առողջութեանը, այդ մասին անհոգ եղիր, պատասխանեց Տիրան, հաւատա՛ որ բանտ մնալէն ի վեր աւելի վրայ եկած է ու ամբողջ կորովը պահած...:

– Թագաւորին հացը ուտողը միթէ կը նիհարնա՞յ, ըսաւ Արամ... Թողո՛նք հիմա Սիմոնը, անիկա Նորին Վեհափառութեան բարձր հովանաւորութեանը ներքեւ կը գտնուի... մենք մեր գլխուն ճարը նայինք: Քանի որ Տրդատ ամէն գիտցածները ըսեր է, ուրեմն այս ժամուս ոստիկանութիւնը մեր ամէնուն անունները եւ հասցէները գիտէ ու գուցէ արդէն իսկ, մեզ ձերբակալելու համար միջոցներ ձեռք առած է...: Բարեբախտաբար Տրդատ չէր գիտեր այս տունը, քանի որ իր ձերբակալութենէն ետքը մեր ընկերը Սմբատ այստեղ սենեակ բռնեց, բայց որչափ ալ ապահով ըլլայ այս տեղը, վերջապէս ուժ հոգի չենք կրնար բանտարկուած մնալ հոս... պէտք է մէկիկ մէկիկ հեռանանք եւ ապահով տեղեր ճարենք: Միեւնոյն ատեն պէտք է իմանանք թէ ոստիկանութիւնը ի՞նչ միջոցներ ձեռք առած է մեզի դէմ... այնպէս չէ՞, Սմբատ:

Ա՛յն, որուն կ՚ուղղուէր այս հարցումը՝ սենեակին վարձակալն էր, չատ թուխ երիտասարդ մը, որ լուին նստած էր պալքոնը եւ փողոցը կը դիտէր մտատանջ դէմքով մը:

– Այո՛, պատասխանեց, չատ չիտակ է ըսածդ:

– Կարծեմ լաւ կ՚ըլլայ որ, շարունակեց Արամ, մեր մէջէն մէկը դուրս ելլէ եւ պզտիկ քննութիւն մը կատարէ անցած – դարձածին վրայ եւ մեզի տեղեկութիւն բերէ որպէսզի անոր համեմատ գործենք:

– Ես կ՚երթամ, գոչեց տասնըեօթը տարեկան պատանի մը զոր իր ընկերները Խեւուկ կ՚անուանէին իր գուարթ ու կատակող բնաւորութեան եւ ատեն ատեն երեւակայած յեղափոխական տարօրինակ ծրագիրներուն համար:

– Կամ ե՛ս, մէջ մտաւ Սմբատ, ոտքի ելլելով:

– Եւ կամ երկուքդ ալ, աւելցուց Արամ, այն պայմանով սակայն որ միասին չերթաք եւ տարբեր միջոցներով քաղէք ձեր տեղեկութիւնները, հայտէ նայինք, յաջողութիւն եւ շուտով ու ժամէ մը ձեզի կը սպասենք... նայեցէ՛ք որ չձերբակալուիք, եթէ մինչեւ մէկուկէս ժամ չվերադառնաք, ըսել է որ բռնուած էք, եւ մենք ալ անոր համեմատ պիտի վարուինք:

Խեւուկն ու Սմբատ պատրաստուեցան մեկնելու: Սմբատ իր անկողնի բարձերուն տակէն առաւ րէվօլվէրը եւ գրպանը դրաւ, մինչ Խեւուկ իր գրպանը կը նայէր ապահով ըլլալու համար որ հրացէնը իր տե՞ղն է:

Նոյն միջոցին Արամ պալքօնը ուղղուեցաւ դիտելու համար փողոցը:

Նարդիկ եւ Զարուհի գերմարդկային ճիգեր կ՚ընէին ծածկելու համար իրենց յուզումը: Տիրանի զուժարեր զալուստէն ի վեր սարսափի մատնուած էին եւ խեղճերը կը մտածէին թէ ի՞նչպէ՛ս պիտի կըրնային վերադառնալ իրենց տեղը, մանաւանդ որ հիմակ իրենք ալ վտանգուած էին Տրդատի թուլբերանութեան պատճառաւ: Զարուհի կը մտածէր թէ գուցէ նոյն բոպէին ոստիկանութիւնը գացած էր իրենց տունը խուզարկելու եւ կը խորհէր իր ծերունի մօրը վրայ որ առանձին կը գտնուէր տանը մէջ:

– Արդեօք մեր տունն ալ գացա՞ծ են... խեղճ մայրս վախէն կը մեռնի, կ՚ըսէր ցած ձայնով Նարդիկի որ կը ջանար սիրտ տալ իր ընկերուհոյն՝ ըսելով որ նոյնիսկ եթէ խուզարկութիւն կատարէին, ապահովաբար բան մը չէին ըներ պառաւ կնոջ մը որ բանէ մը տեղեկութիւն չունէր:

– Մնաք բարով, կ՚երթանք կոր, գոչեց Խեւուկ դուռը բանալով. սպասեցէ՛ք, ժամէ մը անպատճառ կուգանք:

Բայց տակաւին սենեակէն դուրս ելած չէին երբ Արամ յուսահատ չեչտով մը գոչեց.

– Ուշ մնացինք...

– Ինչո՞ւ...

– Տունը արդէն պաշարուած է...:

Բ.

Սմբատի բնակած տունը կը գտնուէր Բերա, Անգլիոյ դեսպանատան ետեւի կողմի կողմնակի փողոցներէն մէկուն մէջ: Վարձակալը Գաթինա անուն յոյն կին մըն էր որ ամուսնացած էր Կարապետ անուն գաւառացիի մը հետ: Կարապետ, օգտուելով իր կնոջ յունահպատակ ըլլալէն, ինքզինքը ապահով կը զգար ոստիկանական նայուածքներէ եւ այս ապահովութիւնը սիրտ կուտար իրեն՝ կրցած ծառայութիւնները ընելու յեղափոխականներուն որոնց հետ յարաբերութեան մէջ էր, առանց պաշտօնապէս մասնակցած ըլլալու որեւէ կուսակցութեան:

Սմբատ, անշուշտ Կարապետի այդ կայութենէն քաջալերուած՝ եկեր անոր տան մէջ սենեակ վարձեր էր եւ իր ընկերներն ալ յունահպատակ վարձակալի մը տանը մէջ գտնուած ըլլալու սրտապնդումովն էր որ վերջին օրերս հոն կուգային հաւաքուիլ:

(Տար. 4)

(Շար. Ա. էջէն)

մը տասը հողի ջարդած է Նոյեմբեր 20–էն 21–ի գիշերը:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ «Կուրսկ» սուզանաւին աղէտալի արկածին շուրջ բանավէճը վերարծարծուած է: «Վերսիա» շաբաթաթերթին հրատարակած վերջին տեղեկութիւններուն համաձայն, «օգնութեան» (էՍ – Օ – էՍ) կոչը օտար սուզանաւ մը կատարած կ'ըլլայ: Այդ սուզանաւը ամերիկեան եղած կ'ըլլայ ըստ շաբաթաթերթին, որ նկարներ ալ հրատարակած է, ինչ որ քննութեան մը պատճառ եղած է ապահովութեան սպասարկութեանց կողմէ: Կը հաստատուի որ ամերիկեան սուզանաւ մը խարիսխ նետած է Նորվեկիա Օգոստոս 18–էն 26, բայց ոչ մէկ վրանաս կը կրէր: Այլ խօսքով, բախում չէ պատահած «Կուրսկ»ի հետ, մինչ Ռուսերը կը պնդեն որ օտար սուզանաւի մը բախումի հետեւանքով էր արկածը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, պետական պաշտօնեաններուն աշխատավարձքին յաւելման հարցը նոր դժգոհութիւններ ստեղծած է: Արդարեւ, համապատասխան նախարարը՝ Միշէլ Սափէն միայն 0,5% կ'առաջարկէ, ինչ որ անբաւարար կը նկատուի: Օրինակ կը տրուին մարդերու աշխատաւորներ, որոնք իրենց աշխատանքին եւ ձեռնհասութեան համապատասխան վարձատրութիւն չեն ստանար: Գրականութեան դասախօս մը, տարիներ ետք, 14.000 Ֆր. կը շահի ամիսը, հիւանդապահուհի մը որ 3 տարի ալ ուսում ըրած է, 12 տարի ետք, 11 հազար Ֆր. կը ստանայ ամիսը:

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻ

եւ

ԱՑԲ – էՖ – էՄ-ի

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ԶՐՈՅՑ

Կը խօսի՝

Հայրենի գիտնական

ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ
ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ԱՊԱԳԱՆ

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 27–ին
ժամը 20.30-ին, Հայ Մշակոյթի Տուն

17, rue Bleue — Paris 9e
Métro : Cadet

— Մուտքը ազատ է —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN

A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :
— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur **la région parisienne** aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignements sur **la région Centre-France** :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année

OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS
☎ **01. 43. 26. 88. 65**

ԼՐԱՏՈՒ

ETUDES*

Պարբերականին Նոյեմբերի թիւին մէջ լոյս տեսած է Անահիտ Տէր–Մինասեանի յօդուածը՝

«L'Eglise arménienne de l'an 2000»

* ETUDES, 14, rue d'Assas, 75006 Paris; Le n° 60 F.
☎ 01.44.39.48.48

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Տարեկան Վիճակախաղ (LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար – Օտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի տարեկան վիճակախաղը՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26,
ժամը 15–ին, Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille
Հաճելի մթնոլորտ, պեղեցիկ նուէրներ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՅՍԻ ՑԱՒԵՐ»

հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» –
Գր. ՊԸԼՏԵԱՆ
Ընթերցում՝ Ժ. Զօլաքեան

Կիրակի, Նոյ. 26, ժամը 16.30–ին

Հ.Բ.Ը.Մ. Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :
● **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"

Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

A l'occasion du 1700ème anniversaire
de l'adoption officielle du christianisme en Arménie

Divine Liturgie en rite arménien

Présidée par Sa Sainteté JEAN-PAUL II
et célébrée par Sa Béatitude NERSES BEDROS XIX
et tous les évêques de l'Eglise Arménienne Catholique

le dimanche 18 février

en l'Archibasilique Saint-Pierre de Rome.

VOYAGE ORGANISÉ A ROME

à cette occasion, du jeudi 15 au lundi 19 février

Le nombre de places étant limité, les personnes intéressées sont priées de prendre contact avec l'Eparchie en téléphonant au **No 01 40 51 11 90.**
Les inscriptions seront closes le **15 décembre.**

Imprimé sur les Presses du Journal **«HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

1700ème ANNIVERSAIRE
COMITE D'ORGANISATION
POUR LE PELERINAGE «ARMENIE 2001»
DE LA JEUNESSE ARMENIENNE
DE L'EUROPE

Communiqué

Nous informons les Prêtres, les Conseils Paroissiaux et les différentes Associations Communautaires Arméniennes des pays d'Europe, que le Bureau pour la célébration du 1700ème Anniversaire a créé une Commission Centrale pour l'Europe chargée de l'organisation des festivités :

Pèlerinage de la Jeunesse «ARMENIE 2001»
Khor Virap — Etchmiadzine — Erévan du 10 au 20 Juillet 2001

C'est en tenant compte de l'importance de ces festivités, symbolisant le «Baptême» et la «Confirmation» de l'identité spirituelle et nationale des jeunes Arméniens de la Diaspora, que vous seront prochainement communiqués les informations nécessaires à la meilleure organisation de nos travaux collectifs dans les communautés arméniennes des pays d'Europe.

Pour tous renseignements s'adresser à :

Commission Centrale
du 1700ème Anniversaire
Cathédrale Apostolique Arménienne
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
Tél. : 33 — 01.43.59.67.03
Fax : 33 — 01.42.56.46.08

Le Président
Rév. Père Zadig AVEDIKIAN

Le Secrétaire-Adjoint	Le Secrétaire
Père Avédis BALEKIAN	**Père Haroutioune TACHDJIAN**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir
LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES
Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.
le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir)

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,
Ambiance arménienne assurée !!!

Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24
VENDREDI
24 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.043 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.043

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Կարեւոր պատուիրակութեամբ մը Աթէնք հասնելէ ետք նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 21-ին հանդիպում ունեցած է յոյն իր պաշտօնակիցին Սթեֆանոփուլոսի հետ. Նախ հանդիպումին մասնակցած է ամբողջ պատուիրակութիւնը, ապա երկու նախագահները գլուխ-գլխի տեսակցած են: Նիւթ եղած են երկու երկիրներուն աւանդական կապերը, ներկայի բազմաթիւ մարզերու գործակցութիւնը: Յունաստանի նախագահը շեշտած է թէ այդ գործակցութիւնը ոչ մէկ այլ կողմի ուղղուած է: Ռ. Քոչարեան փաստ յայտնած է աւելի ընդլայնելու գործակցութիւնը, ծանրանալով Հայաստանի անցքի շրջանին համար Յունաստանի աջակցութեան կարեւորութեան վրայ: Ռ. Քոչարեան ապա հանդիպում մը ունեցած է Յունաստանի Խորհրդարանի նախագահ Ա. Քաքլամանիսի հետ որ հարկաւոր նկատած է երկու երկիրներու Խորհրդարաններուն յարաբերութիւնները սերտացնել:

Երկու երկիրներու Արտաքին գործերու նախարարներուն հանդիպումին ալ քննարկուած են Կիպրոսի, Արցախի, եւրոպական զանազան կառոյցներու Հայաստանի անդամակցութեան նիւթերը: Նոյն իրիկունը նախագահ Սթեֆանոփուլոս ընթրիք մը տուած է ի պատիւ Հայաստանի նախագահին. Ներկայ գտնուած են յունահայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներն ալ:

Յաջորդ օրը, Հայաստանի նախագահը հանդիպում ունեցած է վարչապետ Սիմիթիսի հետ որ փափաք յայտնած է տնտեսական, հաղորդակցութեան եւ զինամթերքի մարզերուն մէջ առաւել գործակցութեան: Նաեւ, ան տրամադիր գտնուած է որ Յունաստան աւելի կարեւոր ներկայութիւն ունենայ Հայաստանի մէջ, յատկապէս ներդրումներով: Նոյն օրը Ռ. Քոչարեան տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Աթէնքի Եպիսկոպոսին ու քաղաքապետին հետ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 22 / 23)

ԼՂՀ

Կ. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱԾ

Նոյեմբեր 22-ին Ստեփանակերտի մէջ սկսած է նախկին քաղաքապետ Կարէն Բաբայեանի դատը. ան կը մեղադրուի հարկերէ խուսափելու, պաշտօնական դիրքը չարաշահելու, ապօրինի զէնք պահելու յանցանքով: Պաշտպան փաստաբան Անահիտ Եսայեան ներքին գործերու 16 աշխատակիցները վկայութեան կանչել պահանջած է. նաեւ առաջարկած որ արգելափակումը փոխարինուի տուգանքով, սակայն մերժուած է:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԹԵՐԹԸ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԷՆ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՆԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Վրացի երեսփոխան Մելիք Ռայիսեան հարցազրոյցի մը ընթացքին ըսած է թէ ռուսական խարիսխին ռազմամթերքը Ախալքալաքէն դուրս բերել կրնայ կարեւոր չափով բարդացնել շրջանին իրավիճակը: Նախ՝ մօտ երկու հազար տեղացի անգործ կը մնայ, ապա՝ պարզ չէ թէ ո՛վ

ՍԵՐԺ ՋԻՒՐԻՒՔ 2000-Ի MANAGER ԸՆՏՐՈՒԱԾ «NOUVEL ECONOMISTE»-Ի ԿՈՂՄԷ

Նուվէլ էքոնոմիսթ իր վերջին թիւին (Նոյ. 23 – Դեկտ. 7) կողքը նուիրած է Սերժ Ջիւրիւքի, զոր ընտրած է 2000 թուականի Մէնէճըրը: Նկարին տակ գրուած է՝ «Le conquérant du nouveau monde»: Պարբերականին 25-րդ ընտրութիւնն է եւ խմբագրականն ալ նուիրուած է Ջիւրիւքի, որու վերջաւորութեան Վալէրի Լըքասպըր կ'ըսէ՝ «Եթէ 63 տարեկան չըլլար, Սերժ Ջիւրիւք կրնար ներկայանալ որպէս հարազատ արտադրութիւնը նոր սերունդին»:

Հակիրճ պատմականի մը մէջ, պարբե-

(Շար.ը Դ. էջ)

կը փոխարինէ ռուս զինուորները: Այս պարագաները նկատի առնելով, Ախալքալաքցիները դէմ կ'արտայայտուին ռուսական խարիսխին փոխադրութեան:

Նոյն հարցին մասին խօսելով Ապահովութեան ու զինուորական ու քաղաքացիական բնակչութեան յարաբերութիւններու կեդրոնի տնօրէն Դ. Դարչիաշվիլի ըսած է թէ տնտեսական խնդիրներու եւ Ջաւախքի ընդհանուր անկայուն կացութեան պատճառով կրնայ ռուսական խարիսխին տեղափոխութիւնը յետաձգուիլ մինչեւ 2003 – 2004:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ 300-ԱՄԵԱԿԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

Գիտութիւններու ակադեմիային մէջ Նոյեմբեր 22-ին բացուած է «Մխիթարեանները, դերը հայ հոգեւոր – մշակութային վերածնունդի գործին մէջ» գիտաժողովը, ներկայութեամբ՝ պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու, Պապին ներկայացուցիչին, միաբանութեան վարդապետներու, արտերկրէն հիւրերու: Հայրապետական իր խօսքով Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը մասնաւորաբար նշած է միաբանութեան հիմնադիր Մխիթար Սեբաստացի արբահօր մեծ աւանդին արժէքը եւ 300 տարուան ընթացքին տարուած գործունէութիւնը: Նախագահ Ռ. Քոչարեանի ողջոյնի ուղերձը կարդացած է Ռ. Դաւոյեան: Յետոյ զեկուցումներով հանդէս եկած են Վարդան Եպիսկոպոս Աշքարեան «Մխիթարեանները իբրեւ մշակոյթի ջահակիրներ» եւ Հ. Յարութիւն Պզտիկեան «Մխիթարեաններու 300-ամեայ հոգեւմացական վաստակը» նիւթերով:

ՁԲՕՍԱՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ ՊԱՆԴՈԿԻ ԱՊՕՐԻՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի քաղաքապետարանին Նոյեմբեր 9-ի որոշումով, «Յաղթանակ» զբօսապարտէզին մէջ 3200 քառակուսի մեթր տարածք յատկացուած է պանդոկի մը շինարարութեան համար: Նոյեմբեր 11-ին սկսած են աշխատանքները եւ Երեւանի գլխաւոր ճարտարապետին թոյլտուութեամբ կտրուած են 40-ամեայ բարտիներ, սօսիներ: Նոյեմբեր 22-ին լրագրողներու տան մամուլի սրահին կարգ մը կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ անդրադարձած են հարցին: Դատախազութեան ներկայացուցիչ Գ. Դանիէլեան յայտարարած է որ կառուցուելիք «Կոլտըն փալըս» պանդոկը ոչ մէկ տեղ արձանագրուած է եւ յայտնի չէ թէ ո՛վքեր են կառուցողները: Աւելցուցած է թէ շինարարներուն հրահանգուած է աշխատանքը չչարունակել:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ-ԱՐԵՒԵԼՔԻ մէջ, մթնոլորտը աւելի քան լարուած էր Նոյեմբեր 22-ին: Ատաւօտեան, չորս Պաղեստինցիներ մեռած են Գազա, Իսրայէլեան թակարդ մը իյնալով: Նոյն իրիկունը, Պաղեստինցիք փոխադարձութեան կը ձեռնարկէին եւ Թել-Ավիվի հիւսիսը՝ Հատերայի մէջ թակարդ-կառքի մը պայթումէն երկու մեռեալ կար եւ մօտ 30 վիրաւոր, որոնց երեքը ծանր վիճակի մէջ էին: Այս ոճրափորձը, զոր Իսրայէլ իսլամական ծիհատին կը վերագրէ, մեծ խռարանցում ստեղծած է Իսրայէլի մէջ: Տասնեակ հազարաւոր Իսրայէլացիներ, կրօնաւորներ մանաւանդ, փողոց իջած են եւ պահանջած Պարաքի հրաժարումը: Իսրայէլացիներու արարքը ուղղակի «սպանութիւն» որակուած է Պաղեստինցիներու կողմէ, քանի Իսրայէլացիները ուղղակի ծուղակ մը պատրաստած էին Գազայի զօտիին հարաւի ճամբուն վրայ եւ հեռուէն պայթեցնել տուած էին զոհերուն մէկուն ձեռքին շալակած կապոցը պատրաստւած էր զեկոյցով մը: Ամէն պարագայի մէջ, Պարաքի վիճակը շատ խախուտ է: Արդէն մեծամասնութիւն չունի Խոր-հրդարանին մէջ, բայց, նաեւ ժողովուրդը իրեն դէմ է: Իսրայէլացիները կ'ուզեն որ բանակը, մի անգամ ընդմիշտ, Պաղեստինցիներուն հաշիւը մաքրէ: Եբրայական ծագում ունեցող լրագրող մը, Ա. Շարոն, աջի պաշտպանը կը բացագանչէր. – «Արաֆաթ գործընկեր մը չէ, անողոք թշնամի մըն է»:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՈՒ ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ երկիրներու միջեւ ներդրումներու մեծագոյն գայթակղութիւններէն կը նկատուի չեխ նախաձեռնարկ Վ. Քոժէնի կողմէ Ազրպէյճանի ղեկավարներուն տրուած աւելի քան 80 միլիոն տոլարի կաշառքը: Ինչպէս յայտնած է ենթական ԱՄՆ-ու պատկան իշխանութիւններուն, այդ գումարը պատկանած է ամերիկեան ներդրումներու տէրերուն եւ նպատակ ունեցած է յաջողցնելու ազրպէյճանական քարիւղէն շահաբաժին տիրանալու փորձը:

ՍՊԱՆԻԱՆ խորապէս ցնցուած էր Նոյ. 22-ին, նախկին նախարար՝ Էռնէսթօ Լուչի սպանութենէն ետք: Խուան Գարլոս թագաւորը ջնջած էր այն բոլոր հանդիսութիւնները, որոնք տեղի պիտի ունենային նոյն իրիկունը իր գահակալութեան 25-ամեակին առթիւ: Զոհը, 63 տարեկան, տնտեսութեան պատմութեան դասախօս էր Պարչելոնայի համալսարանը եւ ծանօթ էր որպէս չափաւոր, երկխօսութեան անձ մը: Վերջին տարիներուն, յայտնօրէն մասնակցած էր Պասքերու վերաբերող վիճարկումներու, կողմնակից էր Փէ – Էն – Վէ-ի (Ապակեդրոնական չափա-

ՉԷՉԷՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԵՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

Ռուսական «Մեթրիմաք» լրատու գործակալութեան Նոյեմբեր 22-ի տեղեկատուութեան համաձայն, չէչէնական երեք բանակավայրեր զետեղուած են Ղարաբաղի ազրպէյճանական հակակշռին ենթակայ Շահումեանի ու Արծուաշէնի շրջաններուն մէջ: Այս մասին խօսած է նաեւ քաղաքական ծանօթ դէմք Իգոր Մուրադեան, պահանջելով որ Մոսկուա Հայաստանի ռումբերը տրամադրէ, ի հարկին գործածուելու համար չէչէն մարտիկներու դէմ:

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՀԱԿԱՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԱՆՑՆԵԼՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը որպէս հակադդեցութիւն Հայերու ցեղասպանութիւնը ընդունիլ տալու հայկական ջանքերուն, երեք մասով գործունէութեան ծրագիր մը պատրաստած է որ պիտի յղուի կառավարութեան վաւերացումին: Որպէս առաջին նպատակ, որոշուած է ցեղասպանութեան պնդումները միջազգային օրակարգերէ հանելու աշխատանք տանիլ. պիտի առաջարկուին նիւթը պատմաբաններու ձգելու, այդ մասին պնդումները միջազգային ընդարձակ ժողովի մը, նաեւ հայ եւ թուրք պատմաբաններու քննարկումին ենթարկելու այլընտրանքները:

Ծրագիրով կը նախատեսուի բարելաւել Թրքահայ համայնքին պայմանները, քանի որ այդ տարրը ցեղասպանութեան պնդումներուն դէմ մեծագոյն նեցուկը կուտայ Անգարայի: Խօսքը գլխաւորաբար կը վերաբերի Պոլսոյ պատրիարքարանին կողմէ կատարուած դիմումներուն ընդառաջելու:

Որպէս վերջին կէտ, նպատակ կը դրուի Երեւանի հետ յարաբերութիւններու բնականոնացումը. Այդ ուղղութեամբ ջանք պիտի տարուի Ռ. Քոչարեանի ղեկավարութենէն աւելի, Հայաստանի ժողովուրդը սիրաշահելու: Այդ շրջանին մէջ կը նախատեսուի Հայաստանցիներու կիրարկուած մուտքի արտօնագիրը ջնջել, սահմանային անցքը բանալ, եւ այլն:

ւոր կուսակցութիւն) համարկումին «Միացեալ ժողովրդավար ճակատ»ի մը մէջ եւ ԷԹԱ-ի հետ բանակցութեան:

Ճ. ՊՈՒՇ ԱՄՆ-ու դաշնակցային Գերագոյն Ատեանին դիմեց Ֆլորիտայի ատեանին որոշումին դէմ բողոքելով: Այդ որոշումը –մինչեւ Նոյ. 26 շարունակել եւ փակել ձեռքով հաշուարկումը– հակասահմանադրական կը նկատէ: Միւս կողմէ, Մայամի-Տէյտի ընտրաշրջանին մէջ, որոշուած է դադրեցնել ձեռքով հաշուարկումը, ինչ որ աղէտալի բնոյթ ունի Ալ Կորի համար: Ընտրական յանձնախումբը բացատրած է որ «գործնապէս անկարելի» է իրեն համար մինչեւ կիրակի վերջացնել 654 հազար քուէի ձեռքով հաշուարկումը: Դեմոկրատները վերաքննութեան դիմած են այս որոշումին դէմ: Պուշի ցանկին փոխ-նախագահութեան թեկնածուն ալ՝ Տիք Շէնի սրտի տագնապով հիւանդանոց փոխադրուած է եւ գործողութեան ենթարկուած, բայց շուտով հիւանդանոցէն պիտի ելլէ:

ՓԵՐՈՒԻ նախագահին՝ Ֆուժիմորիի պաշտօնազրկումէն ետք, փոխանցման շրջանի նախագահ վարչապետ նշանակած է ՄԱԿ-ի նախկին ընդհ. քարտուղարը՝ Խաւիէր Փերէս տէ Քուէյարը: Առաջին անգամն է Փերուի մէջ, որ նախագահ մը կը պաշտօնազրկուի «բարոյական մնայուն անկարողութեան» համար:

ԷՆՐԻՔՕ ՄԱՍԻԱՍ վճռած է Ռուայէ Էրթալ հակառակ իրեն դէմ ելած անաթեմային «Պաղեստինեան դատի պաշտպանութեան հաւաքական»ին կողմէ: Ինք կ'ըսէ «Ֆրանսացի քաղաքացի մըն եմ եւ գիս կ'ամբաստանեն որպէս հրեայ եւ ատարերէն երգող: Բայց Ալժերիոյ մէջ, արաբերէնը մեր հասարակաց լեզուն էր եւ ես ինքզինքս արաբ – իսրայէլեան մերձեցման դեսպանը կը նկատեմ»:

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ՆՈԹԵՐ

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐ ԵՒ ԻՐ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՀԱՅԵՐԸ

ԳԷՈՐԳ ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

Հոկտեմբեր ամսուան երկրորդ շաբաթը արձակուրդով մեկնեցայ Ծայրագոյն Արեւելքի Սինկափուր քաղաքը: Նպատակ չունէի բնաւ ճամբորդական տպաւորութիւններս թուղթին յանձնելու, սակայն երբ իրազեկ դարձայ հայութեան անունը բարձր պահող կարգ մը իրողութեանց՝ ուզեցի բաժնել ինծի հպարտանալու առիթ ընծայող այդ տեղեկութիւնները, «Նոր Օրի» հաւատարիմ ընթերցողներուս հետ:

Սինկափուրի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին կառուցուած է 1835 թուականին: Այն ժամանակ միայն 12 Հայեր կ'ապրէին Սինկափուրի մէջ, իսկ այժմ՝ մօտաւորապէս 100: Սակաւաթիւ այդ հայ գաղութը սակայն ունեցած է կարեւոր ներդրում՝ նորաստեղծ Սինկափուրի պատմութեան մէջ, մեծապէս նպաստելով անոր զարգացման եւ բարգաւաճման: Այդ մանրամասնութեանց չանցած՝ կ'ուզեմ հակիրճ կերպով ներկայացնել ձեզի Սինկափուրի պատմութիւնը, բնակչութեան տոկոսային բաղադրութիւնն ու կարգ մը աշխարհագրական անհրաժեշտ տեղեկութիւններ:

Ուրեմն Սինկափուրը, որ կը նշանակէ առիւծի քաղաք, հիմնուած է 1819-ին, բրիտանացի Սըր Սթէմֆըրտ Ռէֆըլզի կողմէ: Սինկափուր ի սկզբանէ մաս կը կազմէր Մալէզիոյ: Յետագային ան դարձաւ բրիտանական գաղութ, գրաւեցաւ Ճափոնի կողմէ՝ Երկրորդ Համաշխարհային Պատերազմի ընթացքին (1942 1945) եւ վերջապէս անկախութիւն ստացաւ 1965 թուականին որպէս քաղաքապետութիւն: Այժմ՝ Սինկափուր կը կառավարուի ռամկավարական սկզբունքներով: Այսինքն՝ ժողովուրդին կողմէ ընտրուած խորհրդարանը կ'ընտրէ երկրին նախագահը, յար եւ նման Լիբանանի:

Սինկափուրի տարածութիւնն է 646 քառակուսի քիլոմեթր եւ անոր բնակչութիւնը՝ 3·163·500: Ըստ 1988-ի պաշտօնական վիճակագրութեանց, բնակչութիւնը կը բաղկանայ երեք կարեւոր ազգութիւններէ, հետեւեալ տոկոսային համեմատութեամբ. 77 առ հարիւրը Չինացի, 14 առ հարիւրը Մալէզիացի, 7·6 առ հարիւրը Հնդիկ եւ մնացեալ 1·4 առ հարիւրը այլ ազգի: Սա ալ յիշեցնենք, որ կրօնքով՝ Չինացիները պուտտայական են, Հնդիկները հինտու եւ Մալէզացիները իսլամ եւ առ այդ՝ այս վերջիններուն կիներն ու աղջիկները գլուխնին ծածկուած մաս կու գան հրապարակ, պահելով իրենց կրօնքին պարտադրած աւանդական սովորութիւնը:

Զարմանալիօրէն սակայն անոնք չատ համերաշխ կերպով կ'ապրին իրարու հետ ու հոն չես տեսներ ոչ մէկ աղքատ, մուրացկան եւ կամ անգործ մարդ: Իսկ զբօսաշրջիկներու նկատմամբ անոնք չատ մարդամօտ են եւ օգնելու պատրաստակամ՝ որեւէ հարցով:

Հիմա անցնինք հայութեան անունը պանծացնող մեր ազգակիցներու բերած կարեւոր ներդրումին՝ բարգաւաճմանը Սինկափուրին, որ յետագային պիտի դառնար առեւտուրի կարեւոր կեդրոն մը՝ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ: Ներկայիս՝ Սինկափուրի մաքրութեան, օրինապահութեան եւ մանաւանդ բծախնդրօրէն կազմակերպուած ըլլալու հռչակը տարածուած է աշխարհով մէկ: Տակաւին թարմ է մեր յիշողութեան մէջ ամերիկացի երիտասարդի մը բանտարկութեան դէպքը՝ որովհետեւ ան օրինազանց գտնուած էր եւ ամբաստանուած, զինք հարցաքննող պաշտօնեաներուն նկատմամբ:

Առաջին առթիւ պէտք է յիշել Սարգիս եղբայրներու (հաւանաբար Սարգիսեան) կարեւոր ներդրումը՝ Սինկափուրի զբօսաշրջիկութիւնը զարգացնելու նպատող: Արդարեւ, 1887, Դեկտեմբեր 1-ին՝ Մարթին (Մարտիրոս) Տիգրան, Ավիէթ (Աւետիս) եւ Արշակ եղբայրները հիմնած են հռչակաւոր Ռէֆըլզ պանդոկը, որ այժմ պարծանքն է Սինկափուր քաղաք – երկրին:

Սարգիսեաններու երեց եղբօր՝ Մարտիրոսի մահէն ետք՝ պանդոկի ղեկավարութիւնը կը ստանձնէ Տիգրան, ապա՝ Աւետիս եւ վերջապէս՝ Արշակ՝ որ կը վախճանի 1931 թուականին: Այժմ Ռէֆըլզ պանդոկը կը պատկանի պանդոկներու աշխարհահռչակ ցանցի մը՝ որուն մասնաճիւղերը տարբեր անուններու տակ կը գործեն Աւստրալիոյ, Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ: Հոս տեղին է յիշել որ այս բոլոր տեղեկութիւնները՝ իրենց համապատասխան նկարներով, զարդարած են պանդոկի թանգարանի պատերը, ուր կ'այցելեն ոչ միայն հոն իջեւանող յաճախորդները, այլեւ բովանդակ Սինկափուրի դպրոցական աշակերտներն ու մեծ թիւով օտար զբօսաշրջիկներ:

Ուրիշ չատ կարեւոր ներդրում մըն ալ կատարած է Ակնէս Ճօակիմ (հաւանաբար՝ Յովակիմեան) անունով Հայուհի մը: Ան գտած է ծաղիկ մը՝ խառնածին խոլորձ, որ 1893-ին դարձած է Սինկափուրի ազգային ծաղիկը եւ իր անունով կոչուած Օրիորդ Յովակիմ Ծաղիկ (Vanda Miss Joaquim):

Տակաւին Catchik Moses (հաւանաբար՝ Խաչիկ Մովսէսեան) ուրիշի մը հետ միասնաբար հիմնած է The Straits Times օրաթերթը: Ուրեմն՝ ճարտարարուեստի կողքին, գրականութեան մէջ ալ զարգացած են Սինկափուր ապրող մեր նախնիները:

Այս բոլոր դրական երեւոյթներու կողքին սակայն դժբախտաբար ականատես դարձայ նաեւ կարգ մը բացասական երեւոյթներու: Օրինակ՝ 2000 թուականի Օգոստոս ամսուան զբօսաշրջիկութեան գրասենեակին կողմէ հրատարակուած գրքոյկը կը տեղեկացնէ թէ Սինկափուրի Հայոց Եկեղեցին անուանուած է Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ՝ Հայ առաջին վանականին անունով: Այս պէտք է անյապաղ սրբագրուի եւ յիշուի որ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչը մեր առաջին կաթողիկոսն էր եւ ոչ թէ պարզ վանական մը:

Երկրորդ՝ եկեղեցիի խորանին հանդիպակաց պատին վրայ կան Գարեգին Ա. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսներու նկարները... Անկախ անկէ թէ ինչո՞ւ Արամ Ա.ի նկարը պէտք է զարդարէ էջմիածնական թեմին պատկանող այս եկեղեցիին պատը՝ Գարեգին Ա.ի նկարը պէտք է անմիջապէս փոխարինուի Գարեգին Բ.ի նկարով՝ քանի աւելի մէկ տարի կ'ընէ այս վերջինին ընտրութիւնն ու գահակալութիւնը, որպէս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս: Այս սխալները մեզի պատիւ չեն բերեր երբեք... Դժբախտաբար եկեղեցիի հոգատար մայրիկը՝ Տիկին Հելէն բացակայ էր այդ օր եւ ես չկարողացայ վերոյիշեալ սխալները մատնանշել իրեն եւ ոչ ալ կրցայ օգտաշատ տեղեկութիւններ քաղել արդի Սինկափուրի հայ գաղութին մասին:

Երրորդ՝ դարձեալ զբօսաշրջիկութեան գրասենեակին կողմէ հրատարակուած ուրիշ գրքոյկի մը մէջ կը յիշուի՝ ազգային կերակուրներու կողքին, մեր գիտցած արաբական «շաուրման» որպէս թրքական «տէօնէր քեպապ»: Առաւել՝ թրքական ճաշարանը հպարտութեամբ կը յիշէ իր Մարաշի պաղպաղակը, որպէս ազգային անզուգական զովացուցիչ: Եկուր ալ դիմացիր այս ոտնձգութեանց:

Ուրեմն՝ եթէ պատահի որ օրին մէկը Սինկափուր երթաք՝ պէտք է անպայման այցելէք երկու այս հայակերտ ձեռարուեստի կոթողները, որոնք բարեբախտաբար կը գտնուին քաղաքի կեդրոնական երկու յայտնի հրապարակներուն վրայ: Փառք ու պատիւ մեր հայազգի քաւակներուն, որոնք աւելի քան դար մը առաջ իրենց անձնական դրոշմը դրած են Հեռաւոր Արեւելքի այդ նորակերտ քաղաքին վրայ, որ պիտի դառնար այսօրուան քաղաքակրթուած աշխարհի առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի մեղուի փեթակը յիշեցնող կեդրոնը: Փառք ու պատիւ նաեւ Սինկափուրի կառավարութեան եւ այն բոլոր պատկան մարմիններուն, որոնք հպարտօրէն կ'անդրադառնան Հայու բերած կարեւոր նպաստին, անոնց արժանի տեղը յատկացնելով իրենց պատմութեան էջերուն մէջ:

«Նոր Օր»
Նոյեմբեր 18

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

ԽԻԳԻՆԷԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՊՈՍԹԸՆԻ ՄԷՋ

Արուեստագիտուհի մը, որուն անունը ծանօթ է առնուազն իր ապրած երկիրներուն մէջ: Նախկին Լիբանանահայ, ապա՝ Ֆրանսահայ, հուսկ՝ Գանատահայ այս քանդակագործուհին սարքած է ցուցահանդէսներ, անձնական թէ խմբական, իր ապրած երկիրներուն մէջ, որոնց կարգին պէտք է դասել նաեւ Կուատըլուբը, Կեդրոնական Ամերիկայի Քարիպեան Ծովու այդ կղզին, ինչպէս նաեւ այլ երկիրներու մէջ: Որպէս կազմաւորում՝ աւարտած է Պէյրութի Գեղարուեստից Կաճառը ու ապա՝ Փարիզի Ազգային Բարձրագոյն Գեղարուեստից դպրոցը: Այս տարողութեամբ իր առաջին ցուցահանդէսն է Պոսթընի մէջ, որուն բացումը տեղի ունեցաւ Ամերիկայի Հայկական Գրադարան եւ Թանգարանին մէջ, ի Ուաթըրթաուն, Նոյեմբեր 12-ին:

Տարբեր տարիներու գործերը իրարմէ կը զանազանուին իրենց ոճով եւ մատուցումով, ինչպէս նաեւ իր ապրած միջավայրին ազդեցութեամբ՝ որպէս նիւթերու ընտրութիւն: Բոլոր պարագաներուն մէջ ալ զգալի է արուեստագէտին զգայնութիւնը եւ նիւթին հետ իր սերտակցութիւնը, որքան ալ անոնց արդիւնքը միշտ հաւասար չըլլայ, կամ թէ՝ տարբեր ճաշակներու գոհացում տայ:

Թերեւս կարելի ըլլայ երկու կարգի դասել ներկայացուած գործերը. Հայկական կեանքէն ներշնչուած գործեր եւ այլ ստեղծագործութիւններ՝ որոնք աւելի մտապատկերներ եւ ապրումներ են: Բնականաբար այս երկու բաժանումները իրենց կարգին ենթակայ են արտայայտաձեւերու զանազանութեան: Մեկնաբանութեան տարբերութիւն մը կայ, օրինակ, «Թոնիրին շուրջ» գործին եւ «Ազատութեան Հրապարակը» գործերուն միջեւ:

Առաջինը կը ձգտի փոխանցել մթնոլորտը հայկական նահապետական ջերմ օճախի մը, որուն վեց անդամները կիսաբոլորակ մը կը կազմեն «թոնիր»ի մը շուրջ, մինչ երկրորդը այժմէական ներկայացում մըն է: Տարբերութիւնը կը չեշտուի անոնց մատուցման եղանակին մէջ: «Թոնիր»ը մեր մէջ արձագանգներ կ'արթնցնէ Հենրի Մուրի գործւոր տիպարին:

«Ազատութեան Հրապարակը» մեղ մասնաւորապէս կը տպաւորէ, հակառակ իր փոքր ծաւալին, որպէս զանգուածներու անզիմադրելի, ալիքաւոր եւ յառաջընթաց հուժկու շարժում մը: Զօրեղ գործ մըն է այս վերջինը, որ կը յառաջացնէ զգայն, մթնոլորտ եւ յուզում: Հայկական նիւթերէն պէտք է յիշատակել նաեւ «Սարդարապատ», նոյնանուն պարին բրգաձեւ եւ կոթողական պատկերացումով:

Ստեղծագործական երկրորդ կարգի գործերը կը մտահեւեռեն ընդհանրապէս շարժումը եւ վերասլաց ձգտումը, ինչպէս «Ալիքը» եւ «Մրրիկը», որ հողմնապտոյտ մըն է վեր դէպի վեր խոյացող, մինչ ուրիշ գեղեցիկ պրոնզ մը՝ «Կեանք եւ Յաւիտենականութիւն» խտացած իմաստաւորում մըն է – մարդկային կիսաբոլորակ օղակ մը՝ անոր կողքին վեր սլացող ձեւաւորումով մը – որ կ'արտայայտէ մարդ արարածին նիւթական եւ հոգեկան կողմերը:

Արուեստագիտուհիին էական յատկանիշն է այս կողմը. մարդկայինի փնտռտուքը եւ անոր պատկերացումը «Պատկերային» թէ «վերացական» ձեւաւորումներով, անոնց միջոցաւ հիմնապէս փոխանցելով իր զգացումը եւ զգայնութիւնը: Իր «կին»երը նաեւ, անոնք կոչուին «Կինը կատարին» վրայ թէ միջոցին մէջ արձակուած աղեղաձեւ մարմիններ, կը ծառայեն նոյն նպատակին մեզի փոխանցելով արուեստագիտուհիին զգացումը՝ կերպընկալ տարբեր ձեւաւորումներով:

Պէտք է նաեւ առանձինն յիշատակել Ֆրանսահայ երաժիշտ Կարպիս Ափրիկեանի չատ տպաւորիչ եւ խօսուն կիսանդրին:

Ցուցահանդէսին մաս կը կազմէր նաեւ տասը ջրանկարներ եւ քանդակներուն մանրանկարէն կազմուած «գոհարեղէններ»: Իր արտայայտիչ դիմանկարները յաջողած են ժուժկալ գիծերով ցոյց տալու ենթականերուն բնորոշ կողմը:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ԻՍԻԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՕԾՈՒՄԻ 25-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նոյեմբեր 12-ին Կիրակի օր, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցիի Անուանակոչութեան Ուխտի օրն էր. «Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի՝ երից ամաց ի տաճարն», եւ եկեղեցիի օծումի 25-րդ տարեդարձը (1975 Յունիս 15, – 2000 Յունիս):

Հայաստանեայց Առաքելական եւ Ս. Եկեղեցին մեր ազգային խոշորագոյն ստեղծագործութիւնն է, մեր հաւատաւոր նախնիներէն մեզի ժառանգ ձգուած Սրբութիւնը, գոյատեւումն ու տեւողութիւնը ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի հայութեան գոյատեւումի երաշխիքն է: Մեր տառապած ազգը դարեր շարունակ՝ ապրած, ստեղծագործած ու գոյութիւնը պահպանած է շնորհիւ իր եկեղեցիին:

Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նագգաշեանի բարեհաճ կարգադրութեամբ եւ Իսիի եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւին եւ Հոգաբարձութեան հրաւէրով՝ սոյն տօնախմբութիւններուն նախագահելու եւ Առաջնորդը ներկայացնելու համար Լիոնէն մասնաւորապէս ժամանած էր Իսիի Եկեղեցւոյ առաջին Հոգեւոր Հովիւ եւ այժմ Լիոնի եւ Ռօն – Ալփի Շրջանի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան:

Նորվան Եպիսկոպոս հանդիսաւոր Եպիսկոպոսական պատարագ մատուցանեց եւ յաւուր պատշաճի ներշնչուած՝ կրօնաբոյր ու հայրենաշունչ քարոզ տուաւ: Սուրբ Սեղանին ծառայեցին Անդրանիկ Սարկաւագ Այթունեան եւ Միհրան Սարկաւագ Էլմայեան, իսկ պատարագի երգեցողութիւնը կատարեցին եկեղեցւոյ եւ Տարօն երգչախումբերը, ղեկավարութեամբ՝ Ստեփան Սարկաւագ Եօրկանճեանի: Ուրախութիւնն ունէինք հիւրաբար մեր մէջ ունենալու նաեւ Գրիգոր Ա. Քահանայ Սիլահլեանը:

Քարոզիչ Եպիսկոպոսը իր խօսքին մէջ անդրադարձաւ Հոգելոյս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի եւ այժմու Հայրապետական Պատուիրակի եւ Փարիզի Առաջնորդի՝ Գիւտ Արք. Նագգաշեանի Իսիի Եկեղեցւոյ շինութեան եւ կազմակերպչական առաջին աչխատանքներու ընթացքին անոնց խաղացած կարեւոր դերին, միաժամանակ շնորհակալութիւն յայտնեց այն առիթին համար որ տրուեցաւ իրեն գալու պատարագելու Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին: Յիշեց եկեղեցական շինութեան առաջին յանձնախումբի անփոխարինելի դերն ու Եկեղեցւոյ կնքահայր բնտանիքներու սրտաբուխ նուիրատուութիւնները: Նամանաւանդ շեշտը դնելով այն բացառիկ պատիւին համար որ ունեցանք երբ Երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետը կատարեց օծումը, անմոռանալի եւ յուզումնալից պահեր ապրել տալով ներկաներուն:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կատարուեցաւ եկեղեցւոյ աւագ կնքահայր եւ ազգային բարերար Նուրհան Ֆրէնկեանի եւ հանգուցեալ կնքահայրերու եւ ընտանիքներու հանգուցեալ անդամներու հոգւոյ հանգստեան համար եւ արեւշատութեան աղօթք ի կեանս բարերարներու եւ սատարողներու գործոց յաջողութեան համար:

Մատաղը օրհնուեցաւ ու բաշխուեցաւ

եկեղեցիի մէջ թէ դուրսը հաւաքուած խուռներամ հաւատացեալներուն, որոնք եկած էին մեծ թիւով, հակառակ խոնաւ օդին ու անձրեւին, իրենց հաւատացեալի թէ հայու պարտքն ու պարտականութիւնը կատարելու համար:

Ժամը 13–ին Իսիի քաղաքապետարանի Փ.Ա.Մ.Ի.–ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ժողովրդական ճաշ:

Ներկայ էին Պր. Էդուարդ Նալպանտեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Ֆրանսայի մէջ: Իսիի Երեսփոխան – Քաղաքապետ Պր. Անտրէ Սանթինի: Գիւմառի քաղաքապետ Տիկին Մարի Ֆրանս Լամպօթ: Մըտոնի քաղաքապետ Պր. Հէրվէ Մարսէլ, Գրիգոր Ա. Քահանայ Միլահեան:

Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովի եւ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ Պր. Գեղամ Թորոսեան, Ալֆորվիլի եւ Առնուվիլի եւ Շավիլի Եկեղեցիներու հոգաբարձութիւններու ներկայացուցիչներ եւ շուրջ 450 ներկաներ եւ 40-ի չուրջ երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներ, Տարօն Մշակութային Միութեան, երգչախումբի, պարախումբի եւ Քրիստոնէական դաստիարակութեան աշակերտներ, որոնք մատակարարեցին սեղանները եւ թարմ ու խանդավառ մթնոլորտ ստեղծեցին սրահին ներս:

Եկեղեցւոյ քարտուղարուհի՝ Տիկին Ռոզէթ Տէրվիչեան յանուն Հոգեւոր Հովիւին ու Հոգաբարձութեան բարի գալուստ ու բարի ախորժակ մաղթեց ներկաներուն ու հրաւիրեց եպիսկոպոսը սեղանները օրհնելու:

Ճաշի ընթացքին յաջորդաբար խօսք առին Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը Միւռոն Վարդապետ, դեսպան Պր. Էդուարդ Նալպանտեան, նախկին նախարար Պր. Անտրէ Սանթինի եւ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան: Զարմանալիօրէն բոլորի գաղափարներն ու մտքերը միեւնոյն արտայայտութիւններու յանգեցան՝ «մէկ ազգ եւ մէկ եկեղեցի», հաւատքի եւ հայրենասիրութեան անհրաժեշտութիւնը:

«Եկեղեցիի մը «մատաղ»ը եւ «օծում»ի տարեդարձը լաւագոյն առիթն է որպէսզի եկեղեցիի Հոգեւոր Հովիւն ու Հոգաբարձութիւնը, շրջանի հաւատացեալներուն ներկայացնեն անցնող տարուան կատարուած աշխատանքը եւ միաժամանակ ապագայի նոր ծրագիրներն ու ձեռնարկուելիք գործունէութիւնը բացայայտեն: Հոգեւոր Հովիւ թէ Հոգաբարձութիւն, երգչախումբ թէ դպրաց դաս պայծառութեան Տիկնանց Մարյին թէ Քրիստոնէական դաստիարակութիւն, բոլորը ձեռք – ձեռքի տուած կ'աշխատին ու կը գործեն «Ի փառս Հայաստանեայց Առաքելական եւ Սուրբ Եկեղեցիի» (Միւռոն Վարդապետ):

«Մեր ազգային _ եկեղեցական կեանքը, այնպէս սերտ ու անհրաժեշտ կապուած են մեր պատմութեան ու հոգիին, որ անջատաբար ըմբռնելը անկարելի է, քանի խարմէ դատորոշ գաղափարաբանութիւն ըլլալէ աւելի, վերար ամբողջացնող ու իրարմէ սնող ոգեկան ուժեր եղած ու կը մնան տակաւին. մեր դարաւոր ու դըժուարին պատմութեան ընթացքին» (Միւռոն Վարդապետ):

«Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին միայն փառաւոր անցեալ մը չէ, այլ՝ ներկան է ու ապագան: Քանի ինչպէս անցեալին նոյնպէս եւ այսօր Հայ եկեղեցին հայ գիրն ու երգն է, հայ աւանդութիւնն ու ճարտարապետութիւնն է, մեր հաւատքի ամուր բերդն է հոն ուր կերտուած է մեր ազգային նկարագիրը՝ մեր հայկականութիւնը» (Է. Նալպանտեան):

«Առաւել քան երբեք այսօր Հայը պէտք ունի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի ու անկէ բխող բոլոր բարիքներուն, այսօր երբ հայ ժողովուրդը Հայաստանի մէջ թէ Սփիւռքի տարածքին՝ հպարտութեամբ կը պատրաստուի տօնելու 1700–ամեակը աշխարհի Քրիստոնեայ Առաջին Պետութեան: Որպէս Ֆրանսայի երեսփոխան, ուրախ եմ որ վերջապէս Ծերակուտական Պալատը ճանչցաւ Հայ ժողովուրդի հանդէպ կատարուած ցեղասպանութիւնը» (Ա. Սանթինի):

«Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցիի օծումէն ի վեր, (որպէս անբաժանելի մասը Հայ Եկեղեցիին), լի ու լի կատարած է ու նոյն գիտակցութեամբ կը շարունակէ կատարել իրեն վստահուած դոյգ կրօնական ու ազգային առաքելութիւնները, հաւատարիմ մնալով նախնեաց հաւատքին ու ոգիին: Հոգեւոր Հովիւի ու Հոգաբարձութեան բուն առաքելութիւնն է զարգացնել ու կազմակերպել շըր ջանի հայութեան կեանքէն ներս Կրօնական ու Մշակութային գործունէութիւն: Հայ եկեղեցին եղած է ու կը մնայ համայն հայութեան տունը» (Նորվան Եպիսկոպոս):

Յովնան Արք. Տէրտէրեանի 1700–ամեակի Գրասենեակի վարիչ քարտուղարի անմիջական ջանքերով ու գլխաւորութեամբ Համազասպ քահանայի հետ խումբ մը հայրենաբնակ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ մասնաւոր առաքելութեամբ եկած էին Մայր Հայրենիքէն Երեւանի Աջափնեակ Թաղամասի Սուրբ Ամենափրկիչ Եկեղեցիի շինութեան ծրագիրը ներկայացնելու եւ Հայաստանը «լքած ու հեռացած» Հայերը համոզելու որ վերադառնան Հայաստան որ եղած է ու կը մնայ համայն հայութեան միակ հայրենիքը:

Եկեղեցւոյ եւ Տարօն երգչախումբերու անդամները նուագով ու մեներգով խրախճանք վայլ եւ խանդավառ մթնոլորտ ստեղծեցին սրահին մէջ:

Իսկապէս իր եկեղեցիի շուրջ հաւաքուած Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ «զաւակները» աղօթքով զօրացած ու հաւատքով ամրացած տուն վերադարձան եւ բոլորը միեւնոյն ցանկութիւնը կրկնելով ե՞րբ առիթը պիտի ունենանք նման գեղեցիկ ու անմոռանալի պահեր ապրելու:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ՎԻԷՆՆԱ («Յառաջ»). –

Շաբաթ, Նոյեմբեր 11, երեկոյեան ժամը 19.30–ին, Վիէննայի 15-րդ թաղամասի «Հանդիպման Տան» շքեղ սրահում տեղի ունեցաւ Եկեղեցական վարչութեան ի նպաստ Հայաստանի, կազմակերպած բարեգործական համերգը, որին առանց որեւէ նիւթական ակնկալիքի իրենց մասնակցութիւնն էին բերել գաղութիս ինչպէս նաեւ այս առթիւ Վիէննա հրաւիրուած հայազգի եւ օտար արուեստագէտ – արուեստագիտուհիները: Համերգի ըսկզբում Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Պր. Ջիւան Թապիպեանը նախ հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով ողջունեց ներկաներին եւ չեշտեց երաժշտութեան դերը հայ ժողովրդի մշակոյթի եւ կեանքի անդաստանում, ապա շնորհակալութիւն յայտնեց արուեստագէտներին իրենց մասնակցութեան համար: Համերգին իրենց մասնակցութիւնն էին բերել յաջորդաբար.–

ՎԱՀԱՆ ՄԻՐԱՔԵԱՆ

Վահան Միրաքեանը ծնուել է Երեւանում, աւարտելով Երեւանի բարձր Երաժըշտանոցը, հնարաւորութիւն է ստացել իր երգարուեստը կատարելագործել Իտալիոյ հռչակաւոր օփերա «Լա Սքալա»ում:

Նա լիրիկական թենոր դերերով ելոյթ է ունեցել աշխարհի համարեայ բոլոր հռչակաւոր բեմերից, արժանանալով խստապահանջ հանդիսատեսների բուռն գովասանքներին ու գնահատանքներին:

Վ. Միրաքեանը արժանացել է բազմաթիւ մրցանակների եւ դափնիների: Այս համերգին Մաէսթրօն իր մասնակցութիւնը բերեց «Այ վարդ», «Ծիծեռնակ», «Փիէթա Սինեորա», «Տի Ցիրկուափրինցէսին» եւ «Օ սուրդաթօ՝ ճնամմօրաթա» երգերով, որոնք արժանացան հայ եւ օտար ներկաների բուռն ծափահարութեան: Ցաւալէս հոյակապ էր Վահան Միրաքեանի կարօտաբաղձ Ծիծեռնակը:

ԿԱՐԻՆԷ ՕՀԱՆԵԱՆ

Կարինէ Օհանեանը ծնուել է Կ. Պոլսում: Երաժշտական ուսումը ստացել է Ֆրանսայի Նիս քաղաքում, ուր եւ գերազանց յաջողութեամբ աւարտել է 1994 թուականին: 1995 թուականին արժանացել է Պէզիէրի մրցանակին, որից յետոյ հարուստ դերացանկով ելոյթ է ունեցել Նիսի, Բէնի եւ Փարիզի օփերաներում: Այս շրջանում «Գարմէն»ի գլխաւոր դերով հանդէս է գալիս Վիէննայի Ժողովրդական օփերայում:

Կարինէ Օհանեանը այս համերգին մասնակցեց «Վարդը», «Իմ Երեւան», «Քո՞ւն եմ նայում նայելիս» եւ Գարմէն օփերայի «Հապաներա» մեներգներով եւ Գավալիէրա Ռուսթիքանա օփերայի «Սանթուցա է Թուրիդդօ» – Գուրգէն Յովսէփեանի ընկերակցութեամբ – զուգերգով: Ներկայ հանդիսատեսները բուռն ծափահարութեան արժանացրին նրան:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գուրգէն Յովսէփեանը ծնուել է Երեւանում: Աւարտել է Երեւանի Երաժշտանոցը եւ Մոսկուայի երաժշտական բարձրագոյն Ուսումնարանը: Նա հանդէս է եկել զանազան դերերում՝ նախկին Խորհրդային Միութեան բոլոր հանրապետութիւններում եւ Եւրոպայի երկրներում: 1992 թուականից մինչեւ այսօր հանդէս է գալիս Սլովաքիոյ ազգային օփերայում որպէս գլխաւոր դերակատար: Գուրգէն Յովսէփեան արժանացել է բազում մրցանակների եւ դափնիների:

Միջազգային բեմերում կատարել է Ալֆրէտոյի (Լա Թրավիաթա), Ռադամէսի (Աիտա) եւ Հերցօգի (Րիկոլլէթթօ) թենորային գլխաւոր դերերը:

Սոյն համերգում հանդէս եկաւ «Հայաստան, երկիր դրախտավայր», «Ծիրանի ծառ», Սայեաթ Նովա օփերայի՝ «Սայաթ Նովա», «Հայաստան», «Սեւամպեր», Ի Փալիաչչի օփերայի «Տի Քանիօ», «Թօրնա ա Սուրիէնթօ» մեներգներով եւ Գավալիէրա Ռուսթիքանա օփերայի «Սանթուցա է Թուրիդդօ» – Կարինէ Օհանեանի ընկերակցութեամբ – զուգերգով:

Ունկնդիրները բարձր գնահատանքով ծափահարեցին Գ. Յովսէփեանին:

ՅԱՍՄԻԿ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

Դաշնակահարուհի Յասմիկ Գաբրիէլեանը ծնուել է Գիւմրիում: Ուսանել եւ փայլուն յաջողութեամբ աւարտել է Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցը: Տարիներ շարունակ դասաւանդել է մայրաքաղաքի զանազան երաժշտական բարձրագոյն ուսումնարաններում:

Յ. Գաբրիէլեանը անթիւ համերգներով հանդէս է եկել Եւրոպայի զանազան երկրներում՝ որպէս փայլուն մենակատար եւ մենահամերգների հմուտ ընկերակցող:

Այժմ ապրում է Սլովաքիայում եւ դասաւանդում է Թոփոլքան Երաժշտանոցը: Օփերայի երգիչ Գ. Յովսէփեանի հետ պատրաստւում է հիւրախաղերով հանդէս գալ եւրոպական զանազան երկիրներում:

Դաշնակահարուհին սոյն համերգում հանդէս եկաւ երկու կտորով եւ ընկերակցեց Վահան Միրաքեանին եւ Գուրգէն Յովսէփեանին: Ներկայ երաժըշտասէր հասարակութիւնը բուռն ծափահարութեամբ գնահատեց տաղանդաւոր արուեստագիտուհին:

ՀՈՐԻՕ ԻՄԱԻԶՈՒՄԻ

Հորիօ Իմախզումին ծնուել է Ճափոն: Աւարտել է Սայթամա քաղաքի երաժշտամանկավարժական համալսարանը: 1995 – 1998 թուականներուն ուսանել է Վիէննայի Երաժշտանոցի դաշնամուրի բաժնում: Սոյն համերգին ընկերակցում էր երգչուհի Կարինէ Օհանեանին:

Հանդիսատեսները ջերմ գնահատեցին դաշնակահարուհիի ելոյթները:

ՌԱԶՄԻԿ ԹԱՄՐԱԶԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Բ.

Երբ Արամ յուսահատ շարժումով մը պալքոնէն ետ քաշուելով՝ ըսաւ թէ տունը արդէն պաշարուած էր, վերահաս վըտանգին սարսափին տակ Սմբատին կոյնը յանկարծ նետեց:

– Կարապետը մեզ մատնած ըլլալու է, գոչեց:

– Կարապետը անանկ մարդ չէ. ըսաւ Խեւուկը վճռաբար, ե'ս բացարձակապէս վստահ եմ անոր վրայ:

- Գուցէ Քաթինան իմաց տուած է, պարզեւ մը ստանալու յոյսով դիտել տըւաւ Տիրան:

– Չէ՛, չէ, շարունակեց Խեւուկը, ես անոնց երկուքին վրայ ալ կոյր վստահութիւն ունիմ...

– Ուրեմն դուն մատնած չըլլաս, ըսաւ Արամ խնդալով:

Մինչ Զարուհի դողահար ու պաղատագին կ'աղերսէր՝

– Արամ, կատակելու ատեն չէ, այս փորձանքէն ազատելու ճարը նայինք:

_ Փորձա՞նք, պատասխանեց Արամ, փորձա՞նք կ'անուանես պաշարուած ըլլալ մէկ քանի լրտեսներէ ու ոստիկաններէ որոնք փողոցը կը գտնուին եւ դեռ դուռը զարնելու, ներս մտնելու եւ երրորդ յարկը ելլել ու խուզարկելու համար՝ առնուազն կէս ժամի պէտք ունին, նոյնիսկ եթէ Քաթինա առանց իր յոխահպատակութենէն օգտուիլ ուզելու դուռը բանայ եւ զիրենք վեր հրամցնէ:

– Կէ՛ս ժամ, բայց կէս ժամը մեծ միջոց մը չէ:

_ Բաւական է սակայն մեզի ապահով տեղ մը փոխադրելու համար:

Յետոյ Արամ դարձաւ Սմբատին եւ հըրամայական շեշտով մը ըսաւ.

_ Վեր կանչէ՛ Կարապետը:

Սմբատ մինչեւ սանդուխին գլուխը յառաջացաւ, գործադրելու համար հրամանը:

Արամ դարձաւ իր ընկերներուն.

_ Կարապետը ներս մտնելուն պէս վըրան յարձակեցէ՛ք, նախ բերանը թաշկինակով մը գոցեցէ՛ք ու յետոյ ձեռքերն ու ոտքերը կապեցէ՛ք:

– Շատ աղէկ, պատասխանեցին ամէնքը միաբերան:

Հազիւ թէ Կարապետ ներս մտաւ՝ արդէն իսկ հրամանը գործադրուած էր, մինչ Սմբատ որ տեղեկութիւն չունէր Արամի տուած հրահանգէն, ափ ի բերան կը դիտէր իր առջեւ պարզուած տեսարանը:

Խեղճ դաւառացին աղաղակելու փորձ մը իսկ չէր կրցած ընել, այնքան շուտափոյթ կերպով Խեւուկը յաջողած էր բերանը թիմել խոշոր գունաւոր թաշկինակ մը՝ որ իբրեւ վզկապ կը ծառայէր իրեն: Տիրան եւ սենեակը գտնուող միւս երկու երիտասարդները թեւերը կապած էին, առանց ընդդիմութեան միջոց տալու:

Գործողութիւնը հազիւ երեքէն չորս վայրկեան տեւած էր:

– Անկողնին տակը քշեցէ՛ք զինքը, ըսաւ Արամ ու յետոյ Սմբատին դառնալով.

– Հիմակ Քաթինան վեր կանչէ՛...

– Բայց, կմկմաց Սմբատ, ի՞նչ իրաւունք ունինք այս մարդոց հետ այս կերպով վարուելու. երբ իրենց վրայ կասկածելու ոեւէ յայտնի ապացոյց չունինք...:

– Քաթինան վեր կանչէ՛... ժամանակ չունինք կորսնցնելու, գոչեց Արամ այդ դիտողութեան իբրեւ պատասխան:

Սմբատ համակերպած դուրս ելաւ:

_ Նոյն բանը պիտի ընենք Քաթինային, շարունակեց Արամ իր ընկերներուն դառնալով:

Յետոյ դէպի պալքոն ուղղուեցաւ:

– Վեց հոգի էին, հիմակ տասը եղեր են, դիտել տուաւ բարձր ձայնով. ոստիկանապետ մը կայ մէջերնին որ կը խորհրդակցի կոր եւ կարծեմ որոշեցին դուռը զարնել... երանի՛ թէ տակաւին չզարկած՝ Քաթինան վեր ելլէր:

Արամ չէր սխալած իր ենթադրութեանը մէջ, հազիւ թէ պատուհանին քովէն հեռացաւ, տանը դուռը սկսան զարնել:

_ Քաթինա՛, Քաթինա՛, շուտով վեր եկո՛ւր, կը պոռար Սմբատ սանդուխին գլուխը կեցած, մինչ Խեւուկ դրեթէ դըլտորելով սանդուխներէն վար կը շտապէր արգիլելու համար դրան բացուիլը:

Յոյն տանտիրուհին, քառասունըհինգնոց դէր կին մը, վերջապէս երեւցաւ վարի յարկի սենեակի դրան առջեւ:

_ Աճապարէ՛, վե՛ր ելիր, Կարապետը յանկարծ մարեցաւ, գոչեց Խեւուկ միշտ վար իջնելով:

– Բայց դուռը կը զարնեն կոր, ըսաւ Քաթինա ընդհանուր խրարանցումէն շփոթած:

(Շար. 5)

ՎՐԻՊԱԿ ԵՒ ՃՇԴՈՒՄ

«Յառաջ»ի մէջ Նոյեմբեր 21-ին հրատարակուած եւ Հիլտա Գալֆաեան-Փանոսեանի «Արեւմտահայերէնը ըստ Պարոյր Զահուկեանի» խորագրուած յօդուածին մէջ երկու տեղ խմբագրական նոյն սխալը սպրդած է: Այսպէս, 4 թուագրուած հատուածի երկրորդ պարբերութեան մէջ գրուած է՝ «Այս վերջինին պատկանող բայերը թէեւ քիչ են, սակայն պատճառ մը չկայ ուղ հոլովումը հարեւանցի կերպով միայն յիշելու»: Այստեղ հոլովումը կարդալ՝ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄ: Նոյնպէս, նոյն հատուածի վերջին պարբերութեան մէջ կարդալ «Եւ յետոյ, այս գրքին մէջ ակնարկութիւն չկայ ուրիշ վերջաւորութիւնը ունեցող բայերու, այլ կը խօսուի ԻԼ ԽՈՆԱՐՀՄԱՆ մասին»:

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

et

AYP F.M.

vous invitent à une conférence animée par

Ardachès BÉDROSSIAN

astro-physicien d'Arménie

sur le thème :

«LA SITUATION ACTUELLE DE LA SCIENCE EN ARMENIE, ET SON AVENIR»

Lundi 27 novembre à 20 heures 30

Maison de la Culture Arménienne 17, rue Bleue — Paris 9e

métro Cadet — entrée libre

(Շար. Ա. էջէն)

բականը կը բացատրէ որ այս մրցանակը հաստատուած է 1975-ին եւ ան կ'ողջունէ բացայայտ գործառնութիւններ, բայց, կը փարձատրէ նաեւ մարդ մը եւ իր մատակարարութիւնը ժամանակի երկայնքին: Այս տողերուն կ'ընկերանան 25 մրցանակակիրներու նկարները:

Պարբերականին ներսի էջերուն մէջ, խմմանիւէլ Պելոհրատսքի երկարօրէն կը ներկայացնէ Ալքաթէլի նախագահ-տնօրէնը, կը նկարագրէ անոր կարած ճամբան հասնելով այսօրուան դիրքին: Ալքաթէլէն առաջ, Ս. Զիւրիւք, հինգ տարի անցուցած է քարիւղի Թոթալ ընկերութեան գլուխը (1990 - 95), իր ասպարէզը սկսած է 1964-ին Մոպիլի մէջ, ուր 16 տարի մնացած է, Ֆրանսա, Միացեալ-Նահանգներ եւ Հոլանտա: Մաս կազմած է նաեւ քիմիական Ռոն-Փուլէնքի ղեկավարութեան (1980 - 86):

Սերժ Զիւրիւքաչեան ծնած է 1937, Նոյեմբեր 17-ին Մարսէյլ, ուր գաղթած էին հայրն ու մայրը՝ Ժորժ եւ Մաթիլտ: (Ի դէպ իր եւ ընտանիքին մասին չահեկան յօդուած մը ստորագրած էր «Յառաջ»ի մէջ, մեր տարաբախտ աշխատակիցը՝ Սարգիս Պօղոսեան): Ծնողները կ'ըսէ թէ Զիւրիւքաչեանները առանց դժուարութեան համարկուած են եւ Սերժ Զիւրիւք կը շեշտէ. - «Ֆրանսացի եմ մինչեւ եղունգներուս ծայրը»: Փոլիթէքնիք մտած է 1958-ին, այդ շրջանին կը հանդիպի կնոջը, որ լեհուհի է եւ ինչ որ դժուարութիւն պիտի ստեղծէր իրեն: Արդարեւ, ջլամարտի շրջանն է եւ կնոջը ազգութիւնը արգելք է որ, որպէս զինուորեալ ճարտարագէտ, մուտք ունենայ «պաշտպանութեան գաղտնիք»էն ներս: Խորապէս կ'ազդուի եւ կը հրաժարի եւ, 40 տարի ետք, վէրքը չէ սպիացած:

Ալքաթէլի գլուխը, առաջին շրջանը դժուար եղած է, կը ստիպուի խոստովանիլ 25 միլիառ Ֆր.ի կորուստ: Կացութիւնը, սակայն, արագօրէն կը բարելաւուի շնորհիւ իրեն: Այսօր, աւելի քան հաստատուն է եւ առաջիններէն է հաղորդակցութեանց եւ աշխարհի ցանցերու հայթայթիչներու մէջ: Այս աշնան, Ալքաթէլ 50,3% յառաջդիմութիւն արձանագրած է եւ երրորդ եռամսեային 7,9 միլիառ Եւրոյի գործառնութիւն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՅՍԻ ՑԱՒԵՐ»

հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» - ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Ընթերցում՝ Ժ. Զօլաքեան

Կիրակի, Նոյ. 26, ժամը 16·30-ին

Հ.Բ.Ը.Մ. Ա. Մանուկեան սրահը

118, rue de Courcelles 75017 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre

Départ

devant la Mairie d'Asnières 13h15

Possibilité d'arrêt Pont de Levallois

Retour 19 heures

Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :

— Madame Himinian **01 40 11 19 33**

— Madame Danoux **01 47 80 09 43**

ou **01 42 42 85 87** (le soir).

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN

A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :

— du 26 décembre au 2 janvier, ou

— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur **la région parisienne** aux numéros de téléphone suivants :

01 42 36 33 73 dans la journée;

ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :

04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Տարեկան Վիճակախաղ

(LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար - Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի տարեկան վիճակախաղը՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26,

ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տան մէջ

12-14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille

Հաճելի մթնոլորտ, գեղեցիկ նուէրներ:

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

LES SAMEDI ET DIMANCHE 2 ET 3 DECEMBRE

de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie:

Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchars — etc.

Livres, Philatélie arménienne

Brocante, Antiquités

Epicerie fine arménienne

Vêtements, Cadeaux, etc...

■ BAR

■ RESTAURANT

■ TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ A LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMENIE ET AU KARABAGH

CHENE

au Collège SAMUEL - MOORAT

26, rue Troyon - 92310 SEVRES — Métro: Pont de Sèvres / — Parking gratuit assuré —

Pour tous renseignements, ☎ **01. 46. 63. 48. 74**

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE

SAHAK-MESROP

organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube

"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e

Animée par

ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"

Réservation et vente de billets :

Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille

☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

Centre Culturel

SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION - VENTE DE TAPIS ARMENIENS

CONTEMPORAINS DES ATELIERS HEMAG'S

Du vendredi 1er décembre au dimanche 10 décembre

tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

VERNISSAGE

le vendredi 1er décembre à 19 heures

Métro : Cardinal Lemoine / Monge — **Entrée libre — Cocktail**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 2500 Ֆր. Տիկին Նուարդ Պօյաճեանէն, որ, ըստ մեռոյիչեալի բաղձանքներուն, յատկացուց մատաղօրհնէքի, մեր երկու հանգստեան տուներու՝ Մոնմորանսիի եւ Կոնէսի մէջ, իր սիրեցեալի՝ հանգուցեալ Սեդրակ Պօյաճեանի մահուան տարելիցին առիթով:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

Siret : 571 027 317 000 15

Commission Paritaire : N° 55935

C.B.A.F. - Section Paris

SÉJOUR D'HIVER

du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!

Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de

Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h) ou de

Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.044
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20.044

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 23 / 24)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԱԾ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Նոյեմբեր 23-ին Ռուսաստանի պատրիարք Ալեքսի Բ.ի հրաւէրով մեկնած է Մոսկուա, անոր միջնորդութեամբ հանդիպում ունենալու համար Կովկասի մահմետական-ներու կրօնապետին հետ: Երկու հոգեւոր պետերը կը քննարկեն Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգաւորումին իրենց նպաստը բերելու վերաբերող հարցեր:

Կ. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Ստեփանակերտի նախկին քաղաքապետ Կարէն Բաբայեանի դատը շարունակուած է Նոյեմբեր 23-ին: ԼՂՀ պետական հարկային վարչութեան ներկայացուցիչ Մանկասարեան դատարանէն ընդմիջում պահանջած է մինչեւ հարցաքննութիւն կատարելը Հայաստանի պետական եկամուտներու նախարարութեան մօտ, պարզելու համար երեք Մէրսէտէսներու ԼՂՀ ապօրինի կերպով ներածման պայմանները: Կ'ենթադրուի որ անոնց ձեւակերպութիւնները կատարուած են Հայաստանի քաղաքացիի մը անունով եւ գործողութիւններուն արտօնութիւն տուած է Կ. Բաբայեան, 6 միլիոն 237 հազար դրամի վնաս պատճառելով ԼՂՀ պետական գանձին: Դատարանը Մանկասարեանի դիմումին ընդառաջելով ընդմիջած է դատավարութիւնը, մինչեւ նշեալ նախարարութենէն հարկաւոր լուսաբանութեան ստացումը:

ՊԱՐՏԻԶԱԿԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ՍՈՒՆԿ ԿԸ ՄՇԱԿՈՒԻ

Պարտիզակի մէջ 1879-ին ամերիկացի միսիոնարներու կողմէ բացուած քոլէճի շէնքին մէջ ներկայիս սունկ կը մշակուի, ինչպէս կը տեղեկացնէ «Ակօս» (Նոյեմբեր 17): Պարտիզակի, ներկայի անուանումով՝ Պահչէճիք, քաղաքապետը կ'ուզէ շէնքը վերանորոգել եւ գործածել որպէս զբօսաշրջական կեդրոն: Շէնքը անցեալին որպէս ախոռ ու յարդանոց ալ գործածուած է: Ներկայիս Բ. յարկը կը շարունակուի որպէս այդ գործածուիլ: Քաղաքապետը բաց է թէ եթէ նիւթական միջոցները գտնեն, շէնքը կրնան նաեւ մեծ գրադարանի մը վերածել, կամ հոն ճաշարան մը բանալ:

ԱՅՆԹԱՊ՝ ԱՄԵՆԷՆ ՀԻՆ ՔԱՂԱՔԸ

«Ակօս»ի նոյն թիւին մէջ արձագանգ մը տրուած է «Կէզի» (Պոլիս) թերթէն ուր նիւթ եղած է Այնթապ (ներկայի անուանումով՝ Կազիանթէփ) քաղաքին ճարտարապետութիւնը: Հոն ըսուած է. «կարգ մը թաղերու մէջ աւազանները խորքու կապուած են փոքր ջրանցքներով: Շէնքերու բարձր յարկերուն մուտքը միշտ արտաքին սանդուխով մը պաշտպանուած է: Քարաշէն այս շէնքերը հայ վարպետներու ձեռակերտներն են: Թէփէպաշը թաղին մէջ 1892-ին կառուցուած հայկական եկեղեցին առեւ մը որպէս բանտ ծառայելէ ետք, մզկիթի վերածուած է»: Գրութեան ընկերացած է այդ եկեղեցին մզկիթի վերածուած ներկայի վիճակին մէկ լուսանկարը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ փակեց զինուորական կապի գրասենեակները Պաղեստինցիներու հետ: Անոնք կը գտնուէին Այսրյորդանան եւ Գազա եւ վերջին կապը կը ներկայացնէին երկու կողմերուն միջեւ: Օսլոյի համաձայնագրէն ի վեր, պաղեստինեան հողամասերու ամէն մէկ քաղաքի մէջ, այս գրասենեակները թոյլ կու տային որ միասին աշխատին եւ գոյակցին պեղաստինեան ոստիկանութեան եւ իսրայէլեան բանակի ներկայացուցիչները: Լիպերասիոնի տուած հարցազրոյցի մը մէջ, Նախկին վարչապետ եւ Օսլոյի 1993-ի համաձայնագրերու «կնքահայր»ներէն մէկը՝ Շիմոն Փերէս կ'ըսէ թէ բանակցիլը Իսրայէլի առաջին ծրագիրն է: Կ'ընդունի որ կացութիւնը շատ բարդ է եւ ստիպողական է նուազեցնել բրտութիւնը: Արաֆաթ, կ'ըսէ, Պաղեստինցիներու ամէնէն կարեւոր անձնաւորութիւնն է, բայց, վստահ չէ որ ի վիճակի է զսպելու իր կողմին բրտութիւնը: Ինչ կը վերաբերի Շարոնի այցելութեան մզկիթներու հարթավայրը (Սեպտ. 28, այդ օրէն ծագեցան բախումները, այցելութիւնը գրգռութիւն մը նկատուեցաւ Պաղեստինցիներու կողմէ): Տեղւոյն վրայ, կան միշտ բախումներ եւ մեռեալներ:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ Ժողովրդավար Լիկայի չափաւոր ղեկավարին՝ Իպրահիմ Ռուկովայի գլխաւոր խորհրդականը՝ Մուսթաֆա սպաննուեցաւ Նոյ. 23-ին իր բնակարանին առջեւ: Առաջին անգամն է որ նման ծանրակշիռ քաղաքական սպանութիւն մը կը կատարուի: Շիրաք Նոյ. 25-ին Քոսովօ կ'երթայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ 12 ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ, որոնց մէջ Փ. Վիտալ-Նաքէ, տիկին Ժերմէն Թիյոն եւ ուրիշներ, կոչ մը ստորագրած են Շիրաքի եւ Ժոսփէնի, դատապարտելու համար -40 տարի յետոյ- Ֆրանսական բանակին կիրարկած չարչարանքը Ալժերիոյ մէջ: Համայնավարներն ալ խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբ մը կը պահանջեն, ինչ որ Ժոսփէն կը մերժէ: Զօր. Օսարէս, որ տեղեկատուութեանց սպասարկութեան նախկին պատասխանատուն էր Ալժերիա, կ'ընդունի որ չարչարանք կիրարկուած է, գնդակահարումներ ալ եղած են, բայց ժամանցումի ենթակայ են, ինչպէս կ'ընդունի նաեւ խորհրդարանական համայնավար խումբին նախագահը: Այսուհանդերձ, պէտք է քննութիւն բացուի, «յիշողութեան պարտականութիւն է»: Ոմանք դիտել կու տան որ հարկ է չմոռնալ նաեւ ԷՖ- ԷԼ - ԷՆ-ի ըրածները, օրինակ հարքիներու դէմ (որոնց յանցանքն էր Ֆրանսացիներու կողքին ըլլալ), որոնցմէ 150 հազարը չարչարանքներու տակ մեռած են, հակառակ Էվիանի համաձայնագրին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ (աջ) 462 խորհրդարանականներէն 364-ը կոչ մը ստորագրած են, որպէսզի աջի միութիւն մը ստեղծուի: Ստորագրողներու կարգին են Պալատիւր, Ժիւփէ, Տէվէճեան, Սարքոզի, Ժ.-Գ. Կոտէն, Ֆիլիփ տը Վօլ, Սեկէն եւլն. եւլն.:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Մշակոյթի նախարարը իր հրաժարականը տուաւ բողոքելու համար այն չնչին միջոցներուն դէմ, որոնք իր տրամադրութեան տակ դրուած են: Միքայէլ Նաուման, երկու տարի է գլուխն էր դաշնակցային այս նախարարութեան, որ նախապէս գոյութիւն չունէր Գերմանիոյ մէջ: Ստեղծուեր հաստատուած էր այս նախարարութիւնը, որ ըստ Սահմանադրութեան գաւառներուն (լէնտըր) վերապահուած էր:

ՎԱՏԻԿԱՆԸ դատապարտեց միասեռական «միութիւնները»: Ընտանիքի համար հրապարակուած փաստաթուղթով մը, պապական Խորհուրդը դատապարտեց օրինաւոր ճանաչումը «կատարուող խրողութիւններու», ի մասնաւորի միասեռական, ինչպէս ըրին կարգ մը երկիրներ (միասեռական ամուսնութիւն Հոլանտա, ՓԱՔՍ-ը՝ Ֆրանսա): Պետութիւնը եւ հանրային իշխանութիւնները պէտք չէ օրինականացնեն նման միութիւններ, անոնց տալով այն կարգավիճակը, որ կը տրուի ամուսնութեան եւ ընտանիքին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Պաշտպանութեան նախարարը՝ մարեշալ Իգոր Սերգէեւ յայտարարած է որ ռուս բանակը կը նախատեսէ վերջացնել Չէչէնիոյ զինուորական գործողութիւնները այս ձմեռ:

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻՈՅ մէջ, ընդդիմադիր անձերու անհետացումը սկսած է մտահոգիչ դառնալ եւ շատեր կը խորհին որ երկրին ղեկավարին՝ Լուկաշենկոյի մօտ կայ առեւանգումներու այս շարքին մէջ: Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի Ֆրանսայի նախագահը յայտարարած է (Նոյ. 22) որ երկու տարի է կացութիւնը վատթարացած է, թուած է ընդդիմադիրներու անհետացումները:

ՊԱՐՔԸԼՈՆԱ 900 հազար հոգի ցոյց ըրին Նոյեմբեր 23-ին, բողոքելու համար նախկին նախարարին սպանութեան դէմ եւ ո՛չ ըսելու ԷԹԱ-ին:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ Եւրոպական Յանձնախումբը, օրէ օր, պարտադիր կը դարձնէ անգլերէնը իր բոլոր հրատարակութիւններուն մէջ: Վերջերս, բանավէճ ալ ստեղծուած է այդ ուղղութեամբ, երբ հրապարակ հանուած է շքեղ, գունաւոր, պատկերազարդ գրքոյկ մը նուիրուած Պալքաններու օգնութեան, միայն անգլերէն, երբ կարելի էր եւ տրամաբանական՝ զանազան թարգմանութիւններ ալ կցել: Առարկութեան պատասխանելով, արտաքին յարաբերութեանց բրիտանացի պատասխանատու՝ Քրիս Փաթընի բանբերը ըսած է՝ «այդ գրքոյկը միայն լրագրողներուն համար չէ, այլեւ սովորական մարդոց», ինչ որ ըսել կու տայ Լիպերասիոնի, անշուշտ սովորական մարդիկը քաջ գիտեն անգլերէնի բոլոր նրբութիւնները...:

ԳՈՒԼՈՄՊԻՈՅ մէջ, 17 հոգի սպաննըւած են հիւսիսային գիւղի մը մէջ, ծայրայեղ աջ գունդի մը կողմէ, որու համար զոհերը մեղսակից էին ծայրայեղ ձախին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ աղքատներու թիւը 4 ու կէսէն 5 ու կէս միլիոնի հասած է: Այս աղքատները անոնք են որոնք ամիսը 3650 ֆրանքէն նուազ գումարով կ'ապրին կամ աւելի ճիշդ՝ պէտք է ապրին...:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ «ՑՈՒՇԻ ՕՐ»Ը 1915-ԻՆ ՀԱՄԱՐ ՉԷ

Անգլիոյ մէջ որոշուած է յառաջիկայ Յունուար 27-ին առաջին անգամ ըլլալով նշել Ողջակիզումի Յուշի օրը. այդ ծրագրին մէջ առնուած են Հրեաներու պարագային զատ Ռուանտայի, Քոսովոյի ցեղասպանութիւնները, բայց ո՛չ դարուն առաջին ցեղասպանութիւնը որ Հայերունը եղաւ: Քիչ մը շատ ակնյայտ կերպով Թուրքիոյ զօրակցելու, անոր հաճոյք պատճառելու այս կեցուածքը հակազդեցութեան մղած է հայկական շրջանակներէ զատ (տե՛ս նաեւ Գ. էջ), օտար լրագրողներ ալ. անոնց առաջիններէն է Ռ. Ֆիսք որ Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ» թերթին Նոյեմբեր 23-ի թիւին մէջ լոյս տեսած իր յօդուածով կը դատապարտէ այս անընդունելի խտրականութիւնը:

Նախ կ'արձագանգէ յիշեալ Յուշի Օրուան կազմակերպիչ «Հոմ օֆիս»ի պատասխանատուներէն մէկուն ԱՄՆ-ու Հայկական համագումարին ղրկած նամակին ուր բացատրուած է թէ Ա. աշխարհամարտին ընթացքին քրիստոնեայ փոքրամասնութեան կիրարկուած ջարդերը որպէս «զարհուրելի ողբերգութիւն» դատապարտուած են օրուան բրիտանական կառավարութեան կողմէ, սակայն ծրագրըւած Յուշի Օրը պիտի կեդրոնանայ նացիական Ողջակէզին ու յետագայ նման վայրագութիւններու վրայ: Նամակագիրը, ինչպէս կը մատնանշէ Ֆիսք, ոչ իսկ ակնարկութիւն կ'ընէ Թուրքիոյ: Ղրկըւած նամակը պատճառ եղած է որ Համագումարին վարիչ տնօրէնը Ռոս Վարդեան Անգլիան ամբաստանէ Թուրք կառավարութեան ճնշումներուն ենթարկուելու կեցուածքով, մասամբ ի սէր քարիւղի բրիտանական ընկերութեան հարաւային Կովկասի մէջ հետապնդած շահերուն:

Ռ. Ֆիսք ապա կը յիշէ արեւմտեան դիւանագէտներու, քաղաքական դէմքերու, ինչպէս՝ Ու. Չըրչիլի, Հիթլէրի, նաեւ Մ. Քէմալի վկայութիւնները 1915-ի պատահարներուն մասին: Կը յիշէ նաեւ հրեայ պատմաբան ու Բրիտանիոյ Ուարվիքի համալսարանի դասախօս Մ. Լիվընի Նոյեմբեր 4-ին Փարիզի մէջ տուած դասախօսութիւնը որուն գրեթէ ամբողջական պատճէնը լոյս ընծայած էր Նոյեմբեր 14-ի «Մոնտ»ը («Յառաջ», Նոյեմբեր 15): Թրքական ոստիկանութեան Տէր Զօրի, Սուրիոյ մէջ, Եփրատի ափերուն վրայ հայ տարագիրներու կիրարկած վայրագութիւններուն մասին անոր ելոյթէն մէջբերումներ ընելէ ետք Ֆիսք կ'ըսէ թէ Բրիտանիոյ անտեսումը կը հետեւի նախագահ Գլինթընի կողմէ Գոնկրէսին եղած դիմումին որ չքուէարկուի Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը որովհետեւ կը վախնայ Թուրքերու զայրոյթէն:

Յօդուածագիրը դիտել կու տայ որ բրիտանական ծովային ուժերը հերոսական դեր կատարած են Հայերը փրկելու գործին մէջ, երբ Թրքական զինեալ խումբեր հրդեհած են Իզմիրը: Կը մէջբերէ Ռ. Վարդեանի տողերը. «Բրիտանացիները արտակարգ քայլ մը կ'առնեն իրենց հարազատ պատմութիւնը ուրանալով»:

Գրութիւնը կ'աւարտի «Հոմ օֆիս»ի նամակին այն բացատրութեամբ թէ Ողջակիզումի Յուշի Օրը չի վերաբերիր սահմանումներու, այլ Հրեաներու Ողջակէզէն դասեր քաղելու:

Նոյ. 24-ի Թուրք մամուլը լայն տեղ տուած է Բրիտանիոյ այս կեցուածքին, Հայերու տրուած «չարաչուն ապտակ» նկատելով զայն:

ԹԵՐԹԻ-ԳԻՐՔԻ ՄԱՍԻՆ ՈՒ «ԼՈՅՍԻ ՑԱՒԵՐԷՆ» ՄԻՆՉԵՒ «ՄԿՆԻԿ»Ը

Հայկական թերթի մը խմբագրատունը, անկախ՝ հոն պատրաստուող մամուլի անունէն բնոյթէն, որակէն, տպաքանակէն, եւլն., տիպ ու տարի փոխանակման, հանդիպման հետաքրքրական կէտ մըն է: Խմբագրատունէն կամ տպարանէն ամէն օր, կամ ամէն շաբաթ կանոնաւոր մեկնող թերթերու ծրարներուն զուգահեռ կայ հասնողներուն գրեթէ ամէնօրեայ հոսքն ալ: Ու մինչ մեկնողները որոշ, հաստատ հասցէներու կ'ուղղուին, հասնող ծրարները մեկնակէտի –հեղինակ, հրատարակչութիւն– մեծ բազմազանութիւն կը մատնեն: Նաեւ՝ տեսակի, որակի, մինչեւ իսկ լեզուի: Կը հասնին բազմատեսակ նիւթերու մասին գրուած հատորներ, թերթեր, պարբերականներ: Նկատի առած միայն վերջին երկու խումբերը, պէտք է ըսել որ քիչ բան կրնայ մրցիլ անոնց լեզուական «հարստութեան» հետ. Սփիւռքի մէջ միայն «հայերէն» պիտակին տակ ամփոփելինները տարբերակումներու ճոխ պատկեր մը կու տան. կան արեւմտահայերէնով լոյս տեսնողները, արեւելահայերէնները, աշխարհաբարին այս երկու ճիւղերուն լուրջ նկատառումով: Այսինքն՝ թերթեր որոնք արեւմտահայերէն են, դասական ուղղագրութեամբ, երբեմն տեղ տալով հանդերձ արեւելահայերէն, կամ տեղական լեզուով էջերու կամ թերթեր որոնք արեւելահայերէն են մեծ մասով ո՛չ դասական ուղղագրութեամբ, քանի որ կը հրատարակուին յաճախ Հայաստանէն Արեւմուտք հաստատուած անձերու կողմէ, որոնց համար նոր շրջանակին բոլոր տուեալները անվարան ընկալելի են, բայց լեզուին պարտադրուած այլանդակութիւն մը թօթափելու ապառութենէն...:

Այս երկու խումբերուն քով հարկ է նշել գոյութիւնը «հայ» մամուլի մը որ կը հասնի տասնեակ մը լեզուներով. լեհերէն, հունգարերէն, ռուսերէն, չուէտերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, պուլկարերէն, թրքերէն, սպաներէն, եւլն., եւլն.: Ասոնց մեծ մասը շատ անգամ հայերէն (ընդհանրապէս արեւելահայերէն) էջ մը, կամ քանի մը էջ ունենալով հանդերձ, ընթերցումի առաջ չի դառնար, չի կրնար դառնալ օրինակ միայն հայերէն – ֆրանսերէն գիտցողին համար: Բան մը որ կը նշանակէ թէ եթէ արդէն կորսուած չէ, կորսուելու մօտ է որպէս միասնութեան ազդակ, հայերէնին աւանդական արժէքը, տեղը:

Գիրքերու պարագան աւելի դիւրին դասաւորելի է. ընդհանուրով լեզուներու զանազանութիւն մը ունենալով հանդերձ, չեն կրնար մրցիլ մամուլին հետ. յետոյ, հայերէն գիրք մը հայերէն է, ֆրանսերէն մը ֆրանսերէն: Անկէ անդին մնացածը՝ միջուկ, որակ, թէքնիք պայմաններ, մատուցում, եւլն. որոշ չափով ճաշակի հարց կը նկատուի: Եւ պէտք է ըսել որ –ինչ կը վերաբերի հայերէն լոյս տեսած հատորներուն– ամէն ճաշակի պատասխանող զանազանութեամբ կը հասնին անոնք: Միջուկէն մինչեւ կողքի ձեւաւորում, գիրքով հետաքրքրուող ոեւէ մէկը կրնայ ուզածը գտնել:

Այս երեւոյթը ուրախալի հակասութիւն մը կը մատնէ, հայերէնին ապա հայերէն կարդացողներու եւ կարդալու համար վճարողներու թիւին մասին գրեթէ ամէն օր յայտնուած տրտունջներու հետ: Տրտունջներ որոնք որոշ չափով արդարացի ըլլալով հանդերձ, ոչ միշտ յստակ անցեալ մը խտէալացնելու ձգտում մըն ալ կը թարգմանեն: Ճիշդ է որ այսօր ոչ ոք գոհ է, Երեւանէն մինչեւ Լոս-Անճըլըս, հայերէն գիրք կոչուած ապրանքին սպառումի թափէն: Բայց, արդեօք ժամանակի համայնապատկերին մէջ դիտելով, իսկապէ՞ս շատ-շատ տարբեր էր կացութիւնը 50 – 70 տարի առաջ: Պոլսոյ Արամեան Սանուց Միութեան ջանքերով 1950–60-ական թուականներուն հրատարակուած հատորներու շարքին մասին այդ գործին նուիրեալներէն ողբացեալ Տիգրան Պալեան քանի՛ առիթներով պատմած է թէ ինչպէ՛ս հատորները պայուսակ մը լեցուցած տարած է Հայերու տուները, որպէսզի գնեն:

Այսօր, գոնէ Փարիզի մէջ, հաւանօրէն նաեւ այլուր, գործիչի այդ տեսակն է որ կը պակսի մեզի. ու ընթերցումի մարզի մեր այլասիրութիւններուն, անտարբերութեան քով այդ բացակայութեամբ շեշտուած ցրուումի խնդիրը լուրջ մեղաւորներէն է հայերէն հրատարակութիւններու դժբախտ ճակատագրին: Անհրաժեշտ կազմակերպութեան կարօտ են կամուրջները որոնք ընթերցող փնտռող գիրքին ու այս, կամ այն հրատարակութեամբ հետաքրքրուած ընթերցողին հանդիպման կէտ պիտի ըլլան: Այլապէս, միշտ պիտի կաղայ գործը ու հրատարակուած լաւ հատորներ պիտի մնան այս ու այն անկիւնը, առանց հասնելու զիրենք կարդալու, վայելելու արժանի ու ատոր պատրաստ ընթերցողին:

Վերջին շաբաթներուն հասածներուն մէջ յատկապէս երկու հրատարակութիւն թարմացուցին այս կարգի անդրադարձները: Գիրք – ընթերցող հանդիպման կէտին բացակայութիւնը նման առիթներով աւելի՛ կը շեշտուի: Մինչդեռ, գնելու, կարդալու խնդիրէն անկախ, այդ հատորները եթէ տեղ գրաւէին գրատան մը ցուցափեղկին մէջ ուրիշներու կարգին, գոնէ արդար հպարտութեան առիթ կ'ըլլային պարզապէս դիտող Հայուն համար:

Նոր Տարուան նախօրեակին հասած այս երկուքէն առաջինը կու գայ Արեւելքէն. «Մաշթոց» մատենաշարէն լոյս տեսած հինգերորդ հատորն է որ խմբած է Նիկողոս Սարաֆեանի երեք արձակ կտորները, քաղուած՝ Պէյրութի «Ակօս» պարբերականէն: Մատենաշարին խմբագրական եւ հրատարակչական կազմը կը ներկայանայ երեք անունով. «Գառն, Մարուշ, Իշխան»: Հատորը լոյս տեսած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան տպարանէն: Ան որ կարդացած է հեղինակին «Վենսէնի անտառը» գործը ու չափած արեւմտահայերէնի արձակին ու կարօտի գրականութեան անոր բերած ցնցող խորութիւնը, չի կրնար նոր գանձ մը գտածի խանդավառութեամբ չբանալ «Լոյսի ցաւեր»ը: Մատենաշարէն մինչեւ այսօր լոյս տեսած չորս հատորին –«Մըղըբիթը», Ա. Ալիքեան (1993), «Հատընտիր», Վ. Օշական (1994), «Սեմեր» (1997) եւ «Հարուածը», (1998) Գր. Պըլտեան – յաջորդած 192 էջնոց այս նոր հրատարակութիւնը կ'ամրացնէ նաեւ խմբագրական կազմին միջուկի ու ներկայացումի ճաշակին մասին կազմուած համոզումը:

Երկրորդ հատորը Փարիզի արտադրութիւն է. «Բարեւ արեւ» հրատարակչութեան կաղանդի նուէրը բոլոր այն պատանիներուն որոնք կը սիրեն Մկնիկին պատմութիւնները, պատկերազարդ գեղեցիկ հատորները, մեծ չափի ամբողջովին գունաւոր էջերով: Անահիտ Սարգիսեան պատումի, գիծի, գոյնի իր տաղանդին նոր փաստը կու տայ այս հատորով որ խորագրուած է «Մկնիկը եւ աստղիկը»(*): Տօնածառի պատրաստութեան հեւքով աստղիկին որսին ելած Մըկնիկը կրնա՞յ անտարբեր ձգել հայերէնի ընթերցող պատանին: Երեքէն եօթը տարեկան երախաներու, բայց նաեւ «քոյրիկին ու աղբարիկին, մայրիկին ու հայրիկին, մեծ մայրիկին ու թոռնիկին, պեխաւորին ու անպեխին համար պատրաստուած» գիրքը ամենայն հանգստութեամբ կարելի է տալ նոյնիսկ հայերէն չկարդացող երախային ու պատանիին, քանի որ գիծը, պատկերը, գոյնը հաւասար մրցակցութեան մէջ են խօսքին հետ որ նոյնիսկ ձգուած է երկրորդ մակարդակի վրայ: Մկնիկին քաջագործութեան այս նոր գիրքը կը պատկանի հայերէն հրատարակութիւններու այն շարքին որ կը լռեցնէ այս մարզին մէջ արդիականին հետ մրցելու կարող «ապրանք» չունենալու շատ անգամ անարդար «ա՛խ»երն ու «վա՛խ»երը: Կը բաւէ հետաքրքրուիլ ու չսպասել անպայման որ գիրքերով լեցուն պայուսակով Պարոն Պալեան մը դըրան զանգը հնչեցնէ, կամ ընթերցող – գիրք կամուրջը հրաշքով մը իրականութիւն դառնայ:

Երկու տարբերնոյթ հատորներ որոնք Ամանորի ազուոր նուէրներ ըլլալու յատկանիշով կը նոյնանան իրարու հետ, մեծին ու պզտիկին ճամբուն վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

* A. Sarkissian;
52, allée de l'Ermitage, Le Raincy;
☎ 01.43.02.97.53.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՔԱՆԻ՞ ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ...

Թերեւս քսան տարիէ ի վեր, նոյնիսկ երեսուն տարիէ ի վեր, այսպիսի հաճոյք չէի վայելած: Թերեւս կը կարծէի որ մեր աշխարհէն ու մեր կեանքէն այլեւս սըրբուած էր այդ հաճոյքը: Բայց չէր սըրբուած ուրեմն: Եւ ես վայելեցի այդ հաճոյքը: Քանի մը ժամ վայելեցի: Բայց արդէն ատիկա քանի մը տարի կրնար աւինքնել զիս:

Հաճոյքը, որուն մասին կը խօսիմ, խնձորենիի մը ճիւղերէն խնձոր մը, թզենիի մը ճիւղերէն թուզ, ագարակի մը թուփերուն մէջէն կանանչ պղպեղ, կարմիր լոլիկ, կամ սմբուկ կամ դդում, կամ վարունգ փրցնելու ու քաղելու հաճոյքն է: Իրենց ճիւղերէն փրցնելով զանոնք փոքրիկ սակառներու մէջ լեցնելու հաճոյքն է: Քսան, երեսուն տարիէ ի վեր կրցա՞ծ էի վայելել այսպիսի հաճոյք մը:

Մեր բարեկամներէն մէկը, ուրիշ հրաւիրեալներու կարգին, մեզ ալ հրաւիրած էր տեսնելու իր ագարակը, որ կը գտնուի Սիլիվրիի մօտերը: Բաւական երկար ճամբայ էր, բայց գացինք մեծ հաճոյքով, որովհետեւ գիտէինք թէ պէտք է քաղաքէն հեռանայինք, որպէսզի գտնէինք այն ինչ որ մնացած է մեր երազներուն մէջ: Ագարակի կեանք: Պտղատու ծառ: Բանջարեղէնի թուփ: Խաղողի այգի:

Երբ հասանք, առաջին վայրկեանէն արդէն հասկցայ կամ յիշեցի թէ ինչ կը նշանակէ ապրիլ ծառերով ու կանանչութիւններով շրջապատուած գեղջկական տան մը մէջ: Տունը բոլորովին ալ գեղջկական չէր, որովհետեւ թէ՛ իր կառոյցով, թէ՛ իր կարասիներով բաւական արդիական ու հանգստաւէտ տուն մըն էր: Մինչեւ իսկ ունէր իր լողաւազանը: Բայց ի վերջոյ գեղջկական տուն էր, որովհետեւ կը գտնուէր ագարակի մը մէջ: Ագարակի տուն էր:

Սեղաններուն վրայ հոս ու հոն դրուած էին ծայր աստիճան համեղ կանաչ սրածայր պղպեղներ, փոքրահասակ կլորիկ լոլիկներ, թուզ, ընկոյզ, խնձոր, եւայլն: Տանտիրուհին մեծ հպարտութեամբ կը գոչէր.

Կերէք, պարտէզէն է:

Ի՛նչ պարտէզ: Ի՛նչ այգի: Անհամբեր էի տեսնելու: Բայց տակաւին մեզ չէին հրաւիրեր այդ պարտէզը տեսնելու, ծառերու ու թուփերու միջեւ ման գալու:

Կերանք, խմեցինք, ժամեր շարունակ խօսեցանք գաղափարակից ընկերներու հետ: Վերջապէս տանտիրուհին տուաւ այն ազդանշանը, որուն կը սպասէի այնքան անհամբերութեամբ:

– Ո՞վ կ'ուզէ տեսնել պարտէզը:

Աստուած իմ, «ի՛նչ արբեցութեամբ» մտայ թուփերուն մէջ եւ սկսայ քաղել սրածայր փոքրիկ կանանչ ու քաղցրահամ պղպեղները: Կանանչ տերեւներուն հետ նոյնացած այդ պղպեղները («տաղտեղ» պիտի ըսէր մեր Մնձուրին), որքա՜ն առատ էին: Անդին կը հրէի տերեւները, անոնց տակէն երեւան կը հանէի պղպեղները ու ափերով կը քաղէի զանոնք: Ամէն անգամ որ հատ մը կը փրցնէի, կարծես ոսկիի հանք մը գտած կ'ըլլայի: Ամբողջ տոպրակ մը լեցնելէ վերջ, անցայ լոլիկներուն կողմը: Յետոյ սմբուկներուն կողմը: Յետոյ վարունգներուն կողմը: Յետոյ քանի մը խնձոր փրցուցի խնձորենիի մը ճիւղերէն: Այս ընելու ընթացքին, շարունակ ես ինծի հարց կու տայի.

«Քանի՞ տարիէ ի վեր խնձորենիի մը ճիւղէն խնձոր մը չես փրցուցած»:

Երբ տոպրակներն ու սակառները լեցուցի, յագեցած էի: Յագեցած՝ ո՛չ թէ ուտելով, այլ փրցնելով: Անդրադարձայ որ մէջքս կը ցաւէր ծռելու ու կանգնելու հետեւանքով: Բայց ի՛նչ հաճելի յոգնութիւն էր այդ:

*
**

Տուն վերադարձի ճամբուն վրայ, յիշեցի գովազդային յայտագիր մը որ այս օրերուն կը հաղորդուի հեռատեսիլէն: Դրամատուն մըն է ծանուցողը: Դրամատունը հարց կու տար: Քանի՞ տարիէ ի վեր ծովեզերեայ վայր մը երթալով արձակուրդ չկրցար ընել: Քանի՞ տարիէ ի վեր լեռներէն վեր չմագլցեցար: Քանի՞ տարիէ ի վեր պտղատու ծառէ մը պտուղ մը չկրցար փրցնել: Քանի՞ տարի ի վեր...: Եւ դեռ ինչեր: Վերջապէս Դըրամատունը կը գոչէր: «Այս բաները չկրցար ընել, որովհետեւ ուզեցիր անձամբ վարել դրամատնային ու յարակից գործերդ: Հիմա դուն այդ բոլորը մեզի ձգէ ու գնա քու կեանքը ապրելու»:

Անշուշտ որ պարապ խօսք է: Պարզապէս գովազդի խաբէութիւն, ծանուցումի խաբէութիւն է: Ո՛չ մէկ դրամատուն, ո՛չ մէկ հաստատութիւն կրնայ լրիւ բեռը թեթեւցնել, որպէսզի ես երթամ ու ապրիմ իմ կեանքս: Արդէն ո՞րն է իմ այդ կեանքը, եթէ ոչ այն՝ որ հաւասարապէս լեցուն է աշխատանքով ու դադարով, յոգնութեամբ ու հաճոյքով:

Բայց քանի կը հեռանայի բարեկամիս ագարակէն, կարծես ականջներուս մէջ կը հնչէր տարբեր ձայն մը, որ իրական կեանքին ձայնն էր, այլ ո՛չ թէ խաբուսիկ ծանուցումի մը ձայնը:

– Քանի՞ տարիէ ի վեր դուն կանանչ պղպեղ մը չես փրցուցած իր թուփէն, խաղող մը չես համտեսած իր այգիէն: Քանի՞ տարիէ ի վեր դուն լոլիկ մը չես փրցուցած: Եկուր եւ փրցուր զանոնք, քաղէ զանոնք, զանոնք պատրաստ ու հանգստօրէն քաղելու հաճոյքը վայելէ: Մնացեալը մեզի ձգէ: Մենք տարին տասներկու ամիս արեւի տակ կամ ցուրտին մէջ տքնաջան կ'աշխատինք որպէսզի հասցնենք այս պտուղներն ու բանջարեղէնները, մեր ձեռքերը կը ճաթռտին, մեր կռնակները կը կքին, մեր ոսկորները կը մսին, մինչեւ որ այս պտուղները կը բուսնին ու կը հասնին: Ասիկա մեր գործն է: Դուն քու կեանքդ ապրէ:

Այո՛, ասիկա ձայնն էր այն պարտիզպաններուն ու հողագործներուն, որոնք կ'աշխատէին սա ագարակին մէջ եւ որոնց երեսը ընաւ չտեսայ երբ այնքան հաճոյքով կը քաղէի անոնց հասցուցած պտուղները:

Բ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍ

Ծնունդի Տօնավաճառ

Ուրախալից արար մը, անկասկած, մեր փոքրաթիւ համայնքին կեանքին մէջ: Այլեւս աւանդական դարձած Ծնունդի տօնավաճառը, Նիսի Տիկնացի կազմակերպութեամբ, իր յանձնանձած Միօրեային ի նպաստ:

Այս տարի եւս տեղի ունեցաւ Լա Մէզոն տիւ Սեմինէրի մեծղի սրահներուն մէջ, Կիրակի, Նոյեմբեր 19, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ:

Խուռներամ այցելուներ՝ մեծաւ մասամբ երիտասարդ, օգտակարն ու հաճելին մօտ ունենալով, կը դիտեն եւ կը գնեն Ամանորեան դիմագիծով պէսպիսի մեծ թէ փոքր իրեր: Վաճառքի հանուած էին ազգային մոթիֆներով եւ բնանկարներով զարդարուն գողտր մոխրամաններ, պնակներ, լուսամփոփներ, պուպրիկներ, միջին մեծութեամբ փայլփլուն տօնածառեր, դպրոցականներու յատուկ գունաւոր գիրքեր, ալպոմներ (անպայման՝ հայերէն), բառարան, սէ-տէներ, Նոր Տարին շնորհաւորող հայատիպ բացիկներ: Եւ դեռ ինչե՛ր...:

Լման անկիւն մը, երկար շարքի վրայ, տեղ կը գրաւէին արուեստագիտուհի Տիկին Ժագլին Կէտիկի վեց տասնեակէ աւելի իւղանկարները: Մէկ մասը հայրենական կոթողներու վերակենդանացում, մէկ կարեւոր մասն ալ տեղական բնանկար,

Այս տարուան նորութիւնը ծափերով դիմաւորուեցաւ: Ստուգիւ, երկու տասնեակ պարմանուհի, մեկնաբանութեանց շարքով մէկ առ մէկ առանձինն բեմ բարձրացան այցելուներուն ներկայացնելով ուրարտական ժամանակաշրջանէն մինչեւ հելլէնական, ապա յաջորդող դարաշրջաններու այլ եւ այլ վայրերու Հայուհիներու տարազներ: Տպաւորիչ իւրաքանչիւրը՝ գոյներու այլազանութեամբ, շրջան առ շրջան ասեղնուած հագուստներու տարբերութեամբ, ասեղնագործութիւններու, շղարշներու, երիզներու բացորոշ տարբերութիւններով: Եւայլն:

Մեկնաբանութեան կարեւոր պարտականութիւնը ձեռնհասութեամբ վարեց Տիկնանցի վարչուհիներէն ուսուցչուհի Տիկին Անոյշ Սերոբեան:

Տիկնացի Ծնունդի տօնավաճառը այս անգամ եւս կենսատու օր մը նկատուեցաւ բոլորին կողմէ:

ԺԻՐԱՅՐ

ՄԻՇՏ՞Ն ԱԼ ԿԸ ԾԵՐԱՆԱ՞Ք

Ամէն մարդու ծանօթ է թէ տարիքը կը կրճատէ մարմնական, նաեւ մտաւոր կարողութիւնները: Շատերու համար առաւել ծանրակշիռը այս երկրորդ պարագան է: Գիտութեան արձանագրած մեծագոյն գիւտերը երիտասարդներու պատկանած են. Նեւտոն 25 տարեկանին յղացած է քաշողական ուժի օրէնքը, Այնշթայն ընդհանուր յարաբերականութեան տեսութիւնը հրատարակած է 36 տարեկանին, 26-ին արդէն հրատարակած ըլլալէ ետք անոր առաջին մասնակի տարբերակը: Ինչ է որ յայտարարած է թէ մէկը որ 30 տարեկանէն առաջ նկատառելի մասնակցութիւն չէ ունեցած գիտութեան, երբեք պիտի չունենայ: Կան, անշուշտ, այդ տարիքէն ետք տրուած մեծ գործեր ալ, ինչպէս՝ «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն»ը, «Աննա Քարենինա»ն որոնք գրուած են երբ Թոլսթոյ 40 – 50 տարեկանի միջեւ էր, Տոսթոյեւսկի «Քարամազով եղբայրներ»ը աւարտած է 59 տարեկանին, եւ այլն:

Ամերիկացի Քանիկէլ, որ հնդիկ ուսողագէտ Ռամանուժանի (1887 – 1920) կենսագրութեան նուիրած է «Մարդը որ անհունը կը ճանչնար» հատորը, կը բացատրէ որ ուսողագէտի մը համար հասուն տարիքը 40 կամ 50-ին վերջ կը գտնէ: կատարուած ուսումնասիրութիւններ ալ ցոյց տուած են որ բնագիտութեան, ուսողութեան, թէքնոլոժիի ճիւղերուն մէջ գիտնականները իրենց լաւագոյն արդիւնքները կուտան 40 տարեկանէն անմիջապէս առաջ: Բաւական տարբեր է պատմաբաններուն, փիլիսոփաներուն պարագան. անոնց աապարէզին բարձրագոյն կէտը 60 տարեկանի շուրջ կ'արձանագրուի:

Գիտնականներ հետաքրքրուած են գիտնալու թէ ի՛նչ պատճառներով տարիքը բնագիտութեան կալուածին պատկանող ճիւղերու մէջ կը նուազեցնէ մարդուն մտաւոր կարողութիւնները: Մտածողներ կան թէ տիկա ոչ թէ ուղեղին գործունէութեան, այլ անհատի մը ապրելակերպին կապուած բան է: Համոզուած են թէ կողմնակի պարտաւորութիւններ որոնք տարիքի ընթացքին կ'աւելնան, կը խոչընդոտեն մտաւոր գործունէութիւնը: Ուրիշներ գլխաւոր պատճառ կը նկատեն մարմնական ազդակը որ ուժականութեան նուազում ցոյց կուտայ տարիքին հետ: Մարդ 20 տարեկանին կրնայ 48 ժամ առանց քնանալու կեդրոնանալ խնդիրի մը վրայ, բայց քառասունին, կամ յիսունին պարագան նոյնը չըլլար: Կայ նաեւ նորութիւններու նկատմամբ կեցուածքի խնդիրը: Մէկու մը մտքին մէջ նոր գաղափարներու հիմ կը կազմեն մտաւոր տարրեր որոնք կարգաւորուած, դասաւորուած չեն. տարիներու ընթացքին անոնք լաւագոյն ձեւով կը կազմակերպուին եւ անոնց տէր ուղեղը նոր տուեալները կը զետեղէ արդէն կազմուած մտային դրութեան մէջ:

Մտաւոր կարողութեան տկարացումը կը յատկանշուի տարբեր գաղափարներ նոյն պահուն մտքին մէջ պահելու անզօրութեամբ: Ծատրակի վարպետները, ընդայտները, գիտարարները նորութիւն մը յղանալու, անոր ձեռնարկելու համար պարտաւոր են կարգ մը գաղափարներ միաժամանակ ունենալու իրենց մտքին մէջ: Այդ կարողութիւնը ամէնէն բարձր աստիճանը կ'ունենայ մէկուն 20-ական տարիներուն, յետոյ աստիճանաբար կը տկարանայ:

Հարցը մխիթարական երեսակ մըն ալ ունի. տարիքին հետ կ'աւելնան աշխարհի մասին բիւրեղացած հիմնական գիտելիքները: Կերպով մը ան կ'արտայայտուի իմաստութիւնը տարիքին առընչող համոզումին մէջ: Ատոր շնորհիւ է որ գիտնականներ մինչեւ յառաջացած տարիքներ կը շարունակեն իրենց մտաւոր գործունէութիւնը. բնագիտութեան Նոպէլեան մրցանակաւոր, 94 տարեկան Հանս Պէթ որ աթոմական ամերիկեան ռումբին հայրերէն կը նկատուի, կ'ըսէ. «Լաւագոյն գործերս տուի երբ 23, 32 եւ 41 տարեկան էի: Բայց կը շարունակեմ արտադրել, որովհետեւ գիտութիւնը կը շարունակէ ինծի համար ամէնէն հետաքրքրաշարժ զբաղումը ըլլալ»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳԻՒՄՐԵՑԻՆ ՏՈՒԵՑ ԻՐ ՉՈՒՆԵՑԱԾ ԴՐԱՄԸ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը երէկ այցելեց Գիւմրի. Ղարաբաղի «Հիւսիս – Հարաւ» աւտոմայրուղու շինարարութիւնը շարունակելու եւ Գիւմրիի չորս դպրոցների վերականգնման ծրագրի համար նուիրատուական ակցիա կատարեց այսօր սոցիալական ամենածանր վիճակում ապրող գիւմրեցին: Գիւմրեցիների նուիրաբերած ընդհանուր գումարը կազմեց 2 միլիոն 991 հազար 285 դրամ եւ 221 ԱՄՆ տոլար: Հանգանակութեան արկղերում գերակշռում էին 10 դրամանոցները. Նրանք տալիս էին իրենց ունեցածը: Տեղին է յիշել, որ օրերս ՀՀ Արտաքինգործնախարարութիւնում այս ծրագրի առիթով Հիմնադրամի կազմակերպած հանդիպմանը մասնակցած մօտ 150 գործարարներից եւ ոչ մէկն առ այսօր անգամ մէկ լումայ չի փոխանցել, նոյնիսկ՝ շատերին յայտնի ամենախոշոր գործարարները:

«Առաւօտ», Նոյեմբեր 18

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆՈՐՀՆԷՔ

Փասատինայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Ալֆրէտ եւ Մարկրիթ Յովսէփեան վարժարանի ընդարձակման համար նոր շէնքի մը հիմնօրհնէքը կատարուած է Հոկտեմբեր 27-ին: Աշակերտութեան հետզհետէ աճող կարիքները գոհացնելու համար հոգաբարձութեան ցարդ կատարած հանգանակութիւններէն գոյացած է կէս միլիոն տոլար: Իսկ կառուցման համար տակաւին անհրաժեշտ է 300 հազար տոլար: Նոր շէնքը պիտի ունենայ ընդարձակ սրահ մը, ուսուցչութեան եւ տնօրէնութեան գրասենեակներ, պահեստանոց, խոհանոց, համակարգիչի բաժիններ եւ յաւելեալ եօթը դասարաններ: Արարողութեան աւարտին, յարակից «Աղաճանեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը: Ցայտագիրը վարած է Փէկի Ծինպաշեան: Խօսք առած են հոգաբարձութեան ատենապետ Ռիչըրտ Մուշեղեան, Վազգէն քհնյ. Մովսէսեան, վարժարանին տնօրէնը՝ Յովսէփ Ինճէճիկեան: Բանախօսած է Գաբրիէլ Ինճէճիկեան: Եղած նուէրներէն գոյացած է 100 հազար տոլար: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

⁂

«ԱՆԻ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵԼՈՅԹԸ ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Ֆայն Արց» համագումարահին մէջ, Հոկտեմբեր 28-ին, տեղի ունեցած է Լոս - Անճըլըսի Համազգայինի «Անի» պարախումբին ելոյթը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Պարախումբը երկու ժամուան յայտագրով մը ներկայացուցած է հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական պարերու փունջ մը: Յատկապէս գեղարուեստական փայլք պարգեւած են «Լոռեցի Սարօ»ն, «Անլռելի զանգակատուն», «Կիլիկիա», «Ցիծառակ» եւ այլ պարերը: Խումբին պարուսոյցներն են Սիւզի Բարսեղեան - Դարբինեան եւ Եղիա Հաշոլեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՎԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑԸ

Անգլիոյ մէջ Յունուար 27-ին առաջին անգամ ըլլալով պիտի նշուի Ողջակիզման Յուշի Օրը, ոգեկոչելու համար Հրեաներու ողջակէզին ու Ռուանտայի, Կոսովոյի ցեղասպանութեան զոհերը: Արտաքին նախարարութիւնը հրահանգած է այդ օրուան կազմակերպութեան պատասխանատու բաժնին (Հոմ Օֆիս) որ ոչ մէկ ակնարկութիւն ըլլայ 1915-ի Հայերու ցեղասպանութեան: Այդ հրահանգը ամենայն անմեղութեամբ կը ներկայացուի այնպէս թէ որոշուած է մեկնիլ Հրեաներու ողջակէզէն եւ անոր նախորդներէն ոչ մէկը նկատի առնել: Ուղղակի զարմանալի արամաբանութիւն մը, քանի որ արդի ժամանակներու միակ ցեղասպանութիւնը որուն զոհերը ոգեկոչումի արարքէն դուրս կը ձգուին, հայկականն է:

Հոմ Օֆիսի հետ շփումներէ ետք յայտնի եղած է որ թուրք կառավարութիւնը ուզած է այդ անտեսումը, չթարմացնելու համար իր պատմութեան այդ էջը զոր կ'ուզէ մոռնալ:

Անգլիական հեռատեսիլի Պի – Պի – Սի կայանն ալ որ կը պատրաստուի հեռասփռել այդ օրուան անցքերը, նոյնպէս որոշած է անգիտանալ Հայերու ցեղասպանութիւնը, հետեւելով Հոմ Օֆիսի հրահանգներուն:

Բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն հակազդել ուրացումի աղաղակող այս երեւոյթին, կրնան բողոքի նամակներով դիմել հետեւեալ հասցէներուն. –

– «Ողջակիզումի Օր»ուան Կոմիտէ

- **Chris Henderson**
 Foreign & Commonwealth Office
 Head of Holocaust Day Sterring Committee;
 Room E 203, EUD (B)
 King Charles Street
 London S WIA 2AH
- **Kim Darroch**
 Foreign & Commonwealth Office
 King Charles Street
 London S WIA 2AH
- **Neil Frater**
 Race Equality Unit
 Holocaust Memorial Day
 12th floor
 Home Office
 50 Queen Anne's Gate
 London S WIH 9AT

ՀԱՅԱՇԷՆ
ՀԱՅԿ. ԼՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ
Լոնտոն

HAYASHEN,
105a Mill Hill Road
Acton, London W3 8JF,
☎ 020 8992 4621
Fax : 020 8993 8953
e-mail : info@caia.org.uk

LIVRES REÇUS

CONFESSION D'UN POETE

ALBERT ANDONIAN

Editions des Ecrivains,
Paris, 2000

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Բ.

– Հոդ մի՛ ըներ, ես կ'երթամ կոր դուռը բանալու, մեր բարեկամներէն մէկն է եկողը, դուն շուտով վեր գնա՛...

Քաթինա տկաւ հեւ ի հեւ վեր մագլցիլ եւ չնչասպառ հասաւ Սմբատի սենեակը:

Լրտես ոստիկանները կը շարունակէին դրան զանգակը հնչեցնել:

Տանտիրուհին երբ տեսաւ իր էրիկը՝ ձեռքերն ու ոտքերը կապուած ու բերանն ալ թաշկինակով մը գոցուած՝ սարսափահար աղաղակ մը արձակեց եւ ինկաւ բազմոցին վրայ:

Արամ, ըէվօլվէրը ձեռքը մօտեցաւ խեղճ կնոջ եւ զէնքը անոր ուղղելով՝ սպառնաց.

– Եթէ ձայն հանես՝ հիմա կը սպաննեմ քեզ ալ, Կարապետն ալ...

Քաթինա յուզումէն լեզուն բռնուած, անկարող էր բառ մը արտասանելու:

Արամ հրամայեց որ քիչ մը ջուր բերեն ու կնոջ երեսը սրսկեն:

Խնամքի այս փութկոտութիւնը փրկարար ազդեցութիւն մը ըրաւ տանտիրուհիին վրայ, որուն լեզուն կարծես հրաշքով մը քակուեցաւ:

– Աստուծոյ սիրուն, բան մի՛ ընէք ինծի, աղերսեց երկու ձեռքերը պաղատագին երիտասարդներուն ուղղելով:

– Ո՛չ, քեզի բան պիտի չընենք, միայն թէ տեղէդ չերերաս ու ձայն չհանես, պատասխանեց Արամ:

Յետոյ շարունակեց.

– Քաթինա՛, աղէկ մտիկ ըրէ ինծի... մենք հիմա պիտի փախչինք, մինչեւ կէս ժամ՝ չըլլայ թէ սենեակէն դուրս ելլես, տե՛ս մենք քեզի կը վստահինք եւ ձեռքերդ ու ոտքերդ չենք կապեր, բայց դուն ալ նայէ որ խօսքերնիս մտիկ ընես՝ եթէ չես ուզեր որ գլխուդ փորձանք մը գայ... կէս ժամ ետքը ա՛լ ազատ ես ուզածդ ընելու... ա՛ռ քեզի երկու ոսկի ալ նուէր... բայց խօսք մտիկ ըրէ:

Ու Արամ կնոջ գոգը նետեց երկու ոսկի, որոնց փայլուն տեսքը ա՛լ բոլորովին սրտապնդեց սարսափահար կինը:

– Աստուածածին թո՛ղ վկայ ըլլայ որ ձեր բաները պիտի կատարեմ, ըսաւ դրամը գրպանելով:

– Երթա՛նք, հրամայեց Արամ, ու ամէնքը միասին դէպի սանդուխ ուղղուեցան:

Լրտես ոստիկանները երկու անգամ ուժգին կերպով դուռը զարնելէ ետք՝ արդիւնքին կը սպասէին. սակայն ինչպէս յայտնի է, դուռը չէր բացուեր եւ Խեւուկ՝ դրան ետին կծկտած՝ կը ջանար ոստիկաններու խօսակցութենէն բառ մը լսել:

Երբ փոքրիկ խումբը գետնայարկ հասաւ՝ ամէնքը չուարած Արամին կը նայէին, չկրնալով գուշակել թէ ի՛նչ էր իր ծրագիրը, եթէ երբեք փախուստի համար ծրագիր մը պատրաստած էր:

Երիտասարդ յեղափոխականը հաստատուն քայլերով մտաւ խոհանոց ուր իրեն հետեւեցան ընկերները:

Խոհանոցին ետեւի կողմը կը գտնուէր պզտիկ, անմշակ պարտէզ մը որ ցած պատով մը բաժնուած էր դիմացի տան պարտէզէն:

Արամ խոհանոցը գտնուած փայտէ սեղանը առաւ, պարտէզի պատին կռթնցուց եւ զայն իբրեւ պատուանդան գործածելով՝ մէկ ոստումով պատին վրայ բարձրացաւ ու միւս կողմը ցատկեց:

– Կարգը ձերինն է, պոռաց ընկերներուն, որոնք արդէն պատրաստուած էին իր օրինակին հետեւելու:

Երբ երկու երիտասարդներ ալ նոյն ճամբով իրեն միացան՝ Արամ հրամայեց որ նախ օրիորդներուն օգնեն պատին վըրայ ելլելու:

Ձերբակալուելու երկիւղը այնքան բուռն էր եւ փախչելու, ազատելու հեռապատկերը այնքա՛ն հմայիչ որ Նարդիկ ու Զարուհի գրեթէ առանց օգնութեան եւ լարախաղացի մը ճկունութեամբ կրցան այս վերելքը կատարել եւ ինքզինքնին նետել՝ միւս կողմը սպասող երիտասարդներուն թեւերուն մէջ:

(Շար. 6)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԵԶՈՒԻ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵՆԷՆ

Լեզուի պետական տեսչութեան պետ Լեւոն Գալստեան Նոյեմբեր 16-ի մամուլի ասուլիսին ներկայացուցած է կազմակերպութեան երկու տարուան գործունէութիւնը: Տեսչութեան ղեկավարութեան տակ կը գործէ «Հայերէնը ոչ հայախօսների համար» ծրագիրը որ պատրաստուած է զաղթականներու, ներգաղթողներու եւ հայերէնի մէջ տկար դըպրոցականներու համար:

Լ. Գալստեանի ըսածին համաձայն, Հայաստանի մէջ փոքրամասնութիւններու լեզուական իրաւունքներուն առընչուած որեւէ հարց չկայ: Լեզուի տեսչութիւնը 1998 Մայիսէն մինչեւ այսօր ըստուգումի 560 այց կատարած է, 220 անօրինութիւն արձանագրած, որոնցմէ 160-ը սրբագրուած են, 33-ը տուգանք վճարելէ ետք: Որպէս տուգանք, այս ճամբով 651 հազար դրամի մուտք եղած է պետական պիւտճէ:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2:
Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ Առաքելներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆՅ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Bientôt à Lyon
LE BALLET NATIONAL D'ARMENIE...

C.B.A.F. (section Araxe) — M.C.A. Villeurbanne
☎ **04 78 26 28 71** (tlj sauf lundi)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ· – Ա· Բէշիշեան 100 Ֆր· Ֆ· Միսաքեանի յիշատակին:

[illegible]

Աշոտ Պաղտասարեանի քանդակները կը ցուցադրուին Նոյեմբեր 28–էն Դեկտ· 9,
Cité Internationale des Arts;
18, rue de l'Hôtel de Ville, Paris 4e
Tous les jours de 14h à 19h sauf dimanche.

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS
☎ **01. 43. 26. 88. 65**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
DECINES

Petit-déjeuner

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Archag DJAMALIAN» de Décines continue d'organiser le petit-déjeuner selon ses traditions, tous les premiers dimanche du mois. Elle vous invite à venir déguster des spécialités arméniennes et orientales,
le dimanche 3 décembre
à partir de 9 heures 30 à la Maison de la Culture Arménienne de Décines.
La participation est de 25 F.

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section «D. Missakian» de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :
— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h) ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ACTIVITES PERMANENTES

Reprise des cours de
TAI CHI CHUAN
Inspiré des enseignements de base de la philosophie taoïste et de la médecine chinoise
les SAMEDIS de 10h à 11h30
en partenariat avec l'A.B.B.A.

POUR SES CLASSES D'ECHECS enfants et adolescents la M.C.A. **recherche** un **professeur** expérimenté disponible les mercredis après-midi

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻ
եւ
ԱՅԲ – ԷՖ – ԷՄ-Ի

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
ԵՒ
Զ Ր Ո Յ Ց

Կը խօսի՝
Հայրենի գիտնական
ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ԱՊԱԳԱՆ

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 27–ին ժամը 20·30-ին, Հայ Մշակոյթի Տուն

17, rue Bleue — Paris 9e
Métro : Cadet

— Մուտքը ազատ է —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ
Շաբաթ, Յունուար 6

75–ԱՄԵԱԿ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

Պաշտօնական հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան 2001, Ապրիլ 5 – 8:
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28
MARDI
28 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէներեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.045 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.045

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 24 / 27)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՅՑԵՐԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան «Եւրոպան ԻԱ. դարուն» միջազգային համաժողովին մասնակցելու համար գացած է Պերլին։ Համաժողովէն դուրս ան հանդիպումներ ալ ունեցած է Գերմանիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան մէջ։ Նոյ. 25-ին մեկնած է Վիեննա, մասնակցելու Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի երկիրներու արտաքին գործերու նախարարներուն խորհուրդի տարեկան նիստին։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԸ «ՅԱՂԹԱՆԱԿ»Ի ՊԱՆԴՈԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի գլխաւոր ճարտարապետ Ն. Սարգսեան «բամբասանք» նկատած է «Յաղթանակ» զբօսայգիին մէջ կառուցուելիք պանդոկին մասին շրջող լուրերը։ Ան ըսած է թէ շինարարութիւնը կատարող ընկերութիւնը արձանագրուած է պետական տոմարներուն մէջ, իսկ տրամադրուած տեղը ինք մատնանշած է։ Կտրուած ծառերու մասին ալ ըսած է թէ երեք կտրուած ծառի փոխարէն 3,5 միլիոն տոլարի աշխատանք պիտի բացուի։

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ

Ա. Ղուկասեան Նոյեմբեր 24-ին ընդունած է ֆրանսահայ բժիշկներ Ա. Սանոյեանն ու Յ. Էկեըեանը որոնք Արցախ տարած են արեւային բարդերու սարք մը որով կը լուծուի Մարտունիի Մոնթէ Մելքոնեան մանկապարտէզին հոսանքի հարցը։

Ս. ՂԱԶԱՐԸ ՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս խորագիրով ցուցահանդէս մը բացուած է Ազգային պատկերասրահին մէջ, Մխիթարեան միաբանութեան 300-ամեակի նշումի ծրագրին մէջ։ Ներկայացուած են Այվազովսկիի, Ժանսէմի, Գառզուի, Բաշինջաղեանի, Խանջեանի եւ ուրիշներու պաստառները որոնց նիւթը մխիթարեաններն են, Ս. Ղազարը, Վենետիկը։ Այլ սրահի մը մէջ ալ ցուցադրուած են Մխիթարեաններու նուիրուած բազմաթիւ ձեռագիրներ, մետալներ, նամակներ, նկարներ, եւ այլն, որոնք կը պահուին Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ։

ՊՈՒՏԻՆ ԿՐՕՆԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի նախագահը, Նոյ. 24-ին, Ռուսաց Ալեքսի Բ. Պատրիարքին, Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին եւ Կովկասի մահմետականներու առաջնորդ Ալլահշիւքիւր Փաշա-Զատէի հետ հանդիպում ունեցած է։ Պուտին ընդգծելով հոգեւոր առաջնորդներուն հսկայական դերը Հայաստանի եւ Ազրբէջանի ժողովուրդներուն միջեւ խաղաղութեան յանգելու գործին մէջ, նշած է թէ անոնց բարձր հեղինակութեան շնորհիւ կը յաջողիմէ երկու երկիրներու միջեւ կայուն եւ լիակատար խաղաղութեան ձեռքբերման գործընթացը։

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԲԱՐՁՐ ԳՆԱՀԱՏԱԾ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՍՏԱԿԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյ. 25-ին ընդունած է Մխիթարեան Միաբանութեան 300-ամեակի յոբելեանի նշումներուն առթիւ Հայաստան ժամանած միաբանութեան պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր ընդհ. աբբահայր Եղիա Վրդ. Քիլաղպեան։ Նախագահը բարձր գնահատած է Մխիթարեաններու ազգանուէր գործունէութիւնը եւ անոնց վաստակը հայագիտութեան զարգացման, համամարդկային արժէքներու պահպանման ու հարստացման մարզերուն մէջ։

ԱԶՐԲԷՋԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

72-ամեայ Մ. Ալասքարով Նոյեմբեր 24-ին վերընտրուած է Ազրբէջանի Խորհրդարանի նախագահ։ Անոր թեկնածութիւնը առաջարկած է «Նոր Ազրբէջան» կուսակցութիւնը որ Խորհրդարանի 124 աթոռէն 72-ը ունի։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ԲՈԼՈՐԸ ԺՈՍՓԷՆԻ ԿՈՂՔԻՆ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿՈՒԶԷ ՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԷ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընկերվարականները չկրցան համաձայնիլ մէկ բանաձեւի շուրջ, այսինքն կարելի չեղաւ ներկայացուած երեք բանաձեւերու համադրում մը ընել, բայց բոլոր հոսանքները մէկ կէտի շուրջ համաձայն էին՝ բոլոր, անվարան, Ժոսփէնի կողքին են։ Ընդդիմութիւնը կը կազմեն Հ. Էմանուէլի եւ կուսակցութեան ձախը։ Պարզուած պատկերն այն է որ, Ժոսփինական, ռոքարտիէն եւ Փապիուզիէն համախմբուած քարտուղար Ֆ. Հոլանտի շուրջ կը կազմեն 72,94%-ի մեծամասնութիւն մը։ Անդին կան երկու փոքրամասնութիւններ. Հ. Էմանուէլի եւ իր կողմնակիցները 13,78% եւ ընկերվարական ձախը՝ 13,28%։

Համագումարին գլխաւոր եւ ցնցիչ նորութիւնը եկաւ Ժոսփէնէն։ Ան, իր ելոյթով, յայտարարեց որ 2002-ի ընտրութիւններու ժամանակացոյցը պէտք է փոխուի, այլ խօսքով՝ նախարարապետը կ'ուզէ որ նախ կատարուի նախագահին ընտրութիւնը, ապա՝ երեսփոխաններու։ Ներկայիս, հակառակն է, այսինքն 2002ին, նախ կան երեսփոխանական ընտրութիւնները եւ երկու ամիս յետոյ՝ նախագահին ընտրութիւնը։ Այս փոփոխութեան բուռն կերպով կը հակառակին բազմատարր ձախին բաղկացուցիչներէն երկուքը՝ համայնավար եւ կանաչ։

Ժոսփէն, այս ձեւով, նեղը կը դնէ նախագահ Շիրաքը, ինչպէս ան գինք նեղը դրաւ «Խենթ կովու» հարցով եւ այժմ հակամարտութիւնը հրապարակային է։ Ընդդիմութեան կողմը, Փասքուա, աւելի առաջ յայտարարած էր թէ նման փոփոխութիւն մը անհրաժեշտ է եւ տրամաբանական, բայց, ներկայիս, քաղաքական խորամանկութիւն մը կը վերագրէ Ժոսփէնի։ Ըստ իրեն, հակառակ պարզուած պատակտուած պատկերին, աջը կրնայ յաղթել երեսփոխանական ընտրութեան եւ ուրեմն Ժոսփէնի նախագահ ընդունուելն ալ խնդրոյ առարկայ կրնայ դառնալ, եթէ այդ ընտրութիւնը յաջորդէ երեսփոխանական ընտրութեան, մինչ հակառակ պարագային՝ կը դիւրանայ։

Ամէն պարագայի մէջ, Ժոսփէն գոհ է իր վարած քաղաքականութենէն երեք տարիէ ի վեր։ Կը թուէ ձեռք ձգուած յաջողութիւնները, ապահովութիւն տալով որ՝ վաղը աւելի լաւ պիտի ըլլայ քան այսօր։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ յաղթական հռչակուեցաւ Ֆլորիտայի մէջ, 537 ձայներու առաւելութեամբ Ալ Կորի վրայ եւ ինք արդէն ինքզինք նախագահ կը նկատէ հակառակ անոր որ ամերիկեան նախագահական թերթօնը չէ վերջացած։ Հաշուարկումին արդիւնքն այն եղաւ որ այս վճռական նահանգին մէջ, Պուշ ստացած է 2 միլիոն 912.790 ձայն եւ Ալ Կոր՝ 2 միլիոն 912.253, բայց, Ալ Կոր որոշած է առարկել եւ իր փաստաբանները յայտարարած են որ համաձայն չեն արդիւնքներուն Ֆլորիտայի երեք ընտրաշրջաններու մէջ՝ Փալմ _ Պիչ, Մայամի – Տէյտ եւ Նասաու։ Կը պնդեն որ դեմոկրատ թեկնածուէն 500-էն 900 ձայն խլուած է։ Յիշենք որ ամէն մէկ թեկնածու 70-ական փաստաբան ունի, որոնց ամէն մէկը ժամական 700 տոլար կը ղանձէ։ Այժմ կը սպասուի Ուաշինկթընի Գերագոյն Ատեանի որոշումին, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 1-ին։

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔԻ կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ վախ ալ կայ որ Ռամազանը պատճառ դառնայ բախումներու սաստկութեան։ Ե. Արաֆաթ Մոսկուա երթուղարձ մը ըրաւ եւ Պուտինի հետ տեսակցեցաւ։ Տեղւոյն վրայ, Իսրայէլեան օդուժը կը շարունակէ ռմբակոծել ոչ միայն Այսրյորդանանը, այլեւ Հարաւթավերջին Լիբանանը, ի պատասխան Հեզպոլլահի առջի օրուան յարձակման, որուն հետեւանքով Իսրայէլայի մէկ զինուոր մեռած էր, երեք ուրիշներ ալ՝ վիրաւորուած։ Կիրակի, Նոյեմբեր 26-ին ալ, չորս Պաղեստինցիներ մեռած են, զոհ Իսրայէլեան բանակի լարած մէկ թակարդին, Հալլայի գիւղին մօտ, Այսրյորդանան։ Միւս կողմէ, Լիքուտը (աջ) առաջարկ մը ներկայացուցած է Քնէսէթին (Խորհրդարան) կանխահաս ընտրութիւններու համար եւ որուն նպատակն է արագացնել Պարաքի կառավարութեան անկումը։

ԼԱ ՀԷՅԻ ժողովը, նուիրուած երկրագունդի ապականութեան, ձախողութեամբ պսակուեցաւ։ 180 երկիրներու ներկայացուցիչները, երկու շաբաթներու վիճարկումէ ետք, չկրցան համաձայնիլ Քիոթոյի համաձայնագրին գործադրութեան շուրջ։ 1997-ին, Քիոթօ ստորագրուած համաձայնագիրը զարգացած երկիրներուն կը պարտադրէ 5,2% զեղչ մը վնասակար կազերու իրենց արտանետումներուն վրայ։ Այս ժողովին ձախողութիւնը կը վերագրուի Ֆրանսայի Շրջապատի նախարարին՝ Տոմինիք Վուանէի, Անգլիացիներուն կողմէ։ Մեծն – Բրիտանիոյ փոխ - վարչապետին համաձայն՝ «վախցաւ, ըսաւ թէ յոգնած եւ սպառած է եւ չի հասկնար առաջարկներու մանրամասնութիւնները, ապա՝ մերժեց ընդունիլ»։ Տոմինիք Վուանէ ցաւ յայտնեց որ անգլիացի նախարարը տէրը չէ իր ջիղերուն։

ԱԶՐԲԷՋԱՆԻ մայրաքաղաք՝ Բաքուի մէջ, երկրաշարժ մը պատահած է Նոյեմբեր 25-ին, Շաբաթ օր, որուն հետեւանքով 26 մեռեալ կայ եւ 300 վիրաւոր։ Շուրջ 20 հոգի ալ զոհ գացած են սրտի

ՄԱՄՈՒԼ

«FRANCE-SOIR» (27 Novembre)

ARMENIENS: HISTOIRE D'UN GENOCIDE

Այս խորագրով, թերթը երկու էջ նուիրած է Հայոց ցեղասպանութեան։ Կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով։

սուր տագնապի մը, ցնցումներէն քիչ ետք։

ԹՈՒՐՔԻԱ առարկեց կարգայ Եւրոպական Միութեան, Նոյեմբեր 24-ին, զօրավիգ ըլլալով Կիպրոսի «Թուրք Հանրապետութեան» ղեկավար Ռ. Տէնքթաշի որոշումին, այսինքն՝ քաշուիլ Կիպրոսի վերաբերեալ խօսակցութիւններէն զորս կազմակերպած է ՄԱԿ-ը։ Էճէվիթ ամբաստանած է Եւրոպական Միութիւնը որ պատասխանատու կը նկատէ ներկայ երկխօսութեան 1999 Դեկտեմբերէն ի վեր։ Տէնքթաշի համար, խօսակցութեանց շարունակութիւնը ժամավաճառութիւն է։ Անգարա չէ ընդունած որ Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութիւնը պայմանաւորուի Կիպրոսի հարցի կարգաւորումով։ Յիշենք, որ 1974 Յուլիսէն ի վեր, Թրքական յարձակումէն ետք, կղզիին հիւսիսը միշտ Թրքական գրաւման տակ կը մնայ։ Անգարայի ուզած լուծումն է. - Երկու անջատ Պետութիւններու համագաշնակցութիւն մը, Աթէնք եւ միջազգային հանրութիւնը երկու գօտիի եւ երկու համայնքի դաշնակցութիւն մը կը նախընտրեն։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, ֆրանսական բանակին կիրարկած չարչարանքներու հարցը սուր բանավէճի վերածուած է, քառասուն տարի ետք։ Համայնավարները դըժգոհ կը բանեն Ժոսփէնի որ դէմ է «հաւաքական զղջումի» գաղափարին եւ խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբի մը ստեղծման։ Ժոսփէն դէմ չէ «ճշմարտութեան հետազօտութեան», պայմանաւ որ այդ աշխատանքը յանձնուի պատմաբաններու։

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՑԻՆԵՐԸ, հանրաքուէով, մերժեցին հանգստեան կոչուելու տարիքը 62-ի իջեցնել, ինչպէս նաեւ զինուորական ծախքերու զգալի զեղչ մը։ Ընկերվարական նախաձեռնութիւն մը կ'առաջարկէր որ զինուորական պիւտճէն 5 միլիառ զուիցերական ֆրանքէն իջնէ 3,2 միլիառի։ Հանգստեան կոչուելու այրերու տարիքն ալ ներկայիս 65 է, կիներու տարիքը՝ 62-էն 64-ի պիտի անցնի 2005-ին։

ԼԱ ՊՕԼԻ (Հարաւային Պրըթանիը) մէջ, Նոյ. 24-ին, թակարդ ծրարի մը պայթումը Գոթ տ'Ամուրի սենտիքային նստավայրերուն մէջ, պատճառ եղաւ մէկ պաշտօնեայի մահուան։ Ծրարը յայտնաբերուած էր Օգոստոս 7-ին եւ հասցէագրուած էր Գրուազիքի քաղաքապետին (ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ)։ Զանազան վարկածներ կան այս ոճրափորձին շուրջ, բայց, երեք օր յետոյ ահաբեկչական արարք չէր նկատուեր, աւելի հաւանական կը նկատուէր փոխ վրէժի անձնական հարց մը կամ տեղւոյն դրամական գայթակղութեան (1994 – 95) առընչուած հարց մը։

«ԽԵՆԹ ԿՈՎՈՒ» ստեղծած տագնապը համաճարակի բնոյթ առած է եւ Ֆրանսայէն ետք, Գերմանիա եւ Սպանիա վերջ տուած են անասնական ալիւրներու գործածութեան։

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ մէջ, Նոյ. 25-ին, Փինոշէ ուղերձով մը այն 5.000 համակիրներուն, որոնք հաւաքուած էին իր 85-ամեակին առթիւ, զղջում յայտնած է եւ շեշտած թէ «ամբողջովին կը ստանձնէ, որպէս Նախագահ, բոլոր արարքները որոնք գործուած կ'ըլլան զինեալ ուժերուն կողմէ», 17 տարիներու իր իշխանութեան շրջանին։

ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՁՈՀԸ

ԱՄՆ–ու նախագահական ընտրութեան երգիծա – ողբերգական քաշքշուքը վերջ գտած չէր երբ ներկայի նախագահը գործի մարդոց, առեւտրականներու ստուար խումբով մը Վիէթնամ այցելեց: Այդ այցը որուն եթէ ոչ միակ, գոնէ գլխաւոր նպատակը տնտեսական արդիւնաւոր հեռանկարները ձեռքբերումն էր, տուաւ նաեւ պատկերը նախագահի մը որ իր պաշտօնավարութեան վերջին շրջանին անգամ իր երկրին բարօրութեան սիրոյն կը դիմէ խիզախ քայլերու: Կարելի՞ է ուրիշ որակում տալ Պ. Գլինթընի այցին դէպի երկիր մը որ իր վարչաձեւով, քաղաքական ըմբռնումով, աշխարհընկալումով արմատապէս տարբեր է ԱՄՆ–էն եւ որմէ կը բաժնուի երկարատեւ ու ամենադաժան պատերազմի մը անդունդով:

Եօթանասունական թուականներու աշխարհին մեծ վէրքն էր Վիէթնամի պատերազմը. անհաւասար ուժերու անհասկընալի բախում մը որուն աւարտէն քառորդ դար անցած է այսօր, այսուհանդերձ, հակառակ մեծաթիւ մեկնաբանութիւններու, վարկածներու, շատ – շատերու համար համոզիչ պատասխան չունի հարցումը թէ Ամերիկացիները ի՞նչ գործ ունէին աշխարհի միւս ծայրը թառած այդ երկրին մէջ: Ո՛չ սահմանային վէճեր, ո՛չ տարածքային կնճիռներ կրնային զօրել նման պատերազմի մը համար: Իսկ տնտեսականը կ’արժէ՞ր Վիէթնամի ժողովուրդին պարտադրուած այն սուղ փոխարժէքը որ կը թարգմանուի երեք միլիոն զոհերով ու մինչեւ այսօր խեղանդամ ծնած երրորդ սերունդի երախաներու բանակով մը: Եւ բսել որ նախագահ Գլինթըն առաւելապէս տնտեսական առաքելութեամբ կ’երթար հոն, խաղաղութեան պայմաններու մէջ ձեռք ձգելու այն որ պատերազմով չէր կրցած ունենալ իր երկիրը:

Անոր այցին անդրադառնալով, արեւմտեան լրատուիչները խօսեցան պատերազմին աւարտէն քանամեակ մը ետք ծնած Վիէթնամցի խեղանդամ երախաներու տառապանքին մասին. անոնց առօրեայէն տեսարաններ ցոյց տուին: Բաւական բարձր աստիճանի անզգամութիւն ձեռք ձգած պէտք էր ըլլալ աշխարհի անցքերուն հանդէպ, առանց ընդվզումի ու յուզումի, առանց կատաղութեան կարենալ դիտելու համար այդ երախաները որոնցմէ ոմանք պատարկ նայուածքներով աջ ու ձախ կը դարձնէին իրենց աչքերը, կամ ի զուր կը ջանային ժպիտ մը ուրուագծել, արտայայտութենէ զուրկ իրենց դէմքին վրայ: Անոնց մէջ կային անթեւ ծնածներ որոնք կը ճգնէին աջ ոտքի մատներուն միջեւ վետեղուած մատիտով մը «գրել», վետինը դրուած տետրակի մը էջին վրայ. կային կարճուկ մնացած սրունքներու վրայ ծուռ ու մուռ մարմին մը պտըտցնողներ: Ու հեռատեսիլին հաղորդավարը կը չէշտէր թէ այդ տեսագրութեան «արժանացածներ»ը անոնք էին որոնք բախտը ունեցած էին ընդունելու յատուկ խնամքի հաստատութեան մը մէջ: Հապա՞ միւսները...: Տրուած բացատրութիւնը այն էր որ պատերազմին ընթացքին ամերիկեան ուժերը արգելք ըլլալու համար Վիէթնամցիներու անտառները ապաստանելուն, թոներով քիմիական թոյն թափած էին այդ անտառներուն վրայ. թոյնը գրեթէ անմիջապէս տերեւաթափ ըրած էր ծառերը որոնց մերկ ճիւղերը կատու մը անգամ չէին կրնար պարտկել այլեւս: Ու այդ թոյնին ազդեցութեան ենթարկուածներու չաւաւիղները, այսօր, խեղանդամի անզօրութեամբ նոր հազարամեակին կը փոխանցէին իրենց ծնունդէն քսան, քսաներկու տարի առաջ աւարտած պատերազմի մը ժառանգութիւնը:

1975–ին, ժողովուրդ, ապագայ սերունդներ, բնապահութիւն ու անշուշտ նիւթական անհամեմատօրէն մեծ միջոցներ զոհած երկրին արդար վրէժն էր աշխարհի ամէնէն հզօր պետութեան պարտադրած պարտութիւնը: Թէեւ, այդքան սուղ վճարուած յաղթանակ մը կ’ունենա՞ր, կրնա՞ր ունենալ այդ բառին ամբողջ տարողութեամբ իմաստը, Վիէթնամի ժողովուրդին համար: Սարսափը երբեմն բառը, լեզուն ալ չի՞ հաշմեր արդեօք:

Այս ենթախորքին վրայ զետեղուած այց էր ԱՄՆ–ու նախագահին կատարածը: Լրատուիչները շատ բան չըսին այն մասին թէ Գլինթընի առաքելութիւնը յաջողա՞ծ էր իր գլխաւոր նպատակներուն մէջ: Ինչ որ յստակօրէն պարզուեցաւ լուրերու դիտողներուն, ունկնդիրներուն, այդ այցով տրուած նորագոյն կորուստին փաստն էր վիէթնամցի բազմութիւններուն կողմէ: Արժանաւորութեան, յիշատակին կորուստն էր ան որ առանց ամենէն փոքր վերապահութեան, հիացիկ ժպիտներով, ծափերով, կը մատնէին Գլինթընի անցքին վրայ դիզուած բազմութիւնները: Երիտասարդներ որոնք ծնած պէտք է ըլլային պատերազմի աւարտի տարիներուն, ամենայն հանդըստութեամբ կ’ըսէին թէ այո՛, իրենք կրնային մոռնալ պատերազմը. իրենց ծընողքը՝ աւելի դժուարութեամբ, բնականաբար: Ու ԱՄՆ–ու նախագահը լայն ժպիտ մը անցուցած դէմքին, յաղթականօրէն կը չարունակէր այցը, հաւանօրէն ինք ալ զարմացած ամբողջ ժողովուրդի մը յիշողութեան այսքան արագ ու դիւրին կորուստին...: Նման պայմաններու մէջ, կարելի՞ է այլեւս զարմանալ, զայրանալ որ հիւր նախագահը ոչ իսկ մարդկային մղումը, փափկավարութիւնը ունեցաւ, գոնէ կէս – բերան, ներողութեան կամ ցաւի արտայայտութիւն մը արտաբերելու: Ոչ միայն չըրաւ ատիկա, այլ նաեւ ժողովրդավար կարգերու հրաւէր մըն ալ կարդաց զինք հիւրասիրողներուն, մոռցած թէ իր երկրին մէջ նախագահական ընտրութենէն երկու շաբաթ ետք տակաւին մատներու վրայ քուէհամար կ’ընէին...:

Հանոյի, կամ Հօ Շի Մինհի հրապարակներուն, պողոտաներուն վրայ Գլինթըն ողջունող բազմութիւնները պահ մը երեւակայութիւնս տարին Երեւանի Աբովեան, կամ Սայաթ Նովա պողոտան ուրկէ դէպի Հանրապետութեան հրապարակ իջնէր Խռվէրը, կամ անոր մէկ յաջորդը, 1940–ին կամ 1950-ին: Կ’ըլլայի՞ն ժպիտով, ծափերով մայթերուն վրայ շարուած մեծեր ու փոքրեր:

Անհեթեթ է հարցումը որ սակայն մըտածել կուտայ մոռնալու մերժումին ու յիշողութեան այնքան դիւրին յօժարութեան մասին. նաեւ հաստատելու թէ Պ. Գլինթընի այդ այցին մէջ զարմացնողը, ամչցնողը անոր ընթացքը չէր:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄԱՍԸ ԵՐԵՒԱՆԷՆ Է

Հայ օգնութեան ֆոնտը Փետրուարէն ի վեր անապաստան երախաներու ընդունման կեդրոն մը ունի. մինչեւ այսօր ապաստան տուած է 3 – 18 տարեկան 230 մուրացկան, թափառական, լքուած, խնամազուրկ երախայի: Միաժամանակ հոն կրնան 30 երախաներ հիւրընկալուիլ, մէկ ամսուան համար: Անոնց մեծ մասը մանչեր են, յաճախ 12 – 15 տարեկան: Ընդունուածներուն 60 տոկոսը Երեւանէն են. կան նաեւ Արմաւիրէն, Արտաշատէն, Ղարաբաղէն, Ռուսաստանէն: Կեդրոնը ունի բժշկական, հոգեբանական, կրթական ու այլ ծառայութիւններ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԳԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԲԱՌԱՐԱՆ

Հայկական 17051 ազգանուններու ուսումնասիրութեամբ լոյս տեսած է բանասէր _ լեզուաբան Տիգրան Աւետիսեանի «Հայոց ազգանուններ բառարան»ը: Յառաջաբանին մէջ հեղինակը խոստովանած է որ երկու գրական հայերէններու, աւելի քան 60 բարբառներու ներկայութեան, կարելի չէ եղած նիւթը սպառիչ կերպով ընդգրկել:

ՄԵԾ ՀԱՅՆ ՈՒ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՄԱՐԳԱՐԷՆ ՎԱՆԵՑԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ԾՆՆԴԵԱՆ 180–ԱՄԵԱԿԸ

1820 - 1907

(ՆՈՒԷՐ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ, 75–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

«Ժողովուրդ Հայոց, անշուշտ լաւ հասկցաք թէ զէնքը ինչ կրնար գործել եւ կը գործէ, ուրեմն սիրելի եւ օրհնեալ Հայաստանցիներ, գաւառացիներ, երբ Հայրենիք վերադառնալու լինէք ձեր բարեկամաց եւ ազգականաց իբրեւ պարգեւ մէկ զէնք տարէք, զէնք առէք եւ դարձեալ զէնք:

Ժողովո՛ւրդ, ամէնէն առաջ քո ազատութեան յոյսը քո վրայ դիր, քո խելքին եւ բազուկին ուժին տուր, մարդ ինքնիրմէ պէտք է աշխատի որ փրկուի»:

Կ. Պոլիս, 1878,
ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ԺԸ. դարուն երբ Կ. Պոլիսն ալ ինկաւ Թուրքերու ձեռքը, հայկական նահանգները, ինչպէս նաեւ Վրաստանը իրենց առջեւ փակուած գտան այն վերջին ճամբան, ուրկէ կրնային շփում հաստատել արեւմուտքի հետ: Այնուհետեւ հայ ժողովուրդը կորսնցուցած էր ոչ միայն իր անկախութիւնը այլ նաեւ դիրքը՝ երկու քաղաքակրթութեանց սահմանին վրայ:

ԺԸ. դարուն, Ռուսաստանի պատերազմները Օսմանեան կայսրութեան դէմ տեղի ունեցան Սեւ Ծովու արեւմտեան ափերուն վրայ, որովհետեւ Ռուսաստան այդ ժամանակ հասարակաց սահման չունէր Թուրքիոյ հետ՝ Ասիոյ մէջ:

Թրքական լուծէն առաջին անգամ ձերբազատեցաւ Յունաստանը: 1821–ին սկըսած եւ տարիներ անվերջանալի արիւնոտ ու վայրագ բախումներէ ետք 1832-ին է որ իր վերջնական լուծումը գտաւ:

Պալքանեան երկիրներու փոքր ազգերը, իրենց դարաւոր տրկութիւնը թօթափելու կեանքի կոչուած էին: Սերպիան կիսանկախ վարչաձեւով մը օժտուած էր, ինչպէս նաեւ Ռումանիան, իսկ Պուլկարիան կ’ապրէր իր հզօր ռուս բարեկամի շնորհիւ: Բոլորն ալ վերջնական անկախութեան տիրացան Պէրլինի դաշնագիրով:

Հայը, Թուրքին լուծին տակ հեծող միակ քրիստոնեայ ազգը, չէր կրնար խուսափիլ դարու ազատական եւ յեղափոխական գաղափարներու ազդեցութենէն: Վերոյիշեալ ազգերու անկախութիւնը խայծ մը եղաւ մեր հայ քաղաքական ղեկավարութեանց, ուզեցին իրենք ալ նոյն ճամբով քալել, ինչ որ մարդկային էր եւ արդար: Սակայն նկատի չառնուեցան Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը եւ ոչ ալ հայ ժողովուրդի կանչը:

Մեծն Պետրոս ցարը, փորձած էր արդէն ռուսական տիրապետութիւնը տարածել Անդրկովկասի մէջ, տեսնելով այն բանալին որ հնարաւորութիւն պիտի տար իրեն արեւելք թափանցելու, նոյն ատեն ուզելով արգելք հանդիսանալ Օսմանեան Կայսրութեան Կասպից Ծով հասնելու հաւանական փորձին, Մեծն Պետրոս ծրագրեց ռուսական հովանին տարածել Վրաստանի եւ Հայաստանի վրայ:

Ռուս – պարսկական չորրորդ պատերազմի ընթացքին, 1826 – 1828–ին, ռուս զօրավար Պասկեւիչ Պարսիկներէն գրաւեց Լեռնային Ղարաբաղի շրջանները, Երեւանի եւ Նախիջեւանի հայկական նահանգները:

Ռուս _ Թրքական պատերազմը տեղի ունեցաւ 1828 – 1829-ին, ռուս զօրավարը մեկնեցաւ Գիւմրիէն եւ գրաւեց Կարսը, յետոյ յաջորդաբար Ախլցխան, Արտահան, Վան եւ Էրզրումը: Անգլիոյ թշնամական դիրքը հարկադրեց որ Ռուսաստան բաւականանայ իրեն կցելով Փոթիի շրջանը եւ Ախլցխա, Ախալքալաք քաղաքները: Իսկ 1877 – 1878-ի ռուս – թրքական պատերազմին, զօրավար Լոռիս Մելիքեանի ղեկավարութեամբ ռուս բանակը հասաւ մինչեւ Էրզրում: Սան Սթեֆանոյի եւ Պէրլինի դաշնագիրներուն համաձայն, Ռուսաստան կը ստանար Պաթումը, Արտահանը եւ Կարսը՝ իր յաղթանակներուն իբրեւ գին բայց կը պարպէր Թրքահայաստանի մնացեալ մասը:

Հայոց Հայրիկը, իբրեւ զաւակի հարստահարուած ժողովուրդի ապրումներու եւ իղձերու արտայայտիչը, հարիւրութսուն տարի առաջ, 1820 Ապրիլ 4-ին, ծնած էր Վանի մէջ: Կը կոչուէր «Կըրըմցւոց Մկրտիչ», բնաւորութեամբ շատ բարի, գթասիրտ եւ ծնողքին հնազանդ մանչուկ էր ան: Վանեցի մի հայ ջուլհակ արհեստաւորի զաւակ է եղած եւ իր ամուրի հօրեղբայրը՝ Խաչատուրի ջուլհականոցին մէջ թէ արհեստ եւ թէ գիր – կարդալ սորված:

Հայ լեզուի եւ պատմութեան լրիւ ծանօթութիւնը ձեռք է բերած Լիմ եւ Կտուց անապատներու վարժարաններու մէջ եւ ապա նուիրուած է ուսուցչական ասպարէզին:

Վաղաժամ կ’ամուսնանայ ու կ’ունենայ աղջիկ մը, որուն կուտայ Թագուհի անունը: Ան երկար չմնաց Վան, իր հարազատներու համաձայնութիւնը առնելով, զօրահաւաքէն խուսափելու նպատակով, Պարսկաստանի վրայով անցաւ Կովկաս: Եղաւ՝ Ս. Էջմիածին, Երեւան, պտըտեցաւ Անիի աւերակներուն մէջ, անցաւ Թիֆլիս եւ ամէն տեղ մտերիմ շրջանակ ստեղծեց «Վանեցի վարժապետը»:

Շատերու սիրտը յուզեց եւ հայ աշխարհի վիշտն ու երազը առած, անցաւ Կ. Պոլիս: Կը հրաւիրուի Խասգիւղի Աղջիկներու վարժարանի հայերէնի եւ պատմութեան դասատու: Այստեղ ան յարաբերութեան մէջ կը մտնէ հայ մտքի ու գործի աւագանիին հետ, որոնք սիրով իրենց մէջ կ’ընդունին «Հայաստանցի վարժապետը»:

1850-ին կը գրէ իր առաջին գործը՝ «Հրաւիրակ Այրարատեան», դասական հայերէնով, հին տաղաչափութեամբ, եւ որուն մէջ Խրիմեան Հայրիկ կը ներկայանայ իբրեւ հայրենիքի մէկ պատուիրակը, որ օտար երկիրներու տակ ծնած Հայերը կը հրաւիրէ՝ իր հետ երթալու եւ այցելելու իրենց նախահայրերու երկիրը:

1850 թուականին կ’անցնի Երուսաղէմ, ուր՝ըստ լուրերու, կրթական ողջունելի շրջան էր սկսած: Դժբախտաբար, իր ուզածը հոն չգտաւ եւ միայն հոգեբուղխ «Հրաւիրակ Երկրին Աւետեաց» քերթուածը – կրօնական ջերմ զգացումներով առլցուն մի մատեան, 1851–ին աշխարհական ուսուցչի կողմէ գրուած:

Կը վերադառնայ Պոլիս եւ Պատրիարք Հօր յանձնարարութեամբ, 1852-ին կ’անցնի Կիլիկիա, որ Զէյթունի շարժումներէն յետոյ ազգային մարմիններու ուշադրութեան վայրն էր դարձած: Հոն տարի մը կը մնայ, իր վրայ դրած պարտականութիւններն յաջող կատարելէն յետոյ եւ 1853–ին Պոլսոյ վրայով, կը վերադառնայ Վան:

Եօթը տարի պանդխտելէ ետք, ինք զինքը կը գտնէ որբացած, մանուկ օրերէն զրկուած հօրմէ, այժմ մեռած՝ հօրեղբայրը, իր սիրասուն մայրը, տարաբախտ կինը եւ աղջնակը: 1854, Փետր. 25-ին, Վան _ Ախթամարի վանքին մէջ կը ձեռնադրուի վարդապետ, որպէս միաբան Վարագայ:

Վարագայի մէջ Խրիմեան Վարդապետին սիրով չէն ողջուներ, ուստի, 1855ին, պանդխտութեան ցուպը առած կ’անցնի Պոլիս: Սկիւտարի մէջ կը նշանակուի քարոզիչ եւ սիրուած ու փնտռուած սիրելին բոլոր դասերու եւ մասնաւորապէս երիտասարդութեան:

1855–ին Սկիւտարի մէջ, ամբողջութեամբ իր խմբագրութեամբ կը հրատարակէ «Արծուի Վասպուրականի» թերթը, որու հայրենասիրական շունչն ու ոգին թունդ կը հանէ բոլոր ընթերցողներուն սիրտերը:

Խրիմեան ոգեւորուած կ’ուզէ վերադառնալ Հայրենիք եւ հիմնել Վասպուրականի Վենետիկը: Նախ իր նպատակն էր հաստատուել Ախթամարի մէջ, գործադրելու համար իր մտադրութիւնը, բայց երբ տեղւոյն խաւարամիտ կղերը կը հակառակի իր ծրագիրներուն, կ’որոշէ Վարագը դարձնել իր ծրագրի գործադրութեան կեդրոնը, Վարագի վանահայրութեան պաշտօնով, 1856–ին:

1857–ին Վարագի մէջ կը հիմնէ ժառանգաւորաց դպրոցը, որ պիտի հասցը–

նէր հայութեան ապատամբ ոգով սնած, կրթական ու գրական մշակներ:

1858-ին այնտեղ կը հաստատէ առաջին տպագրական մեքենան եւ կը հրատարակէ «Արծուի Վասպուրականի» յաջորդ թիւերը, որոնք կը տարածուէին հայաշատ բոլոր կեդրոններն ու մեծ յափշտակութեամբ կը կարդացուէին:

Վարագի մէջ Խրիմեան Հայրիկը կը բոլորէ շատ բեղնաւոր շրջան մը, ժառանգաւորաց գիշերօթիկ դպրոց, գրադարան եւ թանգարան, այսպիսի բազմածախք ձեռնարկներու համար երիտասարդ վանահօր կը պակսէր անհրաժեշտ նիւթականը:

Խրիմեան, 1860-ին, նիւթականին հայթայթման յոյսերով լեցուն, կ'անցնի Կովկաս: Ո՛չ Խրիմեան անծանօթ էր Կովկասին, եւ ո՛չ ալ Կովկասահայը՝ Խրիմեանին: Ան նախ կ'այցելէ Կաթողիկոս Մատթէոս Ա.ին, կ'առնէ անոր օրհնէքն ու արտօնութիւնը, կը շրջի հայաշատ քաղաքները, իր հայրենաշունչ քարոզներով կը վառէ սրտերը բոլորին բարոյական ու նիւթական յաջողութեամբ կը վերադառնայ Վան, երբ արդէն Պոլսոյ մէջ պետական վաւերացումն կը ստանայ Հայոց Ազգային Սահմանադրութիւնը:

Ապտիւլ Համիտի հայրը Սուլթան Մէճիտ Թոքախտի ախտէն կը մահանայ 1861-ին: Յունիս 25-ին գահ կը բարձրանայ Սուլթան Ազիզ, կրտսեր որդին Մահմուտ Բ.ի եւ եղբայրը Սուլթան Մէճիտին:

Վանի մէջ Խրիմեանի ժողովրդականութիւնը օրէ օր աւելի կը զօրանայ եւ անոր հմայքն այնքան մեծ էր, որ Տարօնի աշխարհէն Պատրիարքարան դիմում մը կատարած են, որ Խրիմեան այնտեղի Առաջնորդ կարգուի: Ընդառաջելով Տարօնցիներու ցանկութեան, Խրիմեան 1862-ին կը ճանապարհէ Մուշ: «Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետի» վանքը բարեկարգելու եւ անոր արժանիքը բարձրացնելու մտահոգութեամբ, Խրիմեան սիրով կը ստանձնէ Տարօնի առաջնորդութեան պաշտօնը, միշտ իրեն վերապահելով Վարագայ վերատեսչութիւնը, ուր վարիչ կը ձգէ իր սիրելի աշակերտը՝ Գարեգին Սրուանձտեանցը:

1863-ին Ս. Կարապետ վանքին մէջ կը սկսի հրատարակել «Արծուիկ Տարօնոյ» թերթը, խմբագրութեամբ Գարեգին Սրուանձտեանցի: Իր առաջնորդական պաշտօնի բերումով կը շրջագայի գիւղերն ու ամէն տեղ կը թեթեւցնէ տառապած գիւղացիութեան ցաւերն ու այն աստիճան սիրելի կը դառնայ ժողովուրդին, որ իրեն կուտայ «Հայրիկ» սիրելի մակդիրը:

Այնքան լայն ժողովրդականութիւն կը ստանայ, որ Տարօնի ամբողջ ժողովուրդը հանրագրութեամբ մը կը դիմէ Պոլսոյ Պատրիարքարան, որպէսզի Խրիմեան Հայրիկ Տարօնի վրայ Եպիսկոպոս ձեռնադրուի: Ի գնահատութիւն անոր հոգեւորականի, 1868-ին, Պոլսոյ Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւնը կ'որոշէ Խրիմեանի Եպիսկոպոսացումը Տարօնոյ Աթոռին, իբրեւ «Եպիսկոպոս Գլակայ Վանուց»:

Նոյն տարին ան կ'անցնի Ս. Էջմիածին եւ կը ձեռնադրուի Եպիսկոպոս Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի ձեռքով: Երկար ճամբորդութենէն վերջ, կը վերադառնայ իր պաշտօնատեղին:

1869-ին Ազգային Երեսփոխանական ժողովի կողմէ, Գրիգոր Օտեանի առաջարկով եւ ամբողջ ժողովուրդի ցանկութեամբ, կ'ընտրուի Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք եւ 1869 Թուին, մեծ շուքով ու փառքով Պոլիս կը հասնի:

Հակառակ անոր որ գաւառը Հայութեան մայր երակն էր, սակայն Թրքահայաստանի սիրտը Պատրիարքարանն ու Ազգային Ժողովն էին, (Ազգային Ժողովի 140 անդամներու վրայ՝ Պոլիս ունէր 100 ներկայացուցիչ, իսկ Գաւառը՝ 40: Գում-Գափու Թաղամասի քանի մը հարիւր ընտրողներ՝ ունէին 17 աթոռ, իսկ ամբողջ Վասպուրականը՝ մէկ), Պոլիսն էր որ կը հրամայէր եւ ամէն կարգադրութիւն իրեն վերապահուած էր:

Պոլսոյ Պատրիարքի ունեցած ազդեցութիւնը Թրքահայերու վրայ, աւելի կը բերէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին իրաւասութեանց, թէեւ այս վերջինին իրաւասութիւնը զուտ կրօնական հոգի վրա էր:

Խաղաղ չեղաւ Խրիմեանի պատրիարքական շրջանը, ան մեծամեծ դժուարութիւններ հարթեց, բայց եւ ունեցաւ հակառակորդներ:

Իր ուխտի ճառին մէջ ան կուտայ կմախքը գալիք գործունէութեան. — «Իմ վրաս մի նայիք որպէս Պոլսոյ Պատրիարք...: Ձիս նաւապետ կարգեցէք Ազգի պէկոծեալ նաւուն, բայց ո՞ւր են իմ նաւաստերը. միթէ՞ կարող է նաւապետը ինքը միայնակ յառաջացնել մի մեծ նաւ...»:

Երեսփոխանական ժողովի ապատամբ հոսանքը, Գրիգոր Օտեանի գլխաւորութեամբ, կը պահանջէ որ Քիւրտերուն եւ Չէրքեզներու հարստահարութեան վերջ դնելու համար, հայ ժողովուրդը զինուորագրուի, որպէսզի ան ուղղէ իր կորացած մէջքը եւ զէնքով ինքնապաշտպանութեան դիմէ: Իսկ պահպանողականները Հայերու ձեռքը զէնք տալու գաղափարէն սարսափելով, կը հակառակին:

Սիսի եւ Էջմիածնի Կաթողիկոսութեանց իրաւասութեանց կնճռոտ խնդրին մասին, խօսք կ'առնէ եւ կը յայտարարէ. «Սիսի Կաթողիկոսութիւնը ազատ եւ անկախ պահելը կը պահանջէ նոյնիսկ Էջմիածնի ապագան...»: Ան իր յայտարարութիւնը կը պարզէ այն մտահոգութեամբ, թէ՝ օրերու օրին, ռուսական անակնկալ հարուածին, Մայր Աթոռը մեծ փորձանքէ ազատ պահելու համար, հռոմայական պահանջ է ազատ անկերբ պահել Կիլիկիոյ Աթոռը...:

Խրիմեանը կը պահանջէ վերաքննել Ազգային Սահմանադրութիւնը եւ տալ գաւառին իր թուին համապատասխան ձայն Երեսփոխանական ժողովին մէջ:

Իր ողջ էութեամբ, իր գործերով ժողովրդավար հսկան կը մեղադրուի որպէս «Հակասահմանադրական», քանզի քաջութիւնն է ունեցած յայտարարելու, թէ «Սահմանադրութիւնը բովանդակ ազգի օրէնքն է եւ ոչ թէ միայն Պոլսահայութեան...»:

Խրիմեան Հայրիկ երբեք աթոռատենչ չեղաւ եւ չհանդուրժելով ամբոխավարներու քաշքշուքներուն ու կեղծիքներուն, 1873 Օգոստոսին, վշտաբեկ սրտով, Ազգային Ժողովին կը ներկայացնէ իր պատճառաբանուած հրաժարականը, յուզիչ ճառով մը:

Հրաժարեցաւ Խրիմեան պատրիարքական աթոռէն, բայց աւելի տիրականօրէն բազմեց հայութեան սրտերուն վրայ:

Խրիմեան Պոլիս մնալով, որպէս խորհրդական իր արժանաւոր եւ անգերազանցելի յաջորդ Իզմիրլեանի, միաժամանակ 1874-ին կը նշանակուի Գուզկունճուկի քարոզիչ եւ կը պատրաստէ «Հրաւիրակ Արարատեան»ի նոր հրատարակութիւնը եւ յաջողելով կատարել այս ամէնը, ինչ որ որպէս պատրիարք չէր կրցած ընել:

Նախապէս Ռուսինեանի հեղինակութեամբ խմբագրուեցաւ Ընդհանուր Ժողովի Ներքին կանոնագիրը եւ բարեփոխուեցան Ազգային Սահմանադրութեան հինգ յօդուածները, զորս առժամաբար վաւերացուց Բ. Դուռը՝ 1874 Թուի Մայիսին:

Վանեցի Հայրիկի փոխարէն պատրիարք կ'ընտրուի վանեցի Ներսէս Եպիսկոպոս Վարժապետեանը, 1874-ին, իսկ Հայրիկն իր ամբողջ ժամանակը կը նուիրէ գրական աշխատանքներու:

Հայրիկ կ'ըլլայ միակ անձը, որ իր «Խաչի ճառ»ը եւ «Ժամանակ եւ խորհուրդ իւր» զոյգ գիրքերով ժողովուրդը կը հրաւիրէ արթուն մնալու, որպէսզի չխափանուի, այլ պատրաստուի դիմագրաւելու համար նոր փորձութիւնները, որոնք աւա՛ղ ծայր կուտան 1876 Դեկտեմբերին Վանի մէջ, ուր 300 հայկական վաճառատուներ մէկ վայրկեանէն միւսը մոխրակոյտի կը վերածուին:

Այդ շրջանին Խրիմեանը կը գրէ իր «Վան Տոյժ» եւ ապա «Հայ Տոյժ» ցնցող եւ ողբագին բողոքագրերը, առաջինը 1876-ին, Վանի շուկայի հրդեհելու առթիւ, Սուլթան Համիտ Բ.ի գահակալութեան տարին եւ անոր հրահանգով:

Ապա «Հայ Տոյժ»ը՝ ընդհանուր հայութեան ենթարկուած հարստահարութիւններու եւ ջարդերու առթիւ, Քիւրտերու եւ Թուրքերու ձեռքով, 1877-ի ռուս - թրքական պատերազմի ժամանակ: Այս առթիւ է, որ Խրիմեան կը յորդորէ հայ ժողովուրդը որ զէնք վերցնէ եւ դիմէ ինքնապաշտպանութեան - «Ցո՛ւշ, յո՛ւշ, ով կոտորուած գառներ, ով Հայոց ողջ ու մնացորդ որդիներ, դեռ պիտի մորթուիք այ աչխօրի Քիւրտերէն, քանի որ անզէն, անեղջիւր, անսպառ կ'ապրիք, դուք մարդ էք, ձեռք ու բազուկ ունիք, մի՛թէ անըզգացած մեռել է ձեր սրտմտութեան ոգին, մի՛թէ կը հաւատա՞ք որ իշխանութեան աչքը հասնի մինչեւ Հայոց ամայի լեռներ ու դաշտեր եւ ձեզ պահապան լինի...: Մի՛թէ ցանկալի ազատութիւն առանց զոհի եւ արեան ձրի ստանալ կ'ուզէք»:

Բ. Դուռը արգիլեց վաճառումը այս գիրքին եւ, Հայրիկը, որ Օսմանեան ծերակոյտի անդամ էր, առատ թոշակով, հեռացուց իր պաշտօնէն: Գիրքը սակայն նոյն տարուան Ապրիլին վերստին հրատարակուեցաւ Թիֆլիսի մէջ, ուր ձեռնարկեցին նաեւ հանգանակութեան՝ ի նպաստ Վանի արկածեալներուն:

Օգոստոս 10-ին, Վարժապետեան պատրիարք կրկին կը բողոքէ Սուլթանին, բայց ի զուր: Բացի խոստումներէն, Սուլթանը Հայոց պատրիարքին կուրծքը կը զարդարէ Ա. կարգի Օսմանիէ շքանշանով, որուն ի լուր Հայրիկ կը կոչէ, առակաւոր բացատրութեամբ մը. «Ոչխարներուն ոսկորներէն մանեակ շինեցին, եւ հովիւին վիզին կախեցին»: Ոչխարները հայ նահատակներն էին, իսկ անոնց հովիւը՝ Վարժապետեան:

Հայրիկը 1878-ին կը հրատարակէ «Դրախտի ընտանիքը», ուր կը պատկերացնէ իր տեսլականին համապատասխանող ընտանիքի մը ընտանեկան կեանքը:

Խրիմեան ոչ մէկ պարագայի դէմ եղած է Թուրքիոյ կամ այնտեղ տիրապետող իսլամականութեան, այո՛, բռնութեա՛նց, ապիրատութեա՛նց, մոլեռանդութեա՛նց եւ խաւարամտութեա՛ն:

Վասպուրականի արծիւը՝ Խրիմեան արտաքինով շատ տպաւորիչ էր: Ոտքէն մինչեւ գլուխ մարմնացած ու առնական գեղեցկութիւն էր, կ'ըսեն զինք տեսնողները: Մարմնով պարթեւ, կապոյտ խոշոր աչքերով, արծուաքիթ, հպարտ գիծերով մը, ուրկէ կը ճառագայթէր հպարտ վեհութիւն մը:

Սան - Ստեֆանոյի ժողովէն առաջ, Ներսէս պատրիարքը Ազգային Վարչութեան խառն ժողովին մէջ՝ Հայաստանի ինքնավարութեան մասին բացատրած էր, թէ քանի նոր Թրքահպատակ ուրիշ քրիստոնեայ ազգեր զանազան ցեղային եւ տեղական արտօնութիւններ կը պահանջեն, Հայերը անոնցմէ նուազ իրաւունք չունին նոյնանման պահանջի համար:

Ինք, որոշած էր կառավարութենէն խնդրել, որ Հայաստանին շնորհուի վարչական այնպիսի ձեւ, ինչպէս գոյութիւն ունէր Լիբանանին մէջ: Ազգային Վարչութեան հաւանութեամբ, Ներսէս Վարժապետեան տեղեկագիր մը կը ներկայացնէ սատրազամին, այս տեղեկագիրը ստորագրողները միայն եպիսկոպոսներ էին:

Թուրք կառավարութիւնն եւ ոչ իսկ ժամանակ ունէր զբաղելու այս տեղեկագիրով:

Ռուս Նիքոլա դուքսը եւ Թրքահայաստանի ղեկավար շրջանակներու ներկայացուցիչները ռուս ընդհանուր հրամանատարէն խնդրեցին ռուս - թրքական պատերազմի (1877 - 1878) հայութեան դաշնագրին մէջ ապահովութեան երաշխիքներ մտցնել Հայոց համար:

Նիքոլա դուքսը, Աղեքսանդր Բ. ցարի հաճութիւնը առնելէ ետք, նպաստաւոր ընդունելութիւն ըրաւ Հայկական պահանջներուն, որոնք կը ձգտէին Թրքահայաստանի մէջ բարենորոգումներ մտցնել եւ վարչական որոշ ինքնավարութիւն տալ Էրզրումի, Վանի եւ Մուշի վիլայէթներուն, ուր Հայերը բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմէին:

Կարեւոր է յիշել որ հայկական այս առաջին պահանջները քաջալերուեցան Թուրք կառավարութեան կողմէ, իր պարտութեանց տպաւորութեան տակ՝ Թուրքիա կը վախնար որ Ռուսաստան կը հաստատուի Թրքահայաստանի մէջ, զոր գրաւած էր. այդ պատճառով ալ հայկական պահանջները, որոնք բարենորոգումներ եւ որոշ ինքնավարութիւն միայն կ'ուզէին, Թուրք կառավարութեան տակ այդ նահանգներու պահպանման համար:

Սան - Ստեֆանոյի դաշնագիրը ստորագրուեցաւ 1878 Մարտ 3-ին եւ ասով Ռուսաստան իր կամքը պարտադրեց Թուրքիոյ: Դաշնագրին ամէնէն կարեւոր յօդուածները կը վերաբերէին մեծ Պուլկարիոյ մը ստեղծումին, որ իր մէջ պիտի առնէր Մակեդոնիան: Գալով Ասիական Թուրքիոյ, Ռուսաստան կը ստանար Պաթումի, Արտահանի, Կարսի, Պայազիտի և Ալաշկերտի շրջանները: Յանձն կ'առնէր սակայն պարպելու Էրզրումի նահանգը, զոր ռուս զօրքը գրաւած էր: Հայերու պնդումին վրայ, Ռուսաստան ջանաց ապահովել անհրաժեշտ բարենորոգումները այդ շրջաններուն մէջ: Սան - Ստեֆանոյի դաշնագրին 16-րդ յօդուածով, որ սկիզբը այսպէս խմբագրուած էր. «արդուած ըլլալով որ ռուս զօրամասերու կողմէ պարպումը այն հողամասերուն, զորս կը գրաւեն Հայաստանի մէջ եւ որոնք Թուրքիոյ պիտի վերադարձուին, կրնայ յառաջ բերել խռովութիւններ եւ բարդութիւններ, վնասելով երկու երկիրներու բարւոք յարաբերութեանց, Բարձրագոյն Դուռը յանձն կ'առնէ անյապաղ իրագործել հայկական նահանգներու տեղական կարիքներէն բխող վարչական ինքնավարութիւնը եւ երաշխաւորել անոնց ապահովութիւնը ընդդէմ Չէրքեզներուն եւ Քիւրտերուն»:

Հ. Պ.

(Մնացեալը յաջորդով)

Լրատու — արուեստ

ՇԱՐԹ

Նկարիչին նոր գործերը կը ցուցադրուին Դեկտեմբեր 2-էն 22, Պելֆոր

Galerie du Vieux Belfort
8, place Grande Fontaine
Belfort

Բացումին ներկայ կ'ըլլայ արուեստագէտը եւ կը ձօնագրէ իր նոր մենագրութիւնը:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Թ. Մ. Մ.-Ի 25-ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Թէքէեան Մշակութային Միութեան 25-րդ Պատգամաւորական Ժողովը տեղի ունեցած է Լոս - Անճըլըսի մէջ, Նոյեմբեր 11-ին: Բացումը կատարած են հիւրընկալ մասնաճիւղի ատենապետ Վաչէ Սեմերճեան եւ Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Վարդգէս Պալեան: Ժողովը քննարկած է Կեդր. Վարչութեան միամեայ գործունէութիւնը, կազմային յաւելացումները, Հայաստանի մէջ տարուող աշխատանքները եւ այլ հարցեր: Մասնաճիւղերը ներկայացուցած են իրենց գործունէութեանց տեղեկագիրները: Զեկուցում մը կատարուած է Վահան Թէքէեանի անունը կրող Հայաստանի երեք վարժարաններու գործունէութեան մասին: Քննարկումի նիւթ եղած են նաեւ հրատարակութեանց հարցերը, մամուլին օժանդակելու, տեղական մասնաճիւղային դժուարութիւններ լուծելու եւ Հայաստանի դպրոցներուն, մանաւանդ Թէքէեան վարժարաններու ուսուցիչներու հարցերը: Կատարուած է Կեդր. Վարչութեան լրացուցիչ անդամներու ընտրութիւնը: Միութեան «Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան» մամուլի մրցանակը տրուած է Ֆրանսայի «Lettre de l'UGAB» շաբաթաթերթի խմբագիր Վարուժան Մարտիկեանին:

Նոյն օրը երեկոյեան, Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. «Փօյաճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհի Լորա Գույումճեան: Բանախօսած է Տոքթ. Ցոլիկ Մելիտոնեան շեշտելով ոսկեայ կամուրջի դերը, զոր ունեցած է Թէքէեան Մշակութային Միութիւնը Սփիւռքի եւ Հայրենիքի միջեւ: Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Վարդգէս Պալեան անդրադարձած է Միութեան միամեայ գործունէութեան: Երուանդ Ազատեան դրուատած է Գէորգ Մանտոսեանի ներդրումը «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի կառուցման, գոյացման, եւ քսանամեայ զարգացումի գործին մէջ, ինչպէս նաեւ 20 տարուան տնօրէն Վարդգէս Գուրուեանի ծառայութիւնները:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Փասատինայի Թ.Մ.Մ. «Պէշկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է գնահատանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Յարութիւն Սիմոնեանին, վերջին 3 տարիներուն 34 գիրքերու հրատարակութեան մեկենասութիւնը ստանձնելուն առթիւ: Այդ գիրքերէն երկուքին հեղինակ Միքայէլ Ս. Կիւրճեանի վաստակը եւ կեանքի հոլովոյթը ներկայացուցած է Երուանդ Ազատեան: Կիւրճեան «Մարտիկ ալա» վէպին վերլուծումը կատարած է Յարութիւն Մեքերեան: Հանդիսութիւնը վարած է Օշին Քէշիշեան: Յայտագրի աւարտին, Հայաստանի Լոս-Անճըլըսի հիւպատոս Նորայր Ղալումեան Յարութիւն Սիմոնեանին յանձնած է «Մովսէս Խորենացի» շքանշանը:

ԼՐԱՏՈՒ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սրբուհի Արզումեան եւ զաւակները՝ Արփի եւ Կարապետ, Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան, Օր. Սեդա Հրաչեան իրենց սիրելի եղբօր եւ մօրեղբօր՝ Արշաւիր Միասէրեանի մահուան (Մարսէյլ) քառասունքին ի յիշատակ նուիրած են 500 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր-Դաւթեան մասնաճիւղին, 500 Ֆր. Շաւիլի Լեւոն Շանթ դպրոցին, 500 Ֆր. Ակն համոյթին :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTERSECTIONS PARIS

Vendredi 1er décembre à 20 heures 30

à la Maison de la Culture Arménienne; 17, rue Bleue — 75009 PARIS

Ordre du jour important.

La présence de tous les membres est indispensable.

⁂

LOTO

le Dimanche 3 décembre à 15 heures
LOTO ANNUEL
de la Section **«NAIRI»** de Marseille - Beaumont, dans la salle des fêtes de l'église arménienne de Beaumont — 8, impasse des Monts, 13012 Marseille

UGAB — PARIS

CONFERENCE
d'ALBERT ANDONIAN

le vendredi 1er décembre à 20 heures 30

Le mois de décembre 2000 sera marqué par la rentrée littéraire d'ALBERT ANDONIAN, professeur d'université de renommée internationale, qui nous ravit avec la sortie de deux nouveaux livres : **«A CHACUN SON DESTIN ET REGARD SUR LA RUSSIE D'AUJOURD'HUI»** et **«CONFESSION D'UN POETE»**.

Le 1er décembre prochain, nous aurons le grand plaisir d'accueillir Albert Andonian en personne. Il viendra vous présenter son œuvre et... répondre aux sollicitations énergiques de **Claude MUTAFIAN**, qui fera office de journaliste d'un soir. Au-delà de sa présentation emplie d'humour, l'auteur dédicacera ses livres et déclamera des poèmes personnels et de grands auteurs arméniens.

A bientôt pour ce nouvel événement et d'ici là, jugez par vous-mêmes quelques critiques élogieuses de grands écrivains français :

— «*Je suis persuadé qu'avec un peu de retouches, de précision de détail, quelques coups de gomme aussi, on tiendrait une sorte de Pagnol arménien. Ce qui n'est pas une mince comparaison*». Jean-Pierre Chabrol.

— «*Tous ces faits confèrent à ce livre, recueil d'instants vécus et chronique d'une mémoire arménienne, le ton et la saveur d'un roman d'aventures*». Jacques Lacarrière.

Organisé
par le Comité de Paris Ile-de-France de l'U.G.A.B.
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

Renseignements :
☎ 01.42.27.12.26 / 01.45.20.03.18

Entrée libre —
Bar ouvert à partir de 20 h

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Կազմակերպութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
ԺԱՄԸ 13-ԻՆ
ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին Էվլին Ալթունեան, Սարգիս Փեհլիվանեան եւ Եկեղեցւոյս Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ-աշակերտուհիները :

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապայի հետ :

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

Եկեղեցւոյ Դիւանատուն՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 42 59 23 33

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 46 62 01 29

Ծախքերու մասնակցութիւն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տիկին Քնարիկ Աղպատեանէ 200 Ֆր. Տիկին Մարի Նալպանտեանի յիշատակին (Սէն-Շամոն), Տիկին Վարդուհի Օհանեանէ 200 Ֆր. Սիմոն Աղպատեանի եւ իր ամուսնոյն Մարտիրոս Օհանեանի մահուան 14-րդ տարելիցին ի յիշատակ :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Վարդուհի Օհանեանի իր քրոջ՝ Մարի Նալպանտեանի մահուան առթիւ :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2:

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

⁂

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-Ville **«Sossé Mayrig»** présente
LE
BALLET NATIONAL D'ARMENIE
Au Palais des Congrès du Parc Chanot à Marseille
Le Samedi 13 Janvier à 20h30

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ
ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
DECINES

Petit-déjeuner

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Archag DJAMALIAN» de Décines continue d'organiser le petit-déjeuner selon ses traditions, tous les premiers dimanche du mois. Elle vous invite à venir déguster des spécialités arméniennes et orientales, **le dimanche 3 décembre** à partir de 9 heures 30 à la Maison de la Culture Arménienne de Décines.

La participation est de 25 F.

⁂

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :
— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

⁂

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,
Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h) ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ACTIVITES PERMANENTES

Reprise des cours de

TAI CHI CHUAN

Inspiré des enseignements de base de la philosophie taoïste et de la médecine chinoise

les SAMEDIS de 10h à 11h30
en partenariat avec l'A.B.B.A.

POUR SES CLASSES D'ECHECS enfants et adolescents la M.C.A. **recherche** un professeur expérimenté disponible les mercredis après-midi

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29
MERCREDI
29 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.046 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.046

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 27/28)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Նոյ. 27-ին մասնակցած է Վիէննա գումարուած Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի արտաքին նախարարներու Ը. համագումարին, ուր նաեւ ունեցած ելոյթ մը, որուն մեծ մասը յատկացուցած է Լեռնային Ղարաբաղի հարցին: Վ. Օսկանեան հանդիպումներ ալ ունեցած է պելժիայի իր պաշտօնակիցին եւ Մինսկի խումբի համանախագահներուն հետ: Նոյ. 28-ին նախատեսուած էր Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը նախագահ Պենիթա Ֆերերօ-Վալթների հետ տեսակցութիւն մը:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ ՈՒԺԱՆԻՒԹ ԱՐՏԱԴՐԵԼ

Հայաստանի հիւլէակայանը Նոյ. 29ին վերստին կը կապուի ելեկտրական ընդհանուր ցանցին: Տարեկան վերանորոգութեան եւ ապահովութեան բարելաւման պատճառներով կայանին Բ. ենթամասի բարդը կանգ առած էր Յուլիս 29-էն ի վեր: Հիւլէակայանը Հանրապետութեան ուժանիւթի 50%-ը կ'ապահովէ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՊՐԱԶԻԼԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ըսած է Հայաստանի Պրազիլի գլխաւոր հիւպատոս Ա. Եղիազարեան, դանազան երկիրներու մէջ ցեղասպանութեան նիւթին քննարկումները, ճանաչումի որոշումները մեծ արձագանգ գտած են Պրազիլի հայութեան շրջանակներուն մէջ: 1989-ին Սան Փաուլոյի օրէնսդիր ժողովը Ապրիլ 24-ը հռչակած է Հայերու զօրակցութեան օր: Հայաստանի հիւպատոսին համաձայն, աշխատանք կը տարուի որպէսզի Պրազիլի Խորհրդարանն ալ ճանչնայ ցեղասպանութիւնը:

ԴԱՍԱԼԻՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՈՃԻՐԸ ԴԱՏԱՐԱՆ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Անցեալ Յուլիս 13-ին իրենց զօրամասէն խոյս տալէ ետք ութ հոգիի մահուան պատճառ դարձած երեք զինուորներու եւ անոնց օժանդակած չորս հոգիի թղթածրարը ղրկուած է Գեղարքունիքի Ա. Ատեանը: Նախաքննութեամբ հաստատուած է որ անոնք թմրեցուցիչի ազդեցութեան տակ չեն գտնուած եւ աւելին՝ նպատակ ունեցած են Երեւանի մէջ ուրիշ յանցագործութիւն ալ կատարելու, գումարներու տիրանալու եւ Ռուսաստան մեկնելու: Դասալիքները ամբաստանուած են դիտաւորեալ սպանութեամբ, ապօրինի զէնք կրելու, դասալքութեան, եւ այլ մեղքերով:

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ԱՄՆ-ՈՒ ԹԵԼԷԹՈՆԸ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին 2000 թուականի ԱՄՆ-ու Թելէթոնով որ տեղի ունեցաւ Նոյ. 23-ին, հանգանակուած է 2,5 միլիոն տոլար: Այդ գումարը որ նախորդ տարուանին կէսը միայն կը կազմէ, պիտի յատկացուի Արցախի հիւսիս - հարաւ մայրուղիին շինութեան եւ Գիւմրիի մէջ չորս դպրոց կառուցանելու: Թելէթոնին ներկայ գտնուած են Հիմնադրամի վարչութեան տնօրէն Վահան Տէր-Ղեւոնդեան, բայց նաեւ ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեան, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Օհանեան, նախագահի խորհրդական Ժաննա Գալստեան:

ՄԱՄՈՒԼ

«FRANCE-SOIR» (27 Novembre)

Arméniens: Histoire d'un génocide

Թերթը երկու լման էջ նուիրած է Հայոց ցեղասպանութեան, աղբիւր ունենալով Թեռնոնի «Հայերը, ցեղասպանութեան մը պատմութիւնը» եւ Ժոէլ Քոթէքի եւ Փիլիփ Ռիկօլոյի «Արգելակայաններու դարը» հատորները: Յօդուածին կ'ընկերանան հայ որբերու, գաղթականներու ցնցիչ նկարներ:

Յօդուածագիրը՝ Իզապէլ Ժերար երկարօրէն կը նկարագրէ ցեղասպանութեան մը մանրամասնութիւնները: Թալաթի բնաջնջման հրահանգներով կը սկսի յօդուածը, որ կը շարունակուի նախորդ դարու վերջաւորութեան գործուած ջարդերով:

Երկու էջերու երկայնքին ճշգրտօրէն տրուած են ամբողջ ժողովուրդի մը կրած տառապանքները, դեսպաններու վկայութիւնները, Անգլիացիներու «Կապոյտ գիրք»ին փաստերը, վերջապէս, ամփոփ կերպով այն ամէն ինչ որ ծանօթ է Հայերուն, բայց, 85 տարի ետք, դեռ անծանօթ կը մնայ աշխարհին:

Յօդուածին կողքին, հրատարակուած է նաեւ Ֆրանսա - Թուրքիա կոմիտէի, նախկին դեսպան Լուսար Պրէնի տեսակէտը: Ըստ անոր, Ծերակոյտին դերը չէր, անցեալ Նոյեմբեր 8-ին, քուէարկել օրէնքի առաջարկ մը ճանչնալու համար Հայկական ցեղասպանութիւնը: Առարկութիւնը հիմնուած է Սահմանադրութեան թիւ 34 յօդուածին վրայ: Ֆրանսայի չի վերաբերիր օրէնք հաստատել ուրիշի հաշւոյն: Կը մնայ, սակայն, դիտել տալ նախկին դեսպանին որ նման օրէնքներ քուէարկուած են Ֆրանսական Խորհրդարանին մէջ (Ազգային Ժողով եւ Ծերակոյտ) սկսելով կէսօրէնքէն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Ֆրանսայի Բաժակ (է. հանգրուան)
Իզէօռ – Ա.ԷՍ.Օ.Ա. Վալանս 0 – 4
Ի.Ժի.Ա. Ալփորվիլ – Տըվիլ Մարոմ 3 – 0

Նախանգային Բաժակներ
Փարիզեան Շրջան
Լը Մէ Սփոր – Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն Իսի 4 – 0
Օրէօյ Փոզիբիֆ – ՀՄԸՄ Ֆրանս 1 – 2

Լիոնի Շրջան
ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Փէրոնա 2 – 2
(Փէրոնա յաղթական փէնալթիներով 3-5)
Սէ.ԷՍ Տէսին – ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին (Բ.) 0 – 4

Ախոյեանութիւն
Տրոմ-Արտէշի Շրջան
ՀՄԸՄ Վալանս (Ա.) – Վալանսոլ 0 – 0
Պէ Ի.ԷՍ. – ՀՄԸՄ Վալանս (Բ) 0 – 2

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԷ ԺՈՍՓԷՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑԻՆ

Ելիզէ, թէեւ չէ ուզած ուղղակի մասնակցիլ վիճաբանութեան մը, այսուհանդերձ պատեհ գտած է յիշեցնել Շիրաքի Յուլիս 14-ի յայտարարութիւնը: Ան կ'ըսէր.- «Նկատած եմ որ Ֆրանսացիք չեն սիրեր որ խաղին օրէնքները փոխուին, ճիշդ խաղէն առաջ: Անմիջապէս կասկած ունին որ դերակատարները կ'ուզեն խարդախութիւն ընել»: Եթէ նոյնիսկ ոմանք կը խորհին որ, 2002-ի ժամանակացոյցին փոփոխութիւնը փափաքելի է, նախագահին շրջապատը դիտել կու տայ որ կարելի չէ ընտրական օրէնք մը փոխել միայն մէկ տարի առաջ: Դեռ կ'ըսուի որ երեսփոխանական եւ նախագահական ընտրութիւններու կարգի փոփոխութիւնը թապու նիւթ մը չէ բայց հարկ է այդ հարցը հանդարտօրէն քննել, առանց հապճեպի: Կուսակցական համագումարի մը բեմը այդ երաշխիքները չի տար: ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի Ազգ. Ժողովի խումբին նախագահն ալ՝ Ժ.-Լ. Տըպրէ Ֆիկառօ-ին տուած հարցազրոյցի մը մէջ, կ'ըսէ թէ Ժոսփէն բացայայտ օրինակը տուաւ վերադարձի մը դէպի Դ. Հանրապետութեան գործելակերպին: Ու կ'աւելցնէ՝ այլեւս Ընկերվարական Կուսակցութեան համագումարներուն մէջ է որ կ'որոշուի Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի Շիրաքի Յուլիս 14-ի յայտարարութեան յիշեցումին, թերեւս այնքան ալ ապահով փաստ մը չէ, քանի Յուլիս 14-ի մըն էր (1999), որ դէմ արտայայտուեցաւ նախագահական ժամանակաշրջանի կրճատման (7էն 5 տարիի), յետոյ միտքը փոխեց: Ճիշդ է որ այն ատեն փոփոխութիւնը նպաստաւոր էր իրեն, մինչ այս անգամ նպաստաւոր կրնայ ըլլալ Ժոսփէնի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆԻ գլխաւոր հիմնարկներէն՝ Արեւելեան Եկեղեցիներու Ժողովին գլուխը, առաջին անգամ ըլլալով նշանակուեցաւ սուրիացի պատրիարք մը՝ դերպ. Իգնատիոս Մուսա Ա. Տաուտ, Անտիոքի պատրիարք, յաջորդելու համար կարդինալ Աշիլ Սիլվեսթրինիի, որուն պաշտօնին շրջանը իր լրումին հասած էր: Ժողովին կը նախագահէր 1991-էն ի վեր: Նոր նախագահը՝ Անտիոքի պատրիարքը, ծնած է Սուրիա 1930-ին, ուսումը կատարած է Հռոմի Լաթրանի պապական համալսարանը, ի մօտոյ կարդինալ կը դառնայ: Ձեռնադրուած եղած է Գահիրէի եպիսկոպոս 1977-ին, ապա՝ Հոմս-Համայի, նախքան պատրիարք ընտրուիլը 1998 Հոկտեմբերին: Իր Եկեղեցւոյ 150 հազար հաւատացեալները ցրուած են Իրաք, Սուրիա եւ Լիբանան, նաեւ Միացեալ-Նահանգներ: Այս նշանակումը կը պատասխանէ այն մեղադրանքին, ըստ որուն Վատիկանը կ'ուզէ «լատինացնել» արեւելեան կաթողիկեները:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ պաշտօնական յանձնախումբ մը, Նոյ. 27-ին, կէս դարու յապաղումով, ընդունած է որ 1947-ին, Մոսկուայի ՔԷ-ՃԷ-ՊԷ-ի կեդրոնատեղիին մէջ սպաննուած է շուէտացի դիւանագէտը՝ Ռաուլ Վալլընպերկ, Բ. աշխարհամարտի հերոս, որովհետեւ տասնեակ հազարաւոր հունգար հրեաներ ազատած էր նացիական արգելափակման կայաններէն: Ստալինեան հալածանքի զոհ, Վալլընպերկ պիտի վերապատուուի Պուտինի կողմէ:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ իշխանութիւնները, հաւանաբար, նախատեսուածէն աւելի կանուխ փակեն Չեռնոպիլի հիւլէակայանը, միջադէպ մը պատահած ըլլալով Նոյ. 27-ին: Վերջնական փակումը տեղի պէտք է ունենար Դեկտ. 15-ին, բայց, ելեկտրական արկած մը պատահեցաւ հիւլէական Գ. բարդին մէջ եւ նախընտրելի գտնուեցաւ չնորոգել քանի մը օրուան համար:

ՇԻՐԱՔ շարունակելով եւրոպական մայրաքաղաքներու շրջապտոյտը Նիսի վեհաժողովէն առաջ, Նոյ. 28-ին Վիէննա հասաւ: Անցեալ շաբթու Պրիւսէլ, Լիւքսեմպուրկ եւ Աթէնք այցելած էր: Վիէննայէն ետք ալ պիտի անցնի Սթոքհոլմ, Մատրիտ, Լիզպոն, Լոնտոն, Տըպլին, Հռոմ, Հանովէր, Լա Հէ: Դեկտ. 7-էն 9, Նիսի մէջ պիտի նախագահէ եւրոպական վեհաժողովին:

ԳԱՆԱՏԱՅԻ նախարարապետ Ժան Քրէթիէնի Ազատական Կուսակցութիւնը խորհրդարանական լայն մեծամասնութիւն մը ապահովեց Նոյեմբեր 27-ի ընտրութիւններուն: Վերջերս, իր մասին հատոր մը լոյս տեսած է, ուր կը յիշուին իր ձախաւեր արտայայտութիւնները: Հատորը խորագրուած է «Les Chrétienneries» եւ հոն կան շուրջ 100 յայտարարութիւններ ամէնէն ձախողներէն: 1995 Յունուարին յայտարարած էր. - «Քէպէքը այնքան հաւանականութիւն ունի ինքնիշխան դառնալու, որքան Շիրաք նախագահական ընտրութիւնը շահելու»:

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՔ սուգի մէջ սկսան Ռամազանը, Նոյեմբեր 27-ին, թաղելով սպաննուած հինգ Պաղեստինցիներ: Չորսը պարզ քաղաքացիներ էին, հինգերորդը արմատական խումբի մը անդամ էր:

ՍԵՐՊԻԱ կրկին անդամ դարձաւ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Նոյեմբեր 27-ին, բայց նորընտիր նախագահը՝ Վոժիսլաւ Քոսթունիցա ժամ առաջ Սերպիոյ եւ Բոսնիոյ սահմանը վերադարձաւ, կէս ձգելով Վիէննայի ժողովը, որովհետեւ կացութիւնը շատ լարուած էր եւ բախումներ կային: Նամակով մը դիմած է Քոֆի Անանի որպէսզի Ապահովութեան Խորհուրդը հակազդէ:

ՍԻՏԱՅԷՆ, միայն այս տարի 5,3 միլիոն անձեր վարակուած են, ընդհանուր թիւը 36,1 միլիոնի հասցնելով ամբողջ աշխարհի մէջ: Այս թիւը տրուած է Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութեան կողմէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ՈՒԶԷ ՈՐ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ ՏՐՈՒԻՆ

Թրքական մամուլը զայրոյթով կ'արձագանգէ Գերմանիոյ Խորհրդարանին Մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովի պատուիրակութեան տեղւոյն վրայ կատարած քննութիւններուն տուած եզրակացութեան: Հոն ըսուած է թէ Թուրքիոյ մէջ ճանչցուած չեն Քիւրտերու իրաւունքները եւ թէ երկրին քրիստոնեաները չեն կրցած ստանալ իրենց իրաւունքները:

Յանձնախումբէն Մոնիքա Պրունլէվսքի դիտել տուած է որ Թուրքիոյ քրիստոնեաները ոչ կրնան երեսփոխան դառնալ, ոչ ալ պաշտօնեայ: Անոնց բոլորը չունենալով իրենց դպրոցները, հիւանդանոցները, կը գաղթեն: «Մենք Գերմանիոյ մէջ կ'արտօնենք որ մզկիթ կառուցուի: Ձեզմէ ալ կը խնդրենք որ նոյն իրաւունքը ճանչնաք քրիստոնեաներուն» ըսած է Մ. Պրունլէվսքի:

Իսկ յանձնախումբին նախագահը Գլոտիա Ռոթ ըսած է թէ Թուրքիա այլեւս պէտք է ճանչնայ քրտական իրականութիւնը եւ դիտնայ թէ «Եւրոպա դիմող ճամբան կ'անցնի Տիյարպէքիրէն»:

ԱՐՑԱԽԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲՆԱԿԵՑՈՒԻ

Վերջերս հայաստանեան լրատուութեան ու մամուլի Թիւերուն մէջ պարբերաբար նիւթ կ'ըլլայ Արցախի վերաբնակեցման խնդիրը: Կը շեշտուի ատոր կարեւորութիւնը, կը ներկայացուին այդ քաղաքականութեան կիրարկումի ձեւերը, Թիւեր կը տրուին, եւ այլն: Ուրախացընող է կարդալ այդ մասին, ոչ միայն ազգային կենսական ծրագրի մը քայլ առ քայլ իրականացումին տեղեկանալու, այլ նաեւ տեսնելու համար որ խօսքի ու ինքնագոհութեան ամենակալ աղմուկի այս շրջանին բուրջ գործ տեսնողներ ալ կան:

Արցախի մէջ ծրագրուած վերաբնակեցումի նիւթը, այդ մասին տրուած մանրամասնութիւնները անցնելէ առաջ, որոշ հանգստութիւն կը պատճառէ: Եւ շրջանի մը երբ ուրիշ բաներու կարգին, Հայաստանի հետ Ղարաբաղն ալ կը մտահոգէ մեկնումներու Թափով եւ երբ մանաւանդ հողի տիրութեան հարց կայ հոն, կրկնակի, եռակի կարեւորութիւն կը ստանայ նիւթը:

Հայաստանէն վերջին հասած Թերթերու տրցակին մէջ «Հայոց աշխարհ»ը (Նոյեմբեր 16) այս մասին կէս էջ մը ունի. խորագրուած է «Արցախի վերաբնակեցման ծրագիրը»: Լիլիթ Պօղոսեան քանի մը հարցումներով արձանագրած է Գագիկ Եգանեանի բացատրութիւնները: Գ. Եգանեան պետն է գաղթի եւ գաղթականներու վարչութեան: Վերջերս մեկնած է Արցախ, վերաբնակեցման կացութիւնն ու աշխատանքները ԼՂՀ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանի հետ յստակեցնելու համար:

Գ. Եգանեանի ընդհանուր մօտեցումը արդէն քանի մը կենսական առանցք կը պարունակէ. նախ, այդ գործը ռազմավարական իմաստ ունի: Խնդրոյ առարկայ է ոչ միայն Արցախի ամրացման, անմշակ հողերու օգտագործման եւ ժողովրդագրական խախտած իրավիճակը դարմանելու առումով, այլ նաեւ Հայաստանի ներքին հարցերուն լուծում բերելու տեսանկիւնէն: Բնականը, յստակ է որ ամէն բանէ առաջ նկատի ունի Արցախի ամրացումը: Ամէնէն արդար մտահոգութիւնն է ատիկա, մանաւանդ որ ԼՂՀ բնակչութեան Թիւին մասին շրջող շշուկները բոլորած են դառնալ մինչեւ 70 հազարի շուրջ: Վերջերս այս մասին ուղղուած հարցումի մը պատասխանեց ԼՂՀ Ազգային Ժողովի նախագահը Օ. Եսայեան, Փարիզի հայ մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումի մը ընթացքին ու տուած Թիւը _ 150 հազար – պէտք է փարատէր մտահոգութիւնները. սակայն, ոչ ոք կասկածի արտայայտութիւն ունենալով հանդերձ տրուած պատասխանէն ետք, չուտով յատնի եղաւ որ մտահոգութիւնները փարատած չէին:

Ինչ կը վերաբերի նախաբանի այս խօսքերով բուածին Թէ Արցախի վերաբնակեցումը կ'օգնէ նաեւ Հայաստանի ներքին խնդիրներու լուծումին, մտածել կուտայ ինքնախաբէութեան որոշ երեւոյթի մը մասին. եթէ Հայաստանէն փոխադրուածներով պիտի վերաբնակեցուի Արցախը, ատիկա Ֆրանսական ասացուածքին պէս՝ Պետրոսը հաղցնելու համար Պօղոսը հանուեցնելու պէս բան մը պիտի ըլլայ: Այս առումով, կարեւոր է որ բնակութեան համար Արցախ դիմողներու մասին խօսողները անոնց մեկնակէտներն ալ յիշեն:

Գ. Եգանեան կ'ըսէ Թէ վերաբնակեցման համար ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է դրաւիչ պայմաններ ստեղծել: Կը հետեւի շատ իրապաշտական բացատրութիւն մը. «լոկ հայրենասիրութեամբ, խանդավառութեամբ, առանց համապատասխան ընկերա - տնտեսական ազդակներ ապահովելու, դժուար է շահագրգռել մարդկանց. ծրագիրը տանուլ կը տաս»:

Այս տրամադրութեամբ, բնակութեան դիմողներուն նոր քարաշէն տուներ կը տրուին, գիւղական շրջաններու մէջ: Այդ տուները ունին ճամբայ, ոռոգումի ջուր, հեռաձայնի կապ: Ամէն ընտանիք կ'ունենայ 6000 քառակուսի մեթր հող որպէս իր սեփականութիւնը, նաեւ արտօնեալ պայմաններ՝ վարկով անասուն, գործիքներ, եւ այլն ձեռք ձգելու: Պետութիւնը կը հոգայ նաեւ վերաբնակներուն փոխադրութեան ծախքերը:

Վերջնական որոշումէն առաջ անոնց առիթ կը տրուի որ այցելեն ու տեսնեն բնակութեան տրամադրելի վայրերը, պայմանները: Յետոյ անոնց կարասին կը փոխադրուի բեռնակառքերով: Արդէն վերաբնակներու հինգ ընտանիք փոխադրըւած է, եօթը ընտանիք ալ մինչեւ այսօր պէտք է Արցախ հասած ըլլայ:

Գաղթական ընտանիքներէ զատ Արցախ բնակութեան նախընտրութիւն կը տրուի բազմանդամ ընտանիքներու. յատկապէս անոնց որոնք ճակտի քրտինքով հանապազօրեայ հաց շահելու կարող են: Յաջողելու համար Արցախի վերաբնակեցման գործին մէջ, տեղեկատուական լայն քարոզչութիւն կատարուած է, որուն արդիւնք շուրջ 1500 դիմում ստացուած է: Քիչ մը զարմանալի է կարդալ որ անոնց մէջ կան գիտութեան Թեկնածուներ: Առայժմ ընտրուած են 280 – 300 ընտանիքներ. յաջողութեան պարագային Թիւը պիտի բազմապատկուի: Իր ըսածին լըրջութեան որպէս հաւաստիք, Ե. Եգանեան կ'ըսէ Թէ Ղարաբաղը իր բնութեան ու կլիմայական պայմաններով, հողային, անտառային հարստութեամբ, քանի մը տասնեակ հազար աւելի բնակիչ կրնայ պահել: Ան կ'աւելցնէ. «եթէ կարողանանք լիարժէք օգտագործել այդ հնարաւորութիւնը, տէ Ֆաքթօ կը լուծենք ԼՂՀ հիմնախնդիրը»:

Այսքան տարողունակ ծրագրի մը նիւթական միջոցները ո՞ւրկէ կ'ապահովուին. «առ այժմ ԼՂՀ պիւտճէի վրայ է ծանրացած» կ'ըսէ Գ. Եգանեան: Յոյս ունին որ Սփիւռքի կառոյցներէն ալ օժանդակութիւն կը ստացուի, քանի որ «այս ծրագրի նշանակութիւնը ազգապահպանման հեռանկարի առումով բոլորի համար պարզ է»:

Զրոյցին վերջին մասը կը դիմէ յատուկ հատուածի մը. ծրագիր կայ կոչ ընելու մանկավարժներու որպէսզի երթան Ղարաբաղ, ապրելու եւ գործելու: Հանրապետութիւնը այսօր զանազան նիւթերու 220 ուսուցիչի պէտք ունի: Վճարումը Հայաստանին կրկնապատիկն է, իսկ եթէ դիմողներ ըլլան, անոնց առնուազն մէկուկէս ամսականի չափ վճարում պիտի տրուի. այսինքն՝ 27 – 30 հազար դրամ (50 տոլարի շուրջ): Ատկէ զատ, առաջին վեց ամսուան համար անոնք առժամեայ կացարաններ կ'ունենայ, մինչեւ որ լուծուի մնայուն բնակարանի խնդիրը:

Կարեւոր ու հետաքրքրական է ուսուցիչներու առընչուած այս բաժինը: Մինչ Հայաստանէն այս զանգուածին մասին հասնող լուրերը յաճախ յուսահատեցնող են, վճարումներու յապաղումով, ոչ գոհացուցիչ գումարով, ԼՂՀ կրցած է այնպէս մը ընել որ Թէ՛ կրկնապատիկը վճարէ եւ Թէ հոն փոխադրուողներու մէկուկէս անգամ տայ: Հոս եւս միտք կուգայ Հայաստանի ի վնաս Ղարաբաղին ուսուցչի պակասը լրացնելու հեռանկարը, սակայն, այս պարագային, արտագաղթին պատճառով փակուած դասարաններու, նօսրացած Թիւով դպրոցներու լուրերը «մխիթարական» բնոյթ մը կը ստանան:

Պէտք է սպասել որոշ ժամանակ մը, տեսնելու համար Թէ յուսատու ընթացք մը կ'առնէ՞ վերաբնակեցման գործը. ճիշդ է որ քաջալերական յատկանիշներ ունի ԼՂՀ իշխանութեան կողմէ ի գործ դըրւած ծրագիրը. սակայն, ատոր քով կայ վստահութեան գործօնն ալ: Հանրապետութեան ընդհանուր մԹնոլորտը եւս Երեւանէն, Գիւմրիէն, կամ Ռուսաստանէն, ու այլ անկիւններէ ԼՂՀ երԹալ, հոն տեղաւորուելու աւորժակ կ'արԹնցնէ՞: Կարեւոր է այս կէտը, երբ մանաւանդ յիշուի որ Հայաստանէն մեկնողներու համար յաճախ կ'ըսուի Թէ կ'երԹան՝ տնտեսական անկարելիութիւններու, սակայն, նաեւ ըեկավարութեան, ապագայի նկատմամբ վստահութեան պակասին պատճառով: Եւ պէտք է յիշուիլ որ ԼՂՀ-ի մէջ ալ շրջան մը առաջ պատահած դէպքեր, այս ուղղութեամբ մեծ տարբերութիւն չէին կրնար նշել Հայաստանէն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԵԾ ՀԱՅՆ ՈՒ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՄԱՐԳԱՐԷՆ
ՎԱՆԵՑԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ԾՆՆԴԵԱՆ 180-ԱՄԵԱԿԸ

1820 - 1907

ՀԱՄՕ ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Ռուսիոյ դիւանութեանց լաւատեղեակ եւ Անգլիոյ կողմէ քաջալերուած Թուրք պատուիրակի պահանջին վրայ, դուքս Նիքոլա, որ ռուս գլխաւոր պատուիրակն էր, յօժարեցաւ յիշեալ բնագիրը հետեւեալ ձեւով փոփոխութեան ենթարկել, «Վարչական ինքնավարութիւն» բացատրութեան տեղ դրուեցան «բարելաւումներ եւ բարենորոգումներ» բառերը:

Յայտնի է որ Սան Սթեֆանոյի դաշնագիրը երբեք չգործադրուեցաւ, որովհետեւ Անգլիոյ վարչապետը՝ Տիզրայէլի ամէն գնով կ'ուզէր արգիլել այս դաշնագրին հետեւանքով Օսմանեան կայսրութեան տկարացումը: Նոյն ատեն Տիզրայէլի գաղտօրէն Թուրքիոյ հետ կնքեց Կիպրոսի պայմանագրութիւնը, 1878 Յունիս 4-ին, որով Անգլիա յանձն կ'առնէ Ռուսերուն պարպել տալ այն շրջանները զորս գրաւած էին Հայաստանի մէջ:

Կլատսթոնի հեղինակաւոր ձայնը, Համայնքներու Պալատին մէջ դատապարտեց, ինչպէս որ պէտք էր, այս խարդախ քաղաքականութիւնը:

Սան Սթեֆանոյի ժողովէն ետք, երբ վերջնապէս հաստատուեցաւ, Թէ Անգլիոյ պահանջմամբ եւրոպական մեծ ժողով պիտի գումարուի յիշեալ ժողովը վերլուծելու, Վարժապետեանը չուտով գործի անցաւ, եւ դիմում մը ըրաւ մեծ պետութիւններուն:

Այս դիմումի նպատակն էր աշխատիլ, որ ոչ միայն 16-րդ յօդուածը չհանուի Սան Սթեֆանոյի ժողովէն, այլ աւելի մեծ ընդլայնում ստանայ ի նպաստ Հայերուն, այսինքն ինքնավարութիւն երաշխաւորուի Հայաստանին: Ներսէս պատրիարք Վարժապետեանը յաճախ հանդիպումներ կ'ունենայ Անգլիոյ դեսպան Լիյըրդի հետ, որ խորհուրդ կու տար Հայաստանի համար տեղական ինքնավարութիւն պահանջել, ընդդիմանալով ռուսական տիրապետութեան տակ մնալու մըտքին, եւ յոյս կուտար Թէ Անգլիան յառաջիկայ ժողովին մէջ կը պաշտպանէ այս ծրագիրը:

Այս պայմաններուն մէջ, որոշուեցաւ յանուն հայ ազգի պատուիրակութիւն ղրկել այն բոլոր եւրոպական պետութիններուն, որոնք պիտի մասնակցէին յառաջիկայ ժողովին եւ որոնց արդէն մատուցւած էր Հայաստանի վիճակի մասին ընդարձակ յուշագիր մը:

Եւրոպական դահլիճներուն Հայ Դատը ներկայացնելու համար, Գրիգոր Օտեանի խորհուրդով պատուիրակ ընտրուեցաւ Խրիմեան Հայրիկը, իբրեւ նախկին պատրիարք, իբրեւ Հայաստանի վիճակին շատ լաւ տեղեակ եւ իբրեւ գիրքով ու դէմքով տպաւորութիւն ընող անձ: Եւ որովհետեւ Խրիմեան ոչ մէկ եւրոպական լեզու գիտէր, ուստի նոյն Գրիգոր Օտեանի յանձնարարութեամբ, իբրեւ քարտուղար եւ Թարգման անոր ընկերացաւ Մինաս Չերազ:

Պատուիրակութեան մաս կը կազմէր եւս Խորէն Արք. Նարպէյը: Այս կազմը զօրացնելու եւ Խրիմեան Հայրիկի ու Նարպէյի միջեւ ներդաշնակութիւն հաստատելու համար, Վարժապետեան պատրիարքի կողմէ Պէրլին կը ղրկուի նաեւ Ստեփան Փափազեան:

Խրիմեան Հայրիկ եւ Մինաս Չերազ Եւրոպայի դահլիճներուն Հայ Դատը ներկայացնելու համար Պոլսէն կը մեկնին Մարտ 8-ին դէպի Հռոմ, Փարիզ, Լոնտոն եւ Պէրլին կը հասնին Յունիս 1-ին, ուր նոր էր հասած Ստեփան Փափազեանը, եւ մէկ օր վերջ Պետերբուրգէն Պէրլին կը հասնէր Խորէն Արք. Նարպէյ:

Եւրոպական դահլիճներուն Հայ Դատը ներկայացնելու համար, ոչ բուն պատուիրակը եւ ոչ իր Թարգմանը՝ խստիւ դատելով՝ չէին այս պաշտօնին համար բուն յարմար անձինք կամ, ինչպէս Անգլիացիք կ'ըսեն «The right man in the right place»: Խրիմեան Հայրիկը անծանօթ էր Եւրոպային, չունէր դիւանագիտական հմտութիւն եւ ոչ մէկ եւրոպական լեզու գիտէր, միայն իր նախկին պատրիարքի տիտղոսն էր, որ որոշ դիրք պիտի տար իրեն:

Մինաս Չերազը կատարելապէս անփորձ երիտասարդ մըն էր, իր միակ առաւելութիւնն այն էր, որ Ֆրանսերէն գիտէր եւ ազգասիրական խանդ ունէր, որ անշուշտ բաւական չէր այսպիսի լուրջ գործի համար:

Խորէն Արք. Նարպէյ, ճիշդ է գիտէր եւրոպական լեզուներ, բայց իր յեղյեղ բնաւորութեամբն եւ իր քաղաքագիտական անհմտութեամբ նոյնպէս մեծ յաջողութիւն չունէր իրեն յանձնուած պաշտօնին:

Պատուիրակութեան անդամները գերմանական մայրաքաղաքին մէջ ոչ մէկը գերմաներէն կը հասկնար, ուստի գերմաներէնի համար Փարիզէն եկած էր Օր. Պէյլերեան: Իսկ Պէրլինի մէջ կային նաեւ ուրիշ Թրքահայ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, որոնք անշուշտ մաս կը կազմէին Հայ պատուիրակութեան գործունէութեան:

Այս պաշտօնեաներն էին Օհան էֆէնտի Պաղտատլեան, որ Պէրլինի Օսմանեան դեսպանի խորհրդականն էր եւ ոչ անշան քաղաքագիտական դեր խաղացած է այն միջոցին, յատկապէս Պոսնիայի եւ Հերցէկովինի Աւստրիոյ կողմէ գրաւման խնդրին մէջ: Իսկ Խաչիկ Օտեան եւ Կարապետ Գարագաշ, որոնք Օսմանեան լիազօրներու քարտուղարներն էին, առաջինն իբրեւ անոնց ծածկագիր Թղթակցութեան կառավարիչ եւ երկրորդն իբրեւ ֆրանսերէն լեզուով պաշտօնական Թղթեր խմբագրող:

Երբ Պէրլինի վեհաժողովը իր աշխատանքներուն սկսաւ 1878 Յունիս 13-ին, Կիպրոսի Համաձայնագիրը արդէն ստորագրուած էր, բայց գաղտնի կը պահուէր, ինչ որ արգելք չհանդիսացաւ Անգլիոյ պատուիրակութեան որ այդ վեհաժողովին պաշտպանէ Օսմանեան կայսրութեան ամբողջականութեան սկզբունքը:

Վեհաժողովին մէջ հայ պատուիրակները բախեցան գերմանացի Պիսմարքի եւ անգլիացի Տիզրայէլիի անտեղիտալի հակառակութեան: Հայ պատուիրակները հեռու էին քաղաքական փառասիրութիւններ հետապնդելու գաղափարէն: Ինչ որ կը պահանջէին՝ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ Թրքահայաստանի մէջ ունենալ ինքնավար քրիստոնեայ կազմակերպութիւն մը, նոյն երաշխիքներով ինչ որ տրուած էր Լիբանանին:

Երբ 1878 Յուլիս 13-ին Պէրլինի դաշնագիրը ստորագրուեցաւ մէկ ամիս տեւող բանակցութիւններէ ետք, Հայկական Հարցի տեսակէտէն կարեւոր փոփոխութիւնները զորս ան բերաւ Սան Սթեֆանոյի դաշնագրին մէջ, հետեւեալներն էին – «Նախ եւ առաջ Ռուսիա պիտի գոհանար պարպումով, Արտահանով եւ Կարսով եւ հրաժարէր Պայազիտէն ու Ալաշկերտէն»: Միւս կողմէն՝ Սան Սթեֆանոյի 16-րդ յօդուածը, որ կը վերաբերէր հայկական բարենորոգումներուն, կը դառնար 61-րդ յօդուած Պէրլինի դաշնագրին մէջ, հետեւեալ ձեւով փոփոխութեան ենթարկուած.

«Բարձրագոյն Դուռը յանձն կ'առնէ անյապաղ իրագործել այն բարելաւումները ու բարենորոգումները, որոնց կարիքը ունին Հայերէ բաղկացած նահանգները եւ երաշխաւորել անոնց ապահովութիւնը Չէրքեզներուն եւ Քիւրտերուն դէմ: Բարձրագոյն Դուռը պարբերաբար տեղեկութիւն պիտի տայ այս ուղղութեամբ իր ձեռք առած միջոցներու մասին այն տէրութեանց, որոնք պիտի հսկեն անոր գործադրութեան»:

Հայ պատուիրակութիւնը դաշնագրի ստորագրուելէն երկու ժամ առաջ վեհաժողովի բոլոր անդամներուն հետեւեալ բողոքագիրն է ղրկած:

«Հայ պատուիրակութիւնը իր ցաւը կը յայտնէ որ իր օրինաւոր եւ միանգամայն չափաւոր պահանջները վեհաժողովի կողմէ չընդունուեցան: Հայերը հասկցան, թէ խաբուած են, թէ անոնց իրաւունքները չեն ճանչցուած, որովհետեւ խաղաղասէր են: Հայ պատուիրակութիւնը հոս պիտի դառնայ Արեւելք, իր հետ տանելով այդ դասը: Բայց ան կը յայտնէ այսուամենայնիւ, թէ հայ ժողովուրդն երբեք պիտի չդադրի աղաղակ հանելու, մինչեւ որ Եւրոպան անոր պահանջներուն արդար գոհացում տայ: Պէրլին, 1878, Յուլիս 13»:

Այս բողոքագիրը յանձնելէ յետոյ, հայ պատուիրակներուն ուրիշ բան ընել չէր մնացած: Յուլիս 19-ին Պէրլինէն մեկնեցան, Խորէն Արք. Նարպէյ ճամբորդեց դէպի Փարիզ, Ստեփան Փափազեանը դէ-

պի Լոնտոն, իսկ Խրիմեան Հայրիկ եւ Մինաս Չերազը Վիեննայի վրայով Պոլիս դացին:

Ինչպէս ծանօթ է, Պերլինի դաշնագիրը շուտով ի յայտ եկաւ իբրեւ հաշմութեան եւ դիւանագիտական կուրութեան գլուխ-գործոց մը, ինչպէս ըսած է անգլիացի երեւելի Ասքիթը:

Ան ոչ մէկ հարց լուծեց վերջնականօրէն եւ անոր գրեթէ բոլոր յօդուածները դժուարութիւններ եւ բարդութիւններ մէջտեղ բերին (Ռումելի, Մակեդոնիա, Կրետէ, Հայաստան, Պոսնիա – Հերցեկովին), ծանրացնելով միջազգային մթնոլորտը եւ նպաստելով մեծ չափով 1914-ի մեծ աղէտի շղթայազերծման:

Հայկական Հարցին մէջ Ռուսաստանի դիրքը պէտք է նկատի ունենալ նաեւ որ Ալեքսանդր Բ. ցարի սպանութենէն եւ Լորիս Մելիքեանի իշխանութիւնը ձգելէն ետք, ներքին ճակատի վրայ, ռուսական քաղաքականութիւնը անցաւ յետաշրջական խմբակի մը ձեռքը: Նոր ցարը սկսաւ հետապնդել ռուսացման բռնի քաղաքականութիւն մը, ուղղուած բոլոր այլացեղ ժողովուրդներու դէմ: Ռուսահայերուն հանդէպ իրենց զգացած թշնամանքին պատճառով ռուս ղեկավարները սկսան վախնալ որ Թրքահայաստանի նահանգներուն մէջ բարենորոգութեանց գործադրութիւնը կրնայ առաջին քայլը ըլլալ ինքնավարութեան ճամբուն վրայ եւ այդ քայլը յետագային կրնայ անկախ հայ պետութեան մը ստեղծումին առաջնորդել, պետութիւն մը՝ որ անխուսափելի ազդեցութիւն մը ի գործ պիտի դնէր անշուշտ Ռուսաստանի Հայերուն վրայ, դառնալով պատնէշ մը Փոքր Ասիոյ մէջ Ռուսաստանի ապագայ թափանցումին:

Անգլիոյ դիրքին հանդէպ լաւ արտայայտուած է Լորտ Պրայս, անգլիացի մեծ դիւանագէտ ու գրչի մարդը, որ լաւ կը ճանչնար նաեւ Հայերն ու Հայաստանը: Ան իր երկրի դիրքի մասին խօսելով կը գրէ. – «Խնդիրը այնպէս ինչպէս որ կը դրուի ներկայիս, Օսմանեան կայսրութիւնը կանգուն պահելը չէ, այլ փնտռել այն ինչ որ կրնայ Օսմանեան կայսրութեան տեղը բռնել եւ միւս կողմէ գտնել այն միջոցները, որոնք կարենան մեղմացնել անոր անխուսափելի անկումէն առաջ գալիք ցնցումը»:

Լորտ Սալզպըրի, որ Պերլինի դաշնագրին բանակցողներէն մէկն էր թէեւ, բայց Օսմանեան կայսրութեան պարզած պատկերին առջեւ եւ Հայոց հանդէպ սուլթանի վարած քաղաքականութեան ի տես ինք եւս ստիպուեցաւ օր մը յայտարարելու. «Պերլինի վեհաժողովին Օսմանեան կայսրութեան ամբողջականութիւնը պաշտպանելով, մենք մեր դրամը դրինք դէշ ձիու վրայ»:

Գալով միւս մեծ պետութեանց, արեւելեան քաղաքականութեան վրայ անոնց ազդեցութիւնը նուազ խորունկ եղաւ քան թէ Ռուսաստանի եւ Անգլիոյ ազդեցութիւնը:

Ստեփան Փափազեանը իր յուշերուն մէջ կը գրէ. – «Յունիս 16-ին յանկարծ կոմս Լօրիս Մելիքով զօրապետը եկաւ. ուրախութեամբ շրջապատեցինք, քիչ մը մտերմական խօսքերէ յետոյ խնդրեցինք որ բանախօսէ մեր գործոյն համար ռուս Կորչաքօֆի քով. "պիտի գնամ, կը խօսիմ, ըսաւ, բայց ես զինուորական եմ, դուք գործեցէք եւ կառավարութեանց մէջ խտրութիւն մի դնէք, ամենէն օգուտ քաղել ջանացէք: 9 դար է որ հայ ազգին այսպիսի մի բարեպատեհ առիթ չէր պատահած, օգուտ քաղելու է": Մերթ ֆրանսերէն եւ մերթ հայերէն կը խօսէր շատ սիրալիր կերպով, Յունիս 28-ին երեկոյթին՝ Մելիքով իրաւ եկաւ եւ ստոյգ տեղեկութիւններ հաղորդեց թէ Անգլիա Տաճկաստանն իր պաշտպանութեան տակ առած է, թէ գոհ պէտք է ըլլալ, եւ արդէն շատ լաւ եղաւ, որ Պոլսոյ հրահանգին՝ բողոքին անպէտ ըլլալը հասկցուց: Ասկէ զատ հաստատեց այն մասը թէ Դուռը պարբերաբար համար պիտի տայ կառավարութիւններուն, եւ այլն»:

Խրիմեան Հայրիկը իր քաղաքական առաքելութենէն հիասթափած կը վերադառնայ Պոլիս ու Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կ'արտասանէ «Երկաթէ շերեփ»ի պատմական քարոզը:

Մտահոգ էր Հայոց Հայրիկը, բայց ոչ յուսահատ, քաջ գիտակցելով, որ յուսահատը իր մահիճն է որ հետը կը կրէ:

1879-ին կ'ընտրուի առաջնորդ Վասպուրականի եւ հայրենիքի վառ կարօտով լեցուն, կ'անցնի Վան, 17 տարի բացակայելէ յետոյ, ի մեծ ուրախութիւն ու մխիթարութիւն իր հայրենակիցներուն, որոնց տառապանքը կը մեղմանայ Հայրիկի ներկայութեամբ, հակառակ անոր որ սովն ու թալանը մեծ աւերներ կը գործէին իրենց առօրեայ կեանքին մէջ:

Վանի մէջ կը հրատարակէ «Սիրաք եւ Սամուէլ»ը, ուր հայ երիտասարդութեան ուղղուած բարոյական քարոզներ կան:

Ռուսերը Հայերը սիրաշահելու համար, Կարին քաղաքապետ կարգած էին զօրավար Կամսարականը, որ յետագային Փորթուկալեանի հետ պիտի ըլլար աջ բազուկը Հայրիկին: Խրիմեանը աջակից ունէր Գարեգին Եպիսկ. Սրուանձտեանցը, որ 1880 Թուին առաջնորդ ընտրուած էր Ակնի:

Մկրտիչ Փորթուկալեանի, զօրավար Կամսարականի եւ Խրիմեան Հայրիկի միասին գործակցութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէր՝ ի մասնաւորի Վանայ Թուրք մեծամեծներուն:

1882-ին Խրիմեանը կը քշուի Վարագ, 1883-ին Սրուանձտեանց կը մեկնի Պոլիս, Խրիմեանի հակառակորդները ջուր կը մատակարարեն Թրքական ջաղացքին, Խրիմեանը պարտաւորուած կը հրաժարի Վանայ առաջնորդութենէն:

1884-ին կը վախճանի Ներսէս Վարժապետեանը, եւ զօրավար Կամսարական կը հեռանայ Վանէն, յաջորդ տարին կը հեռանայ նաեւ Մ. Փորթուկալեան:

1885-ին Խրիմեան Հայրիկին կը հրահանգուի մեկնիլ Վանէն: Հայրիկը Լիմ անապատին մէջ կը տօնէ Զատիկը, յաջորդ առաւօտեան Կարին – Տրապիզոն ուղեգիծով կը մեկնի Պոլիս:

Մ. Փորթուկալեան Մարսէյլի մէջ կը սկսի հրատարակել «Արմենիա» ազատական թերթը, իսկ իր գաղափարակից աշակերտները, Վանի մէջ, հիմը կը դնեն «Արմենական» կուսակցութեան:

Խրիմեան երբ Պոլիս կը հասնի, 1886 Յունիսին կ'ընտրուի ատենապետ կրօնական ժողովի, միաժամանակ վերստին ստանձնելով Գուգկունճուքի քարոզչութիւնը, խորհրդատու ու գործակիցը դառնալով Յարութիւն Վեհապետեան Պատրիարքին, որ յաջորդած էր Վարժապետեանին:

1888-ին ծնունդ կ'առնէ Ժընեւի մէջ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը, որ կ'ունենայ իր թերթը, «Հնչակ»ը:

1890-ին Կովկաս – Թիֆլիսի մէջ ծնունդ կ'առնէ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը՝ որպէս օրգան ունենալով «Դրօշակ»ը:

Խրիմեան Հայրիկը 1890-ին կը պարտադրուի դառնալ ակամայ ուխտաւոր մը Երուսաղէմի մէջ, որ աքսորավայրն էր պետութեան համար անբաղձալի ու անհանդարտ եկեղեցականներու:

1891-ին հանգաւ Մակար Ա. Կաթողիկոսը, եւ 1892-ի Ապրիլին Ս. Էջմիածին հաւաքուեցան աշխարհի բոլոր կողմերէն լիազօր պատգամաւորները:

Ս. Էջմիածնայ մէջ հաւաքուած Ազգային Վեհաժողովի 72 պատգամաւորները միաձայնութեամբ իրենց քուէն տուին 72-ամեայ Հայրիկին: Ոչ միայն Սուլթան Համիտ դէմ էր Հայրիկին, այլեւ Ռուսերը, որոնք հաշտ աչքով չդիտեցին անոր Կաթողիկոս ընտրուիլը:

Հայրիկին աքսորը կը տեւէ երեքուկէս տարի Երուսաղէմի մէջ: Կ'ուզէ Պոլսոյ վրայով անցնիլ Էջմիածին, եւ առիթն օգտագործելով՝ ներկայանալ Համիտին, որ սակայն ոչ միայն կը մերժէ ունկնդրութիւն շնորհել, այլեւ կ'արգիլէ Պոլսէն անցքը:

Խրիմեան Հայրիկ բռնեց Եգիպտոս – Վիեննա – Օտեսա – Պաթում – Երեւան ճամբան, որ տեւեց մօտ քառասուն օր: Ամէն տեղ ան արժանացաւ սրտագին ընդունելութեան եւ խանդավառ ցոյցերու: Խրիմեանի բաղձանքը՝ անգամ մը գոնէ տեսնելու Նահապետ Ալիշանը ի Վենետիկ, դժբախտաբար չիրականացաւ:

Սեպտեմբեր 13-ին վերջապէս կը մտնէ Էջմիածին ու ծնրադիր կը համբուրէ Իջման Սեղանի սուրբ վէմը, զոր նուիրագործած էր Աստուծոյ Միածին Որդին Լուսաւորչի տեսիլքով:

Սեպտեմբեր 25-ին կը կատարէ հայրապետական իր ուխտը եւ յաջորդ օրը կ'օծուի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, Վարագայ Խաչի Կիրակին, անուն մը որ առանձին ու նուիրական նշանակութիւն մը ունէր իրեն ու Վանեցի Հայուն համար: Անգլիացի ծանօթ աշխարհագէտ Հ. Ֆ. Պ. Լինչ Էջմիածնի մէջ ներկայ կը գտնուի Խրիմեան Հայրիկի Կաթողիկոս օծումին, կը հրաւիրուի ճաշի, ուր կը ճաշակէ հայկական լիցքը եւ իշխան ձուկը, որոնց մասին գովեստով կ'արտայայտուի: Անգլիացի աշխարհագէտը կը հաստատէ Խրիմեանի վայելած մեծ ժողովրդականութիւնը Պոլսէն մինչեւ Էջմիածին եւ այլուր, ինքն ալ լաւ կարծիք կը յայտնէ Կաթողիկոսի մասին: «Ես չեմ յիշեր, կը գրէ ան, որ երբեւիցէ տեսած ըլլամ աւելի փառահեղ եւ գրաւիչ դէմք. ամէն անգամ հաճոյքի սարսուռ կը զգայի, երբ կը նստէի անոր կողքին եւ կը տեսնէի անոր վճիտ, թուխ աչքերուն շուրջը խաղացող բնական ժպիտը: Տեսակ մը քաղցրութիւն կար անոր ձայնին մէջ, եւ մարդ հրճուանք կը զգար երբ անոր հետ կը խօսէր»:

Առաջին մտահոգութիւնը Կաթողիկոս Խրիմեանի եղաւ Էջմիածնի ներքին կեանքի աններդաշնակութիւնը: 1894-ին տեղի ունեցաւ Սասնոյ ապստամբութիւնը եւ կառավարութեան հակահարուածը եղաւ ահաւոր: Սարսափը հասաւ Ալաշկերտի հայութեան, որուն զգալի մասը ճողոպրած, ապաստան գտաւ Կովկասի մէջ: Իզմիրլեան Նորընտիր պատրիարքը ուժգին բողոքեց կառավարութեան եւ դիմեց Մեծ Պետութեանց խղճին: Վերջապէս, Եւրոպան լսեց ահռելի իրականութեան ձայնը եւ հիւպատոսներու խորհուրդը քննիչներ ուղարկեց Սասուն, որուն հետեւանքով ծնունդ առաւ «Բարենորոգումներու Հարցը»:

1894-ին Խրիմեանը կը հրատարակէ իր «Պապիկն եւ Թոռնիկ»ը, դմայլելի գիրքը, ուր խոր յուզումով կը նկարագրէ Հայ գիւղացիներու կեանքը, բարքը, աշխատանքը, սովորութիւնները, հանդիսութիւնները, սակայն ոչ միայն նկարագրելու սիրոյն, այլեւ բացատրելու համար հողին կենսական կարեւորութիւնը, հողին կապուած մնալու հրամայական անհրաժեշտութիւնը: Ունի նաեւ «Մարգարիտ Արքայութեանց Երկնից» գործը, ուր ներշնչեալ տողերով Աւետարանի վարդապետութիւնը կը բացատրէ եւ «Յիսուսի վերջին շաբաթը եւ Խաչի ճառը» գրքոյկը, ուր բանաստեղծօրէն կը նկարագրէ ու կ'երգէ Յիսուսի վերջին օրերը:

1895 Մայիսի 25-ին Խրիմեան կ'երթայ Ս. Պետերսբուրգ, ներկայանալու համար Ցարին, որ իրեն վերապահած էր արքայավայել ընդունելութիւն: Ռուսաստանի հակահայ քաղաքականութիւնը սակայն իր գագաթնակէտին կը հասնէր 1897-ին, երբ Կովկասի փոխ արքայութիւնը ստանձնեց հայատեաց Կալիցին, որ Կովկասի փոխ արքայութիւնը վերածեց պարզ կառավարչութեան, զայն ուղղակի ենթարկելով կեդրոնական կառավարութեան հրահանգներուն, որուն մաս կը կազմէր նաեւ Հայաստան, որ դարձաւ ցարական Ռուսաստանի ծայրամասի գաւառապետութիւն:

Սուլթանը եւ Ցարը եղբայրացան հայադաւ գործին մէջ, մէկը կը սպաննէր մարմինը, միւսը՝ կը խեղդէր հոգին ու միտք:

Հինգ տարուան խաղաղ կեանք էր սկըսած Էջմիածնի մէջ, երբ հայակեր ճիւաղ իշխան Կալիցին Պետերսբուրգէն կը հետապնդէ որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կալուածները գրաւուին, 1903-ին: Սեպտեմբեր 23-ին Երեւանի փոխ _ նահանգապետ՝ մէկը հայակեր սատրապներէն՝ իշխան Նակաշիձէն, իր զինուորներու ընկերակցութեամբ կը մտնէ Էջմիածին, զոր կ'առնէ զինուորական շղթայի տակ եւ բահով ու բրիչով կը բռնաբարէ Հայոց սրբութիւն սրբոց Սուրբ Էջմիածինը, քանդելով անոր գանձարանին դուռներն ու դրամարկղը:

Յորդեցաւ տառապած հայութեան համբերութեան բաժակը, գործի անցան Հայ Յեղափոխական կուսակցութիւնները, որոնք ժողովուրդը հրաւիրեցին ըմբոստութեան եւ զարմանալի արթնութեամբ կազմակերպեցին ու վարեցին դիմադրութիւնը Երեւան, Շուշի, Բաքու, Թիֆլիս, Կարս, Գանձակ եւ Ախալքալաք:

1904-ին կը ծագի, բարեբախտաբար, ռուս _ ճափոնական պատերազմը, ու աղէտաբեր հետեւանքներ կ'ունենայ Ռուսաստանի համար:

Թուրքերը 1905-ին իրենց ցեղակից մոնղոլ _ Թաթարները կը զինեն եւ Փետր. 6-ին յարձակողականի կ'անցնին Հայերու դէմ, ընդհարումը կը սկսի Բաքուի մէջ, Թաթարները երեք օր շարունակ կը ջարդեն ու կը թալանեն Հայերը: Օգոստոսին, կայսերական Նոր Ուքազով, Հայութիւնը վերստացաւ ոչ միայն գրաւուած կալուածները, այլեւ լայն ազատութիւն ստացաւ՝ բանալու փակուած դպրոցները եւ ունենալու ազատ մամուլ:

«Վասպուրականի Արծիւը» յաղթեց «ճերմակ արջին» կ'ըսէր կովկասահայութիւնը:

Հոկտեմբեր ամսուան մէջ հռչակուեցաւ ռուսական սահմանադրութիւնը, որ պարգեւեց մամուլի ու խղճի ազատութիւն Ռուսաստանի բոլոր հպատակներուն:

Հայոց Հայրիկը ազգային պայքարներու ուխտեալներուն հետ համախորհուրդ, 1906-ին կը հրաւիրէ Ռուսահայոց Սահմանադիր Ժողովը, տնօրինելու համար՝ ազգային, եկեղեցական, կրթամշակութային, կալուածական եւ հանրային խնդիրներ:

Խրիմեան Հայրիկը 1907-ին լիազօր պատգամաւորութիւն մը կ'ուղարկէր Լա Հէյի Խաղաղութեան Համաժողովին, Աւետիս Ահարոնեանի նախագահութեամբ: Պիտի պարզէր, փաստէր եւ պահանջէր Հայկական Հարցին արդար լուծումը: Վասպուրականի արծիւը վերջին անգամ իր ձեռքով գրած սրտայոյզ նամակով մը կը դիմէ Անգլիոյ Թագաւորին, կը խնդրէ որ լսէ «մարտիրոս ժողովուրդի մը ծերունի Հայրապետին» եւ դարման գտնէ ու վերջ տայ հայկական զուլումին: Վեհափառի նամակի յուսադրիչ պատասխանը կը հասնի Էջմիածին, Հոկտեմբեր 29-ին, երբ Հայրիկը իր հոգին կ'աւանդէ:

Իր գործունէութեամբ եւ իր գրութիւններով, Խրիմեան Հայրիկ հայ ազգային զգացումի մարմնացումը եղաւ: «Երբ Վարագայ Վանքի վանահայրը, կը գրէ անգլիացի աշխարհագէտ Լինչ, հայ կեանքի կայուն ջուրերուն մէջ նետեց իր քարը, նախ շատ քիչ արձագանգներ արթնցուց իր ծննդավայր նահանգի սահմաններէն դուրս: Բայց իր շարժման մէջ դրած ալիքները այնուհետեւ երբեք չանշարժացան եւ ո՛վ կրնայ ըսել թէ լուսաշող խոստումի կամ յուսախաբութեան դէպի ո՛ր ափունքները ուղղուած են անոնք: Եթէ այս աշխարհիս մէջ երբեւիցէ եղած է արդար դատ մը, ատիկա այն դատն է որուն ախոյեանը հանդիսացաւ Խրիմեան: Ոչ մէկ զգացում իրենին չափ մաքուր չէ եղած: Անոր նպատակն էր բարձրացնել Հայերը եւ զանոնք պատրաստել այն նոր ժամանակաշրջանին համար, զոր ինք կը նախատեսէր: Այդ ժամանակաշրջանը պիտի յատկանշուէր ննջուած ժողովուրդներու ազգային զգացումին վերարծարծումով եւ Արեւմուտքէն եկող նոր ազդեցութեանց մերձեցումով:

«Ան կը տեսնէր Օսմանեան կայսրութեան անհանդուրժելի եւ անել պայմանները: Ան գիտէր նաեւ թէ ռուսական բռնատիրութեան մեթոտները անյարիր էին հայ ժողովուրդի նման անհատապաշտ ժողովուրդի մը ոգիին, ուղակիօրէն հաղորդակից Արեւմտեան մշակոյթի հետ: Ան գիտէր թէ Հայերը իրենց ետին ունէին բազմադարեան պատմութիւն մը եւ իրենց յառաջդիմութիւնը, տեւական եւ իրական ըլլալու համար, պէտք է հիմնուէր անցեալի գիտակցութեան զարթնումին վրայ»:

Վասպուրականի _ Տարօնի Արծիւն մեռաւ որպէս սուրբ մը:

Յաւե՛րժ փառք, Հայ Ցեղի զաւակ՝ Մեծ Հնկային, Հայոց Սուրբ Հայրիկին:

Հ. Պ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԵՐՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. «Պօյաճեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 22-ին, տեղի ունեցած է Ներսէս Աւագ Քհնյ. Պապայեանի «Օրագրէս էջեր» գիրքին (անգլերէնի թարգմանուած) գինեձօնը: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Արա Պապայեան: Յայտագիրը վարած է Յակոբ Պօղոսեան: Խօսք առած են «Նոր Օր»ի խմբագիր Վաչէ Սեմերճեան եւ Հայ Այնթապցիներու Մշակութային Միութեան ատենապետ Հերբըրտ Տէմիրճեան: Փրոֆ. Միհրան Աղպապեան վերլուծած է գիրքը, անգլերէնի թարգմանուած Արիս Սեւակի կողմէ: Սրտի խօսքերով հանդէս եկած են Սիման Սիմոնեան եւ տոքթ. Սիլվա Գարայեան:

«ԶԷՅԹՈՒՆ» _ ՔԱՋԵՐՈՒ ՕՐՐԱՆ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Հոկտ. 29-ին, տեղի ունեցած է Պօղոս Մելքոնեանի՝ «Զէյթուն»–քաջերու օրրան գիրքին գինեձօնը, Համազգայինի կազմակերպութեամբ: Բացումը կատարած է Արմէն Տօնոյեան: Յայտագիրը վարած է Շնորհիկ Նազարեան: Հեղինակն ու իր գիրքը ներկայացուցած է Արմէն Տօնոյեան: Գործադրուած է Զէյթունին նուիրուած գեղարուեստական յայտագիր մը: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է հեղինակը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Վարդիթեր Երկանեան 1.000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Երկանեան ընտանիքի նահատակներուն յիշատակին:

Թագուհի եւ Շուշանիկ Մուսայեան 1.000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իրենց շատ սիրելի ծնողաց՝ Վարդուհիի և Զարմայրի, ինչպէս նաեւ Իփէքրաճեան ընտանիքի յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Լէյն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Նոյեմբեր 19-ի հոգեճաշին առթիւ. –

Տէր եւ Տիկին Գիւլրա, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Նէռէլեան, Տէր եւ Տիկին Քրիս. Նէռէլեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Շահմիրեան, Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան 500-ական Ֆր., Ոմն, Տիկին Վարսիկ Գրիգորեան, Ոմն, Տիկին Սիրարփի Փափազեան, Ոմն 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Գոստիկեան, Տիկին Զօրաբաբէլեան, Տէր եւ Տիկին Ջալունեան, Տէր եւ Տիկին Եագըճեան, Տէր եւ Տիկին Պաւեան, Տիկին Դաւիթեան, Ոմն, Տիկին Չէքոյեան 300-ական Ֆր., Օր. Ոստուլիքեան 3.000 Ֆր., Օր. Տէր-Պարսամեան 400 Ֆր.:

(Շար.)

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ACTIVITES PERMANENTES

Reprise des cours de

TAI CHI CHUAN

Inspiré des enseignements de base de la philosophie taoïste et de la médecine chinoise

les SAMEDIS de 10h à 11h30 en partenariat avec l'A.B.B.A.

POUR SES CLASSES D'ECHECS enfants et adolescents la M.C.A. **recherche** un **professeur** expérimenté disponible les mercredis après-midi

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN

A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y **attend**.

Deux formules de séjours à votre choix :

— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignements sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2.

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝ ԹԱԴԷՈՍԻ և ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍԻ:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Կազմակերպութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ_ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
ԺԱՄԸ 13–ԻՆ
ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին Էլլէն Ալթունեան, Սարգիս Փեհլիվանեան եւ Եկեղեցւոյս Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները:

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապայի հետ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

Եկեղեցւոյ Դիւանատուն՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 42 59 23 33

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 46 62 01 29

Մանկերու մասնակցութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ
Շաբաթ, Յունուար 6

75–ԱՄԵԱԿ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

Պաշտօնական հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան 2001, Ապրիլ 5 – 8:
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նուիրատու ու բարոյապէս ծառայած բոլոր թաղական անդամներուն, հոգեւոր հովիւներուն եւ հաւատացեալ թաղեցիներուն ննջեցեալներուն յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2:

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTERSECTIONS PARIS

Vendredi 1er décembre à 20 heures 30 à la Maison de la Culture Arménienne 17, rue Bleue — 75009 PARIS

Ordre du jour important.

La présence de tous les membres est indispensable.

LOTO

le Dimanche 3 décembre à 15 heures
LOTO ANNUEL
de la Section **«NAIRI»** de Marseille-Beaumont, dans la salle des fêtes de l'église arménienne de Beaumont — 8, impasse des Monts, 13012 Marseille

DECINES

Petit-déjeuner

La Croix Bleue des Arméniens de France Section "Archag DJAMALIAN" de Décines continue d'organiser le petit-déjeuner selon ses traditions, tous les premiers dimanche du mois. Elle vous invite à venir déguster des spécialités arméniennes et orientales,
le dimanche 3 décembre
à partir de 9 heures 30 à la Maison de la Culture Arménienne de Décines.

La participation est de 25 F.

UGAB — PARIS

CONFERENCE

d'ALBERT ANDONIAN

le vendredi 1er décembre à 20 heures 30

Le mois de décembre 2000 sera marqué par la rentrée littéraire d'ALBERT ANDONIAN, professeur d'université de renommée internationale, qui nous ravit avec la sortie de deux nouveaux livres : **«A CHACUN SON DESTIN ET REGARD SUR LA RUSSIE D'AUJOURD'HUI»** et **«CONFESSION D'UN POETE»**.

Le 1er décembre prochain, nous aurons le grand plaisir d'accueillir Albert Andonian en personne. Il viendra vous présenter son œuvre et... répondre aux sollicitations énergiques de **Claude MUTAFIAN**, qui fera office de journaliste d'un soir. Au-delà de sa présentation emplie d'humour, l'auteur dédicacera ses livres et déclamera des poèmes personnels et de grands auteurs arméniens.

A bientôt pour ce nouvel événement et d'ici là, jugez par vous-mêmes quelques critiques élogieuses de grands écrivains français :

— *«Je suis persuadé qu'avec un peu de retouches, de précision de détail, quelques coups de gomme aussi, on tiendrait une sorte de Pagnol arménien. Ce qui n'est pas une mince comparaison».* Jean-Pierre Chabrol.

— *«Tous ces faits confèrent à ce livre, recueil d'instants vécus et chronique d'une mémoire arménienne, le ton et la saveur d'un roman d'aventures».* Jacques Lacarrière.

Organisé par le Comité de Paris Ile-de-France de l'U.G.A.B.
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

Renseignements :
☎ 01.42.27.12.26 / 01.45.20.03.18

Entrée libre —
Bar ouvert à partir de 20h

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

LES SAMEDI ET DIMANCHE 2 ET 3 DECEMBRE
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchars — etc.

Livres, Philatélie arménienne
Brocante, Antiquités
Epicerie fine arménienne
Vêtements, Cadeaux, etc...

- BAR
- RESTAURANT
- TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ A LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMENIE ET AU KARABAGH

CHENE

au Collège SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon - 92310 SEVRES — Métro: Pont de Sèvres /
— Parking gratuit assuré —

Pour tous renseignements, ☎ **01. 46. 63. 48. 74**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30
JEUDI
30 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամենօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.047 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.047

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(նոյեմբեր 28 / 29)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան մէկօրեայ պաշտօնական այցով Նոյեմբեր 29-ին մեկնած է Աշխաբադ. իրեն ընկերացած է Ներքին գործերու, Ուժանիւթի, Տնտեսութեան նախարարներէն եւ գործի մարդոցմէ կազմուած պատուիրակութիւն մը: Ռ. Քոչարեան նոյն օրը հանդիպում կ'ունենար իր պաշտօնակիցին՝ Ս. Նիյազովի հետ,ապա հայ-թիւրքմէնական բանակցութիւններ տեղի կ'ունենային: Ռ. Քոչարեան եւ պատուիրակութիւնը նոյն օրը կը վերադառնային Երեւան:

ԼՂՀ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻՆ

1700-ամեակի շեմին պատմական յուշարձաններու նորոգութեան ձեռնարկուած է: Վերջերս վերաբացուած է Մարտունիի Հացի գիւղին «Բռի Եղցի» (ԺԲ. – ԺԳ. դար) եկեղեցական համալիրը: Ան կը գտնուի Իրանի եւ Անդրկովկասի սահմանին վրայ եւ Արեւմուտքի ու Արեւելքի միջեւ իւրօրինակ օղակ եղած է: Նորոգութիւնը բրած է մշակոյթի նախարարութեան յուշարձաններու պահպանութեան վարչութիւնը: Ներկայիս աշխատանք կը տարուի Ստեփանակերտի շրջանի յուշարձանները ցանկագրելու:

ՍԵՒ ԾՈՎԵԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյ. 28-ին, Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան խորհրդարանական ժողովի նիստ գումարուած է Երեւանի մէջ: Բացի Համագործակցութեան անդամ 11 երկիրներէ, մասնակցած են նաեւ Եւրոպայի Խորհուրդի, ՀԱՊ-ի միջխորհրդարանական, Ռուսաստան-Բելառուսիա Միութեան եւ Արեւմտա-Եւրոպական Միութեան պատուիրակները: Այս տարուան Յունիսէն ի վեր Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան խորհրդարանական ժողովի նախագահի հերթական պաշտօնը կը վարէ Հայաստանի Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Ա. Խաչատրեան:

Բացման խօսքը արտասանած է նախագահ Ռ. Քոչարեան: Օրակարգի նիւթ էին տնտեսական, գիտական եւ այլ ոլորտներէն ներս համագործակցութեան եւ այլ կազմակերպչական հարցեր:

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱԾ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆԸ

Սիտնիի ողիմպիականներուն Հայաստանի մարզիկներուն ձեռք ձգած խեղճուկ արդիւնքներուն յուսախաբութենէն ետք, մամուլը ներկայիս ալ կ'արձագանգէ դրամական գայթակղութեան մը: Ան առընչուած է Հայաստանի Ողիմպիական Կոմիտէի նախագահ մարզիկ Բենուր Փաշայեանին որ կ'ամբաստանուի զեղծարարութեամբ եւ դրամական խրախուսումնե-

րով: Կ'ըսուի թէ ան դրպանած է հայ մարզիկներու համար Աւստրալիոյ հայ համայնքին հանգանակած գումարները:

Ինչպէս կը գրէ «Առաւօտ» (Նոյ. 23) նախորդ օրուան նիստին գործադիր կոմիտէին անդամներուն մէկ մասը անակնկալի եկած է, նախագահի աթոռին վրայ տեսնելով ոչ թէ Բ. Փաշայեանը, այլ փոխ-նախագահ Աշոտ Մելիք-Շահնազարեանը: Ան ըսած է թէ Բ. Փաշայեան հեռաձայնելով իրեն խնդրած է որ նիստը ինք վարէ, բայց ան չէ տեղեկացուցած իր գտնուած վայրը: Առկէ մեկնելով, թերթը լուրը խորագրած է «Բենուր Փաշայեանը կորել է»:

ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ «ԿԱՊՈՅՏ ԳԻՐՔ»Ը ԱՅԺՄԷԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹ

Բրիտանական իշխանութիւնները մերժած ըլլալով հանդերձ Յունուար 27-ի «Ցեղասպանութիւններու յիշատակի օր»-ուան շրջանակին մէջ տեղ տալ Հայերու ցեղասպանութեան, նիւթը այժմէականութիւն կը դառնայ «Կապոյտ գիրք»ին միջոցով: Արդէն 1916-ին Բրիտանիոյ Խորհրդարանին կողմէ հրատարակուած թղթածրար մըն է ուր կը պատմուի Հայերու կացութիւնը Օսմանեան կայսրութեան մէջ:

Հայկական ցեղասպանութեան մասին հրատարակուած «Կապոյտ Գիրք»ը Դեկտեմբեր 11-ին Անգլիոյ Լորտերու Պալատին մէջ պիտի ծանօթացուի Խորհրդարանի Մարդկային Իրաւունքներու Խմբակին փոխ-նախագահ Լորտ Էրիք Էյվպըրի նախաձեռնութեամբ:

Յիշեալ գիրքը պատրաստուած է Դերկոմս Ճէյմս Պրայսի ու հռչակաւոր պատմաբան Արնոլտ Թոյնպիի կողմէ, որոնց 1916-ին բրիտանական կառավարութեան կողմէ պարտականութիւն տրուած էր ուսումնասիրութիւն մը պատրաստելու՝ «1915 – 1916 թուականներուն Օսմանեան պետութեան մէջ Հայերու նկատմամբ ցուցաբերուած վերաբերում»ին մասին:

Գիրքը կը բաղկանայ 700 էջերէ ու կը պարունակէ Հայկական Ցեղասպանութեան մասին փաստացի տուեալներ, ինչպէս նաեւ վկայութիւններ՝ Պոլսոյ ամերիկեան հիւպատոսէն, ամերիկացի միսիոնարներէ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Դանիոյ, Շուէտի, Յունաստանի ներկայացուցիչներէն եւ հայ ու քիւրտ ականատեսներու պատմածներէն:

1916-ին հրատարակուած գիրքին մէջ, ենթականերու ապահովութեան համար, զանց առնուած էին ականատեսներու եւ վկայողներու անունները: Այս անգամ, նաեւ անունները հրապարակուած են նոյն գիրքին նոր հրատարակութեան մէջ: Ո'չ միայն անձերու անունները հրապարակուած են, այլ նաեւ տրուած են անունները այն վայրերուն, ուր կատարուած են այդ ուսումնասիրութիւնները:

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյ. 29-ին, Հայաստանի ժամով 00.37-ին նոր երկրաշարժ մը արձանագրուած է Ադրբեջանի տարածքը: Ցնցումները, որոնց վերնակէտը Բաքուէն 60 քմ. հիւսիսարեւմուտք կը գտնուէր, 3-4 բալ ուժգնութիւն ունեցած են: Մասնագէտներու համաձայն, այս նոր երկրաշարժը Բաքու քաղաքի մօտակայքը Նոյ. 25-ին գոյացած ճեղքին գործօն բնոյթին ապացոյց է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԸՐԳ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Գրայսլէրի ամերիկացի բաժնետէրը, որ իր բաժնեթուղթերը բերած է գերմանական Տայմլէրի հետ ձուլման ժամանակ, 9 միլիառ տոլար կը պահանջէ որպէս հատուցում, նաեւ ձուլման ջնջումը որպէսզի Գրայսլէր կրկին անկախանայ: Կը դժգոհի որ գերման ղեկավարները սուտ խօսած են այն ատեն, ըսելով թէ «ձուլում մըն է հաւասարներու միջեւ»: Տայմլէր – Գրայսլէր բողոքը անհիմն կը գտնէ: Գըրգ Գրիգորեան, որ 4%-ը ունի կաղքի «Հոկայն» իր Թրասէնտա ներդրումի ընկերութեան միջոցով, Նոյեմբեր 27-ին որոշեց դատի տալ Տայմլէր – Գրայսլէրը: Կը մեղադրէ խումբը եւ ղեկավարները որ խաբէութիւն մը բրած են 1998 Մայիսին ձուլումին ատեն: Կ'ըսէ.– «Թրասէնտա վաւերացուցած չէր ըլլար գործողութիւնը, եթէ գիտցած ըլլար որ Տայմլէր – Պէնցի բուն նպատակը գնել է Գրայսլէրը եւ զայն վերածել մասնաճիւղի, ճամբու գնելով Գրայսլէրի ղեկավարութիւնը»: Գ. Գրիգորեան բողոքը ներկայացուցած է Տըլէուէրի դատարանին եւ կը պահանջէ 9 միլիառ տոլար (69,2 միլիառ ֆրանք): Նոյեմբեր 29 թըւակիր օրաթերթեր, «Լը Մոնտ», «Ֆիկարօ», «Լիպերասիոն» (նկար մըն ալ տպած էր) լայն տեղ կուտային հարցին:

ՀՈԼԱՆՏԱ աշխարհի առաջին երկիրն է որ կ'արտօնէ հեշտամահութիւնը (էօթանազի): Լայն մեծամասնութեամբ է, որ երեսփոխանական ժողովը, Նոյեմբեր 28-ին, օրինագիծ մը քուէարկեց թոյլ տալով հեշտամահութիւնը: Օրէնքը պայմանաւորուած է սակայն, պէտք է կատարուի բժիշկի մը կողմէ եւ հիւանդին կրկնակի դիմումներէն ետք, անբուժելի հիւանդութեան մը պարագային: Այս օրինագիծին ջատագով երեսփոխանը՝ Բոբիս Տիէթրիխ յայտարարած է այս առթիւ.– «Գոհ ենք: Անոնք որոնք կը տանջուին անհանդուրժելի կերպով պիտի կարենան որոշել, խորհրդակցելով բժիշկին հետ, ալ աւելի չտանջուիլ»: Քրիստոնեայ կուսակցութիւնները մտահոգ են որ այս նոր օրէնքը վերածուի անձնասպանութեան օժանդակութեան մը: Օրէնքը կը վերաբերի նաեւ այն հիւանդներուն, որոնք ի վիճակի չեն արտայայտուելու, բայց, նախապէս գրաւոր կերպով նման փափաք մը արտայայտած են: Օրինագիծը ամիսէ մը Ծերակոյտին պիտի ներկայացուի:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանը՝ Քնէսէթ որոշեց որ կանխահաս ընտրութիւններ տեղի ունենան եւ այս որոշումը տուաւ լայն մեծամասնութեամբ: Ե. Պարաք ստիպուեցաւ համակերպիլ: Ըստ Սահմանադրութեան Ժողովին ցրումը դեռ պէտք է երկու անգամ ալ քուէարկուի նախքան գործադրելի դառնալը, բայց եւ այնպէս Պարաքի պարտութեան ծաւալը որեւէ յոյս չի թողուր իրեն: Պարաք իշխանութեան գլուխ անցաւ 1999 Յուլիս 7-ին, յաղթելէ ետք աջի պարագլուխ՝ Նեթանիահուի:

ՇԻՐԱՔ անհրաժեշտ գտած է արդարացնել Վիէննա կատարած իր այցելութիւնը (Նոյեմբեր 28) չեշտելով. «Ձեմ եկած երկկողմանի այցելութեան մը շրջագծին մէջ, այլ՝ որպէս հերթական նախագահ Եւրոպական Միութեան»: Ամէն պարագայի մէջ, Շիրաքի եւ վարչապետ՝ Շիւսըլի հանդիպումը բաւական պաղ եղած է: Շիրաք ըսած է, մամուլին առջեւ, որ իր դիրքը ծայրայեղ աջ կուսակցութեան մը մասնակցութեան մասին աւստրիական կառավարութեան ետեւ մը չէ փոխուած: Աւելցուցած է նոյնիսկ որ Եւրոպական Միութիւնը, Սեպտ. 12-ին,

ջնջելով պատժամիջոցները, վճռած էր «յատուկ ուշադրութեամբ» հետեւիլ կացութեան, ծայրայեղ աջ կուսակցութեան յեղաշրջումին տեղծած մտավախութեանց պատճառով: Վոլֆկանկ Շիւսըլ անմիջապէս տեղը դրած է Շիրաքը, չեշտելով թէ պատժամիջոցները այս խօսակցութեանց օրակարգին նիւթ չէին: Աւելցուցած է նաեւ.– «Ով որ գիս կը ճանչնայ գիտէ որ հակամէտ չեմ դառնութեան»:

ԹԵՐԹԻ ԹՈՒՂԹԻ գինը զգալի յաւելում մը պիտի կրէ Յունուարէն սկսեալ, ինչ որ խորապէս կը մտահոգէ հրատարակիչները: Յաւելումը կրնայ 20-էն 25%-ի հասնիլ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին գործոց նախարարը Ի. Ճէմ Եւրոպական Խորհրդարանին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբի նիստին ելոյթին պահուն թրքական ծայրայեղ ձախակողմեան կազմակերպութեան մը երկու չարքային յարձակումին ենթարկուած է: Անոնք գոչած են. «Ոճրագո՛րծ Ճէմ, քու հաշիւդ ալ պիտի մաքրենք»: Թուրք մամուլը լուրին կ'աւելցնէ թէ թուրք նախարարին երկու թիկնապահներուն սրահ մուտքի արտօնութիւն չէր տրուած, այն պատճառաբանութեամբ որ ապահովութեան բոլոր միջոցները առնուած են:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դուման (Երեսփոխանական Ժողով) դէմ արտայայտուեցաւ Փութինի ներկայացուցած օրինագիծին, որ ցկեանս անձեռնմխելիութիւն կը նախատեսէր նախկին նախագահներուն, իրենց պաշտօնավարութեան շրջանին գործած յանցանքներուն համար: Դէմ արտայայտուողներն էին համայնավարներն ու ազատականները:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ յայտարարած է Ազգային Ժողովին առջեւ որ կառավարութիւնը պատրաստ է նպաստելու «գիտական եւ պատմական» աշխատանքին Ալժերիոյ մէջ գործուած չարչարանքներուն մասին, դիւրացնելով արխիւներու պրպտումը: Պատասխանելով երեսփոխանի մը հարցումին, կրկնած է.– «Դէպքերէն 40 տարի յետոյ, բացատրութեան եւ հասկացողութեան առարկայական աշխատանք մը, անշուշտ, անհրաժեշտ է, բայց, այդ ըղղջումի արարք չի նշանակեր»:

ՆԱՆԹԷՐԻ դատարանը ազատ արձակեց Լուիզ – Իվոնն Գազէթան, որու անունը երկար ատեն կապուած մնաց ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի դրամական թաքուն հարցերուն: Այս վըճիռը տրուեցաւ որովհետեւ ստոյգ փաստարկում մը կարելի չեղաւ ընել, ինչ էր մեղադրանքը: Լուիզ – Իվոնն Գազէթա 340 հազար ֆրանքի միջնորդչէք մը ուզած է ՊԷ-ԹԷ-ՓԷ – Մազոթի ընկերութենէն երեք հանրային շուկաներու յանձնումին փոխարէն:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ ԺՈԶԷ ՍԱՐՈՒԽԱՆ

Մեքսիքայի նորընտիր նախագահը Վիսէնթէ Ֆոքս որուն պաշտօնավարութեան շրջանը կը սկսի Դեկտեմբեր 1-ին, նշանակած է իր դահլիճը. անոր մաս կը կազմէ Ժոզէ Սարուխան(եան) որ պիտի վարէ նորաստեղծ Ընկերային արդարութեան յանձնախումբի ղեկավարի պաշտօնը: Ժ. Սարուխան ծնած է 1940-ին Մեքսիքօ, երեւանցի ու վենետիկցի ծնողքէ: Ծովային կենսաբան է, 1989 – 1996 վարած է Մեքսիքայի ազգ. ինքնավար համալսարանին տեսչութիւնը: Ամուսնացած է մեքսիքացի կնոջ մը հետ, ունի տղայ մը որ քանի մը տարի ծառայած է Մեքսիքայի Ուաշինկթընի դեսպանատունը:

ՀԵՐՈՍ ՇԻՆԵԼՈՒ ԵՒ ՔԱՆԴԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ա.

Ժողովուրդին ընդհանուր դժգոհութեան եւ իշխանութիւններու այլեւս աւանդական դարձած անտարբերութեան ենթախորքին վրայ, Հայաստանի վերջին շրջանի նորութիւնը կազմեցին քողոքի ցոյցերը եւ որպէս «փրկարար» Ռուսաստանէն հասած Ա. Վարդանեան անուն գործի մարդը: Այս վերջինը գլխաւորեց ցոյցերուն մէկ մասը, մինչ զուգահեռով մըն ալ, քաղաքական ծանօթ դէմք Աշոտ Մանուչարեան կազմակերպեց ուրիշ ցոյցեր: Երկուքին ալ թիրախ էր նախագահ Ռ. Քոչարեան որուն հրաժարականը կը պահանջուէր: Այսօր Ա. Վարդանեան իշխանութիւնը բռնի ուժով տապալելու դրդելու ամբաստանութեամբ բանտարկուած է. այնպէս կը թուի որ գինքը ազատ արձակել տալու տեղւոյն վրայ բարձրացած ձայներէն աւք, Ռուսաստանէն որուն քաղաքացին է ան, նոյն նպատակով տրուած զօրակցութիւններն ալ մեծ բան չեն բսած Հայաստանի պատկան իշխանութիւններուն: Ու Ա. Վարդանեան կը շարունակէ արգելափակման մէջ պահուիլ:

Պէտք է անմիջապէս ըսել որ պահուն ներկայացուցած առիթէն օգտուելու յայտնի միտդրութեամբ Մոսկուայէն Երեւանի Ազատութեան հրապարակը սլացած նման դէմք բնական է որ ոչ լուրջ համակիր, ոչ ալ հետեւորդ կրնայ ստեղծել, հակառակ ընդհանուր դժգոհութեան. Հայաստանի բազմութիւնները այդ ուղղութեամբ սեփական փորձառութեամբ, բաւական երկար ժամանակ յիշելու չափ ազդեցիկ դասեր քաղած են վերջին տասը տարուան անցքերէն: Աղխալ չէ ըսելը թէ գիրենք Ա. Վարդանեանի հրաւիրած հանրահաւաքին տանողը իրենց հետաքրքրութիւնը եղած է:

Արդարօրէն, հետաքրքրութեան արժանի է անոր անձը եւ ներկայի պայմաններուն մէջ շարժում մը գլխաւորելու աչք ու միտք ծակող ճիգը: Մանաւանդ որ դատելով հանրահաւաքներու միջուկէն, կարելի չէ արկածախնդրականէն անդին շատ բան գտնել հոն: Հետաքրքրական է նաեւ գիտնալ թէ ինք այդ արկածախնդրականին հեղինա՞կն է, թէ գործող անձը: Մինչեւ որ դէպքերու յաջորդութիւնը թոյլ տայ ստոյգ պատասխան ունենալու նման հարցումի, կարելի է հրապարակին վրայ գտնուող տուեալներէ բաւական յստակ գծել անոր տիպարը:

Այդ տուեալներէն առաջինը իր հեղինակութեամբ լոյս տեսած գրքոյկ մըն էր որ կը կրէր «Հայերն ապրելո՞ւ են հայկական երկրում...» բաւական լոզունգային խորագիրը: Հայաստանի առընչուած զանազան հարցերու մասին բաւական հասարակ տեղիք տեսակէտներու, մեկնաբանութիւններու ամփոփումը այն առաջին տպաւորութիւնը կը ձգէ որ գրուած, հրատարակուած է նզովք թափելու համար անկախութեան նախորդող շրջանէն մինչեւ այսօրուան ղեկավարներուն գլխուն: Ա. Վարդանեանի համար այդ խումբին առաջինները «ճացիոնալ – դաւաճանների խումբը կազմած քաղաքական դարձուորիկներ» էին, Վարդան Օսկանեանը, Սեպուհ Թաշճեանը՝ «ամերիկացի», կրթութեան նախկին նախարար Ա. Բլէեանը՝ «Հայոց մանկավարժութեան տըճարոյս "կորիֆէյ"» որոնց օրով «գիտակցուած եւ կանխամտածուած» ընթացքով քայքայուեցաւ երկիրը որ «քաղաքակրթութեան արշալոյսին ընկալւում էր որպէս "Աստուածների երկիր"» եւ այլն: Իսկ Ա. Վարդանեանի առաջարկած ելքը միակ կարելի ճամբայ մը ունի. «քաղաքական մանճատուածութիւնից եւ ազգային ունեցուածքային բեւեռացումից դէպի համազգային միասնականացում»:

Տարբեր ժամանակներու փիլիսոփաներէ, մտածողներէ մէջբերումներով «ճոխացած» հատորիկը կը փակուի Ա. Վարդանեանի ամբողջ հայութեան դիմող Ուղերձով որ լոյս տեսեր է Նովոյէ վրեմիա ռուսական թերթին մէջ. կործանումի ու փրկութեան թեմաներու շուրջ պտտող այդ էջին կցուած են գնահատականներ ալ. անոնց համախոհական, երբեմն վեբամբարձ ոճը չէ այնքան զարմացնողը, քանի որ եթէ այդ յատկանիշները չունենային հոդ ընդգրկուած պիտի չըլլային, այլ՝ ստորագրութիւնները. ակադեմիկոս Ս. Համբարձումեան, գրագէտ Պերճ Զէյթունցեան, իրաւաբանական գիտութիւններու թեկնածու Տարիէլ Բարսեղեան, եւ այլն:

Գնահատանքի արտայայտութիւն կոչուածը սակայն, դժուար հաւասարելի մակարդակի մը հասած է Ա. Վարդանեանի առընչութեամբ, երկրորդ գրքոյկի մը մէջ: Հոն այլեւս Հայաստան երկիրը, անոր ժողովուրդը, ապագան եւ այլն չեն նիւթը, այլ՝ ուղղակի ինքը որ հեղինակ Մանուկ Յարութիւնեանի կողմէ խորագիրէն իսկ կը ներկայացուի որպէս «Նոր Հայաստանի կերտող»: Որպէս այդ, Ա. Վարդանեանի տրուած երեւակայելի ու աներեւակայելի որակումներու հանրագիտարան մըն է 16 էջնոց փոքր ծաւալով այդ պրակը: «Նա իտէալիստ է եւ պրագմատիկ. այսօր գլխաւորում է հայրենասիրական շարժումը Հայաստանում: Ընդգծուած լիտեր է... վառ անհատականութիւն... որի մօտ շատեր տեսնում են աշխատունակութիւն, հաստատակամութիւն, քաղաքական սուր զգացողութիւն, համարձակութիւն, ազգային վերածննդի գաղափարներին խորը նուիրուածութիւն» կ'ըսէ հեղինակը, չես գիտեր, ինքզի՞նք թէ բարեմտօրէն ենթադրուած ընթերցողը համոզելու ճիգով: Քիչ անդին ան կը համեմատուի Յովհաննէս Քաջազնունիի, Գարեգին Նժդեհին հետ: Չէ մոռցուած հալածուածի լուսապսակն ալ, քանի որ գինքը «հետապնդել են, բանտարկել»...:

Ներոններու, կամ Ստալիններու պաշտամունքի գրականութիւնը կրկնող հեղինակը բնաւորութեան, մտաւոր, հոգեւոր բարեմասնութիւններէն ետք, Ա. Վարդանեանի Ֆիզիքականէն, անոր վեհացած սովորութիւններէն ալ գնահատութեան տողեր կը քամէ. «այդ բարձրահասակ, ամրակազմ տղամարդը ... շատ է կարդում, հանգամանօրէն ուսումնասիրում է միջազգային յարաբերութիւններին վերաբերող առաւել հետաքրքիր գրքեր որոնք լոյս են տեսնում Արեւմուտքում: Ժողովրդական երաժշտութեան մեծ սիրահար է... համակրում է Տր Կօլին: Ընկերները պատմում են որ հումորի սուր զգացում ունի»:

Սա վերջին յատկանիշը որուն որպէս վկայ Ա. Վարդանեանի «ընկերները» ցոյց կը տրուին կը բաւէ պայթեցնելու Մանուկ Յարութիւնեանի փուչիկը, մատնելով որ ան նոյնիսկ անձնապէս ծանօթ չէ իր գովերգած հերոսին, քանի որ «հումորի զգացումին»ը առաջին չփումին ան ինքզինք կը մատնէ զայն ունեցողին մօտ, առանց սպասելու «ընկերներ»ու վկայութեան: Սակայն, յայտնապէս, ճարուած գովերգուն նման մանրուքներու ականջ կախող մը չէ, իր (կամ իրեն պատուիրուած) նպատակին անշեղ ընթացքով հասնելու վճռակամութեան մէջ: Ու կը շարունակէ փառաբանութիւնը «գրաւիչ ու համակրելի կերպար»ին, «սկզբունքների մարդ»ուն, «սառնասիրտ, հաշուենկատ» գործիչին որ «գերազանց հասկանում է որ ներկայիս հայ հասարակութիւնը բաղկացած է հոգեպէս բզկտուած մարդկանցից»...: Այնքա՛ն գերագրականներէ ետք քաղաքական նման մակարդակի նշում, ինչպէս չի՞ յիշեցներ լերան ծնած մուկը...:

Վերջին ակնարկութիւն մը երկարաշունչ փառաբանումին, պիտի կեդրոնանայ Ա. Վարդանեանի յայտնուած «թեբահաւատութեան, չարախինդ ձայներ»ու ներկայութեան վրայ. անոնց մասին կը խօսի Մ. Յարութիւնեան պարբերութեամբ մը, ըսելու համար որ կողմեր կան թէ անոր «հայրենասիրական նարտասանութիւնը ատրեանաբար վերածւում է դաւադրութեան ճարտասանութեան» կամ՝ որ "Վարդանեանը ռուսական հետախուզութեան դրածոյ է"»:

Թերեւս գտնուին ընթերցողներ որոնք հետաքրքրուին հերոսէն ետք հերոսացընողին ինքնութեամբ. Մ. Յարութիւնեանի սորագրութեան կը հետեւի հետեւեալ բնութագիրը. «Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգ. Ակադեմիայի փիլիսոփայութեան եւ իրաւունքի ինստիտուտի աւագ գիտաշխատող, փիլիսոփայական գիտութիւնների թեկնածու»...:

Իրա՛ւ, շատ – շատ խոր պէտք է ըլլայ Հայաստանի «մտաւորական»ութեան ներկայիս մատնուած ընկերա – տնտեսա – բարոյա – հոգեւորա – մտաւոր ճգնաժամը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐԲ ԱՆՋՐՊԵՏԱՆԱՒԸ ԿԸ ՀԻՆՆԱՑ

Ռուսաստանի անջրպետանաւեր կառուցողներու խորհուրդը որոշած է վերջ տալ «Միր» անջրպետային կայանին գործունէութեան: 1998-էն ի վեր հարցը սեղանի վրայ է ու նախապէս ալ նման որոշումներ տրուած են. ամէն անգամուն ալ վերջին պահուն կարծիք փոխուած է ու կայանը մնացած է ծառայութեան մէջ: Քանի մը ամիս առաջ անոր նաւուղիղը որ Խորհրդային Միութեան կրկնակի հերոս մըն է, յայտնած է թէ կայանը անջրպետին մէջ կը դառնայ ինք իրեն համար ու անոր անձնակազմը միայն կը զբաղի նաւը գործող վիճակի մէջ պահելու և ճամբորդներ ընդունելու գործով: Ոչ իսկ կարելի է մտածել գիտական հետազօտական աշխատանք կատարելու մասին: Այս կացութեան մէջ անտեղի չէ հարցումը թէ կ'արժէ՞ ամէն տարի միլիոնաւոր տոլար ծախսել անոր համար:

Իրականութեան մէջ «Միր»ը, ինչպէս Խորհրդային Միութեան անջրպետային բոլոր մեծ ծրագիրները, կը ծառայէին նաեւ քաղաքական նպատակներու: Պէտք է խորհրդանշէին երկրին թէքնիք եւ տընտեսական զօրութիւնը: Այսօր անոր պատճառով հակամարտութեան մէջ են պետութիւնն ու «Միր»ի ծրագիրը յղացող եւ այսօր զայն շահագործող ընկերութիւնը, քանի որ Ռուսաստանի անջրպետի պիւտճէին մեծագոյն մասը կ'երթայ այդ անջրպետանաւուն: Ճիշդ է որ «Միր»ը յատուկ թռիչքներու ապսպրանքով որոշ եկամուտ մը կ'ապահովէ, բայց ատիկա մեծ բան չէ իր պահպանումին համար հարկաւոր ծախքին քով: Անցեալ Ապրիլին, օրինակ, այդ կարգի թռիչք մը կատարուած է 20 միլիոն տոլարի փոխարէն, սակայն, իր վրայ կատարուած տարեկան ծախքը 250 միլիոն տոլար է:

Ամէն բան ցոյց կուտայ թէ անջրպետանաւը, հակառակ անցեալի մեծ փառքին, ներկային մէջ տեղ չունի: Ռուսաստան ԻԱ. դարէն ներս պիտի չմտնէ այդ թափթփած անջրպետանաւով, երբ Հրատ մեկնելու ծրագիրներ օրէ օր աւելի յըստակ բնոյթ կ'առնեն: Հոկտեմբեր 3-ին երբ յայտարարուած է թէ վերջ պիտի տրուի անոր սպաքելութեան, պաշտօնական տեղեկատուութեամբ մըն ալ ըսուած է թէ անոր տէր ընկերութիւնը նպատակ ունի կոչ ընելու անհատ ներդնողներու, որպէսզի կարելի ըլլայ 2001-էն ետքն ալ թռչելու կարելիութիւն տալ անոր:

Այս վճռը ուշադրութիւնը գրաւած է շարժանկարի ամերիկացի արտադրող Ճ. Գամերոնի որ թեկնածու ներկայացած է շրջան մը այդ կայանին մէջ մնալու. ատիկա առիթ պիտի տայ իրեն ծրագրելու դէպի Հրատ ուղեւորութեան նիւթով ժապաւէն մը որուն համար պիտի գործածէ «Միր»ը: Մատակարարող ընկերութիւնը 20 միլիոն տոլար պահանջած է այդ արկածախնդրութեան համար:

ՔԱՂՀԱՆ

LIVRES REÇUS

L'APATRIE
suivi de Elzéar Elzévir
Récit

JEAN KEHAYAN

Editions Parenthèses,
«Collection Diasporales»,
Marseille, 2000

«ԽԵՆԹ ԿՈՎՈՒ» ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՆՑ ԴՈՒՌ ԿԸ ԲԱՆԱՅ

Բրիտանիա Հոկտեմբերի վերջերուն կը յայտնէր, թէ «խենթ կովու» հիւանդութեան մարդկային տեսակին զոհ գացողներուն թիւը կրնայ «շատ, շատ աւելի բարձրանալ»:

Երկրագործութեան նախարար Նիք Պրաուն, խօսելով 14 տարեկան պաշտօնուհիի մը մահէն օր մը ետք (ան զոհ գացած էր նոր տեսակի Քրէօյցֆելթ-Ժաքոպ հիւանդութեան) օրին մերժած էր որեւէ բան ըսել տեղեկագիրներու մասին, որոնց համաձայն զոհերու թիւը կրնայ 100 հազարը անցնիլ: Ցարդ Բրիտանիոյ մէջ 80 հոգի այս հիւանդութեան զոհ գացած է:

Կառավարութեան մէկ խորհրդականը՝ փրոֆէսէօր Ռոյ Անտըրսըն կ'ըսէ, թէ իր համակարգչային նախատեսութիւններուն համաձայն, 1980-էն 1996 շուրջ 6000 հոգի վարակուած է, եւ թէ այդ թիւը կրնայ 130 հազարի բարձրանալ, կը յայտնէ ան:

Արդարեւ, հիւանդութեան ծանօթ զոհերուն մեծամասնութիւնը երիտասարդ եղած է: Սակայն Հոկտեմբերի վերջերուն գիտնականներ կը յայտնէին, թէ անցեալ տարի 74 տարեկան մարդ մը զոհ գացած է այս հիւանդութեան:

Նոյն օրերուն հրապարակուած բրիտանական պաշտօնական տեղեկագիր մը կ'ըսէր, թէ պաշտօնատարներ տարիներով խաբած են հանրութիւնը բրիտանական կովու վտանգներուն եւ «խենթ կովու» հիւանդութեան մարդոց անցնելու վտանգին մասին:

Երկուքուկէս տարի տեւած քննութեան արդիւնքները կը յայտնեն, որ երկրին նախկին պահպանողական կառավարութեան պաշտօնատարներ եւ նախարարներ, մղուած այն մտավախութենէն, թէ հանրութիւնը կրնայ խուճապի մատնուիլ եւ երկիրը կրնայ կովու մեծ զումարներով արտածումներ կորսնցնել, կառչած մնացած են «մտավախութիւնները փարատող սխալ արշաւի մը»:

Տեղեկագիրը կը յայտնէ, որ կառավարական բանալի բաժանմունքներու միջեւ համագործակցութեան պակասը եւ գիտնականական «անընդունելի» ուշացումներ նաեւ խաչընդոտած են հակազդեցութիւնը՝ տագնապի մը, որ առաջին անգամ հարուածած է բրիտանական նախիրները 1986-ին եւ իր մարդկային առաջին զոհը խլած՝ 10 տարի ետք:

Բրիտանացի գիտնականներ, որոնք առաջին անգամ ահազանգ հնչեցուցած են «խենթ կովու» տագնապին մասին, նախկին նախարարներ եւ պաշտօնատարներ ամբաստանած են հարցը ծածկելու եւ գըրաքննութենէ անցընելու յանցանքով, ըսելով, որ անոնք գիտական փաստեր ջնջած են ու անտեսած են իրենց զգուշացումները:

Գիտնականներուն համաձայն, «խենթ կովու» տագնապը կարելի էր կանխարգիլել եւ կեանքեր փրկել, եթէ կառավարութիւնը զիրենք լսած ըլլար:

Աւելի քան տասնամեակ մը առաջ ջղային դրութեան մասնագէտ տոքթոր Հելլ Կրանթ բրիտանական պատկերասփիւռի զգուշացուցած է, թէ «մեզմէ կարգ մը անձեր կրնան արդէն իսկ խենթ կովու հիւանդութեամբ վարակուած ըլլալ»:

Ան այսօր կ'ըսէ, թէ օրին ո՛չ ոք կարեւորութիւն ընծայած է իրեն:

Գիտնականներու համաձայն, «խենթ կովու» տագնապը սպասելի աղէտ մըն էր, որովհետեւ նախարարներ եւ պաշտօնատարներ մերժած են ընդունիլ, թէ վըտանգաւոր է ոչխարներու մնացորդներ կովեր կերցնելը, կամ թէ «խենթ կովու» հիւանդութիւնը կրնայ մարդոց անցնիլ:

Գիտնականներու կարծիքով, «խենթ կովը» նախիրներու մէջ տարածուած է անոնց կերցնելէ ետք ուղեղային նման հիւանդութեամբ մը վարակուած ոչխարներու մնացորդները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹԱՓ ԿԸ ՍՏԱՆԱՆ

Ֆրանսայի Երկրագործութեան նախարար Ժան Կլաւանի վերջերս կը մերժէր

միլիոնաւոր արջառ մորթելու առաջարկ մը «խենթ կովու» հիւանդութիւնը բնաջնջելու նպատակով, ըսելով, որ ասիկա շատ սուղ պիտի արժէ եւ պարզապէս աւելի եւս «հոգեհերձում» պիտի ստեղծէ սպառողներու մօտ:

Ան կ՚ըսէր, թէ ծրագիրը, որ ներկայացուած է Ֆրանսայի ագարակներու գըլխաւոր սենտիքային կողմէ՝ իբրեւ նախազգուշութիւն մը «խենթ կովու» հիւանդութեան դէմ, կրնայ շուրջ 20 միլիառ տոլար արժել:

Սենտիքան կառավարութեան կոչ ուղղած է մորթելու բոլոր կովերը, որոնք 1996 Յուլիս 15-էն առաջ ծնած են: Այդ թուականին Ֆրանսա արգիլած է այսպէս կոչուած յատակօրէն վտանգ ներկայացնող նիւթերու անասուններու կերին մէջ գործածութիւնը՝ «խենթ կովու» հիւանդութեան տարածումը կասեցնելու համար:

Առաջարկը տեղի կ՚ունենար, մինչ արդէն ֆրանսացի սպառողներ կը զգուշանային կովու միս ուտելէ, այն յայտնաբերումէն ետք, թէ հանրախանութներ նախատեսուած են միսեր, որոնք կրնան հիւանդութեամբ վարակուած ըլլալ:

Ֆրանսայի մէջ «խենթ կովու» հիւանդութեան պարագաները այս տարի 78-ի հասած են, մինչ 1999-ի ընդհանուր թիւը 30 եղած է:

Բրիտանիա մինչ այդ 1986-էն ի վեր նըշեալ հիւանդութեան աւելի քան 176 հազար պարագաներու տեղեկացած է, ինչ որ ֆրանսական «համաճարակը» չնչին կը դարձնէ:

Միսի եւ ոսկորի նախիրներու կերին մէջ գործածութիւնը 1990-էն ի վեր արգիլուած է Ֆրանսայի մէջ: Սակայն կ՚ենթադրուի, թէ երկրին մէջ հիւանդութեան նոր պարագաները հետեւանք են նախիրներու նման կեր ուտելուն, մինչ անիկա պէտք է խոզերու եւ հաւերու կերցուէր:

«Խենթ կովու» հիւանդութեան գծով հանրային «հոգեհերձումը» այս ամըսուան սկիզբը տարածուած էր նաեւ Գերմանիա, ուր ամէնէն մեծ նահանգներէն մէկուն երկրագործութեան նախարարութիւնը կը յայտնէր, թէ Ֆրանսայէն կովու միսի ներածումները պէտք է արգիլել, եթէ իշխանութիւնները աւելի խիստ քայլերու չդիմեն հիւանդութեան դէմ պայքարելու համար:

Նոյն օրերուն Ռուսիա կ՚ըսէր, թէ ֆըրանսական կովու ներածումները պիտի սահմանափակէ, մինչ Հունգարիա կ՚արգիլէ Ֆրանսայէն եւ Իրլանտայէն կովու եւ կովէ սերած արտադրութիւններու բոլոր ներածումները:

ԿԱՆԽԱՀԱՍ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿՈՉ

Եւրոպայի Սննդանիւթերու Ապահովութեան Յանձնակատար Տէյվիտ Պըրն վերջերս կոչ կ՚ուղղէր, որ պլոքի երկիրներու տարածքին «խենթ կովու» հիւանդութեան հետապնդումով նախիրներու քննութիւնը ծրագրուած թուականէն առաջ սկսի՝ Ֆրանսայի մէջ պարագաներու թիւի բարձրացումին լոյսին տակ:

Եւրոպական Միութեան անդամները արդէն իսկ ընդունած են յառաջիկայ տարեսկիզբէն սկսեալ քննութիւններու ձեռնարկել: Սակայն Պըրն կ՚ըսէր, թէ Ֆըրանսայի վարակուած կովերու նոր պարագաներու յայտնաբերումը կը նշանակէր, որ Միութեան բոլոր անդամները պէտք է կանխահասօրէն քննութիւններու ձեռնարկեն:

Հոլանտայի մէջ, ուր «խենթ կովու» հիւանդութեան 6-րդ եւ վերջին պարագան յայտնաբերուած է Մարտ 1999-ին, կառավարութիւնը այս ամսուան սկիզբը կ՚ըսէր, թէ անասուններու մօտ հիւանդութեան հետապնդումով քննութիւնները 2001-ին մեծ համեմատութեամբ թափ պիտի առնեն:

Իսկ ամերիկեան գիտական հետազօտութեանց խմբակի մը Հոկտեմբերին լոյս տեսած մէկ տեղեկագիրը կ՚ըսէր, թէ նախիրներու առողջութեան հսկելու համար ամերիկեան կառավարութեան գործադըրած յայտագիրը երկրին մէջ «խենթ կովու» հիւանդութեան պարագաներու հաւանականութիւնը «չափազանց ցած» կը դարձնէ:

Մինչ ուղեղը մաշեցնող հիւանդութիւնը գտնուած է եւրոպական 11 երկիրներու մէջ, Միացեալ Նահանգներու մէջ ո՛չ մէկ պարագայ գտնուած է:

Պատրաստեց՝
Ս. Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

«Ազդակ»

ԲԱՆԱԼԻ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ԹԻՒԵՐ

◆ «Խենթ կովու» հիւանդութիւնը մէկն է անասուններու մօտ ուղեղային քանի մը տարբեր տեսակ հիւանդութիւններու: Նման հիւանդութիւններ կ՚արձանագըրուին ոչխարներու, ջորիներու, եղնիկներու, տուներու մէջ ապրող կատուներու, ժանտակուղերու («վիզոն») եւ եղջերուներու մօտ:

◆ Հօտերու պարագային հիւանդութիւնը մահացու է անոր ծայր տալէն քանի մը ամիս ետք իսկ: Հիւանդութիւնը կը պատճառէ փրիոն կոչուած փրոթէին մը, որ ուղեղի հասարակ փրոթէինի մը անբնական մէկ տարբերակն է: Անիկա կ՚ազդէ ուղեղին եւ ողնածուծին եւ կը յատկանշուի սպունգի նման փոփոխութիւններով, զորս կարելի է նկատել սովորական մանրադիտակով:

◆ Փրիոնը դիմադրականութիւն ունի բարձր ջերմաստիճաններու եւ եփելու ըընական ջերմաստիճաններու դէմ:

◆ Գիտնականներ կ՚ըսեն, թէ հիւանդութեան պատճառը կովերու ուղեղային հիւանդութեամբ մը տառապող ոչխարներու մնացորդներ կերցուած ըլլալն է:

◆ Գիտնականներ «խենթ կովու» մարդկային «տարբերակ» հիւանդութիւնը՝ նոր Քրէօյցֆելթ – Ժաքօպ հիւանդութիւն (vCJD) գտած են 1996-ին: Կ՚ենթադրուի, թէ «խենթ կովու» հիւանդութեամբ վարակուած կովու միս ուտելը մարդոց մօտ հիւանդութիւնը կը պատճառէ:

◆ Դարմանում կամ բուժում գոյութիւն չունի, իսկ վարակումէն հիւանդութեան յայտնուելու ժամանակամիջոցը անծանօթ է: Զոհերը ընդհանրապէս ախտանշաններու յայտնուելէն 12-էն 18 ամիս ետք կը մահանան:

ԴՈՂՈՒԹԻ ԴՈՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ (Պէյրութ) Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի «Կիլիկիա» թանգարանի սրահին մէջ, Նոյ. 11-ին, տեղի ունեցած է Կաթողիկոսարանի գիրքերու աւանդական 22-րդ ցուցահանդէս – գեղչ վաճառքի բացումը: Հանդիսութիւնը սկսած էր Զարեհեան դպրեվանքի տեսուչ Շահան Ծ. Վարդապետ Սարգիսեանի խօսքով: Ան գիրքը նկատած է ժամանակի աւերածութեան դէմ պայքարող եւ մարդկութեան յիշողութիւնները յաւերժացնելու ճգտող միջոց: Ապա, ելոյթ ունեցած է Զարեհեան դպրեվանքի սաներէն կազմուած երգչախումբը: Ցուցահանդէսը տեւած է մինչեւ Նոյեմբեր 19:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Ե. Ը.-ի «Անդրանիկ» մշակութային մարմինը Հոկտ. 28-ին կազմակերպած է մանկապատանեկան գըրականութեան նուիրուած ձեռնարկ մը, բաղկացած երկու բաժիններէ՝ դասախօսութիւն եւ ցուցահանդէս -- վաճառք: Դասախօսական բաժինը կրած է «Հաստատումներ եւ համադրումներ» ընդհանուր խորագիրը: Ներածական խօսքը արտասանած է վարչութեան անդամ՝ Կարօ Արբահամեան: Յաջորդ զեկուցաբերը եղած է «Շիրակ» հրատարակչատան տէր եւ տնօրէն Կարապետ Հաննէսեան, որ ներկայացուցած է Լիբանանի մէջ հրատարակչական աշխատանքին դիմագրաւած դժուարութիւնները: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է «Խաչէր Գալուստեան» մանկավարժական կազմաւորումի հիմնարկի տնօրէն՝ Գրիգոր Շահինեան: Ան ճշգրիտ մատնանշումներով տուած է մանկապատանեկան գրականութեան սահմանումը, ինչե՞ր կ՚ակնկալուին այդպիսի գիրքերէ: Իրեն յաջորդած է Հայ Կաթողիկէ Միութեան «Պլպուլ» մանկապատանեկան երգչախումբը, խմբավարութեամբ՝ Մանուէլ Քէշիշեանի: Ցուցադրուած եւ վաճառքի դրուած են 325 անուն գիրք, տրամադրուած 16 հրատարակչատուներու գրախանութներու եւ անհատ հեղինակներու կողմէ:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՆԵՐՍԷՍ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած բանաստեղծ եւ երգիծագիր Ներսէս Բալայեանի: Բացումը կատարած է Մագի Զառահեան: Յայտագիրը վարած է Նորա Խաչատրեան: Սերժ Սիմոնեան խօսած է Ներսէս Բալայեան բանաստեղծին մասին: Կարդացուած է փրոֆ. Ազատ Վեհունիի խօսքը՝ մեծարեալին վաստակին մասին: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Իրանահայ Միութեան նախագահ Թոմիկ Ալեքսանեան եւ «Տեղեկատու» ամսաթերթի խմբագրութեան կողմէ Թադէոս Տէր – Սարգսեան: Այս առթիւ, մեծարեալին աղջիկն ու փեսան հրատարակած են Ներսէս Բալայեանի «Զմրան շեմին» բանաստեղծութիւններու հատորը: Գործադըրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը:

Ս. ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան ձեռնարկը: Հանդիսութիւնը վարած է Ազատուհի Ղազարեան: Խօսք առնելով հոգաբարձութեան ատենապետ տոքթոր Կարօ Զաքեան անդրադարձած է եկեղեցւոյ յառաջման ընդարձակման ծրագրին եւ յայտնած թէ օրուան ձեռնարկին եկամուտը պիտի յատկացուի դպրոցի նոր շէնքի կառուցման նպատակին: Առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան վեր առնելէ ետք Հովիւին ու հոգաբարձութեան ջանքերը եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ բարեզարդման գործերուն մէջ, գնահատած է օրուան նախագահութիւնը ստանձնած Սարաֆեան ընտանիքը, որ այս առթիւ 50 հազար տոլար նուիրած է եկեղեցւոյ եւ դպրոցին: Եղած նուէրներով օրուան եկամուտը հասած է 107 հազար տոլարի:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Բ.

– Հիմա ճշմարիտ յեղափոխականի կեանքը սկսաք ապրիլ, ը սաւ Արամ զուարթօրէն, խօսքը օրիորդներուն ուղղելով՝ որոնք տեսակ մը հպարտութիւն կը զգային իրենց այս արկածալից անցքը այդքան յաջորդ կերպով ի գլուխ հանած ըլլալնուն համար:

Հազիւ տասը վայրկեան անցած՝ արդէն ութ ընկերներն ալ հաւաքուած էին դըրացի տան պարտէզը:

Ոստիկանները երրորդ անգամ ըլլալով հնչեցուցին զանգակը, աւելի զօրաւոր ու երկարատեւ:

– Աճապարե՛նք, ըսաւ Արամ, եւ գնաց դէպի պարտէզին վրայ բացուող փայտաշէն դուռը:

Դուռը կղպուած էր: Ուստի ուժգին հարուած մը բաւական եղաւ զայն կոնակի վրայ բանալու:

Բարեբախտաբար մութը կոխած է, ըսաւ Տիրան, իր ընկերներուն, եթէ ո՛չ մեր փախուստը դրացիներուն կողմէ մինչեւ հիմա պիտի նշմարուէր եւ գործերնիս գէշ էր:

Դրան տրուած հարուածը սակայն բաւական աղմկալից եղած էր եւ Տիրանի լաւատեսութիւնը հերքելու համար կարծես՝ քովի տան պատուհաններէն մին բացուեցաւ եւ կնոջ մը եւ մարդու մը գըլուխները երեւցան, որոնք մութին մէջ կը ջանային հասկնալ անսովոր աղմուկի մը եւ խորհրդաւոր շշնկոցներու պատճառը, բայց արդէն փախստականներու խումբը աներեւոյթ եղած էր դռնէն դուրս ու դուռն ալ ամրակուռ կերպով գոցած:

Քաթինա իր պաղարիւնութիւնը գտնելուն պէս՝ առաջին գործը եղաւ փութալ Կարապետին քով ու զայն իր կապանքներէն ազատել:

– Անիծեա՛լ սրիկաները, տեսա՞ր մեր ծառայութեան փոխարէն ինչե՛ր ըրին մեզի, գոչեց մարդը, երբ կարող եղաւ բերնի կապէն ազատելով խօսելու:

Բայց կինը որ դրպանին մէջ երկու ոսկիներու զգուանքը կը զգար տակաւին, ջանաց հանդարտեցնել իր ամուսինը:

– Ինչո՞ւ կը բարկանաս, ըսաւ, ի՞նչ ըրին խեղճ տղաքը, գարկի՞ն, մէկ տեղդ վիրաւորեցի՞ն... քանի մը վայրկեան թեւդ ու բերանդ կապեր են... ի՞նչ վնաս ունի,ատոր փոխարէն ալ երկու ոսկի ունինք, դեռ ի՞նչ կ՚ուզես:

– Հապա կրած սրտադո՞ղս՝ երբ յանկարծ ամէնքը մէկէն վրաս նետուեցան...:

– Խեղճերը կ՚երեւայ որ շուարած էին ... բայց ինչո՞ւ համար բոլոր այս իրարանցումը:

Նոյն միջոցին լսուեցաւ դրան զանգակը:

– Զարմանալի՛ բան, տակաւին դուռը չեն բացեր, մտածեց յոյն կինը, որ կարծած էր թէ իրաւցնէ Խեւուկ դուռը բանալու կ՚երթար:

Կարապետ եւ Քաթինա դէպի պատուհանը գացին.

– Հիմա հասկցայ ինչ որ կ՚անցնի կը դառնայ... ըսաւ Կարապետ դրան առջեւ կեցող երկու լրտեսները տեսնելով, մինչ քիչ մը անդին ալ մէկ քանի կասկածելի դէմքով մարդիկ վեր վար կը քալէին աչքերնին տանը վրայ յառած... հիմա հասկցայ, ոստիկանութեան մարդիկն են դուռը զարնողները եւ ատոնք ալ վախնալով մեզ հոս բանտարկեցին՝ որպէս զի ժամանակ գտնեն փախչելու... բայց ո՞ւր պիտի կրնան փախչիլ:

– Ի՞նչ պիտի ընենք հիմա գոչեց Քաթինա դողահար, երբ ոստիկաններու անունը լսեց:

– Ի՛նչ պիտի ընենք, պիտի երթանք դուռը բանանք ու ամէն բան տեղնիտեղօք պիտի պատմենք... մենք ի՞նչ յանցանք ունինք որ ոստիկաններէն վախնանք:

Եւ Կարապետ հաստատ քայլերով սենեակէն դուրս ելաւ վար իջնելու համար:

– Բայց ինծի ըսին որ մինչեւ կէս ժամ տեղերնուս չերերանք, աղաչեց կինը՝ ետքը գլխերնուս փորձանք մը չբերեն:

– Ոստիկաններէն մեծ փորձանք չըլլար, վճռեց Կարապետ, նախ այդ փորձանքը անցունենք, յետոյ ան միւսներուն հետ գործը կարգադրելը դիւրին է:

Վայրկեան մը ետքը Կարապետ հասած էր դրան քով, ու երբ չորրորդ անգամ ըլլալով ոստիկանը կը պատրաստուէր զարնել, արդէն բացուած էր:

– Վերջապէ՛ս, գոչեց ոստիկանը բարկութեամբ, այս ի՞նչ խաղքութիւն է, ժամ մըն է մեզի հոս կը սպասցնէք:

Ու կոշտութեամբ մէկ կողմ հրելով տանտէրը՝ ներս խուժեց, մինչ իր ետեւէն հետըղհետէ կուգային փողոցին մէջ գտնըւողները:

Կարապետ սահմռկած աչքերով կը դիտէր այդ դժնէ, սպառնական դէմքով մարդիկը որոնց վերջինը ուժգին շարժումով մը դուռը գոցեց եւ ինքն ալ պահակի մը պէս կեցաւ՝ ձեռքը կղպանքին վրայ:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կ՚ուզէք... ո՞վ կը փնտռէք, էֆէնտիներ, հարցուց Կարապետ երկիւղէն այլայլած ձայնով մը:

– Դո՞ւն ես այս տան տէրը, ըսաւ առաջին անգամ դռնէն մտնողը որ ապահովաբար խումբին մեծաւորն էր:

– Ո՛չ, մատամ Քաթինան... հոս վերն է, եթէ հրաման կ՚ընէք՝ վար կանչեմ:

– Ո՞վ է այդ մատամ Քաթինան...:

– Մատամ Քաթինա... յունահպատակ ... Շիրացի է... ինք յունահպատակ է... փաշափորթ ունի... մատամ Քաթինա, ամէնքն ալ կը ճանչնան... եթէ կ՚ուզէք հիւպատոսարանը հարցուցէ՛ք...:

– Էրիկ չունի՞:

– Այո՛, ունի:

– Ո՞վ է էրիկը:

– Էրիկը... ես եմ, կակազեց խեղճ մարդը յուսահատ շեշտով մը:

(Տար. 7)

Monsieur et Madame Marc et Yvonne Koharian,

Monsieur et Madame Pierre et Adèle Garabédian,

ont la douleur de vous faire part du décès de leur mère et belle-mère

ANI KOHARIAN

décédée, dans sa 92e année, le 28 novembre 2000.

La cérémonie religieuse aura lieu le jeudi 30 novembre 2000, à 16h30, en la Chapelle Saint-Jean du Home arménien, 107, avenue Maréchal Lyautey, à Saint-Raphaël. L'inhumation se fera le vendredi 1er décembre à 14h30 au Cimetière de Guilherand-Granges (Ardèche).

En guise de fleurs, des dons peuvent être faits pour l'aide à l'Arménie.

Hélène et Lydia Koharian,

Fabrice et Nathalie Viteau,

Sylvie Garabédian,

ont la douleur de vous faire part du décès de leur grand-mère

ANI KOHARIAN

décédée, dans sa 92e année, le 28 novembre 2000.

La cérémonie religieuse aura lieu le jeudi 30 novembre 2000, à 16h30, en la Chapelle Saint-Jean du Home arménien, 107, avenue Maréchal Lyautey, à Saint-Raphaël. L'inhumation se fera le vendredi 1er décembre à 14h30 au Cimetière de Guilherand-Granges (Ardèche).

En guise de fleurs, des dons peuvent être faits pour l'aide à l'Arménie.

Տէր եւ Տիկին Մարք եւ Իվոնն Գոհարեան,

Տէր եւ Տիկին Փիէր եւ Ատէլ Կարապետեան,

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, կեսրոջ եւ զոքանչին՝

ԱՆԻ ԳՈՀԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 28-ին, 92 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 30, ժամը 16·30-ին, Սէն-Ռաֆայէլի Հայկ. Հանգստեան Տան Սուրբ Յովհաննէս մատուռին մէջ

107, avenue Maréchal Lyautey
Saint-Raphaël

Թաղումը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 1, ժամը 14·30-ին, Կիլերան – Կրանժի (Արտէշ) գերեզմանատունը:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ընել ի նպաստ Հայաստանի:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Գոհարեանի եւ Տէր եւ Տիկին Կարապետեանի:

Հելէն եւ Լիտիա Գոհարեան,

Ֆապրիս եւ Նաթալի Վիթօ,

Սիլվի Կարապետեան,

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մեծ-մօր՝

ԱՆԻ ԳՈՀԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 28-ին, 92 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 30, ժամը 16·30-ին, Սէն-Ռաֆայէլի Հայկ. Հանգստեան Տան Սուրբ Յովհաննէս մատուռին մէջ

107, avenue Maréchal Lyautey
Saint-Raphaël

Թաղումը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 1, ժամը 14·30-ին, Կիլերան – Կրանժի (Արտէշ) գերեզմանատունը:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ընել ի նպաստ Հայաստանի:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2.

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝ ԹԱԴԷՈՍԻ և ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2:

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նուիրատուներու ու բարոյապէս ծառայած բոլոր Թաղական անդամներուն, հոգեւոր հովիւներուն եւ համայն թաղեցիներուն ննջեցեալներուն յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 3–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Հոգեւոր հովիւ

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան

կազմակերպութեամբ

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Ե Ր Գ Ի
Ն Ո Ւ Ի Ր Ո Ւ Ա Ծ Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 20·45-ին

Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահը

15, rue Jean-Goujon — 75008 PARIS

ԲԻՒԶԱՆԴ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ

կ'երգէ

Մատթէոս ԶԱՐԻՖԵԱՆ, Սիլվա ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ, Ռուբէն ՍԵՒԱԿ, Յովհաննէս ՇԻՐԱԶ, Աւետիք ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, Վազգէն ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ, Գառնիկ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, Եղիշէ ՉԱՐԵՆՑ, Բիւզանդ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ:

Բաղուածք իր վերջին խտասալէն:

— Մուտքը ազատ է–

UGAB — PARIS

CONFERENCE

d'ALBERT ANDONIAN

le vendredi 1er décembre à 20 heures 30

Le mois de décembre 2000 sera marqué par la rentrée littéraire d'ALBERT ANDONIAN, professeur d'université de renommée internationale, qui nous ravit avec la sortie de deux nouveaux livres : **«A CHACUN SON DESTIN ET REGARD SUR LA RUSSIE D'AUJOURD'HUI»** et **«CONFESSION D'UN POETE»**.

Le 1er décembre prochain, nous aurons le grand plaisir d'accueillir Albert Andonian en personne. Il viendra vous présenter son œuvre et... répondre aux sollicitations énergiques de **Claude MUTAFIAN**, qui fera office de journaliste d'un soir. Au-delà de sa présentation emplie d'humour, l'auteur dédicacera ses livres et déclamera des poèmes personnels et de grands auteurs arméniens.

A bientôt pour ce nouvel événement et d'ici là, jugez par vous-mêmes quelques critiques élogieuses de grands écrivains français :

— *«Je suis persuadé qu'avec un peu de retouches, de précision de détail, quelques coups de gomme aussi, on tiendrait une sorte de Pagnol arménien. Ce qui n'est pas une mince comparaison».* Jean-Pierre Chabrol.

— *«Tous ces faits confèrent à ce livre, recueil d'instants vécus et chronique d'une mémoire arménienne, le ton et la saveur d'un roman d'aventures».* Jacques Lacarrière.

Organisé par le Comité de Paris Ile-de-France de l'U.G.A.B.

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

Renseignements :
☎ 01.42.27.12.26 / 01.45.20.03.18

Entrée libre — Bar ouvert à partir de 20 h

INFORMATIONS ARTISTIQUES

PARIS-YEREVAN

SPECTACLE DE DANSE — THEATRE *
Composition chorégraphique autour d'un voyage
Conception: Olivia Grandville

La scène fait penser à une sorte de brocante encombrée d'objets hétéroclites, souvenirs de voyages en Arménie, où Olivia Grandville a emmené ses danseurs. En dansant, ils revivent leur expérience, leurs étonnements, leur naïveté de touristes, leur fascination pour la splendeur de ce pays brisé, tandis que sur des écrans se projettent les rappels tragiques de son Histoire. Chronique réaliste mêlée aux rêveries des voyageurs, **Paris—Yerevan** est aussi une déclaration d'amour à l'Arménie. Un spectacle qui part du cœur et parle au cœur.

Cette chorégraphie, d'une durée d'une heure, a été créé à Toulouse en décembre 1999, et présentée en la Ménagerie de Verre à Paris en février 2000.

* **Centre dramatique national de Montreuil** (métro Mairie de Montreuil, ligne n° 9).

Du 5 au 10 décembre (mardi, mercredi, vendredi, samedi à 20h30, jeudi à 14h30, dimanche à 17h).

Tarifs de 50 F à 110 F.

Կազմակերպութեամբ՝

ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
ԺԱՄԸ 13–ԻՆ

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին Էվլին Ալթունեան, Սարգիս Փեհլիվանեան եւ Եկեղեցւոյս Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները:

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապայի հետ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

Եկեղեցւոյ Դիւանատուն՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 42 59 23 33

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 46 62 01 29

Ծախքերու մասնակցութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յարութիւն Զատըրճեանի *մահուան առթիւ Սահակ – Մեսրոպ Դպրաց Դաս երգչախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Մինասեանէ եւ Պ. Արսլանեանէ 100–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մինասեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մինասեանէ 200 Ֆր.:* Ռոպէր Գաբիկեանի *մահուան առթիւ Գաբիկեան եւ Վարդանեան ընտանիքներէն 1·000 Ֆր.:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Նոյեմբեր 19-ի հոգեճաշին առթիւ. –

Տիկին Մայտա Փափազեան, Տիկին Սեդա Վարդանեան, Օր. Պէրճուհի Մինասեան, Տիկին Մանիա Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Արթօ Գույումճեան 250–ական Ֆր., Պ. Սարգիս Մուրատեան, Տիկին Ֆիլի Ալթունեան 150–ական Ֆր., Տիկին Անայիս Պէրպէրեան, Տիկին Ժանին Պարսումեան, Տէր եւ Տիկին Մատիլեան, Տէր եւ Տիկին Կորիւն Բարխեան, Տիկին Անէթ Յովնանեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Թորոսեան, Տիկին Պետիկեան, Տիկին Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Մուրատ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Ռիչար Անանեան, Տէր եւ Տիկին Յարութ Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սարեան, Տէր եւ Տիկին Սարաֆեան, Պ. Կարապետ Փափազեան, Տիկին Յասմիկ Նատիրեան-Գեւոնեան 200–ական Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTERSECTIONS PARIS

Vendredi 1er décembre à 20 heures 30

à la Maison de la Culture Arménienne; 17, rue Bleue — 75009 PARIS

Ordre du jour important.

La présence de tous les membres est indispensable.

**

LOTO

le Dimanche 3 décembre à 15 heures
LOTO ANNUEL

de la Section «NAIRI» de Marseille - Beaumont, dans la salle des fêtes de l'église arménienne de Beaumont — 8, impasse des Monts, 13012 Marseille

**

DECINES

Petit-déjeuner

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Archag DJAMALIAN» de Décines continue d'organiser le petit-déjeuner selon ses traditions, tous les premiers dimanche du mois. Elle vous invite à venir déguster des spécialités arméniennes et orientales, **le dimanche 3 décembre** à partir de 9 heures 30 à la Maison de la Culture Arménienne de Décines. La participation est de 25 F.

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION - VENTE DE TAPIS ARMENIENS

CONTEMPORAINS DES ATELIERS HEMAG'S

Du vendredi 1er décembre au dimanche 10 décembre tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

VERNISSAGE
le vendredi 1er décembre à 19 heures

Métro : Cardinal Lemoine / Monge — **Entrée libre — Cocktail**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935